VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:

Hlavní redaktor: Aug. Kratochvíl; odborní redaktoři: dr. K. Absolon, dr. Frant. Kameníček, dr. Jan Macků a dr. Frant. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

JIČÍNSKÝ KRAJ.

LIPENSKÝ OKRES.

Rediguje Aug. Kratochvíl.

Díl IV. místopisu.

Čís. 44.

V BRNĚ 1919.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

LIPENSKÝ OKRES.

Napsal

Jan Baďura, farář v Oseku.

Cena K

Za vydání odpovídá Augustin Kratochvil.

V BRNĚ 1919.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

Předmluva.

Lipenský okres měl zvláštní osud:

Byl tištěn v nejhorší době za války při nedostatku pracovních sil; tím se jen vysvětlí, že uplynuly dva roky než vyšel.

Za tisku v květnu 1917 zemřel prof. Fr. Jar. Rypáček, spoluredaktor prvních svazků Vlastivědy a strážce ryzosti našeho jazyka při některých korrekturách; v listopadu 1917 vyrvala smrt nám dra. Fr. Dvorského, dlouholetého redaktora Vlastivědy, spisovatele čtyř okresů (hrotovského, náměšťského, strážnického a třebického) a předsedu Musejního spolku; v lednu 1919 odešel od nás navždy Frant. Aug. Slavík, jenž byl duší Vlastivědy, jejíž první svazky redigoval a pro niž jako vzor napsal okres brněnský.

Po dr. Fr. Dvorském, za něhož byla vytištěna první část lipenského okresu, převzal jsem redakci celé Vlastivědy. Výběr vyobrazení doplnil jsem obrázky helštýnskými a způsob citace pramenů ponechal jsem, jak schválen byl pro část již vytištěnou.

Když první arch opustil tiskárnu, trpěla naše vlast ještě, ukončení knihy ale dočkalo se vycházejícího slunce naší svobody, naší obnovené národní samostatnosti, — díla to šlechetných nešlechticů a pronásledovaných pravých vlastenců. Splnila se slova

Masarykova:

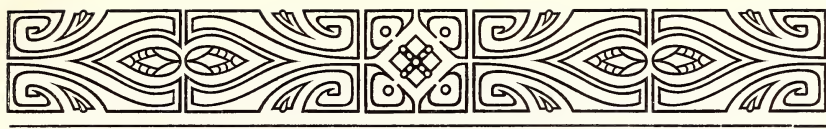
‚Žádný uvědomělý národ nesetrvá pod cizím vedením‘,

a Havlíčkova:

‚Žádná moc tohoto světa a byť se i s celým peklem spolčila, neudrží národ vzdělaný, ušlechtilý a statečný v poddanosti a otroctví‘.

V Budišově 7. března 1919.

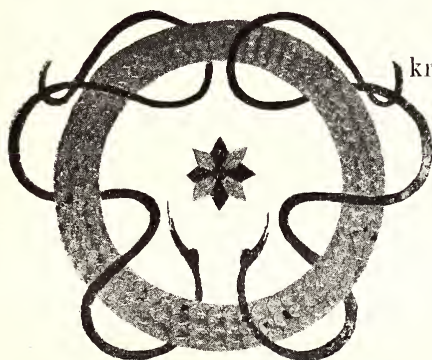
Aug. Kratochvíl.

I. Všeobecný přehled.

A. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

1. Poloha.

kres Lipenský leží mezi 35^0 7' a 35^0 20' zeměpisné délky a mezi 49^0 27' a 49^0 39' zeměpisné šířky; hraničí na okresy: Hranický na východě, Libavský na severu, Olomucký na západě, Přerovský a Bystřický na jihu. Nejvýchodnější osadou jsou Horní Něčice, nejzápadnější Tršice, nejsevernější Kozlov, nejjižnější Symře. Nejníže leží Malé a Velké Prosenice 220 m, nejvýše Kozlov 663 m.

U ostatních osad určeny jsou výšky následovně: Lipník 246 m, Bohuslávky 294, Daskabát 333, Hlínsko 300, Jezernice 264, Kladníky 353, Lazničky 323, Lazníky 296, Lhota 353, Loučka 270, Dolní Něčice 265, Horní Něčice 325, Osek 226, Podhoří 366, Radotín 287, Radvanice 292, Ranošov 504, Slavkov 583, Soběchleby 293, Symře 256, Staměřice 370, Svrčov 306, Trnávka 246, Tršice 267, Tupec 249, Týn 243, Dolní Újezd 288, Velký Újezd 371, Veseličko (u P. Marie Host.) 266, Výkleky 322, Zákřov 332.

S Helštýna 406 m je krásný rozhled po údolí Bečvy od Hranic až k Přerovu, které se strany severní jest lemované výběžky nízkého Jeseníka, se strany jižní výběžky Karpat moravských a ke straně západní se rozšiřuje. Široká zeď na Helštýně skýtá rozkošný pohled na Záhoří. Podobný rozhled jest též se

zámeckého kopce u kapličky nad Veselíčkem 352 m. S hory Mléčné (jz. od Slavkova) 637 m možno viděti skupinu Radhošťskou, se strany druhé do údolí Hané, k horám Hříběcím a k vysočině Drahanské. S kopce Zákřovského jest výhled do úrodné Hané u Olomouce.

2. Geologická povaha půdy.[1])

Údolí Bečvy v okrese Lipenském jest s geologického stanoviska pánev kulmových vrstev (= vrstev spodního oddělení kamenouhelného útvaru), táhnoucí se týmže směrem, jakým ji protéká Bečva. Kraje pánve tvoří na severu hory Oderské, na jihu pohoří táhnoucí se od Hranic k Hlinsku. Vnitřek pánve vyplněn jest u krajů naplaveninami staršími (diluviem) a mezi těmito s obou stran Bečvy naplaveninami mladšími (alluviem). K diluviu patří tu hlíny cihlářské, spraš (lés) a štěrky. Štěrky dosahují místy značných výšek, tak u myslivny nad Loučkou 374 m, na kopci Horecku, jenž jest štěrkovým násypem kdysi Bečvou utvořeným, 286 m.

Pod naplaveninami lze pozorovati místy i stopy neogenu, na př. miocenní šedivici (neboli tegl), na kterou se přichází při hloubení studní, a kterou Bečva před regulací někdy odkrývala. Na mírně zvlněné pahorkatině v okolí Velkého a Dolního Újezda a Tršic nalézají se úlomky křemencové, které dle Camerlandra dlužno též počítati k miocénu takže za doby miocenní byla tamní krajina tak jako nynější údolí Bečvy pokryta mořem, jehož břehy byly hory Oderské. Podobné miocenní křemence zjistil pisatel těchto řádků i na druhé straně za údolím Bečvy, a to u Hlinska, kdež nalezeno bylo i zkamenělé dřevo (opál dřevnatý), které dle nejlepšího znalce zdejší krajiny Klvaně ukazuje též na neogén.

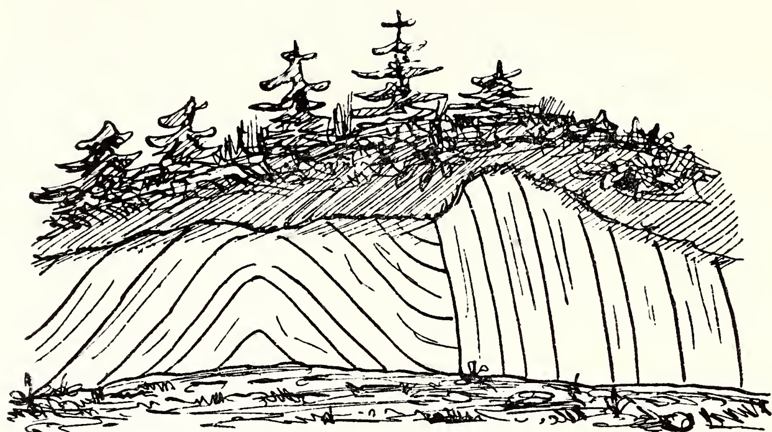
Kulm skládá se jako jinde i v našem okrese z vrstev břidlic, pískovců, drob a slepenců. Břidlic pokrývačských však zde již takřka není. Pokusy v lámání jich, jako na př. na hoře Vlasové nebo u Podhoří, setkaly se s neúspěchem. V roklinném údolí Jezerského potoka, kteréžto údolí s okolím možno čítati (podle Camerlandra) k nejkrásnějším partiím na okraji Sudet (obr. 1. Partie z Pekla), objevují se droby, které hojností živcových de-

[1]) Tuto stať spracoval z ochoty p. prof. R. Kout v Lipníku.

Obr. 1. Údolí „Peklo“ u Podhoří.

stiček a lupínků slídy podobají se žule. Slepence složeny jsou hlavně z oblázků fylitových a křemenných. U Slavkova a Ranošova vyskytá se slepenec, v němž mezi úlomky žuly a křemence jsou částice kersantitu, vyvřelé horniny, jejíž žíla jest asi někde v okolí a dosud nemohla býti nalezena. Vrstvy kulmové jeví na mnohých místech velké poruchy (obr. 2.). Hlíny na výšinách kulmových povstaly zvětráním kulmu. Pásmo kulmové ležící na jih od Bečvy

Obr. 2. Porušené vrstvy kulmové (na cestě z Týna do Hranic).

sousedí u Něčic, Soběchleb a Radotína s vrstvami eocenními: karpatskými pískovci. V pískovcích nalézá se hojnost mušlí z rodu Pecten (hřebenatka).[1]) Mezi Soběchleby, Dol. Něčicemi a Symří jsou (taktéž eocenní) menilitové břidlice, v nichž se u Symře nalézají menilitové opály. Tektonické poměry na rozhraní kulmu a eocénu znázorňuje obr. 3. (dle díla Bau und Bild Österreichs).

U Radvanic vystupuje zespod kulmu ostrov devonského vápence, který na vrchu nese ještě zbytky miocenního pískovce. Poněvadž podobných ostrovů nalézá se ještě více na Přerovsku a pak zase na Hranicku, není vyloučeno, že i v okolí Lipníka mohlo by se časem přijíti ještě na nějaký.

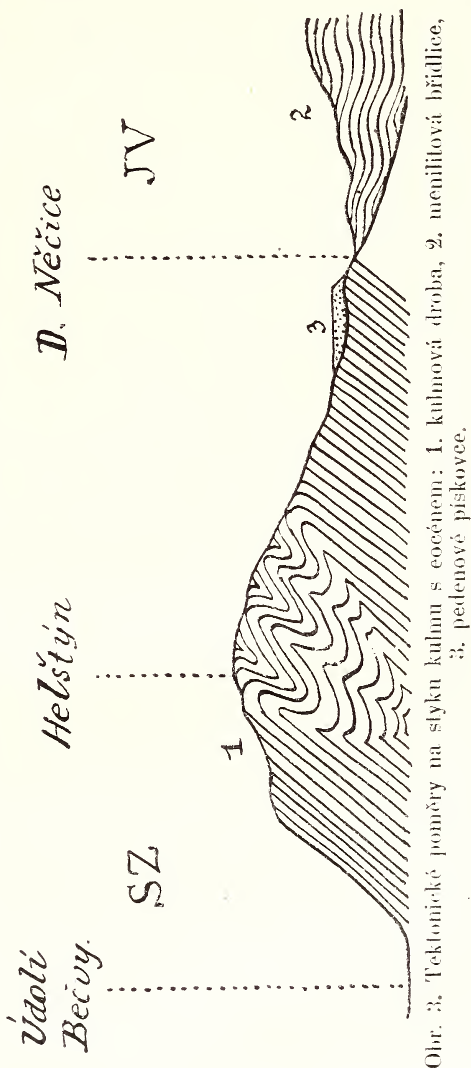
---

[1]) Středovský Apogr. X. str. 402 píše: „Paměť o kamenu. Kamení a skála nalézá se u vsi panství Lipenského, Dolní Něčice zvané, v jejímž nitru, když se láme, viděti možno druh mušlí vtěsnaných. A není jedna nebo dvě, nýbrž jeví se jako celá skála, jakoby jich bylo velké množství dohromady slepeno a s hlinou v kámen srostlo.“

Nerosty.[1])

Jelikož na Lipensku není ani útvarů prahorních ani vyvřelých, vyjma kersantitu, není ani nerostectvo zdejšího kraje bohaté.

Výborné špalkové břidlice, droby a slepence kulmové, poskytující znamenitý stavební, dlažební, místy i krycí kámen (Čertovy kazatelny a Podhoří), obsahují tu a tam hlavně v okolí Podhoří pěkné krystalky pyritu (kyzu železného), který, jak prof. Kout dokázal, i něco zlata obsahuje. Na zlaté doly bohužel to však není, ač se o tom druhdy bájilo.

Obr. 3. Tektonické poměry na styku kulmu s eocénem: 1. kulmová droba, 2. menilitová břidlice, 3. pedenové pískovce.

Ve vrstvách eocenových u Symře najdeme, jak již uvedeno, někdy pěkné nahnědlé až světlé vrstevnaté opály menilitové, které pokryty bývají z pravidla vrstvičkami křídovitými.

V okolí Horních Něčic nalézaly se ve vrstvách mladších třetihor pěkné krystalky sádrovce.

Poznámkou připojeno budiž, že druhdy sbírával jsem ve štěrku „Na Bečviskách" i pěkné strakaté oblázky, které pocházely z tešenitů (vyvřelých to hornin křídového útvaru někde až od Val. Meziříčí).

Ve vápencích radvanských nalézaly se na trhlinách někdy krystalky vápence a na křemenných žilách drob kulmových i neúhledné krystalky křemene.

---

[1]) Tuto stať napsal z ochoty p. ředitel Josef Klvaňa z Kyjova.

V témže útvaru nalezeny kdysi v okolí stavu u Oseka vrstvičky hnědého uhlí, leč ani toho nebylo mnoho a ještě k tomu bylo velmi špatné, tedy k ničemu. Prakticky důležité jsou jen devonské vápence v okolí Radvanic, na vápno užívané a výborné žlutnice (cihlářské hlíny) hlavně v okolí Lipníka na cihly, tašky, trativody, kamna i hrnce se hodící.

Tu můžeme poznámkou uvésti, že v mladších třetích horních vrstvách vyvěrají i na zdejším okrese sirkové prameny ku př. „U prostřední pily“ při Vel. Újezdě (u kapličky), v sirkových a železitých lázních u Lipníka (Badhaus), ba, dokonce i v Lipníku samém ve studni doktora Brzobohatého.

Železité prameny vyskytují se ostatně často v nížinných mokrých lukách zdejšího kraje, což znatelno po rezavých vodách.

Ve vrstvách kulmových (na př. u Dol. Újezda) přicházejí žíly křemenné, v nichž někdy křemen bývá i pěkně vykrystalován, a krystalky pyritu (kyzu železného, jenž mívá docela nepatrné, jen chemicky dokázatelné stopy zlata a zavdal asi jak v dřívějších tak i v novějších dobách příčinu k domněnkám o zlatě ve zdejších horách). Staré záznamy o zdejším dolování na zlato má rukopis zemského archivu čís 283, list 84. a n. následující: „Poznamenání ode mne Martina Zigmunda, primatora města Lipníka. Tento hodnověrnej memoriale od mnohých lidí toho povědomé, kteří i ta místa ukazovali a nebožtík pan Jiří starší Bruntálský z Vrbna, když jsme v horách našich obce lipenské našli cimrování v Srnkově a vysývání rudy u jedné jedle doupnité, v níž kylhov necvice nalezeny, dal nabrati, budouc sám s námi Lipenskými přítomen, té vysývané rudy léta 1617 a dal ji prubovati zlatníku pana Bitovského z Bystřice pod Hostýnem, z níž vypruboval zlata jako bobové zrno a stříbra dvakrát tak mnoho. A ten, který od Hory Kutné havíř přišel na tu rudu, o tom povídal, že každý rok ve žni, když lidé v poli žnou a v horách nebývají, na tu rudu někdy 10 osob chodí, jenž se nachází takto:

Memoriale.

„V Srnkově pod Slavkovem pod Obírkou jsou dolové a jest v nich zlato, a zvláště v tom u vody, co jest roubený, tu jest zlato pravé: i jmenuje se Srnkov nebo Srní důl aneb do Srního dola. A pod tou šachtou jsou dolové zbynulí tři. A tu jest lípa pochylá, dupnitá. U jednoho dolu jest jedle a na ty jedli jest

vyřezán krkal a mić a kladivo havířské, muž k tomu konci jako kylhov a přinoža masařská. Tak se k tomu místu ptej a tu jest zlata požitak jistý beze vší pochyby a sklamání.

Item ptej se na Obírce, k Sobíkovu plazu, a tu jest dosti zlata měkkého a na Vobírce k studni, jinak studýnce, to místo v ohni měli, to u té studýnky blízko jest, mělko dosti zboží dobrého zlata.

Item potok jest nad Podhoří, za Hradištkem slove, strany za starou baštu níže buku ve čtyrech vrších, a ten potok se počíná od toho buku, jest na pravou stranu v břehu šachta zakrytá a jest na ni hlíny do pasa shloubí a jest v ní zlato velmi s křemenu jako províjený vrkočem.

Item ptej se za Podhořím do Pekla vejše nad Běhanovem k starýmu mlýnku a tu, když se doptáš, tu kdež byla stibka, co kola vodné v ní šly, při té straně, kdež mlýnice stála, tu jest pramen zlata jako dobré břevno, ryzího zlata; a ten mlynář, který na tom mlýně byl, ten je našel, když stybky předělával a nabravši, šel jest odtad od toho mlýna a potom vzkazoval od Hory Kutny, nebo se byl dal mezi havíře (přátelům svým), že Latni v zemi jest hluboko od vrchu v tom jmenovaném místě, a ten pramen se obrátil k stavu, kudy spád byl na kolo vodné, a tak jeho najdeš a není hluboko a jest jeho mnoho v tom místě.“ (Doslovně, věrně opsáno).

3. Horopis.

V severní části okresu patří horstvo k Nízkému Jeseníku, k Oderskému pohoří, v jižní části k Bílým moravským Karpatům, k Bystřické skupině.

Hřbet Oderského pohoří vstupuje u pramenů Odry 634 m (sz. od Kozlova) do okresu a táhne se od západu na jihovýchod. Horstvo toto lesy porostlé spadá k jihu z počátku srázně, potom více méně se vlníc přechází v údolí Bečvy; na severu udržuje se ve stejné výši; k jihu táhnou se od něho tvoříce kotliny tři hřbety až do Přerovského okresu ve výši nad 300 m. Největší výšky dosahuje toto pohoří ve Vypáleném (s. od Slavkova) 665 m. Jiné vrchy dle výšky seřaděné jsou: Křížová sv., Vlasová z. od Kozlova po 653 m, Mléčná (jz. od Slavkova) 637 m, Obírka (jv. od Slavkova) 625, Popelov (j. od Slavkova)

623, Eliščiná (s. od Kozlova) 621, Růžová (z. od Kozlova) 610, Čertova Kazatelna (sv. od Slavkova) 595, Juráček △ (sv. od Podhoří) 589, Lomec (s. od Dol. Újezda) 588, Otěhřib (Ottichberg jz. od Kozlova) 587, Skoky (v. od Slavkova) 586, Kopánky (z. od Podhoří) 580, Dubina (z. od Bohuslávek) 549, Kyjanice (sv. od V. Újezda) 442, Zámecký kopec (z. od Veselička) 352; na Horecku △ (sz. od Lipníka) a U březy △ (sz. od Oseka) padají na 286 m.

Karpaty (Javornický paprsek Bystřické skupiny) vstupují do okresu od východu a táhnou se k jihozápadu; jsou méně lesy porostlé, spadají se strany severní srázně do údolí Bečvy; na straně jižní přecházející hluboce se vlníce do Bystřického okresu. Nejvyšší vrchy: Krásnice (v. od Týna) 471 m, Helštýn △ (v. od Týna) 406, Hana △ (sz. od Kladník) 358 a Kladnická hora △ (v. od Kladník) 353.

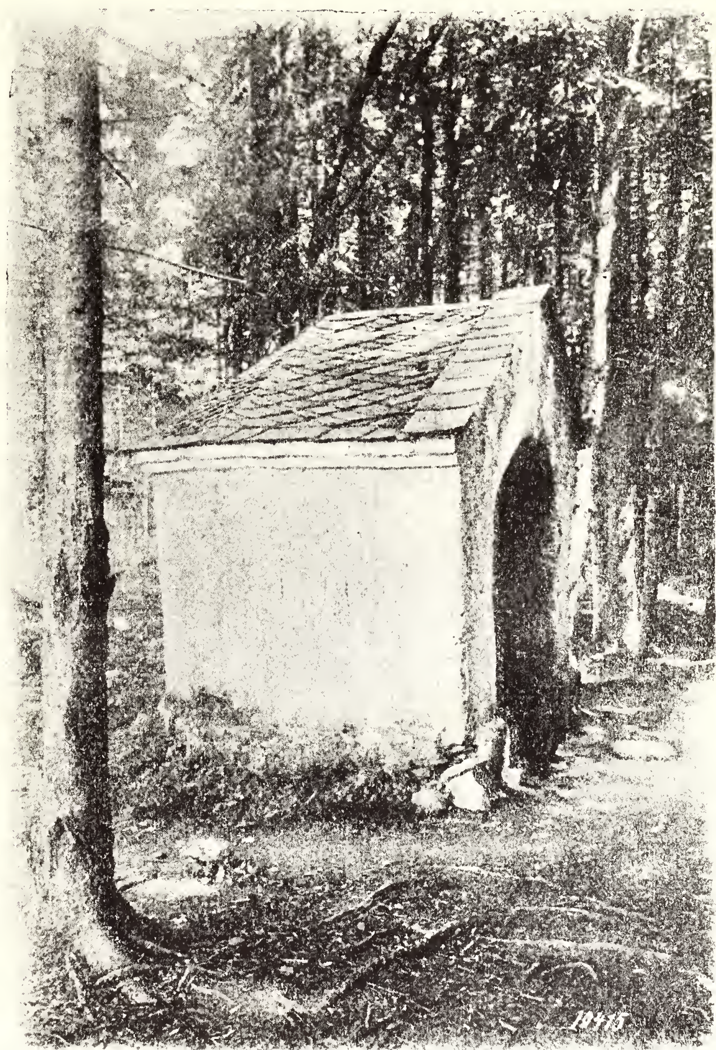
4. Vodopis.

Kromě Odry, která svým tokem od pramemů počínajíc tvoří částečně hranice okresu a k oblasti Baltického moře patří, (obr. 4a a 4b.) sluší ostatní vodstvo okresu k oblasti Černého moře.

Hlavní řekou jest Bečva, která okresem od východu k jihozápadu vedle Týna, Lipníka, Oseka a obojích Prosenic teče v dálce asi 15 km. Bečva řečiště své často měnila, čímž velké škody na polích i osadách (Týně a Lipníku) působila. Teprve r. 1902 učiněn byl v tomto okrse počátek s upravením jejího řečiště. Tok její byl na více místech průkopy zpřímen, čímž dosaženo toho, že prohlubujíc sobě řečiště a rychleji odtékajíc již tak často polí nezaplavuje, a zaplaví-li přece, rychle odtéká. Velké povodně, většinou v měsících červenci a srpnu, zaznamenány jsou v letech: 1593, kdy voda vnikla až do ulic lipenských a Podhůry hlinské: r. 1652 od 18.—22. července, kdy mnoho stavení odplaveno bylo a mnoho lidí se utopilo;[1] r. 1659, r. 1661 dvakrát, r. 1663, 1666, 1668, 1670, 1715, 1724, 1760, 1779, 1813, 1854, kdy šla nad vysoké břehy u Lipníka, 1880, 1897, 1902, 1907 a 1911. — Bečva přijímá v okrese tyto přítoky: a) na pravém břehu 1.) Blíže Zeleného kříže v okrese Libavském vyvěrá Hlemýždí potůček, který tvoří na severu částečně hranice

[1]) Theatrum europaeum VII. str. 319.

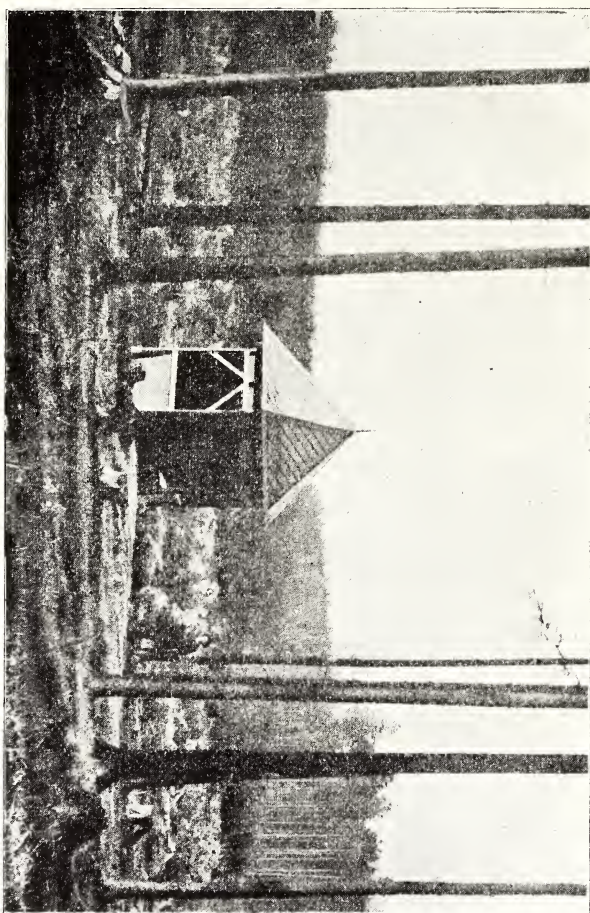
okresu a přibírá Čertův a Černý potok a potom jako Jezerský potok teče vedle Podhoří a Jezernicí; 2. pod Obírkou a Kopán-

Obr. 4a. Bývalá kaple u pramene Odry u Kozlova.

kami má prameny Hlásenec, tekoucí vedle samoty Benátek (Venedigu) a samoty „Hlásenec“ zvané; 3. nad Loučkou vyvěrá Loučský potok tekoucí Loučkou a Lipníkem; 4. u Slavkova prýští

Trnava přibírající Slavkovský potok též Roschik (rozsocha) zvaný a teče pod Bohuslávkami a Trnávkou; 5. Luběň s. od Dol. Újezda pramenící a u Skoků přibírající potůček ze Zabityho dola teče Dol. Újezdem, pod Tupcem, odkudž přijímá Tupecký potok,

Obr. 4b. U pramene Odry nyní.

protéká rybníček Veselský, za nímž přibírá Lukavec, vyvěrající za Zámeckým kopcem. b) na levém břehu: Za Helštýnem a u Lhoty jsou prameny Svince tekoucího Týnem. V okrese pramení se, ale mimo okres do Bečvy jako přítoky jiných potoků vtékají: Libuše, která vyvěrá za Hlínskem a tuto ves protéká; Lhotský p. protéká Lhotou a Kladníky a vlévá se do Šišemky; Dolno-

Něčický p. prýštící v okrese Hranickém protéká Dol. Něčicemi a vedle Symře, kdež přibírá Soběchlebský p. spojený s Červenicí, která protéká Radotínem, a ústí u Dřevohostic do Bystřičky.

V západní části okresu teče Olešnice, která od svých pramenů v Oderském pohoří až po Daskabát sluje Hadovec a na pravém břehu Lesnici přibírá. Olešnice protéká Tršicemi, přibírá na hranicích na pravém břehu Pazdernici, a za hranicemi okresu na levém břehu Říku, (obr. 5.) která vyvěrá za Ranošovem, u Slavkova přibírá Hošnici a teče podle Horní (obr. 6.) a Prostřední pily, Výklekami, Svrčovem a Lazníkami; tato na svém toku přibírá kromě Kyjanice a Vel.-Újezdského p. více potůčků horských.

Dříve bylo v okrese hojně rybníků panských a dva menší města Lipníka (u sv. Anny a Marhotský, pojmenovaný dle mlynáře Marhy, jenž držel mlýnec).

Na Lipenském panství byly rybníky: Jestřabovské jezero v Haškovci u Lipníka; u Hlinska, u Lhoty dva, u Loučky dva, z nichž jeden na 15 kop kaprů; u Dol. Něčic na 40 kop násady; u Oseka tři, z nichž Zádvorník Velký a Malý držely až 80 kop štik a kaprů; u M. Prosenic dva, z nichž Brandejský byl na 140 kop štik a kaprů; u Tupce dva, v nichž byli kapři na potěr, a u Týna. Rybníky byly loveny ve 3 letech. Od roku 1782 byly postupně všechny vysušeny a v pole a louky proměněny.

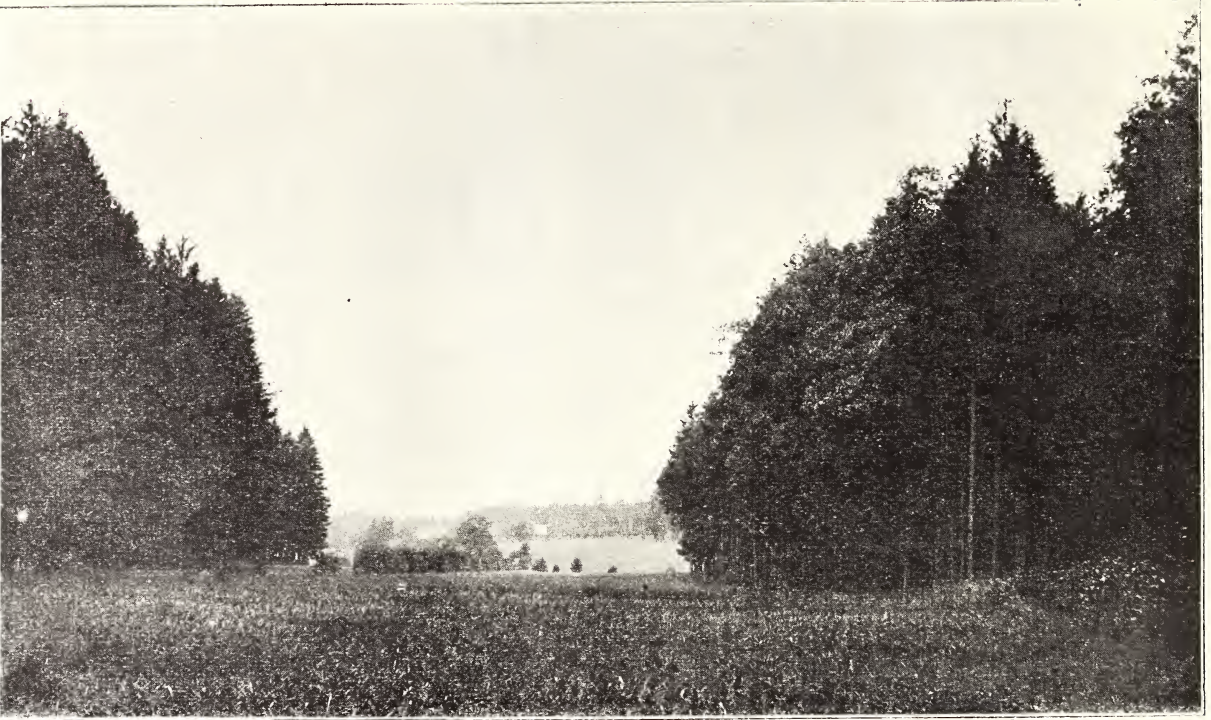
Na Veselském panství byly rybníky: u Veselíčka Mlýnský na 8, Záhorský na 6, a Nový na 20 kop kaprů; u Lazník Dolní na 10 kop kaprů. Mlýnský stával ještě roku 1835.

Na panství kapitolním: u Tršic Zámecký na 26, Chmelínský na 28, Farganický na 16, Prostřední Mlýnský na 28, Dolní Mlýnský na 30 kop kaprů; rybník u Daskabátu byl zachován až do roku 1878. Zámecký stává až dosud pro chov ryb.

Na Hranickém panství byly rybníky: u Jezernice jeden na 16 a druhý na 150 kop štik a kaprů; u Podhoří nad Podleským mlýnem byli chováni pstruzi. O rybnících u Jezernice zaznamenává urbář z roku 1569, že do 3 altýřů se plod k nasadám i k prodeji sazoval a svážel, do čtvrtého běl k prodeji z rybníků na podzim vylovená; pátý byl pro příhodu. Odsadek pro všeliké potřeby bylo šest. Do těchto odsadek, když se rybníky lovily, byloli třeba, všelijaké ryby se sazovaly, na něž voda z rybníků pouštěna bývala. Jeden Jezerský rybník trval až do let čtyřicátých století 19.

Obr. 5. Východní část údolí „Říky“.

Obr. 6, Západní část údolí „Říky“.

Po provedené regulaci Bečvy založila vrchnost lipenská poblíž Oseka ve starém řečišti Bečvy rybník, v němž se chovají kapři a štiky.

5. Podnebí.[1])

Podnebí, které jest výsledkem zeměpisné šířky, kolmého povýšení nad mořem a konečně poměrů horstva a vodstva té které krajiny, to vyznačuje se v okrese Lipenském takto:

Celkem patří kraj zdejší k studenějším krajům Moravy. — Průměrná roční teplota jest ku př. v Lipníku asi 7·5° C, kdežto na výšinách slavkovských a kolem Kozlova jest 6·5° C, poněvadž jsou to místa k severu otevřená a vysoko položená. (Nejteplejší krajiny na jihu Moravy mají 9° C průměrné teploty.)

Následkem těchto rozdílů v teplotě bývají i žně na Slavkovsku a Kozlovsku o 14 dní později, zima někdy i o 3 neděle delší a sníh tu na horách padá často o několik týdnů déle. Největší zimy, hlavně na horách, pozorovány byly asi — 29° C, posledně 16. ledna 1893, a nejvyšší teploty kolem 36° C ku př. koncem srpna 1892.

Velice na teplotu zdejší působí tu větry, které přicházejí nejvíce údolím Bečvy od severovýchodu a z vysočiny sudetské od severozápadu a tím vzduch valně ochlazují, a od jihozápadu, čímž mračna přivodí. (Ze sta větrů jest tu 33 sv., 24 jz., 22·5 ssz. a 8 jižních.) Méně, málo tedy větrů přichází od jihu, což i na podnebí má značný vliv a také na vodní srážky.

Těch jest tu na okrese průměrně 630 až 650 mm za rok, na horách Slavkovských a Kozlovských o něco více. Kraj jest tedy dosti zavlažován. R. 1907 bylo v Lipníku srážek 665 mm, v Podhoří 845 mm, na Helštýně 730 mm. O počtu dní srážkových nelze přesně mluviti. Průměrem několika let napočteno jich něco přes 100 za rok. Tolikéž nelze mluviti o prudkosti dešťů, neboť ta způsobena často vlivy mimo zdejší kraj ležícími.

První sníh padá tu v nižších polohách z pravidla koncem listopadu nebo v první polovici prosince, na horách ale již po-

---

[1]) Tuto stať jakož i následující č. 6. 7. 9. napsal z ochoty p. ředitel Josef Klvaňa z Kyjova.

čátkem listopadu, což má vliv i na nižší místa a tu mnohdy poprašky i dříve působí. Poslední sníh leživá na horách ještě v dubnu. Výjimky, kde by se tu objevil sníh později, jako ku př. 15. května 1885, jsou vzácny.

Jasných úplně dní má Lipensko za rok 30 až 40. Dní skoro úplně zamračených 80 až 90.

Tlak vzduchu průměrný jest tu asi 750 mm, na vyšších horských polohách poměrně nižší. Velmi nízký byl ku př. 21. července 1892 — 713 mm.

Síla větrů bývá na Lipensku průměrně 2·3—2·5, počítáme-li nejsilnější větry za 10. Takových větrů prudkých, stromy v lesích lámajících, jako byl 14. srpna 1891, velmi málo bývá.

Celkem ale můžeme říci, že podnebí zdejší není příliš teplé a více vlhké než suché, což ovšem značný vliv má hlavně na rostlinstvo.

6. Krajinný ráz.

Ráz zdejšího kraje jest velice líbezný. O tom snadno přesvědčíme se, ať rozhledneme se od kapličky sv. Anny nad Lipníkem nebo z Mléčné hory nad Slavkovem anebo z vyhlídkového prostranství hradu Helštýna. —

Zvláště odtud jest krásný rozhled i do lesnatých partií směrem k Hostýnu i na celé údolí Bečvy od Hranic až ku Přerovu i na krásné pohoří, lesy nízkého Jeseníka s půvabnými vesničkami, Podhořím, Dolním Újezdem a Veselíčkem, na krásné Hranice a za nimi na Starojický hrad. Malebný most železniční u Jezernice táhne se svými více než čtyřiceti oblouky, pak rozkládá se město Lipník a konečně širá rovina u Prosenic do vlastní Hané se rozšiřující, kdež město Přerov viděti, to jsou hlavní místa rozhledu helštýnského.

Ale i to, co odtud nevidět, jest pěkné, ano i půvabné. Kdož by nebyl nadšen Lipenskými lesy v Pekle za Podhořím, Obírkou, okolím slavkovským, ranošovským a kozlovským s památným prameniskem Odry, kterážto tu z malé studánky vzniká. Také v okolí Velkého Újezda jsou pěkné partie.

Na Tršicku dodávají četné chmelnice krajině zcela zvláštního rázu.

I Záhoří v okolí Soběchleb, jakkoliv takměř od světa oddělené, není bez intimních náladových obrázků, jimž Hostýn

vévodí. Perlou ovšem celé krajiny zůstane památná a obrovská zřícenina hradu Helštýna, na niž z dálky usmívá se přepěkný zámek Veselíčko.

Nejkrásnější partie lesní jsou od revírny lipenské za Loučkou až ke Slavkovu a od Podhoří daleko do hor údolím v Pekle až za Čertovy kazatelny.

7. Rostlinstvo.

Rostlinstvo toho kterého kraje jest, jak známo, závislo na povaze půdy, na podnebí a z části i na nerostectvu té které krajiny.

Okres Lipenský patří rostlinstvem do flory baltické a sice do t. zv. oblasti levadické a jen několik přistěhovalých rostlin, kromě našich obilnin, pochází z jihu.

Lesy naše, nyní většinou jehličnaté, bývaly dříve listnaté, hlavně bukové. Ještě za mých dětských let bývaly u „Zadní boudy" lipenské, staleté, krásné buky a vedle nich rostlo jestě mnoho jedlí, které s buky skorem úplně vymizely, ustupujíce většinou lesu smrkovému, rychle rostoucímu. Také za Helštýnem, kde bývalo dosti bukového lesa, vysazuje se většinou smrk. Ojediněle rostou v našich lesích javory, modříny a habry. Za starých dob, kdy les „Lipenský" býval spravován polesnými a hajnými z občanů samých, vedl se les po starosvětsku: vždy nejstarší stromy se vysekávaly a dřevo se narovnalo z pravidla tam, kde strom byl vykácen; proto nebývalo celých pásem vysekaných, a někde, kde nebylo přístupu dobrého, ku př. „za Zadní boudou" směrem k Smolné, našel člověk místa i pralesům podobná: staré stromy samy se kácely a na jejich mrtvolách rostly nové. V lesích panských ovšem už dávno takové hospodářství minulo. —

Rostlinstvo, jež v lesích okresu roste, jest dvojího rázu: na Slavkovsku a Kozlovsku rázu více horského, za Helštýnem a Hlinskem, rovněž i k Tršicím teplomilnější. Z horských rostlin roste na vlhkých místech, u potoků, hojně netýkavek, čarovníku, devětsilu a různých vrbin a kapradin. Z těchto nejzajímavější jest snad kapradina ostnitá. V sečích najdeme plno zajímavých druhů ostružin, šalvěj lepkavou, tu a tam i třemdavu. Na Týnsku jest plno vřesin a dosti často i pěkné jarmanky, kontryhele, zubatce, lýkovce atd., ve vlhkých místech i aronu (dědáku) skvr-

nitého, všude pak plno jedlých i nejedlých hub Nad „Hůrou“ bývala velice často pěkná hvězdice vláhojemná a na dřevě starých plotů hnízdovka (Cyathus). Mechů jest v lesích a na vlhkých místech dosti. Ploník tvoří tu místy bujné podušky. Z lišejníků rozšířen jest na stromech lesních lišejník bradatý, na zemi lišejník soví a s ním někdy i islandský, pěkný lišejník červenohlavý a růžový. Také lišejník psí jest dosti rozšířený. Zvláštní jest, že rostl i za sv. Annou u Lipníka, tam kde se rozbíhá cesta k Trnávce a Bohuslávkám a sice s vřesím, což nasvědčuje, že tu kdysi lesík býval.

Úval Bečvy také nevyniká zvláštní florou. Dosud alespoň není důkladně prozkoumán. U Tršic vyskytá se na některých místech žlutý kociánek písečný, od Krčman sem se táhnoucí.

Na císařské silnici bylo hojně krásných lip[1], topolů a jeřábů.

Z přistěhovalých rostlin jmenovány buďtež řepeně a heřmánek cizí a dále Elodea kanadská, kterouž do tůní Bečvy r. 1881 jsem z Vltavy donesl. a kteráž se tu brzy rozšířila.

Na polích pěstují se obecné obilniny a okopávaniny a v sadech dobré druhy ovocných stromů, jádernych i peckovitých. Staré panské sady, které v polích „pod sv. Annou“ u Lipníka a pak na svazích nad Týnem, pod Hlinskem a u Veselíčka se rozkládaly, ponenáhlu zanikají.

Zelenina se pěstuje v panských a soukromých zahradách v městě i na venkově a dováží se částečně z Olomouce, dříve i z Kroměříže. Réva pěstuje se jen na výslunných zdích. Za to zajímavé a obchodnicky pěstované jest sázení chmele v okolí Tršic. Za starých dob bývaly chmelnice nemnohé i u Lipníka a Oseka. Len pěstuje se málo, hlavně na horách a konopě již nic, ač druhdy na Záhoří dost se pěstovaly.

8. Živočišstvo.

Živočistvo zdejší nevyniká zvláštnostmi. Ještě ve století 18. přebíhal sem z lesů Hostýnských vlk. Můj prastrýc Biškovský, narozený asi r. 1780, vyprávěl nám dětem často, kterak v Helštýnských lesích v kruté zimě napaden byl vlkem, jemuž se ubránil jda pozpátku jen stálým křesáním ocilkou. Jinak ze šelem

[1]) Památná stará lípa nachází se v klášterní zahradě lipenské, jistě z doby, v níž klášter byl založen.

uvésti dlužno vydru při Bečvě a lišku v lesích; jezevec nalézá se v lesích Slavkovských. Tchoř není řídký; kuna skalní a zvláště lesní však vzácné. Z hmyzožravců památnějších uveden buď rýsek obecný, ježek a krtek. Hlodavci jsou vesměs obyčejní. V lesích Lipenských viděl jsem nejednou hnízdo plcha obecného nikdy však sysla na polích. Ssavci kopytnatí domácí i lesní jsou obvyklí. Jelen a divoká svině zabíhají však do zdejších lesů jen z obor. Ovce ještě před padesáti lety dosti rozšířené, hlavně na horách, nyní takměř vymizely. Za to přibývá koz: čím více chudiny, tím více kozího dobytka. Také koní ubylo tím, že louky a pastviny na mnoha místech přeměněny v pole. I ptáci jsou u nás jen obyčejní. Z dravců káně, krahujec, poštolka a vzácně u Bečvy orel říčný. Z ostatních ptáků vzácnějších uvádím jen ořešníka, který se hojně objevil roku 1886 a 1911, brkoslava, modřínku, a v lesích Slavkovských různé druhy drozdovitých ptáků na tahu. Též mandelík se někdy ukáže a za jarních povodní rackové (rybářky), od Chropyně přilétají.

Z plazů objevila se v posledních letech i želva evropská a sám jsem o prázdninách r. 1912 jednu viděl z Dolního Újezda. Nechci však tvrditi, že jest tu domácí, ač ve středověku jich u nás dosti bývalo. V listnatých lesích bývá hojný slepýš, poblíž vod i úžovka obecná a jen velmi vzácně zmije.

Z obojživelníků jsou u nás všechny druhy žab. Také čolci a v lesích zřídka i mlok skvrnitý.

Rybářství druhdy v Bečvě bývalo zajímavé. Nynější regulace však mnoho poškodila. Z ryb ostnoploutvých býval tu okoun, vzácnější candát, ježdík, škrach a kolek. Tito poslední asi již vymizeli. Ostatní měkoploutvé ryby jsou obvyklé: štika, kapr, parma, karas, bělice, v potocích hrouzek atd., v bahnech pískoř. Také sumec nebýval v Bečvě vzácností. Ze pstruhovitých jest vzácný pstruh, hlavně v Černém potoku, kdež dal by se i uměle pěstovati.

Několikrát bylo mi sděleno, že tu v Bečvě chycen i úhoř a znova ještě r. 1912 panem nadučitelem Novotníkem. Poněvadž úhoři nežijí v úvodí Černého moře, nedá se výskyt úhořů vysvětliti leda tím, že někde z úvodí Odry dostali se do úvodí Bečvy. O měkkýších se tu šířiti nebudu, jen podotýkám, že v Helštýnských hradebních příkopech tolik bývalo velkého hlemýždě zahradního, že jsme jej i do kuchyně na jídlo sbírali. Z měkkýšovitých (mechovek č. bryozoí) uvedena buď chvostenka

plazivá (Plumatella repens) v potoku mezi Dol. Újezdem a Skokami, kterouž jsem tam pod kamením jako student sbíral.

Taktéž o hmyzu se šířiti nebudu, jen připomínám, že jsme na zdech Helštýna honívali pěkného motýla běláska „Apollo" a jen málo kdy vídali lišaje smrtihlava. Při cestě od Obírky k Slavkovu bývalo hojně batolců duhových, perleťovců i admirálů, kromě obvyklých běláskû a modrásků.

Z hmyzu blanokřídlového uvedeny buďtež hlavně včely, které se pěstovávali na Lipensku hojně, jak tomu nasvědčuje několik set let starý medařský spolek neboli „cech" v Lipníku. Zajímavý včelín býval v Pekle za Podhořím, Malatíkův včelín u Trnávky a včelíny pod Hůrou. Jinak jest u nás dost různých druhů mravenců, lumků i vos bylinných. Z ostatního hmyzu uvedeny buďtež hojné druhy much, komárů, vážek (sklenářek), cvrčků, kobylek a ploštic. Při horských cestách často jest saranče vrzavá. Saranče stěhovavá (kobylka) přilétaly za starých dob, kdy u nás bylo dosti močálů, častěji do našich krajin. I stonožek a pavoukovitých jest u nás hojnost; z korýšů buďtež uvedeni blešivci v horských vodách rozšíření, berušky a ovšem i raci v potocích a v Bečvě. V některých tůňkách objevuje se i lupenonožka. Z červů nejpamátnější jsou pijavice a v člověku tasemnice a hlísty (škrkavky).

V cihlářských našich hlinách nacházejí se zbytky mamutů a nosorožců.

B. Osazování krajiny.

Že náš okres byl již v dobách pradávných obydlen, dosvědčují nálezy a) z mládší doby kamenné (3000—1000 let před Krist.), jako nožíky a šípy pazourkovité, rohovcové a obsidiánové, mlaty, vývrtky, sekyrky, motyčky, střepiny a j., které u Tršic a Veselíčka hromadně, jinde ojediněle nalezeny byly; b) z doby bronzové (800 let před Krist.—50 let po Krist.) jako popelnice a dary hliněné v mohylách na Záhoří dosti četných, jak u jednotlivých osad poznamenáno bude. Stopy jam kulturních jsou u Veselíčka.[1])

[1]) Učení o dobách starší a mladší kamenné, bronzové a železné jest toliko náhled, přesně dosud vědecky nedokázaný, jemuž mnozí učenci odporují ano i zavrhují. (Pozzy, Fergusson).

1. Osady.

Osady zakládané v podobě ulic pocházejí z 11. a 12. století; můžeme tudíž říci, že osady našeho okresu většinou v těch dobách založeny byly.

Dříve bylo v okrese 60 osad, z nichž některé v 15. a 16. stol. buď úplně buď částečně zanikly. Úplně zanikly: Horka a Odončí u Lipníka, Juřitinov a Sobíkov u Podhoří, Kožišov, Neplachov, Popelov, Střítež a Zbyslavice u Slavkova, Lomec u Dol. Újezda, Židlochov u Staměřic, Meziříčí a Provodov u Velk. Újezda, Sedlec u Daskabátu, Bělá a Zátěš u Tršic, Stiboř u Svrčova, Mydlovary u Velk. Prosenic, Plačkov u Oseka, Olbramice u Hlinska, Zlechov u Týna, celkem 21 osad. Částečně zanikly a zůstaly po nich samoty: Kyljanka (nyní Kyjanice) u Kozlova, Vicinov u Veselíčka a Podolší u Oseka, tedy 3 osady. —

Úplně zanikly a později znova osazeny byly s jinými jmény: Kozlovice — Kozlov, Ranošov — Nové Prusinovice, Otěhřiby — Daskabát, Zákřovice — Zákřov.

Dvě osady spojeny v jednu: Chylec s Veselíčkem.

Staré osady mají selské usedlosti s průčelím k cestě, souvislé, tvořící podél cesty ulice. Hranatou náves mají Radvanice (čtverúhelník), Lazníčky (trojúhelník). Tršice a Vel. Újezd jsou rozloženy jak obyčejně u městských obcí bývá. Kozlov, Ranošov a Slavkov mají system dvorcový, grunty ojediněle stavěné se štítem k cestě.

Příkladem osady rozházené a neurovnané jest Ranošov.

Když koncem století 18. a hlavně v 19. učiněn počátek se stavbou domků na pozemcích obecních nebo panských, povstaly při osadách uličky anebo skupiny domů buď semo tamo anebo v pořadí postavených.

Jména všech osad jsou česká; ze tří osad německých jest Slavkov poněmčený, Kozlov a Ranošov byly při novém osazení německými kolonisty z Kravařska zalidněny. Též Zákřov byl při novém osazení německými kolonisty osazen, kteří se ale časem, majíce okolí české, počeštili.

Původ jmén osad jest buď a) dle zakladatelů patronymický a sice mají jména na „ice“: Bohuslávky, původně Bohuslavice, Kozlov, původně Kozlovice, oboje Něčice a Prosenice, Radvanice, Staměřice, původně Staniměřice, Tršice, Zákřov, pů-

vodně Zákřovice a zaniklé osady Zbyslavice a Olbramice. Přisvojovací na „ov“ a „ín“ mají: Radotín. Ranošov, Slavkov, Svrčov a zaniklé osady: Juřitinov, Kožišov, Neplachov, Plačkov, Popelov, Provodov, Sobíkov. Vicinov. Zlechov, Židlochov. Přídavné jméno starého rázu má zaniklá osada Odonči, nyní Hodonči. K patronymickým dlužno čítati i Otěhřiby, Symři a Stiboř, též Soběchleby.

b) Dle poměrů přírodních: Hlinsko, Jezernice, Lipník, Lazničky, Lazníky, Loučka, Osek, Podhoří, Trnávka. Tupec, Veselíčko, Výkleky a ze zaniklých osad: Bělá, Chylec, Horka, Kyljanka, Lomec, Meziříčí, Podolší, Sedlec, Střítež a Zatěš.

c) Dle povahy, zaměsnání a původu právního: Kladníky, Lhota, Týn a obojí Újezd a zaniklé Mydlovary.

d) Přezdívkou má jméno Daskabát.

2. Hrady, tvrze a zámky.

Starobylá hradiska byla, pokud známo, na Helštýně (obr. 7.), z něhož na straně jihozápadní násep částečně jest zachován. a nad Podhůrou u Lipníka zvané Hradištěk. Možná že i nad Podhořím, a nad Veseličkem hradiska bývala, ale dokladů pro to není.

Hrady, po nichž zříceniny zůstaly, byly dva: Helštýn nad Týnem a Drahotušský nad Podhořím.

Tvrze výslovně se připomínají v Kladníkách (1371), v Otěhřibech (1447), v Malých Prosenicích (140 ·), v Tršicích (1377) a v Zákřově (1382): Pešina v díle svém „Mars moravicus“ jmenuje též Trnávku a Veselíčko. Než z místních tratí v obcích můžeme souditi, že i v osadách, které byly kdysi samostatnými statky, tvrze bývaly, jak tomu jest na př. v Lazníkách.

Zámky jsou v Lipníku, Tršicích a Veselíčku.

3. Samoty.

Kromě nádraží v Radvanicích a strážných domků na dráze stojí osamoceně:

Myslivny a hájovny: dvě lipenské měst ké. podhorská, loučska, ranošovská, bývalá osecká (Haltýř) a u Horní pily. Městská valcha a pila u Podhoří zanikly úplně.

Mlýny: Bývalý Přední s valchou u Lipníka. bývalý Prostřední u Týna, dva mlýny u Jezernice, dva u Podhoří. Podolší u Oseka, dva u Velkého Újezda. Horní a Prostřední pila u Sta-

Obr. 7. Helštýn (pohled od západu).

měřic, Hambálek u Lazniček, Horní a Dolní u Tršic, salajka a mlýnec u Veselíčka, u Slavkova a u Daskabátu. Větřáky: u Kladník, u Soběchleb, u obojích Něčic a bývalý u Svrčova. Větřák blíže Veselské salajky zanikl úplně.

Hostince: na Helštýně, Venedig (Benátky) u Lipníka, Krystyánka u Jezernice a nádražní v Malých Prosenicích.

Chalupy na samotách: u Zbružového, v Třetině, Podhůra, Závodí a Hlásenec u Lipníka; Kyjanice a Eliščiná u Kozlova; Hyk a Pančava u Lazniček; Vicinov u Veselíčka; Rybáře u Oseka; Mokř a Zavadilka u Staměřic; Stání u Svrčova; Hošnice u Slavkova.

C. Obyvatelstvo.

1. Nářečí.

Město Lipník má převážnou většinou obyvatelstvo české; venkov až na tři vesnice jest český. Obyvatelé čeští mluví různým podřečím hanáckým.

Daskabát, Tršice, Zákřov, Lazničky, Výkleky a Velký Újezd patří k podřečí olomuckému a různořečí bystřicko-šternberskému; v Tršicích mladší pokolení „jôž se panščí". V Lazníkách, Radvanicích, Prosenicích, Oseku, Veselíčku, Tupci, Dolním Újezdě a Trnávce jest podřečí přerovské, jehož zvláštní známkou jest, že infinitiv má měkké ť (psať = psáti). Říká se vázeli místo vázali, zkázeli místo vzkázali; ženská jména vlastní odvozená od mužských, na „ý" končících, končí na „ová", na př. Koutnová, Kunovsková. Otínek = vrbí vysekané; sňatek = obilí na stojato prodané: proutek = asi ½ měřice země. V Bohuslávkách a Loučce jest přechod k různořečí hranickému, kteréž nalézáme též v Lipníku, Týně, Jezernici a Podhoří. Toto různořečí má v sobě některé živly sousední hanáčtiny a valaštiny, ano některými zvláštnostmi nachyluje se k nedaleké laštině. Délka samohlásek není tak rázná jako ve valaštině (mliko, polivka), jmenovitě „i" v koncovkách jmenných i slovesných často se krátí (šel na ptani), a přízvuk často se přesouvá na slabiku předposlední. Na Záhoří bydlí Záhořané hanáčtí, u nichž podle některých slov znamenati sousedství valašské. Také přízvuk se přesmykuje častěji na předposlední slabiku.[1])

[1]) Dle Bartošovy Dialektologie I. str. 81. a II. str. 9. a n.

Němci v horách mají tvrdé nářečí Němců z Kravařska, odkudž sem usazeni byli do Kozlova a Ranošova. „E, ei" často se vyslovuje jako „a" (Pfard, Ban), „b" a „f" jako „w" (Stuwe, Hawer); „en" infinitivu jako „a" (Komma). Školním vzděláním se řeč písemní rozšiřuje, tak že s cizím příchozím mluví správně, vespolek ale oblíbeným dialektem, v němž i česká slova se nalézají.

2. Kroje a zvyky.

Kroj lidový nezachoval se již nikde. Viděl jsem sice o prázdninách 1912 ještě jednu tetičku někde od Oseka v starém hanáckém šátku a jednu starou ženu ze Slavkova v šátku uvázaném na záušnice, ale to jsou vzácnosti.

Před 40 lety bylo ještě dosti kroje, zejména Záhorského a v Soběchlebích a Něčicích bývalo i dost parády.

Mužští nosili sic málo již žlutých koženek, ale modré marýnky (kabátce) s pestře obšitými dírkami a rovněž i frýdky (vesty) podobné, kloboučky s housenkami; sem i tam zelená vydrovka a dlouhý dubený kožich nebyly vzácnosti.

Ženské chodily vůbec v kroji a to velmi pěkném, hanáckému podobném. Nosily černé šorce, na slavnosti bílé fěrtochy, pěkné, vystřižené frydečky pentlemi a krepinkami ozdobené, rukávce s černými límečky a řásným obojkem a „Lipský šátek" na záušnice. V chladnějším počasí nosily marýnky s rukávy na ramenou dutými a v zápěstí úzkými a pršelo-li nebo sněžilo, zelený „vlňák". Na nohách měly střevíce, v zimě však bílé papuče, valašským podobné.

O svatbách mívala nevěsta a družičky velké věnce z umělých květin se zrcadélky a zlatými i stříbrnými třasněmi, vedle toho přes lokty krásnou, žlutě vyšitou „plachetku" nevěstinskou. Bývalo pak tu na svatbách 20 i 30 takových „dróžek".

Podobný kroj býval i na Prosensku a v okolí Lazník, ale před 40 lety nosily jej již jenom ženské a to ne všechny. Také na Tršicku tehdy již nebylo kroje a na Újezdsku rovněž ne.

I Němci na Slavkově a v Kozlově dotrhávali kroje: mužští měli černé koženky, černé vesty, černé šátky pod krkem, široké černé klobouky a po většině tmavé, šosaté kabáty. Ženy nosily černofialové šátky s pestrým okrajem, vázané na záušnice, k uším přitisklé. Malé rukávečky, nepříliš vystřižené frýdky, kolem krku

barevný šátek, přeložený na prsou. Sukně byly tmavé tak jakož i fěrtušky; jako ozdobu nosívaly v uších stříbrné dlouhé náušnice a na krku korálky (granáty).

Na zimu odívaly se vlňákem nebo bílým ubrusem.[1])

Kroj lidu v městě podléhá více modě než na venkově. Staří občané lipenští nosili copy, fraky, manchestrové černé, jen po kolena sáhající kalhoty, punčochy a střevíce s přeskami; tento kroj ještě v padesátých letech minulého stolejí se objevoval při Božím Těle; tak byli oblečeni, cop vyjímaje, měšťané nesoucí baldachýn. Při téže příležitosti vyšly měšťanky v šatech hedvábných, na odění měly bílé hedvábné a vyšívané šátky, kolem krku řetěz dva až třikrát omotaný z perel zlatých a na hlavě zlatohlavový čepec; měla-li právě některá rodinný smutek, měla čepec černý se stříbrným vyšíváním. Svobodné osoby ženské chodívaly vůbec s hlavou nepokrytou.

Nyní není rozdílu mezi krojem venkovanů a městských obyvatelů.

Též starých zvyků jest již poskrovnu; říkání při svatbách na venkově děje se namnoze dle tištěných pramenů, většinou ho vůbec není.

Svatba. Chodí-li ženich za nevěstou v době postní, říká se o něm, že chodí „s houserama“; tím má býti též naznačena nevhodnosť doby. Je-li některý ze snoubenců neplnoletý a nemá-li otce na živu, „koupí si na úřadě léta“, to znamenati má, že se dal prohlásiti za plnoletého. Na svatbu chodí zváti starší družba, často snoubenci sami, někde i mládenci. Tu se stávalo, že se dávalo mládencům těmto ukrojit chleba, což oni učinili, chléb do kapes uschovali a nevěstě donesli, aby „slepice dobře nesly“. Byl-li z jednoho domu pozván mládenec i družička, dával jejich otec nevěstě ½ měřice žita kromě obvyklých darů na svatbu posílaných jako mléka, másla, tvarohu a vajec. Oddavky konají se z pravidla v úterý. Na Záhoří[2]) bylo zvykem, že v den svatby ráno si upravili mládenci koně, opentlili a spletli jim hřívy a ocasy; do svatebního vozu bývali zapřiháni 4, někdy i 6 koní. Družičky jely ve vozích, mládenci na koních. Družba s opentlenou holí a ovinutou rozmarýnem chodil po dědině a zval svatebníky ke

---

[1]) Tuto stať o kroji lidovém napsal z ochoty p. ředitel Klvaňa z Kyjova.

[2]) Dle Bartovského: Okres hranický str. 43. a následující.

snídaní. Hudba hrála u ženicha časně z rána. Potom se odebrali ženich s hostmi k nevěstě. Ženich měl připravené na dvoře čtyřspřeži. Vyšvihl se na podsedního koně, družičky posedaly na vůz a jelo se pro nevěstu. Nevěsta vyšla, podala ruku ženichovi a přivítala nejprve mládence, potom družičky a ostatní hosty.

Když vešli u nevěsty do domu, posnídali opět a na to počaly přípravy k odchodu do kostela. Nevěsta děkovala rodičům za lásku a vychování. nasledoval odpros, načež rodiči dali snoubencům požehnání. Při odprosu měl starosvat, který než nevěsta rodičům děkovala, měl řeč o stavu manželském, hlavní slovo. Po skončení zahrála hudba a jelo se do kostela.

Cestou do kostela zatáhli mládenci ve vesnici na cestě ženicha opentleným provazem a musel se vyplatiti. Totéž učinili ve vsi, odkud pocházela nevěsta. Na cestě z kostela, když se šlo do domu nevěstina, byl zatahován ženich starými ženami; vyplatil se zpropitným a byl počastován kořalkou. Doma byli všichni počastováni čajem, gulášem a j.

Na to se šlo s hudbou do hospody na tanec. Byl-li ženich z osady druhé, jel, co zatím druzí tančili, s nevěstou ku své matce, aby jim dala požehnání. Po návratu šlo se k večeru „za stoly“. Před jídlem pronášeny byly různé řeči. V Pobečví na některých místech, zvláště jsou-li místnosti nedostatečny, stolují příbuzní ženichovi v domě ženichově a nevěstini se ženichem, mládenci a družičkami v domě nevěsty.

Na Záhoří přinesl družba na talíři žito, se kterým obcházel hosty o dárek pro nevěstu a konečně jej postavil před nevěstu, která vše do šátka vsypala. Tomu se říkalo „mastit kašu“. Jídla různá donášela se na stůl s případnými proslovy. Za dřívějších dob nescházela krupice; nyní jsou pokrmy masité, koláče a cukrové; na konec čaj a černá káva. Po hostině se šlo k muzice a tančilo se do rána.

Svatební veselí trvalo do třetího dne. Odpoledne naložily ženy nevěstinu výbavu na vůz, navrch peřiny a dovezly je do domu ženichova. Tam byly peřiny vydraženy, ženich je skoupil a za utržené peníze si ženy příští neděli vystrojily u mladé ženy svačinu, aby ji těšily a poučily o budoucích strastech a slastech.

Stalo-li se, že hospodář zasel a ještě před sv. Janem Křtitelem syn jeho se oženil a byl nápadníkem gruntu, tu, jelikož

polní výměnek nebyl ještě umluven, byl povinen mladý hospodář dáti výměnkaři třetí snop ze všeho obilí.

Křtiny, úvod. Novorozeně mívalo na hlavě lipský čepeček hojně opentlený, pestrobarevnou peřinku s pestrobarevně vyšívaným povijákem. Za kmotry berou se obyčejně staříčci dítěte, které otec šel pobídnout. Na úvod ale stařenka do kostela nejde, nýbrž některá ze žen i více žen, které posílaly do neděl nebo do kouta. Hostina při úvodě jmenuje se radovánky a moučné pečivo radostník.

Pohřeb. Mrtvé ohledávali na venkově buď učitelé nebo hrobaři. Příčiny smrti u dítek bývaly vřed nebo hlíza; u dospělých píchání v boku, kašel nebo lonzocht. U starých lidí nemoc obyčejná. Tak to dosvědčovala „oznama“ o prohledání mrtvého. Zvyk klásti na mrtvolu v rakvi obrázky se zachoval. Když nosiči mrtvolu z domu vynášejí, kráčejíce přes prah ji třikrát pozvednou na rozloučení s domem. Po pohřbech bývá hostina.

Dožatá. Bývá to shonu a spěchu když váže se obilí! Žáden nechce posledním býti při shrabování a nakládání pokládek na povřísla. Kdo poslední pokládek do snopu položil, nazýván jest žebrákem. Má-li hospodář na několika polích na př. ječmen, jest žebrákem ten, kdo na posledním poli poslední pokládek do snopu dává. To platí o každém druhu obilí. Při poslední fůře svezeného obilí staví se na vrch snop veliký svázaný dvěma povřísly a hospodáři se dává věnec uvitý ze všeho druhu obilí a květin, při čemž jedna z dělnic říká:

„Já vám nesu tento dar, který Vám Pán Bůh na poli požehnal, abyste měl tolik štěstí a zdraví, co je v tom věnečku listí a trávy; abyste měl tolik kopeček, co jest v tom věnečku stopeček; abyste měl tolik měříček, co jest v tom věnečku zrneček; abyste měl tolik mázečků, co jest v tom věnečku klásečků.“ Jinde zase jinak proslovy se konají.

Na to bývá počastování masem a pivem za zpěvu a veselí.

Přástky. Když len a konopí dozrály, byly trhány. Konopí byla dvoje: poskonné (říkalo se mu též ploskoně) a hlavaté. Poskonné se trhalo spíše a vázalo se zvlášť do snopků.

Ze lnu a z hlavatého konopí byly na drhlenu paličky (semeno) zdrhnuty, načež se len rozprostřel na zemi, aby naň rosa padla, kdežto konopí se svázalo do snopků a v močidle několik dní se močilo. Za tři neb čtyři dni šla si hospodyně nebo po-

slala „pro ohledek", totiž několik stébel ze snopku na zkoušku, aby se přesvědčila, zdali se konopí k dalšímu zpracování hoditi bude.

Len daný na rosu, když se na slunci osušil, byl písty (dřevěnými, rovnými, neprohnutými lopatkami) tlučen, konopí též osušeno.

Další spracování bylo oběma společné. Len i konopí byly na lámce zhruba polámány a dány do sušíren, které stály vždy za vsí. Někdo sušil i doma v pekárce, což ale bylo přísně zakázáno. Takto usušené byly na potírce pazdeří co možná nejvíce zbaveny, na hachli na jemná vlákna vyčesány a koudel z nich odstraněna. Z koudele se prach rožencem vytřepal, dělaly se z ní troubky, které se nastrkovaly na kužel; z jemných vláken se dělalo prádlo, z koudele měchy a trávnice.

Kužel navlekl se na přeslici, niti se předly na kolovrátku nebo na vřeteně a příze se motala na motovidlo, a sice o 22 nitích.

Ku přástkám se scházívalo s kolovrátky a vším potřebným více děvčat do jednoho domu, při čemž vykládány byly naše národní pohádky. Hospodyně domu, v němž přástky se konaly — a konaly se střídavě — dávala buď kvašené surové zelí nebo uvařené ovoce sušené „na poslinek", aby totiž měla děvčata sliny. Na přástky přicházeli chlapci „setřípať děvčatům pazdeří", při čemž se veselá zábava rozproudila.

Roční zvyky. V končiny pustil rychtář právo chase, která je v neděli vykonávala v hospodě u stola, nad nímž ve stropě byla zabodnuta šavle šátky a pentlemi zdobená; v pondělí a v úterý chodila chasa s hudbou po vesnici, vcházela do domů, kdež tančila a za to dostávala vejce a klobásy na smaženici. V končiny se nepracovalo protože, jak se říkalo, co člověk v týdni do ruky vezme, ze všeho se udělají klobásy. Zvyk choditi v končiny s medvědem v hrachovině většinou zanikl.

O hodech bývalo zvykem zabíjeti káčera v zemi až po krk zakopaného; kdo jej zabíjel, měl oči zavázány. Někde byla oblíbena hra v kostky.

O sv. Martině konaly se sýpky pro pastýře, ponocné a jiné; v Dol. Újezdě až dosud jest sbírka pro duchovního správce a pro varhaníka, zvaná rorátová. I tam, kde se pase společně, jest na některých místech až dosud sýpka; někde se sype i pro pokrý-

vače. Ovšem nynější sýpky nedají se porovnati s dřívějšími. Tehda hospodáři velmi dobře měřili, tak že se v hospodě vždycky něco nadměřilo, což konečně činilo několik měřic: tento nadbytek byl prodán a za strzené peníze se hodovalo, což trvalo někdy i tři dni. Chléb a tvarůžky byly donešeny z domů a tož se pilo, pokud peníze utržené stačily. Členové obecního výboru měli pivo v konvách, desátníci (ostatní sousedé po 10 u stolu sedící) v puténkách.

Před sv. Mikulášem praskají chlapci na dědině bičem, aby Mikuláše vypraskali. Podkladem toho jest, že jede s vozem sv. Mikuláš a že kdesi uvízl. Někde chodí 8. prosince Boží matka (děvče představující P. Marii) s andělem a čertem; účel jest týž jako u sv. Mikuláše.

Od sv. Štěpána do Nového roku mají svobodu pacholci, o nichž bylo přísloví: na sv. Jana každý dělá pána; děvečky mají svobodu od Nového do sv. Tří králů. První prací děvečky jest jíti do kostela ku svěcení vody třikrálové. Když se z kostela s vodou vrací, říká se „už jde s robským panstvím“ t. j. svoboda přestala. Pacholek za dřívějších dob měl služby 2 štuky plátna, děvečka setý len. Někde míval pacholek zaseto po měřici ovsa. Jelikož pacholkův oves obyčejně více sypal než hospodářův — míval ť jej s hospodářovým v jednom přistodůlku — začala později výplata penězi.

Na trávu pro dobytek se za dřívějších časů nejezdilo. Pro krávy donášely děvečky trávu v trávnicích na zádech a byly tím celý den zaměstnány: ráno šly na rosnou, potom na trhanou nebo plenou, odpoledne na plenou a večer na rosnou. Pacholci chodili na trávu pro koně s měchem.

Zvyk dávati o květné neděli kočičky a křížky do polí a kropiti při tom pole svěcenou vodou zaniká; více se udržel zvyk choditi na květnou neděli s jedličkou a o sv. Duše dávati ratolesti lípové do oken nebo nade dvéře.

3. Uspořádání statku.

Dřevěná obytná stavení, a též z válků, zomítaná a obílená, se dosud tu tam nacházejí; stodol dřevěných, dochem krytých jest hojněji. Většina obytných stavení jest stavěna z nepálených cihel (vepřáků) a kamenem kryta. Kde oheň dosud krytby nezničil, jest šindelová nebo dochová. Stavba gruntů byla rázu haná-

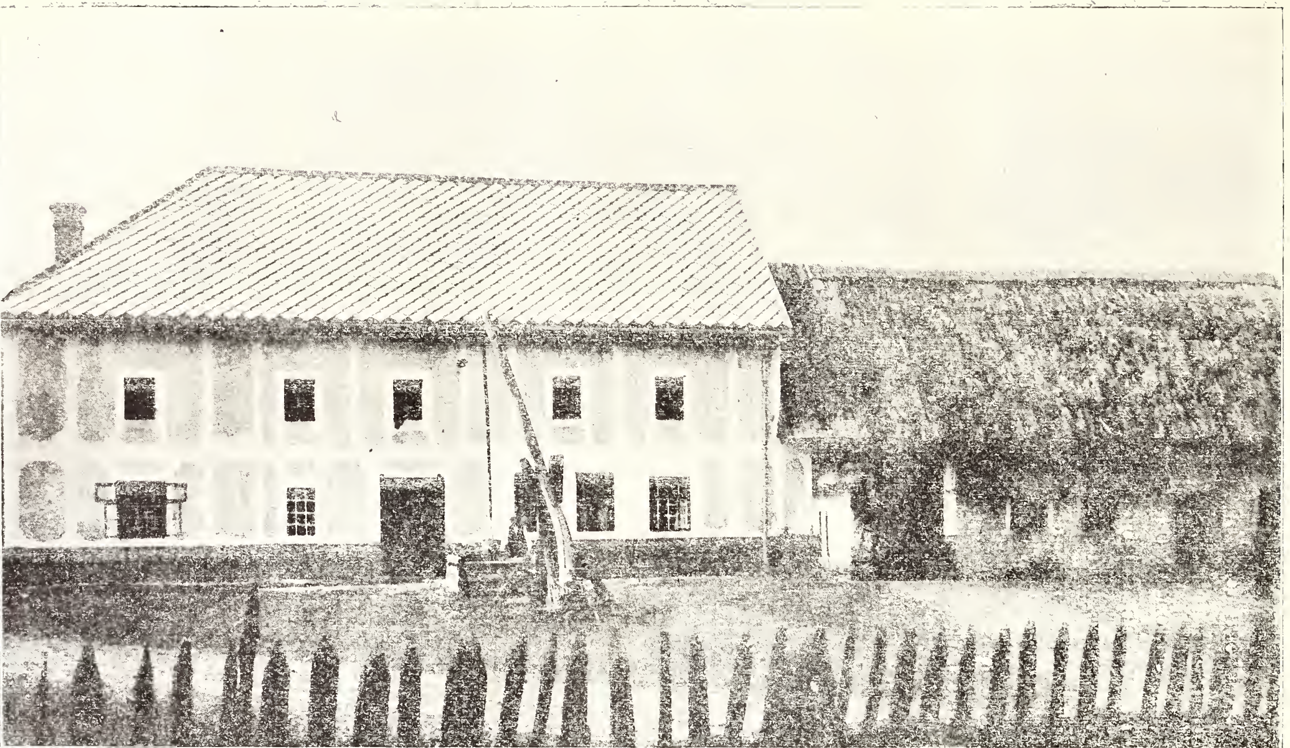
ckého, jak dosud v Laznikách, Lazničkách a Kladnikách možno viděti. Obydlí jest stavěno průčelím na náves; výměnky, kde jsou ještě staré nepřestavěné grunty, jsou na dvoře a slují chaloupky (výměnkář = chalupecký). Okras na průčelí gruntů nejvíce se zachovalo v M. Prosenicích. K obydlí ve dvoře přiléhají po jedné straně konírny a chlévy, po druhé straně kůlna s vjezdem a za ní výměnek. Dvůr v zadu jest ohražen plotem, za nímž v zahradě uprostřed stojí stodoly. Žudrů bylo málo. Studně bývaly před gruntem na návsi „se šviňkem." (Obr. 8.) — Dveřmi vchází se do prostranného předsíňku, z něhož po jedné straně vedou dvéře do komory a po druhé do obydlí, pozůstávajícího ze dvou světnic, větší o 2 oknech a menší ložnice o 1 okně. Za světnicemi ke dvoru jest prostranná kuchyň, v níž se celá rodina přes den zdržuje; z kuchyně jest východ do předsíňku a odtud přisíňkem na dvůr.

Ve světnici v koutě stával stůl s lavicemi podle zdí; nad stolem v koutě visel kříž a po obou stranách obrázky šikmo na lištně opřené. Strop byl deskový na trámech, na nichž u kamen visela dvě bidla po obou stranách kamen. Na šaty bývaly malované truhlice a „lištvy".

Na dvoře býval výměnkař; nebylo-li na gruntě výměnkáře, obýval chaloupku buď bratr hospodářův a sloul hofer, manželka jeho hofrova, později hoferkyně, anebo někdo cizí a ten sloul hofer stěhovavý.

4. Obecní záležitosti.

Za dřívějších dob se rada — obecní zastupitelstvo — jak v městě tak na venkově každoročně obnovovala, a zastávala svůj úřad bezplatně. V radě lipenské měly jednotlivé ulice své zástupce, zvané čtvrtníky (Viertlermeister). K obecním záležitostem města Lipníka patřilo i verbování na vojnu, které se dělo v den trhový tak, že za zvuku hudby nesl některý občan městský prapor, za ním kráčeli druzí dvá občané nesouce na talířích peníze. Za 3 zl. a pivo dávali se mnozí mladíci jak z města tak z venkova na vojnu. Při obnovení rady v městě bývala dle starého zvyku vystrojena svačina za 8 r. Na venkově udržel se ten zvyk až do polovice 19. století tím způsobem, že na konci roku, když účty obecní skládány byly, které se psaly křídou na stole, účetní zbytek na počastování výboru vynaložen byl. Nyní jsou obce

Obr. 8. Deskový statek zemana Zámorského v Symři.

spravovány dle předpisů zemských. Osady slušící k některé obci mají ve výboru této obce své zástupce; tak Trnávka jsouc samostatnou katastrální osadou, má v Dol. Újezdě 2 výborníky, z nichž jeden jest starostou osady; Svrčov má člena výboru v Lazničkách a Symře v Soběchlebích. Dříve tomu tak bylo i v Staměřicích, Ranošově a Kozlově, které osady patřily do obce Vel. Újezdské, a v Zákřově, který patřil do obce Tršické.

O záležitostech obce půhončí v Radvanicích pojednáno bude při této obci.

Obecní pečetě. Pečeť města Lipníka se připomíná již r. 1349. Měla ve znaku žlutého lva v poli černém s rozevřenou tlamou pod královskou korunou stojícího, v zelené hoře zadníma nohama vězícího. Město koncem století šestnáctého mělo již výsadu pečetiti voskem červeným. Když pak roku 1628 kardinál František z Ditrichštejna znak městský rozhojnil, ustanovil, že má míti štít o 3 polích, z nichž dolní špicí vrchu štítu dosahuje, je černé a má původní znak městský; dvě pole pošikem ležící jsou barvy žluté a červené a v tomto každém dvojbarevném poli mají nože z erbu Ditrichštejnského (dva nože vinařské, s konci ohnutými, ven obrácené, s rukovětmi zlatými); na vrchu pak toho štítu červený klobouk knížecí. Zároveň městu ponechal starobylou výsadu pečetiti voskem červeným. —

Městečko Tršice má pečeť z roku 1526. Ve štítě břevnem vodorovným na dvě pole rozděleném, jest v horním poli půl orlice, v dolním žába, znak to tehdejšího majitele Tršic Žabky z Limberka, za něhož na městečko povýšeny byly. Městečko V. Újezd má pečeť z r. 1637, mužskou hlavu s vousy ve znaku.

Co se obcí venkovských týče, mají pečetě ze stol. 18. (Tab. I.) Některé z nich jsou ztraceny. Mají sice některé obce starší pečetě s pouhými nápisy, ale tyto nejsou původní, nýbrž z doby pozdější. Původní pečetě mají vždy nějaký odznak ve štítě a spíše nalezneme pečeť starou bez všelikého nápisu, jako má na př. Osek, než bez odznaku.

Pokud známo měly ve štítě: Bohuslávky pouhý nápis; Daskabát z r. 1758 strom a radlici; Hlínsko z r. 1752 muže v lázni držícího nože Ditrichštejnské; Jezernice dostala právo pečetě r. 1732, ale r. 1749 ještě jí neměla;[1]) Kladníky pouhý nápis; Kozlov českého

[1]) Pečeť, kterou Slavík připisuje Jezernici, patří obci bělotské, jak nápis dosvědčuje

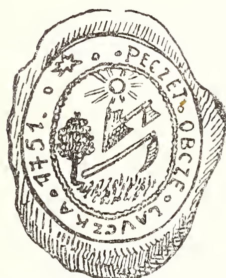
Tab. I.

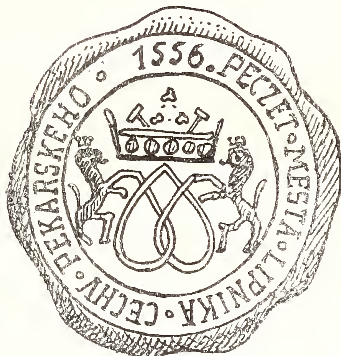

Některé pečeti obecní a městská cechovní pečeť pekařská

lva bez letopočtu; Lazničky srp a radlici bez letopočtu; Lazníky staré pečetě nemají; Lhota z r. 1748 křížem přeložené nože Ditrichštejnské v horním poli, trávu a snopy v dolním poli; Loučka z r. 1751 slunce, strom, radlici a sekeru v horním, kosu a obilí v dolním poli; Dolní Něčice z r. 1752 koně v běhu a nad ním nože Ditrichštejnské, novější pečeť má snop a srp; Horní Něčice z r. 1752 beránka s praporkem a nad ním nože Ditrichštejnské; Osek bez nápisu a letopočtu obilí a nad ním nože Ditrichštejnské; Podhoří srdce, z něho tři květy a po stranách srdce po jednom květě a nad tím písmena W S; Malé Prosenice radlici a krojidlo bez letopočtu; Velké Prosenice ptáka (lýsku, že Lýsky tvořily s nimi jednu obec) a nad ním prosné klasy; Radotín pouhý nápis s letopočtem 1868; Radvanice ptáka s listem v zobáku bez letopočtu (pečeť obce půhončí); Ranošov pouhý nápis bez letopočtu; Slavkov kalich, z něho tři květy; Soběchleby pouhý nápis bez letopočtu; Staměřice mají pečeť novou, když se staly samostatnou obcí, ač na ní jest udán rok, kdy se Staměřice v listinách ponejprv připomínají; Tupec z r. 1752 les a srnce v běhu, nad tím nože Ditrichštejnské; Týn též v první polovici 18. století ještě pečetě neměl; Dolní Újezd pouhý nápis; Veselíčko z r. 1723 strom nad ním radlici; Výkleky z r. 1719 srdce, z něho tři kvítky; Zákřov bez znaku a letopočtu novou pečeť, když se stal samostatnou obcí.

5. Poddanské poměry.

Poddaní našeho okresu slušeli k pateru panství:

K Lipenskému (původně Helštýnskému) svěřenskému, nyní zpupnému, slušelo město Lipník a osady: Bohuslávky, Hlínsko, Lhota, Loučka, obojí Něčice, Osek, obojí Prosenice, Radotín, v Radvanicích strana půhonči, Symře, Slavkov, Soběchleby, Trnávka, Tupec, Týn a Dolní Újezd.

K Drahotušskému, později Hranickému svěřenskému, nyní zpupnému, patřily Jezernice a Podhoří.

K Veselskému svěřenskému: městečko V. Újezd a osady: Kozlov, větší část Lazniček, Lazníky, selská strana v Radvanicích, Ranošov, Staměřice, Svrčov, Veselíčko a menší částť Výklek.

K Bystřickému zpupnému Kladníky.

Olomoucké metropolitní kapitole patřilo městečko Tršice a osady: Daskabát, menší částť Lazniček, větší částť Výklek a Zákřov.

Tato panství mají v okrese půdy: Lipnické 2729, Hranické 323, Veselské 2804 a Kapitolní 1486 ha. Pozemky panství Bystřického u Kladník byly prodány soukromníkům a mají výměry 106 ha 33 a. Jelikož většina poddaných patřila ke třem panstvím, aby při jednotlivých osadách nebylo třeba opakovati, co všem společným bylo, vylíčíme tuto všeobecné poddanské poměry, jaké byly před vydáním robotního patentu r. 1775 u jednotlivých těchto panství; platy a jiné zvláštnosti budou u jednotlivých osad udány.

a) Výměra pozemků polních panství Lipenského a živý inventář r. 1700.

Jméno		Pozemků		Krávy	Jalovice	Ovce	Vepři	Slepice[1]	Krocani	Husy	Kačeny	Spotřeba sena
osady	dvora	lánů	obdělaných měřic	kusů								fůr
Lipník	Podštatský	8	590	60	20	900	30	18	8	7	8	239
Hlinsko	Hlinský	$4^1/_2$	375	40	12	600	10	15	7	6	7	54
Osek	Podolší	8	511	60	18	800	50	18	8	7	8	200
Tupec	Tupecký	5	371	—	70	700	15	16	7	6	—	85
Týn	Týnský	3	206	40	15	—	50	15	7	6	7	70
	Úhrnem	$28^1/_2$	2353	220	135	3000	155	94	43	38	36	648

U těchto dvorů poddaní z okolních, a bylo-li třeba i ze vzdálenějších osad robotovali. Sedláci konali odměřenou tažní robotu čtyřspřežně, a kdož tolik koní neměli, troj- nebo dvojspřežně od sv. Jana do sv. Václava po celý týden, od sv. Václava do sv. Jana po třech dnech týdenně. Mohli též místo tažní pěší robotu konati Při orání byli povinni 1 až 2 záhony, dle rozměry, vždy ale měřici zorati, což trvalo 3—4 hodiny, a potom mohli jeti

[1]) O drůbež staraly se šafářky při dvorech, které byly povinny vrchnosti ročně odváděti od každé slepice 6 kuřat, z nichž 2 mají býti kapouni, od každé husy 6, od každého krocana 5, od každé kačeny 7 mladých, a od každé slepice 45 vajec.

domů. Tažní robota nebyla na určitou hodinu vázána; pěší robota na dlouhých dnech trvala od 6—6 hodin, na krátkých od 8—4 hodin. Na oběd a odpočinek propouštěny byly 2 hodiny. Připadl-li v témdni svátek, byl darován.

Zahradníci a domkaři s polemi čili chalupníci konali jen pěší robotu a robotovali od sv. Jana do sv. Václava po 3, ostatní část roku po 2 dnech týdenně. Domkaři bez polí robotovali celý rok po jednom dni týdenně anebo zaplatili za robotu 1 r. 24 kr. a byli ještě povinni ve žních 2 dni robotovati. Kteří bývali ve vsích, kde byly dvory, robotovali v zahradách u těchto dvorů a řezali sečku; u dvora Podštatského tyto práce konali poddaní z Loučky. Louky na Smolně sekli poddaní z Bohuslávek, Loučky, Slavkova, Trnávky, Tupce a Dol. Újezda.

Všichni robotníci dostávali na dožatou 15 beček piva.

Těchto robot byli prosti dvořáci, fojti čili rychtáři po dobu úřadování, sedláci, kteří panské pivo nalévali, kostelníci a kováři. Řezníci byli povinni z panských dvorů ovce, a obce o hodech starší krávy (hodule) za slušnou cenu kupovati.

V rozsáhlých panských lesích byli poddaní povinni dříví káceti, řezati a do sáhů skládati, klády řezati a vytesávati, a dříví, ať topivo nebo stavivo, rozvážeti. Každý sedlák byl povinen ve 3 dnech $1^1/_2$ sáhu deputátního a 1 sáh paliva do pivovaru v Týně nadělati a v druhých 3 dnech vše odvézti. Udělal-li však dříví za 1 den a za 2 dni je odvezl, nebyl více obtěžován. Fůra dříví z Novoveska aneb z jiných lesů, kromě z revíru týnského, do Týna dovežená čítána byla za 3 dni roboty; podobně tak se čítal 1 sáh složeného dříví pěším robotníkům. Dvořáci byli povinni toliko stavivo ke stavbám mlýnů a zámků voziti. Klády na pily v Týně a Slavkově vozili všichni sedláci, vyjímaje z Hlínska a Slavkova, když vezli po 2 kladách nebo valy, bylo jim dovoleno se spříhati. Též bylo jejich povinností na malé a velké hony choditi. Hajní v Bohuslávkách, Hlínsku, Lhotě, Loučce, Dol. Něčicích, Slavkově, Soběchlebích, Tupci a Dol. Újezdč byli povinni ročně po jednom jeřábku odváděti aneb 35 kr. zaplatiti.

Při Bečvě, stavech, rybnících a struhách byli povinni ke všem robotám tažním a pěším. Přiváželi dřevo, tarasy a kamení, a rozváželi ryby a násady; stavěli stavy, dělali a čistili struhy a rybníky, a lovili ryby. Jednotlivé osady byly povinny za určený obnos ročně ryby kupovati a když v roku 1774 zřizováni byli

dědiční rychtáři, bylo i těm uloženo, protože měli hospody, za určený obnos ryb zpeněžiti.

Čtyři nájemníci mlýnů na Bečvě, v nichž poddaní byli povinni mleti, platiti nájemné a byli povinni pro vrchnost vše zdarma mleti a vepře krmiti; Týnský byl povinen též slad pro pivovar a palírnu zdarma šrotovati a úředníkům panským na svátky mouku dávati. Když vezli-li sedláci z daleka žernovy, spřihali se 2—3, a dostali patentní poplatky na konírny a světlo, jakož i obvyklý oves od vrchnosti.

Olejáři čili šlaháři (z německého Ölschläger) v Týně a Oseku kromě nájemného byli povinni vrchnosti zdarma olej a záboje dávati; poddaní byli povinni v těchto olejnách semínko tlouci.

V Týně byl pivovar, v němž se týdenně 1 várka o 20 sudech vařila, sladovna, palírna, sušírna na len, bělidla, a chmelín, k nimž poddaní potřebné dříví vozili a odtud byli povinni pivo a kořalku bráti. Bylo ustanoveno, že hostinští na každý sud piva v létě 2, a v zimě 3 mázy páleného kupovati mají.

K cihelně a vápence byli poddaní povinni všechno potřebné přivážeti a odtud ke stavbám rozvážeti. Kámen ať k vápence ať ke stavbám sami si nalámati museli. Za dělání šindele, jehož určitý počet kusů jednotlivé osady dodávati musely, dostávaly za každý 1000 po 46 kr. 4 den.; potřebné k tomu dřevo bralo se z panských lesů.

Víno dováželi jak pro vrchnosť tak pro nálev z krajiny mikulovské. K dovozu určitého počtu 10 věderních sudů byly povinny, Hlínsko, Lhotu a Týn vyjímaje, všechny osady, dvořáci a dědiční rychtáři. Jedouce tam byli povinni vézti potraviny a co se jim naložilo. Za každý sud dostali od vrchnosti na pomoc 1 r. 45 kr. a 1 měř. ovsa. Dovoz vína při dobrých cestách trval 6, při špatných až 8 dní.

Na podzim byly obce povinny opatřiti píci pro ovce na zimu, totiž nadělati určitý počet kop otypek z listnatých letorostů a do nejbližších ovčíren dovézti. Když ale vrchnosť toho nepotřebovala, platily za každou kopu po 10 kr.

V zimě pak bylo povinností poddaných pro vrchnosť z panského přediva přísti, a sice sedláci museli sepřísti buď 3 libry lnu, nebo 4 lib. konopí, nebo 5 lib. koudele: zahradníci každého druhu o libru méně, a chalupníci zase o libru méně než zahradníci; mohli ale též za kus předepsaného přediva zaplatiti po 13 kr.

O vánocích stavěli vrchnosti sirotky a platili z každého, který byl 10 let stár a nebyl mrzákem, hejtmanovi za péči 14 kr., a 3 kr. dal mu ten, kdo sirotka do služby dostal. Za obnovení rady platila každá obec 14 kr.

Obdarování hromadná měli poddaní následující:

1) Lacek z Kravař (neznámo kdy) daroval odmrť Oseku, Podolší, Trnávce, Újezdu Vladyčímu, Staměřicím, Výklekám kromě Kněžského, Lazníkám co k Helštýnu sluší, Újezdu Volavému, Slavkovu, Loučce, Hor. Něčicím a Hlínsku. List na to byl uschován v kostele oseckém. Při vybití kostela husity roku 1428 list ten shořel. Na žádost poddaných těch osad jej Vok ze Sovince r. 1452 obnovil.[1])

2) Vilém z Pernštejna propustil r. 1506 z povinnosti hlásku na Helštýn posílati poddané z Oseka, Podolší, Dol. Újezda, Loučky a Hlínska za roční plat 4 kgr.[2])

3) Týž roku 1516 za sebe a své potomky se zavázal, poddaným za každou fůru tarasu a za každou míli 4, za $^1/_2$ míle 2, za $^1/_4$ míle 1 gr. český, a za půl čtvrtě míle 1 gr. míš. dávati, a dodal: „pakliby který úředník... jim to kaziti a ujímati chtěl..., tehdy ti lidé aby o to se mohli utéci ku pánu svému a pán jejich, aby jim v tom úředníku křivdy činiti nedopouštěl... Pakliby to držáno nebylo, tehdy by to všem lidem známo bylo, že se těm lidem křivda děje před Pánem Bohem a i Pán Bůh všemohoucí by toho neráčil bez pomsty nechati.“[3])

4) Jan z Pernštejna dovolil r. 1520 všem poddaným v době žní senných i obilních pro svou potřebu pivo vařiti.[4])

5) Kardinál František z Ditrichštejna r. 1626 osvobodil poddané z obojích Něčic, Soběchleb a Radotína od robot ke stavu týnskému na loukách slavíčských a ke struhám za plat 1 r. mor. a 15 gr. míš. od každého poddaného. Z Oseka ale, Týna, obojích Prosenic, Dol. Újezda, Trnávky, Bohuslávek, Loučky a Slavkova za plat 15 gr. míš. od každého, kterýžto plat činil ročně ode všech 369 rýn. mor. Kdyby ale přece k robotám těm byli přidržováni, nebudou ničeho platiti.[5])

---

[1]) List na to ddto Helštýn ve středu na Hromice 1452.

[2]) List na to ddto Helštýn den sv. Jakuba 1506.

[3]) List na to ddto Pardubice ve středu po sv. Ambroži 1516.

[4]) List na to ddto Helštýn tu neděli po sv. Dorotě 1520.

[5]) List na to ddto Olomouc 15. července 1626.

6) Kníže František Josef z Ditrichštejna jmenoval r. 1774 ve všech obcích panství Lipenského dědičné rychtáře.

b) Na panství Veselském byly dvory ve Veselíčku s 359 m. a $1/_8$ polí obsetých a 10 m. polí, která se jednou za 5 let obsívala; v Lazníkách s 366 m. polí obsetých, v Lazničkách dvůr halčinovský s 117 m. $2/_8$ polí, z nichž $1/_3$ ležela úhorem a 8 $1/_2$ m. se ani neobsívalo a v Staměřicích se 153 m. a $7/_8$ polí obsetých. Píce pro dobytek dováželo se ročně do dvora veselského 75, laznického 34 a staměřického 40 fůr.

Sedláci a zahradníci, co se počtu dní týče, pěší a tažní roboty jako sedláci na panství Lipenském. Jelikož ale vrchnosť měla své potahy, žádala místo tažní roboty, aby sedláci ve žních žitných po 3 dni s 2, nebo po celý týden s 1 osobou pěší roboty konali.[1])

Sedláci dávali po 2, zahradníci po 1 slepici a pak vejce, jichž počet byl různý. Celkem dostávala vrchnosť:

z V. Újezda . .	141	slepic,	300	vajec;
z Veselíčka . .	153	„	1020	„
z Lazník	48	„	720	„
z Radvanic . .	21	„	420	„
z Lazniček . . .	40	„	180	„
z Výklek . . .	18	„	90	„
ze Svrčova . .	10	„	30	„
ze Staměřic . .	21	„	180	„
z Kozlova . . .	—	„	—	„
z Ranošova . .	—	„	—	„
Celkem . .	452	slepic a	2.940	vajec.

Dále byli povinni sedláci ročně 12 m. ovsa dodati, což ale vrchnosť jim odpustila jakož jim i na slepicích povolila slevu, žádajíc platu za slepici jenom 6 kr. ač měla právo na 7 kr., čímž vrchnosti odpadlo 7 r. 32 kr.

Domkaři rustikální platili robotní činži; dominikální byli povinni každý ve žních 2 kopy sežíti, svázati a do mandelů složiti, ovce práti a stříhati, chmel sbírati a na hony choditi. Domkaři bez polí a hofeři robotovali toliko v létě v panské zahradě po 1 dni týdenně, celkem 26 dní. Poddaní, kteří měli

[1]) Fase vrchnostenská z r. 1750 zaznamenává, že roboty tažní se čítají čtyřspřežní, protože sedláci mají slabé koně; kdyby měli dobré, 2 koně to spraví a někteří sedláci sotva 2—3 koně na robotu mají.

domky na panském nebo poddanském pozemku, platili ročně po 2 r. 30 kr. činže gruntovní a sice proto, že dostávali kopaniny a při domech zahrádky k užívání a měli uleveno na robotách. Na dožatu dávala vrchnosť 3—4 bečky piva.

Vrchnosť s poddanými tak mírně nakládala, že i po vydání robotního patentu drželi se starých robot.

V lesích konali pěší roboty hlavně poddaní z Kozlova a Ranošova; tažní robyty konali sedláci. Kozlovští byli povinni při stavbách budov panských a v Ranošově zednickou práci konati.

Byl-li v témdni svátek, odepsalo se robotníkům toliko půl dne.

Z pivovaru na Veseličku, v němž se rocně 597 beček piva vařilo, a z palíren ve Veseličku a ve Velkém Újezdě byli poddaní povinni bráti pivo a pálené.

O veselské olejně platí totéž co na panství Lipenském.

Povinností sedmi mlynářů, jimž vrchnosť struhy čistila a dřevo na stavy dávala, bylo odváděti roční platy (nejmenší měl mlynář na Hambálku, který platil 2 rýn. 20 kr., největší měl mlynář ve Svrčově, který platil 60 rýn.), mlíti zdarma pro vrchnosť a též nožice na stříhání ovec brousiti.

Padlé osoby ženské z celého panství byly povinny v zámku a kancelářích umívati a čistiti.

Co se přediva týče, byli povinni sedláci, zahradníci a dominikální domkaři každý po 1 kuse odváděti anebo po 18 kr. platiti; rustikální domkaři a hofeři odváděli toliko po půl kuse aneb platili po 9 kr.

c) Na panství kapitolním byl dvůr v Tršicích s 354 m. polí obdělaných a v Zákřově s 250 m. U obou dvorů ležela třetina úhorem, v obou byly chovány ovce.

Sedláci konali robotu tažní dvojspřežně; z Výklek nerobotovali, nýbrž platili robotní činži. Co se počtu dní týče, byli sice povinni k robotám jako na Lipenském panství, ale jeden den týdenně, aby mohli jeti na trh, byl jim darován, aniž by z toho jaké právo odvozovati mohli. Též jim byly svátky v témdni úplně darovány a nad to po jednom dni ve výroční svátky, na hody a na obnovení rady. Sedláci z Lazniček zachovávajíce počet dní robotních mohli od 1. července do posledního září konati pěší robotu s 2 osobami denně, ostatní časť roku s 1 osobou. I na tom panství byla robota tažní odměřena: kdo zoral $1^1/_2$ staré mor. měř., nebo 3 m. zpodmítal, nebo 5 fůr hnoje vyvezl, nebo

2 fůry dříví z lesa tršického dovezl, nebo $1^1/_2$ fůry sena, nebo 5 kop obilí svezl, byl propuštěn. Za sáh dováženého dříví čítaly se 2 dni roboty, při kácení a dělání dříví čítal se sáh sedlákovi za 1 den, zahradníkovi za $1^1/_2$ dne a domkaři za 2 dny. Protože robota tažní trvala půl dne, neměla odpočinku. Na cesty přes 3 míle tam a 3 míle zpět se dva spříhali, na další cesty se spříhali čtyři.

Zahradníci konali roboty pěší, kde potřeba bylo, o témže počtu dní jako sedláci. Sedláci a zahradníci z Tršic a Daskabátu spolu s Lipňanskými a Vacanovskými, dostali na dožatou bečku piva, měli dříví od vrchnosti lacinější a mohli svůj dobytek s vrchnostenským v Bělé pásti.

Chalupníci, dominikální domkaři a hofeři robotovali po 1 dni týdenně celý rok. Vdovy domkařky a hofeři z Daskabátu nerobotovali. Tuto jmenovaní nedostávali na dožatou ničeho, měli jen lacinější dříví. Pěší robotníci docházeli na robotu v létě mezi 6. a 7., a v zimě mezi 8. a 9. hodinou, a byli $^1/_2$ hodiny před večerem propouštěni.

Ve Vršicích byl pivovar, který ročně 2.294 beček vařil, z něhož poddaní pivo bráti povinni byli. Tři mlynáři v Tršicích a jeden v Lazničkách měli tytéž povinnosti jako na panství Veselském; mlynář z Lazniček kromě toho byl povinen všechno seno z Bělé svézti.

Na tomto panství již okolo r. 1757 se četně z robot vykupovali, začež platili po 4—6 r. ročně.

R o b o t n í m p a t e n t e m r. 1775 byla robota vyměřena dle daní následovně: domkaři s daní do 57 kr. robotovali pěší ročně po 13 dnech, s daní do 2 rýn. 51 kr. ročně po 52 dnech, do 4 rýn. 45 kr. týdenně po $1^1/_2$ dni, do 7 rýn. $7^1/_2$ kr. týdenně po 2 dnech, do 9 r. 30 kr. týdenně po $2^1/_2$ dni, a nad 9 r. 30 kr. týdenně po 3 dnech. Sedláci všichni konali tažní robotu týdenně po 3 dnech s tím rozdílem, že čtvrtláníci s daní do 14 r. 50 kr. konali ji s jedním koněm; pololáníci s daní do 28 r. 30 kr. dvojspřežně a pěší robotu s jednou osobou od sv. Jana do sv. Václava týdenně po 1 dni; kdož měli $^3/_4$ lánu s daní do 42 rýn. 45 kr. trojspřežně a pěší robotu s 1 osobou po 2 dnech týdenně; celoláníci s daní nad 42 r. 45 kr. čtyrspřežně a pěší robotu s 1 osobou po 3 dnech týdenně.

Na základě tohoto patentu a zrušení nevolnictví roku 1781 nebylo vrchnostem možno poddané k jiným robotám nutiti, jak

to dříve bývalo. A proto vrchnosti, nemajíce dostatek sil pracovních, buď dvory rozprodaly, jak se to stalo v Staměřicích a Zákřově, aneb je i pole při nich pronajaly, jak se stalo na panství Lipenském, kde r. 1790 v Hlínsku i krávy ze dvora nájemcům polí pronajaty byly. Z těchže příčin zrušeny byly v těch dobách i rybníky a v louky a pole proměněny.

Vrchnost prodala r. 1777 olejnu v Týně Jakubovi Valovi za 250 zl.; r. 1784 pilu u Slavkova Possingrovi za 211 zl.; valchu soukeníkům lipenským za 502 zl. 30 kr. téhož roku; r. 1793 olejnu v Podolší Františkovi Řihákovi za roční emfyteutický plat 40 zl.; za to ještě dostával roční deputát 8 sáhů dříví; r. 1796 prodala emfyteuticky koupelnu a šenk v Hlínsku.

Než i při těch dvorech, které vrchnosť Lipenská držela, byl nedostatek sil pracovních. Aby tomu nedostatku odpomoženo bylo, zakládala vrchnosť v obcích, kde dvory měla, v letech třicátých devatenáctého stolelí kolonie domkařů, zvaných dominikálních čili panských, na rozdíl od domkařů již ve vsích usedlých, zvaných rustikálních, kteří k robotám povinni byli. Tak povstaly Familie u Jezernice, Hliníky u Oseka, Novosady v Týně, Nový dvůr u Lipníka.

Dle nařízení císařského ze dne 28. března r. 1848 roboty do roka úplně pominuly a robotníkům bylo se vykoupiti. Za základ výkupu vzaty ceny z r. 1824, kdy se práce robotní nejníže cenila. Při tom i desátky a všechny dávky byly dvěma třetinami odhadnuté ceny vykoupeny.

D. Živnosti.

1. Hospodářství polní.

Převážná většina obyvatelstva zaměstnává se polním hospodářstvím, při čemž chov dobytka hovězího a vepřového nejvíce prospívá.

Roku 1900 napočítáno bylo 11.451 ha polí, 1327 ha luk, 444 ha zahrad, 840 ha pastvisk, 29 ha chmelnic a 6.994 ha lesa. Hovězího dobytka 7.737 kusů, vepřového 6.057 a koní 1858. Chovu ovec, jichž r. 1900 bylo 194 kusů, věnuje se péče nepatrná.

Lány, dle nichž se dříve výměra pozemků čítala, nebyly vždy a všude stejné. Tak roku 1588 čítalo se na př. při Malých

Prosenicích půl sedma lánu, po válce 30leté načítáno bylo při teže vsi tři celé a $3^3/_4$ achtele lánu. Na panství Lipenském čítalo se do lánu 80—120 m., dle výnosu, na panství Veselském 100 m. Na panství kapitolním čítala komise r. 1676 selsky lán na 125 m., proti čemuž se kapitola ohradila, řkouc, že i královský tribunal čítá na lán 100 m.[1])

Daň z lánu r. 1757 obnášela 60 r., a více jako lán sedlák dle usnesení sněmovního z r. 1748 míti nesměl. Daň domovní čítala se podle počtu komínů; z komína r. 1757 se platilo 40 kr. —

Obilí všeho druhu dobře se daří až na časť severní, hornatou.

Pole byla obdělávána většinou troj- a čtyrspřežně; úhorů nebylo v Lipníku, Malých Prosenicích, Tupci a Týně; v Lazníkách nebylo úhorů pro nedostatek půdy. V ostatních osadách ležela třetina, ve Velkých Prosenicích a v Oseku šestina úhorem. Na obdělání polí bylo třeba troj- a čtyrspřeží koní, protože koně byli malí a slabí. Nyní, kdy zaveden jest chov koní oldenburských, toho ovšem není třeba.

Hovězího dobytka měli dvořáci po 5, tříčtvrtláníci po 4, pololáníci po 3, čtvrtláníci po 2 a zahradníci po 1 kuse kromě telat. Nynější hovězí dobytek jest rázu hanácko-bernského.

V okrese jsou tři zvěrolékaři.

Z okopanin se pěstuje cukrovka, burkyně, brambory, zelí a v novější době tu a tam na zkoušku čekanka. Na Tršicku se pěstuje chmel; dříve se pěstoval i v Pobečví. Z pícnin se seje jetel červený a lucerka. Konopí a lnu se dříve více selo. Na pozemcích pronajatých cukrovarům lze viděti mák, hrách, řepku, kmín a bob; tohoto se užívá též jako zeleného hnojiva.

Zelinářství a ovocnářství v době novější věnuje se větší pozornosť. Ač jest v okrese hojně zahrad se stromem ovocným druhů vzácných, přece pěstuje se ovoce více pro domácí potřebu a sice jablka, hrušky, trnky, střešně a ořechy. Přebytek se vozí na trhy do blízkých měst a též se vyváží do Mor. Ostravy a Pruska. —

K rozkvětu hospodářství přispívá okresní hospodářský spolek v Lipníku, založený r. 1898 jako samostatný (dříve byl ve spojení s hranickým), přednášky, dobytčí výstavy, družstva pro chov

[1]) Co se starých výměr týče, jest mnoho ještě nejasného. S jistotou možno ale říci, že stará měřice moravská obnášela pozdější dvě měřice. Jen tak lze si vysvětliti, že starý vrtel, tedy čtvrť měřice, pojímá nynější půl měřice. To vysvítá i z katastrálních popisů výměry gruntů z 18. století.

hovězího a vepřového dobytka a koní, vodní a mlékařská družstva. Hospodářské nákupní družstvo založené roku 1898 v Lipníku zaniklo r. 1908.

Že se dříve v okrese hojně včel chovalo, o tom svědčí řád včelařský, daný knížetem Ferdinandem z Ditrichštejna roku 1679 všem osadám panství Helštýnského.[1]) Ještě roku 1835 bylo na panství Lipenském na 3000 brtí.

2. Řemesla, průmysl a obchod.

Řemeslníci bývali dříve jen v městech a slynuli bohatstvím. Odtud se říkalo: řemeslo má zlaté dno. Na venkově se směli jen ti řemeslníci usaditi, kterých lid venkovský nejnutněji potřeboval jako: kováři, koláři, tkalci plátna, krejčí, obuvníci a řezníci. Venkovští řemeslníci slušeli ale k cechům městským. Dle zaměstnání třídili se řemeslníci na různé odbory čili cechy. V nich předsedal na určitou dobu volený cechmistr, jenž měl k ruce mistry a staršího tovaryše. Tito měli péči o zájmy stavovské, bděli nad zachováváním řádu cechovního a prohlašovali příslušníky cechu za tovaryše a mistry, když byli podali důkaz o své dovednosti a způsobilosti.

R. 1729 bylo v Lipníku devět cechů: zámečnický, kovářský, kolářský, obuvnický, pekařský, soukenický, kožešnický, krejčířský a řeznický; cech hrnčířský, roku 1629 založený, nestával více. R. 1734 ustavil se cech bednářů, stolářů a soustružníků. Hodináři a rukavičkáři lipenští patřili k cechům v Olomouci. Ještě r. 1835 bylo v Lipníku mistrů 380, nejvíce soukenických 96, obuvnických 39; 14 řeznických, 11 pekařských, 15 stolařských, 10 provaznických, 19 krejčířských a j.[2])

Zrušením cechovního zřízení, zavedením svobody řemesel a tím povstalou nekalou soutěží, jakož i továrnickou výrobou zaniklo mnoho řemeslníků, soukenictví v Lipníku zaniklo úplně. a bývalí mnozí mistři stali se továrními dělníky. Různí řemeslníci počali se usazovati na venkově.

Dle nařízení z roku 1883 povstala řemeslnicko-živnostenská společenstva, ale staré cechy to již nejsou, aspoň ne co se týče mravního výchovu dorostu, na který byl přísný dohled. V Lipníku jest takových společenstev devět, rozdílných nejen dle zaměstnání

---

[1]) Viz A. S. IV. str. 1. a V. str. 19.

[2]) Volný: Topografie, Kraj přerovský str. 277.

nýbrž i dle národnosti, na venkově pět (Tršice, Velký Újezd, D. Újezd, Osek, Soběchleby). Ve V. Újezdě jest též společenstvo svobodných a koncesovaných živností. Pro učně jsou školy učňovské; učni z okolí lipenského chodí do Lipníka. R. 1914 konány byly účetnické kursy pro mistry, jichž se i dorost řemeslnický a obchodnický súčastnil.

K nejstarším průmyslovým závodům patří mlýny, pivovary, palírny a olejny, které byli původně vesměs vrchnostenskými, později emfyteutickými; město časem dosáhlo od vrchnosti, že mělo své vlastní průmyslové závody těchto druhů. Městská olejna byla v Pekle. Než i těmto závodům v novější době dařilo se jako řemeslům, mnohé z nich částečně zanikly; poslední olejna byla počátkem 20. století v Oseku. Panské pivovary zanikly všechny, též městský lipenský; v některých panských pivovarech až do doby poslední se sladovalo. Vodní mlýny zanikly; v Lipníku dva, v Týně dva; po jednom: v Jezernici, u Veselíčka a Hambálek u Lazniček.

Od druhé polovice 19. stol. vznikly tyto průmyslové závody: 1. v městě Lipníku: r. 1867 cukrovar akciové společnosti lipenskobřeclavské s rafinerií, který r. 1904 přestal úplně pracovati; společenský, později rolnicko-akciový pivovar, který r. 1914 přestal býti akciovým a zůstal jediným v okrese, který ještě pivovaří; společenská sladovna, společenský lihovar křesťanský; dvě kruhové cihelny, více závodů na výrobu cementového zboží, parní pila a továrny: na mýdlo, na čalounické zboží, dvě na papuče, na korkové zátky, na hospodářské stroje a na zápalky; tato byla původně akciovou kupeckou. Pro továrny na papuče a na čalounické zboží pracuje jak v městě tak na venkově mnoho lidí doma, kteří si z nich potřebné věci k výrobě odnášejí a hotové zboží donášejí.

2. na venkově: v Malých Prosenicích akciový cukrovar rolnický, rolnická mlékárna, a kruhové cihelna s vápenkou; v Radvanicích vápenka a výroba pálenky; ve Velkém Újezdě parní pila a sirkárna; ve Veselíčku výroba silničního štěrku; v Oseku elektrárna společenská; v Jezernici výroba likérů a cementového zboží; v Týně parní pila a výroba cementového zboží; v Horních Něčicích rolnická mlékárna.

Co se obchodu týče, slynul Lipník jako střed okresu trhy dobytčími. Prodával se tu nejen dobytek domácí, nýbrž

i z Haliče. Odtud byla celá stáda volů a vepřového dobytka hnána po státní (císařské) silnici do Lipníka na Bečviska, kdež byla napájena a při té příležitosti byl provozován obchod. Zvláště když byla vystavěna severní dráha, byly tu větší trhy než v Olomouci, které přinášely městu velký užitek. Neboť i po vystavění dráhy, když dobytek drahou dopravován byl, v Lipníku na nádraží byl z vozů železničních vypouštěn a na Bečviska k napájení hnán. Tak r. 1852 bylo tu na trhu 58.859 polských volů, později přes 60.000, kterých se tu asi za 6 milionů zlatých prodalo. R. 1872 následkem nemocí dobytka zde panujících tyto trhy zanikly; město se marně r. 1879 a r. 1886 o jich opětné získání pokoušelo.

Čilý obchod byl tu též s flanely provozován, které se hlavně do Haliče a do Uher prodávaly. Soukeníci zdejší jezdili s nimi na výroční trhy do Pešti a do Brna; pro vlnu jezdili hlavně do Uher. Se zánikem řemesla soukenického zanikly i tyto obchody, tak že tu zůstal jenom obchod obilní o týdenních trzích v pondělí. Kupci jsou většinou židé, mlýny a sladovny.

V Tršicích koná se ročně hojně i z daleka (až ze Žatce) navštěvovaný trh na chmel, spojený se slavností. Jelikož v poslední době podařilo se i v Německu chmel pěstovati, slábne i tento obchod. V okrese jest více obchodníků s dřívím (v Lipníku, Týně a Velkém Újezdě), a s dobytkem. Kromě toho jest tu dosti menších obchodů obmezujících se na nejnutnější potřeby.

Z okresu se vyváží hojně paliva a stavebního dříví, kamene dlážkového, silničního štěrku, cihel a vápna. Dříve se z Týna vyváželo pivo do sousedních okresů i do Slezska; nyní se vyvážejí pouze různé druhy sladu. V Podhoří byl kratší dobu jen vývoz ovocných stromků. V Lipníku jest vývozní obchod se zvěřinou.

3. Spojovací prostředky.

Již za starých dob vedla okresem obchodní cesta římská po severní stráni údolí Bečvy směrem od Předmostí k Moravské Ostravě. Tato cesta byla též zvána jantarová. Z pozdějších dob jest známo, že v 15. století vedla od Přerova Osekem a Lipníkem k Hranicím cesta zvaná královská (strata regia).

Říšská silnice, zvaná císařská, od Olomouce k Příboru stavěna byla v letech 1782—1787. Vstupuje do okresu na 11. km,

vede Daskabátem, Velkým Újezdem, Staměřicemi, Dolním Újezdem, vedle Trnávky, Lipníkem až na hranice okresu 30·6 km. Bývalá okresní silnice vedoucí z Lipníka Osekem, vedle obojích Prosenic, k Přerovu až na hranice 9·238 m převzata byla počátkem r. 1912 do státní správy.

Okresní silnice, jichž úhrnná délka obnáší 124 km 793 m, jsou následující: v Lipníku novosadsko-zámecká. — Z Lipníka vedou: 1) k nádraží státní dráhy; 2) do Bohuslávek a odtud do Loučky; 3) do Loučky, Slavkova až po hranice okresu 11627 m; 4) do Jezernice 3 km, Podhoří 6 km, až po hranice 7·753 m. Z Jezernice vede spojovací silnice k říšské silnici 1600 m; 5) do Nového Dvora, až po hranice 5·625 m: 6) do Týna 1·8 km, Lhoty 4·6 km, Radotína 7·4 km, Soběchleb 9 km, Horních Něčic 12·6 km, až po hranice 14.227 m.

Z této silnice vedou odbočky a) do Týna a k lomům týnským; b) před Lhotou k Paršovicím a Pavlovicím; c) před Radotínem k Oprostovicům: d) ze Soběchleb k Symři až po hranice a k Dolním Něčicím až po hranice; e) z Horních Něčic k Rakovu a k Žákovicím až po hranice. Spojovací silnice mezi Byškovicemi a Rakovem jde okresem.

Mezi Kladníkami a Hlinskem jest spojovací silnice 2·4 km.

Od říšské silnice mezi Lipníkem a Velkým Újezdem vedou tyto okresní silnice: Od Dolního Újezda k Bohuslávkám; 2) do Oseka: 3) do Tupce, Veselíčka, Lazník, Tršic 10·2 km, až po hranice k Dolopazům. Z této silnice vedou spojovací silnice: z Veselíčka do Oseka, z Lazník do Lazniček, z Tršic k Penčicím, k Lipňanům, k Vacanovicím a do Zákřova, Lazniček a Výklek.

U Staměřic do obce, a blíže prostřední pily do Výklek.

Z Velkého Újezda: 1) do Kozlova až po hranice; 2) k Varhošti až po hranice; 3) do Výklek, Svrčova, Lazník 6·6 km až po hranice.

Od říšské silnice mezi Lipníkem a Přerovem vedou odbočky: z Oseka k Ulrichovu až po hranice, před Malými Prosenicemi k nádraží v Radvanicích—Prosenicích a odtud k Vicinovu; z Malých Prosenic k Raclavicím 822 m; z Velkých Prosenic k Buku.

Na říšské silnici vybíralo se na udržování její mýto, které bylo napřed ve Velkém Újezdě, později po obou stranách Lipníka.

Průplav Dunajsko-oderský, který na různých místech údolí Bečvy projektován byl, dosud uskutečněn není.

Plťaři, kteří dřívě z Valašska trámy a desky na jaře při rozvodnění Bečvy na pltích vozili, jsou nyní řídci a takořka úplně zanikli.

Na železnici (severní dráha císaře Ferdinanda, nyní c. k. státní dráha) zahájena byla jízda od Přerova jen do Lipníka dne 15. srpna r. 1842. Odtud pak vozci rozváželi došlé zboží až do Haliče na ruské hranice. Z Lipníka do Bohumína zahájena byla jízda dnem 1. května 1847. V letech 1873—1874 zřízena byla druhá kolej; nyní se jedná o třetí a čtvrtou.

Kromě Lipníka jest nádražní stanice v Radvanicích-Prosenicích, odkudž jsou přípojky k cukrovaru a ke kruhové cihelně v Malých Prosenicích. Osobní zástavka v Oseku ředitelstvím drah povolená zřízena nebyla. V poslední době utvořilo se družstvo na vystavění dráhy z Radvanic-Prosenic k Velké Bystřici pod sv. Kopečkem.

První poštovní úřad zřízen byl v okrese r. 1785 ve Velkém Újezdě. Tu se koně přepříhali a odtud se rozesílala pošta pro celý okres. V Lipníku zřízen byl poštovní úřad r. 1840. Jízdní poštovní spojení jest mezi Lipníkem a Velkým Újezdem, a mezi Lipníkem a Soběchleby. Kromě těchto obcí mají poštovní úřady ještě: Osek, Malé Prosenice, Tršice a Veselíčko. Tršice mají jízdní poštovní spojení s Olomoucem.

Poštovny jsou v Staměřicích, Kozlově, Dolním Újezdě a Týně.

V Lipníku je telegrafní úřad od roku 1849 a telefonní od roku 1906. Při poštách jsou telegrafní úřady v M. Prosenicích, Tršicích, Veselíčku a V. Újezdě; telefonní stanice jsou v Týně a Oseku.

4. Kontribučenské fondy a záložny.

Ku podpoře hospodářství a k rozkvětu průmyslu přispívají ústavy peněžní. Nejstarší jsou fondy kontribučenské. Osady toho okresu mají podíl na šesti kontribučenských fondech: Lipenském, Veselském, Kapitolním, Tršickém, Hranickém a Bystřickém.

K Lipenskému patří z okresu Lipenského 16 osad se 412 podílníky.

K Veselskému patří 12 osad našeho okresu se 331 podílníky a kapitálem 50.842 K.

Ke Kapitolnímu patří z okresu našeho 2 osady s 39 podílníky.

K Hranickému patří z okresu našeho 2 osady s 76 podílníky.

K Tršickému patří z okresu našeho 4 osady s 92 podílníky.

K Bystřickému patří z okresu našeho 1 osada s 20 podílníky.

Nejstarší záložnou v okrese jest městská v Lipníku z r. 1865. Dále jsou záložny: v Lipníku Občanská (1883), v Tršicích Občanská (1870), ve V. Újezdě Rolnická (1870), v Soběchlebích Občanská (1872) a Rolnická (1885), v Oseku Rolnicko-občanská (1896), ve V. Prosenicích Občanská (1909).

Raiffeisenovy záložny jsou: v Lipníku (1900), ve Lhotě (1900), ve Slavkově (1902), v Jezernici (1908), v Kozlově (1908), v Podhoří (1909), v Soběchlebích (1910), ve Výklekách (1911).

Celkem jest v okrese 19 peněžních ústavů.

5. Spolky a dobročinné ústavy.

Ústavy a spolky dobročinné, vzdělávací a odborové se po příkladě města i na venkově hojně rozšiřují. Pro celý okres jsou v Lipníku dvě nemocenské pokladny, česká a německá, a sirotčí spolek.

Různých spolků jest v okrese 112, z toho připadá na Lipník 47, Tršice 15, V. Újezd 7 a na vesnice 43. Českých spolků jest 83, v Lipníku samém 26, německých 29, v Lipníku samém 21.

Nejvíce spolků jest vzdělávacích 38, podporovacích 23, hasičských 16, hospodářských 14. Kromě toho jest 6 spolků pro potřeby chrámové, 2 spotřební, 1 politický a 1 peněžní. Ostatní mají různé účely. V novější době některé vzdělávací spolky splynuly s odbory Národní Jednoty.

Než třenice mezi různými stranami v národě nezůstaly ani i tu bez zhoubných následků. Mnohé spolky trpí nedostatkem členů a tudíž živoří.

6. Zdravotnictví.

Četné rodiny z Vídně a z jiných měst, které o prázdninách na delší pobyt v okrese, zvláště do osad lesům bližších (Velký

Újezd, Veselíčko, Podhoří, Týn), přicházejí, dávají svědectví, že kraj náš jest zdravý.

Osady v okrese patří ke čtyřem lékařským obvodům: v Lipníku, ve Velkém Újezdě, v Tršicích a Přerově; k poslednímu patří oboje Prosenice.

Lékárna jest toliko v Lipníku; ve Velkém Újezdě a v Tršicích mají lékaři domácí lékárny. V Lipníku jest též droguerie. Lékařů jest v Lipníku pět a zubní technik.

Nemocnice byla původně jenom v Lipníku městská, asi r. 1841 blíže hřbitova postavena. R. 1898 postavilo město všeobecnou jubilejní nemocnici císaře Františka Josefa (obr. 9.), do níž k obsluze nemocných uvedeny byly řádové sestry sv. Karla Bor. Obec židovská měla též svou nemocnici na Horecku. Nyní dle stávajících nařízení má každá obec místnosti pro nemocné.

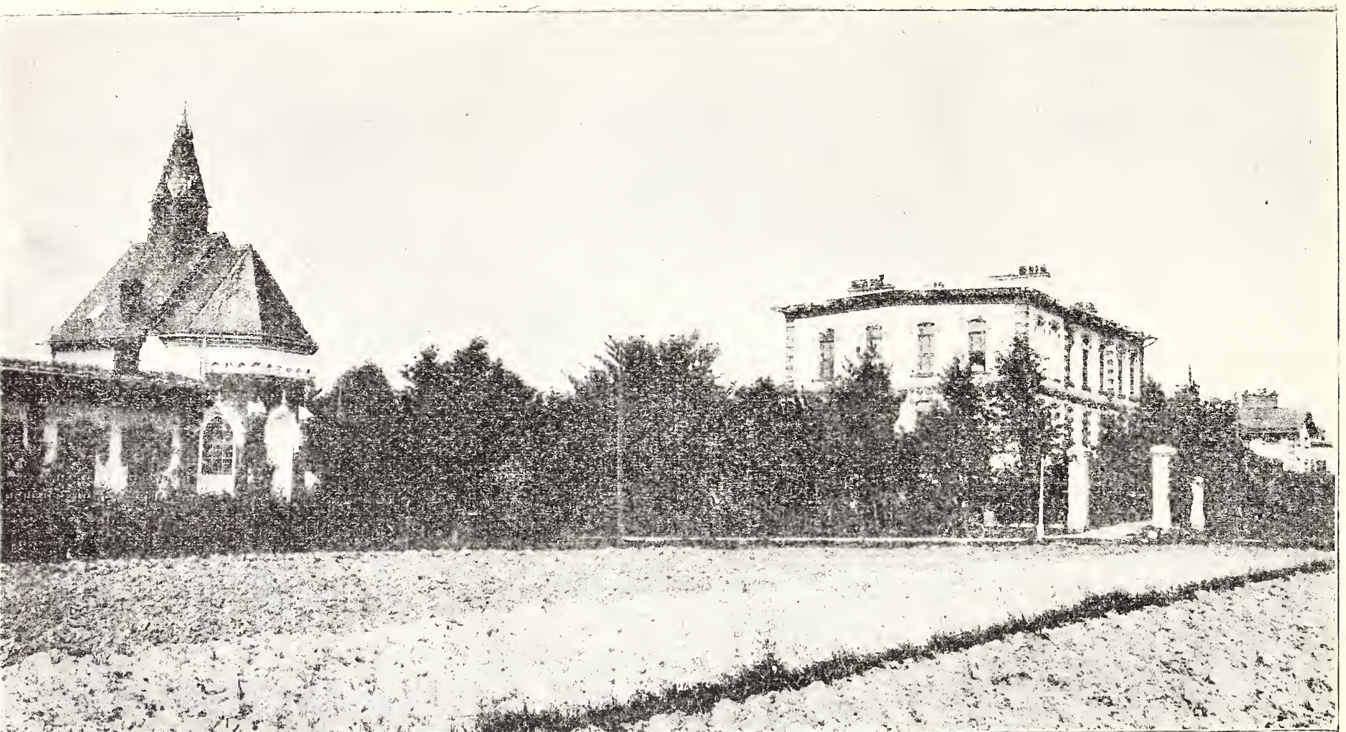
Ke zdraví přispívaly dříve lázně; v městě byly dvoje, na Horecku a v obci židovské; na venkově v osadách byly též dosti četné. V těchto lázních sázeli lázebníci při koupání baňky. Ze starých lázní zachovány jsou toliko lázně v obci židovské v Lipníku;[1]) na venkově záhy zanikly a nejdéle udržely se lázně v Hlinsku, které měly kyselé prameny a trvaly až do polovice 19. století. Při cestě do Hlinska v Závodí byly též postaveny lázně (Badhaus) (obr. 10.), které r. 1898 nákladem městské záložny v Lipníku přestavěny byly a v nichž zavedeno bylo léčení dle Kneippova způsobu. Voda jest říční.

Na venkově jsou lázně v Tršicích otevřené r. 1868, které mají vodu obsahující hlavně uhličitan vápenatý, železnatý a hořečnatý, a chlorid vápenatý a sodnatý. Ve Velkém Újezdě jsou v bývalém mlýně v novější době zřízeny lázně s vodou sirkovou. U Zavadilky jest sirková studánka v lese zvaná U sv. Antonína.

Pokrokem vědy lékařské a svědomitějším zachováváním zdravotních předpisů se strany obyvatelstva zmenšila se úmrtnost, zvláště v dobách nakažlivých nemocí.

---

[1]) Městské knihy zaznamenávají: „Židé obyvatelé zde v Lipníku všichni společně r. 1562 koupili kus země a gruntu, ve kterémžto gruntu jest studně anebo očistec, od Mandle žida po komoru a prah komorní.“ (Očistcem se vyrozumívá lázeň obřadní předepsaná ženám židovským).

Obr. 9 Jub. nemocnice v Lipníku s kaplí.

E.

1. Náboženství a duchovní správa.

Působením sv. apoštolů moravských přijali pohanští obyvatelé našeho okresu víru katolickou. V 15. století příklonili se nátlakem svých pánů donuceni, zvláště když páni dávali jim kněze své strany, s počátku ke straně pod obojí; později přidržovali se buď luterství, buď víry bratrské tak že počátkem století 17. bylo trojí vyznání křesťanské, mimo to v Lipníku i židé.

Když byla kardinálem Františkem z Dietrichštejna provedena reformace, vrátili se obyvatelé křesťanští k víře katolické.

Nyní jest obyvatelstvo převážnou většinou náboženství katolického. Jest v okrese 97·4% katolíků a 2·5% židů; evangelíci a řeckovýchodní jsou jen částečně stále usedlí.

Katolíci sluší k arcidiecési olomucké a byli s počátku podřízeni arcijáhenství v Přerově. Kdy v Lipníku bylo zřízeno děkanství, není známo. Jisto jest, že r. 1400 děkanství na Moravě již zřízena byla. Když se na Moravě luterství rozmohlo, tu Hynek Bruntálský z Vrbna, pán na Helštýně, horlivý luterán snažil se o to, aby na Moravě vůbec vyzdvihl a upevnil evangelický řád církevní. Proto chtěl asi r. 1591 zorganisovati evangelické sbory na Moravě a mezi nimi děkany krajské nařiditi, jak tomu bylo v církvi katolické, čemuž marně odpíral Stanislav Pavlovský, biskup olomoucký, vytýkaje mu, že chce na Moravě nový a prve nebývalý řád učiniti.[1])

Osady celého okresu patří nyní ke třem dekanátům arcikněžství šternberského,[2]) totiž Lipenskému, Přerovskému, a Bystřickému pod sv. Kopečkem.

K Lipenskému patří: Lipník, Hlinsko, Jezernice, Loučka, Osek, Slavkov, Soběchleby, Týn, Dolní Újezd, Újezd Velký. K Přerovskému patří Velké Prosenice. Až do r. 1720 patřily k němu i Tršice. Toho r. zřízen byl dekanát Bystřický, k němuž Tršice přiděleny byly. K témuž dekanátu patří i Lazníky, přifařené k Velkým Penčicím.

---

[1]) Kameníček: Zem. sněmy III. 461., Dr. Hrejsa: Česká konfesse 339, 351.

[2]) Arcikněžství v olomoucké diecési zřízena byla r. 1778 dne 6. srpna; dříve jich nebylo.

Obr. 10. Lázně v Lipníku.

Klášterů kromě Lipníka nebylo nikde.

Výše jmenované farnosti patří k pěti patronátům.

V okrese roztroušení evangelíci podléhají faráři v Olomouci a židé rabínovi v Lipníku.

2. Školství.

Školy za dávných dob bývaly jen v osadách, kde byla duchovní správa. Protože nebylo přísné povinnosti do školy choditi a že přespolním pro velkou často vzdálenost a pro neschůdné cesty nebylo lze do školy docházeti, stačily všudy školy jednotřídní. I v Lipníku byla farní škola jednotřídní až do polovice 19. století, ovšem o dvou odděleních. Na školách těch vyučovali rektoři zkoušení, kteří byly varhaníky a které dle usnešení diecesaního sněmu (synody) z r. 1400 ustanovovali faráři. Ano r. 1412 na sněmě diecesaním zakázáno bylo farářům školy ve venkovských osadách zřizovati, když nemohli míti zkoušeného učitele, a těch se tehda nedostávalo, a když nebylo postaráno o dostatečné zaopatření rektora. Toto se týkalo zvláště malých farností; nebo hlavní příjmy rektorů plynuly tehda z různých výkonů štolových a matričních. Byly tudíž v malých farnostech příjmy jejich nedostatečny a proto hleděli si rektoři přivydělati. A tak se stávalo, že pronášeny byly stížnosti do rektorů, že nepoctivým způsobem (ano i krádeží) živnost si opatřovali.

Po roce 1622 byly školy v našem okrese jenom v Lipníku, Oseku, Soběchlebích a Tršicích; ve Velkém Újezdě nebylo tehda duchovní správy, ale zdá se, že škola tam byla. Soudíme tak z toho, že koncem toho století se tam rektor připomíná a že již tehda Velký Újezd byl městysem. Všecky tyto školy byly české. Bratrská škola a německá luteránská v Lipníku r. 1622 zanikly. Když kardinál Ditrichstejn uvedl do Lipníka řád piaristský, založeny tu byly německé školy chlapecké. Ve století 17., ale již v druhé polovici založena byla škola v Jezernici.

Tak to trvalo až do druhé polovice století 18. V tomto století, hlavně v letech osmdesátých založeny byly školy v Hlinsku, Kozlově, Lazničkách, Loučce, Podhoří, Velkých Prosenicích, Slavkově, Týně, Dolním Újezdě a Veselíčku. Ve století 19. založeny byly školy v Bohuslávkách, Daskabátě, Laznikách, Lhotě, Hor. Něčicích a Staměřicích. V nynějším století v Dol. Něčicích, Radvanicích, Ranošově, Tupci a Výklekách.

Stav školství (bez poboček) jeví se následovně: českých škol obecných jest 24 a sice 8 jednotřídních, 8 dvoutřídních, 6 trojtřídních, 1 čtyřtřídní a 1 pětitřídní; německých obecných jest 6 a sice 2 jednotřídní, 2 dvoutřídní a 2 pětitřídní. Měšťanská škola (něm. dívčí) jest jen jedna. R. 1913 povoleno zříditi v Tršicích českou měšťanskou školu. Na těchto školách působilo v roce 1913 80 učitelů a učitelek, kromě učitelek ručních prací.

Střední školy, vyšší zemské reálky jsou dvě, česká a německá.

V Lipníku jsou dvě dětské zahrádky, česká a německá, založeny ona Maticí Školskou, tato Schulvereinem.

V Lipníku jsou pokračovací školy pro učně rozděleny dle národnosti; v Tršicích jest též pokračovací škola a zimní hospodářská škola chmelařská a ve V. Prosenicích pokračovací škola hospodářská.

V Lipníku jest zemský ústav pro hluchoněmé s českou řečí vyučovací. (Obr. 11.)

Na venkovských školách vyučovali ve století 18. a ještě i v 19. učitelé částečně i nezkoušení jako krejčí, varhaníci, obyčejně vysloužilí vojáci. Vyučovalo se od listopadu do konce dubna celodenně, ostatní část roku jen v poledne od 12—2. hodiny. Dítky chodily do školy jen do 12. roku, a na to od 12.—18. roku v neděli odpoledne do „opakujících hodin". Platy učitelům spláceli rodiči školou povinných dítek u rychtářů, od nichž si je učitelé týdně vybírali. Kdož dítek do školy řádně neposílali, byli trestáni tím, že museli zaplatiti dvojnásobný školní plat; byli-li ale chudobni, konali za trest obecní práci.

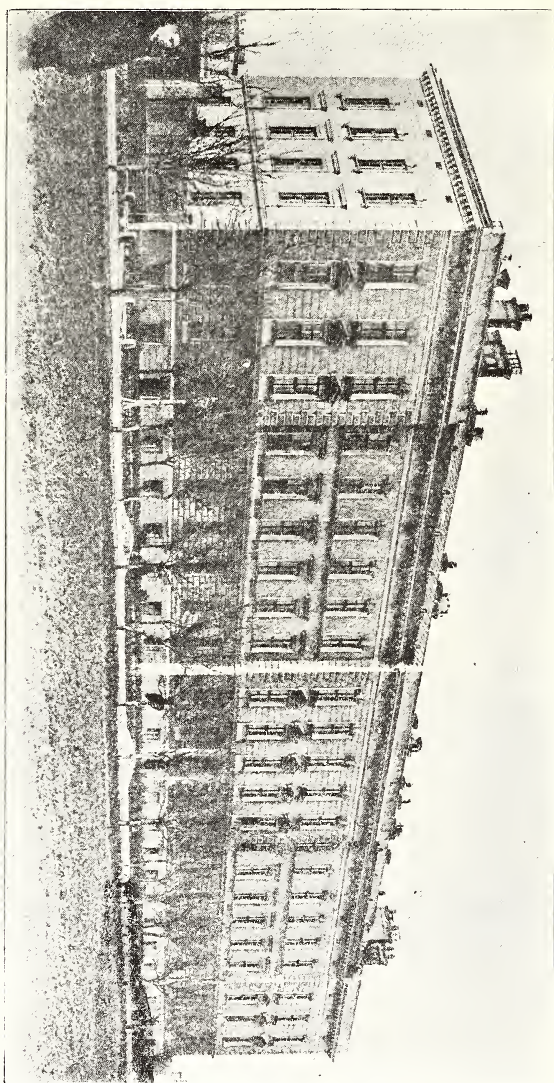
Kromě peněžitých platů tvořili hlavní příjem dřívějších učitelů desátky, koledy a naturální dávky.

Nyní působí na všech školách učitelé zkoušení; vedlejším zaměstnáním jest varhanictví, obecní tajemnictví a působení v různých spolcích.

F. Soudnictví.

Za starých dob si obce vyřizovaly spory doma „u právního stolu před poctivým právem" osazeným z fojta čili rychtáře a z konšelů obce, kteréžto právo sloulo na venkově dědinské. Byl-li sporný

případ spletitý, kterého právo dědinské „pro sprostnosť rozeznání práv dokonati nemohlo“, jak Vok ze Sovince roku 1452 napsal,

Obr. 11. Český ústav hluchoněmých.

anebo jednalo-li se o hrdlo aneb jiný těžký trest, tu přisedící práva žádali ponaučení v městě u práva zvaného nižšího anebo mohli se obrátiti na pána svého. I odsouzený, nebyl-li s roz-

sudkem spokojen, mohl se odvolati buď ku právu nižšímu nebo ku svému pánu. Právo nižší, městské, bralo opět ponaučení v těžkých případech u vrchního práva v Olomouci. Městské právo v Lipníku bralo od r. 1448 ponaučení v Olomouci, začež poplatky tam odváděti povinno bylo, a mělo právo hrdelní, to jest, mohlo odsuzovati na smrť buď mečem nebo provazem.[1]) Než i některé obce venkovské braly ponaučení přímo u vrchního práva v Olomouci jako Tršice od r. 1546 a Výkleky od r. 1562. Radvanice, co se půhončích týče, podléhaly menšímu právu v Olomouci. Židé v Lipníku měli r. 1592 též své právo.

Jak právo dědinské tak i nižší městské vyšetřovalo vinníky, nechtěli-li se přiznati, právem útrpným, mučením na skřipci, pálením a jinak, a trestala vězením anebo, zvláště dědinské právo, trdlicí, kladou, hruškou s pepřem, sáhou, anebo přivazováním provinilce na veřejných místech, při čemž ukradená věc anebo koupený tchoř k němu přiložen byl. Vězení v městě bylo přísnější než dědinské; některé zločiny pak byly trestány vězením na hradě Helštýně.

K nižšímu právu v Lipníku patřily obce panství Helštýnského, které o to žádaly, tak že z počátku k němu všechny neslušely: na př. Osek připuštěn byl teprve r. 1566 k tomuto právu. Obce z panství Helštýnského k Lipenskému právu slušicí byly následující: Osek s 65 osedlými, Podolší s 15, Dol. Újezd s 32, Tupec s 16, Trnávka s 10, Loučka se 37, Slavkov s 21, Oujezd Vysoký (Horní, pod Hostýnem) se 37, Příkazy s 16, Byškovice s 28, Valšovice s 5, Paršovice s 15, Rakov se 24, Horní Něčice s 22, Dolní Něčice se 27, Soběchleby s 33, Radotín s 16, Lhota se 17, Hlinsko s 20, Bohuslávky se 14 a Týn se 24 osedlými. Dále k témuž právu slušely obce Veselského panství: Buk s 22, Chylec s 18, Veselíčko s 15, časť Výklek s 6, časť Lazniček s 6 a Staměřice s 11 osedlými. Konečně též 16 osedlých z panství Laznického ve Velkých Lazníkách.

Než i z jiných panství žádaly obce za připuštění k právu lipenskému a byly připuštěny: r. 1541 Malhotice na žádosť jejich pána Jiříka Obešlíka z Lipultovic a na Malhoticích; roku 1568 Bejnov; roku 1569 braly Drahotuše ponaučení odtud; roku 1592

---

[1]) Šibenice stála v poli za Hlásencem, kterémužto místu se říkalo „u Šibenice“ později „u Spravedlnosti“.

Bezuchov; roku 1596 Želátovice na žádosť jejich pána Joachima Žeranovského ze Sezenic a mnohé jiné,[1]) tak že na počátku 17. stol. kromě výše jmenovaných osad slušely ku právu lipenskému ještě: Babice, Hradčany, Kelč, Kladníky, Libosváry, Nahošovice, Oprostovice, Osíčko, Pavlovice, Podolí, Raclavice, Rousko, Sušice, Šišma, Tučín (z části), Turovice, Všechovice a Žákovice.

Než počet jejich nebyl vždycký stejný; příčinou byly platy na kata.

Kat býval v Lipníku a dostával byt a otop a 10 gr. týdenně; od poraženého kusu dobytka 2 gr.; mimo to dostával určité platy za vymrskání kříže, aneb za vypálení cejchu provinilcům buď na čele anebo na lících. Město stál celkem přes 27 r. ročně, kromě toho platilo město právnímu poslu na střevíce. Na tyto platy byli poddaní slušící k právu lipenskému povinni dle nařízení kardinála Ditrichštejna z roku 1623 platiti po 4 den. týdenně a o suchých dnech odváděti. Tyto příspěvky ale často pravidelně nedocházely, z některých osad vůbec nedocházely, tak že byly o tyto platy časté rozepře a následek byl, že kdož neplatili, ani k právu připuštěni nebyli.

Kat lipenský byl vyzdvihován (volán) též do Bočkova, Brušperka, Frenštátu, Nového Jičína, Podštátu, Příbora, Starého Jičína, Štramberka, Val. Meziříčí a Vsetína. Z těchto obcí, Vsetín vyjímaje, dostával od každé popravy 2 k. gr., od vyčišťování města 1 rýn., a od zakopání nečistoty 4 gr. a na stravu za den a noc plat dle zřízení zemského. Se Vsetínem byla r. 1619 učiněna smlouva, dle níž za popravu první osoby dostane 8 rýn., za každou následující po 1 k. gr., však mistr popravčí sám si stravování platiti má. Byl-li vyzdvižen k trestání metlami, dostane za první osobu 2 k. gr., za každou následující 1 k. g. Nad to dostane každoročně o vánocích kvatembrového platu 8 rýn. O vyklízení městečka bylo usnešeno, protože tam choditi nebezpečno jest, to se ponechává jeho vůli.

Aby nepořádkům v placení na kata z obcí ku právu lipenskému slušících učiněn byl konec, vydal r. 1697 kníže Ferdinand z Ditrichštejna pragmatiku, jak na právo a kata platiti se má.

---

[1]) Roku 1601 žádal Jan Želecký z Počenic a na Všechovicích, aby Všedrovští a Provodovští ku právu připuštěni byli, za to že přivezou hromadu kamení na nový hřbitov; ale dali toliko peníze.

Zrušil plat kvatembrový a ustanovil: má-li provinilec jmění, zaplatí útraty ze svého; nemá-li, má se zaplatiti z přebytků kontribučenských. Je-li provinilec cizopanský, ale tu na panství Lipenském polapený, má se jeho vrchnosti dopsati, chce-li zaň zaplatiti anebo sama si jej ku potrestání vzíti. Neučiní-li toho příslušná vrchnosť a musí-li v městě Lipníku býti potrestán, má se to zase státi na účet kontribučenského fondu. Dodá-li cizí vrchnost městu Lipníku provinilce ku potrestání, není město povinno jej přijmouti dotud, dokud cizí vrchnost nevydá reversu, že vše zaplatí.

A tak od toho času zůstaly při právu lipenském kromě osad panství Lipenského toliko Bezuchov, Buk, Hradčany, Kladníky, Nahošovice, Oprostovice, Pavlovice, Podolí, Raclavice, Sušice, Šišma a Veselíčko. Osedlí z těchto osad byli povinni městu na opravy cest kamení a dříví voziti a cesty opravovati. Tyto služby ale přišly městu draho.; nejen že obyvatelé z těchto osad málo kladli (z 18 fůr složen byl 1 krychlový sáh kamene), nýbrž byli i od města stravováni a dostávali zpropitné. Proto obráceny byly r. 1713 tyto povinnosti na plat.

Císařským nařízením z roku 1727 byla v kraji olomuckém ustanovena města s právem hrdelním a obvody k nim slušicí upraveny. Dle toho slušely k právu hrdelnímu v Lipníku celkem 1 město, 2 městečka a 48 vsí, (28 totiž z panství Lipenského, 10 z panství Veselského, 8 z panství Dřevohostického a 2 z panství kapitulného.

Tak to trvalo až do r. 1783, kdy císař Josef II. ustanovil soudci v městech syndiky, a u vrchností justiciary a nařídil, že všechna odvolání od těchto soudů mají jíti k apelačnímu soudu do Brna. R. 1787 byl zrušen u magistrátu lipenského úřad soudní z toho důvodu, že syndikus nemá dostatečného příjmu z obecních peněz a město bylo podřízeno soudu vrchnostenskému. Teprve roku 1794 vymohlo si město u nejvyššího dvorního úřadu organisovaný magistrát tak, že první radní byl zároveň syndikem s platem 300 rýn.

Dekretem apelačního soudu z roku 1787 zapovězeno bylo vrchnostem soudnictví nad dvořáky, kteří podřízeni byli soudu moravsko-slezskému v Brně. Kníže Jan Karel z Ditrichštejna podal odvolání k císaři žádaje, aby půhončí z Radvanic, Sobíšek a Hostkovic, kteří po zrušení úřadu půhončího r. 1752 podléhali vrchnosti

Lipenské, v jeho soudnictví ponecháni byli. Dvorním dekretem bylo rozhodnuto, že dvořáci nešlechtici osobně podléhají vrchnostem.

Po zrušení poměrů poddanských r. 1848 zřízen byl i v Lipníku okresní soud.

V archivu města Lipníka chová se kniha černá, v níž zapsána jsou přiznání na právě útrpném od r. 1588 až do r. 1672, celkem 48 případů, a kniha obsahující ponaučení daná z Olomouce, z níž tuto vyjímáme dva odstavce významné pro tehdejší poměry.

První jedná o řeči jednací. Olomučtí píší Lipenským: „Co se pak žádosti vaší dotýče, poněvadž spisy sem k nám moravské posíláte, abychom vám ortele také moravské posílali — věděti vám dáváme, že my práva magdeburská aneb saská užíváme, která jsou jazykem německým sepsána, v nichž slova některá položena jsou, která jazykem moravským vyslovena býti nemohou. A také prve předkové naši nikdy ortele jazykem moravským vám ani jiným nevydávali; než což jsme posavad učinili, to jsme pro dobré sousedství podle možnosti učinili. Protož nám náležité není, abychom se v to, co prve nebývalo a možného není, dávati měli. Tím se spravte. Datum Fer. III. post Octavam Sanctorum. Anno 1539.“ Dle poznamenání Zigmundkova ještě po stu letech dávali Olomučtí Lipenským česká ponaučení.[1])

Druhý se týče poplatků. Dán jest ve čtvrtek před nedělí Judica, léta Páně 1553 a vytýká Lipenským vrchní právo v Olomouci: „velmi obřezané a malé groše české jste nám za peníze ortelní poslali, ježto některý český groš ledva za slezský groš stal, kdež vás žádáme, že hodné a neobřezané groše nám s akty budoucími pošlete, o čemž nepochybujeme, než že se v tom, jakž sluší, k nám zachováte tak jakž jsou se předkové vaši k předkům našim a k nám zachovali, pokudž ortelův a naučení našich užíti chcete.“

Při okresním soudě jsou ustanoveni: přednosta soudu a tři soudcové; při berním úřadě správce a 7 úředníků.

V Lipníku jest jedna notářská a čtyři advokátní kanceláře.

---

[1]) Poznamenání Zikmundkova, na něž tuto a jinde častěji se odvoláváme, nacházejí se mezi rukopisy zemského archivu čís. 283.

G. Statistický přehled.

Okres Lipenský patří k okresnímu hejtmanství[1]) v Hranicích a ke krajskému soudu v Novém Jičíně; ve vojenství k doplňovacímu okresu řadového pluku č. 54. v Olomouci a k doplňovacímu okresu zeměbraneckého pluku čís. 15. v Opavě.

Četnická stanoviště jsou v Lipníku, v Soběchlebích, ve Vel. Újezdě (dříve v Tršicích) a ve Veselíčku.

Do zemského sněmu v českých volebních okresích městských volí město Lipník i se židovskou obcí s městy: Hranicemi, Podštátem, Drahotušemi, Kelčem, Novým Jičínem, Štramberkem, Kopřivnicí a Fulnekem; v německých volebních okresích městských s městy: Hranicemi, Podštátem, Drahotušemi, Kojetínem, Přerovem, Plumlovem, Prostějovem, Tovačovem, Německým Brodkem, Vyškovem, Ivanovicemi, Bučovicemi, Slavkovem a Přívozem.

Venkovské obce, k nimž patří i Tršice a Velký Újezd, městysy, okresu volí do zemského sněmu v českých volebních okresích s obcemi okresu Hranického, v německých volebních okresích s obcemi okresu Hranického a moravských obvodů ve Slezsku.

Ve všeobecné kurii v českých volebních okresích volí obyvatelstvo s městem Olomoucem a s okresy: Olomuckým, Hranickým, Šternberským, Libavským, Dvoreckým, Unčovským a Rymařovským; v německých volebních okresích s městem Olomoucem a s okresy: Olomuckým, Hranickým, Litovelským, Šternberským, Unčovským, Libavským, Přerovským, Holešovským, městem a okresem Uhersko-hradištským, Napajedelským, Uhersko-ostrožským, Strážnickým, městem a okresem Kroměřížským, Vyškovským, Zdouneckým, Kojetínským, Prostějovským, Plumlovským a Konickým.

Do říšské rady v českých volebních okresích městských volí město se židovskou obcí s městy: Hranicemi, Přerovem, Kelčem, Kojetínem, Tovačovem, Drahotušemi, Podštátem a Fulnekem; v německých volebních okresích s Hranicemi, Drahotušemi, Kelčem, Podštátem, Fulnekem, Holešovem, Přero-

[1]) Dokud byla Morava rozdělena na krajské úřady, patřil okres Lipenský ke krajskému úřadu přerovskému se sídlem v Hranicích.

vem, Bystřicí p. Hostýnem, Berounem, Dvorci, Libavou, Budišovem, Novým Jičínem, Štramberkem, Příborem, Kopřivnicí, Napajedly a Zlínem.

Venkovské obce volí do říšké rady v českých volebních okresích s okresy: Hranickým, Valašskomeziříčským a Bystřickým pod Hostýnem; v německých volebních okresích s okresy: Jindřichovským, Osoblažským, s moravskými obvody ve Slezsku u Opavy a Bílovce, Libavským a Dvoreckým.

Rozloha okresu obnáší 21.842 ha čili 218·42 km², což činí 0·98% celé plochy země Moravy. Na této rozloze jest jedno město, 2 městečka a 32 osad, z nichž tři totiž Symře, Svrčov a Trnávka nejsou samostatnými politickými obcemi.

Sčítání lidu r. 1910:

Z českých obcí má největší procento Němců židovská obec v Lipníku, totiž 38·17, a nejmenší Osek 0·07.

Z německých obcí má největší procento Čechů Ranošov 1·86, a nejmenší Slavkov 1·42.

Úplně českých osad jest 16, úplně německá 1; smíšených českoněmeckých 10, německočeských 2. V šesti obcích jsou příslušníci jiných národností.

Ze všeho obyvatelstva žije v městě Lipníku 29·88%, v městysech 10·60% a ve vsích 59·52%. R. 1900 bylo 31·15% v městě, 11·25% v městysech a 57·60% ve vsích.

Největší katastrální rozlohu má Loučka 2466 ha, což činí 11·28% celé rozlohy okresu, nejmenší Svrčov 36 ha čili 0.16%.

Ve všech osadách r. 1910 napočítáno bylo 3.252 domů, o 124 více než r. 1900. Nejvíce má Lipník i se židovskou obcí a Novým Dvorem 674, o 30 více než r. 1900. Přes 100 domů mají: Tršice 198, Osek 197, V. Újezd 195, Jezernice 160, Dolní Újezd s Trnávkou 138, Veselíčko 129, Týn 125. Nejmenší osadou jest Symře se 4 domy.

Obyvatelů bylo r. 1910 napočítáno 23.182, o 900 více než r. 1900, což činí přírůstek 4%; připadá tudíž na 1 km² 106 obyvatelů. Nejvíce obyvatelů napočítáno v Lipníku se židovskou obcí 6928. Přes 1000 obyvatelů měly: V. Újezd 1291, Osek 1269, Tršice 1170 a Jezernice 1031. Nejméně obyvatelů bylo v Symři 42.

Dle pohlaví bylo 11.018 mužských 47·53%, ženských 12.164, činí 52·47%.

Dle náboženství bylo 22.757 čili 98·17% katolíků, 43 čili 0·19% evangelíků, 380 čili 1·64% židů a 2 vyznání řecko-východního.

Dle národnosti bylo 19.648 čili 84·75% Čechů, 3.512 čili 15·15% Němců a jiných národností 22.

Největší přírůstek obyvatelstva byl za poslední desitiletí v Soběchlebích 155 čili 27·38%, nejmenší ve V. Prosenicích 7 čili 1·83; nejvíce ubylo v židovské obci v Lipníku 88 čili 8·75%, nejméně ve V. Újezdě 8 čili 0·61%

Co se výše pozemkové daně, kterou okres r. 1900 měl předepsanu, týče, jest na Moravě mezi 78 okresy na místě 37. Podle výše pozemkové daně jest na prvním místě velkostatek Lipenský 15.745 K, dále Lipník 13.376, Osek 9.709, velkostatek Veselský 9.246, Tršice se Zákřovem 5.741, Jezernice 5.479, velkostatek kapitolní 4.567 K. Ostatní pod 4.000 K.

H. Všeobecné nepohody.

Mokra. R. 1653, následek byl úplavice a pád dobytka r. 1654. V letech 1770, 1771, 1777 a 1779, následek kromě drahoty byl, že r. 1771 bylo zakázáno kořalku ze zemáků páliti a vrchnosti poddané obilím založiti musely; r. 1777 následkem mokré zimy bylo velmi mnoho ozimin zaoráno. R. 1803 a 1859; toho roku mnoho zemáky hnily. Od roku 1896 až do roku 1903, rok 1901 vyjímaje, pak rok 1910 a v r. 1912 na podzim byla též mokrá léta.

Sucha. R. 1590, r. 1666 a 1669, následek sucha r. 1666 byla úplavice a drahota. Následkem sucha r. 1712 byl pád dobytka. R. 1718 a 1719 byla tak velká vedra, že lidu mnoho onemocnělo. Roku 1746, následek drahota. R. 1802 a 1842. Následkem sucha roku 1842 nebylo v Bečvě dosti vody, tak že lidé obilí v moždířích tloukli. R. 1846 obilí předčasně dozrálo. R. 1904 byla pro sucho slabší úroda, nedostatek píce a zvláště mnoho požárů lesních, tak že všeobecně bylo zakázáno v lesích kouřiti.

Vichory. R. 1740 20. prosince, r. 1868 7. prosince, r. 1900 29. března, roku 1903 18. dubna se sněhem, a r. 1909 4. května. Tyto mnoho škody na stromech u cest, v zahradách a zvláště v lesích spůsobily.

Zimy. R. 1587 od sv. Martina až do Velkonoce byla voda zamrzlá, tak že nebylo možná mlíti. R. 1629 byly velké mrázy a častá krupobití, tak že lidé hlady umírali a následujícího roku byla drahota. Od r. 1662 od sv. Ondřeje až do sv. Matěje r. 1663 byla tak velká zima, že na panství Lipenském mnoho ovec zmrzlo. R. 1670 zmrzlo mnoho lidí. R. 1693 dne 15. května zavinil silný mráz, že nebylo zelenin, a obilí bylo tak poškozeno, že nastal hlad; lidé živili se kořínky. Studený rok 1716 byl příčinou pádu dobytka. Dále byla krutá zima roku 1726, a od r. 1739—1740 byla krutá a dlouhá zima, že mnoho dobytka a lidí pomrzlo. Následek byla velká bída a nedostatek, tak že císařovna Marie Terezie na ulehčení Moravě mýtní příjmy darovala. Mrázy od 1.—3. května r. 1791 zničily všechno ovoce. R. 1878 byla o Vánocích též krutá zima, než netrvala dlouho. R. 1790—1791 a r. 1843—1844 byly tak mírné zimy, že v únoru byly sety jařiny. R. 1724 nebylo v zimě ledu.

Drahoty byly: r. 1552, od r. 1599—1611, r. 1667, r. 1770, tehdy pekli lidé chléb z pýře; potom r. 1848 a 1859. R. 1770 započato na Moravě s pěstováním zemáků.

Nemoci. Mory r. 1584, 1599, 1605, 1623 a 1715. Úplavice r. 1654 a r. 1666. Horečky (zimnice) r. 1806 a 1809 jako následek dlouhých válek napoleonských a r. 1847 a r. 1848 jako následek neúrody. Cholery r. 1831, 1836 a r. 1866, tato následek války pruské.

Pád dobytka. Roku 1712 padlo na Moravě přes 22.000 kusů; r. 1716; r. 1767 padlo 9372 kusů hovězího dobytka; r. 1784 byl mor dobytčí; r. 1803 a 1834. R. 1910 a 1911 postižen byl hovězí dobytek kulhavkou a slintavkou. R. 1916 byl mor drůbeže. Též červenkou hyne v novější době mnoho vepřového dobytka anebo bývá nuceně poraženo.

Kobylky pustošily zdejší kraje r. 1475 v srpnu, r. 1624 a r. 1712, v září. R. 1768 bylo obilí na poli červem zničeno.

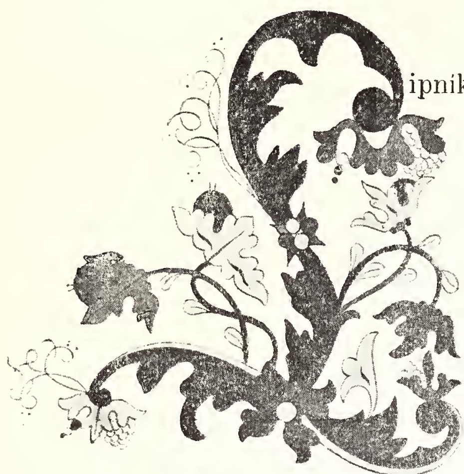
Myši nadělaly mnoho škod r. 1845, r. 1854, r. 1900 zvláště na Záhoří, a r. 1916 v západních osadách okresu.

Housenky v letech osmdesátých předešlého století po několik let po sobě a naposledy r. 1908 objevovaly se ve velkém množství.

▫▫▫▫▫▫

Lipník.

A. Obec křesťanská.

ipník leží na rovině na pravém břehu Bečvy po obou stranách císařské silnice. S Horecka od sv. Anny (286 m) jest pěkný pohled na město. (Obr. 12. a 13.)

Název města odvozuje se od lípy. O původu města vypravuje pověsť zaznamenaná zdejším primatorem Zigmundkem ve století 16., že tu byl les lípový, klášter, několik domů, hřbitov a hostinec, v němž se Opavské pivo nalévalo. Za pánů z Kravař prý klášter proměněn byl na radnici, na místě hřbitova pro podstatu práva postaven byl pranýř, a město dostalo právo své pivovařiti.[1])

Město bylo obehnáno hradbami pozůstávajícími ze 3 zdí a příkopů vrchního a dolního; (Obr. 14.) tento byl plněn vodou z potoka loučského.[2]) V hradbách, v obvodu 1 km 137 m měřících, bylo 13 bašt, z nichž jedna sloula prachová, pod sv. Šebestianen, 2 brány (Hranická a Osecká) s věžemi a zdvíhacími mosty a bránka (fortňa). R. 1796 zřízena byla při židovském chrámu nová bránka, později prolomeny byly hradby po ohni r. 1858 na straně východní směrem k nynějším dívčím školám,

---

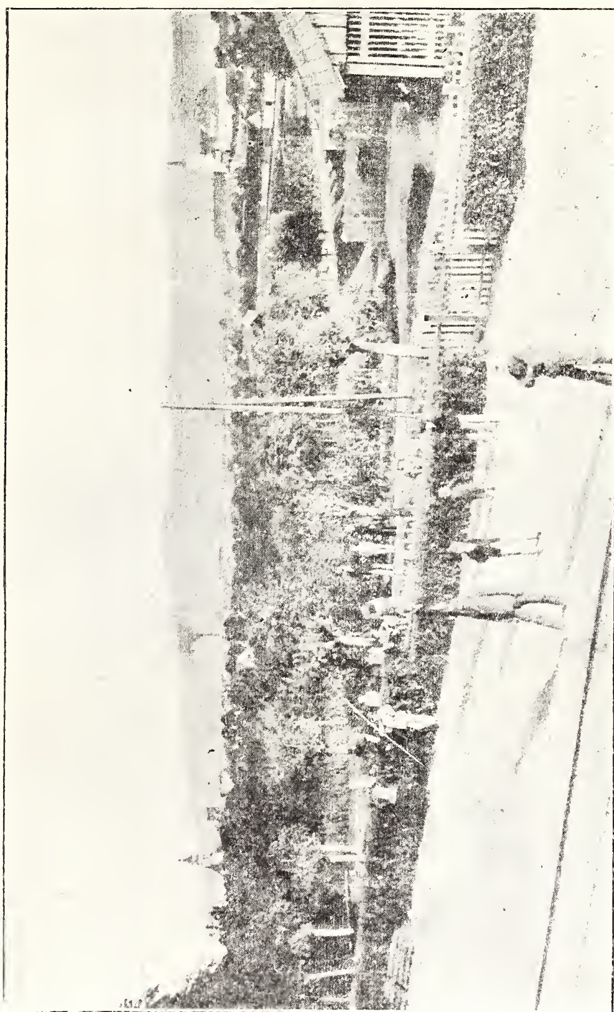
[1]) Že by tu byl býval klášter, pro to dokladů, pokud vůbec známo, není žádných.

[2]) V příkopech, když nebylo války, proháněla se panská zvěř; část vrchního příkopu při chrámě židovském sloužila za pohřebiště židovské.

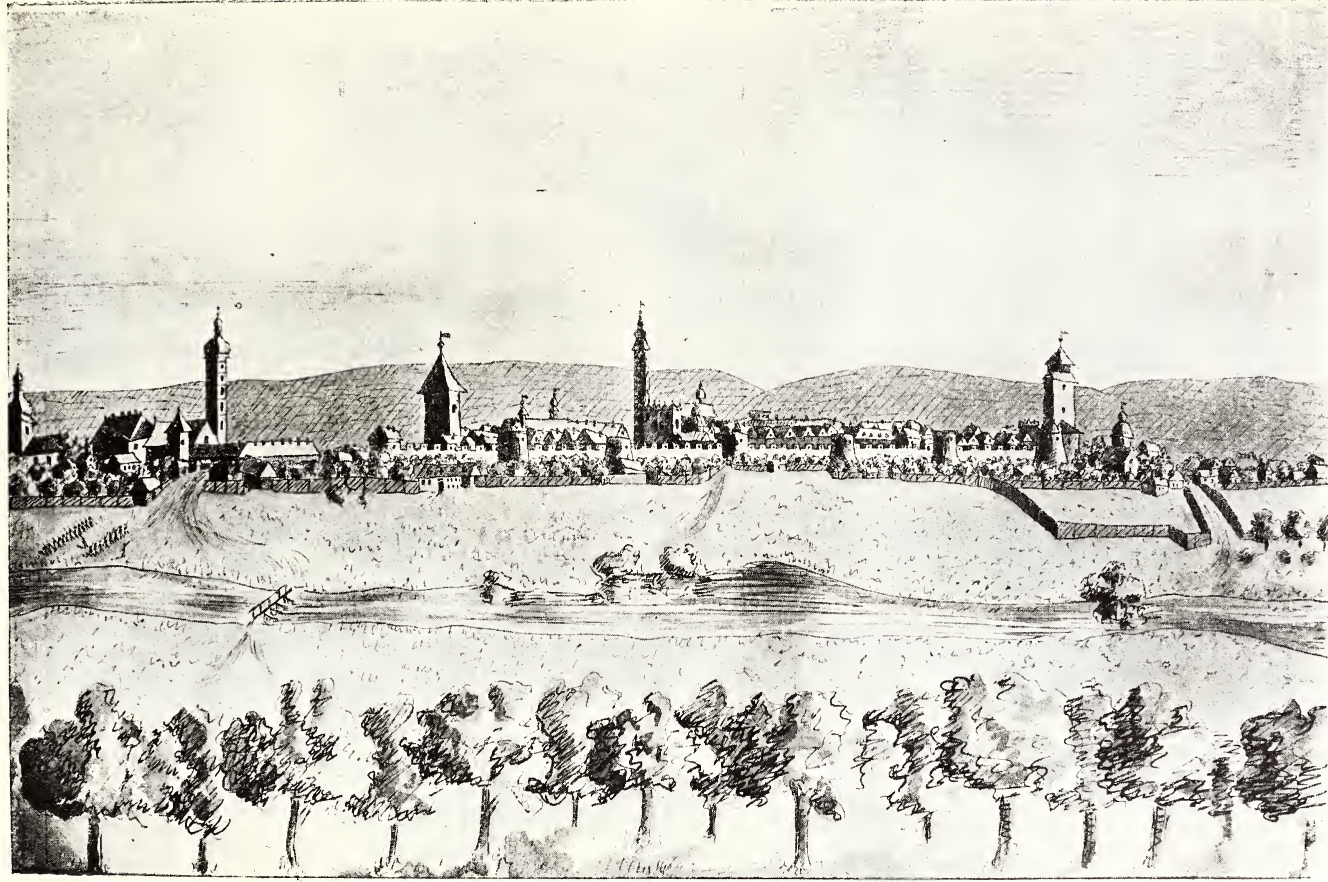
Obr. 12. Náměstí v Lipníku v 2. pol. 19. stol.

nejposléze ke hřbitovu. Roku 1840 z nařízení krajského úřadu byly věže, které již za skladiště obilní sloužily, odstraněny a brány rozbořeny. Při té příležitosti byla císařská silnice, která

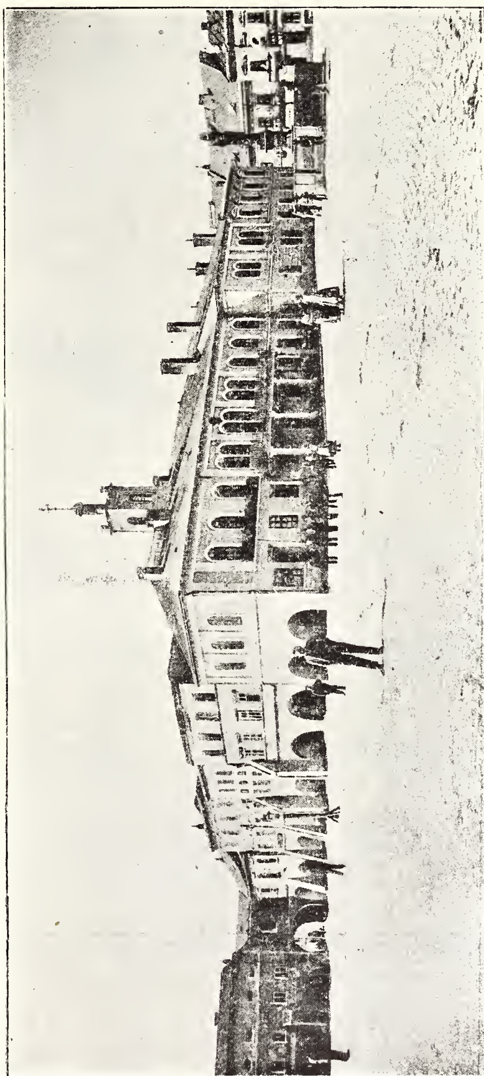
Obr. 13. Pohled na město Lipník z r. 1862.

za branou hranickou mezi kaplí sv. Josefa a špitálem vedla, přeložena mezi kapli a byt nadačního kaplana. R. 1881 byl na bývalých příkopech hradních se strany severní a východní založen Rudolfův park, na straně jižní jsou na jich místě zahrady a bu-

Obr. 14. Lipník r. 1633.

dovy; jen na straně západní, pokud jimi potok loučský protéká, jsou částečně zachovány.

Obr. 15. Náměstí v Lipníku (západní část s radnicí).

Na náměstí (obr. 15) nachází se radnice ze stol. 16. s balkonem na sloupech, na nějž se vystupovalo z obou stran po

schodech dřevěných, střechou krytých. V přízemí byla nálevna vína a krámy, v prvním poschodí městský úřad. Při přestavbě radnice v letech 1851 a 1852 byly schody z náměstí odstraněny, v prvním poschodí byl umístěn okresní soud a v přízemí obecní kanceláře. (Obr. 16.) Na radnici jest věžka se zvonkem, kterým se oznamoval požár v městě. Staré domy kolem náměstí i s podloubími většinou zmizely, též i strážní domek vojenský naproti radnice na náměstí stojící. Na náměstí jsou dvě kašny se sochami sv. Floriána a sv. Jana Nep. a na sloupě socha P. Marie. Jiná socha sv. Jana Nep., dříve na náměstí stojící, umístěna byla v letech šedesátých předešlého století u Bečvy. Na jihozápadní straně náměstí stával pranýř.

Z náměstí vede 5 ulic; celkem jest ve vnitřním městě 9 ulic.[1]

Paměti hodné budovy vnitř města jsou: na severní straně při hradbách farní kostel (obr. 17.) se starým hřbitovem kolem: na náměstí před kostelem bývala městská škola, zvonice, knížecí špitál a jatky; při hradbách na straně západní starobylý chrám židovský. V ulici vedoucí z náměstí k Hranicím stojí Cahusky, bývalá to zbrojní skladiště obecní a Třetinovo, a Hostinec „u Modré Hvězdy“, na jehož rohu bývala věžka se zvonkem, kterým se zvonívalo, když odsouzenec na popraviště „ke Spravedlnosti“ nebo na Smolnou veden byl.

Kolem města jsou předměstí-ulice a sice: Nádražní, dříve Růžová, s továrnami na hospodářské stroje a na zápalky; Bohuslavská, Mlýnská, dříve Štěpánkovská anebo Štěpánovská, protože vedla ke mlýnu Štěpánovu (roku 1535), s českou zemskou vyšší reálkou; Loučská, dříve Blahoušova, s kruhovými cihelnami a továrnou na cementové zboží; Rudolfův park, dříve na placi u sv. Šebestiána, jehož socha tu stojí, s německou dívčí školou obecnou a měšťanskou, městským špitálem sv. Alžběty a kaplí sv. Josefa; Hranická s bývalým akciovým cukrovarem a za ní český zemský ústav pro hluchoněmé; Jezerská s všeobecnou jubilejní nemocnicí císaře Františka Josefa, s klášterem řádových sester sv. Karla Bor. a kaplí témuž světci zasvěcenou; Helštýnská, dříve Soukenicí, později Valchová (všeobecně ale Volková zvaná); Novosady s českou školou obecnou, sklepy měšťanského pivovaru, společenskou sla-

[1]) V registrech purkrechtních se připomíná roku 1542 ulice Svíčkova ve vnitřním městě; která by to byla, nelze říci. Část východní nynější ulice Štěpánčiny sloula dříve Katova, protože zde bydlel kat městský.

Obr. 16. Východní část náměstí. (Vetešnická podloubí v Lipníku.)

Obr. 17. Děkanský kostel se zvonicí.

dovnou a rolnickým akciovým pivovarem; Souhradská s akciovou továrnou na papuče; Klášterní, dříve Zborská, (obr. 18.) s bývalým klášterem, kostelem a školami piaristskými, zámkem, bývalým zborem bratrským a dvorem podštatským; Olomucká, dříve Osecká, s německou zemskou vyšší reálkou, německou školou obecnou chlapeckou, továrnami na mýdlo a na korkové zátky; Hrnčířská, dříve Moravská. Za Olomuckou třídou jest kolonie Horecko s nádražím a továrnou na papuče.

K městu patří kolonie Nový Dvůr, ležící jihozápadně, která tvoří ulici po obou stranách okresní silnice. V těchto místech postavil kníže Karel Max z Ditrichštejna v 18. století dvůr, zvaný po německu Karlshof. Při něm koncem let dvacátých 19. století povstali dominikální domkaři; r. 1900 bylo tu 34 čísel a 196 obyvatelů. Do školy a do kostela patří do Hlinska.

Samoty městské: Bývalý přední mlýn s valchou, Závodí s lázněmi, Podhůra, v Třetíně též v Poli, u Zbružů, Hlásenec, Venedig, v Pekle a strážní domky na dráze.

Po válce 30leté bylo v městě i na předměstích starousedlých domů 128, z nich 43 šenkovních, nově osedlých 32, z nichž bylo 14 lhotních, staropustých 85, nově pustých 8, celkem 253; r. 1794 čítalo se 334 a r. 1900 542 domů; z toho v městě samém 470, v Novém Dvoře 34, v Závodí 9, v Podhůře a v Třetíně 16, ve Venedigu s Hlásencem 4, a osamělých 9.

Polí obdělaných po válce 30leté bylo napočítáno v I. třídě 1009 m. a $2^2/_3$ achtele, v II. tř. 504 m. $5^1/_3$ achtele. Po rektifikaci roku 1756 načítáno bylo v I. a II. tř. 2610 m. 4 achtele; z toho patřilo obci: při městském dvoře polí obdělaných 103 m., 30 m. polí, která se v 8 letech jednou obdělávala a pastvisk 660 m., na nichž mělo panství právo spolupastvy pro 900 ovcí.

Katastrální rozloha i s obcí židovskou obnáší 1727 ha; z toho jest poplatných 1580 ha. Vrchnosti patří 311 ha. Polí jest 1311 ha, luk 94 ha, zahrad 65 ha, pastvisk 97 ha, lesa (vlastně vrbí) 13 ha.

Obecní majetek obnáší celkem 205 ha; z toho jest 115 ha 95 a polí, luk a pastvisk. Kromě toho má obec právo na 140 podílů ze 2483 podílů v lese zvaném Lipenský; z budov patří obci radnice, 2 domy v městě, 2 na předměstí, 4 budovy školní, nemocnice s přístavbami, chorobinec, nemocnice sv. Alžběty, 2 porážky a 2 skladiště (plynárna).

Obr. 18. Klášterní býv. Zborská ul.

Singulární majetek tvoří les „Lipenský“ na 939 ha 92 a v katastrální obci Loučce, který patří 71 domům měšťanským a 213 předměšťanským; pivovar se 4 domy náleží 72 domům pravovárečným.

Tratě polní: Bečviska, za Cihelnou, u Nového Dvora, za Novým Dvorem, Haškovec, Hlásenec, u Hlinského kříže, Hodončí, Horecko, u Hranečníka, u Hranické kaple, Jezera, za Kaplí (oseckou), pod Klvaňkou, Kopaniny, pod Křížem, u Loučského chodníka, Melanka, Mesla, Podhůra, u Splavu, u Spravedlnosti, u Stavu, Sudol, Škrabalka, nad Šraňkem, Trávník, u Týna, u Venedigu, Záhonky, u Zahrádek, Závodí, Závrbek, u Zbelíka, Zlechov, Žabinek (na Žabkách).

Již r. 1605 připomíná se trať Trhovice, která má jméno odtud, že toho roku na trávníku u mosta, kde býval Slepovský mlýn, výroční trhy se konaly, protože v městě pro mor odbývány býti nemohly.

Roku 1756 připomíná se trať Ujatiny ve výměře 285 m. 7 achtelů ležící před Bečvou, takto pojmenovaná, protože jí dříve užívali Lipenští, ale Jiřík Bruntálský z Vrana jim ji ujal; následkem žaloby uznáno bylo právo obce a byla městu vrácena.

Kromě toho slouly tu tratě dříve: Chmelinec, na Hanej, u Helmového kamene; roku 1790 byly jmenovány při Novém Dvoře: Brandýsky, nad Břehama, mezi Jezery, Okrulka, Podolecká, za Sýpkou, Hrubá a Malá Vaverka.

Město mělo po 30leté válce 1400 obyvatelů; r. 1772 i se židovskou obcí bylo 2069 obyv.; r. 1794 bylo 2420 křesťanských a 975 židovských obyvatelů. Roku 1900 počítáno bylo v obci křesťanské i s kolonií a samotami 5881 obyvatelů, z nichž bylo národnosti české 4729 a německé 1152; katolíků 5615, židů 240 a evangelíků 26.

Jména rodů, kteří se již r. 1700 připomínají a dosud tu se nacházejí, jsou: Čuberka, Foltýn, Hořín, Knop, Kokeš, Kostka, Livečka, Loutnar, Petráš, Šubrt, Tyraj, Veverka a Žák. Fic, Jelec, Orlík a Skurský jsou rody přes 100 let tu žijící.

Obyvatelé zaměstnávají se polním hospodářstvím, průmyslem a obchodem, jakož i řemesly.

U Lipníka nalezena byla r. 1866 zlatá mince s jakousi hlavou na straně jedné a na druhé postava s kopím na rameně,

u nohou má po bocích po 3 bodech. V zemském museu moravském chová se též odtud bronzová jehlice 57·5 mm dlouhá.

Poměry poddanské. Dle registrů panství Helštýnského z r. 1609 bralo město při sv. Jiří z gruntů různých čisté činže 10 r. 26 gr.

Město však platilo o sv. Jiří: za odmrť 60 r., z mlýna obecního 31 r., z roli Lechovské 15 gr., čestných peněz 14 r. 2 d., horních peněz 30 r., solních peněz 5 r. 18 gr., z 10 seker ze mlýna svého 15 gr., za nekrmení vepřů ze mlýna svého 5 r. 10 gr., z luk na Hané 1 r. 18 gr., z řeky obecní 1 r. 11 gr., z kopaniny Jiřikovské 9 gr., přibylého platu z páleného v r. 1598 40 r., z přibylého platu za šenk vinný 10 r., ze mlýna Slepého za nekrmení vepřů 10 r., což činilo 210 r. 6 gr. 2 d. Platu rychtářského 18 r., od 168 osob platu poddymního 5 r. 18 gr., od rolníků okolo města 47 r. 13 gr. $2^1/_2$ d. Platu z rolí na Horecku: od některých osob z města i předměstí 6 r. 6 gr. 4 d.; též od nich za 5 funtů pepře a za 2 zajíce ročně 2 r. 6 gr., zvláště od Mikuláše Kovačova ze včelína 4 gr., což činilo 8 r. 16 gr. 4 d. Platu z rolí Lechovských 1 r. 13 gr. Od židů lipenských platu 25 r. a r. 1603 přibylého platu 50 r. Od soukeníků z překupování suken přespolních 5 r., od ševců z vydělávání koží 2 r., od provazníka z překupování kolomaze 20 gr. Platu svatojakubského z brusnic kovářských: ze 4 brusnic při mlýně Slepého platí starší města 8 r. 8 gr., z 2 brusnic pod rybníkem oseckým 4 r., ze 4 brusnic nově vystavených pod stavem oseckým 8 r. 8 gr. Roku 1601 z těch 4 nově vystavených brusnic platu přibylého 2 r., z 1 brusnice při mlýně týnském 2 r. Od židů platu z handle 20 r.

Platy svatováclavské byly podobné a činily 252 r. 2 gr, $2^1/_2$ d. V tomto obnose obsažen byl plat kuželní 18 r. od 72 osob, a od ševců, že nedodávali botů k lovění ryb 6 r.

Platy svatomartinské byly: z kopanin a luk 104 r. 1 d.; dále se platilo tím časem z mlýna Slepého a za rybolov ze struhy od stavu Oseckého až do potoka Trnávky a od stavu Týnského až po mlýn Molový. O vánocích platili židé, že nepůjčují koní, 150 r., pak rybáři, a o Hromicích řezníci z masných krámů. Všech platů stálých měla vrchnost ročně 1344 r. 29 kr. 3 d.

Nestálé platy platili: každý pekař $7^1/_2$ gr. o sv. Jiří a totéž o sv. Václavě, každý švec též dvakrát po $3^1/_2$ gr. a 1 d., souke-

níci domácí z každého postavu ve valše 2 gr., přespolní 2 gr. 4 d. Tyto platy vynášely ročně 70. r.

Kováři byli povinni dodávati 1000 hřebíků za $7^1/_2$ gr., jinak se za ně platilo 20 gr., a laťových hřebíků kopu za 2 gr., jinak byla kopa za 3 gr. Kdyby někdo ve svádě jiného okrvavil, dá do města 1 hř., z toho se do roka dostávalo pánovi 20 hř. čili 18 zl. 20 gr.

Dle urbáře z r. 1700 bylo sice obyvatelstvo městské robot prázdné, ale bylo přece povinno vysílati schopné a zachovalé osoby do dvora Podstatského na dohled k setí obilí, vypočítávání kop, svážení do stodol, stříhání ovcí, kastrování jehňat, podřezávání včel v Hlinsku a v Týně, a s poselstvím choditi do dvorů nejdále na míli.

Cechy odváděly r. 1700 tyto roční platy: řezníci, kteří byli povinni z panských dvorů ovce za slušnou cenu bráti, ze 16 jatek 37 r. 55 kr.: provazníci za obchod kolomazí 1 r. 32 kr.; soukeníci za obchod suknem 11 r. 40 kr.; obuvníci 14 r. 1 kr., že nedodávali bot rybářských 7 r. a že mohli kůže vydělávati 4 r. 40 kr.: pekaři 2 rýn. 55 kr. Řezníci a měšťané, kteří měli hostince, byli povinni dle naznání vrchnosti z panských rybníků ryby kupovati. Cech kovářský dával vrchnosti potřebné železné hřebíky. Kovářské práce při hospodářství a stavbách vrchnostenských dostával tak zaplaceny jako jiní poddaní platili.

Hostinský v knížecím pivovaře na předměstí (šenkhus) platil nájmu 11 rýn. 40 kr., a hostinský na vinném domě 24 r. Osoby, které měly různé obchody aneb na výročních trzích chléb veřejně prodávaly, byly povinny z panských dvorů bráti husy za cenu jak se na trzích prodávaly. Valcha pro soukeníky a dubník pro jirchaře byly u mlýna Trávnického: domácí soukeníci platili z kusa 2 gr. b., cizí 6 kr.; jircháři ze 100 kusů kožek 45 kr.

Město mělo i tu výhodu oproti ostatním poddaným, že mohlo ve svých mlýnech mlíti.

Cechy. Jako nejstarší připomíná se cech zámečnický, o němž víme, že jeho členy v Olomouci do cechu přijímati nechtěli; proto r. 1513 Jan z Pernštejna za ně se přimlouval, aby je do cechu přijímali. Tehdejší způsob válečný vyžadoval toho, aby v městech opevněných byli brusiči zbraní. Brusírny byly při vodě. Takových brusíren bylo v Lipníku v 16. stol. 5; jedna z nich až do r. 1561 patřila faráři: roku 1650 bylo jich 11. V městě byla 2 skladiště zbraní, obecní a Třetinovo. Roku 1521 připomíná se řád cechu

obuvnického, který měl pečet s nápisem latinským, se znakem Pernštýnským a pod ním škorni a střevíc, a r. 1533 řád cechu krejčířského. Z r. 1536 jest řád cechu tkalcovského,[1]) o němž dle porovnání z roku 1553 víme, že tkalci od Landškrouna, kteří do Lipníka přicházeli a vyznání bratrského byli, se k němu připovídati nechtěli, aby povinné cechovní dávky a svačinu, jak obyčejem bylo, dávati nemuseli. Pečeť toho cechu jest novější z r. 1746 a má ve znaku nožice na vlnu a dvě štětky s českým nápisem. Roku 1555 potvrzen byl řád cechu pekařského s českou pečetí z r. 1556. Všechny řády cechovní až do konce 16. století vydané a vrchnostmi častěji potvrzené zrušil kardinal František Ditrichštejn a dal cechům nové řády s ustanovením, že do cechů mohou býti přijímáni jen katolíci, a že cechy s prapory a voskovicemi církevních slavností zúčastňovati se mají. Cechy měly v kostele své postavníky s příslušnými odznaky a též své lavice. R. 1629 dostalo se cechu hrnčířskému řádu, za nejž zaplatili 20 šir. tol. = 8 r. Tomuto a všem ostatním cechům dal týž kardinál právo mílové.

Cechy, jak dříve zmíněno, časem zašly a místo nich povstala řemeslnicko-živnostenská společenstva; v Lipníku jest šest českých: 1. pekařů, cukrářů a pernikářů, 2. svobodných a koncesovaných živností, 3. obuvníků, 4. dřevem a kovem pracujících, 5. řezníků a uzenářů, 6. smíšené společenstvo řemeslných živností a 3 německá.

Koncem r. 1911 bylo v městě i se židovskou obcí: pekařů 13, řezníků a uzenářů 14, hostinců a prodejen lihovin 40, kupců, kramářů a krupařů 50, obchodníků ovocem, zeleninou a jinými potravinami 98, obuvníků 44, krejčířů a švadlen 33, řemenářů a sedlářů 7, koláři 3, kováři 3, jiných řemeslníků, živnostníků a průmyslníků 165, obchodů střižným zbožím 54 a jiných obchodníků 129.

Duchovní správa. První zmínka o faráři v Lipníku[2]), jak se zdá, děje se roku 1238; byl ním dvorní kaplan markra-

[1]) Dto Pardubice, na den sv. Matěje 1530. R. 1628 dne 1. listopadu dostalo se tomu cechu nového řádu od kardinála Františka z Ditrichštejna, který 20. července 1656 znova potvrzen byl od knížete Ferdinanda z Ditrichštejna.

[2]) Z okolnosti, že Lipník již na počátku 14. století městem hraženým byl, soudíme, že udání to týká se našeho Lipníku, protože jest těžko mysliti si hražené město bez duchovní správy. Týká-li se tato správa města Lipníka, jest záhadno; zdá se, že se vztahuje ku staré farní osadě Lipníku v okresu Hrotovském.

běte Přemysla, jménem Walter. Od toho roku není zpráv o faře v Lipníku žádných až do roku 1378, kdy v obdarování města od Lacka z Kravař zmínka se děje o rolích kněžských. Týž Lacek r. 1400 prodal zdejšímu faráři Ambrožovi ve prospěch kostela roční nájem z 1 lánu obnosem $1^1/_2$ k. gr. za 17 k. gr. než tak, že si na tom láně vyhradil bernu královskou, pocty a právo, dle své vůle do 3 let jej zpět koupiti za touže cenu, a faráře a jeho nástupce na jiné pole v městě nebo za městem převésti. Jestliže by toho práva do 3 let nepoužil, zavázal se o to pečovati, aby ten plat nerušeně ke kostelu šel.

R. 1406. dne 8. prosince učinil Boček z Labutě, Lackův panoše, při kapli Panny Marie, kterou svým nákladem při kostele na hřbitově postavil, se svolením faráře Vavřince z Donky, mešní nadaci pro kaplana Mikuláše z Hulína a jeho nástupce, odkázav k tomu účeli svůj dvůr nápravný o 1 lánu v Tučíně s polem, loukami a lesy k němu slušícími, dále 4 lány pole, 2 poplatné osedlé, a z jednoho pololánu, jenž v nájmu byl, 8 gr., takže celkem měl kaplan ročních příjmů 8 k. a 55 gr. mor. Aby farář tím, že jest mu kaplana vydržovati, škody neutrpěl, odkázal mu Boček v Podolí 5 $5^3/_4$ l. polí s výnosem 2 k. a 56 gr. mor. s podmínkou, že zboží podolského doživotně užívati bude. Povinností kaplana bylo kromě plnění nadačních povinností 4 přisluhujícím žákům při kostele ustanoveným rochety opatřovati, kterým farář zase kromě svých nadačních povinností 1 k. gr. ročně na výživu platiti povinen byl.

Roku 1419 připomíná se farář Mikuláš, jemuž jako svému kaplanovi společně s farářem oseckým Jarošem Marketa z Pogorelé, vdova po Lackovi z Kravař, svůj majetek odkázala. R. 1447 pohnal lipenský kaplan Beneš Franka z Hartmanova jakožto ručitele za Václava z Doloplaz, že mu nedal do desk vložiti roční plat 2 k. gr. ze vsi Mrskles ve prospěch kaple P. Marie.

Bouře náboženské té doby nezůstaly bez vlivu na obyvatelstvo zdejší. Lacek z Kravař, jakožto nejčelnější osoba v Čechách a na Moravě, stál v čele hnutí husitského; jeho kaplan Zigmund byl horlivým stoupencem Husovým.[1]) Stavové moravští, zapisujíce se pánům českým k zachování čtyř artikulů pražských, slibují i „ty kusy držeti a své všechny poddané světské i du-

[1]) Dle jiných prý se jmenoval Šimon. Č. M. M. 9 str. 59. Schft. II. str. 214.

chovni, což najdále moci budeme a uměti, k témuž vésti a připraviti; a všechny takové, kteří by se jim protivili, neústupně na svých panstvích netrpěti.“ [1]) Tímto zápisem řídil se Petr ze Strážnice, pán na Helštýně, povolávaje na své statky kněze strany pod obojí, a kněze, kteří se zdráhali podávati pod obojí, nutil oněm ustoupiti. Tak se tu šířil a ujímal utrakvismus, jemuž zvláště Vok ze Sovince a Albrecht Kostka z Postupic přáli. Když Vok ze Sovince zboží Helštýnské koupil, přisvojil si i Podolí. Proti tomu vystoupila Anna Hřivnáčová z Labutě, vdova po Bočkovi z Labutě, a páni r. 1448 nalezli, že louky, lesy a rybníky v Podolí patří faráři v Lipníku.[2]) Dle pánů řídilo se náboženství poddaných. Vilém z Pernštýna byl sice katolík, ale přijal na statky své i české bratří, kteří se v Lipníku usadili a tu náboženskou obec tvořili. Je ve víře posilnit přijel první biskup jednoty Matěj Kunevaldský, který v Lipníku roku 1500 zemřel a v Přerově pochován byl.

Město mělo ještě na počátku 16. století faráře římského, čemuž nasvědčuje, že bratr Tůma Přeloučský, který poslední léta života svého prožil v Přerově, měl s farářem lipenským časté hádky o přijímání pod obojí. Jelikož ale město přes to silně k utrakvismu se klonilo, obávajíc se, že by mu Vilém z Pernštýna maje právo podační mohl opět faráře římského dáti, žádalo jej, aby mu potvrdil výsadu, aby budoucně kněz ze strany římské do Lipníka dosazován nebyl. Vilém takovou výsadu roku 1510 dal, než vyhradil si při tom, že kdyby on, anebo jeho nástupci v držení zboží Helštýnského, chtěli míti kněze římského a jemu kostel nebo klášter v městě nebo na předměstí vystavěti chtěli, v tom jim bráněno býti nemá.[3])

Týž Vilém daroval roku 1518 desátky, které jemu až dosud poddaní z údolí Bečvy odváděli, farářům v těch místech ustanoveným a v hamfeště z téhož roku ustanovil, aby z pozůstalostí osob, které bez poručenství a bez blízkých příbuzných zemřely, městská rada lipenská něco na kostely, špitály a záduší vynaložila.

Vilém z Pernštýna ač byl z počátku horlivým katolíkem, později kolísal mezi všemi třemi náboženskými stranami, jak v národě českém byly. Syn jeho Jan byl v náboženském pře-

---

[1]) A. C. VI. 399.

[2]) Půhony III. str. 642.

[3]) List na to dto Prostějov, den sv. mistra Jana Husi 1510.

svědčení též nestálý. Napřed byl na straně bratří, potom ale popuzován od svého vychovatele Jana Češky postavil se proti nim a snažil se luterství povznésti ku státní platnosti. Doufaje se státi hlavou utrakvistů, opustil r. 1539 Habrovanity, přivržence luterství, a roku 1543 vzdal se opět nároků býti obhajcem víry, tak že se o něm říkalo, že jest bezcharakterním brzo luteránem, brzo Habrovanitou, vždy ale v dluzích.

Město po příkladě pánů, kteří závěti farářů rušili a s jměním církevním libovolně nakládali, přivlastnilo si zboží kněžské jak v městě tak i v Tučíně a Podolí. R. 1527 v pondělí po sv. Michalu stalo se srovnání mezi farářem a městem, dle něhož farář desátku více nedostával, nýbrž plat za desátek dle ceny obilí, což činilo tehdy 6 kop 13 gr. 1 h. Čítalo se totiž tak, že z ceny obilí do 10 gr. dostával z každého groše 1 h, z ceny obilí přes 10 gr. dostával z každého groše 2 h. Kromě toho dostával jestě desatiny, plat totiž 2 h od každého hospodáře, jichž bylo 332. R. 1538 koupil Vítek Bednář roli, kteráž slove kněžská a špitálská. Město prodalo Tučín a r. 1540 pronajalo v Podolí 4 pastviska za roční plat 1 k. a 18 gr. dědičně s podmínkou, že na nich má býti 10 dubů zachováno.[1]) Část polí v Podolí prodalo město za 200 r. Město samo účtovalo příjmy a vydání jak pro kostel, tak pro kapli P. Marie a pro školu.

V těch dobách byly v národě českém tři náboženské strany: staroutrakvisté, kteří podléhali vlivu Luterovu a Melanchtonovu, ale nechtěli zrušiti jednoty s církví římskou; novoutrakvisté podlehli úplně vlivu Luterovu a odloučili se od jednoty s církví římskou; bratří podlehli vlivu Kalvinovu, zvláště po smrti Luterově. Tyto strany časem stály příkře proti sobě, jindy zase podléhala jedna vlivu druhé. A právě v našem kraji učiněn počátek, že staroutrakvismus splynul s luteránstvím, proti čemuž se pražská konsistoř r. 1558 marně bránila, bylať její moc na Moravě nepatrná. Jaké to mělo následky, vyličuje Jan Blahoslav, když píše: „Kněží moravští pod obojí, kteří tu okolo Prostějova, Hranic a Brodu Uherského a v tom okolí jsou, jsou lidé zpletení, jedni

[1]) V Lipníku, den sv. Urbana 1540. R. 1588 v pátek po sv. Petře a Pavlu byli všichni osedlí z Podolí v městě vězněni, že oněch 10 dubů skáceli; úřad v Podolí zaplatil mimo to pokuty po 1 r., a ostatní po 15 gr. Za ně slibili Pavel Solník ze Sušic a Janda z Oseka, kdyby Podolští bez povolení vrchnosti něco roubali, že zaplatí jí bez milosti 25 k. gr. Kniha stará, list 271.

se drobet s českými kališníky a kompaktátníky poněkud v něčem srovnávají, jiní něco smyslu Luterova a jiní Cvingliova se chápající a jako nepeření klukové v smyslích se pletouce a v životě nepobožném téměř všichni i těm dosti hloupým sedlákům jsouce známi.“ Všechny tyto tři strany měly své přívržence v Lipníku a okolí. A tomuto náboženskému Babylonu ani Česká konfese z r. 1575, která všechny tři strany měla sjednotiti, konce neudělala.[1]) V Lipníku převládali staroutrakvisté. Tak soudíme z řádu literátů lipenských, potvrzeného r. 1558 Půtou z Ludanic[2]) a opět bratry Janem, Jiříkem a Štěpánem Bruntálskými z Vrbna r. 1597.[3]) Jest v něm řeč o jednotlivých částech mše sv., které novoutrakvisté jsouce vlastně luterány nekonali.

O řádech literátských víme toto: Po válkách husitských sestupovali se v Čechách a na Moravě ve větších městech učení a přednější mužové v jednoty za tím účelem, aby v lidu opět nábožnost a kázeň křísili a pořádek, v řečených právě časech válečných valně poklesly, na novo povznášeli, jakož i aby lid k dobročinným skutkům nakloňovali a svornost a lásku k bližnímu v něm rozmnožovali.

Jednoty tyto jmenovaly se kůry, řády čili bratrstva literácká. Hlavní povinností literátů bylo vésti život bohabojný, zvelebovati vážným zpěvem církevní slavnosti a obřady, chudé a nemocné podporovati a za zemřelé dáti mše sloužiti.[4])

Tyto povinnosti ukládají se Lipenským literátům v listě prvém z r. 1558, totiž aby se o Narození a Vzkříšení Syna Božího a Seslání Ducha sv. při jitřní, při matuře a při nešpoře všichni v kostele, každý na svém místě, shromažďovali pod propadením pokuty jednoho gr. bílého; a v neděli kdož by zmeškal na matuře Introit (začátek mše), aby dal jeden peníz bílý; Kyrie eleison 2 p. bílé, prosbu 3 p., patrem (otče náš) 4 p. a sanctus 5 p; lečby někoho pilná potřeba zašla, tu neplatil pokuty. Též propadl pokutě, kdo bez ohlášení se staršímu by z kostela odešel před ukončením služeb Božích. Starší byli dva nebo tři, kteří měli na to vše dohled. Tito ustanovovali schopné zpěváky a co

---

[1]) Obšírně pojednává o tom Dr. Ferd. Hrejsa ve svém díle „Česká konfesse“.

[2]) List na to dto. Helštýn v neděli před sv. Vítem 1558.

[3]) List na to dto. Bruntál, v pondělí po Třech Králích 1597.

[4]) V. Nebovidský v Čas. Mat. Mor. VI. 119—140.

se má zpívati. Starším byli podřízeni dva mladší na obesílání literátů buď do schůzí aneb na pohřby; kdo nepřišel, zaplatil pokuty 1 gr. bílý. Starší rozhodovali v rozepřích a neposlušné trestali vyloučením nebo udali k potrestání. A kdyby někdo chtěje svou zlost provésti pod záminkou lepšího náboženství přestoupil k sektě jiné, měl býti dán vrchnosti k potrestání.

List druhý z r. 1597 potvrzuje řád z r. 1598 a nad to dodává, že každý člen čtyřikrát do roka o suchých dnech jest povinen starším po půl groši dávati; že členi, jich manželky anebo dítky buď při kostele nebo v kostele mohou býti pochováváni. Jaké moci a vážnosti se těšili literáti, poznáváme z konce toho listu, jenž zní: „Jestližeby proměna správce církevního buď pro odnítí skrze smrt buď dobrovolným jeho odstoupením se nacházela, tehdy budoucí správci církevní objednáváni, přijímáni ani propouštěni bez vědomí a povolání literátův aby nebyli. Nad to. Poněvadž se to seznává, že týž literáti žádné pomoci odnikud nemají a nemalé při službách církevních nedostatky trpí, pro vzdělání lepší jak jejich řádu tak i napravení takového nedostatku i tuto milost jim nyní i na budoucí, věčné časy činíme, aby jednu nádobu vína, držící v sobě cokoliv věder, mohli bez překážky všelijaké po vyjití frejunku při času sv. Pavla na víru obrácení vyšenkovati.“

Řády literátův byly zrušeny za císaře Josefa II.

Čeští bratří se s počátku velké přízni ani od pánů ani od města netěšili. Farář lipenský Jan napsal r. 1513 list na jejich potupu. Teprve za pánů z Ludanic dostalo se bratřím, kteří časem v městě zboží nabyli, některých výhod. Tak Václav, který sice r. 1546 z jednoty bratrské vystoupil, jí ale nakloněn zůstal a zase do ní se vrátil, r. 1569 ustanovil, že na přímluvu pánů a dobrých lidí mohou míti pohřby na ten způsob, že farář při kostele městském, bude-li o to žádáno, nemá jim odepříti zvonění a doprovození od rektora a žáků, začež rektor má dostati 5 gr. b.[1]) Kateřina z Ludanic, která manžela svého Petra Voka z Rožemberka přivedla k odpadnutí od katolicismu k jednotě, pohnula jej, že jim r. 1585 potvrdil konfesi z r. 1535, volné držení zboru, dvou rolí pod cestou Oseckou a za ulicí Zborskou

[1]) List na to dto Kvasice den sv. Vavřince 1569. T. r. poručila Kateřina Tichovská ke zboru grunt, který bratří r. 1586 prodali.

a louky za Bečvou, což od starodávna ke zboru slušelo; dále vysadil obydlí kazatele, chudobinec a hřbitov za místa zádušní a povolil jím i školu pro malé i dospělé bez jakékoli překážky všech i rektora školy kostelní. Kazatelé a čeládka jejich směli provozovati řemesla, aby se uvarovali lenosti, anižby byli povinni vstupovati do cechů. Též zboží řemeslné směli volně na trzích prodávati a statky své komukoli poroučeti. Nad to jim daroval ještě jednu roli pod cestou Oseckou, osvobodil je od všech robot a poplatků, hlásek, na vojnu vypravování a všech jiných povinností. Město slíbilo, že jich nebude zkracovati.[1]) Když r. 1587 dne 3. září biskup olomucký Stanislav Pavlovský na cestě z Polska v Lipníku se zastavil a slyšel, že Petr Vok s bratřími hoduje a že jeho manželka s jinými paními pokrmy připravovala, stěžoval si na to nejvyššímu kancléři. R. 1590 postavil Vok nový zbor.[2]) Že fara bratrská výnosna byla, o tom svědčí, že Mikuláš Drabík, který kolem r. 1620 byl farářem v Drahotuších, potom ale vypuzen z fary, ve svých proroctvích „Světlo z temností" si přeje po návratu do vlasti státi se farářem v Lipníku.

Při prodeji zboží Helštýnského roku 1593 chtěl Vok zbor a bratrská místa zádušní vyjmouti z prodeje, protože Hynek st. Bruntálský byl luteránem; když ale Hynek slíbil, že bratřím ubližovati nebude, prodal mu vše. Než Hynek slovu danému nedostál; již následujícího roku vypudil odtud faráře a biskupa Pavla Jesena.

Když Hynek nastoupil, rada městská, chtějíc se novému pánu zavděčiti, žádala jej, aby jim obdarování na faru a kostel z r. 1510 šířeji vysvětlil. Hynek r. 1594 radě je vysvětlil tak, že jen kněze luteránského na faru dosaditi mohou.[3]) Těmto kněžím daroval odmrť a uložil městu bdíti nad řádným svěcením neděl a svátků pod propadnutím pokuty pro každý případ 5 k. gr. do

---

[1]) List na to dto Lipník ve čtvrtek po rozeslání sv. apoštolů 1585.

[2]) Eliáš Rožnovský znamenává následující: „Léta P. 1590 dně 26. března v pondělí po neděli kejchavej v Lipníku za mýtem počal se bořiti zbor starý a hned ve středu počaly se grunty kopati pro nový dně 4. dubna, totižto v středu před nedělí smrtnou .... Zedníci zakládali grunt v tom úhlu, kudy se vchází velkými dveřmi do zboru na pravou ruku; v sobotu před touž nedělí smrtnou počali duby zakládati na grunfešty, nebo zdi všechny na duby sou zakládané." A. S. V, str. 30.

[3]) List na to dto Bruntál na tři Krále 1594.

panských důchodů. R. 1597 koupilo město roli k faře pro snadnější chování kaplana, z níž bral ročního platu 5 gr. Luteránskému faráři platilo město ročně 100 r. a 3 r. na knihy. Kromě toho bral desátek z rolí městských a z Oseckého dvora[1]), pokud jej město drželo, desatiny a pocty k výročním slavnostem od rady městské. Pocty dostávaly luteránský i bratrský farář a obnášely o každých svátcích za maso a koření přes 4 r. Též dostávali oba od města dříví. Jaké přízni se luteránští kazatelé ze strany města těšili poznati z toho, že kaplanům nejen lipenským nýbrž i oseckým, když se na ordinaci do Wittemberka ubírali, město cestovné dávalo a při „vykonání nové mše" a jiných příležitostech maso darovalo na poctění hostů.[2])

Zabezpečením luterství počalo poněmčování města tou měrou, že již r. 1610 Jiřík Bruntálský pro sebe, svůj dvůr a vyznavače konfese augsburské jazyka německého na předměstí postavil kostel ke cti nejsv. Trojice a při něm německou školu a nad to téhož roku poručil Slavkovským „poněvadž na větším díle Němci

---

[1]) R. 1608 z Oseckého dvora místo desátku dostal 2 m. rži a 2 m. ovsa.

[2]) Dr. Hrejsa str. 361. „Vitemberští ordinovali lehkovážně i některé nehodné a i takové, kteří neměli nejnutnějšího předběžného vzdělání a pak evangelické církvi v Čechách a na Moravě byli jen na škodu a k hanbě." O přízni města k luteránským kazatelům svědčí následující zápisy knih městských:

R. 1597 koupilo město roli k faře pro snadnější chování kaplana; z té roli platu kněžského 5 gr. ročně se dávati má.

R. 1600 mladému kaplanovi, když se na ordinaci do Wittemberka odebrati měl, dáno ½ k. 1 gr. a 2 d.

R. 1607. Při vykonání nové mše kněze Adama 2 r. 26 gr.

R. 1607. Když křest sv. byl synáčku kněze Matějova vykonáván, správcům církevním tu přítomným a jiným zvláště ze stavu rytířského pánům na poctění jich vynaloženo 1 r. 4 gr. 2 d.

R. 1612. V pátek po sv. Martině, když primicie kněze Jiříka a kaplana v dědině Oseku vykonávána byla, za jedno tele poctou darované 2 r.

R. 1617 byli kněži luteránští v pátek po sv. Františku za příčinami obzvláštními v Lipníku shromážděni; podobné shromáždění konalo se téhož r. ve středu před sv. Alžbětou za příčinou porovnání mezi Matějem Plorantiem a Zikmuncem Guminským, a jiné r. 1618. Město shromážděné vždy pohostilo.

R. 1618. V pondělí po sv. Marku Abrahamovi kaplanovi zdejšímu, když šel do Wittemberku pro úřad kněžstvi sv., darováno 4 r. V pátek po památce Stětí sv. Jana knězi Ondřejovi, kaplanovi oseckému, při nové mši držení masa darováno za 1 r. 15 gr.

R. 1620 darováno dceři † kněze Jiříka Sartoriusa tele.

jsou", aby do toho kostela každou neděli ke službám Božím se scházeli.[1])

O duchovních správcích ze strany podobojí a později luteránské jest málo známo; od r. 1539—1547 uvádí se farář Matouš; po něm připomíná Jan Blahoslav Sýkoru;[2]) r. 1561 Václav Tovačovský, roku 1588 Valentín Tragunský, r. 1591 Jiří Facilides, od r. 1593—1597 Matouš Mezříčský, r. 1600 Daniel Rurichides, který byl víceinspektorem kraje olomuckého, od r. 1608—1620 Matěj Plorantius,[3]) na to krátký čas Ezdráš, a od 24. května téhož roku Daniel Philomates.

Více zpráv dochovalo se nám o jednotě bratrské, která zde častěji konala synody; při některých bylo též zřizování na kněze a volby starších. První byla r. 1540. Na synodě r. 1558 žádána byla změna konfese z roku 1535, aby usnadněna byla cesta ku sjednocení s disidenty v Malé Polsce, čehož ale po 3denním jednání docíleno nebylo; r. 1564 jednáno bylo o přijetí Augusty do jednoty; dále byly synody r. 1587 a 1589. Když v překladu bible a poznámkách se uplatňoval vliv kalvinismu, snažili se senioři a starší bratří tomu zabrániti a proto na synodě r. 1591 vystoupili proti Jiříkovi Strejcovi vytýkajíce mu stran nějakých projevů nekázně a nepořádku a že v učení, v řádech jednoty nesrovnává se s jinými při křtění, při svátcích, pašií čtení; též jednáno o tom, mohouli se kněži po druhé ženiti. Rok na to na synodě vytknuto Janu Laneciovi, že půjčoval některým knih z latiny do češtiny přeložených spisů to směru kalvínského a že kalvinistů se zastává. Tuze mu domluveno, nevěra jemu ukázána. Zároveň jednáno o tom, zdali člen jednoty, který se vraždy dopustí, má býti knězem jednoty doprovázen na popraviště a usneseno, že „nesluší se v to

---

[1]) List na to dto Lipník, den sv. Hedviky 1610.

[2]) Dr. Hrejsa str. 33 píše, že Jan Blahoslav ve Zprávě upřímné z r. 1566 o kazatelích utrakvistických takto píše: „A tak i podnes někteří hospodaříkové, řemeslníci, odlužíce se a zapletouce v živnosti, i běží, kam rozumí, pro kněžství, jako Sýkora, soukeník přerovský, vypadlec od Bratří, kterýž běžev do Krakova, přinesl kněžství. Hned potom brzy pocvičiv se v ožralství v Přerově, přijat od Lipenských za faráře, ale nedlouho mu P. B. trpěl jeho bezbožnosti, brzy ho z toho světa vzal." Dr. Hrejsa dokládá „že Blahoslav tu asi přece jen stranicky píše generalisuje případy pohoršlivé." Utrakvisté o nápravu v tom ohledu se starali.

[3]) Jireček v Rukověti II. str. 125 jej jmenuje Krištof Plorantius; městské knihy mluví jen o Matěji Plorantiu.

dávati, abychom těšili toho, koho Bůh netěší.“ Poslední synody byly r. 1594 a r. 1608.

Z duchovních správců bratrských jsou známi: r. 1540 Martin Michaletius; r. 1553 zemřel Daniel Starý; po něm připomínají se r. 1553 Matěj Červenka, r. 1559 Jiří Hošek, r. 1562 Matouš Blešanský, r. 1565 Adam Sturm „písní skladatel dosti dobrý“, r. 1572 Lukáš Dřevínek, r. 1588 Jiří Israel, spisovatel dějin bratrských v Polsce; za něho vyskytá se řecké jméno pro L. Philyropolis; r. 1589 Pavel Jesen, který stavení v Lipníku znamenitě vzdělal, r. 1600 Pavel Javornický, r. 1608 Jan Zahora, který r. 1622 zemřel a po něm poslední Václav Roh.

Když kardinál František z Ditrichstejna stal se držitelem panství Helštýnského, zapověděl dekretem daným v Brně dne 21. července 1622 všem nekatolickým farářům na svých statcích od té chvíle, jak jim tento dekret ku přečtení podán budé, duchovní správu vykonávati. Dovolil jim ale až do sv. Václava v městě se zdržovati, aby zatím jinde se opatřiti mohli. Též jim dovolil polovici desátků a užitků z farních polí si vzíti; druhou polovici měli při faře nechati a z ní zimní setí opatřiti.[1])

Dne 2. srpna r. 1622 přišli jesuité Jan Drachovský s jedním spolubratrem do Lipníka; než fara byla tak zpustla, že v ní ani býti nemohli; proto nastěhovalí se do zámku v Hranicích a odtud denně až do 21. srpna do Lipníka docházeli. Jan Drachovský byl jmenován děkanem lipenským. Tehda bylo na celém panství jen 5 katolíků a ti byli cizinci. Zároveň s jesuity poslal kardinál na své panství Lipensko-hranické hejtmana Woltze (Volce) se setninou vojska, jemuž osady těch panství měsíčně 7500 zl. spláceti musely tak dlouho, až se obrátí k víře katolické, a před odchodem vojska tento měsíční plat na měsíc napřed vyplatiti povinny byly.[2]) Toliko 3 osoby bratrského vyznání se z města vystěhovaly; ostatní obyvatelé se vrátili ke katolictví, k čemuž nemálo přispěla družina Marianská jesuity založená a obětavost duchovních správců v domě moru r. 1623. Dne 14. května r. 1623 posvětil světící biskup Ignác hr. Kolovrat nové oltáře v kostele. K farnosti lipenské byly přiděleny jako filialní kostely Hlinsko (Kladníky, Lhota, Týn) a Slavkov; kromě toho patřila k ní ves Loučka.

[1]) Opis dekretu ve farní pamětní knize str. 289.

[2]) Schrft. der hist. stat. Sektion 9 str. 222. na základě listiny č. 337 v arch. kroměřížském.

Jesuité tu působili do 5. května 1624, načež se stal farářem Ondřej Stefanides, který téhož roku morem zemřel. Po něm nastoupil r. 1625 Jan Tančík, který následujícího roku jmenován byl též děkanem přerovským. Na něho podalo město stížnost k úřadu biskupskému pro nepořádky ve službách Božích a zvláště, že je obtěžuje žádostí, aby mu vydalo knihu kostelní-pamětní, které město nemělo.[1]) Za něho ujednány byly dávky a platy faráře. Dostával desátek z města a z Loučky ze čtvera obilí ze všech polí, kopaniny za Bečvou vyjímaje. Kdož polí neobdělávali, ale pivo vařili, dávali ročně po vědře předního piva. Koledy o vánocích a velkonocích bral po 1 vejci. Město bylo povinno o sv. Duše dávati sýr a k výročním svátkům maso a koření. Tato dávka po obapolném ujednání změněna byla tak, že farář na každé svátky dostával půl telete a 3 zl. mor. Dále bylo město povinno mu dávati dříví, kdyby mu nestačilo dříví, které od vrchnosti dostával. Místo desátků z panských polí dostával z každé várky bečku předního piva, ročně po kopě štik a kaprů a 50 sáhů dříví. Za to byl farář povinen kaplana penězi a stravou, rektora ale toliko stravou vydržovati; plat bral rektor od města. Faráři bylo Podolí jako nadace Bočkova vráceno, ovšem již ne celé; Tučín zůstal pro kaplana na vždy ztracen. Tím, že farář Podolí jako statku v zemských deskách zapsaného nabyl, stal se vrchností se všemi právy a povinnostmi, což trvalo až do r. 1848.

R. 1629 stal se Tančík farářem v Přerově. Jeho nástupci Matěj Svitavský (1629—1642), za něhož r. 1640 konány byly misie od jesuitů z Kroměříže, a Bartoloměj Czeglei (1642—1652) zakoušeli hrůzy válečné. Tento opustil r. 1643 na 3 měsíce farnost lipenskou svěřiv ji faráři oseckému, a r. 1652 odcestoval tajně do Říma a po návratu do Prahy vzdal se fary v Lipníku. Správa dekanátu po tu dobu svěřena byla faráři v Příboře a správa fary knězi z řádu benediktinského Jiřímu Italimu, až přišel děkan

---

[1]) Jan Drachovský, který kromě náboženských spisů též grammatiku českou sepsal, napsal pamětní knihu fary lipenské. Tuto knihu, chtěje do ní ještě něco dopsati, vzal při odchodu do Znojma s sebou a později ji z Olomouce po lidech, kteří proviant vezli, děkanovi zaslal. Na naléhání Tančíkovo poslali pro tu knihu Lipenští posly za Drachovským do Znojma, a když ho tam nezastali, do Brna. Zatím ale kniha došla; a proto, že marně posly posílali a platili, si naň stěžovali. Kam. III. 782. O velké ceně této knihy svědčí záznam Drachovského na první desce její: „Tato kniha má zůstávati v horní sakristii mezi kalichy.“

Matouš Kristelius (1653—1671). Tento napsal r. 1668 fasi, z níž poznáváme, že desátky činily 130 kop všeho obilí, v nichž obsaženo bylo i 30 kop, které kníže dával z rolí skoupených od gruntů pustých; ze Slavkova bral místo desátku 20—22 r. a měřici mouky režné; z Hlinska, Kladník, Lhoty a Týna dával každý osedlý místo desátku ročně 18 kr. a slepici. Z Podolí dostával nájmu ze 60 m. polí 10 r. 10 kr. 1 d., za pastvy 3 r. 3 d. a od 9 osedlých o velkonoci po kopě vajec, desátý byl osvobozen; za užívání dvou vysušených rybníků 2 r. 20 kr. a po půl mázu másla. Podolští robotovali faráři ve žních senných a obilních jen při zimním obilí. Když r. 1669 měli daň platiti, pět jich odběhlo, a farář ostatních pět jen tak udržel, že jim robotu za 5 rýn. odpustil, a kus lesa, jak to již obec lipenská učinila, ke společnému užívání ponechal. Kristelius,[1]) který první po Janu Drachovském pamětní knihu doplňoval, popsal celé děkanství lipenské a zaznamenal kromě jiného, že r. 1653 v celé farnosti nikdo nezemřel a že r. 1656 hradní zvoník z Olomouce přinesl mor do Lipníka.

Po Jiřím Scholaridu (Žák), který tu působil od r. 1671—1682 přišel do Lipníka Martin Málek; ten r. 1685 založil bratrstvo sv. Barbory, jemuž kníže se zavázal ročně 4 vědra vína ke mši a k přijímání dávati. Málek měl mnohé potíže jak s panskými úředníky tak i s obcí o majetek farní, které za jeho nástupce Jiřího Balšánka (1686—1707), rodáka zdejšího, dosáhly vrchole. R. 1688 za primatora Jana Hladiše a purkrabího Stržínka, píše děkan, počalo pronásledování faráře, že nechtěl purkrabímu prodati zahradu kostelní, tak že purkrabí jej chtěl dáti zatknouti. R. 1691 opět hejtman lipenský Jindřich Mikuš chtěl mu odníti deputát ryb, a odňal mu deputát za vítání poutníků 2 husy, 2 kapouny a $1/2$ bečky piva. Vrchní Jan Galotti r. 1701 odňal faráři deputát dříví, který mu však kníže, než jenom polovici, ponechal, až dokáže, zdali má naň právo. Též s obcí Loučkou měl farář dlouholetý spor o desátky z polí „Lichy“ zvaných. Jelikož věc nemohla ihned rozhodnuta býti, stala se r. 1698 úmluva v ten smysl, že patron až do rozhodnutí dá ročně faráři, ale jen Balšánkovi, v náhradu 6 věder starého vína, které Loučtí, budeli pře v jejich neprospěch rozhodnuta, pánu svému zaplatí; zatím ale budou povinni faráři

---

[1]) Dle nařízení biskupa olomuckého pro celou diecesi z r. 1666 odst. 22.

ročně 5 věder vína z panských sklepů dovážeti. Nad to v náhradu za týž desátek daroval kníže faráři obnos dlužný za 30.000 cihel.[1]) Balšánek mnoho stavěl; postavil při kostele kapli sv. Barbory, na hřbitově kapli sv. Petra, vně hradeb při bráně hranické kapli sv. Josefa, při ní špitál sv. Alžběty, a na náměstí sochu P. Marie.

Po Balšánkovi následovali: Jiří Fritscher (1708—1720), Jan Helcher, rodák zdejší (1720—1726), Frant. Berger (1726—1743), Václav Böhm (1743—1769). Za něho stalo se r. 1744 nové narovnání o desátek z panských polí tak, že farář dostával z každé várky v Týně vědro předního dobrého piva, po kopě kaprů a štik prostřední velikosti, nebo za každou kopu 81 kr. a paliva 20 sáhů, které si ale na vlastní útraty byl povinen dáti nadělati. Z polí poddanských, která vrchnost skoupila, bral $10^1/_2$ k. žita, $4^1/_4$ k. rži, 8 k. ječmene a $1^1/_2$ k. ovsa.[2]) Po Jak. Frischerovi (1769—1777) nastoupil Jan Suchánek, rodák zdejší, který ve faře zavražděn byl od zámečníka ze Všechovic roku 1784.[3]) Za Jana Hauschilda (1785—1809) přifařeny byly k L. Bohuslávky a vyfařeny Hlinsko, Slavkov a Týn. Po Josefovi Matanovi (1810—1823), který byl před tím farářem v Bartutovicích, u něhož kníže v dobách válek napoleonských měl koně uschovány, začež dostal Lipník, byl farářem Antonín Foltýn, rodák zdejší (1823—1833). Od r. 1825 administroval faru Jan Rada, který r. 1827 dal kolem hřbitova, známého víceronásobnou ozvěnou, postaviti zeď 599 m dlouhou. Za Jos. Mücka (Míka) (1833—1856) vykácen byl r. 1836 les v Podolí a proměněn v pole, proveden byl výkup desátků a r. 1853 konány byly misie. Po něm následovali: Ig. Šumbera (1856—1869), Jan Pátek (1869—1872), za něhož byla vyfařena Loučka, Ant. Wagner (1872—1885), Fr. Hajduček (1885—1904) a nyní Florián Mrázek.

Jednopatrová budova farní stojí při kostele; r. 1833 bylo první poschodí z tvrdého materiálu postaveno. (Obr. 19.)

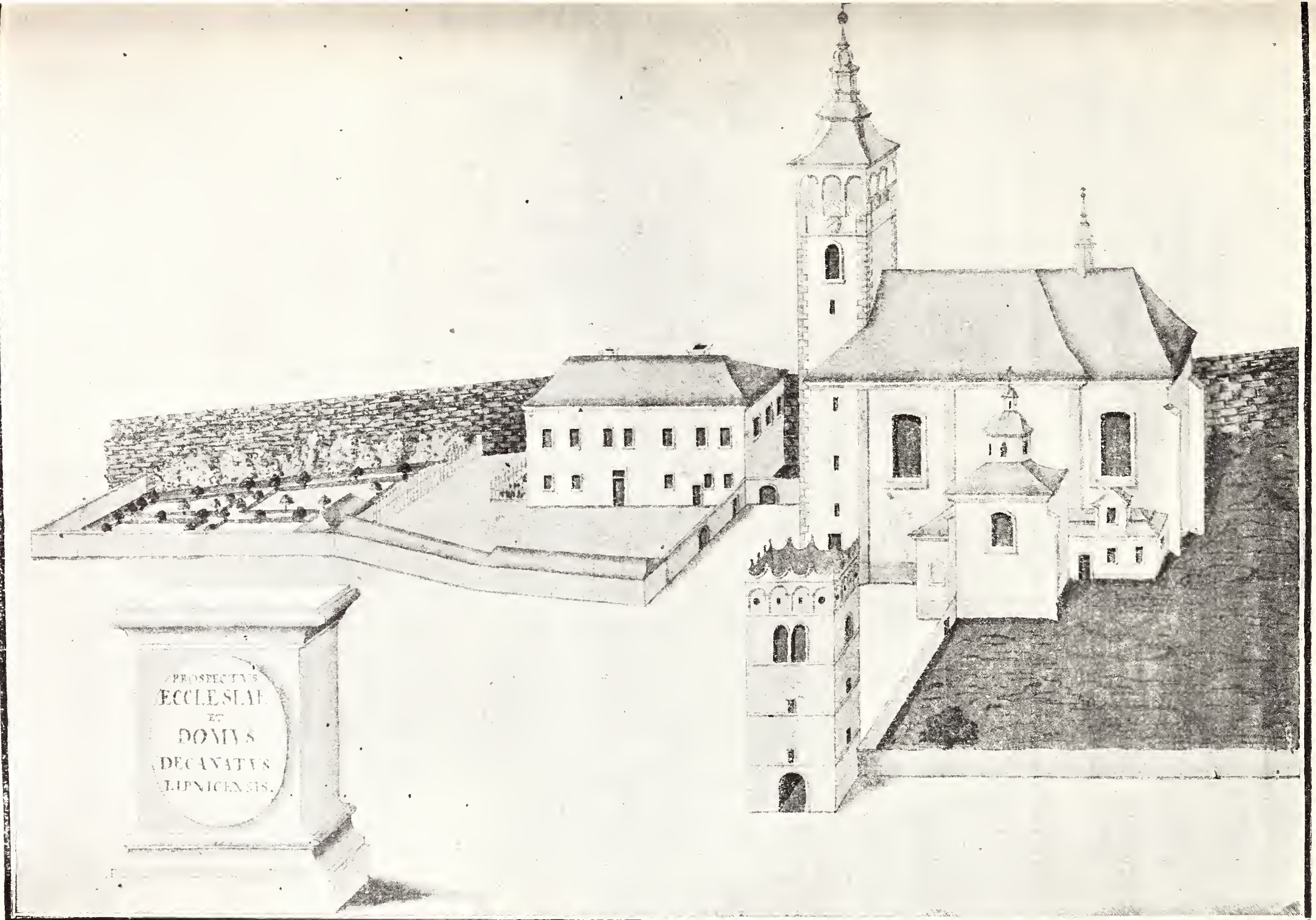
Matriky lipenské počínají se rokem 1624. Lipenské samoty Podhůra, u Třetině a přední mlýn s valchou patří k faře v Týně.

---

[1]) List na to dto Vídeň 29. března 1698.

[2]) List na to dto Mikulov 12. prosince 1744.

[3]) Zámečník Josef Kvasnice břitvou mu podřezal krk. Dříve než pro tento zločin byl dán na Špilberk, byly mu veřejně v Kroměříži v tvář vpáleny šibenice a kolo.

Obr. 19. Kostel a fara v Lipníku (na počátku 18. stol.)

a kolonie Nový Dvůr k faře v Hlinsku. Hájovna města Lipníka patří k faře v Loučce.

Kolej piaristů. Aby hned mládež ve víře katolické vychovávána byla, obrátil se kardinál František Ditrichštejn na sv. Josefa Kalasanského, zakladatele řádu piaristského, aby mu poslal do Lipníka některé členy řádové, kteří by tu založili noviciát. Zřízovacím listem ze dne 19. října 1634 postaral se kardinál o potřebné zaopatření řeholníků, jichž i s novici více než 20 býti nemělo, tím způsobem, že sebe i své nástupce zavázal jim z panských důchodů ročně dávati: po 60 m. rži a žita, 50 věder vína, týdně bečku piva, 10 kop ryb, 300 sáhů dříví a 1000 zl. na penězích. Dne 31. října 1634 přišel do Lipníka kněz Jan Constantini s 8 novici, kteří dle nařízení kardinála, dokud byty pro ně upraveny nebyly, v zámku ubytováni a vším potřebným opatřováni byli. Byt jim byl vykázán při kostele sv. Trojice, kde byla německá luteránská fara a škola, které do 19. listopadu na rychlo upraveny byly. Ač kardinál své dědice v závěti zavázal, aby potřebné piaristům dávali, vidíme, že již za jeho nástupce Maxmiliána dávky velmi nepořádně dostávali a též se stavbou škol a kláštera nepospícháno, protože, jak Maxmilián knížeti Gundenakrovi Lichtenštejnovi roku 1636 napsal, piaristé neměli ještě dostatek potřebných sil. Kníže Maxmilian r. 1639 nařídil, aby jim místo denního vydávání potřeb dán byl jistý a výdatný deputát na penězích a naturaliích, a roku 1640 ustanovil, kdy se jim má vydávati.

Nepobyli tu piaristé dlouho a již je zastihla pohroma válek švédských, tak že hledali útočiště na Helštýně zanechavše tu kněze Alexandra Waltera a 2 bratry. Také v těch dobách, co se dávek týče, byli na tom ještě hůř. Jelikož i budovy válkami utrpěly a nedostatečnými byly, žádali knížete Ferdinanda o podporu na stavbu a o upravení dávek. Kníže jim 29. září 1659 slíbil vše dáti, co kardinál naporučil, než bez závazku, což zřejmě závěti kardinálově odporovalo, a ustanovil, že z ročního platu 1000 r. má ročně 200 zl. na stavbu kláštera potud poráženo býti, dokud stavba ukončena nebude. Za ostatních 800 r. má jim býti dáno v naturaliích: 600 liber másla, za 50 zl. lněného plátna, za 15 zl. vajec, 6 centů štik, 100 kuřat, 60 liber vosku, 2 vědra lněného oleje, 30 škopů, 12 telat, za 4 zl. medu, vykrmený vepř za 4 zl., a ovčího sýra za 3 zl.; zbytek má jim býti hotově vyplacen. Zároveň ustanovil, že sedláci z Byškovic,

Horního Újezda a Vitonic, jichž celkem bylo 100, dříví ročně každý 3 sáhy dovážeti mají do kláštera.

Na to položen 19. května r. 1660 základ k nové budově. Stavba trvala 10 roků a prováděna byla tak, že stará budova byla kus po kuse bořena a na její místo nová stavěna. Na polehčení živobytí bylo piaristům dovoleno obchod polskou solí provozovati. R. 1670 zakoupili si pozemek na rozšíření zahrady. R. 1672 zbořena byla stará škola a v následujících dvou letech na pozemcích od knížete jim darovaných (2 grunty bratrské a pusta Kochova) postavena byla nová škola s věžkou a zvonkem, primus[1]) zvaným, kterým se ráno a odpoledne před vyučováním zvonilo. Brána do nádvoří klášterního byla dílo umělecké. (Obr. 20.)

Ačkoli kníže přesně určil, co a kdy piaristé dostávati mají, neustávaly stížnosti na nepořádné placení se strany úředníků, ano, za Jindřicha Mikuše r. 1691 i na ujímání v platech. Piaristé snažili se rozhojniti své příjmy pěstováním zeleniny a ovocnářstvím. Rozsáhlé zahradě byl na škodu potok loučský, který zahradou protékal a často ji zatopoval; než vody bylo zase třeba. R. 1734 provedeno bylo přeložení potoka mimo zahradu a prodloužení městského vodovodu až do budovy klášterní. V zahradě byla též cihelna, kdež na budovy potřebné cihly páleny byly; když neměly jich třeba pro vlastní potřebu, pálili je na prodej. Tím ale nezavděčili se knížeti, který ve své cihelně též na prodej cihly pálil, a proto roku 1739 cihelnu zrušili a proměnili ji na sušírnu ovocní. Konečně roku 1774 listem ze dne 1. září[2]) učinil kníže Jan Karel konec veškeré nejistotě o dávky piaristům tím, že nejen sebe a své nástupce ke všemu zavázal, co kardinál poručil, nýbrž i že list ten do desk zemských vložiti dal. R. 1851 všechny dávky naturální byly vykoupeny za ročních 338 zl. 51 kr. střb.

Po zavedení nových zákonů školních roku 1869, protože provinciál nechtěl připustiti, aby členové řádu podrobili se zkouškám učitelským, zrušen byl noviciát; tím pozbyli piaristé dostatečného dorostu, tak že r. 1884 kolej byla zavřena, a tři poslední kněži-starci, rektor Achác Dornkreil,[3]) Julius Bajgar a Prokop Dvor-

[1]) primus pulsus = první zvonění, že čas jíti do školy.

[2]) Dán na Mikulově.

[3]) Byl rodákem příborským; ale v jeho rodě zachovala se tradice, že jest potomkem schudlého vladyckého rodu jihlavského Dornkreilů z Eberharce, držitelů statku Jinošovského v 16. stol.

Obr. 20. Brána do nádvoří klášterního kostela.

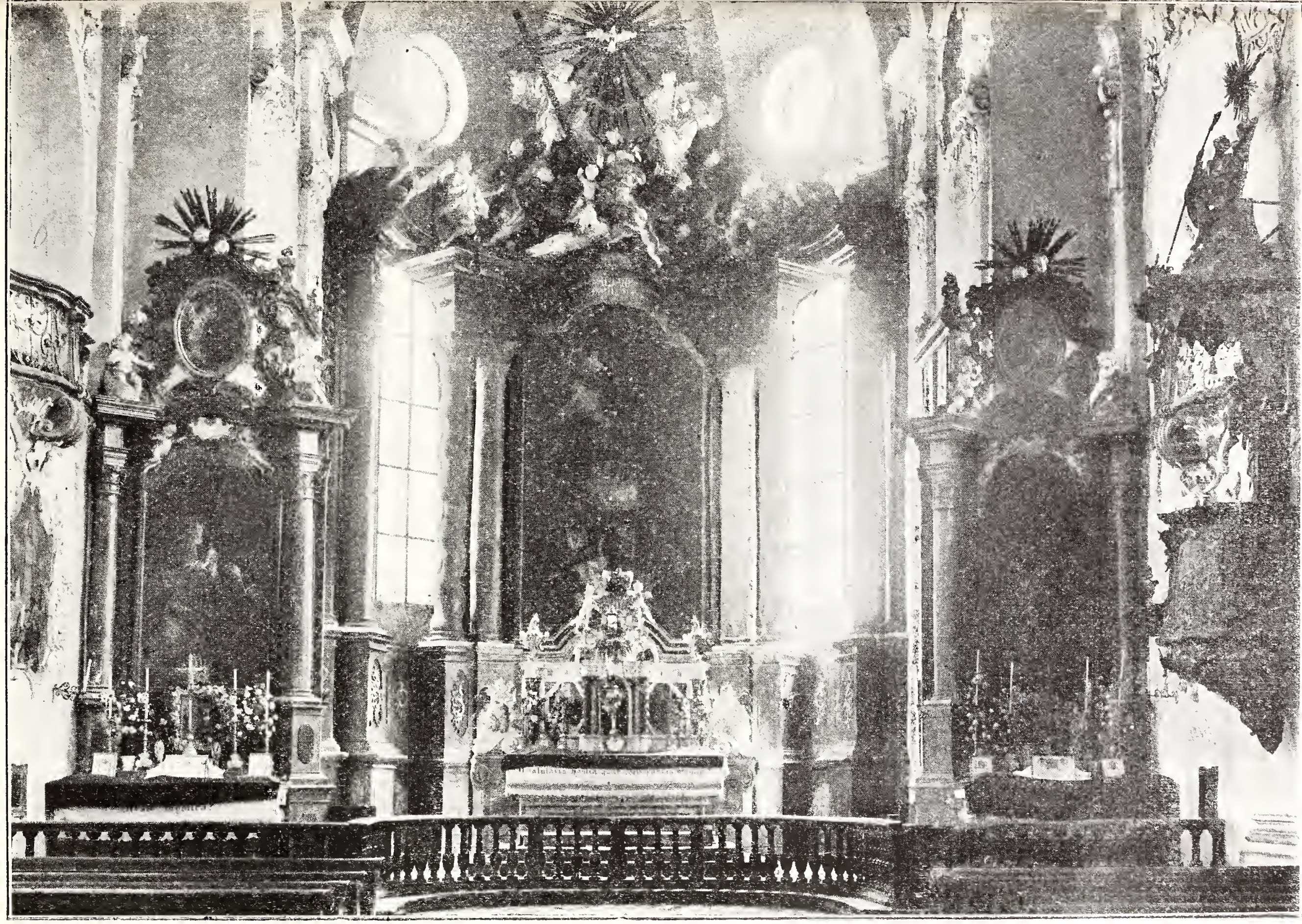
ský a bratr zahradník se slzami v očích odstěhovali se 28. října 1884 z Lipníka, v němž tento řád po 250 let působil.

Budovy klášterní a školní proměněny byly v činžák a sýpky. Knihovnu asi o 3000 svazcích s inkunabulemi ze stol. 15 a s rukopisy, mezi nimiž vyniká bible s krásnými iniciálkami, daroval poslední rektor městu se závazkem, že kdyby klášter piaristský znovu někdy tu zřízen byl, mu vrácena bude. Týž zároveň složil určitý obnos penežitý k tomu účelu, aby byl úrokován a až dosáhne výše dostatečné, aby znovu kolej buď v Lipníku nebo Příboře zřízena byla.

Císařským nařízením ze dne 21. května 1884 změněna byla nadace pro piaristy v nadaci kardinála Ditrichštejna pro sestry sv. Uršuly; permutační listina vyhotovena byla 10. prosince r. 1891, dle níž mají tyto v Lipníku zříditi klášter se školou pro dívky. Kapitál nadace pozůstává z výkupu za peněžní a naturální dávky, z obnosu za budovu klášterní a zahradu, kteréžto peníze majitel panství složiti má, a z obnosů mešních nadací. Z výkupu dostávali piaristé doživotní pensi; část úroků z téhož výkupu béře zámecký kaplan, který má povinnosť v 5 třídách škol obecných vyučovati a zádušní povinnosti plniti dotud, dokud sestry klášter a školy nepostaví. Pak nastoupí místo zámeckého kaplana jejich duchovní ředitel, který bude vyučovati a zádušní povinnosti plniti.

Duchovní záležitosti piaristů. Na památku svého dobrodince Františka, kardinála z Ditrichštejna, zasvětili piaristé kostel nejsv. Trojice sv. Františkovi Serafinskému; (obr. 21.) měli při něm svůj hřbitov a v kostele kryptu, v kterýchžto místech členové řádu a panští úředníci až do r. 1782 pochováváni byli. S vnitřním zařízením kostela, protože sami chudobni byli a časy zlé, měli potíže; žádali tudíž, aby jim z farního kostela velký mosazný svícen a stříbrný kalich, dary kardinála, vydány byly; tomu se město r. 1638 u konsistoře opřelo, řkouc že má povinnosť o to pečovati, aby ty věci při kostele zůstaly.

Služby Boží konali ve svém kostele z počátku jen pro žáky svých škol. Později zavedli při kostele různá bratrstva a veřejné služby Boží německé, což na stížnost farářů konsistoř zakázala. Roku 1786 vydáno bylo císařské nařízení, kterým zakázáno bylo konání veřejných služeb Božích při těch klášteřích, při nichž samostatné duchovní správy nebylo. Žádalo tudíž město r. 1794 o zřízení druhé fary při klášteře, což povoleno sice nebylo, ale

Obr. 21. Vnitřek klášterního kostela.

nařízeno bylo farnímu duchovenstvu, aby každou třetí neděli v klášterním kostele německé služby Boží s kázáním konalo. Roku 1822 na žádosť provinciálovu povolil farní úřad v neděle odpoledne v klášterním kostele německé křesťanské cvičení s litanií, co trvalo až do r. 1856.

Do toho řádu vstoupilo mnoho rodáků zdejších, z nichž jako učenci a spisovatelé se proslavili: Augustin Odrobina (1663 † 1747), vydal spisy náboženského obsahu; Jiljí Hecht (1664 † 1726), spisovatel ascetický; Leopold Cabák (1685 † 1757), vynikající optik, astronom a mathematik; sestrojil různé nástroje astronomické; Angelus Balzar (1699 † 1749) spisovatel ascetický; Amand Patloch (1803 † 1881), přírodozpytec a vynikající pedagog. Zde působili: Remigius Mašát († 1747), který sepsal četné spisy filosofické, theologické, právnické a historické; Florus Richter († 1772), který vydal latinsky Hájkovu kroniku a byl k Liviovi přirovnáván; Theodosius Pávek († 1792), geometr a mathematik; František Moravec († 1814), spisovatel dějin Moravy, a Quido Lang, který horlivě pracoval v oboru vyučování hluchoněmých a roku 1833 byl též ředitelem ústavu hluchoněmých v Brně.

Kostely a kaple. 1) Farní kostel sv. Jakuba V. byl původně postaven ve slohu gotickém; r. 1594 přistavena byla na straně jižní kaple P. Marie. R. 1594 byl upraven za kostel luteránský tím, že oltáře boční a z kaple P. Marie byly odstraněny. Věž na kostele byla r. 1596 zvýšena od oken, kde zvony visely, a měla 3 cibule mědí kryté; vše provedeno nákladem obce.[1]) Ve věži byl byt pro trubače. Jelikož hřbitov u kostela časem nedostačoval, byl r. 1600 za Loučským potokem na místě zahrady Sokolovy založen nový hřbitov a zdí obehnán. Na věži kostelní byly dva zvony; r. 1604 zjednán byl zvon nový, veliký, tak že do zdi tloukl. Proto obec zakoupila roku 1609 stavení Šmicovo, a na jeho místě postavila zvonici ve slohu renesančním, opatřila ji znakem městským a nápisem. (Viz nápis I.) Kámen vozili poddaní z Prus a Podolí. Na tuto zvonici byly přeneššeny zvony z věže kostelní, čímž záchráněny byly od pohromy, která 14. dubna 1613 město i kostel stihla. Požár zničil střechu kostelní a v kostele vše co ze dřeva bylo; cibule, když sloupce uhořely, spadly s věže

---

[1]) Martin Zigmundek píše: „V našem kostele jest všech koleček v oknech 7996.“

Nápis I.

LETA PANIE 1600. ZA PANOWANI VROZENEHO PANA PANA GIRZIHO STARSSIHO BRVNTALSKEHO Z WRBNA A NA HELFENSSTEINE. TATO WIEZC ZALOŽENA 4 DNE APRILIS ZA PVRKMISTRVW IANA MERKI - IANA ZAHRADKI · IANA MIKSSOWA · GIRZIKA CZIKANA A DOKONANA TEHOŽ LETA 17 DNE NOWEMBRIS NAKLADEM OBCE LIPENSKE · ZA PVRKMISTRVW MARTINA ZIKMVNDTKA · MATEGE POSTŘIHAČE · MARTINA KANTVRKA · IAKVBA HONTELE · MARTINA BARTKA RICHTARZE · WACZLAWA SOKOLA PISARZE ECCLE: MATT: PLORANTIO:

G. S. B. Z. W.
(Jiří st. Bruntálský z Wrbna).

ERB MĚSTA LIPNIKA.

na hradby a více pádem než ohněm byly poškozeny. Do 10. srpna t. r. bylo vše opraveno; kostel byl na to vymalován Jiřím Plevečkou († 1624).

Když jesuité sem přišli, odstranili kalich nad oltářem, znak utrakvistický, postavili opět 3 oltáře dříve odstraněné a zasvětili je sv. Ignácovi a Františku Xav.; třetí byl ke cti P. Marie. Dne 22. září r. 1622 vykopány byly ukryté věci: v kostele monstrance z těžkého stříbra: ve faře 9 kalichů a paramenta: 6 štol starých; humerálů: 7 starodávných a rozličných barev, 3 zlatohlavové, 1 perlový s obrazy P. Marie, sv. Jana a sv. Kateřiny, 2 s dvěma anděly a Kristem Pánem uprostřed, 3 s obrazy P. Marie, Krista

Pána a sv. Jana; podolků od alb.: 4 zlatohlavé a 10 jiných s obrazy sv. Magdaleny, sv. Kateřiny, Vzkříšení Páně a Krista Pána na hoře se modlícího. R. 1624 složil Jan Drachovský na udržování bočních oltářů 200 zl. u úřadu městského, z nichžto mělo město od r. 1636 platiti 10 zl. úroků. Aby se do té doby na to nezapomenulo, mělo hned od roku 1624 platiti ročně 10 kr. = 4 gr. 2 d. Majetníci 4 domů na předměstí byli povinni kostelu ročně dávati po 1 libře vosku.[1])

Z roku 1682 zachován jest popis kostela. Loď spočívala na 6 pilířích; oken gotických bylo 11, obrazů na zdi malovaných 12, dlažba byla cihlová, střecha šindelová a na věži hodiny. Do kostela vedly troje dvéře s předsíněmi. Stříbra měl: monstranci z roku 1661, ciborium, 5 kalichů a pohár na víno. Paramentů: 1 úplný ornát a 15 kasulí.

R. 1693 postavil děkan Jiří Balšánek při kostele na straně severní kapli sv. Barbory a opatřil pro ni varhany a velký, drahokamy vykládaný kalich. Jelikož tato kaple byla o polovici větší než protější P. Marie, rozšířil tuto roku 1694 k vůli souměrnosti, postavil tu oltář sv. Kříže a opatřil obě kaple kopulemi.

Roku 1760 z důvodu, že kostel jest malý, byl zrušen jeho gotický sloh; pilíře byly odstraněny a okna předělána. Postaven byl nový kůr pro hudebníky, kněžiště bylo rozšířeno a přistavěny byly dvě sakristie s oratoriemi. V kostele byly nová křtitelnice, kazatelna, a oltáře sv. Jana a sv. Františka ozdobeny prací štukaterskou, která později zakryta byla obrazy; tyto ale za faráře Wagnera byly odstraněny. Obnova kostela provedena byla ve slohu barokovém. Takto opravený kostel shořel následkem ohně v Loučské ulici dne 14. září r. 1788 o 2. hod. v noci, při čemž věž do farního dvora spadla. Při opravě r. 1789 dána byla na věž střecha jehlancovitá a kopule s bočních kaplí byly odstraněny.

R. 1809 odvedeno bylo stříbra kostelního 33 marek a 4 loty; monstrance byla za 300 zl. vykoupena. O opravy kostela ve stol. 19. byli zvláště zasloužilými faráři Mück, Wagner a Hajduček. Za tohoto byl kostel od fulneckého malíře Fr. Křepelky r. 1888 vymalován, r. 1897 zjednán byl nový hlavní oltář, r. 1899 obno-

[1]) Po požáru r. 1633., kdy opět střecha na kostele a věž shořely, měla věž jen 2 cibule. R. 1660. zakoupen byl pro hlavní oltář, kde až dosud stála socha Proměnění Krista Pána, obraz sv. Jakuba a r. 1670 dány byly opěrné pilíře.

veno bylo umělé mramorování, zakoupeny byly nové varhany a mnoho paramentů.

Nejstarší zvon 50 ct. pochází z r. 1464; má latinský nápis gotickou minuskulou provedený (viz nápis II.), jenž přeložen zní: „L. P. 1464 zjednali prostřednictvím opatrných mužů spoluobčané v Lipníku ke cti sv. Jakuba, apoštola V., patrona chrámu. Ulil jej mistr Jakub. Králi slávy přijď v míru!" Druhý zvon Jan 25 ct. jest z r. 1578 (viz nápis III.). Největší zvon Michal 90 ct. jest r. 1604 ulit od mistra Zachariáše z Olomouce (viz nápis IV.). Zvon Vavřinec 30 ct. jest od mistra Štěpána Mollota z Lotrinska (viz nápis V.). Děkan Balšánek dal svým nákladem roku 1695 pořiditi umíráček ke cti sv. Barbory 12 ct. (viz nápis VI.).

2) Filialní kostel sv. Františka Serafinského, původně nejsv. Trojice, byl, jak řečeno, postaven r. 1610. R. 1613 shořel též; město darovalo pánu svému na nový zvon $1^1/_2$ ct. špižic, za něž vydáno bylo 26 r. 6 gr. R. 1622 byl tento kostel zasvěcen bohoslužbě katolické a r. 1634 byl piaristům ponechán. Tito r. 1689 přistavěli 2 kaple, z nichž jedna má kopuli R. 1742 byly od biskupa olomouckého posvěceny 2 nové oltáře. R. 1775 udeřil týž den dvakrát blesk do kostela a mnoho škody na oltářích nadělal. V kostele je pět oltářů a na věži se střechou jehlancovou, původně s cibulí, jsou 3 zvony z r. 1699, 1752 a 1840.

Když r. 1884 kolej piaristská byla uzavřena, tu na základě permutační listiny z roku 1891 byl kostel klášterní proměněn ve filialní tak, že majitel panství, na jehož pozemku kostel ten stojí, se vzdává úplně práva rozhodovati o trvání kostela a jest zavázán, nebudou-li příjmy kostela stačiti na opravy, ale jen až do 200 zl., přispívati.

3. Kostel sv. Kateřiny pro vyznavače učení bratrského postaven byl r. 1590 z nařízení Petra Voka z Rožemberka, měl jeden oltář, zvon na věži, 6 gotických a 1 kulaté okno; při něm byl hřbitov bratrský. R. 1613 udeřil do něho ke dni sv. Magdaleny blesk ale nezapálil, jen několik trámů potřískal. Po r. 1622 byl soukromnou kaplí, v níž na sv. Kateřinu slavné služby Boží se konaly. R. 1784 byl z císařského nařízení zavřen; r. 1789 prodal jej krajský úřad v dražbě vrchnosti za 125 zl. 45 kr., která z něho udělala sýpku, z níž v nejnovější době zřízeny byly kanceláře vrchnostenské.

Nápis II.

comparatum est hoc opus per providos

meos concives město Lipník in

honorem sankti Jakobi ano domini

1464

hoc opus cena major

Jakobus rexe glo riae dei cum

vero

pace

1 Met. 9 Cent.

1 Met. 24 Cent.

Nápis III.

ŻA PVRKMISTRVW PROKOPA DAN MIESTA LIPNI
KA SWON SLETY. SPRŻYSEDICŻYMA GICH 1578
LETHA YEIE GIRŻYKA KYNCŻICŻKEHO

85 Centim.

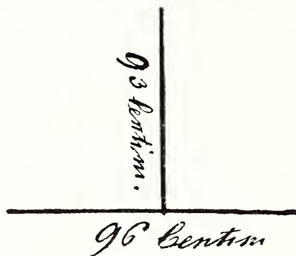
85 Centimet.

Nápis IV.

ZA PANOWANI WYS OKO VROZENEHO PANA PANA GIRZIHO
BRVNTALSKEHO Z WRBNA NA HELFENSTEINE TENTO ZWON
SLIT ſEST LETA PO NAROZENI PANA KRISTA 1604.
HELFENSTEINE ∘ A LIPNIKV ∘ NAKLADEM ∘ WSSECZKE ∘ OBCZE ∘
MIESTA ·LIPNYKA ∘ DNES VSLYSSITELI ∘ HLAS ∘ GEHO ∘ NEZA
TWRZVGTE ∘ SRDCE ∘ SWEHO ŽIALM 95 ∘ ∘ ∘
TENTO ZWON GEST SLIT OD MISTRA ZACHARIASSE
Z OLOMOVCE ZA PVRKMISTRV MARTINA ZIGMVNDT
KA IANA NEDOSSLEHO IANA SSEFRANKA MIKVLASSE
RORA 1604.

Nápis V.

LETHA PANIE 1653 ∘ W MIESICZI IVLY KE CZTI
BOŽY ∘ A ∘ S ∘ WAWRZINZE GEST TENTO ZWON
LITEY ZA PANOWANI OSWICZENEHO WYS: VROZE:
P: P: FERDINANDA S. R. RZISSE KNIŽETE. Z
DYTRYCHSTEYNA A NA NIKELSSPVRKV, ETC
ZA DIEKANA BERNARTA KRISTELIVSA . S . PIS. DOKTO
RA A PROTHONOT: APOST: PRIMATORA P. PANA
HRABOVSYHO. PVRKMISTRVW. VRBMA KELNERA . IANA
WYLYSSE . MATIEGE KNOPPA . A GIRZIKA BERGERA.
STEPHANVS MOLLOT
LOTHARINGVS
HOC OPVS
FECIT
1653

Nápis VI.

CAMPANA S. BARBARAE AD EROGANDA SVFFRAGIA AGONIZ-ANTIBVS EREKTA. A. 1695. PROKVRATA AB E. GEORGIO FRANCISKO BALŠANEK DEKANO LIPNICENSI.
GEORGIVS REINER FECIT OLOMVCI 1695.

Kaple: 1. Sv. Josefa. Postavena byla od děkana Balšánka r. 1695 při bráně hranické, aby chudobní ze špitála sv. Alžběty měli se kde modliti. Při této kapli učinila Anna Ludvíková r. 1775 nadaci pro kaplana obnosem 5696 zl. na mše sv. a obnosem 1200 zl. na udržování kaple a bytu kaplana. R. 1785 byla i tato kaple z nařízení císařského zavřena; na protest děkana Haušilda odpovědělo roku 1789 místodržitelství, že se tak stalo z nedorozumění a kaple byla opět otevřena. R. 1839 měla býti sbořena, aby se mohlo lépe jezditi z města. V kapli jest jeden oltář a v kopuli zvonek.

2. Sv. Petra. Postavena byla na hřbitově od téhož děkana Balšánka roku 1698 za tím účelem, aby v ní měsíčně mše sv. sloužena byla za zemřelé pohřbené na hřbitovech v Lipníku. Má dva oltáře, z nichž hlavní r. 1766 nově postaven byl, a na vížce zvonek. Za dřívějších časů byly tu na sv. Petra a Pavla konány slavné služby Boží.

3. Sv. Rocha. Byla r. 1716 po moru, který tu od 22. července do 20. prosince r. 1715 192 životů lidských si vyžádal, postavena. R. 1788 byla zrušena a následujícího roku v dražbě za 17 zl. 30 kr. vrchnosti prodána. Jmění této kaple 82 zl. vzato do náboženského fondu.

V obvodu města jsou 2 polní kaple a 2 Boží muky; polní kaple na cestě k Oseku, kde cesta k Tupci odbočuje, dávno zašla.

Sochy na náměstí a předměstích, celkem 7, z nichž 3 představují sv. Jana Nep., nevynikají žádnou zvláštností. Nejstarší z nich jsou sochy Mariánské z r. 1694.

Hřbitovy. Jak výše naznačeno, byl původní hřbitov vnitř města kolem kostela. U zboru bratrského byl též hřbitov. R. 1600 založen nynější hřbitov nad Loučským potokem, který byl původně

menší; při opravě zdi roku 1827 dala Johanka Webrová na jeho nynější rozšíření své pole. Když piaristé do Lipníka přišli, založili si u kláštera pro své členy řádové vlastní hřbitov a v kostele kryptu, kdež i vrchnostenští úředníci pochováváni bývali. Ve farním kostele byly čtyři krypty čili sklípky; děkan Balšánek, který při kostele postavil kapli ke cti sv. Barbory, zřídil v této kapli kryptu pro sebe a svou přízeň; též v kapli sv. Petra byla krypta. Za císaře Josefa II. bylo zakázáno v kostelních kryptách pochovávati. Hřbitov v Lipníku byl znám pro svou mnohonásobnou ozvěnu; náspy železniční učinili jí konec. R. 1869 utvořila se společnost na upravení hřbitova.

Školství. Že pravděpodobně již v 15. stol. škola v Lipníku byla, soudíme z listu Václava z Ludanic v roku 1569, kterým potrzuje městu starou výsadu, že jen jeden a to při kostele ustanovený učitel může vyučovati. Vyskytovali se totiž tehdá v městě někteří pokoutní učitelé, proti nimž se město ohradilo a výsadu starou si potvrditi dalo. Zároveň ustanovil Václav z Ludanic, aby takoví pokoutní učitelé jako rušitelé původu pobožnosti a tudíž i obecního dobrého takto trestáni byli: aby jedenkaždý týden v šerhovně držán byl a 50 k. gr. pokuty do 4 neděl zaplatil; polovice tech peněz má patřiti kostelu a škole, druhá polovice chudým ve špitále lipenském.[1])

Škola bratrská, o níž Brandl píše,[2]) že byla tak zřízena, že i cizozemci sem na učení posílali, netěšila se velké přízni ani ze strany města, vždyť proti ní dalo si město výsadu na jednu školu potvrditi, a až do doby Petra z Rožemberka ani ze strany vrchnosti. Tak dá se vysvětliti, že ještě r. 1581 úředník Petra Voka z Rožemberka Jan Albin z Helfenberka bratřím školu zastavil. Bratří utekli se do Čech k manželce Petrově Kateřině z Ludanic o pomoc a na její přímluvu pustil jim Petr školu, přikázav obci i úředníkovi, aby bratřím pokoj dali, a r. 1585 povolil jim školu pro malé i velké. R. 1594 ustanovil Hynek st. Bruntalský, aby pozůstalost kněží při kostele městském, zemrou-li bez poručenství a nemají-li blízkých příbuzných, vynaložena byla buď na učení literní umění dítek lidí chudých, nebo na školu, nebo na chudé ve špitále. Na školu r. 1608 poručil Šimon Třetina, měšťan

---

[1]) List na to dto Kvasice den sv. Vavřince 1569.

[2]) Kniha pro každého Moravana str. 68.

lipenský, 200 r., aby z úroků 15 r. každou sobotu žákům za 6 gr. masa se kupovalo. Tehda měl rektor služby za čtvrť roku $3\frac{1}{2}$ r., a kantor 1 r.

Až dosud byly v Lipníku jenom české školy. R. 1610 postavil Jiří Bruntálský při kostele nejsv. Trojice školu německou, což bylo na odpor výsadě městské a národní cit občanů pobouřilo. Město se ohražovalo a když r. 1613 tato školní budova shořela a též i farní škola, tím tato školní záležitosť byla posunuta až do r. 1616, kdy byla mezi pánem a městem následovně urovnána: aby město z toho nemělo rozdvojení a pohoršení, jakoby se evangelíci moravští a němečtí spolu nesrovnávali, připojil školu německou k městské, postavil ji pod svou ochranu a naporučil, aby poddaní jazyka německého do té školy dítky své posílali, k čemuž kněží přihlížeti mají. Správcové obou kostelů spolu se 4 literáty, z nichž 3 čeští a 1 německý býti má, mají míti dozor na školu. Tito inspektoři dohlížejí na mravní život správců školy i žáků a rozhodují ve přích, aby škola byla semeništěm pobožnosti a počestnosti. Dítky mají podle latiny a řečtiny v obou jazycích, v pobožnosti, v literním umění a v dobrých mravech cvičeny býti. Čtvrt nejdéle půlročně má se konati veřejná zkouška u přítomnosti úřadů, literátů a kněžstva z panství helštýnského. Při škole mají býti tři správcové: rektor, kollega a kantor, z nichž jeden dobrý Němec býti má. Tento má děti nejen v jazyku německém vyučovati nýbrž i v kostele podle návodu německého kněze zpívati, katechismus v neděli po nešpoře a v půstě na Salve cvičiti a při pohřbech německy zpívati. Při škole byli žáci,[1]) jichž i s diškantisty více než 8 býti nemělo, kteří správcům školy při vyučování vypomáhali. Žákům se zakazuje toulání v noci a po hospodách. Na vydržování všech poručil z důchodů svých ročně 20 zl. mor.: obec jim má dávati na pomoc 24 zl. a literáti 4 zl. mor.; z toho dostane rektor 22 zl., kollega 16 zl. a kantor 10 zl. ročně. Kromě toho má jim obec dávati týdenně 20 liber masa. Pro ně i se špitálníky mají býti chovány ve spitále 4 krávy, dále měli podíl na sýpce z Prus pro špitálníky; pro žáky byl v obecním mlýně ročně 1 vepř krmen. Konečně poručil na špitál a žáky 600 zl. mor. a uložil obci školu svým nákladem vydržovati.[2])

---

[1]) Žáci nebyli školáci, nýbrž čekatelé (kandidáti) učitelského stavu.

[2]) List na to dto Lipník v pondělí po Vzkříšení Páně r. 1616.

Dne 28. listopadu r. 1618 konána byla památka na nově vystavenou a ozdobenou školu a na uvedení do ní žakovstva. Tak zavedeny byly v Lipníku školy německé.

Po zavedení kat. reformace byly upraveny poměry na škole farní. Na vydržování žáků při škole farní byla od r. 1624 čtvrtina poplatků za zvonění obrácena. O školu a školní věci pečovali kostelní hospodáři, kteří též na to pilně dohlížeti měli, aby oběd a večeře jak se patří a v pravý čas od měšťanů kantorovi a žákům dodávány byly, kdežto rektora stravovati bylo povinností faráře, což se dělo až do r. 1666. R. 1633 škola farní opět shořela.

Když r. 1636 piaristé chlapecké školy zřídili, stala se škola farní dívčí jednotřídní. R. 1682 zaznamenáno, že plat rektorův, který bral od obce, obnášel ročně 40 zl. a varhaníkův 46 r. 40 kr. Teprve r. 1819 připomíná se škola dívčí o dvou odděleních, z níž židovská děvčata vyloučena byla. R. 1850 zřízena byla dvojtřídka, která časem byla rozšiřována až konečně r. 1881 otevřena byla pátá třída. Jelikož budova farní školy nestačila, byly učírny v soukromých domech.

Piaristé[1]) otevřeli roku 1636 zároveň 2 třídy latinské, které trvaly až do r. 1672. Roku 1674 založeno bylo nižší gymnasium s dvojtřídní přípravkou, které roku 1740 rozšířeno bylo na 6 tříd. Na učitele poësie a rhetoriky dal kníže jednou pro vždy 1000 zl.;[2]) město zavázalo se ročními splátkami po 50 zl. též 1000 zl. složiti a na stavbu dle možnosti kamení a stavební dřevo dodati. Na těchto školách vyučovalo se jenom němčině, teprve reskripty z r. 1763 a 1768 nařízeno bylo vyučovati i češtině. R. 1774 bylo gymnasium zrušeno a dle nového školního řádu z r. 1775 zřízena byla r. 1776 škola normální trojtřídní s pokračovací pobočkou jako třídou čtvrtou. Piaristé ale svým nákladem od roku 1784—1824 vydržovali školy latinské jako třídy grammatikální. Na vytápění těchto škol dávalo město od r. 1787 ročně 21 sáhů měkkého dříví.

Když r. 1804 školství opět zreorganisováno bylo, zřízeny byly trojtřídní školy hlavní tak, že při nich otevřena byla pokračovací třída, zvaná arihmetika. R. 1823 byly školy piaristské podřízeny

[1]) Dle spracování p. škol. rady Jansy v první výroční zprávě české reálky.

[2]) List na to dto Mikulov 19. října 1740.

okresním školním inspektorům, a bylo na nich i po zrušení tříd grammatikálních roku 1824 věnováno ještě po mnoho let několik hodin latině. R. 1855 rozšířeny byly na čtyřtřídní hlavní, k nimž roku 1858 připojena byla dvojtřídní reálka, která byla umožněna tím, že obec se zavázala dávati vše potřebné zařízení, otop a každému učiteli 100 zl. stříbra; za to vybírala z reálky školní plat. Zaslouženým učitelům řádovým dostávalo se z normálního školního fondu 30 zl. stř. roční remunerace. Reálka byla na základě školního zákona z r. 1869 v letech 1871—1872 zrušena a r. 1873 přestali piaristé vůbec vyučovati.

Tím nastala městu povinnost o školy a školní budovy se starati. Z počátku najaty byly budovy klášterní pro utrakvistickou pětitřídní školu chlapeckou. R. 1878 otevřena byla první třída německé chlapecké měšťanské školy. R. 1881 postavena byla v Rudolfově parku školní budova, do níž dívčí školy byly přeloženy. Nařízením z r. 1883 byly školy dle národnosti rozděleny. R. 1885 postavilo město druhou školní budovu na Novosadech pro české dítky. Česká škola byla z počátku dvojtřídní chlapecká a dvojtřídní dívčí; chlapecká byla umístěna v obecním domě v městě a dívčí v Rudolfově parku.

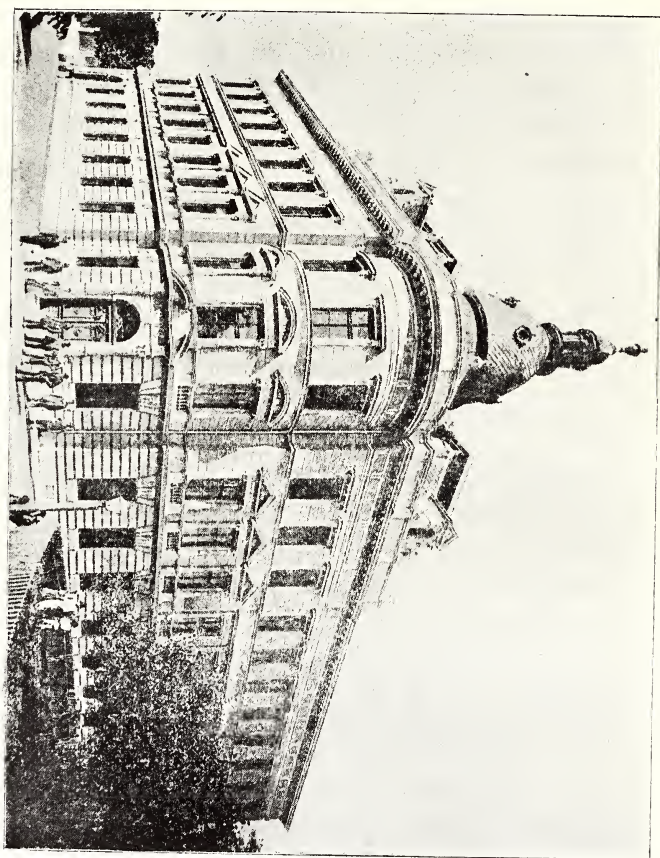
Roku 1895 založil školský spolek českou a město německou reálku; tato byla umístěna v Rudolfově parku, z níž dívčí školy na Novosady přeloženy byly, ona v domě soukromém v Štěpánčině ulici. Obě reálky byly r. 1897 převzaty do zemské správy jako vyšší. Následkem zřízení německé reálky přeměněna byla r. 1897 chlapecká měšťanská škola v dívčí školu měšťanskou. Téhož roku školský spolek s velkými obětmi a za přispění českého obyvatelstva jak v městě tak na venkově postavil blíže kostela budovu školní pro reálku. (Obr. 22.) Roku 1900 postavilo město budovy jak pro reálku tak pro německé chlapecké školy (obr. 23.); na to dívčí školy opět z Novosad byly přeloženy do Rudolfova parku a budova na Novosadech byla ponechána pro pětitřídní školy české.

R. 1894 postaven byl zemský ústav český pro hluchoněmé.

Správcové škol obecních:

a) při farní škole, později dívčí: Stanislav Chomutovský 1548—1560; Šimon 1574—1577; Jiří Velič, který se stal později luteránským duchovním a roku 1603 v Lipníku zemřel; Daniel Johannes, o němž městské účty zaznamenávají, že byl hluchým

a že mu město za dedikaci písní r. 1600 dalo 1 K 1 gr. a 5 d.; Bartoloměj Jiří r. 1600; Dobiáš r. 1620; Johannes r. 1631, měl služby 18 r.; Jan Jugan r. 1672; Bartoloměj Holický 1672—1681; Martin Baský 1684—1694; Pavel Legeli 1740; Václav Benátek 1758; Josef Jelínek 1787— † 1818; František Schmied 1818—

Obr. 22. Česká reálka.

† 1849; Fabian Lipner 1849—1880; Ferdinand Seidl 1880—1883; od r. 1885 Václav Charvát.

b) z rektorů kláštera a škol piaristských, jichž bylo celkem 41, zaznamenáváme toliko ty, kteří déle působili. Po Janovi Constantinu: Tomáš Valentini 1644—1649, Alexander Walter 1650 a 1653—1657, Ambrož Prachovský 1660—1665, 1681 a 1687—1692, Ludvík Baumann 1669—1680 a 1701—1704, Konstantin Jakeš

1707—1709 a 1717—1730, Bernard Bartlicius 1710—1716, sepsal řádové letopisy, Roman Hartvik 1761—1765 a 1770—1779, Kornel Galliš 1791—1813, Jarolím Ulč 1814—1823, František Gradický 1823—1839, Justinian Zdražil 1848—1852, Mansuet Šebesta, rodák

Obr. 23. Německá reálka.

zdejší, 1853—1854 a 1857—1872, Theodor Klímek 1872—1878, a konečně Achác Dornkreil 1878—1884.

Od r. 1873 byli správci škol chlapeckých utrakvistických a později německých František Merta —1884, a od toho r. Ludvík Černý, rodák zdejší.

Školy české spravovali: Ferdinand Seidl 1883—1888, Karel Chlup 1888—1891, Ferdinand Tauber 1891—1904, a od toho r. František Novotník, osvědčený malíř.

c) na školách měšťanských vedl od počátku prozatímně správu František Merta; po něm byl ředitelem Josef Krämer 1885—1895 a nyní Adolf Schwarz.

Ředitelé na školách reálných: na české působí od počátku až doposud František Jansa; na německé: Viktorin Bouchal, prozatímně až do roku 1898, Adolf Oborný 1898—1907, František Tvarůžek 1907— † 1909, odtud Ludvík Kot.

Ředitelé ústavu pro hluchoněmé: Antonín Holzer 1894—1898, Antonín Zambal 1898—1907, Antonín Schell 1907—1910 a nyní Rozsypal Josef.

R. 1888 zřízena byla německá a r. 1897 česká pokračovací škola pro učně. Též jsou zde česká a německá mateřská škola.

Špitály a lidumilné nadace. 1. Knížecí špitál byl původně městským a stával již před r. 1449. Markrabě Jošt daroval r. 1385 Lackovi z Kravař ves Prusy, která se později připomíná jako ke špitálu slušící. R. 1449 prodal Matěj Štala ze Žákovic městu pro chudinu ve špitále svůj dvůr ve vsi Prusích se vším příslušenstvím za 30 k. gr. (1 k. = 84 gr.) a 1 zl. uh. rázu křemnického.[1]) Tento dvůr dalo město roku 1500 osedlým v Prusích k užívání za platy ssuté, které do špitála byli povinni sami přivézti, totiž 30 m. žita, 40 m. rži, 30 m. ječmene, 10 m. ovsa, 5 m. hrachu a 5 m. semence míry lipenské.[2])

Až do r. 1539 stál špitál na místě nynější zvonice. Toho roku učinili starší obecní záměnu: popustili špitál proti škole Josefovi, soukeníku, za jeho chalupu v téže ulici ležící a za 30 hř. tak, aby Josef toho špitála, jak ode dávna výsada byla, za dům šenkovní užíval jak jiné domy šenkovní za právo mají a dvě várky starého piva aby na tom domě měl. R. 1575 koupilo město od Anny, vdovy po Janovi z Dubicka, grunt ke špitálu; r. 1585 darovala mu Kateřina Macháčková 2 kusy pole a r. 1608. Šimon Třetina 50 r.[3])

Když r. 1613 špitál se stal obětí požáru, občané, následkem požáru sami zadlužení, na ten čas na postavení špitála ani nepomýšleli. Teprve dle usnesení sněmovního z r. 1615 „aby jednakaždá vrchnosť s pomocí poddaných svých chudé lidi, kteřížby

---

[1]) List na to dto Lipník den sv. Jarolíma r. 1449.

[2]) List na to dto Lipník den sv. Marka r. 1500.

[3]) Městské účty z r. 1608 vykazují příjmy a vydání špitální zcela podrobně.

pro nemožnosť svou pracovati nemohli, opatřila,“ Jiří Bruntálský r. 1616 nový špitál postavil, jak patrno z nápisu:

ZA CZASV PANOWANI VROZENEHO PANA P. CIRZIHO STARSSIHO
BRVNTALSKEHO Z WRBNA A NA HRADE HELFENSTEINE A KWASICICH
NA MISTE TOMTO KDEŽ SSPITAL OBECNI BIL A OHNEM LETA 1613 WNE
DELI PROWODNI K SKAZE PŘISSEL: NA TEMŽ MISTE DVM TENTO NAKLADEM
OBCE LIPENSKE WISTAWEN ZA PVRGMISTRV MARTINA ZIGMVNDKA MARTINA
SLOWAČKA . TLMK . LETA 1616

O opatření chudých v něm následovně se postaral: osep z Pruska má býti dále odváděn, roli na Horecku mají poddaní z Prus obdělávati: pro 4 krávy, které ve špitále i pro žáky mají chovány býti, má se bráti tráva ze zahrady Třetinovské za mostem velikým, seno na zimu z luk obecních a sláma ze dvora obecního: ve mlýně obecním má býti pro špitál krmen vepř. Z pozůstalosti Mikuláše Hrdiny, jelikož o 670 r. poručenství neučinil, má se pro špitál kupovati maso. Ve špitále má býti chováno 10 chudých poddaných z města, z panství Helštýnského a Kvasického: cizí nemají býti přijímáni. Co jmění po špitálnících při jejich smrti zůstane, to patřiti má špitálu. K přijímání důchodů pro špitál mají býti ustanoveny 3 osoby pod přísahou, aby, co se špitálu poručí, jeli pohotově, hned vzaly aneb zaznamenaly. Přebytky mají býti dány na úrok. Konečně sám poručil špitálu a žákům 600 zl., které mají za půl roku po jeho smrti splaceny a obci na widerkauf dány býti a uložil městu o opravy budov vlastním nákladem se starati.[1])

Jelikož město ve válce 30leté od kardinála Ditrichštejna vypůjčilo 5000 r. mor. dlouhé mince, postoupilo mu za ně ves Prusy r. 1629. Později byl i dvůr v Prusích, jelikož byl odlehlý a se nevyplácel, mezi osedlé tamější prodán, kteří mimo osepy a platy ještě $1^1/_2$ kopy vajec a 6 slepic špitálu ročně odváděti povinni byli. Fojtovi byl poplatek z pole za vybírání peněz odpuštěn. Mlynář v Prusích, který z mlýna špitálu 3 r. 20 kr.

[1]) List na to dto Lipník v pondělí po Vzkříšení Páně 1616. Dáti peníze na widerkauf znamenalo půjčiti je pod jistý roční plat, kteréžto peníze, pokud úrok řádně jest placen, vypovězeny býti nemohly; kdo je měl, mohl je kdykoli splatiti.

2 d. platil, byl ještě povinen místo koláčů nejméně 36 kr. platiti. Výnosem gubernia z r. 1846 byli poddaní z Prus osvobozeni od dávky vajec a slepic.

Časem budova sešla, neboť město jsouc válkami ožebračeno málo na špitál obětovati mohlo. Proto též málo bylo obročníků ve špitále a ti byli pokrmem nedostatečně, šatstvem ale nebyli docela opatřeni. Ve své tísni ponechalo město r. 1697 knížeti Ferdinandovi z Ditrichštejna špitál úplně. Kníže postavil novou budovu a přistavil k ní byty pro zvoníky a ponocné, jimž město dosud 14 zl. na byt platilo, a ustanovil, že špitál budoucně knížecím má býti nazýván. Město toliko se zavázalo, že bude byty zvoníků a ponocných svým nákladem udržovati a pro špitál ročně 26 sáhů loket dlouhého štípaného paliva ze svých lesů bez dovozu dávati.

Kníže nadačním listem z r. 1698 ustanovil, že do špitála má býti přijímáno 12 chudých (6 m. a 6 ž.), z nichž 3 z města, ostatní z panství Lipenského mají býti a nad to zde bydlící kuchařka má podíl míti na společném stravování. Na účty špitálské mají míti dohled místní farář a hejtman knížecí. Opatření špitálníků bylo přesně určeno.

Jelikož z příjmů špitálských zvoník 5 měřic a varhaník 4 měřice rži berou, má to i nadále zůstati, a kdyby to pro neúrodu ze špitálského dáno býti nemohlo, má to býti odvedeno z panského. Dávka krmných vepřů ze mlýna trávnického, který město knížeti postoupilo, aniž by o služebnosti té zmínka se stala, byla zrušena. Špitálníci mají nositi šaty bílé, vlněné; plášť má míti jeden rukáv červený, druhý žlutý, podobně i límec na něm má býti těchže barev. Zůstane-li některé místo neobsazeno, má se připadající deputát k těm 120 zl., které ročně na špitálníky placeny byly, přiraziti. Majetek osobní špitálníků patřiti má po jejich smrti špitálu jako kmenové jmění. Správce špitálu má dostávati 4 měřice rži, 1 měřici ječmene, 1 měřici hrachu, 8 věder předního piva a z každé várky půl vědra prostředního piva.

Povinnosti špitálníků jsou: denně do kostela na mši sv. choditi, denně společně tři růžence se modliti a na velké svátky sv. svátosti přijímati.

Aby nástupci knížete na zatížení panství nenaříkali, ustanovil, aby na platy a dávky pro špitál vynaloženy byly příjmy z před-

mětů a šenků, kterých se mu dle smlouvy ze dne 20. října r. 1696 od města dostalo.[1])

Roku 1793 byla špitálská pole prodána.

Při výkupu r. 1851 vykoupily se: panství obnosem 6.274 zl. stř., Prusy 3.932 zl. 10 kr. a město 1.029 zl. 20 kr. Jelikož poměry drahotní v poslední době se změnily, změněna byla roku 1906 i nadace knížete Ferdinanda tak, že špitálníků nyní jest osm a správce dostává toliko 200 K.[2])

Jmění špitální obnáší dnes: cena realit 8.000 K, cena mobiláru 966 K 99 h, nadační kapitál ve státních papírech 62.100 K a na hypothekách 1.025 K 34 h, z čehož jde roční úrok 2.604 K 73 h; vrchnost dává ročně 100 K 80 h. (Obr. 24.)

Městský špitál sv. Alžběty postavil r. 1695 farář Balšánek a daroval mu 150 r. a pole na $2^1/_2$ měr., které roku 1769 prodáno bylo za 166 r. 15 kr. Témuž špitálu odkázal roku 1734 měšťan Jan Loubal 4.575 r. 45 kr. Dle nadační listiny z r. 1769 má tu býti vydržováno 8 (3 m., 5 ž.) chudých. Roku 1804 odkázal mu na lepší stravování Zikmund Kürschner 1000 r., a roku 1831 hostinská Johanna Webrová 3.138 r. Farář Josef Mück (Mík) ustanovil jej svým dědicem. Povinností špitálníků jest denně modliti se za dobrodince 3 růžence. Kmenové jmění obnáší nyní 68.045 K.

Větší lidumilné nadace jsou dvě. P. Kazimír Jakobon, bývalý kapucín, a od roku 1799—1832 duchovní správce týnský, zřídil pro Lipník tyto nadace: 1. pro ctnostnou pannu 5000 zl., 2. pro slepou dívku 1200 zl. 3. pro hluchoněmou dívku 800 zl., 4. pro 4 sirotky 2000 zl., 5. pro zachovalé domácí chudé 4000 zl.

Augustin Losert, zdejší rodák (n. 1841, † 1903), odkázal téměř veškeré své jmění účelům dobročinným; českému školskému spolku reálkovému v Lipníku 60.000 zl., chudým v Lipníku na roční podělování 2000 zl., městskému špitálu 2000 zl., na chudé sirotky 10.000 zl., šesti spolkům v Lipníku po 100 zl. a na studijní nadace při české reálce 10.000 zl.

Jiné nadace: dp. Josefa Mücka pro jeho přízeň 12.000 K a na studenty 6000 K; dp. Ant. Wagnera 1148 K, dp. Františka

[1]) Dto Vídeň, 15. srpna 1698.

[2]) Dto Vídeň, 12. dubna 1906

Obr. 24. Knížecí špitál v Lipníku.

Hajdučka 4000 K a Anny Jurčové 546 K jsou na šacení chudých školních dítek.

Pamětihodné události. Požáry: R. 1613 v neděli provodní (14. dubna) vypukl oheň v zámku. Zámek byl sice s dostatek zachráněn, ale oheň zničil střechu a věž na kostele sv. Trojice, školu německou a odtud rozšířil se na ulici Oseckou, město, ulici Loučskou a Hranickou tak, že za 3 hodiny na 200 domů lehlo popelem, mezi jiným i radnice, škola, fara, špitál, kostel farní a v něm vše, co bylo ze dřeva. R. 1633 dne 30. srpna vypukl oheň v městě v domě pernikáře Jana Pulky, a jelikož velký vítr byl, shořelo 35 domů šenkovních, 8 domků, obilí, které měli měšťané pro strach válečný uschované, cahusky, škola, fara, a střechy na kostele farním a na věži. R. 1694 dne 9. listopadu vyhořela ulice Souhradská; r. 1796 v západní části města 16 domů a střecha na věži brány Osecké; jelikož ohněm i zdivo věže utrpělo, byla o 2 sáhy snížena: r. 1810 způsobil požár škody za 42.300 zl.; konány sbírky po Moravě: r. 1815 vyhořelo v ulici Loučské 16, v městě 4 křesťanské a mnoho židovských domů. R. 1858 dne 23. října vyšel oheň v domku vedle knížecího špitálu, rozšířil se na město a zničil 73 domů. R. 1878 dne 14. května vyhořelo v židovské obci v Chrámové ulici a pak na náměstí 30 domů. R. 1896 dne 17 října vyhořely ulice Hrnčířská a Nádražní; r. 1904 dne 13. července v městě na jižní straně 13 domů.

Povodně viz vodopis. R. 1819 stavěn byl nový stav na Bečvě u Oseka, a r. 1902 postaven byl železný most přes Bečvu.

Nemoci: Kromě nemocí morových v dějinách města uvedených, řádila tu cholera r. 1831, kdy zemřelo 42 osob, r. 1836 40 osob a r. 1866 od 4. srpna do 14. října 115 osob.

Krupobití: R. 1847, 1. října 1848 a 3. června 1903: 9. července 1912 postižena byla toliko pole na západ ležící.

R. 1907 zavedeno bylo plynové osvětlení.

Spolků jest v Lipníku jako v každém větším městě hojnost. České: bratrstvo včelařské a hospodářské, čtenářsko-pěvecký „Lípa“, občanská jednota, místní odbor Ústřední matice školské, tovaryšský, pro zakládání knihoven, Sokol, okresní hospodářský spolek, pro chov koní, soc. dem. „Svornost“, nár. soc. „Havlíček“, křesť. soc. jednota, sv. Terezie, učitelská jednota, paní a dívek, pro podporu studentů, místní odbor Národní jednoty, ženský odbor Národní Jednoty, župa sokolská středomoravská, odbor

zemské jednoty soukromých úředníků, místní skupina říšského svazu dělnictva lučebního, odbočka všeobec. odborového sdružení, župní hasická jednota, kralikářský, hasický.

Německé: Kasino, mužský zpěvácký, pro ozdobení města, hasický, vojenských vysloužilců, tělocvičný, místní odbor školského spolku, Němců severomoravských, paní a dívek Němců severomoravských, měšťanský, mládenců „Germania“, bruslařský, odbočka červeného kříže, místní odbor spolku dělníků tkalcovských, pro dílovedoucí a průmyslové úředníky.

Znamenitější rodáci. Kromě výše uvedených připomínáme ještě následující: Tobiáš Závorka Lipenský, evangelický kněz a děkan v Doubravníku u Pernštýna. Sepsal: Pravidlo služebnosti církevních r. 1607. Jest to první tištěná česká evangelická liturgická agenda, obsahující liturgické formuláře písní a modliteb a textů na všechny svátky a příležitosti vůbec v celém roce. Dále napsal: Písně chval Božských, zpívání pohřební a Katechismus. V knize „Písně chval Božských“ dal otisknouti erb města Lipníka s nápisem letopočtovým: „Erb Města LIpnIka; Dej Pán ať jest v sLávě“ 1602 (obr. 25.), a báseň, v níž se jeví jeho vroucí láska k rodnému městu, jak následuje:

A město Lipník, vlasť má milá,
mne jest v sobě vychovala,
kteréž ač od lip jméno má,
tím jménem vyznamenává,
že již LÍP NIKdy nebude,
až Kristus Pán k soudu přijde.
Avšak vlasti má jediná,
když poznalas Hospodina,
v jeho víře se vždy množíš,
ochranu Božskou obdržíš;
můž se v tobě vždy líp díti,
jak tvůj Spasitel chce míti,
když sloužiti budeš Jemu.
On tě v svém silném ramenu
s obyvately, s dítkami,
s spravedlnostmi, s svobodami
a se vším bude chrániti,
v pokoji svatém chovati.
Dejž to Pán Bůh, věrněť přeji
toho své milé patriji,
by vším dobrým oplývala,
v štěstí se vždy radovala.

A prosím Pána Ježíše
z celého srdce i duše,
v mé vlasti obyvatelé
zrození, příští přátelé,
by se u víře zelenali,
Pána Boha milovali,
bázeň jeho v srdci majíce
chválili, ctili vzývajíce
v písničkách, v žalmích pobožných.
Nebť tomu chce od svých věrných,
k čemuž teď vší církví Páně
slouží se tou knihou snažně.
V níž pamět své náchylnosti
k vlasti a k přívětivosti
v těchto verších osvědčují
to, že ji věrně miluji.
Nemoha jinak sloužiti,
vlasti se odměňovati,
prosím Pána Boha svého,
aby vlasť mou, v ní každého
ráčil ve své paměti míti,
chránil od ďábla, od smrti,

dal sílu v dobrém setrvání,
by byli zmužilí, věrní,
jako lev jejich znamení,
nad jiné jsouce zvýšeni.
A mně s rodiči, krajany
přál vjíti do věčné schrány,
bychom se více neloučili,
v Pánu spolu živi byli.
Dejž to přesilný Bože náš!
Téhož své vlasti Tobiáš
Závorka přeje s radostí,
pomoz Bože k věčné vlasti.[1])

Obr. 25. Erb Města LIpnIka: Day Pán ať gest V sLáWě! (1617.) [Mylně 1602!]

Syn Tobiáše Závorky Jiří, farář v Celbranicích, sepsal „Lipenský kancionál bratrský", který zůstal rukopisem.

Václav Závorka Lipenský měl tiskárnu ve Vel. Němčicích na Moravě r. 1615.

---

[1]) Jireček v Rukověti II. str. 352 o něm píše: „Zvláštní při Závorkovi jest velká oddanost k městu Lipníku, kterou při každé příležitosti ve spisech svých veršemi a připojováním erbu své „patrie" osvědčoval."

Křižanovský Matouš, bratrský farář v Dřevohosticích, napsal r. 1545 traktát náboženský.

P. Alexander a Regibus, r. 1753 a 1777 rektor kláštera Trinitářů v Zašové. P. Bonaventura Zdura, nar. 1791 provinciál minoritů, od roku 1839 dr. theologie v řádě a generální komisař. P. Robert Zahradníček, nar. 1808, † 1885, provinciál minoritů a generální komisař. Abendroth Josef, nar. 1825, † 1890, president krajského soudu v Uh. Hradišti. Klvaňa Josef, nar. 1857 ve Vídni, příslušný domovem do Lipníka, kde své mládí prožil, a kamž tak rád v prázdninách přichází, c. k. ředitel na českém státním gymnasiu v Kyjově. Napsal více než 50 pojednání a větších spisů z oboru přírodopisného, z oboru kulturní historie a národopisu Moravy. Pracoval též pro dílo „Oest. Ung. Monarchie in Wort und Bild“ a mnohé jiné.

Ze zasloužilých mužů o českou reálku dlužno uvésti dva zdejší rodáky: Jana Neffa (nar. 1832, † 1905), který odevzdal školskému spolku reálkovému 10.000 zl., a Ferdinanda Schuberta (nar. 1865), faráře t. č. v Pruchné na Těšínsku, který české reálce daroval sbírku motýlů vysoké ceny.

Dějiny. Krajina zdejší byla zbožím zeměpanským, na němž obyvatelé své osady budovali. O roku založení osady Lipníka nemáme žádných určitých zpráv.

R. 1241 při vpádu Tatarů na Moravu stihla Lipník asi první pohroma válečná. Táhli tímto krajem k Olomouci.

R. 1269 dostal Bohuš z Holštýna, maršálek královský a od r. 1264—1267 maršálek moravský, od krále zboží drahotušské, v jehož obvodu i Lipník byl. Bohuš z Holštýna stal se zakladatelem rodu pánů z Drahotuš.

Za krále Přemysla Otokara II. (1253—1278) byl Lipník povýšen na město. Tak soudíme z obdarování Lipníka lesem, z něhož dříví bráti až do dneška mají právo měšťané a předměšťané; právo sluje regální t. j. královské. Známo jest též z dějin českých, že týž král z důvodů politických města zakládal anebo osady na města povyšoval. Tomu nasvědčuje i erb městský, český lev s korunou královskou v poli černém stojící zadníma nohama v hoře zelené.[1])

---

[1]) Ondřej Hitschmann, bývalý vrchní lipenský, ve svých stručných dějinách Lipníka z r. 1822 píše, že Lipník měl pečeť z r. 1287, což dosvědčuje,

Po pádu Přemysla Otokara II. postavil si loupežný rytíř Bedřich z Linavy na pozemku pánů z Drahotuš násilně hrad Helfenštein. Václav II. dobyl toho hradu r. 1286 a daroval jej s okolím Vokovi z Kravař, který byl zetěm Přemysla Otokara II.,[1]) a při dobývání hradu králi nápomocen byl. Tak stal se Lipník částí zboží helštýnského. Páni z Drahotuš asi hned nároků na zboží helštýnské nečinili, protože Bohuš z Drahotuš měl dceru Vokovu Žofii za manželku. Teprve později Čeněk z Drahotuš a jeho bratr Mikeš častěji před zemským sněmem nároky na toto zboží opětovali, naposledy r. 1349, při které příležitosti Jan z Kravař dosvědčil, že otec jeho Vok Helštýn držel, byv naň dědičně zveden, a že tudíž on jest jeho spravedlivým držitelem.

Rodokmen pánů z Kravař, pokud se týče Helštýna:

1. Vok z Kravař 1286—1329.
I. m. Anežka z Kuenringu.
II. m. neznámá.

2. Jan 1323—1369. m. Klára z Lipého.	Drslav z Fulneka 1329—1365. m. Eliška ze Šternberka.

3. Vok 1366—1386. m. Anna ze Šternberka.	4. Lacek 1369—1416. m. Marketa z Pogorelé.

Jan, Drslav.	5. Eliška 1416—1420. m. Albert ze Šternberka.

Vok z Kravař, nejvyšší komorník cudy olomucké, byl též pánem na Fulneku a na Jičíně. R. 1294 se připomíná, že mýto v Lipníku, které patřilo králi, vybíral Oldřich z Hradce.[2]) R. 1318 děje se zmínka o Radslavovi z Lipníka jako smírčím soudci.

Za Jana z Kravař, který byl též nejvyšším komorníkem, jako jeho otec, a tajným radou krále českéko Karla, jmenuje se

---

že již tehda byl městem; vsi v těch dobách pečetí neměly. Že páni z Kravař Lipníku na město nepovýšili, jak píše primátor Zikmundek, pro to jest důvodem okolnost, že v erbu lipenském znaku pánů z Kravař, zavinuté střely, nenacházíme. Kdyby některý z pánů z Kravař Lipník na město byl povýšil, zajisté že by mu i svůj znak buď celý anebo aspoň částečný do erbu byl dal, jak to vidíme u měst Bílovce a Nov. Jičína a Krumlova, kteráž města své povýšení těmto pánům vděčí. Z toho následuje, že Lipník byl městem dříve než do moci pánů z Kravař přišel.

[1]) Měl za manželku Anežku z Kuenringu, levoboční dceru královu.

[2]) Proto ale Oldřichovi Lipník nepatřil, jak píše Brandl. (Kniha pro každého Moravana, str. 393.)

r. 1349 Lipník výslovně městem hrazeným a děje se zmínka o pečeti měšťanů lipenských, jichž fojtem byl toho roku Petr Smolka. V nekrologu minoritů u sv. Jakuba v Olomouci uvádí se ke dni 26. dubna (rok není udán, ale ve 14. stol) úmrtí Hynka, fojta z Lipníka, a jeho bratra Ludvíka.

Jan z Kravař vzal r. 1355 na spolek na zboží helštýnské, fulnecké a jičínské bratra svého Drslava. Ke zboží helštýnskému přikoupil vsi Podolší, Ranošov, Meziříčí, Provodovice a půl řeky Olešné.[1]) Syn Drslavův Vok postoupil r. 1373 zboží helštýnské bratrovi svému Lackovi z Kravař, kterýžto vzal ihned na spolek Voka, Beneše a Drslava z Kravař, své bratry, a Voka pro případ svého úmrtí ustanovil poručníkem svých dětí.

Lacek, který byl nejv. hofmistrem krále Václava, r. 1405 správcem Moravy za nepřítomnosti Joštovy, r. 1408 nejv. purkrabím českým, a od roku 1411 hejtmanem moravským, zajistil manželce své Marketě 750 k. gr. věnem na vsích Oseku, Buku, D. Újezdě, Loučce a Horce se dvorem poplužním, pokud mu patřily, a ustanovil, kdyby na roční plat 75 k. gr. něco chybělo, že se to má z jiného zboží doplatiti. Od něho a syna jeho Jana má Lipník první obdarování. Dal totiž r. 1378 měšťanům a všem obyvatelům $2^1/_2$ l. polí poplatných, vyjímaje kněžská pole a fojtství, potvrdil les ode dávna k městu slušící, daroval všem obyvatelům odmrt než tak, že majetek městu zcizen býti nesmí. Kdyby ale bližších příbuzných nebylo, odmrt buď k městu nebo na jinou spasitelnou věc obrácena býti má. Kdoby dětí neb dědiců neměl, má poručenství činiti s radou a se svolením purkmistra a starších. Za odmrt bude město ročně 60 k. gr. dávati. Za to svobodni budou od všech děl a robot, jen platy krčemní a z polí odváděti povinni zůstávají. Konečně slíbil všechny při rovném práva chodu a plné spravedlnosti ve všech přích nechati tak, jak města hrazená svých svobod užívají.[2]) R. 1394 daroval městu pozemky o $^3/_4$ lánu mezi Horkou, Trnávkou, Bohuslávkami a Loučkou na pastviska.[3])

Lacek, zvaný od družiny krále Zikmunda „veliký pán mo-

[1]) Při rozmnožování zboží helštýnského uvedeny jsou toliko osady v okrese lipenském ležící, při nichž koupě podrobněji označeny jsou.

[2]) Dto Helštejn, v úterý po Nanebevstoupení Páně 1378. Na listě tom jest podepsán fojt z Lipníka Arnošt.

[3]) Dto Helštejn, v neděli provodní 1394.

ravský", rozmnožil zboží helštýnské o dvůr a čtvrt v Podolší, dvůr v Dol. Újezdě, Neplachov, Staniměřice, Trnávku, Svrčov, Stiboř, městýs Újezd Volavý a Kozlov. Kromě zboží helštýnského byl pánem na Fulneku a na Odrách; tyto mu v dědictví dala Anna, rozená kněžna opavská a ratibořská, vdova po Petrovi ze Šternberka, za jeho věrné služby. Následkem spolku s Jindřichem z Vel. Meziříčí držel i toto zboží, které po smrti Lackově přešlo na Jindřicha z Kravař a Plumlova.

Lacek, ježto synové jej smrtí předešli, ustanovil svou dceru Elišku, provdanou za Alberta ze Šternberka a Lukova, dědičkou svého zboží. Než již r. 1417 Petr ze Strážnice, s nímž se Marketa, vdova po Lackovi, na své věno z r. 1374 spolčila, zmocnil se zboží helštýnského. Eliška, která držela zboží oderské, jej proto pohnala ze 20.000 k. gr., že po smrti otce jejího se uvázal v dědictví zboží helštýnského, kdežto jí to patří. Nastalo jakési narovnání, jehož ale Petr nedbal, a proto byl opět pohnán. Zemský soud, ježto se Petr na zemské desky odvolával, odložil rozsudek na rok 1418, který ale teprv r. 1420 byl vynesen, dle něhož Petr Elišce na Horce, vyjma svobodný dvůr, jehož pole občané lipenští obdělávají, na Oseku, vyjma mlýn a roboty ke mlýnu, na Podolší, vyjímaje roboty ke stavbě a opravě budov ke dvoru patřících, a na Újezdě Vladyčím, tu na 2 l., čtvrti a 4 zahradách, 40 k. gr. ročního platu zajistil, zboží helštýnské ale podržel.[1])

Petr ze Strážnice (1420—1434)[2]) byl po smrti Lackově hejtmanem moravským. Jelikož se přidržoval strany husitské, upadl u krále Zikmunda v nemilost a byl r. 1419 toho úřadu zbaven. Smířil se sice na jaře r. 1421 s králem, slíbil mu věrnost, ale slovu nedostal. Proto, když v říjnu vojsko Zikmundovo z Uher do Moravy přitáhlo, poslal král vojevůdce svého Pipu z Ozora na statky Petrovy v jižní Moravě, a když tyto byly zpustošeny, spojil se Pipa u Olomouce s vojskem biskupa Jana Železného a odtud podnikal loupežné výpravy na statky těch pánů, kteří

[1]) Nezakládá se tudíž na pravdě, že by synové Lackovi toto zboží dědili a je od r. 1416—1434 drželi, jak píše Kahlig (Helštýn str. 51), ani že by Jan z Kravař po Lackovi Helštýn držel, jak píše Volný (I. str. 260). List, kterého se dovolává, jest pouze na Helštýně psán, a uvádí svědka Jana z Jičína. Tento ve své závěti z r. 1433 o Helštýně ani zmínky nečiní ani se „z Helštýna" nepíše. (A. Č., I. 153, a XV., 181.)

[2]) Manželkou jeho byla Magdalena z Pernštýna.

přistoupili k usnesení sněmu čáslavského. Když Petr uslyšel, že i Helštýn padl do rukou vojska královského, žádal Přemka, vévodu opavského, a svého strýce Beneše z Kravař a na Plumlově o prostřednictví u krále. Bylo ujednáno, že přistoupí-li Petr do 4 neděl na úmluvu s králem, zboží helštýnské mu zůstane. To se i stalo 28. října v Uh. Hradišti. Na sněmě v Brně 13. listopadu r. 1421 dostalo se mu odpuštění, načež byl opět od r. 1422 až do r. 1424 zemským hejtmanem. Jelikož se ale přidal ke straně kališnické, byl znovu toho úřadu zbaven.

R. 1428 Jan Tovačovský nadělal se svým vojskem v údolí Bečvy v tomto okrese mnoho škod.

Po smrti Petrově zmocnil se násilně zboží helštýnského Jan z Mesenbeka (1434—1440), který měl za první manželku Annu, dceru Voka z Kravař a neteř Lackovu. Na tomto zboží zajistil své druhé manželce Ofce z Mohylna 1.000 k. gr, a držel je až do smírčího soudu ve Val. Meziříčí r. 1440, kdy donucen byl je vrátiti synu Petrovu Jiříkovi ze Strážnice, který r. 1447 zboží helštýnské pro dluhy, kterých otec jeho nadělal, prodal Vokovi ze Sovince.

Za pánů z Kravař dostalo se dle záznamů primatora Zikmundka městu práva várečného. Měšťané vařili pivo z pořádky; někteří, a těch bylo 12 (apoštolé), vařili ročně 5 varek, ostatní po 2, a to proto, že nemajíce řemesla, tím se živiti chtěli; sloulo totiž právo várečné „živnost městská“. V zimě od sv. Václava do sv. Jiřího vařili pivo staré, které sloulo Komperské, v létě vařili pivo bílé nebo pšeničné. Z každé várky se platilo 12 gr. Plat z bílých piv, který rychtář vybíral, sloul kuželní. Jelikož právo várečné bylo reálním právem, řídila se cena domů dle počtu várek. V těchže dobách měli měšťané též artikule vinných šenků z r. 1442, dle nichž z pořádky i na frejunky víno panské prodávali.

R. 1437 připomíná se Blažek z Lipníka, který koupil ves Prusinky u Pavlovic a r. 1446 ji opět prodal; r. 1447 Jan Mlčík z Lipníka s manželkou svou Kateřinou koupil svobodný dvůr v Tučíně s $2^1/_2$ l., jedním osedlým a lidmi poplatnými.

Když Vok ze Sovince (1447—1467) zboží helštýnské koupil, náležely k němu v okrese lipenském: město Lipník s mlýnem, Osek, Podolší, Loučka, Újezd Vladyčí, Slavkov, Ranošov, Neplachov, Kozlov, Výkleky, Lazničky, Staniměřice, Trnávka, Horka,

Újezd Volavý, Týn, Lhota, Hlínsko, Soběchleby, Radotín, Něčice Horní a Dolní, Symře a Kladníky. Ve Výklekách, co patřilo děkanovi olomuckému, zůstalo mu vyhrazeno, a v Kladníkách slušely k Helštýnu toliko 2 l.[1]) O tyto 2 l. pohnal Vok r. 1447 Jana Bradku z Kochova a Kladník, že mu je násilně drží. Jan Bradka je koupil od Jana z Mesenbeka, který nebyl spravedlivý držitel zboží helštýnského; proto, když Jan Bradka opět Voka pohnal, že si dal ty 2 l. do desk vložiti, smířili se; r. 1448 Vok tyto 2 l. Janovi Bradkovi prodal, tak že ničeho více v Kladníkách neměl.

Jelikož Ofka z Mohylna věna svého v desky vloženého neměla, pohnala zemského hejtmana Jana z Cimburka a Jiříka ze Strážnice. Tento opět r. 1448 pohnal Voka ze Sovince, že mu od koupil základu jeho, kterým se měl vyvaditi z rukojemství, ve kterém jej Jan z Mesenbeka zavázal.

Vok dal r. 1448 manželce své Machně z Meziříčí, odjinud z Křižanova, věnem 400 k. gr. na Soběchlebích s dolním dvorem vyjma podací, na Hor. Něčicích a na Dol. Něčicích s dvorem; oves a podrost lesní v těchto vsích si vyhradil jmenovitě pro Helštýn a převedl věno její ze zboží křižanovského na Opatovice u Hranic, vyjímaje mýto lipenské, které se v té vsi vybírá.

Městu daroval r. 1453 závrbek, který leží za Tošlovým brodem až po kouty Jana, fojta týnského, a od vrchního břehu až po velký les, na pastvisko,[2]) a r. 1461 dal obyvatelům z Lipníka a Týna pozemky, na nichž byly lesy zvané Hana a Sadky, za mlýnem lipenským pod Lhotskou hurou proti Haškovi a jinde okolo Zlechova, na louky, kopaniny a zahrady. Pozemky tyto byly od úředníků mesly a pruty vymezeny a jednotlivcům dědičně oddány tak, že s nimi mohli dle své vůle naložiti, ale vždy s vědomím úředníků, aby tito věděli, od koho mají roční plat 33 k. gr. bez 17 gr. vybírati.[3])

Ke zboží svému přikoupil toliko dvůr v Symři r. 1450; neboť měl mnoho dluhů. Dlužil pánům, zemanům, kněžím a měšťanům v Olomouci. U 29 věřitelů není obnos jejich ani znám; jiným 22 dlužil 1260 zl., 325 k. gr. šir., 461 k. gr. drobných a

---

[1]) Z okresu hranického slušely k Helštýnu Opatovice, Hluzov, Zimotín, Rakov, Paršovice, Valšovice, Černotín, Ústí, půl Zbrašova a dvůr před Hranicemi s 2 zahradami.

[2]) Dto Helštýn, v sobotu před sv. Šimonem a Judou 1453.

[3]) Dto Helštýn, na den sv. Martina 1461.

125 K peněz vídeňských. Všechny tyto dluhy byly na Lipníku zajištěny. Pro dluhy r. 1467 dne 6. května prodal společně se syny svými Ctiborem a Jaroslavem zboží helštýnské za 30.000 zl. uh. červených rázu křemnického se lvy Albrechtovi Kostkovi z Postupic, který je držel až do r. 1474. Za manželku měl dceru Jiříka z Kravař Ludmilu. Albrecht Kostka z Postupic, fojt markrabství lužického a nejv. komorník desk a soudu v Olomouci, byl přívržencem Jiřího z Poděbrad, a proto mu bylo zakoušeti nepřátelství krále Matyáše, který r. 1468 v květnu z Olomouce na Lipník výpad učinil a po okolí pálil a pustošil.

Za Albrechta vypukl první spor o les „hory lipenské" zvaný mezi městem se strany jedné a Osekem a Loučkou se strany druhé. Jak tyto dvě vsi ke spolumajetnictví toho lesa přišly, jest neznámo, že ale nároky naň měly, dosvědčují svědkové v té při se strany města postavení. Albrecht r. 1474 rozhodl, že obec lipenská, jakožto hlava a první k těm horám, má hajné jmenovati, jmenované vsi ale podle starodávného obyčeje mají na plat hajných přispívati vedle slušného na ně posazení. Tyto vsi, kdykoli dříví ku pálení neb stavění budou potřebovati, mají se napřed na radu lipenskou obrátiti, a ta rozkáže hajným, aby potřebné vydali. Co by obyvatelé oněch vsí dříví na ně připadajícího nepotřebovali, to smějí jenom městu prodati[1])

Albrecht Kostka přikoupil Popelov a Jezernici, ale pro dluhy, které po Vokovi ze Sovince převzal, a kterých ještě sám nadělal tak, že dosáhly výše 8 275 zl. uh., prodal r. 1474 zboží helštýnské Vilémovi z Pernštýna. Toho zboží vkladu dal odpor téhož roku Jindřich ze Sovince, že slíbil za nebožtíka Voka, strýce svého, a to jest základ jeho, pánu Protivcovi st. Při prodeji zavázal se Vilém z Pernštýna smlouvou ze dne 25. dubna r. 1475, v niž seznam věřitelů a dluhů též zaznamenán jest, že všecko do sv. Václava t. r. zaplatí. Mezi věřiteli, pokud okresu toho se týče, jsou zaznamenáni: Bohuslav z Tršic 665 zl. uh., Jan a bratři jeho z Prosenic 900 zl. uh., fojt byškovský 200 zl. uh. a v tom držel Trnávku, Bořita 500 zl. uh. a v tom držel Jezernici.

Vilém z Pernštýna (1474—1519), nejv. komorník soudu brněnského, nejv. maršálek a hofmistr království Českého a od

[1]) Dto Helštýn, ve čtvrtek před nedělí Laetare 1474. Z Oseka platilo na hajného 63 a z Loučky 37 osedlých, každý 3 d. ročně.

r. 1513 hejtman moravský, těch dluhů do sv. Václava nezaplatil; neboť ještě r. 1480 jej pohnali kněz Václav, oltářník a sakristián kostela olomuckého, Kristin, oltářník sv. Andělů, Jakub, oltářník sv. Hedviky, že jim odkoupil základu jejich na Lipníku, a že jim ani úroků v čas nevydává. Koranda z Kornice odkázal Dominikánům v Olomouci a Augustiniánům v Jevičku po 10 k. gr., kteréžto peníze též na Lipníku zajištěny byly. Dominikáni r. 1482 koupili těch 10 k. od Augustiniánů, tak že měli jenom Dominikáni na Lipníku 20 k. gr. zajištěných, z kterých panství lipenské až do r. 1652 ročně 2 k. gr. platilo. Že Vilém dluhů dle úmluvy nesplácel, mělo své příčiny. Hradby městské byly pro tuto dobu nedostatečny a sešly; podobně tomu bylo i u Helštýna.

Vilémovi, o němž Palacký píše, že byl mužem, jemuž rovného hledali bychom marně v dějinách českých, který se vyznamenával jako válečník a hrdina, jako průmyslník a jako vzorný hospodář, šlo především o pevné hradby jak kolem města, tak kolem Helštýna. Zikmundek, ačli zpráva jeho ve všem spolehliva jest, zaznamenává o tom následovně: „Za pánů z Pernštýna nejvíce zdi a bašty kolem města dělali. Zdě lipenské založeny jsou na metly suché. Mistr zedník 3, tovaryš 2 a nádeník 1 víd. platu měli; bečka piva byla za pět gr., měřice rži neb žita za 5 kr., ovsa za 4 víd. a 2 kr., a tak velké roboty byly, že obyvatelé a sousedé lipenští o své domy jedni s druhými v zápasy šli a mnohý dobrovolně padl, aby domu a robot pozbýti mohl, raději na den dělal a s 1 halířem devětkrát pro pivo šel.“ Tento záznam může se týkati toliko prvních let panování Vilémova. Jinak doba pánů z Pernštýna může býti nazvána zlatou dobou jak města, tak i poddaných ve vsích. Snažili se, pokud možná, břemena poddanská polehčiti, obchody a řemesla povznésti, aby všichni ve svých živnostech prospívati mohli.

Vilém převedl r. 1492 věno manželky své Johanky z Liblic, když její statky v Čechách za 15.000 zl. prodal, na zboží drahotušské, na Lipník s mlýnem i s horami, na Osek se 2 mlýny a rybníky, na Podolší s rybníkem, dvorem a plnými robotami, na oba Újezdy i s lesy, na panství přerovské s městem a hradem, a na ves Kozlovice. R. 1501 převedl opět toto věno na Plumlov a Prostějov.

R. 1494 chtěli někteří občané lipenští, kteří k hlubokému Závrbku pole měli, podle šířky svých polí i Závrbek si přivlast-

niti. Tomu se opřela městská rada a povolaní svědci dosvědčili, že Závrbek sloul vždy obecní, proto patří obci, a ne jednotlivcům.

Na přímluvu Vilemovu povolil král Vladislav r. 1499 městu dva výroční trhy s osmi dny pořad sběhlými na den Božího Křtění a na den sv. Pavla na víru obrácení a zároveň týdenní trh v pondělí.[1])

Až dosud nalévalo se všudy na zboží helštýnském víno panské. Vilém uznávaje nespravedlnost tohoto břemene, aby poskvrnu nespravedlnosti s lidí v Lipníku i ve všech vsech, které již držel aneb ještě přikoupí, sňal, povolil r. 1500 na žadost města, aby ono na rozmnožení svých důchodů všudy na panství víno své šenkovati mohlo.[2]) Jelikož blahobyt v městě se rozmohl, počalo se mnoho nových domů na předměstí (Novosady r. 1541) stavěti. Platy z toho, co se gruntů k městu přistaví, daroval r. 1512 též městu.[3])

R. 1518 dal městu hamfešt potvrzující práva a svobody městské. Potvrdil staré svobody. Aby občané nákladů na soudy zbaveni byli a doma k svým právům přicházeti mohli, ustanovil: 1. podmínky platnosti poručenství, 2. postup dědictví, umře-li kdo bez dětí a bez poručentví; 3. není-li krevních příbuzných, má rada městská s radou vrchnosti vynaložiti polovici na kostely, záduší a špitály, druhou polovici mezi vzdálenější příbuzné; není-li ani těchto, připadne majetek obci; 4. dal právo dělati smlouvy svatební s ustanovením, kdo a jakým pořadem po smrti jednoho z manželů dědí; 5. pře o pozůstalost rozhodují obecní starší, a nemohou-li se vyznati, mají se obrátiti na vrchnost toliko; 6. jiné věci soudí starší a rada městská; odvolání stran děje se k vrchnosti, kteráž jim buď soud osadí, neb je jinam k právu pustí, odkudž naučení berou; 7. sirotci a vdovy bez jejich a přátel vůle od vrchnosti za žádného vydáni býti nesmějí; 8. jestliže by se dcera proti vůli rodičů provdala, ztrácí nárok na dědictví, lečby jí rodiče dobrovolně něco dáti chtěli; 9. za odmrt zaplatí město 60 k. gr. česk. nebo 120 k. gr. míšenských; ostatní platy bude jako dříve odváděti; 10. plat frejunkový z masa, které masaři hostýnští do města na prodej vozí, má jíti k městu.[4])

---

[1]) Dto Budín, ve čtvrtek před Hromicemi 1494.

[2]) Dto Hranice, na den sv. Vavřince 1500.

[3]) Dto Pardubice, na den sv. Lucie 1512.

[4]) Dto Hranice, na den sv. Jana Křt. 1518.

Vilém koupěmi rozmnožil panství helštýnské tak, že za něho největšího dosáhlo rozměru. Koupil statek drahotušský s Jezernicí, Podhořím, Bohuslávkami a p. v. Juřatskem a Sobíkovem, Malé a Velké Prosenice s 3 purkrechty v Radvanicích a p. v. Mydlovary, Veselíčko s dvorem a Chylec, dvůr v Dol. Újezdě. Na tomto rozsáhlém panství se synem svým Janem založil mnoho rybníků. Na základě dílčího listu z r. 1507 přenechal r. 1519 zboží helštýnské a statky moravské synu svému Janovi a zemřel na Pardubicích r. 1521.

Jan z Pernštýna (1519—1548), nejv. komoří a nějaký čas též hejtman moravský, který od r. 1529—1544 jako poručník vévody Václava, vnuka Kazimírova, spravoval též Těšínsko, příjmím „Bohatý",[1]) osvědčoval jak otec jeho přízeň svou městu. Tak hned r. 1519 prodal městu mlýn (přední) za cenu, jak sám koupil, pod následující roční platy: za 300 měř. mouky režné odváděti budou 26 k. gr. bíl., za 400 měř. sladu 36 k. gr. míš., za krmení 16 vepřů 5 k. a 20 gr., za sekery ½ k. gr., celkem ročně 68 k. 5 gr. míš. a dovolil, jestliže by město mlýn ten opravou zlepšiti si chtělo, že tak může učiniti beze všeho uplacování. Valchu a dubník ševcovský u téhož mlýna si ale ponechal. Co se robot k opravě stavu, které vsi Dol. Újezd. Loučka a Slavkov konaly, týče, jakož i robot ke mlýnu, ponechal vše po starém zvyku. Konečně povolil, kdyby si město přálo na březích Bečvy, které ode dávna městu patří, jiný mlýn si postaviti, že tak učiniti mohou, a že jeho svobodně beze všech platů užívati mají. Jiný kromě měšťanů mlýn stavěti nesmí.[2]) R. 1536 na žádost měšťanů slevil z mýtního platu 80 k. gr., který ročně odváděli, 20 k. gr. a ustanovil nový mýtní tarif.[3])

---

[1]) O bohatství jeho svědčí, že dle usnešení sněmovního ze dne 23. září 1526 uloženo naň největší břemeno válečné, jakého žáden jiný z pánů moravských neměl, totiž že měl dodati 8 kusů, z nichž žáden méně 5 centů míti nesměl, a ke každému kusu kopu koulí dáti a nad to 120 koní chovati. A. Č., XI., str. 359.

[2]) Dto Helfstejn (bez bližšího data) 1519. Na základě toho obdarování postaven byl při cestě ke kopaninám pod Hlinskou hurou mlýn „na Hladově" zvaný, který později měl Slepý, dle něhož Slepovský zván byl, a konečně r. 1595 v majetek města přišel. Stával „Pod souhrady" a měl svůj zvláštní stávek.

[3]) Dto Hranice, v pondělí před Narozením Panny Marie 1536; viz dodatek.

Dle obdarování z r. 1500 počaly se v městě nové vinné šenky na úkor starých množiti; aby tomu zabráněno bylo, žádali měšťané, aby více šenkovních domů povoleno nebylo, než jest vysazeno. Jan v to sice svolil r. 1540, ale přidal ještě ke stávajícím již šenkům dva domy šenkovní Vítka bednáře a Kašpara kováře a ustanovil, že, kdyby někdo jiný v městě sklad vína míti a ve velkém buď v městě aneb ve vsích prodávati chtěl, má obci dávati polovici platu, jaký odváději, kdož víno šenkují. Židům ale výslovně zapověděl víno do města voziti a tu prodávati. Zároveň, jelikož město důchodů žádných nemělo, dovolil, aby sůl na obec kupována a v radnici skládána byla. Kdoby chtěl na prodej sůl sekati, byl povinen ji od města bráti; jen jarmačníci mohli svou sůl sekati. Solníci městští platili městu platy sekerní a pozlatní po $^1/_2$ k. gr. Ustanovil též, aby dřevo k opravám mlýna, mostu, odvodů od Bečvy a na opravu špitála dáváno bylo z lesů panských, kde ve slušných místech hajný vykáže.[1])

Téhož r. 1540 pustil poddaným z Lipníka, kteří role a pustiny panské drželi, tyto pozemky dědičně za plat, který až dosud ročně odváděli tak, že s nimi svobodně sice nakládati mohli, ale od gruntů, k nimž patří, bez svolení panských úředníků je odděliti nesměli.[2]) R. 1541 pustil městu vodu do kašně, pivovaru, sladovny a některých domů a plat za vedení vody mu nechal.[3]) R. 1545 koupili páni starší v Souhradech místo pro pastýřské chalupy se vším kromě včel.

Listy cechům dané svědčí, že tehda v městě kvetla řemesla a obchod; panoval následkem toho i blahobyt a nedivno tudiž, že v městě se usazovalo i mnoho šlechty.[4]) Vábila k tomu sama

---

[1]) Dto Prostějov, v úterý po neděli Invocavit 1540.

[2]) Dto Pardubice, v pondělí před květnou nedělí 1540.

[3]) Dto Prostějov, v pátek po sv. Martině 1541.

[4]) Knihy městské purkrechtní zaznamenávají z dob pánů z Pernštýna až do bitvy bělohorské tyto rody šlechtické a majetek jejich v městě: Žeranovský Václav ze Sezenic (1534—1537) dvůr, který po něm držel Žeranovský Jaroslav ze Sezenic (1546—1569) se svou manželkou Annou z Lipultovic; Bošovský Václav 1536 purkrecht; Dobeš ze Smržic 1539 dům, který po něm vdova Markéta ještě r. 1549 držela; Mladota Podstatský z Prusinovic 1541 grunt: Čertoryjský Jan z Čertoryje a na Jestřabicích (1542—1550) dva dvory, dům a zahrady; Žibřid Podstatský z Prusinovic (1545 1557) dvůr; Horecký Jiřík z Horky, hejtman městský, 1548 dům; paní Dřivocká Markéta z Bačkovic

osobnost Jana z Pernštýna, který po smrti bratra svého Vojtěcha r. 1534 stal se majitelem též všech statků v Čechách, a kterému král Ferdinand I. dal v zástavu hrabství Kladské, kdež od r. 1537—1540 vykonával práva panovnická.

Postavení jeho i majetek byly příčinou přepychu a hýřivosti tak, že konečně do dluhů upadl a značnou část svého zboží odprodati nucen byl. R. 1523 přikoupil ještě Tupec, ale r. 1548 odprodal nynější zboží veselské, pokud mu patřilo, zboží drahotušské a hranické. A když po jeho smrti nastoupili jeho synové Jaroslav, Albrecht a Vratislav, podobně jak otec nádhery milovní, přešlo i zadlužené zboží helštýnské do rukou Půty z Ludanic, který měl za manželku Johanku z Pernštýna, za 30.000 k. gr.

(1550—1557) dvůr a grunt; paní Šišemská Eliška a její sestra panna Bohunka ze Žerotína 1552 dvůr; Rejzek Zigmund z Rudné 1553 dvůr; Rejzek Václav (1557—1561) grunt a půl dvora; Cendl Lacek z Berouna (1557 1570) grunt a dvůr; tento dvůr r. 1560 koupil Vilém Ulstorfer z Nemčího; Barský Jan z Baště 1560 grunt; Bošovský Bedřich z Polánky (1561—1585) dva grunty a olejnu; Vilém Syřinka ze Syřině 1560 grunt, od něho jej koupil Jiřík ze Zástřizl a na Veseličku; paní Magdalena z Náchoda (1562—1565) dům: paní Kateřina Podmanínská z Podmanína 1565 dům; Folknar Jan z Folkenfelsu 1565 dům; Jiřík Kokorský z Kokor (1566—1576) dva grunty; Jan Nostic z Meindorfu, též z Neudorfu psaný (1569—1570) grunt, mlýn, chmelín a dvůr; Mol Václav z Modřelic a na Oprostovicích (1569—1602) dvůr, dům, grunty a mlýn slušící k právu dědinskému (prostřední); tento mlýn dal své manželce Anně Křivadské ze Závadky; r, 1602 vzal svou druhou manželku Aurelii Rubigalovnu z Karlsdorfu na spolek na dům na předměstí a dvůr ležící přes cestu naproti, pavlačí připojený; panna Magdalena Lomnická 1570 dům; paní Kateřina z Vlčnova a na Broumově 1570 zboží Nosticovo; paní Anna z Dubicka 1578 grunt; Joachim Mol z Modřelic 1580 dvůr; r. 1593 přihlásila se Oršula Molovna k tomu dědictví po svém otci a zajistila na tom dvoře byt své maceše Krokvicrové z Kunevaldu; r. 1598 jej prodala Dětřichovi st. Podstatskému z Prusinovic; Jan Bozděchovský z Bozděchova (1584—1585) grunt; Šebestian Třebochovský (1592—1602) grunt; Dětřich st. Podstatský z Prusinovic (1593—1598) dva dvory; na jednom z nich seděl r. 1616 Adam Václav Podstatský z Prusinovic; tento dvůr jest až do dneška při zámku lipenském označený erbem pánů Podstatských z Prusinovic. Dětřich měl též mlýn na předměstí lipenském „ve Vrbí", k němuž slušel i kus pole. Když Petr Vok z Rožmberka vodu ze struhy svedl jinam, takže na mlýn více nešla, dal Dětřichovi v náhradu za mlýn kus lesa v ceně 300 zl., ležícího u studánky při obci lipenské, která leží pod cestou od Podštátu k Vel. Újezdu. Stvolinský Jiří z Vošovic (1599—1611) dva grunty; Krošovský Karel z Frumberka s manželkou Alenou Řepickou (1603—1612) grunt; Žernovská Ludmila ze Žernova (1604) grunt; Vlak Kašpar z Tučova (1604—1615) dvůr a grunt, r. 1615 vzal

českých.[1]) K statku helštýnskému patřilo: Hrad Helfenstejn s městem Lipníkem a s předměstím a s mýtem tak, jak Lipenští na to obdarování mají, i s tím, což k tomu městu od starodávna náleží, a vsi: Týn se dvorem, který k zámku náleží, Pavišovice, Volšovice, Rakoví, Byškovice, Příkazy, Oujezd Vysoký, Něčice Horní, Něčice Dolní, Soběchleby, v Tučíně, což tu měli, Radotín, Hlínsko, Lhota, Osek, Podolští, Malé Prosenice, Veliké Prosenice, Sajsky, Tupec, Oujezd Dolní, Trnávka, Loučka nad Lipníkem, Slavkov, Bohuslávky, 3 dvořáci ve vsi Symři, a pusté vsi: Smolno, Střítež, Popelov, Kožíšov, Kaly, Neplachov, Provodov, s pustatinou Příkazkou, s kost. poddacími, s mýty od panství Přerovského; s mýtem ve vsi Vítonicích, s mýtem ve vsi Vysokém Oujezdě a s mýtem ve vsi Velikých Prosenicích.[2])

Půta z Ludanic (1553—1559) s Václavem z Ludanic (1553—1571) potvrdili r. 1553 městu všechna obdarování až na to, že, kdyby něco k Helštýnu přikoupili, tam své víno šenkovati budou.[3]) Tím osvědčili, že nemíní pokračovati cestou pánů z Pernštýna ku prospěchu města, což i skutky potvrdili. Postaviti si totiž pivovary v Týně a v Bohuslávkách, aby své pivo ve vsích nalévati mohli, čímž městu příjmů ubylo. Přidržovali poddané z města k robotám a přípřežím bezplatně. Obzvláště pak za Václava z Ludanic, který od r. 1555 byl zemským hejtmanem, návodem jeho úředníka Jiříka Kosteláka, děly se měšťanům překážky v odevzdávání a prodávání statků; zemřel-li kdo, a za-

svou manželku Žofii Brabantskou z Chobřan na spolek a tato po jeho smrti provdala se za Jošta Henfštengla z Raduně, kterého r. 1620 vzala na spolek; Navoja Bernard (1605) grunt; Želecký Jan z Počenic a na Všechovicích (1605—1618) dům a grunt; Vrochyně Jiřík z Reptův (1607) grunt; Bělská Anna z Bělé a na V. Lesinkách (1607—1612) dům; Žernovský Jan Jakub ze Žernova se svou manželkou Dorotou Laryšovnou ze Lhoty (1608) grunt; Vlak Melichar z Tučova (1609—1620) grunt; Vratinský Mikuláš z Vrouciny (1611) se svou manželkou Eliškou Pangarkovou z Reitzenšlagu grunt; Žernovský Viktorin ze Žernova (1612) dům; Pergar Joachim z Pergu (1612) grunt; Trach Jiří z Březího a na mlýně svobodném v Jezernici (1622—1628) dům. Roku 1559 připomíná se Bedřich Lipenský, který dostal list erbovní s přídomkem z Týna. (Doerr: Der Adel.)

[1]) Že by kdy zboží helštýnské patřilo Janu Kropáčovi z Nevědomi, jak píší Galaš v dějinách Hranic str. 48, a d'Elvert v Notiz. Bl. 1878 str. 43, nezakládá se na pravdě.

[2]) Z. d. O. (netišť.), XXV., 93.

[3]) Dto Helfenštejn, na den sv. Václava.

nechal hotové peníze, pán pod záminkou půjčky si je přivlastňoval; děly se překážky vdovám a sirotkům, když chtěli vstoupiti v stav manželský, a žádány byly poplatky za povolení ke sňatku. Smutné následky takového zkracování ve starých právech jeví se v knihách purkrechtních, které v těch dobách zaznamenávají některé odběžné grunty, dvůr a mastný krám.[1])

Půta vypůjčil si r. 1556 od olomoucké kapitoly 1000 r., začež jí v zástavu dal svůj příjem z města obnosem 30 k. gr. ročně; město přitisknutím pečeti dosvědčilo, že za dluh ručí. Půta zemřel r. 1559 a po něm držel zboží toto Václav z Ludanic.[2])

R. 1561 povstal spor mezi Lipníkem a Olomoucí o mýtné; obec lipenská se ohradila, že má právo bráti mýto z každého postavu, který se městem veze, po 2 gr. bíl.; Olomoučtí ale mívají na vozích až na 100 postavů a nebere se více mýtného než 4—5 gr.; naopak soukeníci lipenští by si mohli stěžovati, že v Olomouci dostanou sotva dva postavy darovány.[3]) Václav z Ludanic dal manželce své Johance Mezříčské z Lomnice 10.000 k. gr. na zboží helštýnském věnem.

Tato zemřela r. 1568. Když Václav r. 1571 zemřel,[4]) dědila

---

[1]) Dle výkazu o daních r. 1555 bylo toho roku 348 stran v L. daň platících, a sice v městě 132, v Osecké ulici 50, v Moravské 27, v okolí města (strana severní) 32, v Hranické 32, na Novosadech 17, v Souhradské ul. 29, ve Zborské 13; z Loučky 7, z obce křesťanské ještě 5 a ze židovské obce 4 poplatníci. Roku 1570 byl grunt na předměstí za 200 r., mastný krám za 18—28 r., dvůr za 340 r., a zůstalo-li při něm veškeré příslusenství, koně drůbež, za 800 r.

[2]) Václav z Ludanic dovolil r. 1570 vládyce Václavovi Molovi z Modřelic koupiti si grunt a dvůr u brány Hranické, který se potom nazýval Molovský, a při tom učinil mu mnohá obdarování. Václav Mol koupil roku 1571 mlýn (prostřední), který slul Molovský, a kterýž prodal roku 1589 Petrovi Vokovi z Rožmberka.

[3]) Bočkova sbírka v zemském archivu č. 8937.

[4]) Byl pochován v Roketnici, kdež byla rodinná hrobka. Náhrobní jeho kámen věnoval rytíř z Levenau do zem. musea v Brně, kdež jest hned na pravo v předsíni u hlavního vchodu připevněn ke zdi. Po obrubě táhne se dvouřádkový nápis v latin. majuskuli (poněkud porušený):

(vnější řádek) TVTO ◇ LEZI ◇ VROZ[ENY ◇ PAN] ◇ PAN ◇
[WACZL]AW ◇ Z ◇ LVDANICZ ◇ A ◇ NA ◇ HELFENSTEINIE
◇ A ◇ ROKETNICI ◇ KTERY ◇
ZIWOT ◇ SWUG ◇ DOKONAL ◇ W ◇ MIE
STIE ◇ WIDNI ◇ WE ◇ STRZEDV ◇ PO ◇ PAMATCE ◇ PO-
WISSENI ◇ SWATEHO ◇ KRZIZE ◇ W ◇ PATAV

zboží helštýnské a s ním i 108.238 k. 9 gr. a $15^1/_2$ h. dluhů jejich jediná pětiletá dcera Kateřina z Ludanic, poslední svého rodu. Jménem sirotka vládli úředníci tak, že město bylo nuceno podati stížnost k jejímu poručníkovi, zemskému hejtmanovi Zachariášovi z Hradce, který r. 1577 nařídil porovnání a přátelskou úmluvu v Lipníku. Město zastupovali páni Znata z Lomnice na Řičanech, nejv. sudí moravský, Zdeněk Řičanský Kavka z Řičan a na Broumově a Jan st. ze Žerotína a na Náměšti. Sirotka Kateřinu zastupovali páni Jan ml. ze Žerotína a na Strážnici a Hynek Brtnický z Valdštýna a na Brtnici. Bylo smluveno 1. že město má úplnou svobodu prodávati svůj majetek; 2. že jest prosto všech robot; páni ale vůli toho mají, než beze všeho nucení, za plat práce a přípřeže si objednávati; 3. sirotčí peníze přijímá toliko městská rada; odvolal-li by se kdo na pána, v tom mu bráněno býti nemá; kdo by po výpovědi panské ještě k žalobě se utekl, má býti trestán; 4. vdovy a sirotci mají vůli bez uplacování vrchnosti v stav manželský vstupovati, ale ne na cizí panství; 5. město má právo své víno všudy na panství, Byškovice a Horní Újezd vyjímaje, šenkovati; jiné obce ani své ani panské víno šenkovati nesmějí; 6. protože město na vystavování piva do vsí obdarování nemá, tu z dobré vůle zmocněnců Kateřininých ku prospěchu města puštěny Osek, Tupec, D. Újezd, Trnávka, Bohuslávky, Slavkov, Hlinsko, Radotín a Soběchleby. Kdyby tyto vsi pivo odjinud braly, mohou je jim Lipenští pobrati anebo bečky s takovým pivem osekati. Kdo lipenské pivo vezme, jest povinen je do 4 neděl zaplatiti a fojti mají k tomu bezplatně napomáhati. Za to město, též z dobré vůle, z těch dluhů, které od pp. Půty a Václava na zápisy ujištěny byly, 3.000 r. poráží a daruje.[1])

Kateřina z Ludanic (1571—1580) byla císařským dekretem jako 7letá prohlášena plnoletou a potvrdila r. 1580 městu všechna obdarování i narovnání z r. 1577.[2]) R. 1580 byla majíc věku

---

(vnitřní řádek) ◇ HODINV ◇ NA ◇ PVL [◇ ORLOGI ◇ GEHOZ ◇
DVSSI ◇ PAN ◇ BVH ◇ RACZ ◇ MILOSTIW ◇ EEYTI ◇
A ◇ TVTO ◇ GEST ◇ POCHOWA
N ◇ W ◇ PATK ◇ DEN ◇ PAMATKY ◇ SW
ATEHO ◇ FRANTISSKA ◇ LETA ◇ PANIE ◇ 1◇5◇7◇1◇

[1]) Smlouva sepsána byla v pondělí před sv. Jiřím 1577.

[2]) Dto Helštýn, v pondělí po sv. Antonínu 1580.

svého 14 roků provdána za Petra Voka z Rožmberka, taktéž posledního svého rodu, kterého ihned vzala na spolek na své zboží.

Petr Vok z Rožmberka (1580—1593) potvrdil taktéž r. 1580 městu všechna obdarování,[1]) přenechal správu zboží helštýnského svým úředníkům, ne vždy spolehlivým; sám přebýval více na svých statcích v Čechách. Roku 1591 prodal městu svůj dvůr v Oseku a dvůr s 10 poddanými v Tučíně i s grunty panskými, jak to koupil od Marianny Višňovské z Petrovce, vdovy po Zikmundovi Čivicovi z Borové s polemi a loukami, s rybníky v obci osecké, s jezerem pod velkým rybníkem prosenským, s řekou, lovením ryb, s robotami i platy za 3.800 zl.[2]) Též jim r. 1592, když primator a několik konšelů lipenských přišlo do Krumlova na pohřeb majorátního pána Viléma st. z Rožmberka, nabízel, aby dluhy na zboží helštýnském, které obnášely asi 80.000 zl., převzali, za to že budou moci zboží toho tak dlouho užívati, až dluhy budou zaplaceny. Strana bratrská chtěla na to vejíti, než strana luteránská se rozpakovala a tak k tomu nedošlo.

R. 1593 prodal Petr Vok Hynkovi st. Bruntálskému z Vrbna za 110.560 zl. červ. a za 1000 zl. uh. rázu křemnického zboží helštýnské, zámek helštýnský s přihradky, krčmu, dvůr poplužní, pivovar a mlýn v Týně, Lipník s ulicemi a kostelním podacím, a se všemi vsemi, a to tak, že Hynek 50.000 zl. splatil, ostatními měl zaplatiti dluhy widerkaufní. Co se těch 1000 dukátů a 560 zl. týče, ty poukázal na židech lipenských, kteří je měli Hynkovi splatiti. K tomu mu Vok ponechal na Helštýně vojenskou výzbroj, obilí, dobytek a svršky.[3]) O majetku bratří stala se zmínka výše.

Hynek st. Bruntálský z Vrbna (1593—1597), zemský hejtman, přijal 11. května 1593 od měšťanů slib člověčenství a poddanství a dosvědčil t. r., že město z upřímné lásky poddanské mu v Oseku hospodu „Labuť“ k vystavování piva týnského přenechalo, začež jim slíbil, že jim to svou milostí vynahradí.[4]) R. 1594 potvrdil městu všechna obdarování a svobody, osvobodil je na jejich žádost od stavení vdov a sirotků a slíbil, že jich

---

[1]) Dto Helštýn, v pondělí po sv. Matouši 1580.

[2]) Dto Bechyně, na velký pátek 1591.

[3]) Smlouva trhová dto Olomouc, v sobotu po sv. Jiřím. 1593.

[4]) Dto Lipník, v pondělí po sv. Janu Křtiteli. 1593.

nikdy k službám svým bráti nebude, nýbrž že je ponechá v ochraně města, než na cizí panství bez jeho vůle v stav manželský vstupovati nemají. Povolil dále, aby úřadové déle než jeden rok v úřadě drženi nebyli, leč by se stalo, že by úřad obnoven býti nemohl. Kdo z úředních osob by se proti vrchnosti provinil, nemá více na Helštýně, nýbrž v městě vězněn býti; jen kdyby se provinění týkalo velké věci neb hrdla, nebo poctivosti aneb jiné příčiny, kterou městským vězením trestati nenáleží, to sobě ponechal buď na Helštýně neb jinde potrestati.[1])

Z doby pánů z Vrbna, a sice z r. 1594 a 1604 zaznamenány jsou dluhy zboží helštýnského u kapitoly olomucké, za které město ručilo, a na něž roční platy z důchodů panských vybíralo a svým nákladem a prací kapitole odváděti povinno bylo.[2])

Hynek, který v Lipníku zámek na místě gruntů r. 1596 koupených vystavěl, zemřel r. 1597. Po jeho smrti psali se jeho synové Jan, Jiřík a Štěpán pány na Helštýně, než ještě téhož r. 1597 píše se Jiřík sám pánem na Helštýně.

Jiřík Bruntálský z Vrbna (1597—1620), nejv. sudí moravský, obnovil r. 1597 městu obdarování a dovolil, aby, kdož domy šenkovní mají, i pálené páliti a v městě i ve vsích všem i židům prodávati mohli; kvasnice na pálené mají kupovati v týnském pivovaře. Kdo by jiný pálil, tomu úřad městký džbány i kotle pobrati a k dobru obecnímu obrátiti může; takový ale zaplatí ještě vrchnosti 5 k. gr. pokuty. Za toto obdarování bude město povinno ročně 80 zl. platiti. Kdyby ale sněmem nebo nařízením císařským poddaným pálené páliti se zapovědělo, nebudou povinni plat ten dávati.

A jelikož město mlýn na Hladově, který povodní poškozen byl, pro zlepšení gruntu obecního dalo rozbořiti, potvrdil mu břehy u struhy a přivlastnil za roční plat 23 r. $3^1/_2$ gr.[3])

Roku 1599 stěžovali si měšťané, kteří výsadní domy k šenkování vína měli, u pana Jiříka do židů lipenských, kteří na něm

---

[1]) Dto Bruntál, na den sv. Třech Králů 1594.

[2]) Dluhy ty obnášely: 1000 zl. červ. uh. (1 zl. = 108 kr.) z doby Jana z Ludanic a na Kvasicích, 450 k. gr. a 500 k. gr. z doby Půty z Ludanic; z doby Kateřiny z Ludanic 300 zl. na stříb. tolarech, a 100 k. gr. širokých = 274 zl. 8 gr. 2 pan. bílé; z doby Petra Voka z Rožmberka z r. 1590 na tolarech 1.700 zl. Roční platy (úroky) obnášely $92^1/_2$ k. gr. a 120 zl.

[3]) Dto Lipník, v pátek po sv. Václavu 1597.

vylákali obdarování, že si mohou pět beček vína pro svou potřebu do města dovézti, což bylo na odpor výsadám měšťanům r. 1500 a 1540 daným a panem Jiříkem potvrzeným. Proto žádali měšťané, aby obdarování židům dané bylo zrušeno. Jiřík rozkázal židům obdarování toto vrátiti, zničil je a dal městu nové obdarování, v němž slíbil, že nedopustí židům žádných vín v městě skládati, šenkovati, a že jim ani žádného takového obdarování nedá. Stalo-li by se, že by žid víno skládal, anebo některý křesťan pod jakýmkoli způsobem víno pro židy do města přivezl, tu z nařízení obce křesťanské a s radou vrchnosti mají taková vína býti pobrána a z města i z předměstí vybyta; židé pod žádnou záminkou jich šenkovati nesmějí. Nad to žid nebo křesťan postižený vězením trestán býti má. Za to, kdož víno šenkují, dají pánu ročního platu 20 zl.[1])

Roku 1600 koupilo město od Jiříka z Vrbna cihelnu za 20 dukátů = 17 k. gr. 8 gr. 4 d. O blahobytu města tehdy svědčí i okolnost, že si též piva olomuckého popřávali, z něhož plat k městu šel. Téhož roku konala se po městě sbírka na nový hřbitov.

Jelikož v těch dobách ustavičně nebezpečí válečné hrozilo, dalo město r. 1600 pod věží trubačí (kostelní) udělati doly na skrýše a roku 1607 byly i hradby městské zvýšeny. Za kopání skrýší dalo město hrobařům 16 gr.[2])

Roku 1607 zemřela Jiříkovi manželka Eliška z Gizinku a pochována byla v kostele městském ve sklípku pod pokojíkem panským. Roku 1609 zajistil Jiřík druhé manželce své Aleně z Kvasic na zboží helštýnském 15.000 zl. věnem.

Za pánů z Vrbna učiněn počátek s poněmčováním města. Jsouce luteráni klonili se k Němcům a zavedli úřednictvo německé na svém zboží. K roku 1609 zaznamenává Zikmundek (list 154.), že tehdy Jakub Zborovský byl největším faktorem německým, a že byla v obci divná dřije o kněze. Němci chtěli míti kněze německého a J. Mt. pán jim k tomu pomáhal a toho Zborovského, který byl zlodějem (kradl židům peřiny a šaty a na Daskabátě je prodával), rád by byl při hrdle zachoval. Zborovský

---

[1]) Dto Helštýn, ve čtvrtek po neděli Invocavit 1599.

[2]) Registrum všech důchodů z r. 1607 zaznamenává, že i starý kus, zvaný prdelník, byl spraven a okován.

byl ale přece sťat. O založení německé duchovní správy a školy pojednáno bylo výše.[1])

R. 1611 dne 4. července učinilo město s pánem svým smlouvu trhovou. Jiřík mu prodal dům a dvůr Molovský na předměstí u brány Hranické se vším tak, jak to koupil od Viktorina st. Žernovského ze Žernovy. Město mu za to postoupilo dvůr Osecký, který od Voka z Rožemberka koupilo, a nad to uvolilo se zaplatiti Viktorinovi Žernovskému o sv. Bartoloměji 800 zl. mor., které Jiřík mu byl dlužen. Svršky a dobytek si každý ze svého dvora vzal. Protože ale Jiřík od dvora Molovského louku si ponechal, dal za to městu kopaninu Janikovskou od dvora Oseckého; osvobodil město od všech platů ze dvora a pozemků k němu slušících a dal mu na vůli jej prodati nebo profrejmarčiti komukoli, jenom ne osobám stavovským; toliko ze dvou luk platilo město ročně 1 zl. 13 gr.[2])

Na žádost města a na přímluvu Jiříkovu povolil císař Matyáš čtvrtý výroční trh v pondělí po Nanebevzetí P. Marie s 8 dny pořád sběhlými a s frejunkem, a trh na koně ve středu po první neděli v postě, a tímtéž listem stvrdil již povolené výroční trhy na den Božího Křtění, sv. Pavla na víru obrácení a sv. Havla[3])

R. 1613 stihla město velká pohroma, která tím tíže na město dolehla, protože od r. 1599—1611 panovala drahota a r. 1605 a 1606 zuřila morová rána. Toho roku totiž na provodní neděli (14. dubna) lehla větší část města popelem. Na rozmnožení důchodů postavila obec opět mlýn na místě bývalého Slepovského; ale i ten později byv vodou odplaven, úplně zanikl. Jelikož mnozí následkem různých nehod prodávali pozemky bez vědomí panských a městských úředníků, zakázal Jiřík r. 1616 takové smlouvy trhové pod pokutou 20 k. gr., kteréž jak prodávající, tak kupující pánu zaplatiti povinen bude.

Dle zaznamenání Zikmundkova, byly v těch dobách časté spory o pastvu a meze mezi lesem městským a lesem slušícím

---

[1]) Ještě r. 1678 psány byly obecní účty česky, též i v první polovici 18. stol.

[2]) Dto Lipník, v pátek den sv. Maří Magdaleny 1611.

[3]) Dto Vídeň, den sv. Šťastného 1613. Jaké důležitosti výroční trhy byly, poznati z toho, že se svolením děkana před počatím trhu a na ukončení velkým zvonem se zvonilo. Frejunk (výroční trh) vyzváněli městští žoldnéři, kteří hlídali při radnici a na věžích na branách.

ke zboží drahotušskému, jehož držitelem byl Václav Mol. Tak r. 1615 zapsáno bylo do register purkrechtních dědiny Podhoří, že bude-li mlynář z pekelného mlýna, poddaný pana Mola, v lese městském pásti, zaplatí z každého kusu hovězího nebo koňského 1 k. gr. a od svině 15 gr. R. 1617 ustanoveny byly meze. Při té příležitosti žádali měšťané od p. Mola kus lesa, protože je rodič lipenský, otec, matka a jiní přátelé jeho že v kostele i při kostele pohřbeni jsou. Obec za ten les se zavázala kameny na jejich hrobech opravovati a na sv. Václava, na budoucí památku jeho jména, chudým ve špitále a do školy za 1 k. gr. oběd dáti přistrojiti, a k tomu jiných potřeb od chleba přidati. Václav Mol s díky to přijal, ale dodal, že tak učiní, až spatří, co lipenští žádají, bude-li za to dar státi. Než hajný z Podhoří Martin Kuřava namluvil Molovi, že právě v tom lese má jistý kus zvěře. „Mol se rozmýšlel, až rebelie přišla; Mol v Olomouci v arestě zemřel a my jsme nedostali za prach“ končí Zikmundek.[1])

Přišel stavovský odboj a s ním válka 30letá, která se stala i našemu městu osudnou.

Jiřík z Vrbna jako horlivý luterán stál proti Ferdinandovi II. Roku 1619 byl členem vlády direktorů a členem defensorů; byl mezi vyslanci šlechty moravské, kteří měli stavy slezské proti Ferdinandovi II. získati; roku 1620 zvolen do poselstva, které mělo uvítati zimního krále Bedřicha, půjčoval tajně zemi peníze na vojáky a pracoval mnoho na odvrácení Moravanů od císaře.

Již koncem dubna roku 1619 zmocnilo se vojsko slezské Lipníka; r. 1620 v únoru vojsko polské, které císaři na pomoc táhlo, způsobilo mnoho škod v městě a okolí drancováním a pálením. Po bitvě na Bílé Hoře prchl Jiřík z Vrbna, který byl zařazen mezi rebely prvé třídy; navrátil se ale a prosil císaře o milost. Doufaje v milost císařskou poslal své komisaře, kteří r. 1621 v pondělí po sv. Trojici znova Lipenské v slib a poddanost vzali. Jiřík ale byl jat a zemřel ve vězení. Den, kdy zemřel, jest neznám. Na podzim vpadl sem a pustošil zdejší kraj markrabě Jiří, pán na Krňově, a dobyl i Helštýna. S ním zároveň vpadl sem Betlen Gabor, kníže sibiňské, spálil předměstí

---

[1]) Týž Zikmundek zaznamenal, že ve starém ratuzi, kde Pavel Otrapek býval, paměti psané se nacházely; ale ratuz byl vyloupen za starého radního Martina Sleziny. Apogr. X., 406, 418.

a sevřel město na tak dlouho, až se vzdalo a nepříteli kromě proviantu 2000 zl. vyplatilo; na to tu s 1000 rejtarů přezimoval. Přitáhl sice Lichtenštejn se 4000 vojska městu na pomoc, byl ale od Betlena odražen.

Město hned s počátku vysílalo posly na všechny strany hledat pomoc, aby se vojska nepřátelského zbavilo; poslům těm vyplatilo za cesty 315 r. 8 gr. $5^1/_2$ d.; verbovalo vojsko na obranu města, jemuž vyplatilo 702 r. 26 gr. 4 d., a poslům v této záležitosti 65 r. 22 gr. 3 d.; než vše marně. Na vydržování vojska od r. 1620—1622 zaplatilo 14.243 r. 25 gr. 2 d. Za to, že přičiněním Krištofa Karla Podstatského uchráněna byla chudá obec toho, že se tu nekonaly vojenské přehlídky r. 1621, zaplatila obec jemu 171 r. 12 gr. 6 d. Na tyto a jiné výlohy nadělalo město mnoho dluhů u osad[1]) i u jednotlivců. O obětavosti občanů v těch dobách svědčí, že kromě povinných poplatků konali i dobrovolné sbírky na potřeby městské, které roku 1621 vynesly 406 r. 12 gr. 6 d., ač, jak Zikmundek píše, byli ožebračeni.

Ačkoli rozsudek, kterým Jiřík z Vrbna byl svých statků zbaven, teprve 7. listopadu r. 1622 vynesen byl, dostal se Lipník se zámkem Helfenštejnem listem dvorní kanceláře z Vídně již 16. dubna r. 1622[2]) olomuckému biskupovi a kardinálovi Františkovi z Ditrichštejna (vyobrazení jeho viz v okr. Kroměřížském, str. 183.), který od r. 1621 byl generálním komisařem Moravy, a to v náhradu za škody, kterých utrpěl na svých statcích a v odměnu věrnosti císaři. Vdově po Jiříkovi, která měla na zboží tomto věnem 15.000 zl., a 6.400 duk. císaři půjčila, dostalo se za vše v náhradu zboží kvasické, které dříve bylo jejím majetkem, a zároveň jí bylo uloženo, dítky po katolicku vychovávati.

Kardinál Frant. z Ditrichštejna (1622—1636) dekretem ze dne 19. června 1622 zrušil všechna obdarování městská a nařídil, aby všechny listy na obdarování do dvorní kanceláře zaslány byly. Péčí jeho další bylo své panství od vojska nepřátelského vyčistiti. Na jeho žádost bylo vysláno císařské vojsko, které z Helštýna vypudilo Valachy, jižto od r. 1619 pod vůdcem svým Adamem Čejkovským z Vickova se tam zdržovali. Byvše z Helštýna vypuzeni zmocnili se Lipníka, do něhož ve čtvrtek po sv.

---

[1]) Město si vypůjčilo peníze od Spálovských, Podstatských, Střílenských a z Černého, od poddaných na panství helštýnském, celkem 2.355 r. 2 gr. $4^1/_2$ d.

[2]) Vklad učiněn r. 162?. (Z. d. O., XXXV., 5).

Lukáši vtáhli a 4.000 zl. výpalného žádali. R. 1623 ve 20. neděli po sv. Duchu zmocnil se Lipníka Valdštýn, který tu zanechal posádku až do r. 1624 pod hr. Laryšem a Bernardem Schölem.

Následkem útrap válečných nastal na podzim r. 1624 mor po 3 měsíce v městě a okolí trvající, který v městě samém jak z občanstva, tak z vojska přes 800 obětí si vyžádal, a jelikož r. 1623 byl neúrodný a r. 1624 kobylky mnoho škod na polích nadělaly, povstala tak velká drahota, že v městě byla měřice rži za 20 r., kráva za 50 r., cent másla za 300 r. a měřice pole za 80 r. Město prodalo kardinálovi ves Prusy za 5.000 r. dlouhé mince, kteréžto peníze na vojsko vynaložilo a vypůjčilo k témuž účelu jiné peníze, tak že dluhy jeho vzrostly na 80.000 zl.

Rodokmen pánů z Ditrichštejna, pokud se týče Lipníka:

Hr. Adam † 1590.
m. Marketa, vévodkyně Cardonská (n. 1555, † 1609).

Zikmund † 1600.
m. Johanka de Scala.

1. František (n. 1570, † 1636).

2. Maxmilian (n. 1596, † 1655).
I. m. Anna Maria kn. z Lichtenštejna † 1638.
II. m. Žofie hr. Mansfeldová † 1677.

3. Ferdinand Josef (n. 1626, † 1698).
m. Eliška kn. z Eggenburku.

Anna Františka.
m. Walter z Leslic.

4. Leopold Ignác (n. 1660, † 1708).
m. Dorota kn. Salmová,
bezdětní.

5. Walter Xaver (n. 1664, † 1738).
I. m. Susana Morkovská ze Zástřizl † 1691.
II. m. Karolina Pruskovská z Pruskova † 1734.

6. Karel Max (n. 1702, † 1784).
m. M. Anna hr. Khevenhüllerová † 1764.

7. Jan Karel (n. 1728, † 1808).
I. m. M. Kristina hr. Thunová † 1786.
II. m. Anna Baldaufová.

8. František Josef (n. 1767, † 1854).
m. Alexandra hr. Šuvalová.

9. Josef (n. 1798, † 1858).
m. Gabriela hr. Vratislavová z Mitrovic.

10. Gabriela (n. 1825, † 1909).
m. Alfred kn. z Hatzfeldt-Wildenburgu.

11. Antonie n. 1856.
m. Robert hr. Althann.

R. 1624 byl povýšen kardinál do stavu dědičných knížat říšských, učinil zboží své statkem svěřenským a nazval je panstvím lipenským. Jaké přízni u císaře se těšil, poznati z toho, že směl udíleti titul šlechtický, raziti peníze, a že požíval titulu „Eure Liebden“ jen panovnickým rodinám příslušného.

Aby posádka císařská na Helštýně více místa měla, přeložil kardinál r. 1626 úřady vrchnostenské do Lipníka.

Okolo sv. Vavřince r. 1626 stanul Mansfeld s 18.000 mužů u Lipníka. Než marně města dobýval; ztrativ tu asi 200 mužů konal loupežné výpady po okolí a odtáhl teprve, když se Valdštýn u Olomouce utábořil. Vojsko nepřátelské sice odtáhlo, za to ale vojsko císařské, které tu leželo, mnohé těžkosti městu působilo, tak že na jeho stížnost kardinál r. 1627 s císařem odvolání posádky ujednal.

R. 1628 dostalo se Lipníku nového obdarování od kardinála. Všechna stará obdarování byla pro účast města na vzpouře zrušena; jelikož ale obyvatelé se k náboženství katolickému vrátili a r. 1626 při hájení města věrnými se osvědčili, dal jim následující obdarování: 1. nikdo nesmí za obyvatele nebo do cechů býti přijat než katolík; kdo neumí čísti nebo psáti, smí se toliko na předměstí usaditi. Na život katolický dohlíží farář a panský úředník. 2. Do úřadu mají se voliti ročně o novém roce lidé dobré pověsti, o níž svědčí farář a panský úředník. Úřad má vše podle spravedlnosti souditi a odvolání k němu nezastavovati; kdo se proti tomu provinî, má býti trestán kázní v městě; větší proviny mají trestány býti buď na Helštýně nebo kde pán ustanoví. 3. Aby se město rozmáhati mohlo, a) potvrdil mu jeho majetek a ustanovil, že nový úřad má vždy mezníky obejíti; b) daroval platy ze staveb, masařů hostýnských a z vína pod obručí prodávaného, jakož i dříví z lesů panských na opravy mlýna, vodovodu a špitála; c) o soli ještě ustanovil, že kdo by na panství jinde než v městě sůl prodával, taková sůl propadne do komory panské; měšťanům dovolil pro svou potřebu sůl i jinde kupovati; d) potvrdil právo odmrti za 60 zl. mor. a ustanovil, že každý jest povinen podle své vůle něco duchovenstvu odkázati, a neučinil-li tak, jsou k tomu povinni dědici. Kdo by zemřel bez poručenství, bez dětí a pokrevných příbuzných, a jestli by se do roka žádný přítel dospělý, v zemi osedlý, k dědictví nehlásil, leč by ven ze země byl, a tudíž hlásiti se nemohl, patří pozůstalost

vrchnosti. Byl-li by na dědictví nápadník cizopanský, dá pátý díl na duchovenstvo městské a jest povinen, dědil-li grunt, platy z něho odváděti a do doby úřadem ustanovené hodnou osobou jej osaditi aneb sám na něm den a rok vyseděti. Není-li blízkých příbuzných, tu rada městská s vědomím panských úředníků polovici majetku má obrátiti na kostel, špitál a záduší, druhou polovici má rozděliti mezi vzdálené příbuzné nebožtíka, a není-li těch, patří obci. Co se lidí zle zachovalých týče, těchto celý statek připadnouti má vrchnosti; e) propustil vdovy a sirotky od stavení a slíbil, že jich do cizích služeb dávati nebude; měšťanům dal volnost na cizí grunty se stěhovati; sirotky, dokud stavu nepromění, vyhradil si dle potřeby ke svým službám; f) dal právo dělati smlouvy svatební a ustanovil pořad dědiců; g) povolil pivo vařiti, v městě panský dům vyjímaje šenkovati, a vystavovati je toliko do Tupce, Trnávky, Bohuslávek, Loučky, Slavkova, Radotína a Soběchleb. Šenk vinný ale sobě vyhradil. Co se pálenky týče, platiti má obdarování z r. 1597; h) odpustil roboty, aby „rozdíl, který mezi poddanými našimi městskými a selskými z pouhé milosti pro vážnost města činí, skutečně poznati mohli.“ Vymínil ale sobě a svým nástupcům, aby měšťané při příjezdu a odjezdu pánů svých nejdále na 4 míle dávali přípřež, a hofeři aby za platy slušné v poselství dle potřeby služby konali. i) Stvrdil městu 4 výroční trhy a trh koňský, jakož i právo mílové. Židům stvrdil starodávná obdarování, ale zakázal jim plésti se v živnosti a řemesla městská; v rozepřích mezi nimi a křesťany rozhoduje rychtář křesťanský. Poplatek za košer ale plynouti bude do důchodů panských. Ponechal městu mýto za 60 r. ročního platu a svolil, aby jednou tak velké poplatky vybírati mohlo. Vrchnost dá na školní oficiály 20 r. k) Rozhojnil městský erb. Za toto obdarování dávati bude město sloužiti mši sv. za jeho živobytí a po smrti anniversarium 4. října svým nákladem na budoucí časy a městská rada bude povinna přítomnu býti, se modliti a na oféru jíti.[1])

Téhož roku dal i cechům nové řády a vymohl r. 1629 na císaři pro město pátý výroční trh v úterý před sv. Kateřinou.[2])

---

[1]) Dto Mikulov, 10. července 1628.

[2] Dto Vídeň, 24 července 1629. Za císaře Františka I. zaměněny byly dny trhů výročních tak, že nyní se konají v úterý po obrácení sv. Pavla, ve

Jelikož platy válečné trvaly a město zadluženo bylo, zavedeny byly r. 1629 opět týdenní sbírky po městě, které celkem vynesly 930 r.

Kardinál Ditrichštejn ustanovil ve své závěti[1]) bratrovce svého Maxmiliána a potomky jeho hlavními dědici svých statků a připojil, že nejstarší člen rodiny dědí všechny titule; nebude-li potomků po meči, následují po přeslici; nebude-li ani těch, patřiti mají Františkovi Popelovi z Lobkovic, který měl sestru Maxmiliánovu za manželku. Kdyby některý z dědiců od katolické víry odpadl anebo o statky ty souditi se chtěl, budiž dědictví zbaven a všechny statky mají patřiti k biskupství olomuckému. Zemřel roku 1636.

Maxmilián (1636—1655) byl již r. 1631 povýšen do stavu knížecího, r. 1637 zastával po 3 měsíce úřad zemského hejtmana. Za císaře Ferdinanda III. stal se ministrem, rytířem zlatého rouna a císařským radou; byl též nejvyšším hofmistrem císařovny. Tento s počátku nedržel panství lipenského ve vlastní správě, nýbrž pronajal je roku 1637 Václavovi Bánovskému, svému bývalému důchodnímu, za ročních 8.000 zl. na 6 let.

R. 1638 potvrdil městu všechna obdarování a svolil k jeho žádosti, že totiž bez panského povolení osoby stavu rytířského v městě domů kupovati nesmějí, a když neplatí povinných platů, ani vlastního pastýře pro svůj dobytek si nesmějí držeti, nýbrž mají svůj dobytek na společnou pastvu vyháněti; ovcí smějí chovati tolik, kolik město dovolí. Postoupil též městu pokuty z osob zle zachovalých na opravy cest a dlažeb a zakázal obyvatelům hranickým vměšovati se v obce na panství lipenském.

R. 1640 povstala rozepře mezi pravovárečnými měšťany. Všichni totiž neměli stejného práva. Z 41 domů měl každý právo na 2 várky, ze 7 domů na 4 a z druhých 7 domů na 3, 2 domy měly $2^1/_2$ várky, jeden $1^1/_2$ a jeden jen jednu várku. Zikmundek sám měl právo na 6 várek. Těch 41 měšťanů, kteří měli po 2 várkách, překáželo ostatním tak, že tito ani svých várek vyvařiti nemohli, ač plat z nich dávati měli. Komisař z Olomouce povolaný rozhodl, že kdo více platí, i více vařiti má. Později

---

čtvrtek před čtvrtou nedělí postní, v oktávě Božího Těla, druhé úterý po sv. Anně, a v úterý před Všemi Svatými.

[1]) Dto Šoproň, 29. prosince 1634.

r. 1678 a jiná léta se připomíná, že obec sama měla 9 várek. Počet právovárečných nebyl též vždy stejný; měnil se dle toho, jak domy osazeny neb opuštěny byly.

Zikmundek, který r. 1641 zemřel, podává o stavu města tuto zprávu na listě 165.: v městě usedlých bylo 46, lhotníků 6, požárníků 26; v předměstí usedlých 54, lhotníků 14, požárníků 37; míst prostých od požárů 99. V Osecké ulici byly dva zemanské dvory po Štolcovi, jeden z nich nově postavil Adam Podstatský, druhý zůstal pustý: v téže ulici zůstal pustý dvůr po Janovi Podstatském. Po Stvolinském zůstal pustý grunt v městě a pustý dvůr na záměstí. V Moravské ulici postavil Hynek Severský nově dvůr; v Hranické ulici zůstal pustý dvůr po Henfstenglovi a při bráně pustý dům a grunt po Želeckém a blíže obecního dvora pustý dvůr po Pergaru (Bergrovi). Ze 7 dvorů nebo domů sama toliko místa jsou a zdi na nich stojí. V Lipníku a na předměstích za dob pokojných bylo 283 osedlých, nyní jest jich skutečně 140, lhotníků 37 a míst pustých od požárů 106. Toť obraz města, jež se těšilo přízni vrchnosti, samého kardinála Ditrichštejna!

Všechny naděje na rozkvět města zničily války švédské. Když Švédi v červnu r. 1642 do Slezska vtrhli, nemělo město ani dostatečné posádky: táhl tu sice od Svídnice císařský plukovník Fernemond se svou armádou, jelikož ale před Švédy prchal, ani posádky tu nezanechal. Vojska císařská i nepřátelská semo tamo táhnoucí tolik škody nadělala, že, když na obecním sněmě r. 1643 berně peněžitá i obilní povolena byla, panství lipenské jako dokonce zkažené označeno bylo. Jak si vojsko císařské v městě počínalo, toho dokladem jest švédský plukovník Jiří Paikul v Olomouci. Olomučtí totiž stěžovali si u něho do útisků jeho vojska, načež jim Paikul odvětil, že on s nimi tak tvrdě nezachází jako císařští s Lipenskými.[1])

Torstensonovi plukovníci Dörfling, Winter a Rob stanuli 5. července r. 1643 před Lipníkem, dali z kusů u kláštera postavených na město 143 ran, načež se města zmocnili, přes 14 neděl tu s 2.000 koní leželi, plenili, a na občanech, vrchnosti a židech 6.000 a na děkanovi a klášteře po 50 tolarech vynutili. I zvonici chtěli prachem do povětří vyhoditi, což se jim ale nepodařilo právě jako Helštýna po 4 neděle marně dobývali, v němž

[1]) Archiv für österr. Geschichte sv. 65., str. 389

obyvatelé jak z města, tak z okolí útočiště hledali. Zdejší kraj musil Švédům splatiti 3.450 r. a dodati 65.823 porce chleba po 2 librách, 65.823 mázy piva, 39.203 libry masa a 5.624 měřice ovsa.

V září rozbořil Dörfling, než odtáhl, brány městské. Na to vtáhlo vojsko císařské do města; r. 1644 byl tu ležením rytmistr Rohrscheidt s jízdou pluku Schweinitzova.

Dne 23. října r. 1645 dobyl švédský general Königsmark Lipníka a pustošil po okolí. Jeho auditor Dehmell uloupil kostelní poklad „dědictví Kristovo“ a sice 44 liber a 4 loty pozlaceného a 13 liber bílého stříbra, krásně vypracovaného, a 800 tolarů na hotovosti, celkem v ceně 4.000 r. a na městu vynutil 5.000 r.; až do zaplacení byli dva měšťané jako rukojmí odvedení do tábora švédského, na nichž Švédi ještě 3.000 tolarů vynutili.

Téhož roku vydobyli Švédi Fulneka a pevně se tu usadili až do roku 1650. Na obnovení opevnění dobytého města musil zdejší kraj dodati 500 měřic vápna a město s okolím musilo Švédům do Fulneka, pokud tu se zdržovali, odváděti 50 tolarů měsíčně, k čemuž okolní vesnice přispívati musily. Jaká bída tehda v městě a okolí panovala, poznati z toho, že, když Švédi r. 1646 od poddaných panství hustopečského, hranického a lipenského žádali 35 tolarů, 4 kusy hovězího dobytka, 16 věder piva, 2 centy soli a 8 fůr sena, nebylo možná toho sehnati. Když jim to dáno nebylo, dali se do loupení.

Ode dne 2. listopadu roku 1646 tábořil v Lipníku švédský general Wittenberg se svou jízdou po 8 dní; jelikož měl své zásoby, nežádal sice ničeho, ale žena útokem na bránu Oseckou rozbořil 10 domů a škody za 5.520 r. 22 kr. nadělal.

Dne 27. dubna roku 1647 poslal general Paikul ze svého hlavního stanu Hündsfeldt městu dopis, nímž žádal o 2.000 tol., které prý mu město z r. 1643 dlužilo. Město poslalo mu žádost, v níž odvolávajíc se na platy v těchto letech vynucené a škody učiněné líčilo svou bídu, že domy jsou opuštěny, chleba svým ženám a dětem jinde vyžebrávají, panství že s jedné strany Bečvy jest zpustošené, s druhé strany že na Helštýn přispívati musejí, že měsíčně do Fulneka platiti povinni jsou, a žádalo tudíž, aby něco spustil, a ostatek že ve lhůtách zaplatí. Když městu vyhověno nebylo, žádalo knížete o radu a o pomoc. Jak celá ta záležitost vyřízena byla, jest neznámo.

Válka 30letá ukončena byla mírem vestfálským 24. října r. 1648. Švédi ale zůstali ve Fulneku až do 10. července, když jim vyplaceno bylo 200.000 tolarů. Zatím po okolí drancovali. Tak přijelo dne 29. října roku 1648 na 100 rejtarů o 3. hodině v noci k Lipníku, postavili stráže na předměstí, 12 z nich přelezlo zdi městské, 6 hlídačů u brány zajalo, 5 velkých zámků na bráně odrazilo a na to vtrhlo 80 rejtarů do města, troubili na poplach a pobrali z nejpřednějších domů koně, a co se dalo odnésti, načež odjeli. To vše se stalo v hodině. Město obviňujíc rytmistra Schmida z netečnosti, žádalo knížete, aby on jakož i velitel helštýnský byli odstraněni.

Dne 24. července r. 1650 konány byly v celé zemi slavné služby Boží na poděkování. Úplný pokoj ale v tomto kraji nebyl, protože potulující se tlupy Valachů obyvatelstvo ustavičně znepokojovaly.

Války švédské stály město 108.136 r. 59 kr.; z toho zůstalo dlužno 51.775 r. Opuštěných míst po válce bylo v obci křesťanské 117; ze 40 domů v obci židovské po dobu samé války ani jeden opuštěn nebyl, teprve později i tu opuštěny byly některé domy. Mnohá z opuštěných míst dostala se do rukou úplně cizích majitelů buď kupem anebo byla prostě zabrána. Tak i kníže některá koupil, jiná prostě ujal, jak vidíme z nařízení z r. 1652, kterým naporučil hejtmanovi, aby pozemky, jež náležely toufarům nebo bratřím, vyjma ty, které děkan drží, k jeho užitku obrátil a připsati dal. Knížecí zahrada s přiléhajícími staveními, bývalý knížecí pivovar v ulici Osecké a rozšířený zámek se zahradou a stodolou stojí na místě opuštěných gruntů býv. nekatol. majitelů.

Město chtíc míti vydatnější příjmy na zaplacení dluhů, odepřelo obcím Oseku a Loučce dříví z lesa pod záminkou, že ztratily právo na les, protože prý městu v dobách válečných ku pomoci nepřispěly. Než kníže, k němuž obce se o pomoc utekly, rozhodl r. 1652 tak, jako dříve Albert Kostka z Postupic.

Když na město vypleněné a zadlužené ze všech stran bylo o zaplacení dluhů naléháno, a když ani komise, která r. 1653 na přímluvu knížete Maxmiliána od císaře byla vyslána s věřiteli o shovění vyjednávat, ničeho nevyřídila, a nad to ještě zaplacena býti musila, vzal kníže dluhy na sebe a zaplatil je, když město se zavázalo ročně 1.200 r. jemu až do úplného zaplacení odváděti.

Po smrti knížete Maxmiliána nastoupil syn jeho Ferdinand (1655—1698), nejvyšší komoří moravský a r. 1664 hejtman zemský. Město ročních splátek nezdolalo; protože vrchnost za město dluhy zaplatila, r. 1658 postoupilo knížeti v náhradu dům Grabačovský, kde se víno šenkovalo, a od r. 1660 na 6 let zavedlo z téže příčiny zvláštní poplatky; i čeledínům bylo týdenně z každého rýnského po 1—3, a tovaryšům po 1 kr. platiti. Než ani to nestačilo. Proto město dlužíc ještě 42.753 r. žádalo knížete,[1]) aby na sražení dluhů přijal některá práva a nemovitosti městské, jako vystavování piva do 7 obcí, prodej páleného na celém panství, mlýn trávnický (přední) a pole zvolinské. Kníže to přijal v ceně 10.923 r. 38 kr. s podmínkou, že město, které si v městě prodej páleného vyhradilo, za to nadále ročně 80 r. platiti bude. Na to se město zavázalo, že ostatek po 500 r. ročně spláceti bude. Časem se přišlo i na to, že z dluhů městských má se ještě poraziti 3.482 r. 36 kr. 2 d., dluh to starý, který majitelé helštýnští udělali, a který tudíž na tomto zboží vázl, za nějž město toliko ručilo. Tak splácen byl dluh až do roku 1696, kdy kníže ostatek 1.290 r. 35 kr. 2 d. městu odpustil.

Kníže Ferdinand r. 1660 na rozmnožení a zaokrouhlení pozemků při dvoře Podštatském zakoupil a částečně zaměnil s městem a s občany $164^1/_2$ měř. polí; za měřici platil po 6 r.

Než ani v druhé polovici 17. století nežilo město v pokoji. R. 1662 velkovezír Achmet Kiupril vypověděl císaři Leopoldovi válku. Již v říjnu přišlo vojsko císařské na přezimování do Lipníka, které mnoho škod nadělalo. Když pak počátkem září r. 1663 Turci vpadli na Moravu, tu na rychlo opevňován Helštýn i město a sbíráno vojsko. Panství lipensko-hranické mělo dle nařízení ze dne 20. září postaviti 382 muže. Dne 2. října dostal hejtman helštýnský Kondilli rozkaz táhnouti se 200 mužů na hranice moravské a obsaditi průsmyk u Strání. Strach před Turky byl tak veliký, že i sama vrchnost dobytek ze svých dvorů do lesů zahnala, kamž se i poddanní opustivše své grunty utekli. Hejtman kraje přerovského Zikmund Podstatský z Prusinovic píše, že ve větší části vesnic ani živé duše nebylo, a že mnoho let bude třeba, aby kraj se zotavil. Císařským nařízením byla všem, kdož službu válečnou konali, po tu dobu polovice daní odpuštěna.

[1]) Smlouva o to ze dne 4. května 1662. (List ten, jenž slove dobrá vůle, obsahuje dluhy města v této době).

Do Lipníka uteklo se mnoho lidí nejen z toho panství, nýbrž přibyly sem i rodiny z dalších osad ano i z Uher, které teprve po sv. Martině do domovů svých se vrátily, když Turci od Nových Zámků odtáhli následkem tuhých mrazů v říjnu. V městě panoval nedostatek, protože v Týnském, Molovém a Trávníckém mlýně po 3 měsíce nemohlo se mlíti, jelikož struha pro nedostatek robotníků nemohla býti opravena.

Nové nebezpečí turecké nastalo r. 1683. Císaři táhl na pomoc král polský Jan Sobieski. Část vojska, téměř samá jízda, táhla pod vůdcem Sienawskim v počtu 5.000 mužů a přitáhla na večer 20. srpna do Lipníka. K tomu vojsku připojila se posádka helštýnská.

Kromě nebezpečí válečných bylo městu prodělati různé spory jak o les, tak o městské pozemky. Lipeňští nechtěli obcím Oseku a Loučce, které měly podíl na lese dávati stavivo; stalo se sice 21. dubna r. 1688 narovnání, které ale dodrženo nebylo, a proto 1. února roku 1687 vydal kníže potvrzení práva obcí venkovských.

Osada Trnávka přivlastnila si výhon městu patřící; dle porovnání z r. 1678 uznáno bylo, že výhon patří městu; město jej ale Trnavským za 15 gr. ročního platu ponechalo k užívání. S Týnskými nastal spor o Závrbek r. 1695. Komise ustanovená určila sice meze, pokud každé obci patří, než občas povstávaly hádky o meze, které teprve r. 1747 ukončeny byly.

Po Ferdinandovi následoval syn jeho Leopold (1698—1708), nejvyšší komoří. V těch dobách propukly bouře selské, jichž loupežné roty využitkovaly k loupení a drancování. Tak v květnu r. 1702 vyloupen byl mlýn v Pekle, načež lupiči táhli do Rakova. Z Lipenska vytáhlo 100 mužů do lesů, aby jich pronásledovalo, což bylo ale bez výsledku. Podobně v květnu r. 1708 bojovalo zdejší vojsko na hranicích uherských, kdež velitel a 35 vojínů z Lipenska a 14 vojínů z panství veselského padlo. R. 1710 byl farář v Soběchlebích Valachy přepaden a vyloupen.

Leopold zemřel bezdětný a v dědictví panství toho uvázal se bratr jeho Walter Xaver, který byl od r. 1672 kanovníkem olomuckým, r. 1701 nejvyšším sudím zemským, r. 1702 se stal nejvyšším komořím a r. 1714 hejtmanem zemským, r. 1721 rytířem zlatého rouna a tajným radou císařským.

Walter Xaver (1708—1738) potvrdil dne 1. února 1709 výsady městské. R. 1710 koupil dvůr zvaný Švábenský se 168 měř. polí za 3.000 r. a přivtělil jej k majetku panskému.

V letech 1725—1726 byly opět spory o les, které skončily ve prospěch Oseka a Loučky s tím podotknutím, že svévolné pustošení lesa se jim zakázalo.

Na žádost města potvrdil r. 1733 císař Karel VI. všechna obdarování, při čemž staly se změny takové, že ne na duchovenstvo, nýbrž na kostely v poručenstvích odkazy díti se mají, a že není třeba, aby při každém poručenství někdo z městské rady přítomen byl, nýbrž jen, když jest to možná.[1]) Roku 1737 zřídili stavové zemští, kteří si prodej tabáku od císařské dvorní komory zakoupili, v městě abaldu (trafiku).

Doba Karla Maxa (1738—1781), nástupce Walterova, nejvyššího maršálka, nejvyššího dvorního sudího a od roku 1749 rytíře zlatého rouna, byla s počátku vyplněna válkami, které byly pro město osudnými.

Když nastoupila císařovna Marie Terezie, počaly války o dědictví habsburské. Roku 1740 počali válku Prusi. Již 31. ledna roku 1741 přitáhl sem ustupuje před pruskou armádou císařský general Browne a utábořil se s důstojníky štábními v zámku. Hradby městské byly opraveny a v městě uloženy zásoby. Obyvatelé městští i venkovští měli mnoho potíží s přípřežemi i ubytováním raněných.

Dne 27. prosince obsadili Prusi Olomouc a již 30. prosince oznámil major Altenburg z Olomouce Lipenským, že 31. prosince o polední přijde 800 mužů a 150 koní v pokoji. Než tento den přišlo toliko 100 granátníků s vozy. Jejich chování dne 1. ledna 1742 přesvědčilo Lipenské o opaku. Naloupivše, co chtěli, dali se do tance a židé zdejší jim hráli, což všeobecně za zradu považováno bylo. Zatím přišlo i ostatní pruské vojsko. Dne 5. ledna prohledl major Altenburg zásoby zboží, zbraní a poklady v zámku i na radnici. Zásoby mouky ze zdejšího skladiště 1.454 centy 85 liber byly od obyvatelů okolních vesnic ve 140 sudech dne 9. ledna odvezeny Prusům do Olomouce. Dne 16. ledna musili obyvatelé všechny zbraně na radnici složiti a vrchnostem, zdejší i okolním, bylo uloženo vojsko potřebnými věcmi opatřovati. Dne 31. ledna přitáhl sem generál de la Motte Fouqué ještě s 900 mužů na ležení. Dne 3. února odtáhli Prusi odtud zanechavše tu své nemocné a malou posádku; 27. února přitáhl

[1]) Dto Laxenburk, 11. května 1733.

general Nassau s vojskem, utábořil v městě 3 eškadrony a ostatek v Loučce, Oseku a Prosenicích. V tom došla zpráva, že u Val. Meziříčí stojí na 9.000 Valachů a Uhrů. Posádky z vesnic vtáhly v noci na 1. březen do města a zabezpečily se v něm. Dne 2. března přitáhl s vojskem 600 mužů Kleist a Nassau odtáhl do Přerova. Ale již 13. března Prusi zkazivše všechna opevnění odtáhli k Olomouci, neboť Valaši zmocnili se mlýnů v Týně a u Lipníka, zásoby Prusům odňali a týž den město obsadili. Jelikož židé ze zrady obviněni byli, vynutili na nich 100 zl., domy jejich v městě a okolí vyplenili a na druhý den odtáhli. Dne 23. března, na Velký pátek, přitáhl prapor pluku Kleistova do Lipníka na ochranu židů, kteří o to žádali. Hradby městské poškozené byly koly opevněny a ulice vozy uzavřeny. Od 26. do 31. března tábořily tu 2 pluky Prusů s 2 eškadronami, které stály město 1.083 r. Dne 1. dubna uložili Prusi městu a panstvím lipenskému a hranickému do 3 dní zaplatiti 35.000 zl.; město na tento obnos přispělo 1.800 zl. tím způsobem, že obyvatelé, kteří neměli polí, platili po 3 zl., a kteří měli pole po 10—36 zl. Židům uložili Prusi zaplatiti 2.500 zl. a faráři 500 zl., který jakožto splátku na na tento obnos vydal stříbrné stolní náčiní v ceně 180 zl.

Dne 7. dubna přitáhl Mořic Desavský z Přerova. Kromě loupení v městě a okolí dal jímati muže zbraní schopné, tak že tito do lesů utíkali. Takové poměry trvaly až do 14. dubna, kdy Uhři se k městu blížili. Toho dne Prusi Lipník opustili, vynutivše ještě pro prince Mořice Desavského 253 zl. a pro ubytované vojáky po 4—20 r. Dne 16. dubna vtáhli Uhři do města.

Po 23. dubnu nebylo Prusů na Moravě.

Škody v našem okrese od 28. ledna do 23. dubna 1742 učiněné odhadnuty takto: vrchnost lipenská 16.704 r., poddaní z panství lipenského utrpěli za stravování a učiněné škody jakož i hotově 29.293 r. Tolik stálo jenom vojsko nepřátelské.[1])

Když pak 11. června 1742 mír ve Vratislavi byl učiněn, bylo zdejšímu kraji vojsko se vracející, které též mnoho škod nadělalo, ještě vydržovati.

Když nastal klid, žádalo město knížete za potvrzení svých výsad, jehož se mu r. 1747 dostalo. Toto obdarování potvrzeno bylo r. 1759 i císařovnou Marií Terezií.[2])

---

[1]) Archiv für österr. Geschichte 40. sv. a archiv zámecký v Lipníku.

[2]) Dto Vídeň, 22. prosince 1759.

Jelikož spory mezi městem a obcemi Osekem a Loučkou o les neustávaly, ač r. 1747 městu řádem lesním se říditi přísně naporučeno bylo, stalo se r. 1749 mezi oběma stranami narovnání.

Protokol lokální visitace popisuje Lipník následovně: V Lipníku jest v městě 71 pravovárečných domů (i s městským pivovarem), oprávněných k pálení kořalky a celkem 85 měšťanů. Domy bez polí na městském gruntě jsou 3 soukromé, městský špitál, stará radnice, nová radnice, 2 domy obecní, v jednom z nich bývá učitel a varhaník, v druhém zvoníci a hlásní, panský vinný dům a jatky, které povstaly z 5 opuštěných gruntů. Na předměstích jest: v Osecké ulici 46 domů, v Hrnčířské 23, v Loučské 30, v Hranické 29, v Novosadské 24, v Souhradské 33. Hoferů celkem, kteří mají pole, 56, a bez polí 117.

Obec má dvůr, mlýn na nestálé vodě, 660 měr pastvisk; u dvora jest zahrada na 20 měř., a les 4.232 měř. 2 achtely.

Úhorem se nic nenechává. Šestina polí obseta jest žitem, prosem, konopím a lnem. Předíva se přede z vlastního jenom pro domácí potřebu.

Krav pro špatné pastvy, a že 900 ovcí panských na pastvě podíl má, jest asi 250 kusů.

Výroční trhy prospívají pravovárečným měšťanům, město z 5 jarmaků má 15 zl. místného, které si nechávala městská rada, nyní ale z nejvyššího nařízení do obecní pokladny na opravy dlážky plynou.

Pivo vaří z pořádky od čís. 1.—71., čís. 60. jako pivovar vyjímaje; na každého připadne za $^5/_4$ roku várka o 31 bečkách a 2 vědrech; z toho jest bečka a 2 vědra deputátní, ostatek se prodá. R. 1750 se uvařilo 1.560, r. 1751 1.620 a r. 1752 1.590 beček.

Palírny jsou pronajaty a nájemné vyneslo roku 1750 700, r. 1751 a 1752 1.010 zl. které mezi pravovárečné rozděleny byly.

Radnice nenese nic.

Židovstvo má obecní dům, který je zároveň jatkami, synagogu, špitál, u hřbitova druhý obecní dům a jiných 42 domů, celkem 46 domů.

Potud protokol lokální visitace.[1])

---

[1]) Dle katastru z r. 1749 měla vrchnost bez dvorů 92 m. $^4/_8$ polí, 2 m. $^2/_8$ zahrad; město mělo 2.741 m. $^7/_8$ polí, 130 m. $^5/_8$ zahrad a luk na 46 $^1/_2$ fůry sena a 23 fůr otavy. Obec měla s vrchností společného pastviska 50 m. a sama lesa 103 m. V Lipníku bylo 63 měšťanů s poli a 7 bez polí, parcelí bylo 552;

Město mělo již v letech 1710, 1717 a 1727 spory s vrchností o spolupastvu na městském pastvisku (u sv. Anny), které r. 1394 Lacek z Kravař městu daroval, a které mělo 295 měr.[1]) Vrchnost odůvodňovala své právo tím, že koupila dvůr Podstatský a Švabenský, kterým toto právo slušelo. V letech 1766 a 1771 stalo se narovnání, kterým právo vrchnosti uznáno bylo.

Kníže Karel Max postavil, jelikož stávající dvory nedostačovaly, nový dvůr dle něho Karlův nazývaný, při němž v letech třicátých 19. století byla založena kolonie městská Nový Dvůr zvaná. Týž dědil roku 1769 po vymření rodiny z Pruskova její statky a rozmožil svůj erb. R. 1784 postoupil své statky synovi Janovi Karlovi (1781—1808), který byl od roku 1767 rytířem zl. rouna a nejv. podkoním. R. 1782 potvrdil císař Josef II. obdarování městská. Tento na svých cestách dvakrát zavítal do Lipníka a sice r. 1766 a 29. července r. 1787.

Roku 1790 počala opět doba válečná. Od 25. května do 9. srpna leželo tu vojsko Laudonovo, které mělo na Bečviskách skladiště; městu bylo uloženo o vydržování jeho se starati. R. 1798 dne 5. prosince táhli tu Prusi a potom trvaly ustavičné pochody vojenské, jimž přípřež a proviant kraj zdejší dávati povinen byl, tak že obyvatelé mnoho škod utrpěli.

R. 1792 byl zapsán dvůr Podstatský do kvaternů dvořáků jako svobodný zemský statek, ale pod záhlavím Lipenské panství; tento zápis byl zrušen r. 1799, kdy zapsán byl jako od starodávna k panství slušící, a ne jako svobodný.

R. 1798 povstaly spory mezi Lipenskými samými o les; jednalo se o to, kolik dříví mají měšťané, a kolik předměšťané dostávati. Strany porovnány soudně tak, že každý měšťan z ohledu na várky piva dostane 24 sáhů a každý předměšťan 12 sáhů.

Za Jana Karla byl r. 1796 konečně kapitole olomucké splacen poslední dluh váznoucí z r. 1594 na tomto panství obnosem

předměšťanů bylo 95 s poli; 72 nemělo polí, ale měli zahrady, 26 bez polí a bez zahrad a 21 hoferů. Každý 3. rok se hnojí, seje se rýž, ječmen a oves. Obec má dvůr o 103 m. a 2 pastviska na Horecku a u Týna, o něž jest pře s vrchností.

[1]) R. 1750 poznamenáno jest, že vrchnost za plat ponechala městu své právo na spolupastvu a sice od splavu až po Valchařskou ulici na 30 měřicích, na Horecku na 65 měř., u topolů za Bečvou na 20 m., a u Spravedlnosti a u Týna na 60 měř. Vrchnost přiznává, že jí na těch pozemcích pastva jen do polovice patří, čí ale ty pozemky jsou, není jisto. (Sign. 102/I.)

5.803 zl. 20 kr. Týž r. 1802 zdědil statky i erb leslijský, které na něj připadly následkem sňatku dcery Maxmilianovy Anny s Waltrem hr. z Leslie.

Jeho nástupce a syn František Josef (1808—1854) vyznamenal se vydobytím pevnosti Valencienské 28. července 1793, začež se mu dostalo řádu Marie Terezie; byl též vyslancem v Petrohradě. Za něho po ukončených válkách napoleonských město klidně se vzmáhalo.

Pamětní spis z r. 1841, uschovaný ve vížce kostelní, připomíná, že r. 1840 bylo městu nařízeno postaviti most přes Bečvu. Jelikož náklad naň pro tu dobu byl nezdolatelný, trvalo to ještě mnoho roků, než byl postaven. Sbírkami v obci založena byla obecní nemocnice a Jan Sommerfeldt, lékárník, založil nadaci na zakupování léků. Zároveň stěžuje si pisatel pamětního spisu na vzmáhající se přepych, který blahobytu na ujmu jest.

R. 1848 přestaly úplně poměry poddanské. Jelikož to byl rok revoluční, dalo město na vyzbrojení národní gardy 2.000 zl. stř., jejíž prapor r. 1849 posvěcen byl. V nastálém rozčilení mysli byla i v městě okna vytloukána, a ani fary nebylo ušetřeno.

Město vykoupivší se z platů vrchnosti povinných, žádalo r. 1852 i za vykoupení lesa, aby bylo samo pánem v něm. Než to povoleno nebylo. A když rekurs singularistů i ministerstvem zamítnut byl, počalo r. 1853 s obcemi Loučkou a Osekem vyjednávati, kteréžto vyjednávání teprve r. 1867 ukončeno a místodržitelstvím schváleno bylo. Zatím ale opět obce výše jmenované spokojeny nebyly, než marné bylo jejich odvolání; dostaly od singularistů vyplaceno 36.701 zl. 40 kr., z čehož připadlo na Loučku 14.822 zl. 20 kr. a na Osek 21.879 zl. 40 kr., kterýmiž penězi se jednotlivci podělili; podíly byly vyměřeny podle rozlehlosti gruntů.

R. 1854 ujal se panství kníže Josef z Ditrichštejna, který ale již r. 1858 zemřel zanechav 4 dcery. Aby rozlehlé statky Ditrichštejnské na Moravě i v Čechách mezi ně rozděleny býti mohly, byl 7. září 1860 zrušen svazek svěřenský, a dne 3. června 1862 při dělení dostala toto panství Gabriela, provdaná za Alfreda knížete z Hatzfeldt-Wildenburgu. Za ní byl zámek přestavěn. R. 1864 vykoupila vrchnost právo pastevní od obce.

R. 1866 vypukla válka pruská; následek její kromě ubytování vojska a škod na polích byla cholera, která si v městě 115

obětí vyžádala. Od té doby průmysl a obchod v městě se vzmáhá. R. 1910 byla pořádána výstava prací českých řemeslníků a průmyslníků. Požadavky nové doby uvedly město do velkých dluhů.

Kněžna Gabriela zemřela r. 1909 a ustanovila dědičkou svých statků svou dceru Antonii, provdanou za hr. Roberta Althanna. R. 1911 přestalo se v měšťanském pivovaře pivo vařiti.

V obvodu městském bývaly dříve ještě dvě osady:

Horka nad Lipníkem, na níž r. 1374 Lacek z Kravař manželce své vykázal věnem 750 k. gr. a r. 1420. Petr ze Strážnice Elišce, dceři Lackově, 40 k. gr. ročního platu. Patřila k majetku hradu Helfenšteina; ještě r. 1480 uvádí se mezi osadami, jež vložil s hradem H. Heralt z Kunštátu p. Vilémovi z Pernštejna.[1]) R. 1554 byla pusta; nepřipomíná se při zápisu vkladu hradu H.[2])

Odončí. R. 1406 Marketa, vdova po Jarkovi z Pěnčína, vzala Petra z Odončí na věno své v Pěnčíně na spolek. Tento zase s ní a Jiříkem z Pavlovic na vše, co měl v Pěnčíně, spolčil se. R. 1408 spolčil se Jiřík z Pavlovic s Petrem, řeč. Jechancem z Odončí. Více o této osadě není známo. Na obě osady připomínají trati polní Horecko a Hodončí.

B. Obec židovská.

Židé v Lipníku tvoří obec nábožensky a od r. 1850 politicky samostatnou, která dle sčítání z r. 1900 měla ve vnitřním městě 63 domů se 737 obyvateli, na Horecku a v cihelně 29 domů s 268 obyvateli, celkem 1005 obyvatelův.

Z těchto bylo dle národnosti 547 Čechů a 458 Němců, dle náboženství 701 katolík, 294 židé a 10 evandělíků. Počet židů v celém L. obnášel r. 1835 1441; r. 1900 534. Toto klesnutí počtu obyvatelů židovských se vysvětluje tím, že v Lipníku zanikl průmysl soukenický a obchod dobytkem polským.

Po válce 30leté bylo tu načítáno 40 domů, r. 1667 lépe stavěných domů 13, špatně stavěných a malých 21, 6 opuštěných a kromě toho špitál, jatky a obecní chalupa. R. 1700 bylo tu 43 osedlých domů a 1 pustý, chrám, obecní dům, hřbitov na místě obecní chalupy, nemocnice a jatky. Již v tomto roce měli židé v křesťanské obci 4 domy, nyní jich mají více.

---

[1]) Z. d. O., XII., 13.

[2]) Z. d. O., XXV., 93.

Obecní majetek tvoří 3 a půl domu, obecní dům, synagoga, škola, jedno stavební místo a dva hřbitovy.

Nejstarší rodiny, které přes 100 roků jsou na místě, jsou Zerkowitzová č. 29 a Bergrová č. 44.

Poddanské poměry. R. 1609 platili o sv. Jiří gruntovní činže 25 r. a platu přibytého 50 r.; o sv. Jakubě z obchodů 20 r. a o vánocích, že nepůjčovali koně, 150 r. Obec dávala 2 litry šafránu (argana) nebo libru zemského dobrého šafránu; řezníci 10 kamenů loje přepuštěného, 80 zadků škopových a čeládce v panském dvoře byli povinni prodávati libru masa za 5 d. Při obnovování fojta dávali Jí Mti paní štuček kmentu. Israel žid dával libru hřebíčků a 3 libry pepře, Frometka židovka totéž. Když Aron od Frometky místo koupil, připlácel ještě 10 r. R. 1622 byli na svou žádost osvobozeni od platu z míst stavebních.

Dle urbáře z r. 1700 odváděla obec židovská tyto platy roční vrchnosti: stálý plat čtyřikrát do roka po 116 r. 40 kr., z vína 30 r., za dovolení židovským krejčím dané, že smějí obchodovati křesťanskými obleky[1]) na veřejných trzích v Lipníku, Drahotuších a Hranicích 9 r. 20 kr., za obchod zbožím srstnatým 2 r. 30 kr., za pohřbívání zemřelých v městě 14 r., za dvoje jatky a za prodej masa židům i křesťanům 11 r. 40 kr. Dle starého urbáře platili ještě o 245 r. více, což jim ale vrchnost odpustila, jakož i dodávání 80 zadků škopových. Dále byli povinni ročně dávati 2 centy rozpuštěného loje, začež za každou libru dostávali 7 kr., řezníci židovští byli povinni pro hospodářské služebnictvo a čeleď ve dvoře panském dávati deputátní maso libru za 5 d. a od vrchnosti ovce kupovati. Byli také povinni ročně 12 sudů piva z panského pivovaru bráti a nalévali-li jiné víno než košer, platili z každého sudu 3 r.; kdyby ale košer víno ať v malém, ať ve velkém křesťanům prodávali, zaplatí vždy, jak chyceni budou, pokuty 10 tol. mor. Dle obdarování měli platiti z lázní 9 r. 20 kr., jelikož ale tehda jich neměli, neplatili ničeho. Kdyby si ale chtěli lázně postaviti, budou platiti více. Kdyby se cizí žid v obci usadil, má se hejtmanovi ohlásiti a dle židovského obdarování obstojné ochranné zaplatiti. Za obnovení rady byla obec povinna ročně hejtmanovi pěkný slezský závoj dáti. Konečně byli povinni všechnu přebytečnou drůbež z panských dvorů

[1]) Židé tehda nosili zvláštní obleky, aby se různili od křesťanů.

kupovati a tržní cenu zaplatiti. Urbář dodává, že měli ještě více povinností, které od předešlé vrchnosti v letech 1655—1698 jim darovány byly.

Závazky k obci křesťanské ustanoveny byly porovnáním mezi oběma obcemi. Za roboty platila obec židovská křesťanské 10 r. 30 kr. R. 1703 slevila jim vrchnost na platech, tak že místo 600 mor. tol. platili toliko 400 tol.[1]) R. 1705 se připomíná, že faráři dávali diškrecí třikrát do roka (na hlavní svátky) koření, „species diversorum aromatum" nejméně vždy za 3 r.

Chrám židovský, škola zvaný, u hradeb městských, připomíná se r. 1540., ač jistě již dříve stál, jak tomu stavba jeho nasvědčuje. V letech 1607—1608 byl rozšířen,[2]) r. 1845 obnoven, a opět v letech sedmdesátých 19. století zvětšen.

Hřbitov měli dříve v městě a v hradbách. Jelikož tu ale byli pochováváni i židé z Přerova a odjinud, osvědčil se malým, a proto r. 1567 koupili si od města kus pozemku na nový hřbitov na Novosadech. Protože se u židů mrtvoly nevykopávají, byl r. 1883 podle starého zřízen nový hřbitov.

Školství. Císař Josef II. dovolil židům při každé synagoze zříditi si školu na vlastní útraty. Původně se vyučovalo v domě soukromém vedle obecního domu, později byla postavena školní budova u hradeb; r. 1878 na témže místě postavena nynější budova školní.

Jako první správce připomíná se Jakub Lerchenfeld, který tu působil až do r. 1792. Po něm Markus Rosenbaum, který r. 1852 slavil 60leté jubileum školního působení. Od r. 1840 ale vypomáhal mu syn jeho Heřman. Když r. 1843 založena byla židovská kolonie Horecko, žádali obyvatelé její podporováni jsouce od pokoutních učitelů židovských, aby i tu škola židovská zřízena byla. Bylo jim vyhověno. Od r. 1821—1823 vyučoval na této škole Fabian Bluch; ale pro nedostatek dětí byla zrušena škola. Za to správce školy Rosenbaum po dlouhá léta trpce zakoušel nepřátelství pokoutních učitelů.

R. 1861 byla již dvojtřídní o třech odděleních, což trvalo až do r. 1870. Po Markovi Rosenbaumovi byl správcem Jakub

[1]) Dto Mikulov, 25. března 1703.

[2]) Za místo, městem na rozšíření prodané, zaplatili 2 r., a z místa na hřbitov v hradbách 29 gr.

Rosenbaum, od r. 1873—1884 Abraham Rosenbaum. Od r. 1884—1895 působil Josef Tauber, který byl dříve na této škole podučitelem, jemuž vděční žáci za 25leté blahodárné působení v nové budově školní pamětní desku dali zasaditi. Od té doby je správcem Leopold Hirsch.

R. 1906 založen byl dobročinný spolek paní na ošacení chudých židovských dítek zvaný „Malbisch Arumin“; jiné spolky jsou: israelských paní „Chewera Kadischa“, „Bal Masel“, študentský „Massada“ a dětské zahrádky.

Z rodáků obce zmínky zasluhuje Gutmann, bývalý hostinský, jenž obchodními podniky domohl se velkého jmění, a jehož potomci, stonásobní milionáři, dosáhli i šlechtictví. Z těchto rytířů David Gutmann † 1912 a jeho bratrovec Max postavili r. 1903 na místě domu, v němž matka Davidova zemřela, v přízemí zimní chrám a v prvním poschodí chudobinec židovský a nadali jej obnosem 19.500 K; k tomu obnosu v roce jubilejním císaře pána roku 1908 přidala obec židovská 4000 K a soukromníci 10.500 K. Na památku téhož 60letého císařského jubilea daroval továrník a rodák téže obce Bernard Zerkowitz dům čís. 30 pro chudé tak, že v prvním poschodí mají byty a z přízemních bytů pronajatých berou čistý výnos. V této obci se též narodil spisovatel Dr. Samuel Münz, jenž napsal: Aus dem modernen Italien, Aus Quirinal und Vatikan, Italienische Profyle.

Dějiny. V Lipníku byli židé od dávných dob usazeni, majíce své domy uvnitř města u samých hradeb ze strany východní a západní po obou stranách bran městských. Původně byli lidmi královskými, jelikož toliko králi příslušelo právo židy držeti (regál židovský). Teprve v druhé polovici 15. století počali se stavěti pod ochranu vrchností, a byl to jmenovitě Vilém z Pernštýna, který dle smlouvy učiněné s Janem Mayerem, jménem všech židů moravských, za roční plat 50 k. gr. od židů moravských jim slíbil radou jich neopouštěti a je podporovati. Dle nařízení krále Ferdinanda I. (1526—1564) byli povinni platiti osobní mýto; místní tarif mýtní z r. 1536 má: „ze židů a židovek mladých i starých po 2 d.“ platu, kterýžto plat r. 1628 zvýšen byl na 4 d. z osoby.

První listina židů zdejších se týkající jest z r. 1540, kdy Jan z Pernštýna jim zakázal na všechny časy, aby v městě „pod žádnými vymyšlenými barvami“ ani vína neskládali ani sem ne-

vozili.[1]) Týž dovolil jim listem (jehož datum neznámo) ku své potřebě dobytek bíti; co by více bili, toho nesmějí na míli kolem města prodávati. Bylo-li by které dobytče nezdařilé, to mají mistrem masařem obvésti, ale na $^1/_2$ míle kolem města prodávati nesmějí. Prodával-li by kdo takové maso po domech v městě, zaplatí k. gr. vrchnosti, kteroužto pokutu cechmistři pánu odvésti měli.

Jak již tehda čile obchodovali, a jaké přízni u pánů se těšili, vidno z toho, že Půta z Ludanic r. 1559 odporučil 6 židů zdejších Vratislavským, aby jim dovolili tam obchodovati, protože za tou příčinou je tam poslal. Zvláště provozovali obchod koňský. Jelikož vždy některé koně pohotově měli, využitkovali toho páni a nutili je pod trestem vypovězení z města, aby jim koně půjčovali, čímž obchod jejich trpěl. Žádali tudíž Václava z Ludanic, aby je od této povinnosti osvobodil. R. 1570 stalo se následující porovnání: židé zaplatí, jak od starodávna povinni jsou, za povolení obchodů roční plat 50 zl., budou ročně o sv. Martině dávati na zámek pro čeleď 80 zadků škopových hodných, a že koní více půjčovati nebudou, dávati budou ročně 40 zl. Při tom sobě a svým nástupcům Václav z Ludanic vyhradil, že jim budou peníze na jakoukoli měnu vyměňovati. Za to jim slíbil, že budou v Lipníku bez překážky seděti, a že mohou půjčovati křesťanským poddaným na jeho panství peníze na úrok, jak zřízení zemské ukazuje.[2])

Časem počali se souvěrci odjinud sem stěhovati a vkupovati. Domácí, obávajíce se soutěže, žádali vrchnost za ochranu. Hynek st. Bruntálský potvrdil jim r. 1594 obdarování od Václava z Ludanic a ustanovil, že budoucně bez vůle obce židovské žádný cizí žid v městě živnosti si koupiti nesmí, než toliko tu již osedlí a jejich potomci.[3]) Že v těch dobách jim jejich ulice nestačily, stavěli si domy na pozemcích městských, z nichž městu platy roční odváděli. Týž Hynek, když povstaly různice mezi řezníky křesťanskými a židovskými, potvrdil r. 1595 obdarování řezníků židovských, které měli od pánů z Pernštýna, ale dovolil jim zadní čtvrtě, jichž požívati nesměli, v městě v domech svých, „nenosice se s nimi po městě", komukoli prodati. A bylo-li by dobytče

[1]) Dto Prostějov, v úterý po první neděli postní 1540.
[2]) Dto Helštýn, v neděli svatodušní 1570.
[3]) Dto Lipník. v úterý po první neděli postní 1594.

nezdařilé, kterého též požívati nesměli, tehdy obvedouce to cechmistři a uznavše je za hodné prodeje, mohou to buď sami koupiti anebo židovští řezníci mohli to prodati buď v městě nebo ve vsích. Za to dávati budou vrchnosti 10 kamenů loje hovězího, dobrého bez falše, přepuštěného.[1]) Tato všechna obdarování potvrdil Jiřík Bruntálský r. 1597.[2]) Týž r. 1598 v jakési své záležitosti důvěrné vyslal rychtáře židovského Mojžíše do Olomouce s listem na tamější radu, v němž žádal, aby dovolila Mojžíšovi po 3 dni tam se zdržovati.[3]) Tato okolnost jakož i četná obdarování svědčí o jeho náklonosti k židům.

Městští mýtní nedůvěřujíce židům, žádali od nich clo ze všech věcí i jim vlastních aneb toliko městem nesených nebo vezených. Na to si židé u vrchnosti stěžovali, a z jejího nařízení stalo se r. 1601 mezi oběma obcemi narovnání takové, že židé mají platiti clo toliko z věcí prodaných, ale menší než cizí obchodníci. Kdyby se ale na mýtě spravedlivě nepřiznali, kolikrátkoli z podvodu usvědčeni budou, tolikrát zaplatí 5 k. gr. do panských důchodů a k tomu ještě vězením trestáni budou.[4])

Těžce nesli židé, že nesmějí vína do města voziti, tu skládati a mezi sebou nalévati. Fojt Israel Löbl a starší obce židovské žádali radu obce křesťanské, aby jim ze sousedské lásky dovolila, víno zvané košer jain, bez kterého o svých výročních svátcích býti nemohou, do města si bráti, a slibovali městu za to roční plat odváděti; než marně. Proto obrátili se na Jiříka Bruntálského, pána svého, který jim r. 1603 povolil, že, ač r. 1599 obdarování na vinný šenk městu dal, mohou přece k výročním svátkům, ale jen 30 věder ročně, si koupiti, a na míli od města si přivézti. Odtud je do města dovezou koně obecní, a město bečky, které nejméně po vědře míti musí, vycejchuje a židům k užívání odevzdá. Za takový sousedský fedrunk platiti budou křesťanské obci ročně 30 r. Kdo by se proti tomu provinil, má býti potrestán, jak v obdarování z r. 1599 napsáno jest.[5])

---

[1]) Dto Lipník, v sobotu po narození Páně 1595.

[2]) Dto Helfenštýn, den sv. Lucie 1597. Co se obdarování na dovoz vína r. 1599 týče, viz dějiny obce křesťanské.

[3]) Bočkova sbírka č. 8939. I křesť. obec dávala židům osvědčení, když jeli někam na trh.

[4]) Dto Lipník, ve čtvrtek po sv. Martině. 1601.

[5]) Dto Lipník, v pondělí po neděli Judica 1603.

Obdarování židů r. 1628 od kardinála Frant. z Ditrichštejna viz dějiny obce křesťanské.

Za války 30leté utrpěli židé, jsouce u bran při hradbách, velké pohromy. Na památku těchto dob sepsal rabín Simson Bachrach modlitbu, v níž útrapy válečné vylíčeny jsou, kteroužto ročně v poslední den v židovském roce až dosud v chrámě se modlí. Než po válce 30leté tak se rozmohli, že panovník r. 1650 byl nucen připomenouti stavům, že židy přijímati jest právem královským, a že jinde trpěni nebudou, leč kde byli před prvním lednem r. 1618.

Od knížete Ferdinanda dostalo se r. 1656 židům nového obdarování. Povolil jim dle libosti obnoveného chrámu užívati: mrtvé v městě za roční plat 12 tolarů pochovávati a toliko 45 domů obytných kromě nemocnice, obecního domu a 2 jatek v městě míti. Každý řeznický mistr mohl míti dva svobodné tovaryše na kupování masa, v čemž syni, jsou-li tovaryši, zahrnuti jsou; nedostane-li svobodného, může míti ženatého, který se čítá za dva svobodné; v jatce nesmí býti více jak 3 osoby. Za jatky dají platu ročního 10 tol. Na míli kolem města masa prodávati nesmějí; kdo by při tom byl dopaden, zaplatí pokuty 10 tol., a nad to maso zabavené bude dáno chudým ve špitále. Dovolil jim 10 beček vína za plat 30 r. voziti; kdykoli je ale do města vezou, mají se u hejtmana ohlásiti a víno po mázech mezi sebou vyšenkovati; za každého, kdo by proti tomu jednal, zaplatí obec 10 tol. pokuty. Nastane-li rozepře mezi nimi a křesťany, a nejsou-li s rozsudkem fojta městského spokojeni, mohou se odvolati k hejtmanovi a od toho ke knížecí kanceláři. Zakázal židy bez vědomí hejtmana trestati vězením, leč by věc byla důležita a bezodkladna. Též zakázal obci křesťanské více po nich žádati, než k čemu od starodávna povinni byli. Krejčíři židovští mohou si tovaryše chovati, ale smějí jen pro židy šíti; s křesťanskými obleky mohou toliko ve výroční trhy obchodovati; kdo by proti tomu jednal, ztratí nejen šaty, nýbrž zaplatí i 6 tol. pokuty.[1]) Za tuto milost platiti budou krejčíři ročně kromě povinných 7 tol. ještě 1 tol. Z koželužen, v nichž mohou kůže vyráběti,

---

[1]) Židé, aby od křesťanů se různili, nosili jiný oblek, zvláště co se barvy obleku týče; též r. 14(0 nařízeno, že mají choditi s hlavou nepokrytou; kdyby měli nějakou pokrývku na hlavě, mají rychtáři nebo konšelé jim ji odejmouti.

dají ročně 8 tol. platu, nesmějí ale křesťanům kůže dráže prodávati než bývají jinde prodávány. Jelikož koželuzi a obuvníci městští mají své výsady, mohou židé sice od řezníků židovských kůže kupovati, ale obchodovati jimi mohou toliko jinde; kdyby tak činili v městě, dá obec 10 tol. pokuty. Co se obchodu zbožím srstnatým týče, povolil jej za plat 2 tol, než tak, že se mají snažiti zboží toto napřed kožešníkům městským prodati. Dovolil jim též obchod srpy, kosami a zbožím, kterého kováři nedělají; kdyby ale takový obchod chtěl prováděti poddaný křesťanský v městě usedlý, pak nesmějí tím více obchodovati. Stavkové věci, poněvadž křesťané na to výsad nemají, mohou prodávati. Chtěl-li by se cizí žid v městě usaditi, má napřed k hejtmanovi na examen jíti a s jeho dobrozdáním, co by platiti mohl, na knížete se obrátiti. Konečně schválil kníže staré porovnání obce židovské s katem lipenským.[1])

Z let 1689 a 1690 zachovány jsou dopisy obce křesťanské, kterými tato osvědčuje příslušnost některých židů do Lipníka, aby mohli obchodovati na výročních trzích v Olomouci, a jednomu dala obec křesťanská takové osvědčení pro všechna města.

R. 1723 bylo židům všeobecně povoleno na svobodných trzích obchodovati a řemesla provozovati. Následek toho byl, že r. 1748 si stěžovali křesťanští řemeslníci v městě, že židé se jim tak do řemesel pletou, že málokterý křesťanský řemeslník si tovaryše držeti může.

R. 1752 dán byl nový policejní řád židovský pro Moravu; v komisi na jeho prozkoumání zasedal též rabín lipenský Abraham Isák. Když r. 1772 panovala drahota, aby židovští pekaři nečinili soutěže křesťanským, bylo jim zakázáno pro křesťany péci.

Výsada městu na vinný šenk daná byla obdarováním knížecím ze dne 3. června r. 1793 potud porušena, že bylo dovoleno židům vína cokoliv, ale toliko židům prodávati, a sice byli na návrh obce židovské od vrchnosti 4 nálevci ustanoveni, kteří povinni byli z každé 10. vědrové bečky 3 r. platu dávati; budou-li přistiženi, že křesťanům prodávají, zaplatí pokaždé 10 tol. pokuty. Jak víno do města přivezou, mají to ohlásiti v důchodě panském; bude-li ve sklepích nalezeno víno neohlášené, zaplatí pokaždé obec 3 r. pokuty.

---

[1]) Dto 16. září 1656.

R. 1796 povstala různice mezi obcí křesťanskou a židovskou. Toho r., jak výše udáno, zřízena byla bránka (fortna) u židovského chrámu, která jen v čas nouze měla býti otvírána, a klíč od ní byl toliko v městské radnici. Než židé vymohli si u vrchnosti též klíč; rada městská se proti tomu ohradila a vymohla, že jen ona směla míti klíč. Příčinou byla obava, že židé, jsouce bez toho na škodu obci křesťanské — jak ve zprávě se píše —, tím více by ji nakupujíce u brány, dříve než by věci na trh doneseny býti mohly, podloudnictvím a tajným ukrýváním poškozovati mohli.

Konečně r. 1802 dne 30. června dostali obdarování od vrchnosti na 3 roky, že i křesťanům víno prodávati mohli za těchto podmínek: staré platy z každé bečky zůstaly v platnosti než tak, že co budou více nad 10 beček jim dříve povolených potřebovati, zaplatí z každé bečky 1 r. Počet nálevců vína byl o 1 rozmnožen; kdo by kromě nich naléval, zaplatí 10 tol. pokuty. Nesměli ale víno dráže prodávati než se v panském vinném domě prodávalo, a vrchnost si vyhradila právo, dáti sklepy prohlédnouti, prodává-li se víno pravé.

Rozličnými obdarováními a výhodami byli cizí židé do města lákáni, a jelikož domy židovské nestačily, a v křesťanských domech až do r. 1848 bydleti nesměli, počet jejich se ale rozmnožil (r. 1794 bylo v městě 975 židů), založili si při cestě k Olomouci r. 1813 kolonii Horecko, kdež měli i svou nemocnici.

R. 1881 usneslo se zastupitelstvo obce křesťanské, aby obě obce v jednu spojeny byly, k čemuž ale až dosud nedošlo. V nejnovější době vzrostl počet čísel domovních v obci židovské tím, že židé prodali jeden dům i třem stranám; přízemí má staré číslo, a dvě strany v prvním poschodí mají každá své číslo, tak že pod jednou střechou a o jednom vchodě jsou 3 domovní čísla. Že křesťané v obci židovské tvoří většinu, má příčinu v tom, že v obci židovské jsou mnohem menší obecní přirážky než v křesťanské.[1])

---

[1]) A. Křesťanská obec. Cod. dipl., II., 279, 296, 311; III., 142; V., 9; VI., 112; XII., 195; XV., 57, 186, 187, 210, 223. Z. d. O., I., 3, 19; II., 16, 66, 69; VII., 16, 40; IX., 5, 25; X., 10, 35, 44, 52, 54; XII. 12, 13; XVI., 20; XXIX., 44; XXX., 130, 132; XXXIII., 17; XXXV., 5; Kvat. dvoř., I., 8, 15; Kn. půh., II., 598, 627; III., 1234, 1303, 1408; VI., 394—396. A. S., IV., 1; V., 8,

Bohuslávky

(do Bohuslávek, v Bohuslávkách), samostatná katastrální a politická obec leží od Lipníka k severozápadu v dolině po obou stranách potůčku a cesty na svazích. Uprostřed návsi stojí kaplička a kašna. Místní trati se jmenují: na Dráhách, u Pastýrny a Záhumení. K obci patří samota: Hájovna. (1 č. s 6 obyv.) R. 1794 tu bylo 35, r. 1900 60 čísel, z nichž některá povstala parcellací.

Dle katastru z r. 1749 bylo tu 296 m. polí obdělaných, $93^5/_8$ m. úhorů, $5^6/_8$ zahrad, $32^6/_8$ pastvisk a luk na $9^1/_2$ fůry sena; obci patřilo 8 m. pastvisk, společně s Trnávkou 20 m. pastvisk „nad Oborou", a 30 m. lesa. Dle rektifikačního protokolu načítáno bylo polí $405^3/_8$ m. Nyní se čítá 289 ha, z toho poplatných 281 ha a sice: 165 ha polí, 21 ha luk, 3·91 ha zahrad, 30 ha pastvisk a 61 ha lesa. Velkostatku patří 38 ha 58 a. Majetek obecní obnáší 15 ha 29 a polí a luk; majetek patřící 20 singularistům 37 ha lesa a pastvisk.

Trati (polní): Na Barkovských, Bebedinky, v Brodkách, Čtvrtě, na Dubkách, Kopanina, pod Křížem, v Machovci, Nivy, pod Oborou, na Ostříčných, Padělky, Prostřední, Slačí, pod Dobrou studňou, Vinohrádky, u Vlčí jámy, záhumence, Záhumenky; (lesní): Na Kapitánce (byl tu revírník Kapitán zastřelen), na Příhoně a na Salaši. R. 1609 se připomínají: Kluče, Kopanina při slatině a Včelín.

R. 1794 bylo tu 195 a r. 1900 340 obyv., českých katolíků.

Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Drbalova, Dohnalova, Velešíkova. Rod Velešíkův, původně Velechův, připomíná se tu již r. 1609.

Dle rejster helfštýnských uvádí se tu 1 celoláník, 4 pololáníci, 6 čtvrtláníků, 4 zahradníci a 6 chalupníků, celkem 21 osedlých. Po válce 30leté: 1 třičtvrtláník se 24 m. polí, 5 pololáníků po 16 m. polí, 4 čtvrtláníci po 8. m. polí, 7 zahradníků bez polí; 1 nově osedlý pololáník z r. 1662, 2 nově osedlí chalupníci z r. 1659 a 1669 bez polí, a 60 m. polí činžovních. Na lánech se tu čítalo 3 lány a $1^3/_4$ achtele lánu. Urbariální fasse

---

19, 30, 31. Č. M. O., X., 50. Kameníček, III., 235. Volný círk. top., I., 242. Archiv f. öst. Gesch. 65, sv. 242.

B. Židovská obec Č. M. M., 1909, 85. Č. Č. M., 1898, 385. Müller Urkundliche Beiträge zur Geschichte der mähr. Judenschaft.

z r. 1775 uvádí 11 pololáníků, 9 chalupníků a 10 domkařů bez polí. Ke gruntu se nyní čítá 60—80 měr, k chalupě 20 m. a k domku 2—3 m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím, prací v továrnách lipenských a v zimě prací v lese. V místě jest: hostinec, kramář, 2 kováři a krejčí.

Poměry poddanské. Hynek st. Bruntálský přidělil poddané z Bohuslávek ke dvoru Tupeckému. R. 1609 dávali činže gruntovní o sv. Jiří 4 r. 10 gr. a o sv. Václavě 4 r. 8 gr., za 18½ slepice platové 1 r. 7 gr. Obec platila z pastviska, kterého společně s Trnávkou užívala, 3 r. a z luk a z kopanin 20 r. 27 gr. 3½ d.

Dle urbáře z r. 1700 platili též ročně: činže gruntovní 10 r. 34 kr. 4 d., na stavy 11 r. 40 kr., za slepice 2 r. 20 kr., z pastvin a kopanin 22 r. 14 kr. 4 d. a dřevní činže 11 r. 33 kr., ročně dodati 1000 kusů šindele, 12 kop pícních otypek pro ovce, 1 povoz pro rybolov, dovézti sud vína, ryb za 5—7 r. a o hodech 1 krávu kupovati. Sedláci byli povinni kromě tažních robot ve žních ke dvoru Tupeckému po 2 osobách pěších posílati. Všichni byli nuceni napřísti přediva 56 liber. Domkaři bez polí platili místo robot po 1 r., jen ve žních byli povinni po 2 dnech robotovati; dále byli povinni každý 2 sáhy dříví nakáceti nebo 24 kr. za to zaplatiti. Rychtář na čís. 13. nerobotoval, dovážel jen sud vína.

Kostelem patřila obec původně do Oseka a obyv. platili dle úmluvy z r. 1668 faráři místo desátku 1 r., r. 1708 jenom 24 gr. a dávali 10 mázů rozpuštěného másla, z čehož ½ mázu dostal, kdo máslo rozpouštěl a do Oseka zanesl.[1]) R. 1781 odfařeny k Lipníku.

Kaple zasvěcená Všem Svatým, v níž na oltáři jest krásný obraz, který byl dříve majetkem rytířského rodu z Holle. Kaple stála již r. 1809. Toho totiž roku přijel sem po bitvě u Slavkova ruský důstojník Kostuška a složil na její udržování jako kapitál 5 zl. stříbra. Tyto peníze byly půjčovány a úrokovány; když r. 1857 je obec do účtů obecních zařaditi chtěla, byly z nařízení soudního farnímu úřadu k dalšímu účtování odevzdány.

---

[1]) Co se desátků a dávek farářům povinných týká, dlužno poznamenati, že jsou uvedeny dle dekanátní matriky z r. 1668, kdežto urbář panství helštýnského z r. 1700 má některé odchylky. A. S., VII., 144.

R. 1852 byla kaple ohněm poškozena. Od r. 1875, když byla nově upravena a posvěcena, slouží se v ní mše sv.

Do školy chodilo se původně též do Oseka a po přifaření k Lipníku, patřily sem i do školy. Když r. 1787 byla v blízké Loučce škola otevřena, byly přiškoleny tam. R. 1873, kdy se počalo v Loučce jednati o stavbu nové budovy školní, odloučily se Bohuslávky a zřídily si r. 1875 svoji školu. Vyučovalo se prozatímně v domě č. 17; r. 1876 postavena byla školní budova č. 56 Prvně učil Libor Vymětal, vysloužilý voják, který tu působil až do r. 1879. Po něm nastoupil František Veverka a od r. 1893 působí tu Antonín Janásek. Jeho zásluhou založena tu r. 1908 lidová knihovna.

Pamětihodné události: r. 1901 postavena byla okresní silnice z Lipníka do Bohuslávek, r. 1902 a 1905 zřízeny na návsi kašny a nad vesnicí, r. 1903 nadělalo krupobití 3. června a r. 1904 velké sucho mnoho škod na poli; r. 1908 8. listopadu vyhořela čís. 19—23, r. 1909 zřízena byla spojovací okresní silnice do Loučky.

Poštou patří k Lipníku. Na choleru r. 1866 zemřely 2 osoby.

Dějiny. Bohuslávky sluly původně Bohuslavice a ještě r. 1749 tímto jménem jsou v katastru zapsány, ač již v 15. stol. jméno Bohuslávky přichází.[1]) R. 1371 Mikuláš z Bohuslávek s bratrem svým Janem a se svolením dědiců prodal markraběti Janovi svůj majetek v Bohuslavicích, Popelov a Zbyslavsko, a t. r. Kuník, Jaroš, Ježek a Bohuš, bratři z Drahotuš, témuž markraběti prodali zboží Drahotušské s třetím dílem v Bohuslávkách. Též vládykové z Tupce měli jakýsi podíl na Bohuslávkách. Neboť když markrabě Jošt dal zboží Drahotušské a s ním i Bohuslávky v zástavu Ctiborovi z Cimburka a jeho synovi Albertovi za 2244 kop gr., pohnal Jan z Tupce r. 1406 markraběte ze 100 kop gr., že mu drží jeho zbožíčko Bohuslavice nad Lipníkem; než bez výsledku, protože léta vyšla.

Po Albertovi z Cimburka drželi r. 1416 Bohuslávky jeho synové Jan a Ctibor, jimž je král Václav ponechal jako jejich

[1]) Cod. dipl., M., IV., č. 317. zaznamenává, že r. 1293 Mikuláš, vévoda Opavský, prodal Zbyslavovi z Bohuslavic vsi Žákovice, Libosváry, a co mu patří v Trnávce, v kraji přerovském. Volný tohoto Zbyslava jmenuje majitelem Bohuslavic u Konice, Rolleder (Schriften II. 312.) opět Bohuslavic u Bučovic; obé jest nesprávné.

otci, ale dal si ještě za to zboží k výše uvedenému obnosu vyplatiti 500 k. gr. Jan odprodal r. 1437 Hynkovi z Valdštýna od zboží Drahotušského Bohuslávky. Tento je r. 1446 prodal Bočkovi Puklici z Pozořic. Po něm držel Bohuslávky syn Jana z Cimburka Ctibor, který r. 1476 zboží Drahotušské i s Bohuslávkami prodal Vilémovi z Pernštýna za 7000 dukátů, kterýžto Bohuslávky od zboží Drahotušského odloučil a přivtělil je k Helfštýnu, při němž i na dále zůstaly. Tato trhová smlouva byla r. 1480 v desky vložena.

Když páni z Ludanic drželi zboží Helfštýnské (1554—1580), postavili si v Bohuslávkách pivovar, ve kterém ale již r. 1577 pivo se nevařilo[1])

□□□□□□

Daskabát,

samostatná katastrální a politická obec, leží od Lipníka severozápadně na rovině po obou stranách císařské silnice. K obci patří samoty Holešnický mlýn, Kramlov a v Sušírni.

Jméno osady založené v 17. století na místě zaniklé osady Otěhřiby vykládá se tím, že za starých časů se tu zdržovali lupiči, kteří cestujícím zastoupivše „dáš kabát!" říkali. Tento lidový výklad zaznamenávají Volný[2]) i Brandl.[3])

Místní trati: Horní a Dolní konec, Myškovec. Před domy jsou zahrádky.

R. 1775 bylo 23, r. 1900 91 čísel.

R. 1749 čítalo se ve vsi 108 m. poddanských polí obdělaných, 42 m. úhorů, 5 m. zahrad a 35 m. obecního lesa; dle rektifikačního protokolu z r. 1756 napočítáno bylo 193 m. polí obdělaných; obec měla 1 m. pole, $23^1/_8$ m. pastvisk, $46^2/_8$ m. lesa, celkem $1^{17}/_{64}$ l. Nyní se tu čítá 1265 ha, z toho poplatných 1240 ha, a sice: 317 ha polí, 264 ha luk, 6·32 ha zahrad, 7·42 ha pastvisk a 646 ha lesa. Velkostatkům patří: Veselskému 25 ha, kapitolnímu 689 ha 42 a.

Obci náleží 19·17 ha. V letech sedmdesátých 19. století rozděleno bylo obecní pastvisko tak, že 12 chalupníků dostalo po 12 m., domkaři po 2 m.

---

[1]) Z. d. O., II., 64, 65; IX., 17: X., 28: XII., 14. Kn. půh. I., 367. A. Č., XVI., 194.
[2]) M. M., I., 449. [3]) Kniha pro každého Moravana, 261.

Trati polní: Díly, Dolní hájemství, Haplkoše, na Jankách, Kopaniny, na Německy, Rozdíly, na Platovým, na Předním, Vinohrady. na Zadním. Trati lesní: u Farářovýho hrobu, na Kapitolním, Mezihoří. Oslovica, na Somadlách, Zhnilá luža, Boří, v Zámčisku. R. 1756 připomíná se Kocurovec přední a zadní, a u Mostka.

R. 1900 bylo 252 obyvatelů národnosti české, náboženství katolického.

Přes 100 roků drží rodné místo rodina Nádvorníkova č. 15 a Zelinkova č. 17.

R. 1756 bylo 12 zahradníků, kteří měli po 8 m. 4 osm. polí III. tř., po 3 m. 4 osm. úhorů a po 4 osm. zahrad, 1 rustikální a 6 dominikálních domkařů a pastýrna. Urbariální fasse z r. 1775 uvádí 12 zahradníků, 5 rustikálních a 8 dominikálních domkařů. K chalupnické usedlosti patří nyní 36 m.; 6 jest rozparcellováno.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím. V místě jsou 4 kramáři, 2 hostince, 2 řezníci, 2 kováři, 2 stolaři, obuvník, krejčí, kolář a 12 obchodníků (dřívím, dobytkem a koží); k průmyslu patří mlýn a parní pila.

Poddanské poměry. Dle dominikální fasse z r. 1750 platili o šv. Jiří a o sv. Václavě po 8 r. 24 kr., hodové činže 2 r. 12 kr., za předivo 1 r. 30 kr., za obnovení rady 2. r. 24 kr., činže vodní z Daskabátského potůčka 3 r. 20 kr., z domků 3 r., z krčmy 30 kr. a dávali 6 slepic. Dle urbariální fasse z r. 1775 platili zahradníci gruntovní činže po 1 r. 24 kr., za obnovení rady po 12 kr., hodové činže po 12 kr., za předivo po 7 kr. 2 d., a dávali po 2 slepicích, vyjímaje čísla 21 a 24, která dávala po 1 slepici; čís. 13 slepic nedávalo. Roboty konány byly různě: několik čísel po 104 a po 130 dnech; než osedlí z těchto čísel již r. 1787 platili místo robot po 4 r. 40 kr. Dominikální domkaři robotovali po 26 dnech, r. 1787 platili po 1 r., 5 čísel neplatilo činže, z nichž 3 čísla robotovala po 13 dnech. Zahradníci (a sice 12) byli povinni každý 20 sáhů paliva ve vzdálenosti do $^5/_4$ hodiny dělati a poctivě uložiti; a 6 sáhů bylo povinností každého domkaře od čís. 1.—8. a čís. 22, 28, 29, 30. Nebylo-li té práce třeba, zaplatili za každý sáh 16 kr.

Hostinský, který si sám pivo voziti povinen byl, platil 90 r. 40 kr.

Výkup z r. 1851 obnášel 752 zl. 53 kr. z obce, z hostince 585 zl. 4 kr., ze mlýna 697 zl. 20 kr. Z kopanin zaplatili výkupu 481 zl. 57½ kr. Domkaři čís. 1.—9., 28.—31. a 40.—49. zaplatili 225 zl. 36 kr. R. 1864 vykoupila vrchnost právo na lesní pastvu, stelivo a trávu.

Do kostela patřili původně do Tršic, od r. 1884 patří do Velkého Újezda. Zahradníci platili faráři v Tršicích místo desátku po 7 kr., za sýr po 5 kr. a odváděli po 2 vejcích. Od r. 1908 stojí na návsi kaple (obr. 26.) ke cti sv. Jana Nep., v níž se slouží mše sv. R. 1910 koupila záložna ve Velk. Újezdě pro tuto kapli kalich. V obvodu této obce jest jedna polní kaple.

Školství. Do školy patřili původně do Tršic; když pak r. 1789 v Doloplazích byla postavena škola, byli k této škole přiděleni až do r. 1883, kdy v místě škola byla zřízena. Prozatím tu vyučoval nezkoušený Jan Částečka; od r. 1884—1891 tu působil Matěj Bořil. Za jeho nástupce Josefa Konečného 1891—1902 rozšířena byla r. 1898 na dvojtřídku. Po něm prozatímně spravoval školu Richard Hapala a r. 1903 ustanoven byl správcem školy Šimon Košut, který tu dosud působí.

R. 1904 způsobilo velké sucho a r. 1909 rozvodněný potůček od Varhoště tekoucí mnoho škod. Na choleru r. 1866 zemřely 4 osoby.

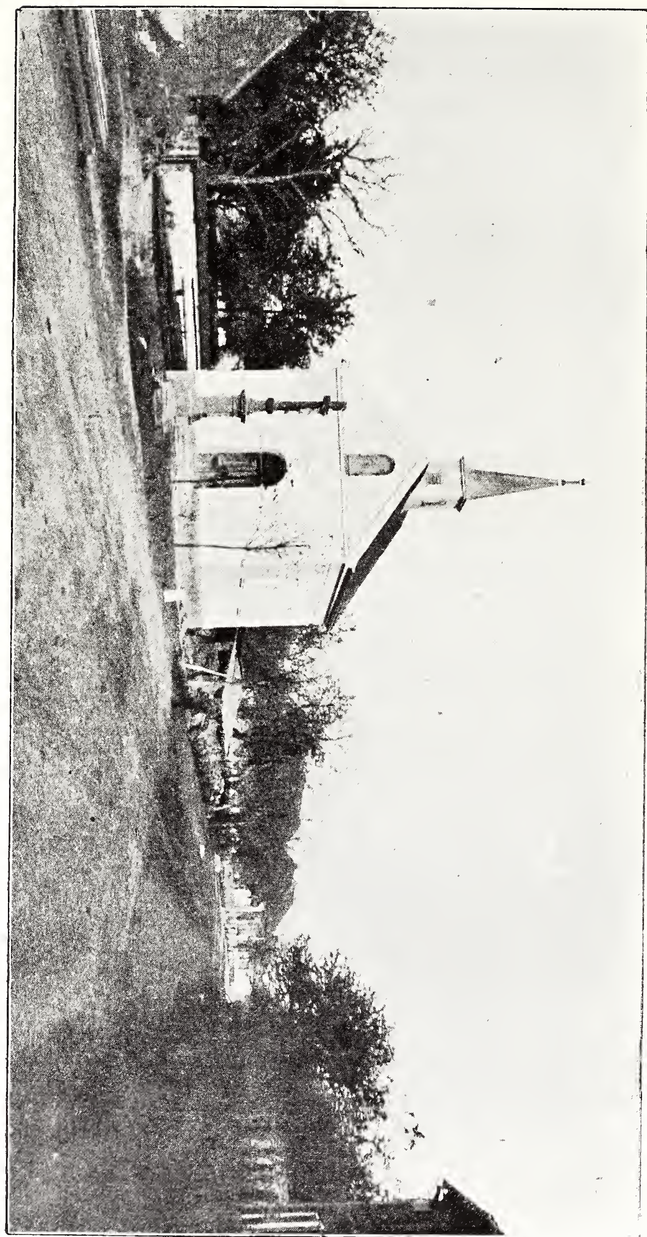
Spolky: hasický (1901), rolnicko-dělnický podporovací spolek s knihovnou, sdružení katolické omladiny s knihovnou.

Poštou patří k Vel. Újezdu.

Dějiny. Na místě nynější osady Daskabátu stávala dříve osada **Otěhřiby**[1]) (Ottegriby), která patřila k biskupství olomouckému. R. 1232 odkázal biskup Robert k nově zřízenému proboštství při kapitole tuto ves s několika brtěmi včel, příjmy to náležející kapli v Kroměříži. R. 1281 a 1283 připomíná se Vran z Otěhřib jako svědek. R. 1360 jest zaznamenáno věno manželky Náhrada z Tršic Anny na Otěhřibech obnosem 20 kop gr. R. 1364 poznamenáno jest, že Otěhřiby platily mýtného v Olomouci 5 gr. R. 1385 jmenuje se Stibor rytíř z Otěhřib. R. 1386 byly právem zemským Ješkovi z Lukova přiřknuty peníze na Su-

---

[1]) V. Brandl (Obzor, 1885, str. 163), a po něm Fr. Peřinka (Dějiny města Kroměříže, str. 10) kladou ves do okolí Tršic blíže Kokor tam, kde ční nejvyšší vrch toho okolí zvaný „Křebí“.

Obr. 26. Kaple sv. Jana v Daskabátě.

líkovi z Otěhřib, který se již r. 1381 připomíná. Tomu odporoval olomoucký žid Jakl, řka, že má Otěhřiby v zástavu za peníze. R. 1406 prodal Jan ze Šternberka, odjinud z Lukova, Rachmanovi z Vladyčího Újezda celou ves Otěhřiby, jak je dle práva zemského po Sulíkovi z Tvorovic dostal, načež Rachman spolčil se na Otěhřiby s Hynkem a Matějem z Přibyslavic. R. 1410 pohnal Václav z Dolopaz, odjinud z Bystřice, Rachmana, že mu prodal zbožíčko Otěhřibské za 60 kop gr. a toho mu nezaplatil, a zároveň jej pohnal, že mu les jeho rozkazem spálil.

Když Rachmam, který se ještě r. 1419 připomíná, zemřel, nastal spor o dědictví. Jednalo se o to, zdali Jindřich z Otěhřib, syn Rachmanův a Annin, bývalé kuchařky Rachmanovy, se narodil po uzavření sňatku. Svědci Mikš a Tomík z Otěhřib přísahou dosvědčili, že Rachman byl sezdán, než se Jindřich narodil. Než Hedvika Ctiborova z Nelešovic, nevlastní sestra Jindřichova, pohnala r. 1437 přece Annu ze 60 kop gr., že jí drží dědictví, které po bratřích nedílných na ni spadlo, a týmž pohonem pohnala i Dorotu a Marketu z Otěhřib. Než páni nalezli, že Anna Hedvíce odpovídati nemá, jelikož panským nálezem od Jindřicha, jejího syna, to provedeno jest, že jsou manželsky pošli, a na ten nález dala Anna pomocné[1]) R. 1446 Ctibor z Otěhřib prodal Elišce z Býkovic, vdově po Sulkovi ze Zákřovic, Otěhřiby s dvorem, rychtou a mlýnem, a tato vzala na spolek neteř svou Kačnu a jejího manžela Mikuláše z Račic. Ale již r. 1447 prodala Eliška Otěhřiby s tvrzí zvanou Kopec a se vším příslušenstvím Janovi Lapkovi ze St. Jičína (později se psal z Oprostovic), jenž manželce své Kačně z Pozořic na té vsi zapsal 100 kop gr. věnem.

Po smrti Jana Lapky z Oprostovic spadly Otěhřiby na krále Ladislava, který své právo na Otěhřiby dal r. 1456 Hynkovi z Bystřice a Mikuláši Chudobinovi z Bořic.[2]) Tento r. 1460 pohnal Kačnu, vdovu po Lapkovi, z věnného práva 50 kop gr., že mu drží Otěhřiby. Paní Kačna r. 1461 vyznala, že jí Jan Lapka zapsal na Otěhřibech, na dvoře a rychtě zákupné 100 kop gr., kteréžto věno prodala Janovi z Dobré Vody, Petrovi Kdulincovi z Ostroměře a panoši Všeborovi z Drahanovic za hotových 100 kop gr.[3]) R. 1462 prodal Jindřich z Bystřice svůj podíl na Otěhřibech Mi-

---

[1]) Pomocné byl poplatek placený žalovaným, když žalující nedokázal.
[2]) Pasov 18. června 1456; vložen byl v desky teprve r. 1482.
[3]) Olomouc, pátek před Hromicemi 1461.

kuláši Chudobinovi z Bořic.[1]) R. 1466 pohnala Kačna, vdova po Lapkovi, Jana z Dobré Vody a z Drahanovic, že jí drží ves Otěhřiby, na které má věno a ji pohnala Kačna ze Zákřovic, že jí drží louky a zahrady v Zákřovicích. R. 1475 připověděl se na Otěhřiby Petr Kdulinec, že rukojmí s jistcem zemřeli, a on jediný živý rukojmí zůstal v tom listu, kterýž na to má. R. 1480 Jan Selický z Dobré Vody postoupil svá práva na Otěhřiby, dvůr a rychtu Václavu Škodovi ze Zástřízl a Nemotic, Havlovi z Bořic a Zdeňkovi ze Štěchovic[2]); tito vše to prodali následujícího roku Bohuslavovi z Kokor a Tršic[3]) a Havel z Bořic témuž prodal i své právo na Otěhřiby.[4]) R. 1481 Jiřík z Varhoště odporoval vkladu Havla Chudobina z Bořic, kterýmžto Bohuslavovi z Kokor a Tršic pustá ves Otěhřiby vložena byla řka, že on k té rychtě jako dědictví právo má. Než r. 1482 Jiřík z Kateřinic jako rukojmí za Kateřinu z Pozořic, vdovu po Lapkovi, Bohuslavovi z Kokor a Tršic 100 kop gr. věnných na vsi Otěhřibech, na rychtě zákupní a na dvoře s příslušenstvím v desky vložil. Od té doby patřily Otěhřiby k Tršickému zboží (v. t.).

Byly tedy Otěhřiby r. 1481 pustou vsí, z níž se zachovala toliko rychta a dvůr. A právě tato okolnost dala ve století 16. podnět k novému osazení opuštěných gruntů. Nově povstalá osada nazvána byla Nová Ves. R. 1568 stěžovala si všecka obec Nové Vsi „slove Otěhřib“ (tak podotýká listina) na p. Nikodema z Bobolusk a z Tršic u biskupa Viléma Prusinovského z Vickova, který Tršické zboží koupil, že jim vzal pole nad rybníkem, že jim nepovolil výhon a kus lesa na louky, jak slíbil, že vzal třikrát plat z pastvy na jejich obecních podílech, a že jim mnohé jiné slíbil, ale nesplnil.[5]) Z toho vidno, že Nikodem z Bobolusk tuto osadu založil, a aby hojně osadníků přilákal, mnoho sliboval, ale ničeho nesplnil. Této osadě, jak se zápisu v zemských deskách zřejmo jest, říkalo se již r. 1581 Daskabát.[6])

Černá kniha města Lipníka k r. 1609 poznamenává, že byl popraven mečem v Lipníku Jakub Zborovský proto, že židům

[1]) Tovačov, pondělí po sv. Jakubě 1462.
[2]) Olomouc, pátek před sv. Martinem 1480.
[3]) Olomouc, pátek po sv. Prokopovi 1481.
[4]) Olomouc, čtvrtek před sv. Martinem 1481.
[5]) Dto Olomouc, neděle provodní 1568
[6]) Volný (M. M., I., 449) napsal nesprávně, že ves byla založena v 18. stol.

v Lipníku peřiny a šaty kradl a v Daskabátě prodával. Tím též částečně vysvětluje se lidový výklad jména této obce.

Olomoucká kapitola dala r. 1654 povolení Doloplazkým, aby mohli letním časem dobytek v rybníku daskabátském napájeti, což opět potvrdil děkan kapitolní Jan Petr Petrucius r. 1662.

R. 1775 prodala kapitola hospodu v Daskabátě za 600 r. a roční plat 90 r. 40 kr. s podmínkou, že hostinský pivo a kořalku z Tršic bude odebírati; r. 1788 prodala Ignáci Passingrovi pozemek za 100 r., aby si mohl postaviti mlýn. Povinností jeho bylo kromě činžovního platu z luk a polí a roční činže ze mlýna pro kapitolu ročně 20 klad pořezati.

Na pozemcích této obce, zvaných odedávna Kocurovec, byla asi r. 1799 vystavěna kolonie Kocourov, která r. 1881 z této obce a z okresu byla vyloučena a k Přáslavicím v Olomouckém okrese přidělena.

V obvodu této obce na bývalých pozemcích Veselského velkostatku stávala v místech Zámčisko zvaných ves **Sedlec.** Tato ves připomíná se ponejprv r. 1359 kdy Marcinek ze Sedlce manželce své Katruši na dvoře v Sedlci 27 kop gr. věnem zajistil k rukoum Litolda z Pavlovic, bratra jejího.[1]) R. 1373 Petřík ze Sedlce manželce své Adličce na dvoře v Sedlci zapsal 20 kop gr. věnem. R. 1381 dal Jan ze Sedlce manželce své Anně na dvoře poplužním, který držel, a na díle bratra svého Jana 25 kop gr. věnem. R. 1397 převedl Jan z Lazník věno manželky své Anny 16 kop gr., které měla v Sedlci, na Lazníky. Téhož roku vyznala veřejně Anna Janova ze Sedlce, že jí Vítek z Dobrčic 25 kop gr., které měla na dvoře v Sedlci, vyplatil, a proto mu Sedlec dala. R. 1406 Bohuš ze Sedlce prodal tuto celou ves Vítkovi z Dobrčic. R. 1415 Jakub z Dobrčic prodal Vlčkovi z Tučína ve vsi Sedlci 3 svobodné dvory a dvorec s lesy a příslušenstvím a tento převedl věno manželky své Doroty $37\frac{1}{2}$ kop gr. s Tučína na polovici zboží svého v Sedlci. Než r. 1418 prodal Vlček vše, co měl v Sedlci, Václavovi ze Žeravic, který r. 1437 vzal Barše z Čihovic na dvůr v Sedlci na spolek, a r. 1447 vše v Sedlci prodal Petrášovi z Ochabu, který držel M. Prosenice. Jeho synové prodali r. 1480 ves Sedlec s dvorem forberkovým Ruprechtovi

[1]) Není správno, domnívá-li se Chytil, že Sedlec tento jest vsí na jižní Moravě, která se jmenuje po německy „Voitelsbrunn“ (Z. d. O., 663).

z Vrchlabí a tento následujícího roku prodal s Prosenicemi i Sedlec Vilémovi z Pernštýna. R. 1494 Vratislav z Pernštýna, hejtman markrabství Moravského, zapsal na místě bratra svého Viléma ves pustou Sedlec Janovi Mukařovi z Kokor. Jak zase přešel Sedlec v majetek pánů z Pernštýna, není známo; toliko jest jisto, že r. 1548 Jan z Pernštýna prodal Sedliště Erasmovi z Bobolusk, pánu na Veselíčku, od kteréž doby slušel k Veselskému velkostatku. Jak připadly kapitolnímu velkostatku, zda záměnou či prodejem, neznámo. Nyní v těch místech jest les.[1])

Hlinsko,

politická a katastrální (4.99 km²) obec, leží jižně od Lipníka na svazích, které na příč protéká potůček. Severní část návsi má podobu ulice, v jižní části jsou stavení semo tamo postavena. Před staveními jsou většinou zahrádky. (Obr. 27.)

Místní trati: Chmelín, Pod zahradou a Zavalentí.

R. 1794 bylo tu 33, r. 1900 53 čísel.

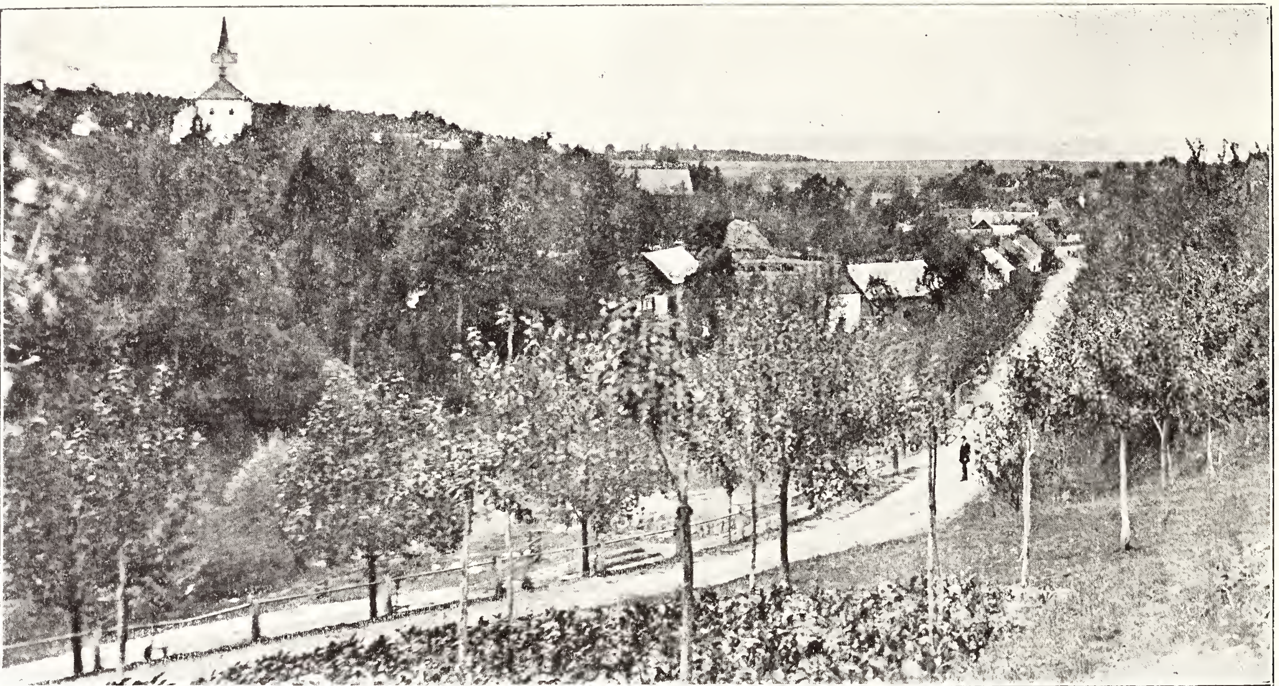
R. 1749 bylo ve vsi napočítáno poddanských polí obdělaných 175 m.,[2]) úhorů 71 $^{6}/_{8}$ m., zahrad 3 m. 4 $^{1}/_{2}$ osm. Obec měla 5 m. polí a 5 m. pastvisk; r. 1775 uvádí se 50 m. obecních pastvisk. Dle rektifikačního protokolu uvedlo se 288 m. polí, z nichž po 6 letech se obdělávalo 24 m. a po 10 letech 21 m., a 2 $^{1}/_{2}$ m. byly pusty. Nyní čítá katastr 499 ha, z nich poplatných 488: 206 ha polí, 3·30 ha luk, 42 ha zahrad, 12 ha pastvisk a 225 ha lesa. Velkostatku patří 318 ha a obci 27 ha.

Trati: Dolce, Dubravky, Kouty, Libuše, nad Doubravy, na Kamenci, nad Obransko, na Pustinách, Padělky, pod Hanou, pod zahradou, Rosusky, za Hanou, za Humny, Hradištěk. R. 1790 připomínají se ještě: Bednovaná, Chmelín, Lipoviny, Niva, Nová role hrubá, u Trhové cesty.

---

[1]) Cod. dipl. M., II., 220; IV., 179, 203, 211; IX., 336; XI., 371. D. z. O., I., 37, 43; II., 5; IV., 14, 60; VI., 52, 53; VII., 12, 13; VIII., 37, 38; IX., 14; X., 3, 31, 37, 44; XXIX, 46; Kn. půh., I., 105, 267, 298, 1034; II., str. 268; III., 126, 127, 1111. Nález z r. 1437 č. 90; IV., 257, str. 485, 1096, 1231; V., str. 26. A. Č., XVI., str. 238, 466.

[2]) Již r. 1735 bylo pastvisko Chmelník zoráno.

Obr. 27. Celkový pohled na Hlinsko.

R. 1794 bylo tu 205, r. 1900 303 čes. a kat. obyv.

Přes 100 roků drží rodné místo rodiny: Budíkova, Liškova, Macháčova a Skácelova.

V okolí obce vyskytují se nálezy z mladší doby kamenné. Při stavbě nových hospodářských stavení ve faře nalezena byla popelnice z hlíny naplavené s čárkovaným ornamentem.

Dle registrů helfštýnských z r. 1609 bylo tu 5 pololáníků, 2 čtvrtláníci, 6 zahradníků a panská lázeň, celkem 14 staroosedlých, z nichž jeden pololáník měl ještě zahradu a jeden čtvrtláník krčmu. Po 30leté válce zůstalo tu 14 osedlých, kteří měli 139 měř. v II. a $69^1/_2$ m. v III. tř. a jeden nově osedlý, jenž měl v II. tř. 7 m. $5^1/_3$ achtele, a v III. tř. 3 m. $6^2/_3$ achtele. Činžovních polí bylo 25 m. $5^1/_3$ achtele v II. a 11 m. $6^2/_3$ achtele v III. tř. Činžovních polí bylo 25 m. $5^1/_3$ achtele v II. a 11 m. $6^2/_3$ achtele v III. třídě. Urbariální fasse z r. 1775 uvádí 6 čtvrtláníků, 8 zahradníků, 7 domkařů bez polí; obec měla 5 m. pole a 50 m. pastvisk.

Nyní se čítá k selské usedlosti 60 m., chalupnické 35 m.; domkaři mají po $^5/_4$ m. pole.

Obyvatelé se živí hlavně polním hospodářstvím; pěstuje se částečně čekanka (či čaganka); dříve se pěstovala i cukrovka.

V místě jsou 2 hostince, řezník, kramář a kovář.

Poměry poddanské. Dle registrů helfštýnských z r. 1609 platili o sv. Jiří a o sv. Václavě gruntovní činže po 3 r. 24 kr. 5 d., za odúmrt 21 gr. $6^1/_2$ d., za 3 kopy vajec 19 gr. 2 d., za robotu kalní 9 gr. 4 d., za robotu dvorskou 1 r. $1^1/_2$ gr. 1 víd., z pastvisk 5 r. 17 gr. 1 d., za 36 slepic platových 2 r. 12 gr., za 26 slepic pastevních 1 r. 22 kr., za hlásku 19 gr. 2 d., z lázně 8 r., z krčmy 16 gr., a sypali: pšenice ospové na vrchovatou míru 6 m., což na štrychovanou míru činilo 7 m., ovsa ospového 11 m., ovsa pastevního 26 m. Dle urbáře z r. 1700 platili: gruntovní činže 9 r. 14 kr. 5 d, za odúmrt 43 kr. 3 d., za vejce 1 r., za slepice 7 r. 14 kr., z kopanin 13 r. 59 kr. 4 d., za hlásku 45 kr., robotní činže 1 r. 17 kr. 4 d., z krčmy 37 kr. 2 d., z lázně 4 r. 40 kr., dřevní 6 r. 13 kr. 2 d. a odváděli $5^1/_2$ m. vrchovaté žita, 37 m. ovsa, 1000 kusů šindele, $7^1/_2$ kopy pícních otypek; dále byli povinni: kupovati ryb za 4—6 r. a o hodech 1 krávu, a přediva odváděti 36 liber. Sedláci byli nuceni z Týnské palírny rozvážeti kořalku a majiteli palírny obilí do mlýna a mouku z mlýna vo-

ziti; za to nejezdili pro víno. Dědičný rychtář zřízený r. 1774 nerobotoval, platil všechny platy a sypal $^5/_8$ m. žita a 3 m. ovsa. Poddaní z Hlinska a ze všech obcí na Záhoří, které slušely k Helfštýnskému panství častěji po roce 1775 proti sýpce ovsa, (celkem 753 m.) protestovali a byvše r. 1778 od gubernia odmítnuti podali žádost r. 1786 k císaři, než i tu byli odmrštěni. Naposledy žádali, ovšem že opětně marně, r. 1831 o zrušení sýpky.

Duchovní správa. Kostel sv. Bartoloměje stojí uprostřed hřbitova na kopci na jižním konci za vsí. Byl r. 1886 nákladem farníků za přispění náboženské matice na místě starobylého a malého kostela vystaven. Ze starého kostela zůstala toliko věž, která ale ve zdivu již byla zvýšena.

R. 1909 dány byly na věž hodiny. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov kolem kostela byl r. 1875 rozšířen.

Přízemní fara u kostela byla r. 1904 opravena a r. 1908 postavena byla úplně nová hospodářská stavení.

R. 1304 potvrdil biskup olomoucký klášteru na Hradisku právo podační na Hlinsko, které mu dal Parduš z Hlinska. Zdali klášter faru řeholníky obsazoval, není známo. V 16. století působili tu kazatelé luteránští, z nichž jest znám toliko Daniel Joannides Skočovský (1606—1620), který zároveň spravoval faru paršovskou. Byl též literárně činným; vydal řeči pohřební, které věnoval svému kostelnímu patronu p. Zdeňkovi Žalkovskému, a veršem popsal oheň v Lipníku r. 1613. Při svém odchodu oloupil však kostel.

Na to byla farnost hlinská i s přifařenými osadami Kladníkami, Lhotou a Týnem přidělena jako filialní k Lipníku; farář lipenský o třech výročních svátcích a na sv. Bartoloměje, v kterýžto den šlo z Lipníka do Hlinska procesí za příčinou získání odpustků, konal tu služby Boží, k nimž obec dávala povoz a faráři vždy místo oběda 15 gr. a 1 slepici a z každé obce po 1 slepici, 2 mázech másla a od každého usedlého po 1 vejci. Později ale dávali místo obědů po 12 kr. Za desátky dávali obyvatelé těchto vsí faráři lipenskému po 18 kr., což činilo, nebyly-li grunty opuštěny, ročně asi 17 r.; dříve platili celkem 20 mor. tolarů, což pro velké zpustošení za války 30leté přestalo. Kromě toho jedenkaždý ještě po 1 slepici dával. Dva chalupníci v Hlinsku dávali pouze po 6 kr.

R. 1762 koupen byl pro kostel od varhaníka z Libavy positiv za 60 zl., r. 1763 od řezbáře Blažka z Olomouce nový oltář za 51 zl. a za přelití zvonu r. 1764 zaplaceno bylo 142 zl.

R. 1786 podaly obce Hlinsko, Kladníky a Lhota žádost za zřízení duchovní správy, což následujícího roku bylo povoleno. Duchovní správce ustanoven byl r. 1788. Téhož r. koupena byla křtitelnice od řezbáře Lozerta z Olomouce za 33 zl. 30 kr. K farnosti přidělena byla samota Nový Dvůr (panský dvůr se dvěma domky).

Od obnovy fary déle působili: Karel Kretschmer (1788—1804), Alan Hraský (1806—1815), Antonín Špruček (1823—1847). Karel Gazda (1848—†1860) byl velice o chrám Páně zasloužilý; dal na vlastní útraty boční oltář a mramorovou křtitelnici postaviti a mnohé jiné (dlažku, varhany, paramenta) přispěním patrona a farníků poříditi. Jelikož i na stavbě kostela měnil, porušil tím jeho starobylý ráz. Po něm působil Jakub Dadlec (1860—1871). Za Jana Schneidra (1871—1882) darovaly tři přifařené osady k faře po 1 jitru pozemků a počalo se jednati o stavbu nového kostela, což provedeno za jeho nástupce Karla Adamovského (1882—1903). R. 1885 byl starý kostel zbořen; nový byl vysvěcen 24. října 1886. Zatím konány byly služby Boží ve stanu při faře postaveném. Po jeho odchodu nastoupil Vincenc Palkovský o opravu fary zasloužilý.

Školství. Dokud tu nebylo duchovní správy, patřilo Hlinsko školou k Lipníku. R. 1788 zřízena tu byla jednotřídní škola, k níž přiškoleny Kladníky, Lhota a od r. 1831 i Lipenská kolonie Nový Dvůr. Původně se vyučovalo v soukromém domě č. 1. Přízemní školní budova byla vystavena u kostela, a r. 1856 přestavěna. Od r. 1826—1892 bylo polodenní vyučování, jelikož počet dítek byl velký. Teprve r. 1893 byla postavena na místě domku čís. 49 nová jednopatrová budova dvojtřídní uprostřed vsi (obr. 28.).

Prvním učitelem byl prý jakýsi tkadlec; dále se připomínají Luder, Kraječek. Za Antonína Kotka (1822—1847) obnášel školní plat z dítěte 12 gr. ročně. Jan Lenhart (1861—1886) stal se správcem školy. Za něho r. 1878 vyškolena Lhota. Od r. 1886—1914 tu působil Ignác Zavadil, který 31. října zemřel. R. 1917 stal se správcem školy Engelbert Vašíček.

V obci je čtenářský spolek „Svornost". R. 1901 dokončena byla stavba okresní silnice z Kladník do Hlinska, již provedl svob. p. Alfred Skene. Za to mu obec postavila na návsi pomník.

Obr. 28. Škola v Hlinsku.

R. 1911 upravena byla cesta „Bednovaná". Požár větší byl r. 1877, kdy shořelo osm stodol. Na choleru r. 1866 zemřelo 12 osob, R. 1881 škodily kroupy a r. 1886 povodeň.

Poštou patří k Lipníku.

Dějiny. Hlinsko se připomíná, jak výše řečeno, ponejprv r. 1304, kdy je držel Parduš z Hlinska. R. 1391 dal Vojslav z Prusinek dceři své Anně, provdané za Hynka z Hlinska, na dvoře v Prusinkách 10 kop gr. věnem. R. 1447 slušelo již k Helfštýnu.[1]) R. 1796 prodala tu vrchnost lázeň č. 23 a nálev.[2])

Jezernice

(do Jezernice, v Jezernici), politická a katastrální (9.29 km^2) samostatná obec, leží od Lipníka k severovýchodu po obou stranách silnice a potoka jezerského v údolí tvoříc širokou ulici s kostelem a různými budovami uprostřed návsi. Před domy na návsi jsou zahrádky. K obci patří kolonie: Přední familie též Kristianka zvané o 27 čís. s 154 obyv. a Zadní familie (13 č. s 74 obyv.)

Místní trati: Vrchní a Dolní konec, Uličky.

R. 1794 bylo tu 84 a r. 1900 158 čísel.

Dle lokální visitace bylo tu obdělaných polí poddanských $1450^3/_8$ m., dle revisní komise r. 1756 napočítáno $1508^1/_2$ m. polí II. tř., z nichž ve 3 letech jednou se obdělávalo $58^1/_2$ m., zahrad $21^5/_8$ m.; obec měla 330 m. pastvisk (Dolní trávník 60 m., Vrchní trávník 110 m., Oblesek 120 m., Strž za Bečvou 15 m. a Strž u Lipenské hranice 25 m.). Při tom se připomíná, že Oblesek jest zarostlý vysokými duby, Strž za Bečvou jest zarostlá vrbím a ze Strže u Lipenské hranice a z polí při ní jest na 50 m. pískem zanešeno. Farář z Drahotuš tu měl 64 m. Dnes má katastr 929 ha, z toho poplatné půdy 864 ha (705 ha polí, 97 ha luk, 14 ha zahrad, 33 ha pastvisk a 15 ha lesa). Velkostatku patří 92 ha.

Majetek obecní obnáší 48.49 ha.

---

[1]) Co Wolný o Hlinsku píše (I. 267) netýká se toho Hlinska, nýbrž Hlinska p. Hostýnem, kdež totéž uvádí.

[2]) C. D. M., V., 163; Z. d. O., VI., 25; X., 39; Jireček, Děj. lit. české I., str. 323.

R. 1880 rozdělili si osedlí obecní pozemky tak, že sedláci dostali po 7, chalupníci po $5^1/_2$ a domkaři po $1^1/_2$ m., ostatek ponechán jako obecní majetek.

Trati polní: Boří, Díly (dolní, prostřední), v Dolích, Hulinec, od Hulinčí, Jablunky, Kamenec, na Kotarech, v Krátkých, u Měřitky, od Mezňa, Oblesek, Ouzky od Loučky, Padělek u Sklenůvky, Pole (maly, velky), Prašnice, Rovňa, Rybník, ve Strži, v Širokých, Široky louky s meslami, Trávník (vrchní, dolní), Uzky od Hrabiny, Valovec, Voldan (pozemky od 2 opuštěných gruntů), za Vrchovinou, na Výhoně, Záplotky, Závodí (obecní, od gruntů), Závrbek, Zlomy.

V obvodu obce nalezeny byly nástroje z mladší doby kamenné a popelnicová pole.

R. 1794 tu bylo 529, r. 1900 929 kat. obyv., z nichž 927 Čechů a 2 Němci.

Přes 100 let drží rodné místo rodiny: Novákova, Kašpaříkova, Vítkova, Vašinkova, Zapletalova, Skřičkova, Bagarova a Malochova.

Dle urbáře z r. 1569 bylo tu 56 osedlých; v tom zahrnuto jest i dvorství, které patřilo dvěma majitelům. Po válce 30leté čítalo se tu 37 čtvrtláníků, kteří měli po 27 m. II. tř., 12 domkařů (i s 2 mlýny), celkem 49 staroosedlých s 999 m. polí čili $8^6/_8$ l., a 9 nově osedlých čtvrtláníků s 243 m. v II. tř. čili 1 l. $7^2/_4$ osmin. R. 1775 čítalo se tu 40 pololáníků (mezi nimi dva polodvořáci a rychtář) o 31—36 m., 6 čtvrtláníků o 17—20 m., 12 rustikálních domkařů o 1—3 m. polí, 26 domkařů bez polí a 5 pustých domků (2 sušírny, 2 pastýrny a 1 domek). Nyní se čítá k pololánu 75, k čtvrtlánu 43 a k chalupě 13 m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím. V místě jsou: 3 hostince a 3 obchody s lihovinami v uzavřených nádobách, 2 kramáři, 2 řezníci, pekař, 3 obuvníci, 4 krejčíři, 2 kováři, 2 stolaři, kolář, bednář, sedlář, zámečník; k průmyslu patří 2 mlýny, výroba cementového zboží a mlékárna.

Poměry poddanské. Poddaní odtud a z Podhoří patřili k panství Drahotušskému a později k Hranickému. Dle urbáře z r. 1569 platili: gruntovní činže o sv. Jiří 28 r. 8 gr. a o sv. Václavě 28 r. 7 gr., o sv. Martině 5 r. 6 gr. 5 d., za hlásku 2 r. 29 gr., z mlýna prostředního 4 r. 26 gr.; dávali 2 kopy 46 slepic, 13 kop 50 vajec, ovsa na starou míru 97 m,

na novou $107^1/_2$ m. Mlynář každý byl povinen ročně pánu vepře hodně a dobře vykrmiti, aby se na sádlo hoditi mohl a pán jemu vepře hladového ze dvora dáti a on jej sobě při sv. Vavřinci bráti má tak, jak smlouva ceduli řezané[1]) s ním učiněná šířeji ukazuje. Platy a ospy do Hranic odváděti měli fojt a úřad. Tomek Dvorský s Bartoněm Nebozízkem každého roku bečku desítku vína, když se jim od ní 2 r. a od drejlinku 3 r. dá, tak jakž zápis fojtům a dvořákům zákupním a formanům, kteří jsou na panství, dán jest, ukazuje, přivézti povinni jsou. Též oni na vojnu ven ze země i v zemi anebo, kde by, a kdy panská potřeba toho nastala, a ukázala, na dobrém a hodném koni ve zbroji s těmi zbraněmi a potřebami vypraviti se a jeti mají. A to z té příčiny týž Tomek Dvorský s Bartoněm Nebozízkem těch povinností společně odbývají, že toho dvorství polovici Bartoň Nebozízek drží. Což se aufunku z toho dvorství, kteréhož pánu z 10 r. 1 r. a z 10 hřiven 1 hřivna přichází, dotýče, poněvadž jest na dvé toto dvorství rozděleno, že Bartoň Nebozízek drží polovici a Tomek Blahů druhou polovici, a protož, když by kolikerá polovice téhož dvorství prodávati se měla, aufunku pánu, co z toho půjde, zpraviti mají. Písař činže gruntovní neplatil, jen o sv. Martině z Hrabiny.

Roboty zaznamenává urbář následovně: Kromě Blahy Šougy, Pavla Pale, Václava Jakoubka, Mikše Zvedinova, Jana Lučy, Martina Sudy, Tomka Kopřivy, Tomka Soběchlebského, kteří se od jiných sousedů oddělili a J. Mti pánu se podvolili, že všechny roboty podle jiných lidí z dědin panských činiti chtí, a jaké roboty obzvláště dělati povinni budou, podle narovnání a listu na pergameně od J. Mti pána jim daného dělati mají a povinni budou, tuto dole pořádně jsou napsány. Koňské a pěší roboty při stavbách v zámku a kdekoli, odvody na Bečvě dělati a kámen a jiné k tomu potřebné dělati, tenata voziti, nositi na hony velké i malé; pstruhy lapati, ryby, plody a tarasy voziti; každý pololáník 2 fůry dřev a vždy dva čtvrtníci též dvě fůry, sami sobě, kde jim od hejných vykázáno bude, narubajíc z hájemství podhorského k zámku hranickému k Vánocím hodně a dobře na vůz nebo

---

[1]) Cedule řezaná byl zápis v jednostejná slova na dvou listech, jež dole stejnými zástřihy byly vyřezány. Každá strana měla po jednom listě. V případě sporu každá strana donesla svůj list, jenž co do písma, slov a zástřihů musil souhlasit.

saně naložíc dovézti. Též z téhož hájemství 5 klad 8 loket zdéli k pile panské do dvora přivézti mají. Chmel otrhávati, začež od měřice s vrchem natlačeným se jim dá po 1 penízi, chléb i pivo. Příkopu nad rybníkem slavíčským, kudy se voda na nivy vede, kde mají mesla svá vyměřena, cíditi. Každá selka předeno příze konopné, z něhož by jeden loket plátna udělati se mohl, napřísti má. Sirotky o Vánocích v Hranicích stavěti.

Bez vědomí pánů a úředníků nic nikomu neprodávati, a kdyby pán potřeboval dobytče, toho za slušné peníze pánu dopříti mají.

Oni výše zvlášť jmenovaní měli tyto povinnosti: Každý, který má koně, 5 vozů dříví dovézti kamkoli, sami sobě nadělajíc a naložíc. Z hájemství středoleského a uhřinovského dva a dva se spřáhnouc kládu 8 loket zdéli dovézti; tyčí do chmelnice sami sobě narubajíc dle potřeby navoziti; dříví a kamení k zámku a dvoru, též kamení k tarasům voziti; opravy všeho na rybnících prováděti; ryby z rybníků a haltýřů odvážeti, plody rozvážeti; při rybnících, když se suší a obsívají, orati, vláčeti, žíti, vázati, skládati a do stodol voziti; při opravách Bečvy pracovati; pstruhy lapati, loviti a odvážeti; příkopu, kterou se voda na Slavíčský rybník vede, opravovati; pěší roboty k zámku, mlýnu, dvoru a kdekoli konati. Každá selka, jak sedí, 2 kyty konopí pánu nalámati a spotírati, a též, jak sedí, z panského přediva 2 lokty příze napřísti. Tenata zvířecí velká i malá do uhřinovských a středoleských lesů voziti, na hony velké i malé choditi; jeden den ročně na trhání chmele, kdež se jim rozkáže, čeleď svou posílati; trávu nad Jezerským a Hranickým rybníkem žíti, sušiti a voziti, a kdyby potřeba byla, ročně pánu 1 vola prodati. Později, že volů pánům neprodávali, platili všichni 3 r. 23 gr., kterýžto plat časem stoupal až na 18 r. 20 gr. Rolníci, kteří drželi role porolní, dávali dobré vepřové plece.

Když kardinál Ditrichštejn stal se majitelem Hranického a Lipenského panství, byli Jezerští přiděleni robotou k Lipníku a měli dle urbariální fasse z r. 1775 tyto povinnosti: 40 pololáníků, mezi nimi dva polodvořáci a dědičný rychtář, platili: gruntovní činže o sv. Jiří a Václavě po 1 r. 10 kr., někteří po 1 r. 24., za volčata po 23 kr. 2 d., dřevní činže po 1 r., z pastviska Hrabiny po 16 kr. 2 d., za 4 slepice po 28 kr., za 20 vajec po 6 kr. 4 d., za víno o Vánocích po 1 r. 6 kr., za hlásku po

4 kr. 4 d., a sypali po 2 m. ovsa. Polodvořáci platili jeden gruntovní činže po 58 kr. 4 d., druhý po 1 r. 28 kr. 2 d., za volčata po 23 kr. 2 d., vojenské činže po 3 r. 30 kr., za pastvu v Hrabině po 2 r. 4 d., za víno po 1 r., za hlásku po 3 kr. 3 d.; dávali po 2 m. ovsa a společně 1 sud vína byli povinni dovézti. Rychtář platil vojenské činže 7 r., za roboty 2 r. 20 kr., dovážel ročně sud vína, a byl povinen od vrchnosti pivo i kořalku si dovézti. Hostinští na čís. 42. a 72. platili po 1 r. 10 kr., a ten rok, kdy nešenkovali, platili 6 r. za roboty. Pololáníci robotovali od sv. Jana do sv. Václava po 6 dní 4spřežně nebo 1 osobou pěší, ostatek po 3 dnech tažních neb pěších.

Šest čtvrtláníků platilo o sv. Jiří a o sv. Václavě gruntovní činže po 35 kr., za volčata po 23 kr. 2 d., dřevní po 30 kr., z Hrabiny po 9 kr. 2 d., za 2 slepice po 14 kr., za 10 vajec po 3 kr. 2 d., za víno po 1 r. 6 kr., za hlásku po 4 kr. 4 d., a sýpky dávali po 2 m. ovsa. Robotovali od sv. Jana do sv. Václava po 3 dnech týdenně buď koňmo nebo pěšky, ostatek týdenně po $1^1/_2$ dni. Dvanáct chalupníků platilo gruntovní činže po 28 kr., za volčata po 23 kr. 2 d., z Hrabiny po 2 kr. 4 d., za víno po 1 r. 6 kr., sypali po 1 nebo 2 m. ovsa. Robotovali týdenně po 1 dni. R. 1798 snížen byl domkařům z č. 66., 76. a 78. počet dní robotních na 26. Všichni dávali přediva jak při všeobecných poměrech poddaných udáno.[1])

Mlynáři nerobotovali, platili gruntovní, z volčat, z Hrabiny a za víno jako druzí chalupníci a nad to platil mlynář z čís. 2. 5 r. 12 kr. 4 d., mlýnář z č. 17. platil o sv. Jiří a o sv. Václavě po 32 kr., za slepici 7 kr., za 4 vejce 1 kr. 2 d., a, že nekrmil vepře, 11 r. 40 kr.; mlynář z čís. 27. platil o sv. Jiří a o sv. Václavě po 1 r. 26 kr. 2 d., a, že nekrmil vepře, 11 r. 40 kr. Každý z nich sypal $^1/_2$ m. ovsa.

Obec platila ze školy čís. 39., která se čítala mezi 26 domkařů, a k níž dva osminy zahrady patřily, o sv. Jiří a o sv. Václavě po 2 r. 35 kr. a za pastvy 2 kr. 4 d.; z lázně čís. 68. platil majitel 1 r. 10 kr., a že nerobotoval 45 kr. Z Jezerského rybníka, zvaného Nivy, platila obec 4 r. 40 kr., z Hrabiny 3 r. 30 kr. a činži za 8 m. 2 achtely ovsa; při stavení sirotků platila 3 r.

---

[1]) Pamětní spis v báni kostelní z konce 18. století udává, že každý osedlý byl povinen vrchnosti ročně 4 vrabčí hlavy odváděti.

a za hudbu o hodech 2 r. Dále bylo povinností obce kupovati ryb za 10 až 12 r., krávy o hodech 3—4, vína $3^1/_2$ sudu dovážeti a 2000 šindelů nadělati.

R. 1778 zřízeno tu bylo dědičné rychtářství, při němž byl nálev kořalky ustavičně, nálev piva vždy až třetí rok obdobně s druhými krčmaři. Rychtář platil, nedovezl-li sud vína, 4 r. 40 kr., a byl povinen ryb za 8 r. prodati a panský pivní regál hojně podporovati.

Roboty konány byly následovně: Ráno jak se rozednívalo, vycházeli z domů na robotu a při západu bývali propouštěni z roboty. Na krmení dobytka se promíjely 2 hodiny i více, dle toho, jak kdo pracoval. Pěším robotníkům ve žních, přišli-li včas na robotu, a pilně-li pracovali, dopřány byly 3 hodiny denního odpočinku. Svátky úplně byly darovány. Na velké hony musila z každého stavení osoba se dostaviti, na malé hony chodili domkaři dle potřeby. Roboty konali též při rybnících a pile; trhali, lámali a hachlovali konopí; prali ovce a vůbec konali vše, čeho bylo třeba.

Duchovní správa. Kostel sv. Martina bisk. (obr. 29.) stojí na návsi na bývalém hřbitově. V kostele jest jeden oltář a na věži hodiny a 3 zvony; nejstarší z r. 1601, druhý z r. 1717, který v letech 1850 a 1853 byl dvakrát přelit. Umíráček zjednán byl v nejnovější době. R. 1901 založen byl spolek sv. Martina na rozšíření kostela. R. 1874 zjednala obec nákladem 3000 K nový oltář; r. 1917 druhý; opravy na kostele provedeny byly v letech 1889, 1892 a r. 1910.

Hřbitov původní byl kolem kostela; r. 1832 založen byl nový na Záhumení, kterého se užívalo jenom do r. 1839, načež opět bylo pochováváno na starém hřbitově až do r. 1888, kdy zřízen byl nový hřbitov při cestě do Lipníka.

Přízemní fara stojí u kostela. V Předních familiích jest kaple — zvonice.

Duchovní správa připomíná se již ve 14. století. Zdejší farář Petr uvádí se mezi lupiči statků církevních, kteří v dobách domácích sporů mezi Joštem, Janem a Prokopem stáli při Prokopovi a s ním na statcích Olomucké kapitoly a jiných církevních statcích loupili. Papež Bonifác IX. dal všechny i Petra do klatby. O podacím děje se zmínka r. 1448, 1499 a 1609, ač jména farářů jsou neznáma. Dle záznamu o příjmech faráře drahotušského

jest pravděpodobno, že po odstranění faráře Petra ani žádných duchovních správců tu nebylo, protože Podhoří s Jezernicí za jednu farnost se počítalo. Když pak nekat. kazatelé ze zboží Ditrichštejnského byli r. 1622 vypovězeni, stala se Jezernice filiálkou

Obr. 29. Kostel v Jezernici.

fary drahotušské; pole ale v Jezernici patřila již ode dávna k této faře. Tato pole pro faru v Jezernici získati, která mají výměry 19 ha 49 a, marně usilovali faráři jezerští Kostka r. 1877, Doležel r. 1892 a Kuzník r. 1912.

Faráři z Drahotuš konali tu střídavě s Podhořím každou neděli služby Boží. R. 1668 dávalo 40 osedlých z Jezernice fa-

ráři v Drahotušich po 1 m. rži a po 3 gr., 5 zahradníků po 5 gr. 4 d., a Jezeršti s Podhorskými kopu kuřat. R. 1708 platili Jezeršti s Podhorskými, Uhřinovskými a Středoleskými za oves 18 r. 20 kr. a odváděli 2 kopy kuřat. Nájem z polí v Jezernici a Podhoří obnášel 21 r. 40 kr.

R. 1784 jednalo se o zřízení fary; jelikož k tomu nedošlo, zřízena tu byla r. 1785 kurácie a prvním duchovním správcem stal se Ignác Flegely. Kostel r. 1788 dostal darem dřevěný svatostánek z kostela sv. Michala v Kroměříži, a z původně bratrské kaple ve Fulneku kanonické tabulky s vyřezávanými rámci a dřevěnou krabicí na hostie. Obec dávala na potřeby kostelní 5 m. rži, které se k tomu účelu prodávaly a zavázala se na udržování věčného světla dávati tuk zvířecí, což obé časem pominulo. Flegely zemřel r. 1799 a po něm nejdéle působili: Beniš František 1807—1822, za něhož byl pro kostel r. 1821 zjednán stříbrný kalich, Smika Josef 1826—1839, Deutschel Josef 1843—1860, Kostka Eduard 1861—1886, Kuzaník Adolf, jenž má zásluhy o opravu kostela a fary, zemřel r. 1915 a po něm nastoupil Jan Hoférek.

Školství.[1]) Že zdejší škola patří mezi nejstarší v okrese, vysvítá z okolnosti, že již r. 1670 připomíná se učitel Jiřík Jablunský, který asi až do r. 1696 v Jezernici vyučoval. R. 1700 připomíná se Mikuláš Žákovský, od r. 1752—1765 Matěj Brázda, a r. 1782 syn jeho Jan Brázda.

Školní budova na čís. 39 byla přízemní, dochem kryta; vyučovalo se polodenně. Kdy počal vyučovati František Ulmann, který tu r. 1815 zemřel, není známo. Jezerský farář Eduard Kostka vypravoval o něm, že zápasil s největši bídou, ač syn jeho, dříve justiciár na panství Siemeringu u Vídně, později majitel téhož panství, hmotnými statky oplýval. Po něm byl správcem školy Jan Tengler, který r. 1824 zemřel, načež po tři léta prozatímně vyučoval Ferdinand Spilka. Od r. 1827—1837 působil tu Jan Dukát; potom od r. 1838—1855 Jan Látal. V letech třicátých postaveny byly familie Jezerské, z nichž dítky chodily do školy do Slavíče. Teprve r. 1850 počaly dítky z předních familií choditi do školy v Jezernici. Jelikož počet dítek vzrostl, postavena byla r. 1853 nová školní budova jednopatrová, břidlicí

[1]) Dle V. Bartovského: okres Hranický str. 175.

krytá, ale ještě jednotřídní, v níž se dále polodenně vyučovalo. Jelikož učitel Látal pro churavost dostal tříletou dovolenou, jmenován byl prozatímním správcem školy r. 1855 Jan Neviš, který teprve r. 1871 stal se skutečným učitelem, a působil tu až do r. 1893. Za něho r. 1882 otevřena byla druhá třída. Po něm byl správcem školy František Veverka, který r. 1909 zaměnil své místo s Janem Krausem, jenž tu posud působí. Za něho r. 1909 provedeno rozšíření školy na trojtřídku, když již r. 1907 obec školní budovu rozšířila.

Poštou patří Jezernice k Lipníku.

Pamětihodné události. Dle zápisů v báni věžní vytrpěla tato osada za válek pruských v 18. stol. mnoho ležením vojáků. Kdo od r. 1741—1760 nekonal přípřeže, zaplatil svému zástupci 9 r. týdně. Za jízdu do Olomouce pro munici kyrysníkům dostali za vůz denně 2 r. a jezdili od 18. června do 1. listopadu (rok není udán). Ve válkách Napoleonských leželo až 50 mužů v jednom domě; od r. 1828 byli tu přes 6 let vojáci na ležení.

Nemoci. Od prosince 1805 až do května 1806 zemřelo tu na horečku 40 osob, na choleru r. 1866 29 osob. R. 1898 řádila ve vsi opět horečka a r. 1911 spálničky.

R. 1874 nadělaly myši mnoho škod na poli. Odvodnění pozemků provedeno 1910. Ohně tu byli častější; větší r. 1850 23./4., kdy vyhořela čísla 19.—26.; r. 1851 vyhořely před Velkonocí stodoly od čís. 50.—57., a tytéž opět r. 1864 před Vánocemi. R. 1853 vyhořela čísla 40.—46., r. 1854 52.—57. R. 1913 vyhořelo na třikrát 5 stodol. R. 1914 dne 4. června 5 čísel.

R. 1905 postavena byla okresní silnice z Lipníka; r. 1908 založena byla Raiffeisenka.

Spolky: hasický 1895; Národní Jednota. Znamenitější rodák byl Dr. Th. Antonín Zháněl, nar. 1706, děkan, asesor, examinator na bohoslovecké fakultě a farář v Dubě; zemř. r. 1759. Založil v Dubě kaplanská místa a sepsal monografii o Dubě.

Dějiny. Ve 14. století patřila Jezernice ke zboží Drahotušskému. R. 1353 Kunik z Drahotuš ve srozumění se svými bratry Čeňkem a Machinkem zapsal na polovici Jezernice a Drahotuš manželce své Elišce 100 kop gr. věnem. R. 1371 Kuník, Jaroš, Ješek a Bohuš, bratři z Drahotuš, prodali markraběti Janovi se zbožím Drahotušským i Jezernici a Machinek z Drahotuš témuž

markraběti prodal svůj díl na Jezernici. Počátkem 15 stol. markrabě Jošt toto zboží Ctiborovi z Cimburka za 2244 kop gr. zastavil, což r. 1416 král Václav potvrdil, když mu ještě synové Alberta z Cimburka, Jan a Ctibor, 500 kop gr. doplatili. Jan z Cimburka dal r. 1448 manželce své Žofii z Kunštátu v desky vložiti mimo na jiném zboží i na Jezernici s podacím 700 kop gr. věnem, a ona jej opět přijala na své zboží na spolek. Asi r. 1470 koupil od Ctibora z Cimburka Albrecht Kostka z Postupic, pán na Helštýně, Popelov a část Jezernice, kterou pro dluhy 500 zl. zastavil Bořitovi. R. 1476 prodal Ctibor z Cimburka zboží Drahotušské a tudíž i zbylý díl Jezernice Vilémovi z Pernštýna za 7000 duk. R. 1548 prodal Jan z Pernštýna toto zboží Václavovi Haugvicovi z Biskupic, pánu zboží Hranického (v. t.). Václav Mol toto zboží pro účast na vzpouře r. 1620 pozbyl, načež císař Ferdinand II. Jezernici s ostatním zbožím Hranickým daroval kardinálovi Františkovi Ditrichštejnovi. Od té doby (r. 1622) má tytéž majitele jako Lipník.

Jeden mlýn v Jezernici byl zbožím svobodným, na němž od r. 1622—1641 byl Jiřík Trach, který se psal „z Březího a na svobodném mlýně v Jezernici“.

Kardinálovou přední péčí bylo, aby obyvatelé jeho panství vrátili se k víře katolické a zachovali věrnost císaři. Než poddaní Hranického zboží porušili tuto věrnost r. 1626, když Mansfeld přitáhl k Hranicím. Město mu otevřelo brány a sehnalo mu na panství podporu 1000 tol.; k tomu přispěli Jezeršti 8 rýn. Za tuto zradu byly vsi patřící k bývalému panství Drahotušskému, tedy i Jezernice, donuceny za trest složiti 500 duk. a ztratily všechna obdarování.

Bečva, měníc častěji tok svůj, porušovala hranice mezi Jezernicí a Týnem, z čehož mezi oběma k častým sporům o hranice docházelo. R. 1698 na základě komisního šetření stalo se rozhodnutí, že obci Jezernici patří Strž proti Žabinku, jak kopci a mezníky vymezeno jest, a obci Týnu Žabinek od stavu vrchního až po Jezerskou průtrž, pak průtrž i s mesly mezi Jezerskými proti bednovanému stavu až po Jezerské louky a Závrbek od Strže běžící až po meze lipenské proti ouzkým loukám jezerským. Ustanoveno bylo zároveň, že kdyby některá z těchto obcí něco z toho narovnání porušila, tu beze všeho prohlížení strana rušící a znovu soud zdvíhající za svou opovážlivost 50 to-

lary vrchnosti a bečkou piva druhé obci propadnouti má.[1]) R. 1741 dne 28. března Prusi vracející se od Val. Meziříčí s hojnou kořistí utábořili se v Jezernici a za jediný den hrozné spousty v osadě nadělali.[2])

Kladníky

(do Kladník, v Kl—ách), katastrálně a politicky samostatná obec (3.46 km²) jv. Lipníka, v údolí; půdorys tvoří širokou ulici, uprostřed s loukou protékanou Lhotským potokem. Před domy jsou zahrádky. Místní trati slovou: Horní a Dolní konec; tomuto říká se též na Hrázi. K obci patří samota Větřák. Na čís. 3. stával dle pověsti zámeček.

R. 1794 bylo tu 30, r. 1900 40 čísel.

R. 1755 čítalo se tu poddanských polí obdělaných 395 m., úhorů 55 m. a 10 m. pustých polí; zahrad 10 m. $1^1/_2$ achtele. Obec měla pastviska: Vrchní trávník 18 m., v Dědině 4 m., Dolní trávník 8 m., nad Dolním trávníkem 8., Tirnbinder 9 m. a vodou potrhaných 4 m. Vrchnost měla u Vidláče 260 m., v Kuňkově 87 m. a v Strání 14 m, dnes 336 ha poplatných a sice polí 262 ha, luk 7·23 ha, zahrad 8·20 ha, pastvisk 21 ha a lesa 38 ha. Co tu měl dříve Bystřický velkostatek patří nyní dvěma majitelům a sice Rajmundovi Kokorovi 62·95 ha a Vašákovi s Kaděrou 33·37 ha. Obci patří 19·12 ha; kromě toho má ještě obec v trati Bezuchovské 85 a.

Následkem vyrovnání s velkostatkem Bystřickým r. 1862 dostalo se obci 15 ha 53 a pozemků v trati obce Šišemské; z těchto darovala obec k faře v Hlínsku 57 a; ostatek a jiné ještě pozemky, celkem 25 ha 76 a r. 1896 rozprodala.

Dříve tu byl singulární majetek patřící 20 osedlým; při zakládání nových pozemkových knih připsán byl obci.

T r a t i (p o l n í): Čtvrtě (přední, zadní), Díly, Houserky, nad Humny, Kopaniny, nad Křížem, Kuňkov, Dlouhy mesla, Svárovy,

---

[1]) Dto Lipník, 25. července 1698.

[2]) C. D. M., XII., 524; Z. d. O., I., 10; II., 65, 66; IX., 17; X., 53; XII., 14; XVI., 1, 12, 34; XXV., 52, 87; XXIX., 2, 44; XXX., 106; XXXII., 18; XXXIII., 27, 42. XXXV., 5; A. Č., XVI., 194.

Trávník Vidláč; (r. 1656) Krejcárek, Vyrubinky (pastvisko), r. 1755 Mesilka, Příčka, od Radotska, od Šimenska, Pusty; r. 1772 udává se trať následovně: „tam, co za 4 léta sejou.“ — V obvodu této obce nalezeny byly z mladší doby kamenné mlat a palcát a při kopání studně asi 4 m. pod vrchem hrob s kamennou sekyrkou a bronzovou přeskou.

R. 1794 bylo tu napočítáno 156, r. 1900 251 obyvatelů národnosti české, náboženství katolického. Přes 100 let drží rodné místo rodiny: Bijova, Zemánkova a Kováříkova.

Po válce 30leté se v obci čítalo 15 domkařů, kteří měli celkem $115^5/_8$ m. v I. a $231^3/_8$ m. v II. tř. čili dohromady 3 lány. Činžovních polí bylo $23^5/_6$ m. a $65^3/_8$ m.; 2 domkaři bez polí, pět pustých usedlostí (4 následkem úmrtí a 1 následkem odběhnutí), při nichž bylo celkem $18^3/_8$ m., $36^5/_8$ m. a 16 m. polí činžovních, celkem $^5/_8$ lánu, a jedna staropustá usedlost se 12 m. polí a 2 m. činž. rolí.

R. 1755 čítalo se tu 20 podsedníků, kteří měli po $19^6/_8$ m. polí obdělaných, po $2^3/_8$ m. úhorů, po $^1/_2$ m. polí pustých a po $^1/_2$ m. zahrad, 6 domkařů rustikálních, kteří měli $^1/_4$ acht. zahrad, 2 dominikální domkaři a vrchnostenský domek, celkem 29 čísel. Ke gruntu dnes se čítá 50—60 m., k čemuž při dělení obecními pozemky přibylo asi po 6 m.; 15 domkařů dostalo při dělení po $1^1/_4$ m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím. V obci jest hostinec, kramář, krejčí, kovář a větřák.

Poddanské poměry. Dominikální fasse z r. 1750 zaznamenává tyto platy: o sv. Jiří grunt. činže $2^1/_2$ r. a za vejce 1 r. 32 kr., o sv. Václ. gruntovní činže 2 r. 12 kr., za slepice 4 r. 36 kr., o sv. Martině 30 r. 9 kr., za husy 13 r. 25 kr., o Vánocích 10 r. 55 kr., za víno 4 r. 26 kr. Fasse z r. 1775 má, že podsedníci platí grunt. činže po 35 kr. 5 d., o sv. Martině po 2 r. 59 kr., o Vánocích po 36 kr. 2 d., z pustých rybníků po 6 kr., z polního kmínu po 1 kr., za víno, že nenalévali panského vína, po 14 kr. Podsedníci, jichž bylo 20, robotovali týdně po 3 dnech celoročně. Rychtář robotoval pouze 3 dni pěší týdně, podobně i hajný; starosta ročně 13 dní. Každý podsedník byl povinen napřísti příze na 3 lokty plátna a každý domkař na 2 lokty; obyčejně se to ale tak dělo, že zásoby, které jim vrchnost dala, všechny spřísti musili. Osedlí měli právo spolupastvy s vrchností v Březí. R. 1775 zaznamenáno jest, že dědičný rychtář na

čís. 26. nerobotoval; protože ale krčmy neměl, byl povinen jednou nebo dvakrát do roka pro panské víno jeti a občas s panskými zavazadly do Brna jezditi.

Domkaři neplatili žádné činže, ale robotovali jednou osobou 52 dní ročně, podobně i hofeři.

V zámku v Bystřici pod Hostýnem konali noční hlídky z roboty; za to jim bylo odepsáno z robot čištění struh, praní a stříhání ovcí, jakož i cesty v poselství. Ženci dostávali pivo; poddaní měli lacinější dříví a sice platili za sáh tvrdého dříví 30 kr., které jinak se prodávalo za 1 r. 21 kr., a za sáh měkkého 21 kr. místo 48 kr.

Jestliže byli zvláště pilni ve žních, darován jim byl den roboty. Měli pastvu na panských polích a pastviskách za obstojnou činži; v lese mohli pásti a dříví sbírati zadarmo. Vinnou činži platili, poněvadž obec od nepamětných dob byla oprávněna v hody a masopůst vždy bečku vína vyšenkovati.

Domikální domkaři ničeho neplatili a robotovali jen při trhání chmele a chodili na hon. Dostávali dříví laciněji a mohli na panském pásti. Právo pastevní vrchnost r. 1865 vykoupila.

Robotníci měli při východu slunce býti již na místě a při západu se propouštěli; obyčejně ale přicházeli o 9. nebo 10. hodině. Pěší měli hodinu v poledne odpočinku, tažní 2 hodiny. Při hospodářských fůrách se spříhali a dostávali dle patentu oves a peníze na světlo a konírnu. Svátky se odpouštěly.

P o d f a r n o s t patřily Kladníky odedávna do Hlinska; když fara v Hlinsku se stala filiálkou lipenskou, platili podsedníci faráři v Lipníku místo desátku po 18 kr., což dělalo 6 r., a dávali o sv. Václavě po slepici. Mrtvé až do r. 1654 pochovávali na návsi, od t. r. donuceni byvše v Hlinsku. Dříve měli na lípě před č. 23. zavěšený zvonek, r. 1848 postavili si na louce na návsi zvonici. Ves přiškolena do Hlinska.

V místě je čtenářský spolek „Pokrok“ (1901). Poštou patří do Lipníka.

Neštěstí: (povodně) 1886, 1891, 1901, 1905, 1909 a 1910; (— nemoci) cholera (r. 1849 † 4, r. 1866 jen 3 osoby), neštovice r. 1858.

R. 1867 započato bylo s klučením lesa Vidláče, kteráž práce dokončena byla r. 1876. R. 1900 byla stavěna okresní silnice do Hlinska.

Dějiny. Část této vsi slušela k Helštýnu, část byla zbožím markrabiným. Markrabí Jan r. 1371 dal bratrům Oldřichovi, Damiáńovi a Štěpánovi z Kladník a jejich mužským potomkům za služby mu prokázané lénem tvrz v Kladníkách, lán poplužní, osedlého obdělávajícího 3 lány a šest lánů poplatných s lesem a vším příslušenstvím. R. 1373 Přibík z Kladník koupil od Drachníka z Lazník dvůr poplužní v Lazníkách. R. 1374 byl sice v deskách zemských jako majitel Kladník zapsán Herčík z Kladník, ale zápis ten byl vymazán, protože Kladníky byly zbožím markrabiným, který (Jošt) je r. 1406 postoupil lénem Mysliborovi řeč. Rysovi z Kladník, jenž t. r. Václavovi z Příkaz a Janovi, svému synovci, prodal v Kladníkách dvůr svobodný s tvrzí a $1^1/_2$ l. polí s přísl., $6^3/_4$ l. poplatných, dále 3 podsedky, krčmu a lesy se vším přísl. Václav řeč. Tříkaz pojistil manželce své Kačně ze Soběchleb na zdejším svobodném dvoře, 3 lánech poplatných a robotách 30 kop gr. věnem, kteréžto věno r. 1408 převedl na Jarohněvice, kdež byl seděním, a prodal Bavorovi z Prus a jeho bratrovi Martinovi v Kladníkách tvrz, dvůr allodní s $1^1/_2$ l., $7^1/_2$ l. poplatného, krčmu, 3 podsedky a polovici lázně. Bavor z Prus, odjinud z Kladník, vzal r. 1416 své dítky na toto zboží na spolek. R. 1437 zapsal Martin z Prus Janovi Bradkovi z Kochova ves Kladníky se vším příslušenstvím (tvrzí, dvorem a př.), vyjma 2 lány, které patří k Helštýnu. Jan Bradka tyto 2 l. koupil od Jana z Mesenbeka, který Helštýnské zboží neprávem držel. Jiřík z Kravař, řádný majitel Helštýnského zboží, toho prodeje neuznával a prodal r. 1447 Helštýn i s těmi 2 lány Vokovi ze Sovince, který ihned Jana Bradku pohnal, že mu drží násilně 2 l. Jan Bradka pohnal opět Voka, že si je dal v desky vložiti, ač na ně má list od Jana z Mesenbeka. Dán jim poklid a násl. r. Vok tyto 2 l. Janu Bradkovi prodal, čímž se stal Jan Bradka majitelem celých Kladník, na nichž dal manželce své Elišce z Velké Polomi 40 kop gr. věnem a ustanovil ji poručnicí svých dítek, dokud zůstane vdovou.

Jan Bradka byl hejtmanem na Uh. Brodě. R. 1446 pohnal jej Petr Pragar z Hodolan z 50 kop gr., že mu jeho služebníci pobrali na svobodné cestě a vezli to na Uh. Brod, a že jej Jan Bradka k tomu ještě věznil. Dostal za to důtku. R. 1447 pohnal jej opět Míroslav z Cimburka, že mu v pravé jednotě zemské pobral v Šumicích, a r. 1463 pohnal jej Jan Filgram, měšťan olo-

moucký, že mu v mírné zemi pobral 16 volů v ceně 60 zl. a 4 zl. dobrých uh. a že část těch volů prodal Vokovi z Helštýna.

R. 1480 byla držitelkou Kladník Žofka z Hrušové, která manžela svého Valentína z Lesnice a děti vzala na spolek na Kladníky a Olbramice. Tento r. 1493 vložil svým dědicům Olbramice v desky. Jej pohnal r. 1495 Martin z Oprostovic ze 30 zl. uh., že mu brání chrastin užívati, kdež předkové jeho za starodávna za jiných pánů jich užívali.

R. 1504 zapsaly v desky sestry Kačna, Eliška a Kunhuta z Láznice své dědictví Hynkovi (= Jindřichovi) z Vitbachu na Pavlovicích a jeho dědicům, totiž Olbramice a ves Kladníky. R. 1519 vzala Anna z Vitbachu, dcera Jindřichova, manžela svého Jana Fichného z Pačlavic na spolek na Kladníky a pustou ves Olbramice. Tito r. 1528 prodali tvrz a ves Kladníky a p. v. Olbramice s dvory Bernardovi ml. ze Žerotína a na Dřevohosticích. Bernard držel toto zboží s bratrem svým Vilémem až do r. 1551; odtud byl Vilém sám pánem toho zboží. Po r. 1559 připomíná se Bartoloměj Vanecký z Jemničky jako majitel, který je r. 1587 odkázal Václavovi Molovi z Modřelic. Ale r. 1595 připomíná se jako majitel toho zboží Karel ze Žerotína, který je i s Dřevohosticemi prodal Janovi st. Skrbenskému z Hříště za 95.000 zl. mor.[1]) Tento pro účastenství na vzpouře r. 1620 ztratil zboží, které bylo prodáno nejvyššímu kancléři království českého Václavovi knížeti z Lobkovic za 120.000 rýn.[2]) Václav z Lobkovic prodal r. 1650 část toho zboží i se vsí Kladníky zemskému hejtmanu moravskému Janovi hraběti z Rotalu[3]), který Kladníky přivtělil k Bystřickému statku. Ostatní dějiny viz u Bystřice. Arnošt baron z Laudona vše, co v Kladníkách měl, r. 1896 rozprodal. Dvůr Vidláč s pozemky koupili Alois Löbl a Jindřich Götzlinger, od nichž to r. 1907 koupili Rajmund a Jaroslava Kokorovi.[4])

Na blízku této osady stávala ves Olbramice, na níž r. 1368 Anežka, manželka Ješka z Turovic, měla 100 kop gr. věnem, kte-

---

[1]) Dto Přerov, v úterý po nejsv. Trojici 1617.

[2]) Dto Řezno, 21. června 1640. [3]) Dto Vídeň, 7. ledna 1651.

[4]) Cod. dipl. M., X., 161; Z. d. O., II., 14, 20; VII., 2, 3, 233, 664; VIII., 607; X., 312, 575, 811; XII., 12; XIV., 18; XVI.. 29; XVIII., 10; XXII., 1; XXXIV., 4; XXXVIII., 14. Větší statků kvatern kraje Olomouckého I., 34; III., 150; XI., 230; Půh. kn., I., 269; III., 749, 947, 1234, 1303; IV., str. 20. Č. V. M. S. O., 1891, 17. Č. M. M., XXXI., 206.

réžto po smrti Jana z Prosenic dala Milotovi ze Štraleka. Tuto ves prodal r. 1373 Oldřich z Prosenic Baršovi z Čihovic a jeho manželce Ofce ze Žákovic. T. r. dal Hereš z Turovic 67 kop gr., které ona na Olbramicích věnem měla, k svobodnému držení. R. 1376 prodal Unka z Majetína Olbramice Benešovi ze Štraleka, kterýžto Anně, manželce Drslava ze Štraleka, dal za 100 kop gr. Olbramíce v držení. R. 1385 týž Beneš Šišma ze Štraleka dal manželce své Anně ze Lhoty na Olbramice 60 kop gr. věnem a r. 1392 daroval jí i polovici nadbytu koně vyjímaje. Tomuto darování odporoval Jan, syn Beneše Šišmy. R. 1398 spolčil se Beneš Šišma ze Štraleka se syny svými Drslavem a Zbyňkem a r. 1407 Anna, manželka Benešova, se synem svým Zbyňkem na své věno. Týž Zbyňek převedl r. 1417 věno Anny, manželky Čeňka z Tučína, 100 kop gr. se svobodného dvora na předměstí Uhersko-Brodském na svobodný dvůr v Olbramicích a na lán v Nahošovicích, k čemuž svolil Zbyňkův stupník Petr ze Strážnice. R. 1437 se připomíná, že Žofka z Kunštátu, manželka Jana z Cimburka a z Tovačova, měla na Olbramicích část věna pojištěnu. Další dějiny Olbramic jsou vypsány u Kladník. Ves připomíná polní trať „Olbramsko".[1])

Kozlov

(Koslau), katast. a polit. samostatná obec, sz. okres. města v horském údolí po obou stranách okres. silnice. Samoty: Kyjanice (4 d. s 62 obyv.) a Eliščiná (Liselsberg) (6 d. s 24 obyv.)[2]) Až do r. 1885 patřil jako osada k obci V. Újezdu.

R. 1794 měl 61 a r. 1900 78 čísel.

Dle lokální visitace z r. 1756 bylo tu 59 m. poddanských polí, z nichž třetina ležela úhorem, a 1 zahrada. Nyní se čítá 794 ha, z toho 780 ha poplatné půdy a sice: 165 ha polí, 37 ha luk, 1·95 ha zahrad, 4·55 ha pastvin a 571 ha lesa. Velkostatku patří 573 ha. Majetek obecní, bývalé pastvisko, rozdělen za roční nepatrný poplatek domkařům. Obec užívala $1^1/_2$ m. vrchnostenské kopaniny.

---

[1]) Z. d. O., I., 60; II., 1, 10; III., 7; IV., 48; VI., 33; VII., 24; IX., 5; X., 4.

[1]) Připomíná se („Nový mlýn na Odře") ponejprv r. 1713. (Matriky osecké).

Trati polní: (r. 1750) beim schönen Ort; nyní: Ausgebrennte, beim faulen Brückl, Domesmatzenwinkel, auf der Hutten, Motzkesbüschel, Motzkeswinkel, Neuländer, beim Querweg, am Ranisch; lesní: Granitzberg, Haarberg, Kyjanitzberg, Liselsberg, Kegelplan, Bei der Oderquelle, Oder, Beim streitischen Punkt, Rehgründl, Sauerbrunn, Salzergrund, Steinhübel, Bei der Schrötters Wiese, Walachengrund. — Na obec. pečeti před r. 1750 se znakem čes. lva byl nápis: GEMEIN : INSIGI : DORFF : KOSLAV.

R. 1794 tu bylo 411, r. 1900 584 obyv. národnosti německé, náboženství katolického.

Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Domesova, Libichrova, Posingrova a Lengrova.

R. 1656 byla tato obec nově založena a postaveno tu bylo 5 domků, z nichž 4 měly po 10, a pátý 13 m. polí, a 2 domky bez polí. Noví osadníci byli Němci. R. 1705 bylo tu již 14 osedlých a obecní kovárna, z níž kovář obci ročně 3 r. platil. R. 1775 bylo tu 54 domkařů s polmi i bez nich a 4 nově postavené domky. K zahradnickým usedlostem patří 50—70 m. polí.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; v lesích panských nacházejí živnost jako drvaři; zahradníci rozvážejí dříví do Olomouce a do Přerova. Dříve se tu pěstovalo hojně konopí na prodej. R. 1832 nalezena byla u Vlasové břidlice a zřízeny tam byly po nějaký čas lomy.

V místě jsou 3 hostince, 3 kramářství, 3 obuvníci, 2 řezníci, 2 kováři, kolář, stolař a krejčí; dále 2 pily, z nichž jedna parní jest spojena s obchodem dřeva a mlýnem.

Poddanské poměry. Jelikož pánům Podstatským, kteří Kozlov znovu založili, o to šlo, aby hojně osazen byl, neukládali poddaným těmto takových břemen, jaká měli poddaní ve vsích staroosedlých. R. 1705 platili gruntovní a robotní činže 207 r. 20 kr. a nájmu z kopanin a za seno 45 r. 30 kr. Proto též poddaní z Kozlova na robotní patent ani nepřistoupili, nýbrž dle starého obyčeje platili gruntovní činže po 3 r. 30 kr. a o sv. Martině po 17 kr. 2 d.; za předivo platilo 15 velkodomkařů po 18 kr. a 27 domkařů po 9 kr. Každý velkodomkař, jichž později bylo 21, byl povinen 2 velké jedle skáceti a na klády $2^1/_2$ sáhu dlouhé rozřezati; později byli povinni 9 jedlí tak spracovati; kdo toho nečinil, byl povinen za každou jedli 18 kr. zaplatiti. Tato povinnost časem byla zaměněna tak, že každý byl nucen $12^2/_8$ sáhů

tvrdého a $12^6/_8$ sáhů měkkého dříví nadělati a složiti. Byli též povinni choditi na velké hony; tuto povinnost plniti počali se r. 1827 zdráhati, pravíce, že velkými hony se nerozumí takové, při nichž jest mnoho lidí, nýbrž hony na medvědy, vlky a zločince v lesích se ukrývající. Od gubernia o nesprávnosti svého výkladu poučeni, byli donuceni vždy na velké hony choditi. Dále byli povinni jako zedničtí dělníci v Ranošově i při stavbách v zámku na Veseličku pěší robotu konati. Jiné pěší roboty konali každý po 13 dní v roce. Za to mohli v lese mech a listí na stelivo hrabati, dříví sbírati a na pastvu, kde jim bylo vykázáno, honiti.

Do kostela patřili původně do Oseka, a teprve, když ve Velkém Újezdě byla zřízena duchovní správa, byli sem přiděleni a odváděli faráři místo desátků $9^2/_8$ m. rži, $4^5/_8$ m. ovsa, $9^1/_4$ libry másla a 22 r. 24 k. Kaple nemají, jen zvonici na návsi.

Školství. Pro neschůdnost cest a vzdálenost až do r. 1788 dítky do školy vůbec nechodily, ač na učitele za 4 kantace platili, a sice zahradníci po 6 a domkaři po 3 kr. Na plat rektorský platili obyvatelé z Kozlova a Ranošova ročně 4 r. R. 1788 založena pro Kozlov a Ranošov škola. Než byla vystavena budova, vyučováno bylo v domě soukromém. Budova byla r. 1789 dostavěna a dostala čís. 61. Nová školní budova dvojtřídní postavena byla pod čís. 76. r. 1884, v níž teprve r. 1886 se počalo vyučovati. Prvním prozatímním správcem byl Jan Wansner. Od r. 1789 byl správcem školy jakýsi Kaděra Karel, který r. 1800 zemřel. Od r. 1801—1816 působil Isidor Kunerth, jenž žil v tak stísněných finančních poměrech, že po vyučování chodil na práci nádenickou a při tanečních zábavách hrával. Pavel Mück 1816—1835 měl též kramářství a obchod konopím. Od r. 1835—1877 byl správcem školy František Schnedrle, který tu již od r. 1832—1833 za Mücka vyučoval. Od r. 1877—1911 působil tu Vinc. Šimíček (Schimitczek), nyní Emil Müller.

V místě jsou spolky: místní odbor německého spolku školského, spolek omladiny Oderhort, a hasický (1902). Poštovna.

R. 1809 zemřelo tu na osýpky 15 osob.

R. 1910 zašla stará kaplička nad blízkým pramenem Odry; nová vystavena byla nákladem Aloise hr. Podstatského-Lichtenštejna.

Dějiny. Kozlov, původně Kozlovice, připomíná se r. 1324, kdy Petr z Kozlovic od Konrada řečeného Cyger (Kozel) koupil

fojtství v pusté vsi Čermné, která patřila Žibřidovi z Újezda, za 12 kop gr. R. 1364 se uvádí, žé „Kossle“ platilo mýta v Olomouci $2^1/_2$ gr.[1]) R. 1371 Půta z Holštýna dostal od markraběte lénem, toliko po meči dědičným, mimo jiné i Kozlov. Po Půtově smrti (byl již r. 1381 mrtev), spadl Kozlov opět na markraběte od něhož jej obdržel Václav Rus z Doloplaz, který jej prodal r. 1406 Lackovi z Kravař i s jinými vesnicemi a městečkem V. Újezdem za 350 kop gr. Od t. r. patřil k hradu Helštýnu. R. 1548 byl již pustou vsí, kterou Jan z Pernštýna se zbožím Veselským prodal Erasmovi z Bobolusk. Odtud sloučeny osudy vsi s dějinami Veselíčka (v. t.). Po válce 30leté r. 1656 byl znovu osazen Němci[2]) z Bartošovského panství, kteréž od r. 1616—1768 slušelo k panství Veselskému.

V obvodu této obce leží pustá ves Kyljanka, nyní samota Kyjanice (obr. 30.), která se r. 1548 připomíná jako pustá. R. 1741 prodala vrchnost mlýn Kyjanický o 2 kolech s kašníkem a 12 m. polí k tomu za 300 r. s podmínkou, že mlynář podezřelých lidí přechovávati nebude ani ve dne ani v noci, že bude křesťanský život vésti, a že mlýn svým nákladem opravovati bude. Na opravy mlýna dávala vrchnost ročně 1 habr a 1 buk. V lese mohl na vykázaném místě 4 krávy pásti. Za vše platil ročního platu 26 r.; kdyby byl ale dopaden s puškou v lese aneb při chytání pstruhů, měl zaplatiti pokaždé pokuty 12 říš. tol.[3])

Lazničky,

Lazníky Malé (Kleinlasník), katastrálně samostatná, politicky spojená obec se Svrčovem, leží sz. Lipníka v dolině. Z návsi, která má podobu trojúhelníka jdou na tři strany okres. silnice. Uprostřed stojí kaple.

Místní trati slovou: Pačlavice, Sušírna. K obci patří samoty: Hyk (4 čís. s 21 obyv.), Pančava a bývalý mlýn Hambálek (1 č. se 7 obyv.). R. 1794 bylo tu 36, r. 1900 51 čísel.

---

[1]) Co Volný o Kozlově k r. 1368 píše, týká se Kolkova, zaniklé vsi mezi Prusinovicemi a Bystřicí p. Hostýnem.

[2]) Rekt. odd., čís. 20.

[3]) C. D. M., VI., 265; IX., 107, 336; XV., 445; XXV., 52; Č. M. M., XII., 178.

Obr. 30. Kyjanice u Kozlova.

Dle rekt. protokolu z r. 1756 bylo ve vsi poddanských obdělaných polí 183 m., pustých 27, polí, která se v 6 letech jednou obdělávala, 35$^1/_2$ m., zahrad 6 m. Obec měla „na Dolích“ 16 m. pastviska a od vrchnosti užívala 12 m. polí. Dnes jest celkem v katastru 294 ha, z toho poplatné půdy 284 ha, a sice: polí 238 ha, luk 22 ha, zahrad 6·05 ha, pastvisk 16 ha a lesa 2·23 ha. Z toho patří velkostatku 63 ha. Obec. majetek: hostinec a 25·73 ha pozemků. Obecní pozemky (8 ha) rozděleny v l. 1870tých.

Trati: Bába, u Bělé, Doly, pod Horkou = mezi Hyky, Kozinec, Kratinka, Hrubý lán, Malenka, Mírnice = na Lužách, nad Mlýnem, nad pastviskem, nad Pačlavskýma humnama, pod Dvorem, Potůčky, nad rybníčky = Díly přední, zadní, mokry, v Seči, Skálka = Hrubé čtvrtě, u Větřáka, Záhajny, Záhumenky. R. 1756 připomínají se na části kapitolní trati: na Bahně, u Boží muky, na Babě, za Dvorem, nad Libichovým dvorem, od Dvorca, v Háji, na Hrabůvce, na Klíně, nad Kovárnou, nad Panským, na Posvátným, na Prsnici, v Potůčkách, na Zatěži, nad Zabojovy; na části veselské r. 1668: na Dolích, nad Kukrechtem, na Lánech, Rybníček pod Svrčovem, Zarostla.

R. 1794 bylo tu 222, r. 1900 312 obyvatelů národnosti české, náboženství katolického. Přes 100 let drží rodné domy rodina Calábkova a Nádvorníkova.

Po válce 30leté byli na veselské straně 3 pololáníci, z nichž dva měli po 30 m. v II. a III. tř., čtvrtláník se 16 m. polí, tři zahradníci po 4 m., jeden zahradník bez polí, dvůr pana Bernarda Rouseckého se 40 m. polí koupila r. 1668 vrchnost; svob. dvůr Halčinovský opuštěný s 25 m. polí v II. a III. tř., jeden nově osedlý čtvrtláník se 7 m. v II. a III. tř. a jeden nově osedlý zahradník, celkem 7 starousedlých a 2 nově osedlí. Na kapitolní straně byli 3 poddaní (celoláník a 2 pololáníci, z nichž jeden byl mlynářem); kromě toho byl tu jeden domek výměnkářský. Dle urb. fassi z r. 1775 bylo na části veselské 6 čtvrtláníků, 5 zahradníků, 9 domkařů bez polí, 2 domky nově postavené na panském a 3 na obecním, celkem 25 osedlých a jeden celoláník, 2 pololáníci a domek na straně kapitolní.

Pololáníci mají dnes 90, chalupníci po 30 m. pozemkův.

Obyvatelé se živí polním hospodářstvím a prací v lomech kamenných. Též chmel se hojně pěstuje. Za dřívějších časů vo-

zívali dříví do Olomouce. V místě jsou: hostinec, řezník, kramář, kovář, obuvník a pokrývač.

Poměry poddanské na veselském panství. Čtvrtláníci platili o sv. Jiří a sv. Václavě po 36 kr. grunt. činže, o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 23 kr. 1 d. Původně dávali celkem 40 slepic a 3 kopy vajec, později platili za 3 slepice po 18 kr. a za 2 kuřata po 6 kr., za 19 vajec po 6 kr. a za předivo po 18 kr. Zahradníci platili o sv. Jiří a o sv. Václavě po 20 kr. 2 d., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 6 kr. 2 d. Domkaři bez polí po 3 r. 18 kr. činže. Tři podruzi obci každý 2 r. Po r. 1778 konali toliko pěší roboty, a sice týdně 6 čtvrtláníků po $2^1/_2$ dni, 5 zahradníků po $1^1/_2$ dni; 8 domkařů ročně po 26 dnech, 6 domkařů po 13, a 10 po 5 dnech.[1]) Jelikož fojt Svrčovský byl zároveň fojtem pro Lazničky, nebyl starosta roboty prost. Krčmář byl povinen panské pivo bráti; kdyby pivo falšoval, měl platiti pokuty 3 říš. tol. Z krčmy platil 1 r. 30 kr. a z každého sudu zápisného 3 kr. Pivo směl jen v bečkách od vrchnosti cejchem opatřených míti.

Obecní chalupa a 6 čísel bylo roboty prosto. Za pastvu a pole na Babě a Bělé byli povinni k smluvené robotě a sice 6 čtvrtláníků ročně po 2 dnech se 4 koňmi, 5 zahradníků po 2 dnech pěší roboty a 23 domkařů po 1 dni.

Na straně kapitolní platil celoláník o sv. Jiří a o sv. Václavě gruntovní činže po 2 r. 48 kr., za obnovení rady 12 kr., o hodech 12 kr., za předivo 28 kr., dával 6 slepic a $1^1/_2$ kopy vajec a robotoval od sv. Jiří do sv. Václava se 4 koňmi týdně 6 půldnů, ostatek se 4 nebo 3 koňmi 3 půldni, nebo s 2 koňmi 3 dni týdně; mohl ale též od sv. Jiří do sv. Václava konati pěší robotu s 2 osobami, ostatní čas s 1 osobou při výše ustanoveném počtu dní Tak robotoval i pololáník, který platil 1 r. 24 kr. gruntovní činže, za obnovení rady a o hodech po 12 kr., za předivo 14 kr., a dával 3 slepice a $^3/_4$ kopy vajec. Druhý pololáník, který byl zároveň mlynářem, platil o sv. Jiří a sv. Václ. po 5 r. 50 kr., za obnovení rady, o hodech a za předivo jako celoláník, a dával slepice a vejce jako pololáník. Byl povinen z luk na Bělé všechno seno svážeti, a nožice brousiti při stříhání ovec v Tršickém a Zákřovském dvoře.

---

[1]) Robota pětidenní nazývána byla na Veselském panství „kopnická".

Obec tato patří k duchovní správě v Tršicích, kamž platili desátek. Ze strany veselské čtvrtláníci dávali po kopě rži a ovsa a po 5 kr. za sýr; zahradníci dávali po 12 snopech rži a ovsa a po 5 kr. za sýr. Ze strany kapitolní celoláník dával po 2 kopách rži a ovsa, pololáník po 1 kopě rži a ovsa; mlynář dával měřici režné mouky; všichni tři za sýr po 5 kr. V místě jest kaple ke cti Stětí sv. Jana vystavěná r. 1887; slouží se mše sv. v ní.

Škola od r. 1778; dříve chodily děti do Tršic. Ke škole přiděleny byly Lazníky, Svrčov, Výkleky a Zákřov. Když počet dítek vzrostl, byla r. 1865 postavena jednopatrová budova školní a škola rozšířena na dvojtřídní.

Jako správci školy se připomínají: Josef Kaděra († 1838), syn jeho Arnošt († 1849), Antonín Steiger (— 1877), Josef Tichák (— 1906), za něhož r. 1885 byly vyškoleny Lazníky, za Vincence Zehnala r. 1908 Výkleky. Ferdinand Geršl od r. 1910.

Poštou patří Lazničky k Tršicům. V místě jsou spolky katolické a agrární omladiny, Odbor Národní Jednoty.

Na choleru r. 1866 zemřelo 13 osob. R. 1903 3. června nadělalo krupobití velké škody.

Dějiny. Lazničky a Lazníky jmenovány jsou (Z. d. O., C. D. M.) Lazníkami vůbec; teprv v druhé polovici 14. století, ač ne vždycky, činí se rozdíl mezi Malými Lazníkami, které později i Lesinkami nazývány byly, a Velkými Lazníkami.

První zmínka o Lazničkách děje se r. 1365, kdy Kvašovec z Malých Lazník dal manželce své Předslavě na dvoře v L. 30 kop gr. věnem pojistiti, kterážto z toho dala 10 kop. gr. Oldřichovi, synovi po bratru Kvašovcovém. R. 1371 Mikeš řeč. Kvašovec prodal Vítovi z Tupce v L. dvůr poplužní a podsedek.

R. 1373 Bohuněk z L. spolčil se s Adamem z Přestavlk a Bohuškem z Olšan, a r. 1376 s Janem z L. na své zboží. Bohuněk ale tento spolek r. 1384 zrušil, protože chtěl manželce své Kateřině se svolením mateře její Kateřiny na dvoře v L. dáti 50 kop gr. pojistiti; což když se stalo, přijal potom opět Bohuška z Olšan na spolek tak, že každý mohl bez ohledu na druhého kdykoliv spolek zrušiti. R. 1406 koupil Bohuněk společně s manželkou svou tvrz Lisov a v Seničce kopu gr. platu. Jan z L., syn Bohuňkův, prodal r. 1415 Divovi z Čekyně svob. dvůr, 2 čtvrti poplatné a dva podsedky v L., kterýžto r. 1437 Ješkovi z Penčic v L.

dva dvory se 4 lidmi poplatnými prodal: na tomto zboží pojistil své manželce Marketě z Ochabu 50 kop. gr. věnem. Od té doby byla tato část v držení vládyk z Penčic.

R. 1376 zapsal Jiřík z L. manželce své Hedvice na dvoře v M. L. 8 kop. gr. věnem.

R. 1377 Bohuš z L. dal manželce své Ludně v M. L. 15 kop gr. věnem. Tato r. 1384 zapsala druhému manželi svému Mikšovi z Lazniček na polovici dvora 15 kop gr. věnem. R. 1418 spolčil se Mikeš z L. na vše své zboží se strýcem svým Pavlem z L. R. 1448 dal Mikeš z L. Václavovi z L. dvůr dědičný v L. se čtvrtí a příslušenstvím, dvěma vypuštěnými rybníky a loukou zvanou „Zatišov“ v desky vložiti. R. 1481 Jan z Lazník vložil v desky Janovi Pohořílkovi dvůr a druhý pustý v Malých Laznikách s 2 pustými rybníky, s nivou při „Zátěži“, jak ten dvůr od starodávna jest vyměřen.[1]) Od té doby není o této části ničeho známo.

R. 1399 převedl Milota z L. věno své sestry Vichny a jejího manžela Štěpánka z Týnce s Tupce na L., a tu jí na láně poplatném a mlýně 25 kop. gr. vykázal. Toto věno převedl opět r. 1407 na půl lánu v Přestavlkách a na 2 podsedky v Dobrčicích, načež své zboží v L., totiž dvůr, platy z lidí a mlýn s háji prodal Petrovi a Přechovi z Vladyčího Újezda a koupil si fojtství ve Fulneku, kdež se ještě r. 1413 jako fojt uvádí. Zdeňka Chytrová, fojtová z Fulneka, pohnala r. 1407 Petra a Přecha, že jí odkoupili základu jejího v L., protože Milota byl ještě za fojtství dlužen. Přech zaplatil 1407 právem věnným manželce své Elišce v Laznikách na polovici dvora a polí, na třech činž. lidech, na polovici mlýna a lesů, luk a na nadbytě 37½ kop gr.[2]) a spolčil se na svůj díl r. 1412 s dcerou Jana, měšťana z Olomouce. Téhož r. koupil Petr od Jana z Bystřice v L. zahradu. Ale již r. 1415 prodali Petr a Přech v M. L. svobodný dvůr, 2 krčmy s právem várečným, 3 podsedky, čtvrt poplatnou, mlýn a jiné Benešovi z Vysoké, jeho bratrům a dědicům, kteří to vše r. 1418 prodali Filipovi z Penčic, který se spolčil ihned s manželkou svou Marketou na vše. R. 1446 prodal Filip získané zboží bratru svému Ješkovi z Penčic, který, jak výše řečeno, jinou část L. již r. 1437 koupil. Po † Ješkově dědil L. syn jeho Otík. Než r. 1466 povstaly

[1]) Z. d. O., XII., 24.
[2]) Z. d. O., VII., 476.

spory o zboží L. Machna z Majetína a Duban dala své ustání[1] na Otíka, kterého ze 700 zl. pohnala a žádala zvodu a odhadu podle práva na 400 zl. uh., což se i stalo. Za to ji ale zase sestry její Kateřina a Ofka z Penčic pohnaly, že se dala zvésti úředníky na L., které po smrti jejich otce na ně padly. Též Eliška ze Žerotína pohnala t. r. Otíka ze 228 kop gr. jako věna, a Vaněk z L. dal útok[2] na Otíka. Téhož Otíka pohnal r. 1460 Ondřej z Přestavlk ze 700 zl. a tolikéž stříbra, a tu jemu vinu dával, že, když byl purkrabím na Majetíně, jemu pobral.

R. 1480 pohnaly Kateřina a Ofka z Penčic Jiříka z Přerova, že jim drží dvůr a ves L., a r. 1481 téhož Jiříka a Čeňka z Přerova pohnala Machna z Majetína a Duban, že jí drží ves L., na kterou jest zvedena. Tato násl. r. vzala své dítky Jindřicha a Annu na spolek na své zboží v Dubanech a v L. R. 1504 Kateřina a Anna z L. vložily v desky Otíkovi z Penčic dvůr v L., na němž tento své manželce Kateřině z Kokor a ze Žeravic 150 zl. věnem zajistil. R. 1526 drželi L. již synové Otíkovi, kteří dle usnesení sněmovního měli do války proti Turkům vypraviti jednoho koně. R. 1548 připomíná se Jan Otík z Penčic a na L. a r. 1553 Jindřich Otík. Po jeho smrti r. 1563 prodal zemský hejtman Pertold z Lipého na místě sirotků Václavovi Rejzkovi z Roudné tvrz Lazníky a Humlikovský dvůr se vším příslušenstvím. Po něm držel část toho zboží s tvrzí a lesy Jiřík Mrakeš z Noskova, ostatek byl majetkem Bernarda Rouseckého.

Konečně patřila část L. r. 1466 k Helštýnu. Tuto část, 6 člověků, prodal r. 1548 Jan z Pernštýna Erasmovi z Bobolusk, pánu na Veseličku; r. 1557 uvádí se tu 8 člověků k Veseličku slušících.

R. 1480 prodali Jan a Mikeš, bratří ze Zákřovic, Bohušovi z Kokor, který držel Tršice, dva podanné v L., kteří pak slušeli k Tršicům až do r. 1568, kdy přešli s Tršicemi v majetek biskupa olomouckého.

Další zprávy o L. jsou již ze 17. století. R. 1615 drželi svob. dvůr L. potomci Jana Zemana, po nich Jan Krabice z Veitmíle a jeho manželka Kunhuta Krabicová z Jinina, a potom jejich dcera Kateřina, provdaná za Halčinovského. Za časů války

---

[1]) Ustání byl poplatek splacený žalobcem za kontumacování žalovaného.

[2]) Útok byla žaloba podaná, když půhon byl zamítnut.

30leté byl jeho držitelem Václav Halčinovský, který měl za první manželku Evu ze Stolavy, a po její smrti Marii Žeranovskou. Jelikož dvorské stavení sešlo, a až na jednu světnici vojenskými sběhy pobořeno, pole vyplaněna, hájek vysekán a louky na léta zaprodány, Václav pak sám chudou rytířskou osobou, prodal r. 1668 Jiřímu Valerianu Podstatskému na Veselíčku za dobrodiní jemu a jeho rodičům prokazovaná dvůr s 108 m. pole, 2 loukami na 8 fůr sena, hájkem a zahradou. R. 1750 přiznala vrchnost při dvoře Halčinovském $117^2/_8$ m. polí, $8^1/_2$ m. úhoru, $2^6/_8$ m. zahrady; 27 vozů sena a 13 vozů otavy. Při zakládání zvláštních svobodnických kvaternů při zem. deskách zapsán dvůr nikoliv jako samostatné těleso, nýbrž jako část panství.

Zároveň tehdy (1668) koupen od panství i dvůr Bernarda Rouseckého.[1])

Lazníky,

samostatná politická a katastrální obec, z. Lipníka částečně na návrší, částí na svazích údolí potoka Říky při okres. silnici. Uprostřed prostranné návsi „na Dědině“, která r. 1908 na památku 60letého vladař. jubilea cís. Frant. Jos. I. od škol. dítek ovocnými štěpy vysazena byla, stojí kaple, „u P. Marie“ panský dvůr; jiné místní trati slují „na Tvrzi“ a „v Závodí“.

R, 1794 bylo tu 44 a r. 1900 86 čísel.

Dle rektif. protokolu bylo tu r. 1756 poddanských polí obdělaných 136 m. Obec užívala od vrchnosti $3^4/_8$ m. lesa, loučku na $^1/_2$ fůry sena a 1 m. pole. Obec. katastr 267 ha; z toho poplatných 256 ha (polí 217 ha, luk 24 ha, zahrad 8·2 ha, pastvisk 4·33 ha, lesa 2·51 ha). Velkostatku patří 181 ha a obci 68 a pole.

---

[1]) Z. d. O., I., 45; II., 9, 19, 70; III., 9, 10, 26, 36; IV., 21, 38, 39; VI., 23, 52, 62, 69; VII., 12, 19, 35; VIII, 34, 37, 45; IX., 15, 16, 17, 29; X., 10, 35, 57; XII., 12, 24, 32; XVI., 28, 29; XXV., 52; XXVI., 9; XXVII., 27; XXVIII., 11; Kn. půhon., I., 646; II., 142, 165; IV., 165, 1070, str. 482, 483, 484; VI., 454, 880. Č. M. M., XXXI., 206. A. S., I., str. 116; VI., č. 206. Vrchn. přiz. 208/2.

Trati: (r. 1756): Kleštinky, na Kopanince a Rovína, (nyní) od Buku, na Dolích, pod Dvorem, Chmelín, Kopanina, v Loukách, na Rybníku, na Sekyře, u Štatue, Vinohrádek přední a zadní, za Vodou.

R. 1794 čítalo se tu 254, r. 1900 591 obyv., kat. Čechů.

Přes 100 let drží domky rodiny: Marklova, Zedkova, Šubrtova a Skácelova.

Po 30leté válce bylo zde 10 starousedlých zahradníků s 66 m. polí. Nově osedlí 3 zahradníci měli pole, 3 byli bez polí. V lánech to obnášelo $1^{14}/_{64}$. V protokolu rektif. z r. 1756 zaznamenáno, že vrchnost vzala zahradníkům pole a nechala je zarůsti lesem, a že na kopci povstala pole z panských kopanin. T. r. čítalo se v L. 16 zahradníků, 15 domkařů bez polí a 3 nově stavěné domky. K zahradnickým usedlostem čítá se průměrně 18 m. pole; 8 zahradnických usedlostí jest rozparcelováno.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; hlavní plodiny jsou cukrovka a chmel. Část nachází výživu v panském dvoře a mnoho lidí se zaměstnává pokrývačstvím, kteří daleko široko v okolí a i v jiných zemích pracují. V místě jest mlýn. Dříve tu bylo mnoho tkalců a sušívalo se tu semeno jehličnatých stromů na prodej.

V obci jest zednický mistr, 3 pokrývači, 3 tesaři, 2 kováři, 2 koláři, 2 krejčí, pekař, bednář, obuvník, 3 hostince, 4 kramáři, 3 obchodníci černým dobytkem.

Poměry poddanské. Na díle patřícím Jiříkovi Mrakši z Noskova jsou známy podd. poměry z r. 1572 (str. 212).

R. 1775, kdy L. měly jen jednu vrchnost, platili zahradníci činže gruntovní o sv. Jiří a o sv. Václ. po 10 kr. a o sv. Martině po 4 kr.; dříve dávali všichni 48 slepic a 12 kop vajec, t. r. dávali za 2 slepice 12 kr., za 2 kuřata 6 kr., za 45 vajec 15 kr., a za předivo 18 kr., tedy každý ročně 1 r. 26 kr. Domkaři bez polí platili domovní činže ročně po $2^1/_2$ r. Tak velkou činži platili proto, že dostávali k domkům zahrádky a kopaniny k užívání, a že měli na robotách uleveno. Grunt. činže platili po 30 kr. Za to mohli na panském pásti, mech hrabati na stelivo a dříví sbírati. Rychtář a hostinský byly roboty prosti; mlynář brousil nožice na stříhání ovec, mlel a šrotoval vrchnosti darmo, dával 4 m. ovsa a platil z mlýna 22 kr. střb. a z pily 3 r. 12 kr. střb.

R. 1844 se z roboty na 6 let vykoupili tak, že zahradníci platili po 5 a domkaři po 4 kr. za den roboty.

Ke kostelu patří L. do Penčic, kamž faráři místo desátků zahradníci po 5 a domkaři po 2 kr. platili. R. 1825 postavili si občané kapli sv. Floriána, v níž se slouží mše sv.

Školství. Do školy chodívali do Penčic; když r. 1778 v Lazničkách škola byla zřízena, byli tam přiškoleni (— 1885). R. 1884 bylo povoleno v L. otevříti jednotřídku. Když školní budova postavena byla (obr. 31.), hned první rok r. 1885 zapsáno bylo do ní 107 žáků, tak že r. 1895 otevřena byla třída druhá. Správcem r. 1894 byl Josef Šrámek, za něhož r. 1899 založen čtenářský spolek s knihovnou 650 sv. Po něm Karel Hrachovec.

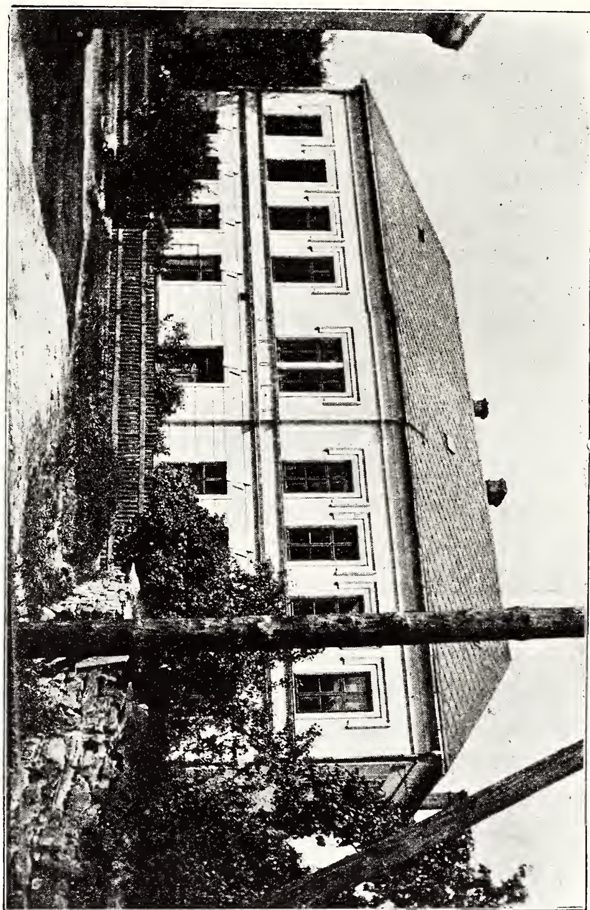
Pamětihodné události: R. 1849 zemřelo na uplavici 12, r. 1866 na choleru 25 osob. R. 1886 povodeň s krupobitím, r. 1910 povodeň velkých škod nadělaly. L. patří poštou k Malým Prosenicům.

Dějiny. Lazníky, v deskách zemských Velké Lazníky neb Velké Lesinky, dostal Smil, purkrabí přerovský, od knížete Břetislava (1034—1055) za své služby, a daroval je r. 1065 kostelu sv. Petra v Olomouci a biskupovi Janovi I. Ještě r. 1131 patřilo k tomu kostelu v L. 5 lánů. Než ve 14. stol. byly L. v držení více rodů vládyckých, kteří zde měli dvory a dvě tvrze, dolní a horní, a dle toho dělily se L. na Dolní a Horní. Na tvrz v Dolních L. připomíná místní trať „na Tvrzi", kdežto místo, kde horní tvrz stávala, přišlo úplně k zapomenutí.

Dolní Lazníky. R. 1355 Řivín z Lipňan spolčil se s Matějem z Dlouhé Vsi na vše zboží, co měli v Lipňanech, Dlouhé Vsi, Lhotce, Ranošově, Lazníkách, a kde všudy. R. 1368 prodal Pavel z Holštýna vsi L. a Lhotku s příslušenstvím Půtovi z Holštýna, který spolčil se s bratry Ješkem řečeným Kropáčem z Holštýna, a Štěpánem z Holštýna a Vartnova. Tento spolek byl r. 1377 zrušen, a Půta prodal zboží v L. Matějovi ze Zelenic, kterýžto dal manželce své Sudce v L. 1 svobodný lán. R. 1384 Litold ze Zelenic a Zdislavic zapsal Anně, manželce Bedřicha ze Zelenic, v L. na 5 l. a 2 podsedcích 48 kop gr. věnem, spolčil se r. 1386 se svým bratrem Maršíkem ze Lhotky a pojistil manželce své Anně r. 1391 na 1 l., krčmě, mlýně, rybníku a j. v L. 45 kop gr. Když r. 1397 Maršík ze Lhotky v L. 3 l. poplatné,

podsedek, zahradu a mlýn prodal výše jmenovanému Litoldovi, převedl tento věno manželky své 40 kop gr. ze Zdislavic na L.

R. 1405 pohnal Litold Kateřinu z Bezměrova ze 2 lánů a krčmy v L., které ona mu násilně držela. Kateřina, manželka Bohuše z Těšnovic, pohnala téhož r. Jana Pušku z Kunštátu

Obr. 31. Škola v Lazníkách.

z 50 kop gr., že její věno, ves L., když byla ještě vdovou, násilně držel. R. 1466 pohnal Mikuláš ze Zelenic Kateřinu a jejího manžela Bohuše z Litenčic, že mu drží v L. 2 k. 20 gr. platu, kteréž zboží po smrti otce jeho na něho spadlo; než Bohuš při vyhrál.

R. 1406 Jan ze Zelenic, syn Litoldův, odprodal Karlíkovi z Opatovic polovici svého zboží, totiž $2^1/_2$ lánu, zahradu, mlýn,

podsedek, rybník a háj. Na tomto zboží a na dvoře v Chomutovicích zajistil deskami Karlík manželce své Kunce $5^{1}/_{2}$ k. gr. ročního platu; r. 1408 upsal své druhé manželce Dorotě na $4^{1}/_{2}$ l., 2 krčmách, podsedku a mlýně v L. věnem 75 k. gr., a k tomu jí pojistil r. 1412 na 5 l. poplatných a 2 podsedcích, které od Zdeňka z Nitkovic koupil, 5 k. gr. ročního platu. Na L. měla Anna z Věžek, dcera Litoldova, též svůj díl; byla po druhé provdaná za Zdeňka z Nitkovic, kterého r. 1408 před svou smrtí vzala na své věno v L. na spolek. Zdeněk též spolčil se se Zdeňkem z Věžek a Zigmundem z Ořechového na své zboží v L.

R. 1408 pohnal Zdeněk z Věžek Zdeňka z Nitkovic ze zástavy za 100 k. gr., kterou měl na Věžkách a L., pro škody na lidech i na dobytku.

Karlík prodal r. 1417 Matějovi Rašínovi, kanovníkovi kroměřížskému, Havlovi z Vrbětic, svému bratrovi, a Matějovi, řečenému Kozel, a jeho bratrovi Buškovi ze Strabenic ves L. s lidmi poplatnými, 2 krčmami, 3 podsedky, mlýnem a příslušenstvím, proti čemuž dal Štěpán z Vartnova odpor. Také podal odpor Vilém, řeč. Žák z Lovčiček v zastoupení Sulka ze Zákřova ohledně $1^{1}/_{2}$ lánu. Časem vládykové ze Strabenic drželi sami L. Kanovník Matěj Rašín odkázal výnos ze svého podílu kapitole Kroměřížské, která r. 1466 pohnala Jana Janovského ze Strabenic, že jí drží roční plat 10 k. gr. v L., kterého již po 20 let nedostává.

R. 1499 pohnal probošt Tomáš Jana z Lomnice a Náměště, že neplatí 10 k. gr. ročního platu z L.; byl ale pro proročení a pro nedostatek důkazů odmítnut. Po Janovi Janovském dědily L. jeho dcery Dorota a Kateřina. Tato byla r. 1488 provdaná za Jana Miňovského z L, kterého r. 1490 vzala na spolek, a zároveň obě sestry daly též Hanušovi Hladivsovi L. v desky vložiti. Těmto vkladům odporoval Vilém Hřivín z Újezda, řka, že on k tomu právo má. Kateřina t. r. vložila své dědictví ves Lazníky též Jiříkovi ze Zástřizl a Janovi Čertoryjskému z Čertoryj.[1]) R. 1503 Dorota ze Zástřizl, manželka Jana Kuny z Kunštátu, odřekla se práva svého na polovici vsi L., a převedla je na Jana Čertoryjského, ujce svého, který následujícího roku vzal na toto zboží na spolek své sestry Kunku a Ludmilu. R. 1538 Jan Čerto-

[1]) Z. d. O., XIII., 3.

ryjský, který po svém otci Janovi Lhotku a Lázníky zdědil, vložil je r. 1538 Mikuláši Brnickému z Brnička a na Vicoměřicích.[1]) Jak dlouho rod Čertoryjských tuto část Dolních L. držel, není známo. Jisto je, že r. 1549 farář Michal z Milonic Petra Čertoryjského pohnal o plat z Lazník, ale byl též odmítnut. Výše zmíněný Jan Miňovský z L. měl za druhou manželku Klaru z Křesovic a byl již r. 1512 mrtev; po něm drželi jeho zboží v L. jeho dědici: r. 1518 připomíná se syn jeho Hynek, který t. r. matku svou Klaru z Křesovic, provdanou po druhé za Mikuláše z Přibiňova vzal na spolek na L., r. 1550 Jan Miňovský se svou manželkou Marketou ze Zástřizl a v letech 1586—1598 Václav a Jindřich Miňovský z L.

O jedné části Dolních L. jest známo, že Tomek z Dolních L. r. 1437 prodal čtvrt role v Horních L., s příslušenstvím, jak to r. 1416 od Pavla z L. koupil, Pavlovi Sekyrkovi v Horních L. a tento zase prodal Tomkovi $^{3}/_{4}$ dvora v Dol. L.

Jak, a kdy Dolní L. připadly k panství Veselskému, není známo.

Horní Lazníky. I tato část měla více držitelů.

R. 1371 Vicenz L. a bratr jeho Zdislav Štípek, panoši kapitoly olomucké, odkázali kostelu sv. Václava v Olomouci za spásu své duše $^{1}/_{2}$ k. gr. ročního platu na záduši na dvoře v L. potud, pokud splaceny nebudou.

R. 1371 Mojžíš z Chylce prodal Vítovi z Tupce dvůr poplužní v L. R. 1374 Velislav z L. manželce své Ofce na polovici poplužního dvora v L. a na polovici lidí, které otec jeho měl, dal 24 k. gr. věnem, a koupil r. 1376 od Dětřicha z Chylce dvůr poplužní v L., kterýžto tento r. 1373, od Drachníka (Drahoslava) z L. koupil. R. 1391 dal Velislav druhé manželce své Skonce na dvoře v L. $37^{1}/_{2}$ k. gr. věnem.

Výše jmenovaný Drachník prodal r. 1373 se svou manželkou Ketrudou a bratrem Arklebem lán s dvorcem v L. Přibíkovi z Kladník, jeho manželce Vichně, jejich dětem a jejich nevlastnímu synovi Rachmanovi a k rukoum bratra jeho Arkleba z Přibyslavic ze 14 hř.

R. 1376 prodal Vaněk z L. bratrovi svému Janovi z L. $1^{1}/_{2}$ l.; tento dal jej Zbilitovi z Veselé. Syn Janův, jménem Jan

[1]) Z. d. O., XXV., 5.

z Oprostovic, pohnal r. 1415 strýce svého Vaňka z Bilkovic ze ze dvora v L., že po smrti otce jeho peníze i nadbyt, které na něho spadly, pobral. Pavel Zbilit z Klečan prodal r. 1417 toho 1½ l. bratřím Martinovi a Janovi z L., čemuž dal odpor Sulek ze Zákřovic, že má naň lepší právo. Martin z L. pohnal r. 1419 Jakubka z Dobrčic, že mu slíbil učiniti list zprávní na dvůr v L. za Bohuše Sandera, jakož mu jej u něho koupil. R. 1420 Jan řečený Kopřiva z L. Sulkovi ze Zákřovic odprodal část svého zboží, totiž louku zvanou Šachovnice mezi Zákřovicemi a Tršicemi a druhou louku mezi Zákřovicemi a Dolními L., jak leží vedle louky zvané „Posvátné pole“ s lesem a příslušenstvím, dále louku mezi Zákřovicemi a lesem zvaným „Zátěš“ a 4 pole, která tutéž na 4 lučeny jsou rozdělena a od onoho 1½ l. byla odloučena. Dcera Janova Maruše prodala r. 1437 svému strýci Martinovi svůj dědičný díl, který na polovici toho 1½ l. měla.

R. 1381 Jakub z L. koupil od Matěje z L. a ze Zelenic ½ l. a následujícího roku jej prodal Jiříkovi z Chylce, jemuž Johanka, manželka jeho, r. 1381 dala na dvoře v L. 25 k. gr. věnem. Témuž Jiříkovi Sudka, vdova po Mojžíšovi z Chylce, dala jako svému synoví 1 lán v L. Týž Jiřík koupil r. 1407 od Jaroše z L. čtvrt pole s příslušenstvím. Na této čtvrti a na nadbytu dal Jan z Chylce manželce své Kateřině r. 1412 věnem 10 k. gr. a otec její Benešek to přijal.

R. 1382 Čeněk z Rovečné, číšník markraběte, prodal v L. dvůr, 9 čtvrtí, 2 krčmy, 2 zahrady, rybníky, mlýn a j. Oldřichovi z Mydlovar, který se na to zboží spolčil s Adamem z Roketnice. Téhož r. témuž Oldřichovi prodal Markvard z Ohničan v Horních L. 1½ lánu. Oldřich vzal na toto zboží r. 1384 na spolek Sudka z Podolí, jenž jsa od r. 1386 majitelem Zákřovic, psával se podle nich. Sudek byl rukojmím za Jindřicha z Krumpolce za 120 k. gr. Václavovi, měšťanu olomuckému. Když ani Jindřich ani Sudek po 11 let ničeho neplatili, dal se Václav na zboží Sudkovo v L. zvésti a sice na 2 lány v ceně 5 kop 40 gr., na dvůr s lánem pole obdělaného v ceně 5 kop 20 gr., na polovici dvora role opuštěné 5 čtvrtí a 5 gr., celkem roční činže 40 gr. Jak tento spor skončen byl viz Zákřov. R. 1412 Jan ze Smržova a z Bezna a jeho manželka Anna, dcera Sudkova, prodali 1½ lánu v Horních L. s mlýnem Sulkovi z Křekovic, později ze Zákřovic, který na tomto zboží dal manželce své Elišce 150 k. gr.

věnem, a r. 1437 ji na toto zboží na spolek vzal. R. 1446 Eliška z Býkovic, vdova po Sulkovi, spolčila se na své zboží s Kateřinou z Býkovic, neteří svou, a jejím manželem Mikulášem z Račic.

R. 1466 Jindřich z L. prodal 1½ l. v Horních L. Matějovi ze Sobíšek a jeho manželce Kačně. R. 1480 vložil Štěpán z Radvanic dvůr v Horních L. s lánem se vším příslušenstvím Mikuláši Čelákovi z L. a jeho manželce Marketě. Martin Čelák prodal r. 1509 Valentinovi z Chylce a jeho manželce Kateřině svůj dvůr vlastní, svobodný v H. L. Tato vzala r. 1512 druhého manžela svého Mateje Balka a děti na toto zboží na spolek a Marketa, dcera nebožtíka Mateje Balka, zřekla se svého práva na vsi Horních L.

R. 1384 Jan řečený Děrava dal manželce své Anně na dvoře a nadbytě v L. 25 k. gr. věnem a tato jej opět r. 1397 vzala na spolek na věno své 16 k. gr. na dvoře ve Vladyčím Újezdě, jehož se jí dostalo od Rachmana z Újezda. Jan převedl téhož r. věno manželky své 16 k. gr., které měla na Sedlci, na svobodný dvůr, na 1½ l. poplatného s příslušenstvím a na nadbyt ve Velkých L. Rachman r. 1398 pohnal Jana z L., že jeho zboží v Újezdě zavadil. R. 1415 Anna, vdova po Janovi, prodala věno své 16 k. gr., které měla na 1½ l., Zikmundovi a Janovi, bratrům z L. Sulek ze Zákřovic pohnal r. 1417 Zikmunda, že mu drží 1½ l. v L., ježto mu králova Milost v tom právo dala, a Pavlíka z Bernhardic, že toho 1½ l. prodal Zikmundovi a mu to v desky vložil, sám toho v deskách nemaje. Než Zikmund r. 1418 vzal na spolek na dvůr s příslušenstvím manželku svou Annu, čemuž Mikeš z L. r. 1420 odpor dal, řka, že má právo na ¾ dvora a r. 1437 dal útok na Zikmundovu a pohnal ji, že přijímala s bratrem svým věno na jeho dědictví, a on tehda v zemi nebyl. Tomu sporu učiněn konec tím, že dle nálezu dal Mikeš Zikmundové 20 k. gr., a ona mu dvůr postoupila.

R. 1416 prodal Mikeš Václavovi z Příkaz svobodný dvůr se čtvrtí; na to spolčil se Václav s bratrem svým Janem z Příkaz a převedl věno manželky své Kačny 30 k. gr. ze Sněhotic na L., kteréžto věno Zikmund přijal. Témuž Václavovi prodali r. 1437 Jan Kopřiva své věno 25 k. gr. na dvoře v L., a Jiřík z Kravař za věrné služby jeho otci prokázané, jemu a jeho manželce Elišce svobodný dvůr v Horních L. Václav prodal r. 1446 tento dvůr Martinovi z L.

R. 1397 koupil Jaroš z L. $1/2$ lánu poplatného od Unky z Majetína a prodal jej r. 1398 Šimákovi z L.

Ř. 1418 dal Ondřej Kanaz z L. manželce své Václavě na $1/2$ l. v L. 10 k. gr. věnem.

R. 1466 prodali Mikuláš z L. se svým bratrem Vaňkem hřivnu platu ročního na dvoře ve vsi Svrchních L. oltářníkovi Matky Boží na nebe vzaté v Olomouci za 10 hř. mor. (= 64 gr.), kterou se usvolili dávati na dvakrát, o sv. Janě Křt. a o Vánocích.[1]) R. 1480 kněz Mikuláš, oltářník, pohnal Mikuláše Svárovce z Prus, že jest mu rukojmím za Mikuláše Vaňka z L.

R. 1493 vložil v desky Matěj Matúš z Horních Lazník Janovi Burianovi z H. L. a jeho erbům $1/2$ dvora Šimákovského s podsedkem, čtvrt pole, 2 cesty, sad, les a polovici luk.[2])

R. 1509 Matěj Kopřiva z L. prodal Pavlovi z Veselíčka svobodný dvůr v Hor. L.[3])

R. 1512 Ondra z Vrchních L. postoupil Matějovi Michníkovi z Vrchních L. a jeho dědicům $1/2$ l. pole s příslušenstvím.[4])

R. 1572 dosvědčuje Nikodem z Bobolusk, že r. 1566 okolo Nanebevstoupení Páně, dokud byl pánem na Tršicích, zaměnil svou louku zvanou „Kvyčarovská“ Matějovi Jakubicovi, dvořákovi v Hor. L., za jeho 2 kusy lesa zvané „Vrakovy a na Skaliskách“.

R. 1571 ve středu před sv. Ondřejem zveden jest úředníky práva menšího zemského uroz. vládyka Bernart Drahanovský z Pěnčína na místě uroz. vládyky Brikcího Moravy z Meziříčí na lidi ve vsi Laznikách s jich přísl., což tu Jiříkovi Mrakšovi z Noskova náleželo na 166 zl. 20 gr. bílých, poněvadž mu té sumy podle nálezu Jich milostí pánů soudců na posudku nepoložil[5]), a r. 1572 stalo se přidědění po provedeném odhadu.

Odhad vykonán uroz. p. Karlem Herbertem z Fulšteina (na místě uroz. p. Znaty z Lomnice a na Říčanech) a uroz. vládykou Burianem Drahanovským z Pěnčína, písařem práva menš. zem. (na místě uroz. p. Jetřicha Podstatského z Prusinovic na Počenicích, nejvyš. písaře), vlád. Brikcímu Moravovi z Meziříčí, písaři práva menšího zem.:

---

1) Dto Kroměříž, na hod slavný Vánoční 1466.
2) Z. d. O., XIV., 27.
3) Z. d. O., XVII., 8.
4) Dto Přerov, v pondělí ve vigilii sv. Tomáše 1512.
5) Z. d. O., XXIX., 26.

Poddaní byli: Jan Mazánek (†) držel podsedek a zahradu a dával platu o sv. Jiří 2 gr. a 15 vajec, o sv. Václavě 2 gr. a 2 slepice, oral při dvoře Laznickém 3krát ročně vždy 6 záhonův 3 dni (1 den práce po 4 gr.), přivezl dříví třikrát do roka (po 1 gr.) a sena z panských luk 3 vozy a rubal 3 dni dříví. Po smrti Mazánkově ujal se gruntu pan Mrakeš.

Jan Žebro měl $^1/_4$ rolí a platil 4 gr. a kopu vajec a 4 gr. a 4 slepice; robotoval jako předešlý. Jan Lev držel $^1/_4$ rolí; robotoval, jak dřívější; jen plat byl větší: o sv. Jiří 12 gr. a 1 kopa vajec, o sv. Václavě 12 gr. a 8 slepic. Jakub Kubec $^1/_4$láník platil a robotoval jak Žebro, Matěj Hošek na podsedku jako Mazánek. Bývalé 2 podsedky kázal pan Mrakeš pobořiti a postavil chalupu pod tvrzí u rybníka. Rybníček pod tvrzí nesl užitek 10 zl., lesík koupený od † Václava Rejska 5 zl. 8 gr.; celkem veškeren příjem činil 21 zl. 17 gr.; pokládal-li se 1 zl. za 10 zl. a běžně 1 zl. za 7 zl., činil odhad 216 zl. 19 gr.[1])

T. r. v pátek před nedělí masopustní vykonalo se přidědění na lidech a věcech svrchupsaných skrze uroz. p. Jana z Fulštejna (na místě Albrechta Černohorského z Boskovic a na Černé Hoře), p. Karla Herberta z Fulštejna na Bystřici (na místě p. Znaty z Lomnice na Říčanech) a vlád. Kunatu Kurovského z Vrchlabí a na Čekyni (na místě p. Jetřicha Podstatského z Prusínovic na Počenicích) vládyce Brikcímu Moravovi z Meziříčí, písaři práva menšího, a jeho erbům. Pan Kunata Kurovský ihned své zboží a dědictví, totiž dvůr a půl vsi Lesinek, což tam měl, s dvorem poplužním, to vše Brikcímu Moravovi z Meziříčí vložil (r. 1578) v desky k pravému jich jmění.[2])

R. 1584 Daniel, syn Brikcího, prodal toto zboží Václavovi Čáslavovi Kozovi z Hradiště, od něhož je koupil r. 1590 Arnošt Flügel z Guldenštejna i s krčmou, na níž vázla povinnost ročně desítku vína vyšenkovati, kromě rolí, která náležela nebožtíkovi Mrakšovi, za 4000 zl.[3]) Tato pustá role se starou tvrzí koupil Flügel r. 1596 od stavů za 600 zl.[4]) a následujícího roku[5]) prodal

---

[1]) Z. d. O., XXIX., 26. [2]) Z. d. O., XXIX., 29.

[3]) Smlouva trhová dto Olomouc, v pátek před oktavou sv. Třech Králů r. 1590.

[4]) Smlouva trhová dto na tvrzi V. Lesinkách, ve čtvrtek před nedělí Cantate 1596.

[5]) V Olomouci, v pondělí po památce sv. Petra a Pavla.

za 6000 zl. vlád. Arnošt Flügel z Guldeštejna p. Jetřichovi st. Podstatskému z Prusinovic a paní Anně Bílské z Bílé, jeho manželce, své zboží a dědictví: tvrz a ves Veliké Lazinky s dvorem poplužním, se všemi rolmi a přísl...., též tvrz druhou zv. „Starou tvrzi“ v téže vsi Vel. Laz. ležící, kteráž tvrz někdy p. Jiříkovi Mrakšovi z Noskova náležela, a již od pánů stavů markr. Moravského byl koupil.

V 17. století slušely celé Lazníky k Veselíčku (v. t.).

R. 1829 rozprodala vrchnost starý panský dvůr „tvrz“ zvaný mezi domkaře, kteří si i staré sklepy rozdělili, a postavila nový dvůr, jak nyní stojí.[1])

Lhota,

samostatná katastrální a politická obec, leží jv. Lipníka na svazích, po obou stranách okresní silnice, jejíž středem na příč protéká potůček. Na návsi stojí kaplička, před domy jsou zahrádky.

Místní trať: Jezírky.

R. 1794 bylo tu 39, r. 1900 70 čísel.

Dle katastru z r. 1749 čítalo se poddanských obdělaných polí $360^7/_8$ měř., úhorů 147 měř., zahrad $10^1/_8$ měř. Obec měla pastvisk 106 m. Dle rektif. protokolu načítáno tu bylo 560 m. polí II. a III. tř. Nyní obnáší katastr 323 ha, z toho poplatných 315 ha (polí 261 ha, luk 12 ha, zahrad 7·57 ha, pastvisk 21 ha a lesa 13 ha). Velkostatku patří 43 ha 24 a. Obecní majetek pozůstává z polí, pastvisk a louky ve výměře 32 ha 52 a.

Trati polní: (v 18. stol.) Debře, Hluska, Končiny, Kuče, Ouzky, Prostřední, Pusty, Široky, Šukanina; (nyní) Dlouhy hony, Doubrava, za Humny, Končiny, Koutky a Sčrky, nad Loučí, před a za Lípkami, na Lomích, Malé stráně, mezi Debří, Podělky, Hrubé stráně; (lesní) Pod Hložkami, Končiny mezi Debří, dříve též Ojeze.

---

[1]) Cod. dipl. M., I., 161, 231; X., 133, 186; Z. d. O., I., 18, 54, 58; II., 14; III., 10, 14, 33; IV., 5, 10, 15, 16, 19, 21, 23, 28, 35, 36, 58; VI., 15, 39, 45, 50, 52; VII., 9, 10, 44, 45; VIII., 8, 13, 19, 22, 38, 44; IX., 10, 11, 19, 25, 33; X., 13, 18, 22, 31, 34; XI., 2, 20, 27; XII., 18; XIII., 2, 3; XIV., 27; XVI., 27, 30; XVII., 7, 8, 19, 21; XVIII, 8; XXV., 5, 11; XXIX., 25, 27, 29, 61, 74; XXX., 29; XXXI., 12, 86; Kn. pův., I., 4, 44, 116, 186, 565, 708, 1082; II., 490, 663, 669, 875, 989; III., 55, str. 434, 435, 701; IV., 1208; VI., 95, 223.

Na býv. obec. pastvisku nalezeno 5 mohyl s popelnicemi, železným mečem a j.

R. 1794 bylo ve vsi 208, r. 1900 321 čes. a kat. obyv.

Přes sto let drží rodný domek rodiny: Jemelkova, Masařova, a Janotova.

Dle rejster helštýnských bylo tu r. 1609 17 zahrad. usedlostí, z nichž 2 patřily Václavovi Molovi z Modřelic, úředníkovi helštýnskému. Po 30leté válce se zde čítalo 9 starousedlých a 2 nově osedlí $^1/_2$lánící, kteří měli po 36 m. polí, 5 nově osedlých $^1/_4$láníků mělo po 18 m. a starý pustý čtvrtlán. Činžovních polí bylo 2 m, celkem $3^{48}/_{64}$ l. Dle urb. fassi z r. 1775 bylo při vsi 20 zahradníků a 12 domkařů bez polí. Obci patřilo 94 m. pustých polí. Nyní jest u zahradnické usedlosti 60 m., domkařské 25 m. Ze 20 zahradnických usedlostí jsou toliko 2 celé, ostatní jsou více méně rozparcelovány.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím, domkaři prací v panských lesích.

V místě jsou: 2 hostince, 2 kramáři, 2 krejčí, obuvník, kovář a kolář.

Poměry poddanské. R. 1609 platili gruntovní činže jednotlivci po 13—20 gr., což dělalo celkem 11 r. 22 gr.; za odúmrt dávali po 1 gr. 5 d., (dohromady 26 gr. 4 d.); za robotu dvorskou po 2 gr. 4 d. (1 r. 11 gr. 1 d.); za hlásku po 1 gr. 5 d. Dále byli povinni dávati nebo platiti po 20 vejcích, 6 platových slepicích, 3 pastevních slepicích, 2 kuřatech. Celá obec platila z luk 1 r. 20 gr. $3^1/_2$ d., z pastvisk a Končin 5 r., p. Mol platil z louky a Kluče 9 gr. Každý byl povinen 1 svazek z přediva panského napřísti.

Co se robot týkalo, byli povinni žíti a kliditi louky „Jezero“ a jiné lučeny mezi polmi týnskými, pastevník, zahradu molovskou a jiné zahrady při dvoře podstatském ležící.[1])

Dle fasse z r. 1775 konali pěší roboty od sv. Jana do sv. Václ. po 4 dnech týdně, ostatní část roku po 3 dnech. Domkaři bez polí robotovali 52 dní ročně, nebo platili po 1 r. 24 kr. a robotovali jen ve žních po 2 dnech. Roboty konali netoliko na polích, nýbrž i u mlýnů, v lese a v lomech.

---

[1]) Dto Lipník, v pondělí den sv. Markety 1609.

Ke kostelu patřila ves do Hlinska, i když toto bylo přifařeno k Lipníku; tehdy dávali faráři lipenskému místo desátků po 18 kr. a slepici. V místě jest kaple ke cti sv. Václava.

Ve Lhotě patří 3 m. pole s lučenou ke kostelu v Hlinsku. Též farář lipenský má tu 3 m. pole a lučenu, z kterých bral r. 1695 nájmu 21 kr.

Do školy chodilo se odtud do Hlinska až do r. 1876, kdy v místě byla zřízena jednotřídka. Učili na ní: Jan Zdráhala (— 1897) a Karel Hartl (— 1914). Od r. 1917 Antonín Růžička.

Spolky: Hasický (1895) a Raiffeisenka.

R. 1736 lijáky poškodily 64 m. polí odplavivše úrodnou zemi tak, že na nich po dlouhý čas nemohlo býti nic seto.

Větší požáry: 1871 (6 č.), r. 1876 (5 č.), r. 1879 (7 č.).

Na choleru r. 1866 zemřelo 24 osob. Poštou patří k Lipníku.

Rodáci znamenitější: Evžen Špunar, c. k. podplukovník (nar. r. 1856); Th. Dr. Jan Konečný, vicesuperior kněžského semináře v Hradci Králové (nar. r. 1883).

Dějiny. Lhota sloula původně L. Kozařina na rozdíl od L. Měsečné (nyní dvůr toliko Lhotsko zvaný) a L. Houserovy u Pavlovic V. R. 1275 připomíná se Petr z Kozařiny Lhoty, služebník kláštera Hradišťského.

R. 1349 Drslav ze Stráleka se svým bratrem Benešem koupili od Jutky půl vsi L. Kozařiny; r. 1359 Dobeš ze Stráleka prodal toto a ještě jiné zboží Jencovi Spranovi Šišmovi a jeho bratrovi Hynkovi za 225 k. gr. R. 1374 Beneš ze Stráleka vykázal mateři své Anně, manželce Drslavově, na dvoře o 2 lánech a na mlýně ve L. Kozařině 150 k. gr. R. 1398 Drslav ze Stráleka zaměnil otci svému Benešovi ze Stráleka a bratrovi svému Zbyňkovi svobodný dvůr s lidmi poplatnými ve L. Kozařině za Hradčany a majetek v Nahošovicích. R. 1447 patřila již k Helštýnu. Nebyla tedy, jak píše Volný (M. M., I., 270) v 18. století založena.

Vilém z Pernštýna přimlouval se r. 1520 u Jarolíma Barského z Baště a Šišmy za Lhotské, aby jim nepřekážel pásti na Kladnicku, jak již od pěti pánů dovolení měli. Jan z Pernštýna dal r. 1540 Lhotským panská pole, která drželi za určitý plat dědičně v užívání, než tak, že od gruntů, při kterých jsou, oddělena býti nesmí.[1]) Půta z Ludanic pustil r. 1558 Lhotským „Kon-

[1]) Dto Pardubice, v pondělí před Květnou nedělí. 1540.

činy“ pod polmi lhotskými až po Duby k užívání za roční plat 4 r.[1]) Válkou 30letou utrpěla obec velice; neboť měla po ní čtvrtinu domů pustých.

R. 1748 zaměnila obec vrchnosti své pastvisko v lese zvané „Šukanina“ za pastvisko, které jí vrchnost při dědině dala.[2])

Loučka,

polit. a katastrální samostatná obec, leží s. Lipníka na rovině, po obou stranách okresní silnice. Širokou náves protéká potok Loučský. Uprostřed návsi stojí kostel, fara a některé domky.

Místní trati slují: Kačurov, Poustky a Ulička.

K obci patří samota myslivna města Lipníka.

Dle katastru z r. 1749 čítalo se tu poddanských polí obdělaných $580^2/_8$ m., 157 m. úhorů, 20 m. pastvisk, 44 m. zahrad; obec měla 100 m. pastvisk (v Podhůří 60 m., u Jezera 30 m. a k Jezernici 10 m) a 80 m. lesa. Dle rektif. protokolu napočítalo se tu polí II. a III. tř. $757^2/_8$ m. a obec. pastviska 275 m. R. 1775 uvádí se 275 m. obec. pastviska a 361 m. obec. lesa. Nyní se tu čítá 2466 ha, z toho poplatných 2435 ha (polí 482 ha, luk 68 ha, zahrad 11 ha, pastvisk 88 ha a lesa 1786 ha). Velkostatku patří 674 ha 84 a, singularistům lipenským 939 ha 92 a a obci Dolnímu Újezdu jakož i singularistům z Dolního Újezda 155 ha 50 a.

Obci samé patří 28 ha 26 a polí. luk 3 ha 28 a, pastvisk 71 ha 5 a a lesa 67 ha 68 a. Singularistům, počtem 41 patří 47 ha 57 a lesa.

Jména tratí: (v 17. stol.) Rybníček, Kuče Muchovská, Hrabiny, Ohrady a Okruty; (dnes) Bebedinka, za Hlásencem, v Hejnici, Klče, Lichy, Machovec, Osmipruty, Obecní, Padělky, Podhorky, Přední, Prostřední, Slače, Široky, Trnava, Úzky, Záhonky, Zámostky, Zahrady a Západlý; (lesní): Dubina, Křižanův Důl, Lomec, Neplachov, Polom, Popelov, Skabračka, Srnkov, Vypáleny.

---

[1]) Dto Helfštýn, na den Božího Vstoupení. 1558.

[2]) Smlouva dto Lipník 6. listopadu 1748. Z. d. O., I., 2, 36; II., 18; VI., 55; A. Č., II., 140. Č. M. O., 1891., 21. C. D. M., IV., 118.

R. 1794 bylo v 65 domech 400, r. 1900 v 69 dom. 557 obyv. českých a katolických.

Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Bezděkova, Tomečkova, Hanákova, Janáskova, Králova, Sobkova, Dvořákova, Suchánkova a Bednářova.

Dle rejster helštýnských uvádí se tu dvořák, 20 čtvrtláníků, 18 zahradníků, chalupník a krčma, celkem 41 osedlých. Po 30leté válce bylo tu i s dvořákem 15 osedlých, kteří měli po 9—36 m. polí a 16 domkařů bez polí. Polí činžovních bylo 76 m. v II. a 38 m. v III. tř. Dále nově osedlých s polmi bylo 7, kteří měli dohromady 108 m. v II. a 54 m. v III. tř.; dvě místa se označují jako staropustá.

R. 1775 celkem se čítalo i s dvořákem a dědičným rychtářem 21 pololáníků, 14 zahradníků, 14 domkařů bez polí a pastuška. Obci patřilo 275 m. pastvisk a 361 m. lesa.

Dnes patří k pololánu 15 ha 53 a, k usedlostem zahradnickým 1—6 ha.

Obyvatelé se živí polním hospodářstvím a v zimě prací lesní.

V místě jsou; 2 kramáři, 2 hostinští, 1 řezník, 2 kováři, 2 obuvníci, 3 krejčíři, mlynář.

Poměry poddanské. R. 1503 Vilém z Pernštýna zrušil obyvatelům této vsi roboty u dvora Zlechovského blíže Týna ležícího za roční plat 2 kopy a $1^1/_2$ gr.[1]) Hynek st. z Vrbna je přidělil ke dvoru Tupeckému. R. 1609 platili gruntovní činže 26 r. 19 gr. 1 d., za 4 kopy vajec 25 gr. 5 d., za roboty a z luk 7 r. 17 gr. $^1/_2$ d., výmazného 6 gr., za odúmrt 1 r. 5 gr. 3 d., za hlásku 1 r. 27 gr. 6 d., za 20 slepic 1 r. 10 gr., platu kalního ze Zlechovska i Smolenska 5 r. 6 gr. $1^1/_2$ d., a dávali $19^3/_4$ m. ovsa ospového. Dvořák platil toliko gruntovní plat 1 r. 8 gr. 4 d. Fojt byl povinen toliko 3 dni žíti; plat robotní 2 r. byl mu později darován. Tři osedlí vykoupili se též z robot platíce ročně po 2 r.; toho jim ostatní nepřáli, a obec se usnesla, že na ně těch 6 r. zaplatí, aby spolu s jinými robotovati povinni byli.

R. 1700 dvořák dovážel ročně 1 a obec $1^1/_2$ sudu vína. Každý sedlák byl povinen na pilu do Týna 1 kládu přivézti, zahradníci a chalupníci týdně po 3 dnech v knížecích zahradách,

[1]) Dto Hranice, v úterý před sv. Vavřincem 1503.

a kde potřeba, pracovati. Na horním stavě týnském nerobotovali, při ostatních stavech konali jenom pěší roboty.

Přediva odváděla obec 106½ libry. Z pastoušky platila obec 24 kr.

Kostel sv. Karla Bor. (obr. 32) postavený r. 1769 s přispěním lipenského kaplana Ondřeje Kelnara, stojí uprostřed návsi na hřbitově. Dříve stávala tu toliko hřbitovní kaple, která tehda, když kardinál z Ditrichštejna osadníkům hřbitov na návsi zříditi povolil, postavena byla. Neboť již r. 1767 bylo dovoleno v kapli hřbitovní toliko při pohřbech mši sv. sloužiti. Kostel jest celý klenutý, má dva oltáře a na věži 4 zvony, z nichž nejstarší z r. 1777.

Obyvatelé patřili původně k duchovní správě do Lipníka, kamž platili i desátky ze všech 4 druhů obilí. R. 1689 přestali z polí zvaných Lichy desátek odváděti, odvolávajíce se na své rodiče a předky, kteří pravili, že za dob luteránských farářů platili toliko po 13 m. rži a ovsa. Děkan opět odvolával se na nařízení kardinála Ditrichštejna z r. 1624 o desátcích.

Jelikož určitých písemních záznamů nebylo, trvaly spory ty až do r. 1698, jak ukončeny byly, viz Lipník.[1])

R. 1865 podali Loučtí žádost za vyfaření z Lipníka a zřízení samostatné duchovní správy, což se stalo na podzim r. 1869, když přízemní fáru postavili a dotaci faráře zabezpečili. Prvním farářem byl jmenován Jan Stoniš, který tu působil 1870—1892. Po jeho odchodu na odpočinek nastoupil bratr jeho František Bahr, jenž po roce zemřel. Za jeho nástupce Františka Poláška (1893—1908) byl kostel opraven (nový oltář a nové varhany) a nový hřbitov za vesnicí zřízen, vše r. 1894. R. 1908 nastoupil František Bátěk, který dal r. 1910 kostel vymalovati. Zemřel r. 1912. Odtud František Orbita.

Školství. Loučtí chodili původně do Lipníka do školy; teprv r. 1787 zřízena škola na č. 64., k níž i dítky z Bohuslávek přiškoleny byly. V této budově se vyučovalo do r. 1876,

---

[1]) Děkan o dávkách desátku v té době píše, že někteří v noci s polí snopy domů odnášeli, jiní dávali do mandelů po 20 snopech, nebo svá pole zapírali, nebo vozili to nejšpatnější obilí, nebo po vyměření desátku ze snopa dva dělali, ano někteří všecko obilí do stodol svezli a pak vytřené naložili a děkanovi přivezli. Vyběratelé desátku byli tupeni tak, že jen s děkanem tam chodili.

Obr. 32. Kostel v Loučce.

kdy postavena nová budova školní přízemní, kteráž r. 1900 pro dvojtřídku o patro byla zvýšena.

Plat učitelův původně byl: z dítka v I. odd. týdně 1½ kr., v II. odd. 2 kr. stříbra, ročně 12 m. žita a něco hrachu. R. 1844 platu 107 zl. 12 kr., na nějž náboženský fond doplácel 12 zl.; k tomu 14 m. a 20 mírek obilí, od vrchnosti 4 a od obce 2 sáhy dříví.

Prvním správcem školy jmenuje se Jakub Černovský; po něm (r. 1817) Ignác Ulman. Učitelé se často střídali. Od r. 1896 tu působí Václav Vrba.

Spolek: hasický (1902). Krupobití r. 1688 zničilo oziminy, jařinám neuškodilo; r. 1839 zničily kroupy veškerou úrodu; od té doby na sv. Antonína Pad. koná se pouť na sv. Hostýn. R. 1903 potlučena jen v západní části úroda.

Požáry: r. 1877 vyhořelo 6 č. a 3 stodoly; r. 1888 17 č. a několik stodol; r. 1914 dne 30. června 3 čísla a něco dobytka.

Nemoci. R. 1836 zemřelo na choleru 7 a r. 1866 15 osob; r. 1910 řádila tu hlavnička.

Poštou patří k Lipníku.

Paměti hodné události: r. 1894 postavena byla okr. silnice z Lipníka, r. 1910 dostavěna byla spojovací silnice okr. do Bohuslávek a r. 1908 zakoupeny hodiny na věž kostelní.

Dějiny. Loučka, která původně se jmenovala Loučka Mezení, připomíná se ponejprv r. 1394 a patřila již tehda k Helštýnu (v. dějiny Lipníka a Helštýna), ač i tu byl vladyčí rod. R. totiž 1446 Jakeš Čížek z Loučky se svou manželkou Dorotou koupil od Jana z Lipníka dvůr v Chylci se vším příslušenstvím, a r. 1460 týž Jakeš z Loučky a Újezda pohnal Václava z Prusinek, od něhož dvůr koupil, že mu jej nechce zpraviti. R. 1506 Vilém z Pernštýna propustil Mikuláše Hanuše z Loučky i jeho potomky, který tu měl fojtství zákupné, z fojtování a konšelství za ½ kopy gr. širokých tak, že na tom purkrechtu, kde fojtství bylo, za dvořáka odbývati bude, a k tomu bude užívati čtvrt role i s loukou na Smolně, jak od starodávna k fojtství patřily, a svobodnou krčmu.[1])

Na rozsáhlém katastru k této obci patřícím stávaly dříve ještě 3 osady, jichž vzpomínkou jen trati lesní zůstaly.

---

[1]) Helfštýn, den sv. Jakuba 1506.

Lomec připomíná se toliko jednou v listu pana z Pernštýna r. 1545, a to jen jako pustá ves. Viz (t. r.) Dolní Újezd.

Neplachov; víme o něm, že r. 1374 Protivec z Čekyně prodal bratrovi svému Zdeňkovi z Čekyně díl svůj na Neplachově a Staměřicích za 24 kop gr., a tento r. 1382 prodal Neplachov Lackovi z Kravař. R. 1545 propustil Jan z Pernštýna Dol. Újezdským pastvu na pusté vsi Neplachově.

Popelov; ves prodali r. 1371 Mikuláš z Bohuslavic a bratr jeho Jan markraběti Janovi. Jan Ctibor z Cimburka a z Tovačova prodali (1470) Popelov Albrechtovi Kostkovi z Postupic. Po 6 letech uvádí se již pustou vsí.[1])

Dolní Něčice,

(do Něčic — v Něčicích) samostatná katastr. a polit. obec, leží jv. okres. města v údolí. Na prostranné návsi podoby elipsovité stojí kaple (obr. 33).

Místní trati: Pupkov, Chajdy, pod Mesílkama.

R. 1794 bylo tu 56, r. 1900 67 čísel.

Dle katastru z r. 1749 čítalo se tu polí poddanských 493 m., úhorů $237^3/_8$ m., pastvisk $7^1/_8$ m. a zahrad $32^1/_8$ m. Obec měla 15 m. pastvisk. Dle rektif. protokolu načítáno bylo 833 m. polí II. tř. Nyní se tu čítá 428 ha, z toho poplatných 414 ha a sice: 332 ha polí, 25 ha luk, 8 ha 78 a zahrad a 48 ha pastvin. Velkostatku patří 4 ha 15 a. Obecní majetek obnáší 52 ha 49 a.

Trati: (1749) V Důlcích, Bařina, Hrabina, (dnes): Bahna, na Dílkách, pod Dřevohostickou cestou, na Hájku od Dědiny mesla, Horky a Bařinky, pod Hrabinou, Kopaniny, Padělky, Stráně, Vrchní pole po mostek, od Vývozka, Čtvrtky v končinách, Zadní díly od Symře, Bartečky.

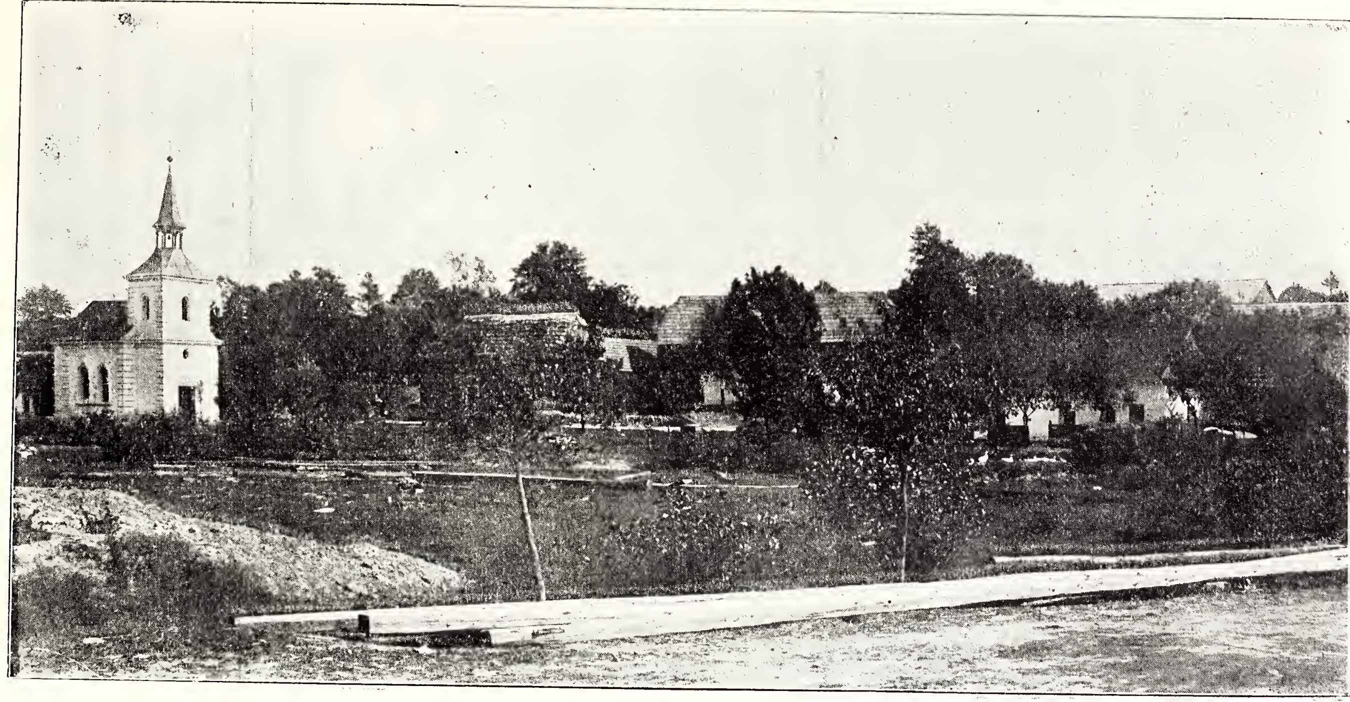
Z doby kamenné nalezeno serpentinové kladivo.

R. 1794 bylo v obci 320, r. 1900 361 čes. a kat. obyv.

Nejstarší rodiny, které přes 100 let drží rodné domy jsou: Bezděkova, Borovičkova, Dohnálkova, Jašíčkova, Kuličkova, Ma-

---

[1]) C. D. M., XII., 195; Z. d. O., II., 19, 64; IV., 17; X., 34; A. Č. XVI., 194.

Obr. 33. Na návsi v Dolních Něčicích.

těji̇čkova, Ryškova, Sehnalova, Sobkova č. 5., Švehlova a Velických.

Dle registrů helštýnských z r. 1609 byl zde dvořák, 12 celoláníků, 2 třičtvrtláníci, 6 pololáníků, 2 zahradníci, 2 krčmy, 2 mlynáři a 3 chalupníci, celkem 30 usedlých.

Po 30leté válce 19 starousedlých, celoláník s 48 m. v II. tř., 10 $^3/_4$láníků po 36 m., 3 $^1/_2$láníci po 24 m., 4 $^1/_4$láníci i s mlynářem po 12 m., činžovních polí 8 m. a jeden domkař bez polí. Nově usedlých z l. 1660—1671 bylo 7 (2 $^3/_4$láníci a 5 $^1/_2$láníků) a pustým od dávných dob zůstával pouze půllán.

R. 1775 byl v obci dvořák, 20 pololáníků i s rychtářem dědičným, 5 zahradníků, 24 domkařů bez polí, celkem 50 osedlých.

Nyní se tu čítá ke dvorství 150, ke gruntu 75—80 a k chalupě 26—35 m; domkaři mají asi 12 m. Obyvatelé se živí hlavně polním hospodářstvím. V místě jest hostinec, 2 kramáři, kovář, 2 obuvníci a větřák.

Poměry poddanské. R. 1609 odváděli poddaní tyto platy: gruntovní činže 28 r. 3 gr. $3^1/_2$ d. 2 víd., za odúmrt 1 r. 5 gr. 4 d. za 9 kop $37^1/_2$ vejce 2 r. 1 gr. 2 d. 1 víd., kalního 19 gr., za robotu dvorskou 3 r. 3 gr. 4 d., za 5 kop a 15 slepic platových 9 r., za kopu a 18 slepic pastevních 5 r. 6 gr., za hlásku 1 r. 3 gr., za pastvisko 2 r. 28 gr., za pastvu na hrázi u rybníčka pod vsí 8 gr.; dávali ovsa ospového 68 m. a pastevního 78 m. Tři chalupníci platili toliko 12 gr. R. 1700 platili: gruntovní činže 33 r. 12 kr. 2 d., na stavy 39 r. 22 kr. 3 d., za odúmrt 1 r. 23 kr., za vejce 3 r. 12 kr. 4 d., za slepice 24 r. 51 kr., z luk a pastvin 8 r. 41 kr. 4 d., za hlásku $1^1/_2$ r. 5 d., dřevní činže 18 r. 21 kr. 2 d., a byli povinni dodati 146 m. ovsa, 2000 kusů šindele, do Hlinského ovčince 18 kop otýpek pícních, k rybolovu 2 povozy, přediva 79 liber, a kupovati ryb za 5—6 r. a 1 2 krávy Dvořák dovážel ročně sud, obec $1^1/_2$ sudu vína. Dále byl povinen s počátku 4 stromy na klády káceti, rozřezati a odvážeti, později jen jeden val; ročně po dva dni čtyrspřežně voziti panské úředníky k ohledání panských rybníkův a potřeby do mlýnů dovážeti. Rychtář byl též povinen sud vína dovážeti; za to nerobotoval. Ostatní konali roboty hlavně u Hlinského dvora. (Viz i Hlinsko.)

Obec jest přifařena do Soběchleb, kamž odváděli faráři: Dvořák po 2 kopách rži a ovsa, pololánící po kopě rži a ovsa,

a všichni po půl mázu rozpuštěného másla.[1]) R. 1904 postavili si osadníci na návsi na místě zvonice kapli ke cti Navštívení P. Marie, v níž se i mše sv. slouží.

Školou patřily do Soběchleb až do r. 1911, kdy dostavěli jednopatrovou budovu školní, na níž t. r. počalo vyučování toliko v jedné třídě, násl. roku zřízena již pobočka. Prozatímním správcem jmenován byl František Raška. Skutečným správcem r. 1912 jmenován byl Antonín Pop.

Spolek: hasický.

Poštou v Soběchlebích.

R. 1911 15. května vyhořelo 8 čísel. Krupobití bylo r. 1906 dne 20. července. Na choleru zemřelo roku 1836 12 a r. 1866 2 osoby.

Pečeť obecní z r. 1752 má znakem běžícího koně a nápis: DOLNO NIECZICZE; prostor nad koníkem vyplněn 2 noži ze znaku Ditrichštejnského.

V Dol. Něčicích narodil se r. 1869. Antonín Pavelčík, farář a spisovatel.

Dějiny. V zemských deskách a půhonech jsou mnohé záznamy týkající se Něčic[2]), z nichž tuto uvádíme ty, které nesporně našich Něčic se týkají, ač nemůžeme říci, zdali se týkají Dolních či Horních Něčic. Neboť v udaných pramenech se toho rozdílu nečiní.

R. 1384 Sudek z Podolí spolčil se s Oldřichem z Mydlovar na statky své dědičné v Něčicích.

Matouš, farář soběchlebský, pohnal Martináka z Něčic, že nebožtík Pavlík ze Lhoty Měsečné jemu a jeho kostelu odkázal $5^1/_2$ kopy za svou duši, a on mu ji dáti nechce.

O Dol. Něčicích s jistotou víme, že za pánů z Kravař r. 1447 slušely ke zboží Helštýnskému. R. 1448 Vok ze Sovince dal manželce své Machně z Meziříčí, odjinud z Křižanova, věnem 400 kop gr. na Něčicích s dvorem a příslušenstvím a na celých Horních Něčicích, vyjma ovsa a lesních sečí tamtéž, které vý-

---

[1]) Dekanátní matrika z r. 1668 zaznamenává, že celoláníci dávali po 2 kopách rži a ovsa; kdož měli $^3/_4$ lán, dávali po $1^1/_2$ kopě, z $^1/_2$ lánu po kopě a ze $^1/_4$ lánu po $^1/_2$ kopě obého obilí, a že jen zahradníci dávali máslo. Později bylo jinak.

[2]) K Olomouckým deskám patřily Dolní a Horní Něčice, pak Něčice u Zdounek a Něčice u Kyjova.

slovně pro Helštýn vyhradil, ač Štěpán z Vartnova tvrdil, že zboží Něčice jest jeho majetkem. R. 1540 dal Jan z Pernštýna Dolno-Něčickým panské pole, které za plat drželi, dědičně za týž plat k užívání než tak, že od gruntů, při kterých jsou, bez svolení úředníků odděleny býti nesmějí.[1])

Horní Něčice,

polit. a katastr. obec, leží jv. Lipníka na svazích. Náves tvoří elipsovitou ulici, v jejímž středu jsou postaveny domky a kaple (obr. 34).

Místní trati: Dědina, Šabatec.

R. 1749 bylo 47, r. 1900 65 čísel.

Dle katastru z r. 1749 čítalo se tu poddanských polí obdělaných $653^1/_8$ m., úhorů $13^1/_2$ m., pastvin $11^5/_8$ m., zahrad $41^6/_8$ m. Dle rektif. protokolu napočítáno bylo $947^1/_2$ m. I. a II. tř. Obci patřilo 50 m. pastvisk, z nichž 20 m. bylo nezužitelných. Nyní čítá katastr 436 ha, z toho poplatných 423 ha (380 ha polí, 25 ha luk, 6 ha 14 a zahrad a 12 ha pastvin.) Obci patří 12 ha 66 a. Singulární majetek, patřící 24 podílníkům, obnáší 1 ha 54 a. R. 1858 odprodala obec 6 jiter a 978 sáhů. Při dělení obecními pozemky r. 1875 dostali dvořáci po 10, sedláci po 8, podsedníci po 6 a domkaři po $1^3/_4$ měř.

Trati: Doly, Doubravy, pod Humny, Klenůvky, Mezi cesty, Podmeza, Obratě, Nadobratě, Padělky, za Potoky, nad Ploty, Šabatce, Vrablice od Rakovska, Vrchoviny.

Z mladší doby kamenné tu byly nalezeny mlat a sekyry.

R. 1794 bylo 283, r. 1900 362 čes. a katol. obyv.

Přes 100 roků drží rodné domy přes 10 rodů; v nejsmutnější době (od 30leté války do r. 1749) bydlela na domech rodina Pospíšilova a Hoščálkova.

R. 1609 byli zde 2 dvořáci, $2^3/_4$láníci, 17 pololáníků, (při jednom z nich byla krčma) a 2 zahradníci; r. 1611 přibyl jeden zahradník, celkem 24 osedlých. Po válce 30leté měla ves 746 m.

---

[1]) Pardubice, v pondělí před Květnou nedělí 1540. Z. d. O., I., 14, 34; IV., 36; X., 54. Kn. půh., I., 311; II., 516. Čas. Ol. Mus., 1891, str. 23.

Obr. 34. Na návsi v Hor. Něčicích.

polí (7 osedlých $^3/_4$lánů po 42 m. I. a II. tř., 10 $^1/_2$lánů po 28 m., 5 nově osedlých $^1/_2$lánů, zahradník 6 m., činžovních polí 54 m. a 2 zahradníci bez polí); 2 $^1/_2$lány o 56 m. polí stály pusty. Dle urbariální fasse z r. 1775 čítali se tu 4 dvořáci, 19 pololáníků i s rychtou, 2 zahradníci a 18 domkařů bez polí, celkem 43 osedlých. Obec měla pastvisk 130 m.

Nyní se čítá ke dvorství 114 m., ke gruntu po 70, podsedku 24 m; domkaři mají po 8 m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; někteří nalézají zaměstnání v cukrovaře v Dřevohosticích, nebo v lese a lomech, při pracích zednických a tesařských.

V místě jsou 2 hostince, 2 kramáři, 2 kováři, obuvník, majitel větřáku a rolnická mlékárna.

Poměry poddanské. R. 1609 platili: gruntovní činže 25 r. 8 gr. 6 d., za odúmrt 1 r. 5 gr. $1^1/_2$ d., za $7^3/_4$ kopy vajec 1 r. 19 gr. 5 d., za 3 kopy a 6 slepic platových 12 r. 12 gr., za kopu a 4 slepice pastevní 4 r. 8 gr., kalního 18 gr., za robotu dvorskou 2 r. 14 gr. 4 d., za hlásku 1 r. 2 gr. 4 d., z pastvin 1 r. 2 gr, a dávali: 20 m. rži za svobodu, že smějí v cizopanských mlýnech mlíti, ovsa ospového 47 m. a ovsa pastevního 64 m. Poddaní této vsi stěžovali si u pána Jiřího Bruntálského, že, kdož méně polí mají, stejně roboty koňské konati mají „s možnějšími." Jiří odůvodněnou žádost uznal a r. 1609 ustanovil roboty takto: každý celoláník bude povinen na 6, každý třičtvrtláník na $4^1/_2$ a každý pololáník na 3 záhony, na každý záhon po jednom řadu hnoje ze dvora Podstatského ročně vyvážeti a rozkydati. Co se oraček týče, každý celoláník po 8 záhonech, třičtvrtláník po 6 a pololáník po 5 na jař v jednu a na ozim ve tři brázdy oračky vypraviti povinen bude. Jiné roboty ustanoveny byly následovně: při dvoře Podstatském obilí ozimé žíti, jaré síci, oboje vázati a ročně po 5 kopách do panských stodol voziti. Konopí poskonné i hlavaté trhati, vydělávati, po 4 loktech přediva z panské příze napřísti, zelí okopávati, louky podle mesel vyměřené žíti a kliditi, též jiné louky a zahrady spolu se Soběchlebskými, Radotskými a Lhoteckými síci a ukliditi, totiž louku, která slove Jezero, a jiné lúčky mezi rolemi týnskými, pastevník, zahradu molovskou a jiné zahrady při dvoře Podstatském. Též mají obojí roboty k stavbám a ke stavu týnskému konati; dříví k pivovaru, drva a kámen k vápenici pod zámkem a 4 fůry drev

kuchyňských ročně dovézti a jiné roboty s ostatními poddanými konati.[1])

Dle urbáře z r. 1700 platili poddaní gruntovní činže 29 r. 13 kr., na stavy 35 r., za odúmrt 1 r. 22 kr. 1 d., za vejce 2 r. 37 kr., za slepice 29 r. 10 kr., z luk a pastvin 3 r. 36 kr., obec z luk 1 r. 14 kr. 4 d., za hlásku 1 r. 16 kr., z krčmy 18 kr. 4 d., dřevní činže 19 r. 45 kr. 2 d., a dávali: 111 m. ovsa, 2000 kusů šindele, 16 kop otypek pícních, k rybolovům 2 povozy a 68 liber přediva. Ryb kupovali za 5—6 r. a 1—2 krávy. Dvořáci byli povinni ročně 5 sudů vína, později po 1 sudě, voziti; na to dostali ale každý jen $^1/_2$ m. ovsa a $52^1/_2$ kr.; dále vozili po 2 valech a jiné potřeby do mlýnů; později byl každý povinen na pilu 1 dubovou kládu 4 sáhy dlouhou dovézti. Rychtář vozil 1 a obec $1^1/_2$ sudu vína. Osýpku ovsa viz Hlinsko.

Přifařeni do Soběchleb; tam r. 1668 dávali celoláníci po 2 kop. rži a ovsa, kdož měli $^3/_4$ lány, po $1^1/_2$ kopě, z pololánu po kopě a ze čtvrtlánu po $^1/_2$ kopě obého obilí; později dávali bez rozdílu po 1 kopě rži a ovsa a po $^1/_2$ mázu másla rozpouštěného. R. 1911 postavila obec na návsi kapli ke cti sv. Antonína, v níž se i mše sv. slouží. Dříve tu stávala zvonice, která r. 1906 shořela.

Škola. Zdejší dítky chodily až do r. 1886 do Soběchleb do školy.[2]) T. r. postavena byla přízemní, jednotřídní budova na č. 64. Prvním správcem školy byl Emilián Řezáč (—1889), dnes učí Alois Doležel.

R. 1906 dne 8. listopadu vyhořelo 9 čísel se zvonicí.

Na choleru r. 1836 zemřelo 6 a r. 1866 18 osob.

Krupobitím byly postiženy 20. července r. 1906.

Poštou patří k Soběchlebím.

Dějiny. Za pánů z Kravař a ze Sovince viz Dolní Něčice.

R. 1456 prodal Vilém z Pernštýna Tomášovi dvůr v H. N.

R. 1506 týž Vilém propustil Mikuláše řeč. Kvasa, fojta v obojích Něčicích, i jeho potomky „z té práce fojtovství“, z konšelství i všech robot za roční plat 1 kopu gr. šir., při čemž si bernu královskou ponechal. Daroval mu odúmrt a slíbil mu i jeho potomkům dávati les na stavění i pálení a povolil mu

---

[1]) Lipník, pondělí den sv. Markety 1609.

[2]) Co Volný r. 1835 napsal, že v Hor. Něčicích byla škola, nezakládá se vůbec na pravdě.

8 sviní na pastvu žaludní do lesů panských bezplatně honiti. Jelikož Mikuláš s předky svými měl list od Lacka z Kravař na to fojtství a na lán k němu slušící, na dva rybníčky na potoce Klenovka řečeném, a což k tomu fojtství od starodávna patřilo, to jemu ponechal tak, že na tom fojtství za dvořáka odbývati bude a s dvorem dle libosti nakládati může, však bez platu umenšení a osadě člověkem pánu i obci hodným.[1]) R. 1540 dal Jan z Pernštýna i Horno-Něčickým panská pole dědičně v užívání za těchže podmínek jako Dolno-Něčickým. Když r. 1553 Jaroslav, Albrecht a Vratislav z Pernštýna zboží helštýnské a s ním i H. N. prodali, ponechali si mýto v H. N., které teprv r. 1572 Vratislav z Pernštýna Janovi Pivcovi z Hradčan s jiným zbožím za 400 zl. mor. prodal. R. 1593 patřilo mýto opět k Helštýnu.

R. 1618 byl Mikuláš Volek, fojt něčický, porubán a posekán. Z nařízení vrchnosti osazeno mu bylo v Lipníku v pátek ve středopostí právo hraničné; útrata při tom obnášela 4 r. 25 gr.[2])

Nový Dvůr viz Lipník.

Osek

(do Oseka), katastrální a politická obec, leží od Lipníka na jihozápad na rovině, na pravém břehu Bečvy, po obou stranách okresní silnice. Na prostrané návsi, dříve 3 branami, z nichž jedna Kněží brána zvána byla, uzavřené, stojí kostel, škola a několik domků. Před domy jsou ovocné a zeleninové zahrady na místě bývalých močidel.

K obci patří kolonie: Rybáře (7 č. s 38 obyv.), Chabrov (17 č. s 81 obyv.), Hliníky (22 č. s 139 obyv.), Podolší (5 č. s 65 obyv.) a Za Bránou (č. 9 s 16 obyv.) a samoty: Haltýře (1 č. s 6 obyv.) a 4 strážní domky na dráze.

Místní trati jsou: Dědina (horní a dolní konec), Bachorňa, za Kostelem, v Lubeně a Panenská ulice. R. 1794 bylo tu 93 a r. 1900 190 čísel, z nichž část povstala rozparcelováním.

---

[1]) Helštýn, den sv. Jana Křtitele 1506.

[2]) Kniha města Lipníka z r. 1600.

Dle katastru z r. 1749 bylo tu poddanských obdělaných polí $1333^6/_8$ m., úhorů $229^2/_8$ m., pastvisk $42^2/_8$ m., zahrad $25^4/_8$ m.; obec měla pastvisk v Topolíku 100 m., v Zábečví 30 m. a v Přítěži 50 m. Dle rektif. protok. bylo napočítáno polí v I. a II. tř. $1769^1/_8$ m. a pastvisk 478 m. Při tom jest poznamenáno, že o 32 m. pastvisk jest spor mezi obcí Oseckou a Sušickou, protože Bečva jiný tok si udělala. Nyní katastr čítá 1306 ha, z toho poplatných 1236 ha (polí 1038 ha, zahrad 32 ha, luk 99 ha, pastvisk 33 ha a 34 ha lesa, vlastně vrbí u Bečvy, z něhož v novější době mnoho v pole proměněno jest). Velkostatku patří 261 ha 87 a. Až do r. 1900 obnášel majetek obecní 71 ha; po tomto roce některé částice byly postoupeny na regulaci Bečvy a na nové okr. silnice. R. 1908 koupila obec majetek singulární „v Haldě“ za obnos 7.938·62 K, tak že nyní obecnost obnáší 91 ha 62 a pozemků. R. 1869 bylo obecní pastvisko ve výměře 302 j. 578 sáhů rozděleno tak, že ke dvorství čís. 15 bylo přiděleno 5 jiter, 50 sedlákům každému přes 4 jitra, 5 chalupníkům 2 jitra 2 m. až 3 jitra $1^1/_2$ m., 12 zahradníkům 2 jitra 2 m. až 3 jitra, 25 domkařům každému 1285 sáhů.

Trati. R. 1452 připomíná se trať Staré stavisko, r. 1466 Suština, r. 1749 Zábečví, Zástruží, za Branou, Splavy dolní a vrchní; dnes: Brablence, Brodky, u Břízy, Díly malé, hrubé a zadní, Doly, Halda, Haltýře, Hliničky, Horecko, pod Horou, Kadloubek, Kamence, Klučínek, Kout, Kříby, Lichy, Louky, Nivy, Ostrůvek, Otrž roušový, Padělek, pod a nad Plačkovem, Podohradny, Podpodolší, Podstrž, Potrhany, Proutky, Přítrž, Rybáře, Rybník, pod Splavem, u Splavu, nad Střešňou, Štěpice, Topolík, Újezdy dolní a horní, Zádvorník, na Zahradách, Záhumenky, Závodí, Závrbek a Žlešůvky.

U Oseka nacházejí se zbytky z mladší doby kamenné (mlaty, štěrchátka a j.).

R. 1794 bylo tu 717 a r. 1900 1235 obyvatelův, z nichž bylo 9 Němců, ostatní kat. Češi.

Nejstarší rodiny, které již r. 1609 se připomínají, jsou Kramplova a Žourova; přes 200 let drží domy rodiny: Novotných, Maťova; přes 100 let: Vaculova, Suchánkova, Bouchalova, Rakovských.

Po válce 30leté čítalo se tu 26 $^3/_4$lánů po 33 m. polí, 18 $^1/_2$lánů po 11 m, 2 čtvrtláníci po $5^4/_8$ m., 12 zahradníků a 4

domkaři bez polí. Činžovních polí bylo 24 m. V letech 1658—1674 nově osazeny 2 $^3/_4$lány a 4 $^1/_2$lány. K usedlosti selské se čítá 72 m., zahradnické 21 m., chalupnické 13 m., domkaři mají po $2^1/_2$ měř.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a zelinářstvím; pěstování chmele takořka úplně zaniklo. Část nachází výdělek na dráze a při regulaci Bečvy. Kromě válcového mlýna a elektrárny v Podolší (obr. 35) jiného průmyslu není. Dříve tu byla olejna; dva zábojáři (olejníci) v tomto století zanikli.

V místě jsou 4 kramáři, 3 kováři, 3 koláři, 3 krejčíři, 5 obuvníků, 2 stolaři, pekař, bednář, 2 natěrači, 1 malíř pokojů, 5 hostinských, holič a sedlář.

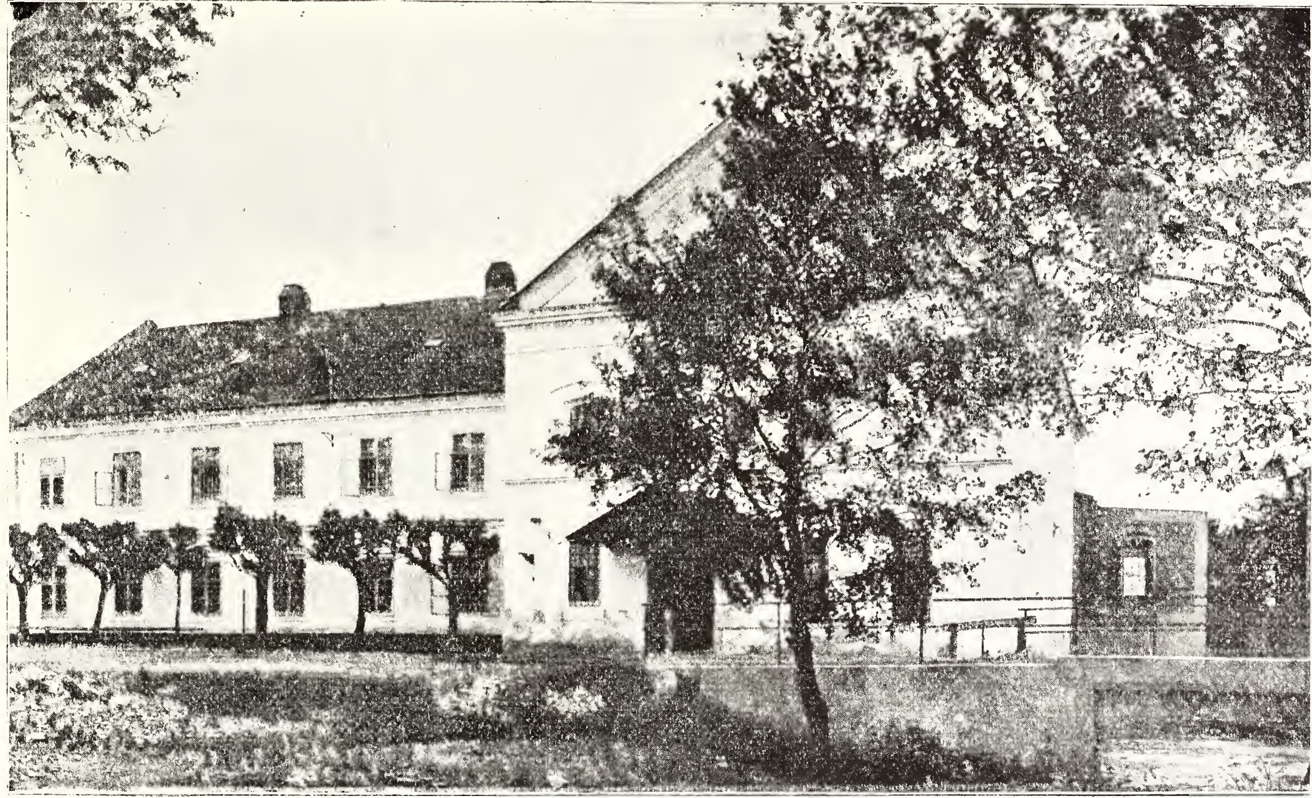
Poměry poddanské. Osečtí byli povinni robotovati na Kalách, zaniklé vsi u Paršovic, a sice vozili odtamtud zrno na Helštýn. Nebylo-li třeba některý rok této roboty, platili 1 r. 18 gr. Jelikož robota ta byla velmi obtížnou pro vzdálenost, byli na svou žádost od Jana z Pernštýna r. 1536 od ní navždy sproštěni za roční plat 1 r. 18 gr., a k tomu ještě mu darovali pozemek ležící při Bečvě při starém mlýně naproti brusírnám nožířským.[1]) Dle register z r. 1609 platili: gruntovní činže o sv. Jiří 18 r. 19 gr. a o sv. Václavě 18 r. 7 gr. $5^1/_2$ d., za odúmrt 1 r. 29 gr. 1 d., za bochy 2 r. 22 gr. $6^1/_2$ d., za robotu kalní 3 r. 15 gr., za hlásku 3 r. 15 gr., za 9 kop $12^1/_2$ vejce 1 r. 29 gr. 1 d., za 2 kopy a 6 slepic 8 r. 12 gr., za chmel 2 r., za osep 29 r. $7^1/_2$ gr., za husy 12 r. 18 gr.; krčmář, že nerobotoval 1 r. 15 gr., a z lázně 21 gr. Kněžští poddaní platili toliko za odúmrt, vejce, slepice a za chmel. Nájemného z luk platili 24 r. 25 gr. 4 d. R. 1609 povolil Jiřík st. Bruntálský 10 poddaným, aby 4 dni roční orné roboty při dvoře v Podolší mohli zaměniti za robotu při dvoře podštatském tak, že každý místo jednoho dne 4 záhony za jedny hony zdéli zorati a dle naporučení i zavláčeti a náležitě spraviti měl. K ostatním ale robotám při dvoře v Podolší byli povinni.[2])

Dle urbáře z r. 1700 byli vázáni k následujícím ročním platům: gruntovní činže 43 r. 48 kr., na stavy 35 r. 35 kr., za odúmrt 5 r. 33 kr., za vejce 3 r. 8 kr., za husy a slepice po 14 r. 56 kr., z luk, pastvin a kopanin 49 r. 2 kr., za hlásku 4 r. 10 kr., za

---

[1]) Pardubice, na první neděli v postě 1536.

[2]) Zápis v knize Helfštýnské 20/9 1609.

Obr. 35. Mlýn a elektrárna v Podolší.

víno 35 r., za chmel 2 r. 22 kr. 2 d., za rybolov 11 r. 17 kr. 5 d., z krčmy 1 r. 45 kr., dřevní činže 51 r. 5 kr. Dále byli povinni dodávati ročně: 4000 kusů šindele, 48 kop pícních otýpek pro ovce a 6 povozů k rybolovu, dvořák 1 a obec $4^1/_2$ sudu vína dovézti, ryb za 6—10 r. bráti, a o hodech 1—3 krávy kupovati. Též byli povinni k vápence kámen voziti a vápno rozvážeti. Na horním stavě týnském byli roboty prosti, a mohli na hrázích rybníka „Zádvorník" zvaného, pokud voda nesáhala, své koně pásti. Nájemce mlýna z patera složení platil 180 r.; nájemce olejny nově postavené 16 r., a kromě toho byl povinen vrchnosti záboje dodávati a olej zdarma táhnouti. Sedláci byli povinni napřísti po 1 kuse příze nebo zaplatiti po 13 kr., zahradníci po 8 loktech hrubé příze nebo zaplatiti po 8 kr. 3 d.; celkem z Oseka se odvádělo 187 liber příze.

Domkaři bez polí slouli chalupníci a robotovali jako onino, jen jeden z nich místo roboty chodil poselstvím a dva konali roboty pouze při rybáření.

Duchovní správa. Kostel Povýšení sv. Kříže stál již počátkem 14. století a byl r. 1428 vypálen; r. 1780 na den Nejsv. Trojice shořel tak, že jen holé zdi zůstaly. Při tomto požáru i zvony se rozlily. Až do toho roku byly při kostele dvě poboční kaple ke cti sv. Josefa a sv. ap. Petra a Pavla. Nynější kostel ze základů nově postavený (obr. 36.) posvěcen byl r. 1791. Až do té doby konaly se služby Boží v kapli z desek postavené. R. 1831 byly obě věže kamenem pokryty, r. 1864 postaven nový mramorový oltář ve slohu renaissančním. Důkladně byl opraven v letech 1890—1893 (vymalován, dány nové varhany, nové vedlejší oltáře, nové lavice a nová dlážka). (Obr. 37.) Na věži jsou i s umíráčkem 4 zvony z konce 18. století, z nichž jeden r. 1876 byl přelit. Kolem kostela jest hřbitov. Přízemní farní budova stojí blíže kostela.

Jako první farář připomíná se r. 1327 Hynek, zeman z Kamenné Lhoty, r. 1343 Václav z Jevíčka, r. 1419 Jaroš, kterému Marketa, vdova po Lackovi z Kravař, jako svému zpovědníkovi, společně s farářem lipenským svůj majetek odkázala. Po něm tu byli faráři podobojí a později luteránští, z nichž se připomínají r. 1557 Jan, od r. 1567—1601 Jan Zahrádka Polnický, od r. 1601—1607 Pavel Alexander Unčovský a v letech 1612—1613 Jan Hofman Karnovský, z nichž někteří měli pře s majiteli Vese-

Obr. 36. Kostel v Oseku.

Obr. 37. Vnitřek chrámu Páně v Oseku.

líčka o desátek. V obec. účtech města Lipníka r. 1613 jest zaznamenáno, že obec tato, když v Oseku primicie kněze Jiříka, kaplana zdejšího, vykonávána byla, mu darovala poctou tele za 2 r. a r. 1618 opět tak město učinilo kaplanovi Ondřejovi v Oseku, darovavši mu masa za 1 r. 15 gr. při nové mši držení.

R. 1619 spravoval zdejší farnost, k níž i farnost Pavlovská přidělena byla, missionář František Babský, minorita z Olomouce. V letech 1622—1623 prováděl zde protireformaci jesuita Mikuláš Mužík, který zaznamenal, že o Vánocích r. 1622 všichni muži a r. 1623 i všechny ženy ke katolické víře se vrátili. Za něho r. 1623 byl též Velký Újezd přifařen, tak že farnost obsahovala 16 osad a 5 usedlých v Buku. R. 1625 byl farářem Felix, od r. 1639—1642 Pavel Peša, který stav se farářem v Dřevohosticích, farnost Pavlovskou k této faře převedl, jelikož Pavlovští pro rozvodnění Bečvy častěji do Oseka přístupu neměli. Déle zde působili faráři: Václav Kyselý (1652—1666), Matěj Slováček (—1672). Tento r. 1668 zaznamenal příjmy fary, pokud Oseka samého se týká, následovně: ze dvora v Podolší, kde dříve osada bývala a desátky dávány byly, jak viděti z missálu z r. 1322, nedává se nic, protože vrchnost si jej přivlastnila. Ze dvora Oseckého, dokud jej město Lipník drželo (1591—1611), dostával farář po 2 m. rži a ovsa. Z Oseka po 30 m. rži a ovsa; každý osedlý dával 2 žejdlíky rozpuštěného másla. Farář měl v Oseku 4 poddané robotníky, 3 sedláky a chalupníka.

Louka byla na 2 fůry sena, polí asi na 87 m.

Co se těchto poddaných kněžských týká, bylo jich původně 5, později 4. Vrchnost je dle libosti faráři přidělovala, tak že na určité číslo poddanství vázáno nebylo. Dle záznamů sedláci robotovali faráři dvojspřežně týdně po 3 a chalupník pěší po 2 dnech. Od Vánoc do Zvěstování P. Marie nerobotovali, za to ale platili po 2 r. 40 kr. Sedláci dávali ročně po 33 a chalupník 11 vajec, o Velikonocích střídavě vždy 2 sedláci po 5 a jeden 6 kohoutků, chalupník vždy 2 kohoutky. Sýpku a máslo dávali jako ostatní. A aby nezapomněli, že jsou i vrchnostenskými poddanými, platili též vrchnosti některé platy, ale menší než ostatní. Na základě smlouvy z r. 1804, jelikož o robotu ustavičné spory byly, umluvena byla robota akkordní; ale ani ta nebyla řádně konána. Poslední robotníci kněžští byli na čís. 15., 29., 47. a 48.

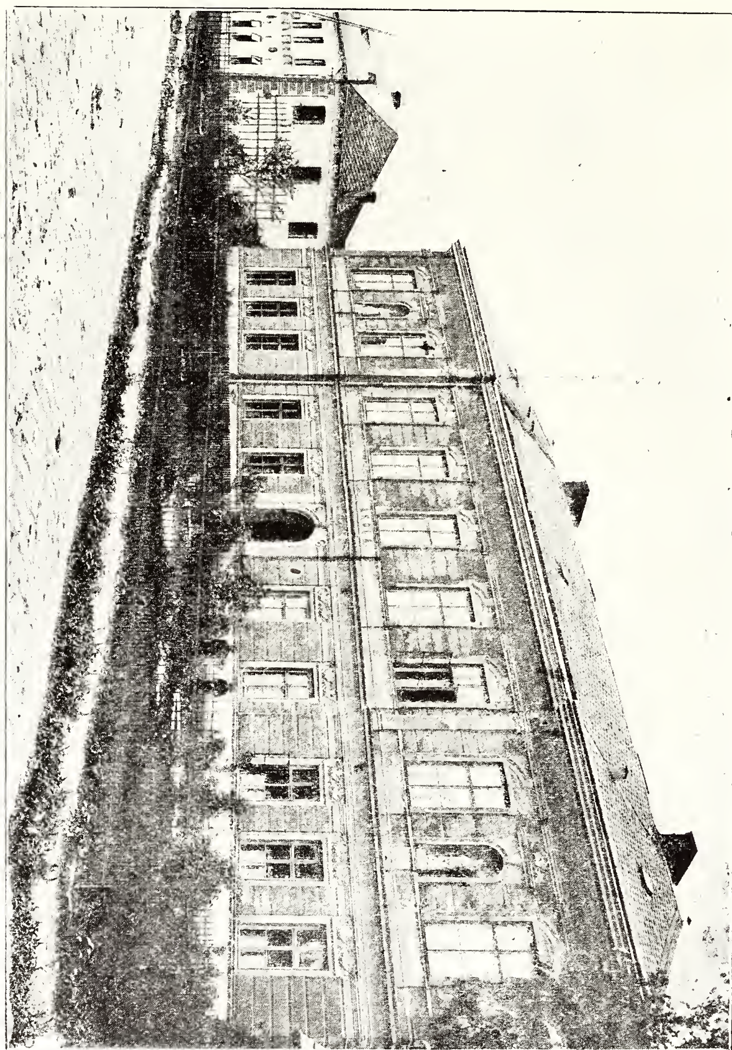
Od r. 1672—1682 byl farářem Martin Málek, a po něm

Václav Pop, (—1695). Z jeho doby jsou zachovány matriky (1693). Starší matriky, které Středovský (Apographa X., str. 371.) připomíná, jakož i missál z r. 1322 jsou ztraceny. Josef Lihotský (1723—1753) svým nákladem postavil r. 1748 u kostela sochy sv. Tadeáše a sv. Jana Nep. Za něho r. 1737 vyfařen byl Velký Újezd s Kozlovem a Ranošovem. Za Jiřího Binky (—1782) byly r. 1763 Staměřice a r. 1781 Bohuslávky vyfařeny. Za Jana Konala (1785—1816) posvěcen byl nový chrám Páně, a když za válek Napoleonských kostelní stříbro bylo vydáváno, vyplatili farníci monstranci, dva kalichy a ciborium. R. 1787 vyfařen byl Dolní Újezd. V kostelním inventáři z r. 1813 připomíná se ještě kožené mešní roucho. Za Václava Petříka (1824—1837) byla fara důkladně opravena a kamenem pokryta; Jan Pátek (—1852) mnoho se přičinil o výzdobu kostela; postaven byl nový hlavní a oba boční oltáře. Za Karla Mücka (Míka) (—1872) postavil kameník z Olomouce Arnošt Melnický mramorový hlavní oltář za 1500 zl., a mlynářka z Podolší Kateřina Skalníková založila nadace studijní a chudobinské. Za Valentina Hoštálka (—1889) ozdoben byl hlavní oltář sochami. Kterak za msgr. Dr. Antonína Symerského (—1900), čestného občana, kostel obnoven byl, bylo výše řečeno. Týž přestavěti dal starobylou faru. Od r. 1905 působí jako farář Jan Baďura, spisovatel této knihy. Za něho r. 1912 přifařen Ulrichov.

Školství. Škola farní se připomíná již r. 1622, k níž patřily Radvanice, Veselíčko, Dolní Újezd, Trnávka, Tupec, Bohuslávky a Staměřice. Když r. 1780 školní budova shořela, postavena byla na témže místě nová, ale tak špatně, že r. 1818 nákladem patrona za 6355 zl. vystavena byla nová. R. 1870 postaveny byly vedle šk. budovy, v níž zřízeny byty pro učitele, dvě učírny. Když pak r. 1891 dvojtřídka na trojtřídku rozšířena byla, postavena byla na témže místě r. 1894 nynější škola (obr. 38.), která od r. 1907 jest čtyřtřídní.

Plat rektorský r. 1787: Z každého dítěte dostával týdně 2 kr. za dřívější pecny chleba. Od obce měl $1^1/_2$ kopy žita, $2^2/_3$ kopy rži, $2^1/_{10}$ kopy ovsa a $3^1/_2$ r. peněz. Místo koledy obdržel o novém roce 3 r. Obec dávala pro školu 2 sáhy dříví a 3 kopy otýpek. Míval za vybírání zpovědních cedulek po vejci, na Velkonoce, sv. Duch a v hody po koláči, zápisné do matrik, festivale 36 kr., za zpívání pašii 30 kr., na papír zpovědních cedulek 15 kr. Z Veselíčka dávali mu farníci po 28 snopech rži a žita a platu 2 r.

42 kr., místo koledy od každého sedláka 5, zahradníka 2 a domkaře $1^1/_2$ kr.; místo koláčů o hodech od sedláků po $1^1/_2$, zahradníků po 1 kr., a od domkařů po 3 h, a za vybírání zpovědních

Obr. 38. Škola v Oseku.

cedulek po vejci. Z Radvanic bral toliko obilní desátky. Dle fasse z r. 1816 měl obilních desátků celkem $3^1/_2$ kopy snopů, školního platu 35 r., koledy 3 r. 30 kr., štoly 10 r. a ze školního fondu dostával doplatek 7 r. 12 kr., celkový plat 55 r. 42 kr.

Jako správci školy se připomínají: r. 1624 Mikuláš, r. 1693—1703 Josef Halíř; pak se učitelé velmi střídali; teprve déle zde pobyli: Antonín Prusinovský (1765—1803), Jan Seidl (—1827), Jan Barbíř (—1861), Ant. Barbíř (—1874), syn předešlého, Jan Mík (—1901); za něhož byla založena školní pamětní kniha a školní knihovna. Od toho r. Josef Řehulka, který za své práce v oboru aeronautiky v Paříži byl vyznamenán.

V místě poštovní úřad (1891) a telefon (1912), čtenářsko-pěvecký hospodářský spolek „Isidor" (1881), hasický spolek (1906), družstvo pro zvelebení chovu dobytka (1908). Dříve tu byl krátký čas spolek spotřební (1900—1904). Krupobitím byla tato obec poškozena v letech 1665, 1803, 1847, 1864, 1886, 1902 10./7. a 1903 3./6.

Větší požáry: dne 21. května 1780 shořela celá obec až na faru a 2 domky.; r. 1840 2./3. shořela 4 č., 1849 27 č., r. 1854 5./5. 11 č., r. 1865 23 č., r. 1872 v listopadu čís. 39—48, 1875 5./5. 17 stavení a 7 stodol, r. 1876 kolonie Hliníky až na hostinec „u Labutě", 1888 13./4. mlýn v Podolší a 29. srpna 1917 na Chabrově a za Branou 21 čísel.

Na horečku r. 1806 zemřelo 46 a na choleru r. 1866 66 osob.

R. 1900 postavila obec svým nákladem most přes Bečvu, který r. 1907 okresní silniční výbor převzal s podmínkou, že mu obec na udržování 8000 K vyplatí, což se i stalo. R. 1901 stavěna byla okr. silnice na Veseličko, r. 1904 do Dolního Újezda, a r. 1908 do Ulrichova a k Sušicím. R. 1907 dány byly nové hodiny na kostelní věž. R. 1910 zakoupili někteří občané z Oseka a Veselíčka, spojení ve družstvo, mlýn v Podolší za 140.000 K, při němž násl. roku zřízena elektrárna, tak že od t. r. má Osek elektrické osvětlení. R. 1912 otevřena telefonická stanice a postavena za přispění mor. zemědělské rady sušírna na ovoce. R. 1914 pobořili ledy barkový most přes Bečvu; na to ihned postaven byl most železo-betonový.

Znamenitější rodáci. 1. Bartoloměj, probošt olomoucký, potomek vladycí rodiny, která držela dvůr osecký, byl kaplanem markraběte Karla, který jej vyznamenal tím, že s úřadem proboštským spojil opět úřad kancléře markrabství Moravského. Naposledy se připomíná r. 1349 a z nekrologu kapitolního víme, že zemřel 7. února; rok úmrtí není znám.

2. Václav Pilař z Plhu (neb z Pilhu), nar. v Oseku r. 1570 (dle jiných r. 1572), pocházel z rytířské rodiny[1]), která držela výše jmenovaný dvůr osecký. R. 1589 vstoupiv do řádu jesuitského konal studia v Brně, ve Vídni a v Štyrském Hradci; jako missionář působil na Moravě. Z řádu vystoupil r. 1606, stal se kanovníkem v Olomouci, na krátko farářem ve Vel. Meziříčí, pak ředitelem statků biskupských a kapitolních, za kardinála z Dietrichštejna generálním vikářem a apoštolským protonotářem; r. 1617 byl zvolen za kapitolního probošta. V bouřích náboženských byl r. 1619 po 6 měsíců vězněn; r. 1622 vrátil se, vzdav se všech hodností, do řádu jesuitského, v němž se uplatnil jako kazatel, a zemřel v Olomouci 5. ledna 1630.

3. František Novotný (nar. 1787, † 1855), vyučiv se řemeslu odešel do Haliče, kde studoval, stal se knězem a zemřel jako farář v Rohatyně; založil nadaci pro své chudé příbuzenstvo, pro studujícího s přízně.

4. Jan Zapletal (nar. 1799 † 1884), sedlák z čís. 13., byl r. 1848 zvolen poslancem za zdejší venkov na říšský sněm.

5. Msgr. Ignác Panák, nar. r. 1844 na čís. 21., papežský prelát, apoštolský protonotář, kanonického práva doktor, assessor kn. arcib. konsistoře, rytíř řádu Františka Josefa I. a farář u sv. Michala v Olomouci. Za něho byl kostel sv. Michala obnoven a postavena nádherná kaple bl. Jana Sark. v Olomouci.

Dějiny. Nejstarší zpráva o Oseku jest z r. 1322. V kostele totiž oseckém chovala se mešní kniha z r. 1322, v níž zapisováni byli faráři osečtí a jejich příjmy. Z této knihy čerpal i Středovský pro svoje Apographa. Kniha zničena při požáru kostela r. 1780. Dle toho, že již s poč. XIV. stol. v Oseku fara byla, k níž okolní osady na pravém břehu Bečvy slušely, můžeme souditi, že O. již jistě ve 13. století jako osada stával.[2]) A že měl Osek i svůj vladyčí rod, který tu držel dvůr, poznáváme z nekrologu kapi-

---

[1]) Cruger: Sacerrimae memoriae, str. 24. „loco nobili apud Moravos natus."

[2]) Že by o našem Oseku řeč v Cod. diplom. M, I, str. 207. v r. 1131. byla, jak se Volný domnívá (kraj přerovský, str. 270.) nezakládá se na pravdě. Na uvedeném místě uvádí se mezi zbožím patřícím ke kostelu ve Spytinově též osada „Ozcicih." Tou osadou nemůže býti náš Osek, protože jest od Spytinova příliš vzdálen a ke kostelům tak vzdáleným odkazy se neděly. Z osad zdejšího kraje děly se odkazy ke kostelu v Olomouci, jak četné zápisy v diplomatáři dosvědčují.

toly olomucké, v němž ke dni 7. února jest tento zápis: „Nazejtří sv. Doroty jest výroční den úmrtí pana Bartoloměje, probošta kostela olomuckého. Odkázal ze dvora oseckého šest hřiven.“[1]) Viz rodáky!

Osecký dvůr, o němž jest řeč, a který se i níže připomíná, není totožným se dvorem v Podolší, dosud stojícím; stával v místech, kde nyní jest trať Plačkov, a možná, že i tak se jmenoval. Pole k němu slušící sloula Újezdy, kteréžto jméno též na dvůr připomíná.

R. 1374 Lacek z Kravař dal manželce své Marketě na O., pokud mu patřil, a na jiných vsích 750 kop gr. věnem. Od téhož pána dostal O. odúmrt darovánu; list na to chován byl v kostele v O. a zahynul při vybití kostela r. 1428 husity, kteří pod Janem Tovačovským celé údolí Bečvy až po Hranice zpustošili a vyplenili. Když nálezem panským Petr z Kravař stal se majitelem zboží Helštýnského, dal Elišce, dceři Lackově, též na O., vyjma mlýn a roboty k němu, 40 k. gr. ročního platu zajistiti. Na O. též Jan z Mesenbeku své druhé manželce Ofce z Mohylna zajistil věnem 1000 kop gr. Když r. 1447 Vok ze Sovince zboží Helštýnské koupil, svolil, aby Frank z Hartmanova, jemuž páni z Kravař peníze dlužili a na O. a Soběchlebích pojistiti dali, věno manželky své Markety z Krumsína obnosem 250 kop gr., které měla na Smržicích, převedl na O. a Soběchleby; r. 1455 Machna z Krumsína vzala Marka ze Štěpánova a Jiříka z Hartmanova na toto věno na spolek. Vok ze Sovince obnovil r. 1452 Oseckým list na odúmrt a slíbil jim, že obecní Závrbek, který slove Staré stavisko, jim bez překážky ponechá.[2]) Týž Vok r. 1466 daroval O. kus lesa „v Suštině“ na klučení, aby si tu louky udělati mohli, za roční plat 4 k. a 2 gr.[3]) Spory o les Lipenský, které r. 1474 počaly až do ukončení jejich, uvedeny jsou při Lipníku.

Ale ani v zápise Cod. dipl. M., IX, str. 123. z r. 1309, který Volný na uvedeném místě též na náš Osek vztahuje, není zmínka o našem O., nýbrž o Osíčku pod Hostýnem, protože v listině výslovně se píše: „ves, vůbec Nový Osek nazývanou, při hradě Somberch ležící.“ Hrad Somberch, správně Schaumburg, jest nad Podhradní Lhotou, v Bystřickém okrese, pod Hostýnem. Důležitým ale pro nás jest pojmenování „Nový Osek“, z čehož můžeme souditi, že náš Osek jest mnohem starším.

[1]) Toto anniversarium koná se nyní ve spojení s jinými 16. dubna.

[2]) Helfštýn, na Hromice 1452.

[3]) Na Helfštýně, na sv. Lukáše 1466.

R. 1481 byla tak velká voda, že nejen stav strhla, struhu zanesla, nýbrž i, jak páni nalezli, „vzteklým utržením" břehy poškodila, nový tok si udělala a mnoho zboží Helštýnskému odňala. Když Vilém z Pernštýna vše opravoval a nový stav stavěl, pohnali Jan děkan a kapitola olomucká jej ze 200 kop gr. z té příčiny, že jim sáhá přes hranice. Ze sporu toho jde na jevo, že tehda Bečva celým svým tokem hranice mezi O. a Sušicemi tvořila.

R. 1492 pojistil Vilém z Pernštýna věno manželky své Johanky z Liblic 15.000 zl. mimo jiné i na O., 2 mlýnech a rybnících. Týž dal Oseckým dvůr svůj v Podolší v nájem, z něhož ročně odváděli ospu po 100 m. rži, žita, ječmene a ovsa a 120 m. ovsa drevního. Na žádost jejich r. 1511 uvedl jim tento osep na plat ročních 15 kop gr.[1]) a dal jim se synem svým Janem luh pod jistý plat, aby jej mohli na louky a kopaniny klučiti.

Kdežto páni předešlí poddaným v Oseku a Podolši mnohé výhody poskytovali, hleděli je páni z Ludanic, kde možno zkracovati, tak že tito poddaní konečně donuceni byli svou vrchnost před soud zemský pohnati, načež páni při soudě o Třech Králích v Olomouci r. 1558 držaném takto nalezli: „Poněvadž ti lidé ukázali list od p. Voka ze Sovince, že kout lesa v Suštině na louky klučiti pod plat 4 kopy 2 gr. týmž lidem dal a oddal, a poněvadž že p. Vilém a p. Jan z Pernštýna jiný luh na louky a kopaniny týmž lidem pod jistý plat klučiti dali, a že by louky jedni druhým pod ten plat odevzdávali, že ti lidé z Oseka a z Podolší při těch loukách zůstaveni býti mají. A p. Půta při tom listu páně Vokovým jich zůstaviti a vyššího platu jim ani na ty louky od pánů z Pernštýna jim dané nemá vkládati, než tak, jak za pánů z Pernštýna dávali, od nich bráti má. Co se sviňské pastvy v obrození žaludů a bukve na horách helštýnských dotýče, budou-li chtíti tíž lidé svině na horách pásti a s pánem o to se umluviti, toho vůli míti mají, než k tomu nuceni býtí nemají. A slepice činžovní nebo platné pánu spravedlivě povinné mají na Helštýn dávati, a pán jich od nich přijímati má a, kteříž by slepice nemajíce dobrovolně se s pánem srovnali, po čem by jemu jednu každou platiti měli, aby peníze dali. Což se vína šenkování dotýče, poněvadž p. Půta toho neukazuje, aby Osečtí

[1]) Přerov, ve vigilii sv. Bartoloměje 1511.

a Podolští z povinnosti, jaká vína pánu šenkovati měli, nemají k tomu nuceni býti. Co se prodávání panské soli a robot ke dvoru Oseckému dotýče, poněvadž pan Půta jich tím více obtěžovati nechce, Jich Mti páni toho při tom zůstaviti ráčí. Co se sirotčích peněz, kteřéž by kdy pán jejich za sebou měl, dotýče, když sirotek k letům přijda žádati bude, aby takové jemu spravedlivě náležité peníze od pána vydány, jakož zřízení zemské o tom ukazuje, byly, aby dědiny skrz zadržení takových sirotčích peněz stavovány a hindrovány nebyly. A při tarasích a ryb a plodů vožení a jiných spravedlivých robotách a svobodách svých podle listův p. Voka ze Sovince a p. Viléma z Pernštýna aby zachováni byli, a mimo spravedlivé roboty p. Půtovi na nich prodané za starodávna a pánů z Pernštýna od nich činěné, p. Půta v jiné jich potahovati ani dobytků svých jim bezděčně dávati nemá.“ —

R. 1571 koupila obec od města Lipníka lázně v O.

Pamětní kniha fary lipenské zaznamenává, že r. 1623 ve středu po sv. Duše přijel kardinál Ditrichštein do O., prohlížel totiž své panství, a že mu rolníci vyšli v ústrety jedni s pluhy, jiní s cepy a jiným hospodářským nářadím, osvědčujíce takto svou ochotu jemu pracovati. T. r. dne 22. listopadu táhlo tu 500 Uhrů. Z dob válek švédských zmíniti se dlužno o neohroženosti faráře zdejšího Mayera, který, když r. 1643 Osečtí na Helštýně útočiště hledali, a farář lipenský strachy utekl a faráři oseckému faru lipenskou k spravování odevzdal, na místě svém vytrval. R. 1663 tábořili tu Braniborci, kteří přišli císaři na pomoc.

V 19. století v letech třicátých založila vrchnost kolonii „Hliníky.“ R. 1837 postoupila vrchnost obci 20 m. pastviska. V témže století v letech šedesátých na soukromých pozemcích založena byla kolonie „Chabrov.“ R. 1911 vyloučena byla čís. 89. a 90. z Oseka a přidělena k Ulrichovu.

V obvodu této obce stávaly dříve dvě vsi, Podolší a Plačkov se dvory.

Ves **Podolší** koupil roku 1368 Jan z Kravař od Mrakše z Noskova a Zdeňka z Kokor za 45 kop gr. Dvůr v Podolší patřil Oldřichovi z Prosenic, který jej r. 1374 s bratrem svým prodal Hynkovi a Mikulášovi bratřím z Nákla. Po nich jej r. 1381 koupil Lacek z Kravař, a sice dvůr poplužní se čtvrtí, tak že od

t. r. celé Podolší slušelo k Helštýnu. Na Podolší zajistil Lacek z Kravař manželce své věno 750 kop gr. a Petr z Kravař dceři Lackově 40 kop gr., vyjímaje roboty ke stavbě a opravě budov ke dvoru patřících. Též Jan z Mesenbeka na této vsi zajistil své manželce 1000 kop gr. Osedlým v Podolší společně s Oseckými daroval Vok ze Sovince kus lesa „v Suštině." Na Podolší s rybníkem, dvorem a plnými robotami Vilém z Pernštýna zajistil manželce své věno 15.000 zl. Ještě r. 1557 bylo tu 15 osedlých; r. 1591 připomíná se jako pustá ves. Blíže něho později postaven byl dvůr, „Podolší", v němž byl hostinec „Labuť" zvaný, mlýn a olejna, které nyní sluší k Oseku. Olejna zanikla v polovici 19. století a tím asi časem též právo výčepní, jakož i název hostince přeneseny na panský domek čís. 104. na Hliníkách.

O **Plačkově** není žádných zpráv; co se zachovalo, jsou zprávy o dvoře na místě povstalém, který sloul Osecký. R. 1584 byl pánem na tomto dvoře Zikmund ml. Čišvic z Borové, který t. r. přiznal počet svých poddaných v Tučíně.[1]) Vdova po něm Mariana Višňovská z Petrovce, na niž r. 1589 dvůr byl převeden,[2]) jej prodala Petrovi Vokovi z Rožmberka a tento r. 1591 městu Lipníku za 3.800 zl. Jak z kupního listu na jevo jde, patřily k tomu dvoru rybníky v obci osecké a jezero pod velkým rybníkem prosenským. Město Lipník jej r. 1611 vyměnilo p. Jiříkovi st. Bruntálskému za jeho dvůr při bráně hranické[3]) a tak přešel v majetek pánů helštýnských, kteří jej časem zrušili a pole k blízkému dvoru v Podolší připojili.

Poslední zmínku o těchto vsích činí farář osecký Matěj Křelovský, který zaznamenal, že patron ode dvou pustých vsí u Oseka pozemky si přisvojil a z nich dva dvory zřídil. Pole vedle Plačkova slují Újezdy a připomínají též na panský dvůr.[4]) Trať posud sluje „Plačkov".

---

[1]) Na Oseku, v pondělí po neděli Laetare 1584.

[2]) Smlouva o převodu sepsána byla v neděli před Obrácením sv. Pavla r. 1589.

[3]) Lipník 4. července 1611.

[4]) Z. d. O., I., 55; II., 16, 20; IV., 10; IX., 25; X., 51; XI., 4; XXX., 8; A. Č., XVI., 517 b. Archiv für österr. Geschichte, sv. 65., str. 524. Bočkova sbírka, č. 10.929.

Podhoří

(něm. Podhorn), katastrální a politická obec, leží sv. Lipníka na svahu pod horou (odtud jméno!); domy bez ladu a skladu; nad obcí u samého lesa stojí kostel; pohled na ves jest proto krásný. (Obr. 39.) K osadě patří: 2 mlýny s 12 obyv., mlýn „v pekle" s 8 obyv.

Místní trati: Vrchní a Dolní konec.

R. 1794 bylo tu 44, r. 1900 55 čísel.

Dle katastru z r. 1749 bylo napočítáno při vsi 454 m poddanských polí, dle rektif. protokolu $491^6/_8$ m.; polí, která se po 6 letech osívala, $37^6/_8$ m., 36 m. pastvisk, $18^5/_8$ m. zahrad, 6 m. lesa; faráři z Drahotuš patřilo 64 m. Obec měla pastvisko „Podevsou" na 30 m., z něhož r. 1775 byly 4 m. kamením zanešeny, a užívala vrchnostenského průhonu. Dnes katastr čítá 609 ha, z toho poplatných 594 ha (246 ha polí, 12 ha zahrad, 25 ha luk, 24 ha pastvisk a 287 ha lesa). Velkostatek má 231 ha, obec 40·05 ha, singularisté (11 sedláků) mají les „Juřatina" ve výměře 97·65 ha.

Trati: Hony, Hrabina, Hradisko, Křiby, na Koutkách, na Kučích, nad Olším, na Polínku, Obecnice, Dolní mlýny, pod Horou, pod Humny, u Poloměj, Újezdy, Zrzavá, Souhradí, Žabník, na Juřačkách, Běhanov.

U Podhoří nacházejí se zbytky z mladší doby kamenné; v zahradě (č. 15) nalezena byla popelnice.

R. 1794 bylo 270, r. 1900 312 čes. a katol. obyv.

Přes 100 let drží rodné domy rodina Onderkova a Frydryškova.

V urbáři z r. 1569 uvádí se zde s fojtem zákupním, dvořákem a 4 mlynáři 21 osedlých, po válce 30leté celoláník s 96 m. a 6 m. činžovních polí, $^3/_4$ láník s 72 m. a 3 m. činž. polí, 5 pololáníků po 48 m. a po 6 m. činž. polí a 12 domkařů (i se 4 mlýny), celkem 19 staroosedlých se 445 m. Vilém Želecký z Počenic měl tu zahradnickou usedlost s 2 m. polí, jež r. 1673 byla opuštěna. V rektif. protokolu z r. 1756 jest zaznamenáno, že Podhoří bylo kdysi zpustošeno a potom znovu osazeno; dvorství si ale vrchnost přisvojila, později postavila a pak prodala. R. 1775 bylo ve vsi 1 dvorství, dědičný rychtář, pololáník, 5 čtvrtláníků, z nichž jeden měl krčmu, 15 chalupníků, k nimž čítáni byli i mly-

Obr. 39. Podhoří.

náři, 1 zahradník-krčmář, 8 domkařů a 2 obecní chaloupky, celkem 34 čísel.

K selské usedlosti patří 60—90 m., chalupníci a domkaři mají jen svobodná pole. Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím; chov včel poklesl velice; cukrovky se pěstuje málo, ale mnoho čekanky.

V místě jest: hostinec, sedlář, kovář, kolář, stolař, řezník, obuvník a krejčí. K průmyslu patří 4 mlýny. Dříve kvetlo i obchodní zahradnictví.

Poměry poddanské. Dle urbáře z r. 1539 platili poddaní ročně: o sv. Jiří 11 r. 11 gr.; že neprodávají pánu svému voly 1 r. 8 gr., o sv. Václavě 11 r. 27 gr., o sv. Janě 25 gr., z průhonu 40 gr., o Vánocích 25 gr.; obec z pastviska 28 gr. Dvořák a fojt zákupní byli povinni ročně každý bečku desítku vína přivážeti, začež od desítky dostávali 2 r., a od dreilinku 3 r. tak, jakž zápis fojtům, dvořákům a formanům, kteří jsou na panství, dán jest a ukazuje. Též na vojnu ven ze země i v zemi, anebo kde by, a kdy panská potřeba toho nastala a ukázala, na dobrém a hodném koni ve zbroji s těmi zbraněmi a potřebami vypraviti se a jeti mají. Kdykoliv se to dvorství nebo fojtství prodává, tedy platí pánu svému z 10 r. 1 r. a z 10 hř. 1 hř. Jeden zahradník platil do vůle pánovy za roboty 11 gr. a druhý platil za roboty fojtovi.

Každý sedlák po 10 fůrách dřev k potřebě panské ať v zámku (v Hranicích) nebo pivovaru nebo kamkoliv byl povinen dovážeti. Na rybníce Podslavickém konali roboty pěší i tažné; při Hranickém toliko tažné. Ke mlýnům potřeby roubali a vozili, též obruče k zámku na bečky vinné a pivné vozili, chmel trhali a čkáli, chmelince roubali a vozili.

Kus plotu na pastevníku, jak meslo své vyměřené měli, pletli a opravovali, příkopu na rybník Slavícký pospravovali a cidili; vozili potřeby stavební a konali při stavbách pěší roboty; z panského přediva 2 lokty v 16 pásmech příze napřísti a každá selka 2 kyty konopí zlámati a zpotírati povinni byli. Chodili na obchozy a na velké a malé hony; sošky k tenatům na jednom voze vozili a dle potřeby spravovali; dělali šindel v horách, začež od 1000 dostali po 12 gr.; pstruhy v Pekle lovili a rozvářeli; ročně byli povinni vola v slušné ceně pánu prodati, jinému bez opovědění prodati nesměli. Při sv. Jakubě dávali z klučí

husy platné. Této povinnosti r. 1571 na vlastní žádost byli sproštěni za roční plat $3^1/_2$ gr. z každé husy; celkem dávali 4 osedlí 12 hus a fojt jednu.

Medaři z každých včel, které v lese měli, dávali platu po 1 gr.; tento plat odváděl landfojt druhý, kterého si pán, kdy chtěl, volil. Tíž medaři z místa ukázaného k brti dávali veveřice; nechtěl-li by pán veveřic, dávali za každou po 1 gr. Ten čas dávali za 68 veveřic, méně jich býti nemělo; přibude-li, dají více. Při soudu medařském má se přiznati, kdo by letním časem sobě včely mladé v lesích medařských přisadil; ten rok ale z nich ničeho neplatil.

V Podhorském hájemství byli 2 hajní z Podhoří. Platy z čihadel a čižby byly tyto: kdo na čižbu ptačí chodí, dávají, kteří sedávají na humenci, ze sítí a z čihadla po 2 gr., z křeku, z jatky, ze žerdi po 1 gr., z prsku po 1 gr.

Kdo by list na podzim v lesích dobytku drhnouti chtěli, oznámí se hajným; tito jim určí den, a jak dlouho drhnouti mohou, a při nich hlídají. Kdo více nadrhne, dá více konopí. Totéž platí o metání jemelí z dříví. Řezníci než na panství v dědinách dobytek bijí, mají se s pánem o plat uhoditi a srovnávati. Mlynář Lavecký platil z pily 15 gr. a ze mlýna a z rybníka 50 gr.; druhý platil 3 r., třetí též tolik a nad to krmil vepře; čtvrtý 50 gr. a krmil též vepře. První 3 mlynáři, kteří měli pily, byli povinni z dovežených klad desek a hontů k potřebám panským nařezati, začež dostávali od 1 desky po 1 penízi bílém.

Dle urb. fasse z r. 1775 platil dvořák na čís. 15. robotní činže 4 r. 16 kr. 4 d., grunt. 4 r. 40 kr., z volčat 23 kr. 2 d., za víno 54 kr. a byl povinen dovážeti bečku vína. Dědičný rychtář na čís. 18. platil za roboty 1 r. 24 kr., grunt. činže 23 kr. 1 d., vojenské činže 7 r. a byl též povinen bečku vína dovážeti. Jeden pololáník: gruntovní činže 2 r. 20 kr., z volčat 23 kr. 2 d., za víno 54 kr.; pět čtvrtláníků: gruntovní po 1 r. 33 kr. 1 d., z volčat po 23 kr. 2 d., za víno po 54 kr.; jeden z nich (krčmář čís. 20.) z krčmy 37 kr. 2 d., z čihadel 9 kr. 2 d.; 15 chalupníků: gruntovní po 23 kr. 1 d., z volčat po 23 kr. 2 d., za víno po 54 kr. a ostatní chalupníci podobně. Zahradník (krčmář čís. 16.) robotní 2 r. 20 kr., gruntovní 6 kr. 6 d., z krčmy 37 kr. 2 d., z volčat 23 kr. 2 d. a za víno 54 kr. Dva mlynáři (čís. 28. a 31.), kteří nekrmili vepře, platili po 11 r. 40 kr.; mlynáři robot nekonali.

Roboty konali u dvora Lipenského způsobem podobným jako Jezerští.

Obec byla povinna bráti ryb za 5—6 r., sud vína dovážeti, 1.500 šindele nadělati, 1—2 krávy o hodech kupovati. Za péči o sirotky platila vrchnímu 1 r., a z hudeb o hodech 1 r. Hajný dával jeřábka nebo 35 kr.

Dle místních pověstí stával prý na čís. 15. panský dvůr, na čís. 3. pivovar, na čís. 17. palírna a na čís. 18. ovčírna.

Duchovní správa. Kostel sv. Havla jest prastarý, stavěný vnitř ve slohu gotickém. (Obr. 40.) Zvláštností jeho jest neobyčejná šířka zdí, a že od sev. strany nemá žádných oken. R. 1806 byl opraven; v novější době stalo se co nejvíce oprav a obnov za faráře Jana Dokoupila, kdy postaveny byly sakristie a boční kaple, nové oltáře, křtitelnice a varhany. Tyto byly spadlou omítkou tak porouchány, že r. 1901 nákladem obce nové varhany postaveny byly. Na věži jsou 3 zvony z doby novější. Nový hlavní obraz maloval r. 1904. František Novotník, nadučitel v Lipníku.

Kolem kostela jest hřbitov, r. 1897 rozšířený;[1]) farní budova z r. 1850.

O podacím v Podhoří děje se první hlavní zmínka v l. 1446, 1548 a 1552. Bylo tehdáž Podhoří samostatnou farností. Od r. 1622 přifařeno Podhoří jako filiálka s přidělenými obcemi Uhřinovem a Středulesím do Drahotuš. Stará fara prodána soukromníkovi; polnosti (23·92 ha) patří od těch dob k faře v Drahotuších, odkudž duchovní konali zde střídavě s Jezernicí každou třetí neděli služby Boží, za které vždy platilo se faráři 45 kr. R. 1672 byl při kostele kalich, 2 mešní roucha a 2 zvony. Dle zápisu dekanátní matriky z r. 1668 platili Podhorští s dvěma přidělenými obcemi desátku faráři v Drahotuších: sedláci 29 m. rži a 87 bil. gr.; zahradníci v Podhoří 2 r. mor. Z polí pronajatých bral 10 r. mor., a z Podhoří a Jezernice kopu kuřat.

R. 1784 zdržoval se na č. 5, Ignác Flegeli, bývalý premonstrát z kláštera hradištského u Olomouce, který následujícího roku stal se duchovním správcem v Jezernici. R. 1826 žádali Podhorští za přifaření do Jezernice, ale nedošlo k tomu. Později

---

[1]) Dle místních pověstí stával prý první kostel větší než nynější na č. 4. a hřbitov na č. 1.

Obr. 40. Kostel v Podhoří.

prosili o zřízení samostatné duchovní správy; ale gubernium r. 1847 pro malý počet duší neuznalo toho potřebu a vyslovilo pochybnost, zdali by osadníci výlohy se zřízením duchovní správy spojené mohli nésti. R. 1849 3. června povolilo konečně ministerstvo, aby tu byla zřízena expositura fary drahotušské s přifařeným Uhřinovem a s ročním příjmem 250 zl. stř. Na to se Podhorští reversem ze dne 10. listopadu 1850 zavázali, faru a kostel na vlastní útraty udržovati a všechny potřeby dodati, kterýžto revers na jejich usedlostech intabulován byl. Prvním expositou byl František Lerch (1851—1869). Za jeho nástupce Floriána Deutsche (1870—1874) jednalo se opět o zřízení samostatné duchovní správy, ale marně. Déle působili Jan Honig (1889—1902), Karel Loníček (—1908), horlivý sběratel starožitností, Alois Freund (—1914), Josef Hradil (od r. 1915).

Školství. Původně chodily děti do školy do Drahotuš a potom, když v Jezernici škola zřízena byla, do této. Teprv r. 1784 když se knèz Flegeli v Podhoří usadil, vyučoval varhaník Tengler soukromě po domích; r. 1786 vystavěna byla školní budova na pozemku darovaném od rychtáře čís. 43 a prvním učitelem ustanoven byl vysloužilý vojín a krejčí Jan Pacák. Platu dostával: ze školáka 2 gr. měsíčně, od obce ročně 10 m. rži, od občanů sýpku, od patrona 4 sáhy dříví a od obce Uhřinovské 1 sáh. Za obecní písařství obdržel 1 m. rži, za zvonění $^{3}/_{4}$ m. rži, za kantaci a za koledy o Vánocích a Velikonocích vejce. Jan Pacák byl učitelem až do r. 1817, ač již od r. 1810 mu vypomáhal syn jeho Antonín, též vysloužilý vojín, který učil až do r. 1833. Za něho byl r. 1820 Uhřinov do Podhoří přiškolen. Po něm byl učitelem zkoušeným syn jeho Pacák Šimon, který již otci po 4 roky vypomáhal, až do r. 1858. Potom tu působil Antonín Barbíř až do r. 1861. Za Jana Mücka (Mika) (1874) byl r. 1870 Uhřinov vyškolen. Za jeho nástupce, vysloužilého vojína Valentina Livy (1878), byla r. 1875 postavena nová škola; r. 1880 ustanoven byl zkoušený učitel Josef Vilímek, jenž učil do roku 1905. Nyní tu působí Jan Matějíček.

V obci je čtenářský spolek „Svornost". Poštou patří k Drahotuším.

R. 1890 27. června nadělalo krupobití a r. 1914 velké sucho mnoho škod na poli. Odvodnění pozemků provedeno bylo 1907 až 1909.

R. 1847 vyhořela takřka celá osada, r. 1857 10 čísel.

Na podnět duchovního správce Aloisa Freunda založena tu byla r. 1909 Raiffeisenka.

Podhoří patřilo dříve k okresu Hranickému, od 1. dubna 1905 k okresu Lipenskému.

Dějiny. R. 1269 byl Bohuslav z Holštýna pánem tohoto zboží, kteréž slušelo k panství Drahotušskému. Nad Podhořím nalézají se rozvaliny hradu drahotušského. Jak Wolný píše, byl tento hrad od r. 1286—1312 v moci loupežného rytíře Helštýnského Bedřicha z Linavy, potom ale opět v držení pánů z Drahotuš. R. 1348 dal Jan z Kravař zapsati v desky, že hrad Drahotuše patří dětem Bohuše z Drahotuš.

R. 1371 prodali a v desky zapsali Kuník, Jaroš, Jan a Bohuš, bratří z Drahotuš, markraběti Janovi hrad Drahotuš, město Drahotuš, ves Jezernici, Podhoří, Milenov, Slavice, Klokočí, Hrabůvku, Velikou, Mikulůvku, Radikov, Svatišov, Středolesí, Soběkov, Uhřinov, Juřitinov, třetí díl Bohuslavic osmý díl dvoru před Chýlcem, se vším přísl. a právem patronátním.[1]) T. r. od Machníka z Drahotuš přikoupil týž markrabě podíly jeho na hradě Drahotuších (4. díl), na městě Drahotuších, na vsích Jezernici, Slavicích, Veliké, Klokočí, Podhoří a Uhřinovské Lhotě.[2]) Tak sloučen celý statek v jedněch rukou.

Počátkem 15. století zastavil markrabě Jošt toto zboží Ctiborovi z Cimburka a jeho synu Albertovi za 2244 kop gr., což král Václav r. 1416 synům Albertovým Janovi a Ctiborovi potvrdil, když mu ještě 500 kop gr. vyplatili. R. 1433 byl purkrabím na Podhoří Jan Obešlík z Lipultovic. V dobách, kdy Jan z Mesenbeka Helštýn násilně držel (1434—1440), zmocnil se hradu drahotušského Boček Puklice z Pozořic, a odtud loupežné výpravy po okolí podnikal. R. 1437 pohnal jej Jan z Cimburka, že mu sáhl v poddané jeho Podhořské pod hradem a v Drahotušské v městě a z toho desátky bral. Téhož r. dal Jan z Cimburka část zboží Drahotušského se vsí P., mlýnem v P. a hradem drahotušským vložiti v desky Hynkovi z Valdštýna, kterýžto r. 1446 vložil Bočkovi Puklici hrad Drahotuše a P. s podacím v desky, čemuž odporoval Jan z Cimburka. R. 1464 Ctibor a Jan z Cimburka pohnali Voka ze Sovince, že jim slíbil za

---

[1]) Z. d. O., II., 69. [2]) Z. d. O., II., 73.

hrad Drahotuše za zprávu. R. 1476 prodal Ctibor, syn Jana z Cimburka, zboží Drahotušské s P. a hradem Vilémovi z Pernštýna za 7.000 duk. Prodej vložen v desky po 4 letech; zapsalť r. 1480 Ctibor z Cimburka Vilémovi z Pernštejna a potomkům hrad Drahotuš a městečko Drahotuš a vsi Jezernici, Slavice, Milenov, Klokočí, Velikou Lhotu, Podhoří, Uhřinov, Středulesí, Bohuslávky, Hrabůvku, Radikov, pusté vsi Žabikov, Jiřatsko, Popelov kromě role Štrulovské, kteráž leží blíž potoka Veličky, ježto teče pod město Hranice, kteroužto roli již nyní drží k špitálu Hranickému.[1])

R. 1494 uvádí se hrad Drahotuše jako pustý. R. 1548 prodal zboží Jan z Pernštýna Václavovi Hangvicovi z Biskupic. Od této doby mělo P. pány jako Jezernice (v. t.) R. 1626 přispěli obyvatelé z P. pro Mansfelda na obnos 1000 tolarů částí 7 r. Za to ztratili všechna obdarování a spolu s ostatními osadami panství Drahotušského zaplatili 500 dukátů pokuty.

R. 1669 připomíná se v Podhoří ochranné mýto, aby lipenské mýto objížděno nebylo.

V katastru obce stávala ves **Juřitínov,** o níž víme, že r. 1371 Kuník, Jaroš, Ježek a Bohuš z Drahotuš ji prodali markraběti Janovi, a že r. 1476 jako pustou ves „Juřatsko“ ji prodal Jan z Cimburka Vilémovi z Pernštýna. Nyní jest v těch místech les.

Na trati „Žabníku“ bývalá ves **Sobíkov** též **Žabíkov;** r. 1365 Hynek z Drahotuš prodal svůj podíl na této vsi bratru svému Jaroškovi. R. 1371, 1416 a 1476 viz dějiny Podhoří. Jako pustá ves připomíná se již r. 1418.[2])

Malé Prosenice

(do — ic, v — ích), samostatná katastrální a politická obec, leží jz. Lipníka na rovině po obou stranách okresní silnice na pravém břehu Bečvy (obr. 41.). K obci patří samoty; nádraží s kruhovou cihelnou a hostincem.

---

[1]) Z. d. O. (netišť.), XII., 14.

[2]) Z. d. O., I., 48; II., 65, 66; IX., 17; X., 8, 28, 30; XII., 14; XXV., 52, 82. Kn. půh., III., 417., IV., 938. Apographa X , 408., A. Č., XVI., 194. Schften. VII., str. 296. Wolný, Kirch. Topogr., I., 23.

Místní jedna trať sluje „na vale“, kde dříve stávala tvrz. R. 1794 bylo tu 39 a r. 1900 49 čísel.

Dle katastru z r. 1749 bylo při vsi poddanských polí obdělaných 133$^{7}/_{8}$ m., 1 m. úhoru, 26$^{7}/_{8}$ m. pastvisk, 2$^{1}/_{2}$ m. zahrad; obec měla společně s vrchností 200 m. a s V. Prosenicemi společně 20 m. pastvisk. Dle rektif. protokolu bylo shledáno 376 m. I. a II. tř. Nyní se tu čítá 331 ha, z toho poplatných 312 ha. (256 ha polí, 23 ha luk, 5·67 ha zahrad, 14 ha pastvisk a 13 ha lesa). Z toho patří velkostatku 62·6 ha.

Obecního majetku jest 14·7 ha a singulárního 5·33 ha.

Trati polní: Blaně, Dílce, Díly (přední, zadní, výměnkářské), Díly u Lukavce, Dubka, Halda, Hrušovy, za Chalupou, Kouty, Kozí stupy, Louky, pod Meslama, Malozádvornický rybník, Ortle (přední a zadní), Padělky, Planečkovy, Plště (dlouhé a krátké), Podílce, Prádlo, Radvany, Rybničky louky, Rybník nad Struhama, Telačník, Vrbovec, Vrchní pastvisko, Zadní vrbí, Zahumenka, Záplotky též Záplotčí. R. 1775 se připomíná ještě: Brandejs, Plysava, za Plotnou, Topolík a nad Druhou struhou.

R. 1794 tu bylo 180, r. 1900 361 čes. a kat. obyv.

Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Hradílkova, Bouchalova, Sehnalova a Zamazalova.

R. 1609 bylo v obci 12 pololáníků, 1 měl půl druhé čtvrti lánu, 1 čtvrtláník, 2 mlýny, 2 zahradníci a 2 chalupníci, celkem 20 osedlých.

Po válce 30leté byl zde jeden osedlý o 1$^{1}/_{2}$ čtvrti lánu, který měl 33 m., 10 čtvrtláníků i s mlynářem po 22 m., dva achtelníci po 11 m., a činžovních polí 15 m., 3 domkaři i s mlynářem neměli polí. V letech 1666 a 1671 přibyli dva nově osedlí čtvrtláníci, a v letech 1658 a 1666 dva nově osedlí domkaři bez polí. Urbariální fasse z r. 1775 uvádí 14 čtvrtláníků, 5 domkařů i s mlynářem s polmi a 8 domkařů i s mlynářem bez polí.

Dnes se čítá k selské usedlosti 60—62 m., k chalupnické 2—4, k domkařské $^{3}/_{4}$ m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím, část jest zaměstnána v průmyslových závodech. V obci se nalézá rolnický akciový cukrovar (1881), rolnická mlékárna (1899), kruhová cihelna a vápenka (1909), mlýn s elektrárnou. Dále jsou zde 3 hostince, řezník, kramář, 2 pekaři, kovář, kolář, sedlář a 2 krejčí.

Obr. 41. Na návsi v M. Prosenicích.

Poměry poddanské. Václav z Ludanic r. 1569 potvrdil smlouvu, kterou jeho otec Půta s obojími Prosenicemi[1]) o pastvisko, které slove „při Bečvě“, počnouc od pastviska k Podolší patřícího až po les Žebračku, učinil. Toto pastvisko jim pustil k svobodnému pasení za plat 5 kop gr. a nad to z každého půllánu role dají po 1 m. ovsa a po slepici; čtvrtláníci po $1/2$ m. ovsa a po $1/2$ slepici; podsedníci, kteří koní nemají, budou povinni den pěší roboty konati. Z Vel. Prosenic týž plat odváděli a nad to platili za robotu orní $46 1/2$ gr. bíl., a ještě 36 gr. b. a za dovoz dřeva 20 gr. b. Kromě toho byli poddaní z obou vsí povinni: z lánu po dvou dnech do roka orati, žati, hnůj voziti a dvě fůry dřeva k panskému pivovaru dovézti. Dle toho poměru robotovali i pololáníci a čtvrtláníci. Dále byli povinni ročně z Helštýna bečku vína si dovézti a vyšenkovati. Než stalo se ihned narovnání takové, že ty tři dědiny za ten šenk vinný o vánocích platiti budou 30 r. a pak nebudou povinny vína panského nalévati. Luk dědičných, ke gruntům patřících, užívali bezplatně, z ostatních platili. Dovolil jim též na krajích rybníků a, suší-li se rybník, i v něm svobodně pásti, ale za pastvu žaludní, kdož by pásti chtěl, platili. Za odvážení ryb slíbil jim platiti, jak to za pánů z Pernštýna ustanoveno bylo. Konečně dosvědčuje, že se podvolili poddaní z těchto vsí, kteří koně mají, ještě jeden den u dvora panského orati, a všichni i zahradníci, jeden den žati.[2])

R. 1588 Vok z Rožmberka poddaným z těchto vsí, vyjímaje 7 zahradníků, ulevil v robotách dvoudenních tím, že je proměnil v platy a ospy následovně: z Mal. Prosenic, k nimž půlsedma lánu a čtvrt náleží, dají z půllánu po 3 r. 15 gr. platu a po 2 m. ovsa, což udělá ročně 47 r. $7 1/2$ gr. a 27 m. ovsa; z Vel. Prosenic, k nimž náleží půlosma lánu, dají tolikéž z každého půllánu, což učiní ročně $52 1/2$ r. a 30 m. ovsa; to vše do vůle pána nebo jeho potomků. Ponechal ale následující roboty: rybníky loviti, ryby z rybníků vynášeti a na haltýře dovážeti, trouby z hor k rybníkům dovážeti, staré trouby ven z hráze dobývati a nové vkládati a zaváděti, les k prlení při rybnících dovážeti, při lovení vopletu a koly k podtrubí přivážeti a oplétati, a dokud se rybník nezloví, dnem i nocí hlídati, taras k rybníku potřebný

[1]) Lýsky tvořili s V. Prosenicemi jednu obec, a tudíž se jich totéž týkalo.

[2]) Dto Helštýn, v sobotu po Hromicích 1569.

z každého lánu po 6 fůrách voziti. Když by se rybníky sušily, mají svými semeny V. Prosenští rybník V. Prosenský a M. Prosenští prostřední velký rybník osívati; když pak obilí do kop se sklidí, mají pánu čtvrtou kopu dáti a do dvora Podolšského dovážeti. Za to jim slíbil, jak to dříve bývalo, les dávati na opletu kolem obilí, aby se škoda nedělala. Konečně jim dovolil na těch místech, kde voda z chobotu nevytopuje, pásti podle obdarování pánů z Pernštýna.[1])

Dle urbáře z r. 1700 platili M. Prosenští gruntovní činže 34 r. 13 kr. 2 d., na stavy 9 r. 20 kr., za vejce 3 r. 42 kr. 4 d., za slepice 6 r. 49 kr. 3 d., za roboty 9 r. 27 kr. 2 d., za hlásku 4 r. 15 kr., dřevní činže 16 r. 40 kr. 3 d., za konopí 32 kr. 4 d., z luk a kopanin 14 r. 44 kr. 2 d., mlynáři, že nekrmili vepřů, 11 r. 40 kr., a dávali 1000 kusů šindele, 15 kop otýpek pro ovce, 2 povozy k rybolovu, napřísti $50^1/_2$ libry příze (sedláci po 1 kuse nebo platili 13 kr., chalupníci a zahradníci po $^1/_2$ kuse nebo platili $6^1/_2$ kr.); ryb za 5—6 r. a na hody 1—2 krávy kupovati; celá obec pak ročně byla povinna 1 sud vína dovážeti. Jeden mlynář byl čítán mezi chalupníky a platil ze mlýna 15 r. 30 kr. o sv. Jiří a o sv. Martině 11 r. 15 kr. 2 d., druhý byl čítán mezi domkaře a platil ročně 29 r. 37 kr. R. 1774 byl povýšen Antonín Daniel na dědického rychtáře, dostal nálev piva a kořalky, které si sám z Týna dovážeti musil, byl osvobozen od robot za plat 2 r. 16 kr. a od vojny za 1 r. 24 kr., byl povinen bečku vína ročně dovážeti aneb 4 r. 40 kr. zaplatiti a bráti za 8 r. ryb na prodej. R. 1837 postoupila vrchnost obci 3 m. pastviska.

Farou patřily M. Prosenice k Předmostí, kamž odváděli desátek: pololáníci po 30 snopech rži a ovsa a mlynáři po 1 m. žitné mouky. Když r. 1787 zřízena byla ve V. Prosenicích fara a škola, byly přiděleny k této obci. Ve vsi jest zděná zvonice a kaplička.

Spolek „Bečva" r. 1871 zřízený brzy zanikl. Dnes jest zde spolek Sokol. R. 1665 vyhořelo 8 čísel, r. 1852 5./6. vyhořela takřka celá ves, r. 1861 20 čísel a r. 1865 7 čís.

Na choleru r. 1866 zemřelo 13 osob.

R. 1838 snětí slezinnou skoro všechen dobytek v obojích Prosenicích pohynul. V místě jest poštovní a telegrafní úřad.

---

[1]) Dto Bechyně, v neděli po Velkonoci 1588.

Dějiny. Již r. 1275 připomíná se Lev z Prosenic. R. 1349 dal Tomáš z Prosenic manželce své Vojslavě věnem na Prosenicích 50 kop gr. R. 1371 prodal Oldřich z P. Bohuši z Drahotuš v Tupci a Chylci $2^3/_4$ l. a zahradu, r. 1373 Baršíkovi z Čihovic ves Olbramice, a r. 1374 s bratrem svým Petrem Mikuláši a Hynkovi, bratrům z Nákla, ves P. s mlýny a v Podolší dvůr poplužní se čtvrtí za 264 kop gr. Mikuláš z Nákla dal manželce své Ofce na P. 6 kop gr. ročního platu. V pokojném držení byl přerušen Janem Hromadou z Raclavic, který mu r. 1376 mlýn v P. zrubal a zničil; za to nálezem panským byl odsouzen nový mlýn na vlastní útraty postaviti.

Roku 1385 spolčili se Heřman, kanovník olomucký, Hynek z Nákla, jeho bratr, a sirotci po Mikuláši z Nákla, totiž Bohunek, Tetvard a Eliška s Lackem z Kravař na P. a Domaželice.

R. 1406 byl Tetvard sám pánem na P. a prodal t. r. P. s tvrzí, svobodným dvorem, mlýništěm a břehem, u něhož mlýn stal, s platy řečenými „pomoci", robotami, poctami, bernou královskou, fojtstvím a vším všudy Václavovi a Otíkovi, bratrům z Lutopecen; tito r. 1408 to vše prodali Artlebovi z Veteřova a jeho manželce Marketě, jejíž věno 100 kop gr. Artleb převedl r. 1412 ze Lhoty na P.; ale již r. 1416 opět vše i s lesem a mlýnem prodal Mikšíkovi z Kokor. R. 1437 Bohuš z Kokor prodal M. P., tvrz s dvorem a svobodným mlýnem, jedním břehem Bečvy a ostatním příslušenstvím Václavovi ze Žeravic, který se spolčil s Protivcem Heřmanem a Janem z Pavlovic a Ondřejem, Václavem a Janem z Chvalkovic. T. r. kněz Mikuláš, převor a konvent kláštera sv. Michala v Olomouci pohnali Zikmunda z Deštné, seděním na Šumberku, že jim drží 1 hř. platu v M. P. na čtvrté cesty (sic) blíž Přerova. Václava ze Žeravic pohnali r. 1437 Jan ze Sobíšek pro pych lesní, že mu síhl v lese přes hranice, Zbyněk z Tvorkova, že služebníku jeho koně a penize pobral, a Výšek ze Stříteže, že mu prodal 10 kop gr. platu k věrnému právu v Hradečíně, Měrotíně a Vilimově a těch mu neukázal, na čem je má vybírati.

R. 1446 Protivec z Pavlovic a Jan Mléčko z Chvalkovic prodali P. se vším i se stavem na Bečvě Petrášovi z Ochab. Protivce pohnal r. 1447 Martinák z Prus, že po Čihůvkově smrti mu na P. vzal koně, piščele, almariji, postel a j., což tu měl. Synové Petrášovi Jan, Petr a Hynek prodali r. 1480 tvrz a ves

Prosenice s dvorem forberkovým a ves dědičnou Sedlec s dvorem forberkovým Ruprechtovi z Vrchlabí. Za to pohnaly Kateřina a Ofka z Penčic Ruprechta, že jim odkoupil základu jejich. Tento již následujícího r. tvrz P. se vsemi Prosenicemi a dvorem tutéž a s mlýnem k těm vsím přísedícím i s polovicí vsi Kozlovic a dvorem tamtéž prodal za 1600 zl. červ. uh. Vilémovi z Pernštýna. Od toho r. slušely k Helštýnu.

R. 1507 pustil Vilém z Pernštýna svůj mlýn o 4 kolech pod velkým rybníkem prosenským, který ale pro polehčení robot dal přestaviti pod dolní rybník prosenský, Eliášovi mlynáři dědičně a povolil, aby si jedno kolo moučné a jedno stupné bez platu polepšení přistaviti mohl. Dovolil mu pastvu žaludní pro 12 sviní v lesích panských; dříví na pálení a stavění dostal též, kteréžto jakož i kámen od Šternberka nebo z Mezříče voziti M. Prosenští poddaní povinni byli. Daroval mu odúmrt a jiné výhody mu udělil.[1])

R. 1518 povolil Jan z Pernštýna Ondřejovi Šilhanovi postaviti si mlýn (nyní cukrovar) na konci hráze velkého rybníka prosenského o 2 moučných a 1 stupním kole, 8 sviní na pastvu žaludní honiti a slíbil mu potřebné stavivo dáti ze svých lesů dovážeti a na kola ročně 2 duby dávati. Kdyby pro nedostatek vody nemohl přes 4 neděle mlíti, má mu to na platě vyraženo býti. Osvobodil jej od berně královské a pomoci pánům helštýnským a daroval mu odúmrt. To vše za roční plat 3 r. Dovolil mu s mlýnem jako svým vlastním nakládati i prodati a člověkem pánu i obci hodným osaditi.[2])

R. 1524 stala se smlouva mezi Janem z Pernštýna a kněžími kapitoly olomoucké o ostrovy a jezera u Prosenic a Raclavic, dle níž na ostrovech poddaní obou mohli pásti; dále bylo ustanoveno, že poddaní pernštýnští mohou na ostrově pod mlýnem raclavským a lidé kněžští na ostrově proti rybníkům prosenským drva sobě sekati.[3]) R. 1530 stala se opět mezi týmiž smlouva o vedení Bečvy, která pánu z Pernštýna při rybníku prosenském škodu dělala, aby vodu obrátiti a příkop učiniti mohl, začež kapitole ročně 2 kopy kaprů a kopu štik dávati bude.[4])

---

[1]) Dto Helštýn, v úterý Velikonoční 1507.

[2]) Hranice, na den sv. Jana Křt. 1518.

[3]) List bez udání místa ze dne 1. září 1524.

[4]) V Olomouci 24. dubna 1539.

Když vrchnost koncem 18. století rybníky zrušila a louky a pole z nich nadělala, domáhali se poddaní z M. i V. P. a z Lýsek na základě dřívějších obdarování na vrchnosti podílů na nich. Po dlouholetém vyjednávání stalo se 3. května r. 1810 porovnání následující: polovice chobotu u Lýseckého rybníka patří V. Proseckým a Lýseckým a polovice vrchnosti. Pátý díl rybníka Lýseckého patřiti má všem třem osadám, než tak, že kdyby vrchnost tu opět rybník zříditi si chtěla, poddaní jej vrátí; hráz ale patří vrchnosti a poddanní z toho rybníka pětinu daně platiti povinni budou. Pastvisk zvaných „Zadní trní, Topolík a Žebračka“ užívají V. Prosenští, z nichž plat jako dříve odváděti povinni zůstávají; než vrchnost si vyhradila od sv. Havla do sv. Josefa na jedné polovici ovce ze dvora Podolského pásti. Pastviska „Hrušovy“ užívají lidé z V. i M. P., pastviska „Halda“ toliko lidé z M. P. a na všech má vrchnost spolupastvy. Pastviska u Maloprosenského rybníka zvaného Chobot, užívá dvůr podolšský s lidmi maloprosenskými rovným dílem. Z Maloprosenského rybníka ponechána byla pětina všem třem obcím s podmínkami jako u rybníka Lýseckého. Na Závrbku mají Maloprosenští právo rovným dílem s vrchností pásti, začež platí polovici daně. Konečně bylo nařízeno na pastviskách stromy nasaditi.[1]) R. 1865 vykoupila vrchnost právo pastevní. Pamětní kniha obce M. P. zaznamenává, jak velká vydání obec r. 1809 za válek Napoleonských měla.[2])

Velké Prosenice,

samostatná katastr. a pol. obec, jz. Lipníka na rovině po obou stranách okr. silnice na pravém břehu Bečvy. Prostranná náves jest vysazena stromořadím. Místní trať: Chmelince.

R. 1794 bylo 42; r. 1900 57 čísel.

---

[1]) Tím způsobem nabyly tyto 3 obce pastvisk 62 m. a 15 mírek, o něž se usedlí počtem 44 rozdělili tak, že dva chalupníci brali za jednoho sedláka. V M. P. bylo 14 sedláků, mlynář a 4 chalupníci, tedy 17 podílů; ve V. P. 16 sedláků, 8 chalupníků, 20 podílů a v Lyskách 7 sedláků.

[2]) C. D. M., IV., 118. Z. d. O., I., 4; II., 1, 20, 68; IV., 49; VII., 13, 40; VIII., 23, 41; X., 2, 25, 29; XII., 18, 33. Kn. půh., I., 208; III., 249, 254, 335, 389; VI., 455. A. Č., XVI., 145, 238; XX., 324.

Dle katastru z r. 1749 bylo při vsi a Lýskách, jež politicky tehda k V. Prosenicím patřily, poddanských polí obdělaných $718^6/_8$ m., $17^4/_8$ m. úhorů, $23^4/_8$ m. pastvisk a $17^4/_8$ m. zahrad, a společně s Lýskami 14 m. polí obdělaných, 90 m. pastvisk a 2 m. luk. Dle rektif. protokolu napočítáno bylo při obou osadách $768^2/_8$ m. polí. Dnes se čítá 290 ha, z toho poplatných 275 ha (polí 207 ha, luk 27 ha, zahrad 8·2 ha, pastvisk 26 ha a lesa (vrbí) 6·74 ha). Velkostatku patří 13·25 ha.

Majetek obec. tvoří pozemky ve výměře 26·59 ha. Majetek singulární i obci Lýskám společný měří 19 ha 29 a pole jako fond na úpravu Bečvy. Co po potřebných opravách zbude, o to dělí se obě obce tak, že Velkoprosenští berou 20 a Lýsečtí 8 podílů; tím poměrem i platí, kdyby výnos z polí na úpravu Bečvy nestačil. Nyní, kdy Bečva jest zregulována, dělí se obě obce o zisk poměrem označeným.

Před r. 1836 bylo mezi osedlé rozděleno obecní pastvisko tak, že sedláci dostali po $9^1/_2$ m., chalupníci po $4^3/_4$ m. Při dělení r. 1869 dostali sedláci po $10^1/_2$ m., chalupníci po $5^1/_4$ m. a domkaři po $^3/_4$ m.

Trati: Na staré Bečvě, Bezděčná, Čtvrtky, Díly (za Boží mukou, mezi Cestami, malé, hrubé, zadní), Hroušovy, Draždíř, v Klči, Kopaniny v topolu, Krbelka, Křivé, Losky, Louky. Mesla (hruby a maly), Nadloučí, Dlouhy Noviny, pod Padělky, na Place, Dolní, Polámana (hrubá a malá), Slatina, Šafranica, Vrbí (malé a hrubé), Zahrádky, Zahumení, Zástruží. R. 1775 uvádějí se ještě: nad Brankou, Bláňa, Kudlena, Mydlovarka, nad Žebráčkou.

R. 1794 bylo 280, r. 1900 381 čes. a kat. obyv.

Přes 100 let drží rodné domy rodiny: Křižíkovy, Kučerovy, Pospíšilova, Sedláčkova, Velických a Zlámalova.

Dle register helfštýnských bylo r. 1609 tu i v Lýskách 13 pololáníků, 5 čtvrtláníků a 8 zahradníků; při dvou pololánech byly krčmy. Po 30leté válce čítalo se v obou osadách: pololáník s 48 m. polí, 20 čtvrtláníků po 24 m., 2 achtelníci po 12 m. činžovních polí $35^6/_8$ m., 7 zahradníků bez polí, celkem 30 osedlých; r. 1672 nově osazen zahradnický dům. Urb. fasse z r. 1775 uvádí ve V. Prosenicích 16 čtvrtláníků, 8 zahradníků a 9 domkařů bez polí. K usedlosti selské se čítá 75 m., chalupnické 14 m. a domkářské $^3/_4$ m. Obyvatelé živí se hlavně polním hospodář-

stvím. V místě jsou: 2 hostince, 2 kramáři, řezník, kovář, 2 obuvníci a krejčí.

Poměry poddanské. K r. 1569 a 1588 viz M. Prosenice. R. 1609 byli Velkoprosenští a Lýsečtí povinni platiti: o sv. Jiří gruntovní a robotní činže 42 r. 2 gr. 4½ d. 1 víd., o sv. Václavě 42 r. 5 gr. 1 d. 1 v., za roboty dvorské 3 r. 17 gr. 4½ d., za 15½ slepice platové 1 r. 5 gr., za pastviska 10 r., za vinný šenk 10 r., za louky 8 r. 8 gr., z Draždíře 6 r.; sypali ovsa ospového 45½ m. R. 1700 platili činže: gruntovní 61 r. 4 kr. 5½ d., na stavy 15 r. 10 kr., za slepice 2 r. 37 kr. 3 d., z luk a pastvin 32 r. 6 kr. 2 d., za hlásku 7 r. 45 kr., vodní činže 4 r. 2 kr. 2 d., ze mlýna soukromého 51 kr. 2 d., z krčem 2 r. 1 kr. 2 d., dřevní činže 23 r. 30 kr. 4 d.; dále byli povinni dávati 23 m. ovsa, 2000 kusů šindele, 93¾ libry příze, 17 kop otypek pícních, 3 povozy k rybolovu, 2 sudy vína dovézti, ryb za 5—6 r. a o hodech 1—2 krávy kupovati. R. 1718 Jan Kučera a Tomáš Lejsek jménem všech zahradníků slíbili, že budou od sv. Jana do sv. Václava týdně po 3 dnech, ostatek roku po 2 dnech robotovati. R. 1774 byl jmenován Antonín Hradil dědičným rychtářem s týmiž závazky, jako dědičný rychtář v M. Prosenicích.

Duchovní správa. V. Prosenice patřily původně k faře v Předmostí, kamž každý čtvrtláník po 30 snopech rži a ovsa odváděl. Kostel sv. Jana Křt. postaven byl r. 1787 (obr. 42.). Hlavní oltář dán byl z Františkánského kostela v Kroměříži a varhany z Charvát; farníci zjednali vlastním nákladem 2 zvony. Na oltáři byl obraz sv. Jana Křt. a sv. Antonína Pad. Po r. 1820 byl kryt taškami a dána byla na něj vížka. R. 1853 nákladem farníků byl starý obraz na hl. oltáři nahrazen novým, postaveny nové vedlejší oltáře a r. 1849 zvony na větší přelity. R. 1845 ukraden kalich, monstrance a paramenta v ceně 386 zl.; stříbrný kalich daroval kníže Ditrichštejn, vše ostatní koupili farníci. R. 1878 zakoupeny byly nové varhany, r. 1881 zjednány od sochaře Beka z Kroměříže nový hl. oltář, kazatelna a křtitelnice; později byl kostel vymalován a důkladně opraven. Kolem kostela hřbitov.

Přízemní farní budova naproti kostela.

Duchovní správa zřízena za císaře Josefa II. r. 1874 tak, že obojí Prosenice a Buk z Předmostí a 4 grunty v Buku z osecké farnosti přifařeny. Jelikož nebylo zde ani kostela ani fary, přišel duchovní správce extrinitář z Holešova Kamil Kříž teprve r. 1787.

Obr. 42 Kostel ve Vel. Prosenicích.

Po jeho smrti (1792) jednalo se již o zrušení duchovní správy. Nástupci byli: Václav Stabel (—1812), Jan Sednička (—1823), Ignác Spurný (—1855), za něho byl kostel opraven. Spurný vydal tiskem: Vítězství pravdy, Následkové pití kořalky, a Mše sv. ve svých tajemstvích; též složil kapitál na postavení obecního chudobince. Z jeho nástupců dále působili: Severin Gruss 1866—1879, Antonín Liebner (—1912), zasloužilý o výzdobu kostela: odtud Cyprian Zavřel.

Školství. Původně byly V. Prosenice přiškoleny do Předmostí. Teprve když duchovní správa tu zřízena, postavena byla r. 1786 na č. 14 přízemní budova školní; přiškoleny byly M. Prosenice, Buk a od r. 1813 Radvanice z farnosti osecké. První učitel Josef Příborský dostával: z dítka v I. oddělení $1^1/_2$ kr., a v II. odd. 2 kr. týdně; z V. Prosenic $1^1/_4$ kopy rži a 45 snopů ovsa; z M. Prosenic po 56 snopech rži a ovsa a ze mlýnů 1 měř. rži; z Buku 1 kopu 4 snopy rži a tolikéž ovsa; za varhanictví $5^1/_2$ zl.: za každé školní dítě z gruntů selských dostal ročně 1 pecen chleba, něco stravy (kaše, kroupy, hrách) a příspěvku na dříví po 15 kr.; koledy z každého domu po 3 d. a za psaní a vybírání zpovědních cedulek několik vajec též z každého domu dle počtu duší; o hodech a o třech vyročních svátcích od sedláků po koláči. Tyto roční platy a dávky byly odhadnuty na 153 r. 24 kr.

Déle učili: František Seidl 1789—1810, Jan Pastrnek (—1836), který založil školní pamětní knihu a pamětní knihu obce M. Prosenic, Jan Dukát (—1847), František Benýšek (—1868). Za něho r. 1858 postavena byla za 9522 zl. nynější jednopatrová budova školní vedle fary a sice dvojtřídní. Za Eduarda Benýška (—1893) bylo povoleno zřízení trojtřídky, jejímž správcem byl jmenován Josef Šromota, který až dosud tu působí. Jeho přičiněním zřízen byl r. 1903 při škole hospodářský pokračovací běh. Jelikož počet dítek rostl, jednáno bylo o rozšíření školy na čtyrtřídní. Nedošlo ale k tomu, protože Radvanice majíce r. 1906 dostatečný počet dítek, zřídily si vlastní školu, která ale ještě po celý rok podřízena byla jako expositura správci zdejší školy a teprve r. 1907 úplně odloučena byla. Když pak r. 1909 i obec Buk si dvojtřídní školu postavila, k níž přiděleny byly i dítky ze Sobíšek, zůstaly pouze M. Prosenice přiškoleny.

V místě jest čtenářský spolek (1895); spolek vojenských

vysloužilců celého okolí r. 1913 proměněn byl v podpůrný spolek. R. 1838 byl i tu jako v M. Prosenicích pád dobytka. Na choleru r. 1866 zemřelo 31 osob.

R. 1665 vyhořelo 5 čísel. 1867 18. března 19 čís., 1868 8 čís., 1877 6 stodol a domek. 1895 6 čís.

Poštou patří k Malým Prosenicím.

Dějiny. R. 1358 Pardus a Litold z Pavlovic spolčili se na polovici svého zboží v Pavlovicích, Lhotě a v polovici Prosenic s pěti čtvrtmi. Následujícího r. Litold dal své manželce Marketě na svém díle toho zboží i na nadbytě věnem 150 kop gr., kteréžto věno Marketa jako vdova převedla na Tupec na jiné věno 100 k. gr., z nichž 80 kop gr. dala Bohušovi z Drahotuš a 20 kop gr. dala své dceři Kačně, s čímž bratr její Jan z Pavlovic souhlasil. R. 1368 Anežka, manželka Ježka z Turovic, dala své věno 100 k. gr., které po smrti Jana z Prosenic měla na Olbramicích, Milotovi ze Straleka.

Jiná část Prosenic patřila pánům z Kokor. R. 1368 dal Zbyněk z Kokor manželce své Kačně na čtvrtém díle P. 60 kop gr., kněz Racek z Kokor, postoupil r. 1373 bratru svému Stachovi z Kokor svůj díl v P., načež se tento s Janem Mukařem z Kokor na své zboží v P. spolčil. R. 1376 Pešek z P. témuž Mukařovi prodal v Radvanicích lán poplatný se vším příslušenstvím. Stach z Kokor se svolením stupníka Jana Mukaře r. 1386 manželce své Kačně na 3 lánech poplatných v P. 4 kopy gr. ročního platu vykázal, což přijal Pešek z Býkovic, Kačnin otec, a r. 1391 jí ještě kopu gr. ročního platu na 1 l. poplatném v P. dal. Téhož roku Pavlík z Prosenic Mikšíkovi z Podhradí prodal břeh rybníka, a co zaujímá rybník a cestu mezi lesem a rybníkem. Téhož roku Martin Kabát prodal tomuto Pavlíkovi ves Prosimky. R. 1417 Hynek z Kokor Janovi z Kokor, odjinud z Lýsek, ve V. P. všechno své dědictví po otci i s lesem Luh zvaným prodal, načež na vše se spolčili. Témuž Hynkovi r. 1420 Protivec ze Zástřízl všechno své právo na V. Prosenicích a Lýskách postoupil.

R. 1437 kněz Mikuláš, převor a konvent sv. Michala v Olomouci, pohnali Jana Mukaře z Pavlovic, že jim drží hřivnu platu věčného ve V. P. Téhož r. Jan Duň ze Žákovic a Hynek z Trubek pohnali Zikmunda a jeho syna Mikuláše z Bítova a z V. P. z věnného práva 500 zl., že zemřelý jejich bratr Jan Čeček svěřil jim a dal schovati peníze a zlaté. R. 1464 kněz Lukáš

opět pohnal Jana Mukaře z Kokor a z Čekyně z 10 kop gr., že mu drží hř. platu věčného na čtvrtém díle ve V. Prosenicích a té mu od 11 let nedával. Týmže půhonem pohnal téhož Jana r. 1480 kněz Duchek převor a téhož r. kněz Staněk z Olomouce pohnal téhož Jana ze 40 kop gr., že mu slíbil 4 kopy gr. platu ročního vydávati. R. 1481 opět jej pohnal Jan, kněz a převor kláštera sv. Michala v Olomouci, ze 26 zl. uh. a 20 gr.

Jan Mukař z Kokor spolčil se r. 1482 s Haškem z Vrchlabí, svým švakrem, a svou sestrou Kateřinou. R. 1485 daroval P. odúmrt beze všech poplatků, než tak, že poručenství před konšeli na dědině se díti má, a kdyby někdo bez poručenství zemřel, že mají konšelé vynaložiti pozůstalost na chudé a na opravu cest.[1])

R. 1498 Vilém, Kuneš a Jan, bratří z Vrchlabí a na Čekyni, prodali svůj díl na P., Lýsky s dvorem poplužním, 3 člověky v Radvanicích a pustou ves Mydlovary Oldřichovi z Kunčic a k věrné ruce jeho mateři Anně z Landštýna za 1800 zl. uh., od níž to ihned Vilém z Pernštýna za 258 dukátů koupil. Od té doby patřily celé V. P. k Helštýnu.

Z listu Viléma z Pernštýna z r. 1506, kterým Jachovi Kubešovi a Matěji Krajíčkovi obnovuje list na 4 pole mydlovarská, se dovídáme, že V. Prosenice před tím celé vyhořely, při kterémž ohni i list na tato pole shořel.[2]) R. 1553 připomíná se tu mýto, o němž i r. 1593 zmínka se děje.

V obvodě této obce byla ves **Mydlovary,** která se připomíná r. 1360, kdy Budek z Mydlovar vše své zboží dědičné tuto dal dceři Barboře a jejím dětem v desky vložiti. R. 1373 Hodka z M. manželce své Marketě z M. prodal v M. dvůr poplužní. Téhož r. spolčili se Mikeš z M. se svým otcem Michalem a se svými bratry a Marketa z M. opět s manželem svým Srpem a jeho dědici. Ještě týž rok Crh z Kokor Kačně, manželce své, a dědicům a Zbyňkovi z Kokor v M. čtvrt a Mukařovi z Kokor také čtvrt prodal, na niž poslední zapsal manželce své Dorotě 3 kopy gr. roč. platu.

R. 1382 Oldřichovi z M. prodali Čeněk z Rovečné, číšník markraběcí, Svrčovice, Lhotu a v Lazníkách dvůr poplužní, 9 čtvrtí,

---

[1]) Dto Čekyně, v pondělí po sv. Martině 1485.

[2]) Dto Helštýn, ve čtvrtek po Božím Křtění 1506.

2 krčmy, 2 zahrady s rybníky a mlýnem, a Markvard z Ohničan v Zákřovicích tvrz a ves s mlýny a rybníky a v Hor. Laznikách půl druhého lánu; na toto vše se Oldřich spolčil s Adamem z Roketnice, a r. 1384 Sudek rytíř z Podolí vzal Oldřicha na spolek na své zboží Něčice a ten onoho opět na své zboží v Zákřově, Svrčově a Lazníkách. K tomu spolku připojil se Vlček, vikář olomucký, který měl ves Hrabyšinu, na rovný díl; do toho spolku pojata byla i ves Stiboř. Ale již r. 1386 postoupil Oldřich z M. stupníkům svým Zákřov a t. r. prodal Lackovi z Kravař Svrčov a ves Stiboř. — Roku 1406 Mikeš z M. vzal na vše své zboží v M. na spolek manželku svou Bětku a její dědice. R. 1417 Dorota z M. dala Janovi, bratru svému, veškeré právo na M., které jí následkem stupku s její mateří Marketou patřilo. R. 1437 Jan z M. Kateřinu, dceru po bratrovi z M., vzal na dědičný dvůr v M. na spolek tak, že, kdyby spíše umřel, podíl jeho mu zůstane. R. 1446 Jan z M. vzal na spolek manželku svou Kateřinu, a roku následujícího Dorota, rozená Šípová, Janu Mukařovi z Kokor dala svůj dvůr svobodný v M. v desky vložiti. R. 1480 vzala Barbora Holcová z M. na spolek své děti na svůj díl na dvoře Mydlovarském v Lýskách, který měla po svém otci Janovi. R. 1495 prodaly Kateřina a Anna, sestry z Mydlovar, Matuškovi z Dřevohostic svobodný dvůr v M., kterýž jej r. 1500 Vilémovi z Pernštýna zcizil.

Mydlovary byly již r. 1498 vsí pustou, na něž později jen trať polní připomínala, která ale nyní jest úplně zapomenuta.[1])

Radotín,

pol. i katastr. samostatná obec, leží jz. Lipníka v dolině na svahu po obou stranách okresní silnice.

Místní trati: Dědina, Novosady (Šabatec) (skupina 11 chalup s 48 obyv.).

R. 1794 bylo 31, r. 1900 43 čísel.

---

[1]) Z. d. O., I., 28, 37, 40, 43, 57; II., 1, 2, 5, 8, 10, 11, 68; III., 10, 15; IV., 16, 19, 23, 36, 59, 61; VI., 36; VII., 4; IX., 2, 8, 9, 27; X., 9, 34, 52; XII., 14., 32, 33; XV., 6; XVI., 11, 17. Kn. půh., III., 239, 373; IV., 100; VI., 18; A. Č., XVI., 523, 549.

Dle katastru z r. 1749 napočítáno bylo poddanských obdělaných polí 254 m., úhorů 195 m., pastvisk 5 m., zahrad $9^3/_4$ m.; obec měla 2 m. pastvisk; dle rektif. protokolu napočteno bylo polí $522^6/_8$ m. a 70 m. obecních pastvisk. Nyní se čítá 265 ha, z toho poplatných 254 (222 ha polí, 7 ha 84 a luk, 6 ha 87 a zahrad, 16 ha pastvisk a 95 a lesa). Velkostatek ničeho nemá ve vsi. R. 1909 provedeno scelování pozemků; před tím obnášel obecní majetek 15 ha 20 a, potom 14 ha 29 a. R. 1856 odloučeno bylo od obecního pole „Za brankou" 2 j. 896 □°; při dělení obecními pozemky r. 1875 dostali sedláci po $7^1/_2$ m. a domkaři po $1^1/_2$ m.

Trati polní: Čtvrtě, Díly, Doubrava, Hlohová, Hony (Dolní, Prostřední a Vrchní), Kamence, Louška, Mesla, Mezi březím, Mezicestí, Nadbraní, Nivky, Oujezdce, Padělky, Podchrastí, Rosochy, Stráně, Široky, Špidláky, Štěrbice, Vinohrady, Vrchoviny, Za humny, Záhumení, Záhumenice, Zákaplí. R. 1749 připomíná se pastvisko Hrabůvky.

U Radotína nalezeny byly mlaty z mladší doby kamenné, sekyrka s laloky a kamenné přesleny z doby bronzové.

R. 1794 bylo tu 174, r. 1900 237 čes. a katol. obyv.

Přes 100 roků drží rodné místo rodiny: Lesákova, Masařova, Palíkova, Páralova a Ptáčkova.

R. 1609 byli zde 2 osedlí celoláníci, 4 $^3/_4$láníci, 10 pololáníků, z nichž jeden měl ještě podsedek, a jeden podsedník, celkem 17 osedlých. Při jednom pololánu byla krčma. Po válce 30leté čítalo se tu: 2 celoláníci, kteří měli po 20 m.; 5 $^3/_4$ l. po 15 m.; 7 pololáníků po 10 m. a činžovních polí po 4 měř. V letech 1672 a 1674 přibyli 2 nově osedlí pololáníci; nově opuštěn byl jeden pololán, tak že celkem zůstávalo 14 staroosedlých, 2 nověosedlí a jeden pustý. Tento byl ještě r. 1700 pustý. Dle urb. fasse z r. 1775 čítalo se ve vsi 17 čtvrtláníků a 10 domkařů bez polí. Nyní patří k selské usedlosti asi 13 a k domkařské asi 2 ha.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; část nachází práci v lesích.

V místě jest hostinec, kovář a obchodník koňmi.

Poměry poddanské. R. 1609 byli povinni kromě robot obyčejných síci louky Jezero a jiné loučky mezi poli týnskými, Pastevník, zahradu molovskou a jiné zahrady při dvoře podstatském ležící. T. r. odváděli násl. platy: gruntovní činži o sv. Jiří

6 r. 13 gr. 2 d., za odúmrt 1 r. 1 d., za 5 kop 36½ vejce 1 r. 6 gr., o sv. Václavě gruntovní činže 6 r. 21 gr. 3 d., za robotu dvorskou 1 r. 27 gr. 2 d., kalního 16 gr., za 2 kopy 50 slepic platových 11 r. 10 kr., za 51 slepic pastevních 3 r. 12 gr., za hlásku 29 gr. 1 d., za pastviska 1 r. 4 gr.; dávali 42 m. ovsa ospového a 51 m. ovsa pastevního. Dle urbáře z r. 1770 platili: gruntovní činže 15 r. 24 kr., na stavy 28 r. 52 kr. 3 d., za odúmrt 1 r. 10 kr. 5 d., za vejce 1 r. 50 kr. 5 d., za slepice 25 r. 47 kr., robotní 2 r. 23 kr. 4 d., za hlásku 1 r. 8 kr., dřevní činže 11 r. 16 kr. 4 d., z luk a pastvin 1 r. 56 kr. 4 d., sypali 93 m. ovsa a předli 52½ libry příze. Dále odváděli 1000 kusů šindele, 14 kop pícních otýpek do Hlinska, povoz k rybolovu; obec vozila ročně sud vína; kupovali ryb za 5—6 r. a 1 krávu od velkostatku. Dědičný rychtář od r. 1774 (Martin Lesák) byl roboty prost, vozil sud vína, měl nálev piva a kořalky, platil na dvakrát válečnou daň po 57 kr. 2½ d., činže robotní po 2 r. 6 kr. 3 d., a byl povinen panských ryb za 8 r. na prodej bráti. Viz i Hlinsko.

Radotín jest přifařen a přiškolen do Soběchleb; v místě jest pouze zvonice. R. 1668 dávali faráři desátky jako Horno-Něčičtí; r. 1775 platili čtvrtláníci po 52 sn. rži a ovsa a po půl mázu rozpuštěného másla.

V místě jest hasický spolek.

Dne 20. července 1906 postižena byla obec krupobitím.

Na choleru zemřely r. 1836 tři a 1866 8 osob. Poštou patří k Soběchlebím.

Dějiny. Radotín se připomíná ponejprv r. 1447, kdy již k Helštýnu patřil. R. 1480 vzpomíná se Fard z R., páně hofmistrův člověk. R. 1540 přenechal Jan z Pernštýna i obyvatelům této vsi panská pole za určitý plat dědičně k užívání s podmínkou, že od gruntů, k nimž patří, oddělena býti nesmí.[1])

Radvanice

(do Radvanic, v Radvanicích), samostatná obec katastrem i politicky, leží jz. Lipníka z části v dolině, z části na návrší. Náves

---

[1]) Z. d. O., X., 39. Kn. půh., VI., str. 309. Čas. Ol. Mus., 1891, str. 22., 1895, str. 72.

tvoří čtverec, na jihovýchodní straně jsou grunty půhončí (obr. 43.). Na návsi stojí kaple, bývalý půhončí hostinec a v novější době nádržka na vodu. Místní trať Kříby jest stavěna bez ladu a skladu. V novější době rozšiřují se Radvanice staveními při okresní silnici vedoucí od nádraží prosenského k Lazníkám. Samota k obci patřící jsou Vápenky.

R. 1764 bylo 25 a r. 1900 42 čísel. Před některými domy na návsi jsou zahrádky.

V Radvanicích dlužno rozeznávati osedlé svobodné-půhončí, a osedlé poddané slušící k panství Veselskému.

Dle katastru z r. 1749 měli půhončí 221 m. pole obdělaného, 107 m. úhorů, 7 m. zahrad a 42 m. lesa. Poddaní dle rekt. protokolu měli $241^1/_2$ m. polí a 50 m. obecního pastviska, z něhož Zajíčkův důl zaznamenán jest jako vodou potrhaný. Dnes jest ve vsi 291 ha, z toho poplatných 282 ha (polí 256 ha, luk 6·55 ha, zahrad 6·36 ha, pastvisk 7·41 ha, lesa 6 ha 20 a). Velkostatku nepatří nic.

Obec. majetek není a singulární majetek patřící 21 podílníkům byl prodán r. 1907, když se měla škola stavěti.

Trati polní: (1756) V Hlavách, za Kapličkou nad dědinou, za Kapličkou od Prosenska, od Lapača, Zajíčkův důl, (dnes) Díly (ouzky, široky, přední, zadní, dlouhy), Doubravy, Důlky, u Jablůněk, Jámy, Klíny, Kopaniny, Kopce, Kratiny, Krátky, Kříby, Mišenice, Nivy, Nivky, Obora, Pastvisko, Polámany, Poruba, Prádlo, Proutky, v Rovinách, Rybníček, na Skalách, Šefranice, Trávník, Třiměřiční, Ulehla, u Vicinova, Vinohrady, Vrchy, u Zabitého, Zábřezky, Záhumenky, Zajíčkův důl, za Zmolou.

R. 1794 bylo zde 205, r. 1900 286 čes. a katol. obyv.

K nejstarším rodinám patří rodina Dejmalova a Dermýškova; přes 100 let drží rodný dům rodina Hýsova č. 21.

V obci půhončí bylo vždy 6 gruntů svobodných, k nimž patřila krčma a pastýrna.

Poddaných po 30leté válce bylo: 3 pololáníci staroosedlí, kteří měli po 40 m. polí, 3 nově osedlí (jeden v r. 1660 a dva v r. 1675), z nichž 2 měli po 40 m. polí a jeden 20 m., jeden nově osedlý domkař (podsedek) a 1 pustý. Urb. fasse z r. 1775 čítá 6 pololáníků, 1 čtvrtláníka, 4 domkaře bez polí, 1 krčmu a 7 hoferů.

Obr. 43. Na návsi v Radvanicích.

K usedlostem půhončím, z nichž jedna jest úplně rozparcelována, se čítá 90—140 m., ke gruntům 75—83 m; domkaři mají po 1 měřici pozemků; těchto jest jenom sedm.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím; část nachází zaměstnání ve vápenných skalách a ve vápence. V místě jsou: kramář, řezník, 2 hostince, kovář, sedlář, obuvník a obchodník uhlím. Průmyslové závody jsou vápenka a výroba lihovin, obě patřící k čís. 1. Dříve byly palírny i na č. 2. a 7.; na č. 6. byla olejna. Půhončí, jichž majetkem jsou skály vápenné, pálili kromě č. 2. všichni vápno.

Poměry poddanské. R. 1590 bylo v obci 7 sedláků a 1 podsedník. Jiříček a Tomáš Novák měli každý čtvrt a platili o sv. Jiří a o sv. Václavě po 16 gr. a dávali po 2 slepicích a po ½ kopě vajec. Jan Holasa a Jan Zajíček platili o sv. Jiří po 21, o sv. Václavě po 23 gr., a dávali po 2 slepicích a po ½ kopě vajec. Ostatní 3 sedláci nejsou uvedeni. Matouš Ohnoutka, podsedník, platil na dvakrát po 8 gr. a dával slepici a 15 vajec. Za odúmrt povinoval každý krmnou hus nebo 4 gr. Každý byl povinen napřísti 6 loktů příze z panské koudele. Byli povinni plnými robotami koňskými i pěšími ke dvoru vinarskému a na hony choditi. Za roboty dostávali podle vůle panské zpropitné. Všichni měli lesy ke gruntům náležející.

Dle urb. fasse z r. 1775 platili (6 pololáníků a 1 čtvrtláník) o sv. Jiří a o sv. Václavě po 48 kr. 3 d., o sv. Martině po 14 kr. Dávali původně 21 slepic a 7 kop vajec; později platil každý za 2 slepice po 12 kr., a za kopu vajec po 20 kr. a za 2 kuřata po 3 kr. Čtyři domkaři bez polí platili po 3 r. a krčmař, který nerobotoval, za nálev 2 r. Sedláci kromě robot tažných konali sv. Janské roboty pěší po 13 dnech; 4 domkaři po 26 a 9 domkařů po 13 dnech.

Starosta nebyl osvobozen od roboty, protože rychtář ze strany půhončí obecní věci pořádal.

Půhončí i s hostinským č. 1—7, dále čís. 13, 14, 17, 18, byli po zrušení úřadu půhončího poddanými lipenskými, ostatní veselskými.

Do kostela patří Radvanice od starodávna do Oseka. Půhončí dávali faráři z čís. 1, 6 a 7 po kopě žita a ovsa, z čís. 2 a 5 po 2 kopách a z č. 3 ½ kopy. Poddaní veselští dávali po 35 snopech žita a ovsa a po 2 žejdlících rozpuštěného másla.

R. 1668 stěžoval si farář, že p. Valerian Podstatský ze 2 opuštěných gruntů dávky mu zadržuje. Kromě toho dávali všichni jak půhončí, tak poddaní veselští po 4 vejcích.

R. 1816 postavili si dřevěnou zvonici, na jejímž místě r. 1848 vybudována kaple „Rozeslání sv. apoštolův". Hrabě veselský přispěl na ni 120 r. 51 kr. k. m. Dne 31. května r. 1900 večer uhodil do ní blesk a poškodil oltář a zdivo.

Do školy patřily původně do Oseka. Když v bližších V. Prosenicích byla škola zřízena, chodilo se tam (1813—1906); posl. r. zřízena ve vsi expositura, jež proměněna v samostatnou školu, pro niž budova r. 1907 vystavena. Vyučuje na ní posud Alois Lukovský.

Poštou patří k M. Prosenicím.

V Radvanicích jest čtenářský spolek „Rostislav" a hasický (1905).

Krupobitím postiženy byly 28. září 1848 a 2. července 1864.

R. 1842 bylo tak velké sucho, že nemajíce vody do Buku obyvatelé pro vodu chodili.

Velký požár dne 6. dubna na velký pátek r. 1849 zničil 30 čísel (7 sedláků a všichni domkaři), při čemž i jedna osoba se zadusila. Oheň vyšel z čís. 8.

Na choleru zemřelo r. 1836 6 a 1866 16 osob.

Ze znamenitějších rodáků dlužno připomenouti Karla Zapletala (1838—1894), dlouholetého poslance na sněmě zemském za venkovské obce toho okresu a starostu obce, jehož přičiněním zřízena byla železniční stanice na sev. dráze Radvanice-Prosenice. Radvanice jsou též rodištěm pismáka Františka Sovky.

Dějiny. I. Část obce byla svobodným majetkem půhončích.[1])

---

[1]) Půhončí mají jméno odtud, že roznášeli obsílky či půhony k soudu. Ponejprv se připomínají r. 1215. Počet jejich v kraji olomuckém nebyl stálý; bylo jich 22—34, později se ustálil na 30, a sice v Sobíškách 9, v Radvanicích a Hostkovicích po 6, v Nelešovicích 4, v Kněhničkách 3 a v Dubňanech 2. Půhončí tvořili pro sebe zvláštní obec, kterou řídil rychtář se starším purkmistrem, kteří byli vždy ze Sobíšek. V právě půhončím zasedali ještě 4 starší, z každé obce jeden; z Dubňan pro velkou vzdálenost nebýval pravidelně žáden volen. Půhončí obec měla svou pečeť, své gruntovní knihy; měli též v Sobíškách, Radvanicích a Hostkovicích své krčmy, kováře a pastýře. Starší z Radvanic a Hostkovic byli purkmistry ostatních půhončích ve svých obcích.

Půhončí byli podřízeni nejvyššímu komorníkovi, v soudnictví podléhali právu zemskému, byli osvobozeni ode všech robot a platů, jenom nejvyššímu

R. 1374 připomínají se Filip a Blahut, r. 1375 Mikuláš Jan, Velislav a Kříž. R. 1407 pohnal Matěj z Radvanic Čeňka Šarovce ze Šarova, že jej jal na svobodné cestě, držel ve vězení a tím ke škodám připravil. Dán jim poklid.

R. 1480 pohnal Štěpán z R. Tomíka Krtičku z Lazník k Olomuckému právu menšímu, že mu sedí na dvoře v Lazníkách. Téhož roku Ondřej Volavčí z R. pohnal Ruprechta z Vrchlabí a Prosenic, že mu dělal škodu na jeho úřadě a koně mu pobral v příměří, ač k němu žádné viny neměl aniž jeho dědičnému pánu odpovídal. Dán jim poklid.

R. 1481 pohnal týž Ondřej Jiříka z Tučína, že mu slíbil za sirotčí peníze, a že je měl položiti na dědině. R. 1560 Vaněk, syn Krka z R., koupil v Lipníku dvůr za 520 hřiven.

Následkem usnešení na obecním sněmě v Brně r. 1596, aby pro kraj olomucký toliko 6 půhončích bylo ponecháno, ostatní aby byli prodáni, a za stržené peníze aby zakoupeno bylo 6 půhončích v kraji brněnském, kdež nebylo půhončích, a zbytek aby zůstal pro dobro země, koupil r. 1598 Dětřich Podstatský, pán na Veselíčku, půhončí v Radvanicích. Tento prodej byl pro odpor půhončích svých práv a obdarování se dovolávajících, na sněmě zemském r. 1607 zrušen, Dětřichovi peníze i s úroky byly vráceny, než od té doby půhončí podléhali platům zemským jako jiní dvořáci, a od r. 1651 platila celá obec půhončí akkordní plat 60 r. R. 1750 nazývali se půhončí v Radvanicích: Václav Stýskal, Martin Klvaňa, Jan Christin, Josef Kostka, Jan Christin, Josef Doležel.[1]) Úřad jejich byl 19. listopadu r. 1752 císařským patentem zrušen; nenáleželi více pod právomoc úředníků zemských, nýbrž byli podřízeni jako svobodní dvořáci vrchnostem, které si sami zvolili. Radvanští zvolili si vrchnost lipenskou, již nazývali protector neboli po německu Schutzherr, též zkrátka Schutz (= ochranný pán). Když r. 1792 založeny byly kvaterny svobodných dvořáků, rozhodl apelační soud i gubernium, že statky

---

komorníkovi pro snažší živení odváděli 30 m. ovsa a 30 slepic a 6 kop vajec. Své statky měli zapsány v zemských deskách. Provinil-li se který, nesměl býti zavřen v šatlavě vrchnostenské, nýbrž na radnici městské. Za své služby dostávali v první polovici 16. století po gr. od míle, v druhé polovici jen po 2 bílých penězích.

[1]) Seznam všech půhončích uveden u Aug. Kratochvíla, Svobodné dvory na Mor. od 17. stol. podnes Č. M. M. Z., 1910, 23.

půhončích do desk zemských nepatří. Následkem projednání záležitosti té, zdali totiž mají býti přikázány do gruntovních knih okresu, v němž bydlí, zapsány byly statky Radvanských do gruntovních knih lipenských, čímž stali se půhončí příslušníky obcí, v nichž bydleli.

II. část této vsi slušela k šenkovství markrabinu. R. 1404 dal markrabě Jošt Sulíkovi z Konice za věrné služby v Radvanicích lán, který časem přešel do rukou pánů z Kokor. R. 1447 Marketa, Eliška, Anna a Kačna, vlastní sestry z Kokor a z Čekyně, prodaly tento lán Janovi Mukařovi z Kokor, o nějž měl mnohé potíže. Tak r. 1463 pohnal jej Ondřej z Přestavlk z lánu v Radvanech (sic), jenžto sluší ke královskému manství, které od krále Albrechta přijal. Dán jim poklid.

R. 1482 pohnal jej opět Václav z Boskovic z toho lánu, který k šenkovství sluší, odvolávaje se na listy královské i markrabské.

R. 1485 daroval Jan Mukař odúmrt ze 3 purkrechtův v R., které sluší k Prosenicím, beze všeho platu.[1])

Jiný lán v R. byl majetkem Peška z Prosenic, který jej r. 1376 prodal Mukařovi z Kokor, jenž dal na něm a na jiném svém zboží manželce své Dorotě věnem 100 kop gr., vzal bratra svého Stacha na spolek a s jeho svolením ze zvláštní milosti dal ještě manželce své pastviny a les na pálení a stavění. Tento lán připojili páni z Kokor ke zboží Prosenskému.

Po smrti Mukařově byli pány toho zboží Vilém, Kuneš a Jan z Vrchlabí a na Čekyni, kteří vše r. 1498 prodali Oldřichovi Šiškovi z Kunčic a k věrné ruce jeho mateři Anně z Landštýna za 1.800 zl. uh., od nichž téhož r. vše to koupil Vilém z Pernštýna za 258 dukátů.

Zvláštním zbožím v R. byla krčma, kterou r. 1384 Petr ze Žeranovic prodal Crhovi z Kokor, a tento ji r. 1397 prodal Hanušovi z Wigštejna, který jsa majitelem vsi Buku, k tomuto zboží krčmu připojil. Hanuš vzal r. 1409 na toto zboží na spolek bratra svého Závišku z Wigštejna. Záviška opět 1412 spolčil se s Bartošem z Kokor, a po smrti Hanušově r. 1417 vzal i své dítky na spolek. R. 1446 byl majitelem té krčmy Boček Puklice z Pozořic a z Drahotuš, který ji toho r. prodal Závišovi z Kunčic;

[1]) Dto Čekyně, v pondělí po sv. Martinu 1485.

po něm následoval Ondřej z Kunčic, jehož syn Oldřich ji prodal Vilémovi z Pernštýna. Tak stal se Vilém pánem polovice této vsi, kteréž zboží syn jeho r. 1548 prodal Vilémovi Kurovskému z Vrchlabí.

R. 1579 vložil Kunata Kurovský z Vrchlabí mimo jiné i ves R. v desky Janu Otíkovi z Penčic. Než již r. 1587 zveden byl Kunata Kurovský na ves R., co tu Otíkovi patřilo, pro obnos 290 zl. 27 gr. za přítomnosti Matouše Ohnoutka fojta, Jana Holasy, Tomáše Nováka a Pavla Krzala, poddaných Otíkových. A téhož r. i Judita Plesnicarová z Plzence zvedena byla na R., co tu Janovi Otíkovi patřilo, že nepoložil dle smlouvy 2109 zl. 26 gr., u přítomnosti Ondry rychtáře, Jana Holasa, Jiřika, Tomáše Nováka, a Marka rychtáře, Martina Tuhého a Matouše Raclavského, půhončích.

R. 1590 byl majitelem R. syn Kunaty Havel Kurovský z Vrchlabí a na Kvasicích, jemuž zboží toto odhadnuto bylo na 280 zl. 6 gr. 1 d. A sice čítáno bylo za hus krmnou 4 gr., za 6 loktů příze 2 d., za slepici gr., za kopu vajec 2 gr., za roboty sedláků po 2 zl,, podsedníka 1 zl. a za chození na hony po 4 gr.

Kdy, a jak R. připadly k Veselíčku, jest neznámo; r. 1636 se již u panství Veselského připomínají.[1])

Ranošov

(Prussinowitz, dříve Neu Prussinowitz[2]), samostatná katastrální obec sz. Lipníka, roztroušená v horách. S okolními osadami má spojení toliko polními a lesními cestami.

Místní trati: Altes Quartier, Ausgebranntes, Neuländer, Říka. Při obci založené Novosady počínají číslem 35. R. 1794 bylo tu 34, r. 1900 43 č. R. 1756 17 osedlých, kteří měli $^{1}/_{64}$ lánu a 12 domkařů bez polí. Obec užívala bezplatně panskou roli na 3 m.

---

[1]) C. D. M., XIII., 316; Z. d. O., III., 10, 15; IV., 35; VI., 43; VII., 50; VIII., 16; IX., 9; X., 31, 51; XXV., 52; XXIX., 39; XXX., 12, 66, 68; Kn. půh., I., 6, 81, 112, 568; VI., 63, 223, 287, 496, 567, 1216; Kvaterny dvořáků, I., 9; A. Č., XVI., str. 523. Kameníček, Zemské sněmy, II., 59 násl.

[2]) Pojmenování Neu Prussinowitz přichází v křestních matrikách oseckých ponejprv r. 1704, kdy jest první zápis z osady.

Nyní se čítá 421 ha, z toho poplatných 411 ha (128 ha polí, 27 ha luk, 2 ha 5 a zahrad, 5 ha 74 a pastvisk a 248 ha lesa). Velkostatku patří 253 ha. Obec má 4 m. pole. Pastviska obecní byla rozdělena tak, že každému domkaři připadlo asi 6 m.

Trati polní: Ausgebranntes, Dolescheln, Gemeindefeld, auf der Hutten, Neuländer, am Neugerodeten, Puhnstein, Schenkfeld, bei der Schlocker Mühle, (lesní) Herrenwiese, im Hohen, Judenberg, Maderberg, Ottichberg, Altes Quartier, Říka, Slače.

R. 1794 bylo 229, r. 1900 254 kat. a něm. obyv. a 11 Čechů.

Přes 100 let drží rodný domek Schubert, Hümer, Possinger.

Ranošov byl r. 1656 založen tím, že tu páni Podstatští usadili 3 rodiny, jichž povinností bylo dávati pozor na les. Samota sloula Říka (též Velká Říka). Vrchnost jim dala pole a louky pod plat, celkem $1^1/_2$ osminu lánu. R. 1775 bylo již 30 osedlých. Dnes patří k usedlosti velkodomkařské asi 30 m. a k malodomkařské asi 10 m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a prací v lese. Dříve se pěstovalo hodně konopí na prodej. V místě jsou hostinec, kolář, kovář, 2 bednáři a 2 obchody dřívím.

Poddanské poměry. Jelikož pánům Podstatským na tom záleželo, aby osada se rozmáhala, neukládali nově osedlým velkých povinností. Teprv později určili jim následující dávky: platili z kopanin 96 r. 15 kr. 5 d., robotní a gruntovní činže 30 r. 20 kr., za předivo platili po 18 kr. Konali toliko pěší roboty při stavbách panských a v lesích. Za to mohli v lesích listí a mech na stelivo hrabati, dříví sbírati a na pastvu, kde jim vykázáno bylo, honiti. Po robotním patentu robotovali toliko po 13 dnech ročně nebo platili po 3 r. 54 kr. v. m. Kovář platil 3 r. $47^1/_2$ kr. v. m. a nerobotoval.

Obec přifařena do Velkého Újezda, kamž odváděli i desátku $9^3/_8$ m. rži, $4^5/_8$ m. ovsa, $9^1/_4$ libry másla rozpuštěného a hotově 22. r. 24 kr.

Do školy chodilo se původně do V. Újezda, od r. 1788 do Kozlova. R. 1903 jednalo se o školu. Školní budova dostavěna byla r. 1907 na níž prozatímně vyučoval František Havlíček až do r. 1909, kdy správcem školy ustanoven byl Arnošt Neusser.

Na choleru r. 1866 zemřelo 8 osob.

Poštou patří k Velkému Újezdu.

Dějiny. Ranošov připomíná se r. 1355, kdy patřil Rivinovi z Lipňan, který se spolčil na ves s Matějem z Dlouhé Loučky. R. 1368 Pitrold a Drchek (Dyrych) z Lipňan prodali Ranošov, Meziříčí, Provodovice a $^1/_2$ řeky Olešné Janovi z Kravař za 200 kop gr. Od té doby slušel k Helštýnu a připomíná se r. 1491 jako pustá ves, kterou r. 1548 Jan z Pernštýna prodal Erasmovi z Bobolusk, jenž ji přivtělil ke zboží Veselskému. Zpustla za vpádu uh. krále Matyáše. Jak zmíněno, r. 1656 založil Jiří Valerian Podstatský osadu a uvedl do ní obyvatele z panství Bartošovského. Původně sloula Horní nebo Velká Říka, zkrátka Říka. R. 1705 nazývány byly nově přistavěné domky Häuseln, později Novosady (Neuhäuser), a konečně pojmenována byla celá osada Nové Prusinovice, jakožto vzpomínka na Prusinovice u Holešova, odkudž rod pánů Podstatských z Prusinovic má svůj původ. Jméno se udrželo v jazyku německém, kdežto česky slove ves Ranošov. Politicky patřil Ranošov k V. Újezdu až do r. 1905, kdy se stal samostatnou obcí.[1])

Symře viz Soběchleby.
Skoky viz Dolní Újezd.

Slavkov

něm. Schlock, samostatná katastrem a politicky osada, sz. Lipníka, z části v údolí, z části na kopcích po obou stranách okres. silnice. Na návsi stojí kostel, fara a škola. Místní trati slují Dolní a Horní konec, r. 1670 jmenuje se trať „Chaloupky". K obci patří skupina chalup (5 č. s 20 obyv.) „Hošnice" a 2 domy „im Grund". R. 1794 bylo 46 a r. 1900 56 č. Některé chaloupky v osadě jsou dosud dřevěné.

R. 1756 čítalo se v obci poddanských polí obdělaných $841^4/_8$ m., úhorů 17 m. $5^1/_2$ osminy, zahrad 27 m. Dle rektif. protokolu bylo polí $824^6/_8$ m.; z těchto se v 6 letech jednou obdělávalo $219^2/_8$ m., v patnácti letech jednou 192 m. a pustých bylo 115 m. Obci přináleželo 14 m. pastvin. Dnes se tu čítá

---

[1]) Z. d. O., I., 18, 55; XXV., 52.

720 ha, z toho poplatných 704 ha (polí 511 ha, luk 51 ha, zahrad 5·59 ha, pastvisk 55 ha a lesa 81 ha). Velkostatku patří 28 ha, a obci polí, luk, pastvin a lesa, celkem 82 ha.

Trati: (1609) Třetězí, Kojišov, Zbyzovská kluč a Hošnice. (1756) Auf dem Citisch, im Gründl, bei der Hoschen, Hübel, auf der Kaschen, auf dem Kožuch, Krautacker, auf der Palm, Rösche, Schmole, hinterm Thor, Uberschor, im Veles, Viehweg, (nyní): Čitesch, Goldgrube, Grund, Gründeln, Hošnice, Kožuch, Milchhübel, Polom, Sauplan, Steinbüschel nebo Bärberg, Stückenerb, Thiergarten, Viehtrieb.

R. 1794 bylo v obci 332, r. 1900 373 obyvatelů, z nichž bylo 341 N., 32 Č., všichni katol. náboženství.

Přes 100 let drží rodný dům Knop, Mück, Dreyseitl, a Mann.

R. 1609 byl zde zákupní fojt, $^5/_8$láník, 3 $^1/_2$láníci, 14 $^1/_4$níků, 3 měli po půl čtvrti a 3 chalupníci. Do r. 1611 přibylo k tomu 7 chalupníků. Po válce 30leté: 5 pololáníků po 40 m., 7 rolníků po 30 m., 8 $^1/_4$láníků po 20 m., a 2 $^1/_8$láníci po 10 m.; 10 chalupníků bez polí a 200 m. polí činžovních; nad to 1 místo od stara opadlé. Nyní se čítá k selské usedlosti 30—60 ha, chalupnické 10—14 ha, domkařské 4 ha.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a prací v lesích. V místě jsou 2 hostince, kramář, kovář, řezník, 2 obuvníci a 2 obchodníci dobytkem.

Poddanství. R. 1609 platili obyvatelé: gruntovní činže 5 r. 6 gr. 2 d. a obec z klučí 2 r., z luk 72 r. $8^1/_2$ gr., za odúmrt 18 gr., za 2 kopy vajec 12 gr. 6 d., za $20^1/_2$ slepice 1 r. 11 gr., z kopanin a klučí 51 r. $17^1/_2$ gr., a fojt 4 gr. Mimo to dávali ovsa ospového a za zlechovskou robotu 21 sn. R. 1700 platili: gruntovní činže 14 r. 30 kr. 4 d., na stavy 13 r. 10 kr. 3 d., za odúmrt 1 r. 10 kr., za vejce 43 kr., za slepice 2 r. 33 kr. 3 d., z luk, pastvin a kopanin 100 r. 15 kr. 1 d., za roboty 24 r. 3 d., pařezné 2 r. 29 kr. 3 d., činže dřevní 20 r. 45 kr. 3 d., za odúmrt 1 r. 10 kr., za vejce 43 kr., za slepice 2 r. 33 kr. 3 d., a dávali: 21 m. ovsa, 31.000 kusů šindele, 16 kop otýpek pícních pro ovce do Lipníka, a kupovali ryb za 5—6 r. a 1—2 krávy. Předli celkem $83^2/_4$ libry příze. Rychtář nerobotoval, ale dovážel sud vína. Mlynář z olejny o 3 stupách a ze mlýna, protože toliko mlýn měl na panství Lipenském, pozemky ale na panství

Veselském, platil gruntovní činže 2 kr., ze mlýna 3 r. 30 kr., a robotní činže 1 r. 30 kr. Roboty obojí původně konali tam, kde jim bylo rozkázáno; později, že pro vzdálenost na robotu nechodili, platilo 18 sedláků po 6 r., 4 zahradníci po 3 r., a 17 chalupníků po 1 r. 30 kr. Zůstali ale povinni, že málo za roboty platili, 90 klad nařezati a na pilu slavkovskou odvézti, a bezplatně 209 sáhů dříví nadělati.

Co se mlynáře slavkovského týče, žádal 1576 Hansel, mlynář, Jindřicha ml. Podstatského na Veselíčku, aby mu pustil vodu z gruntů Staměřických a kopaninu v hájemství Staměřickém, což tento učinil za plat z vody 7½ kr. a z kopaniny 2 zl. 7½ gr.[1]) R. 1784 prodala vrchnost pilu Possingerovi za 211 zl.

Duchovní správa. Kostel sv. Františka Seraf. stojí uprostřed osady a byl postaven r. 1763. Dřívější (r. 1762 zrušený) v got. slohu stával na návrší východně Slavkova ke cti Nanebevzetí bl. P. Marie s dřevěnou věží a 2 zvony. Na oltáři bývala dřevěná socha P. Marie a nad ní obraz sv. Vavřince. Nynější klenutý kostel stojí uprostřed hřbitova, má 2 oltáře, hlavní oltář postavil r. 1841 patron svým nákladem, boční zdejší kurát Josef Kronský, a na věži 2 zvony. Nový hřbitov byl zřízen r. 1848. Přízemní farní budova při kostele.

První zmínka o duchovní správě jest z r. 1592, kdy Petr Vok z Rožmberka se zbožím Helštýnským prodal i podací právo ve Slavkově. O duchovních správcích není ničeho známo, ale jisto jest, že r. 1610 zde žádného nebylo. Toho totiž r. Jiřík st. Bruntálský postavil v Lipníku kostel pro Němce a povolav k sobě fojta a starší obce slavkovské ustanovil „protože na větším díle Němci jsou“, aby nebyli bez slova Božího a posluhování sv. svátostí, že budou patřiti k luteránskému německému kostelu v Lipníku, a že se mají říditi farářem německým. Aby ale jejich kostelík ke spustošení nepřišel, nařídil, aby německý farář čtyřikrát do roka v něm služby Boží konal. Kdy tam přijeti chce, má jim předem oznámiti, aby pro něho povoz poslati a obědem se opatřiti mohli. Za to dají faráři: každý sedlák, jichž bylo 18, po 1 m. rži a ovsa; 5 zahradníků po ½ m. rži a ovsa, 7 chalupníků po věrteli ovsa a každý hofer po 4 gr. bíl.[2])

---

[1]) Dto Veselíčko, v pondělí před sv. Václavem 1576.

[2]) Dto Lipník, v pátek den sv. Hedviky 1510. Že Slavkov z části ještě dále českým byl, dosvědčují matriky Lipenské, v nichž se uvádí trať r. 1670

Od r. 1622—1788, kdy tu duchovní správa obnovena byla, konaly se zde z Lipníka čtyřikrát do roka služby Boží, protože Slavkov jako filiální kostel k Lipníku přidělen byl; než svůj bývalý hřbitov si zachoval, na němž nepřetržitě se pochovávalo. Farář lipenský bral desátky dle toho, jak grunty osazeny byly, od sedláků s dvořákem po 25 gr., od zahradníků a mlynáře po $12^1/_2$ gr., od domkařů po 5 gr., od ženatých podruhů po 4 a od neženatých po 2 gr. Kromě toho dávala mu obec 1 m. pohanky. R. 1705 činily desátky 23 r. 54 kr. Později platili toliko sedláci po 58 kr. a zahradnici po 29 kr. a obec dávala 1 m. pohanky mleté.

R. 1788 byl Slavkov z Lipníka vyfařen a obnovena byla samostatná duchovní správa tím, že r. 1727 založená fara v Čelechovicích u Kostelce byla zrušena a dotace a paramenta odtamtud do Slavkova přenešena byla a náboženský fond kongruu doplnil. R. 1790 i nadace kostela čelechovského byly sem přenešeny. Při zřizování duchovní správy bylo pomyšleno i Kozlov a Ranošov sem přifařiti; než nedošlo k tomu.

Prvním duchov. správcem byl Martin Blumenthal (— † 1796), (— 1812) Bernard Fitz. Když odešel, byl po dobu krátkou Slavkov přidělen k Jestřabí. Z nástupců déle působili: Josef Kronský 1815—1841, Ant. Schneeweis (1859—1892), za něho vyhořela r. 1862 při velkém požáru i fara; r. 1863 udeřil blesk do věže a srazil zvony, které s velkým rachotem padly, ale nezapálil. Nynějším farářem jest Ignác Chytil.

Školství. Že škola tu dříve byla než nová fara, dosvědčuji matriky Lipenské, v nichž r. 1749 se jmenuje „Dorfschulmeister“, jehož jméno neznámo. S počátku bylo vyučováno v soukromém domě na čís. 13., potom na čís. 14. a 11., až r. 1815 postavil patron školu na čís. 40., která r. 1859 byla obnovena, ale r. 1862 shořela. Nová budova na témže místě z r. 1905. Dle protokolu z r. 1787 dostával učitel z dítěte v prvním oddělení $1^1/_2$ kr. a v druhém oddělení 2 kr.; dále měl rektorský plat 3 r., příspěvek na koledu 30 kr. a z každého domu za každou osobu k zpovědi jdoucí 2 vejce. Obec mu dávala sýpky 5 m. rži; na to sypali sedláci po 6 a zahradníci po 3 mírkách. Po roce 1816

„chaloupky.“ Proti mínění Volného, že tu duchovní správy dříve před r. 1788 nebylo, mluví i okolnost, že při katolické reformaci v tomto okrese jen ty osady jako filiální k farám přiděleny byly, kde dříve duchovní správa byla.

měl za varhanictví 4 m. obecního pole. R. 1757 byl zde učitelem Jakub Folkner, pak se učitelé často střídali; nyní jest správcem školy Hugo Knirsch.

Spolky: Nordmährerbund, landwirtschaftlicher Verein (1902).

R. 1862 dne 7. května zničil požár střechu na kostele, faru, školu a 15 stavení. Cholery r. 1866 tu nebylo.

V Slavkově narodil se Dr. Matěj Heeger, c. k. professor náboženství v Opavě, r. 1825; † 1911. — Poštou patří Slavkov k Lipníku.

Dějiny. Slavkov připomíná se po prvé r. 1447, kdy patřil již ke zboží Helštýnskému. Více o něm známo není.

V obvodu této vsi bylo více osad, na něž připomínaji trati polní a lesní, ač jména jejich jsou nyní velmi znetvořena. R. 1554 při prodeji zboží Helštýnského uvedeny jsou pusté vsi **Kožišov** a **Střítež**, které r. 1609 se nazývaji Kojišov a Třetězí, nyní Kožuch a Čitiš.

Co v zemských deskách o Kožišově zaznamenáno jest, týká se dle Volného (V., str. 357) Kolšova v okrese Zábřežském. Zdali vklady v deskách zemských (II., 64; III., 47, a IV., 3) tohoto Stříteže se týkají, těžko jest rozhodnouti.

Trať r. 1609 uvedená Zbyzovská kluč, o níž nyní není ani památky, připomíná na ves **Zbyslavice**, kterou Mikuláš z Bohuslavic a bratr jeho Jan r. 1371 prodali markraběti Janovi.[1])

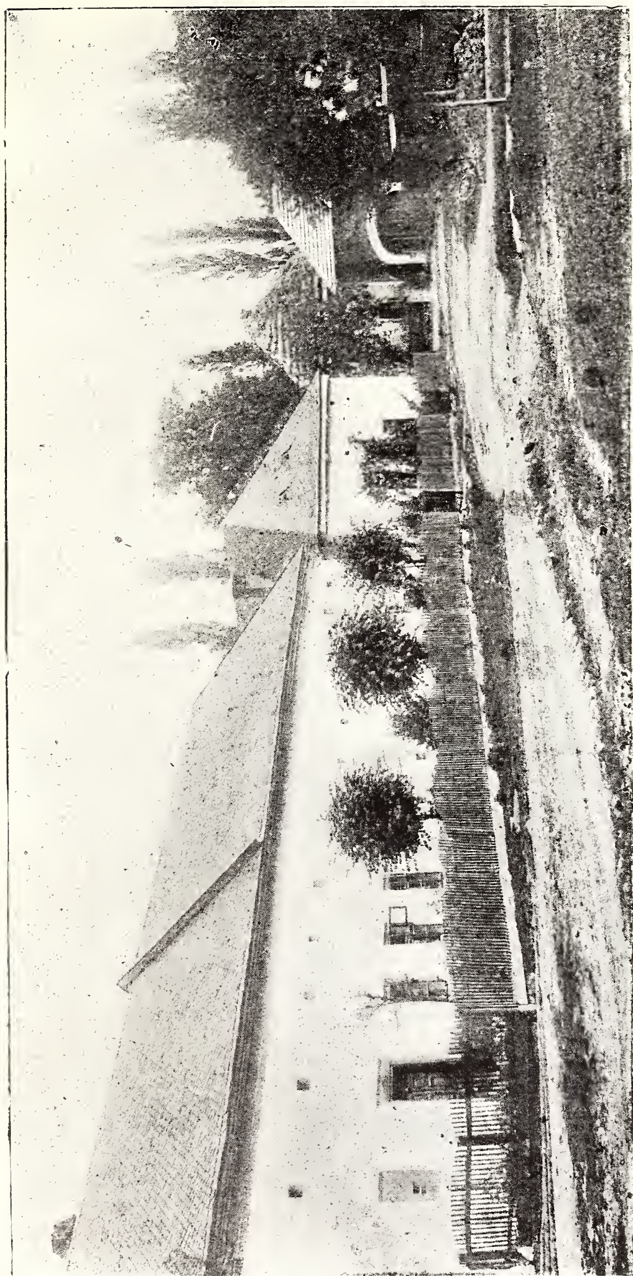
Soběchleby,

pol. a katastr. samostatná obec jv. Lipníka. S obcí spojena kolonie „Symře“ (obr. 44.), skupina 4 domů s 42 obyv.

---

[1]) Urbář panství Lipenského z r. 1700 na listě 17. má následující zmínku: „Bei Schlock ist ein Forellenbach, welcher sich anfanget im Schlakauer Walde bei dem Dorfe Pfaffengalgen genannt, und laufet durch den Wald im Grunde herunter auf die Schlakauer Brettmühl, alwo er sodann die Granitzen mit Weseličko scheidet.“ Na tuto ves nepřipomíná nic; jméno ale jest významné. Možná že jest to, dle polohy soudíc, bývalá ves Popelov, v trati loučské (viz str. 221), a že následkem špatného porozumnění toto jméno odvozováno bylo od popa = Pfaffe. A jelikož na blízku, ale již v okrese Libavském, nachází se lesní trať Kněži doly, kde prý se pronásledovaní kněži ukrývali, asi pověst lidová popraviště jim tu přisoudila. Jisto jest, že v dobách, kdy urbář psán byl, vsi žádné tu nebylo.

Z. d. O., XXV., 95.

Obr. 44. Na návsi v Symři.

Soběchleby leží na svazích po obou stranách silnice, Symře v dolině (obr. 45.). Na prostranné návsi tvořící ulici vysázenou lipami stojí při horním konci kostel. Místní trati: Na Vrchním konci, za Potokem, Slatina, Záhumení, Kelč.

K Soběchlebím patří samota větřák.

R. 1794 bylo v Soběchlebích 72 a v Symři 5 čísel; r. 1900 v Soběchlebích 94 a v Symři 4 čísla.

Dle pozemkového katastru bylo v Soběchlebích a v Symři poddanských polí obdělaných $718^6/_8$ m. a úhorů $195^1/_2$ m., zahrad $24^3/_8$ m., lesa 5 m. a obec měla 12 m. pastvin. Dle rektif. protokolu napočteno polí $1057^7/_8$ m., pastvisk $79^1/_2$ m. a v Symři trávník $97^1/_2$ m. R. 1775 patřilo obci 157 m. pastvisk. Nyní i se Symří 666 ha, z toho 642 ha poplatných (polí 528 ha, luk 36 ha, zahrad 15 ha, pastvisk 50 ha a lesa 13 ha). Velkostatku patří něco přes 1 ha. Majetek obec. obnášel před scelováním 63 ha 25 a. Scelování pozemků ku všeobecné nespokojenosti provedené r. 1909 násl. roku opět se provádělo.

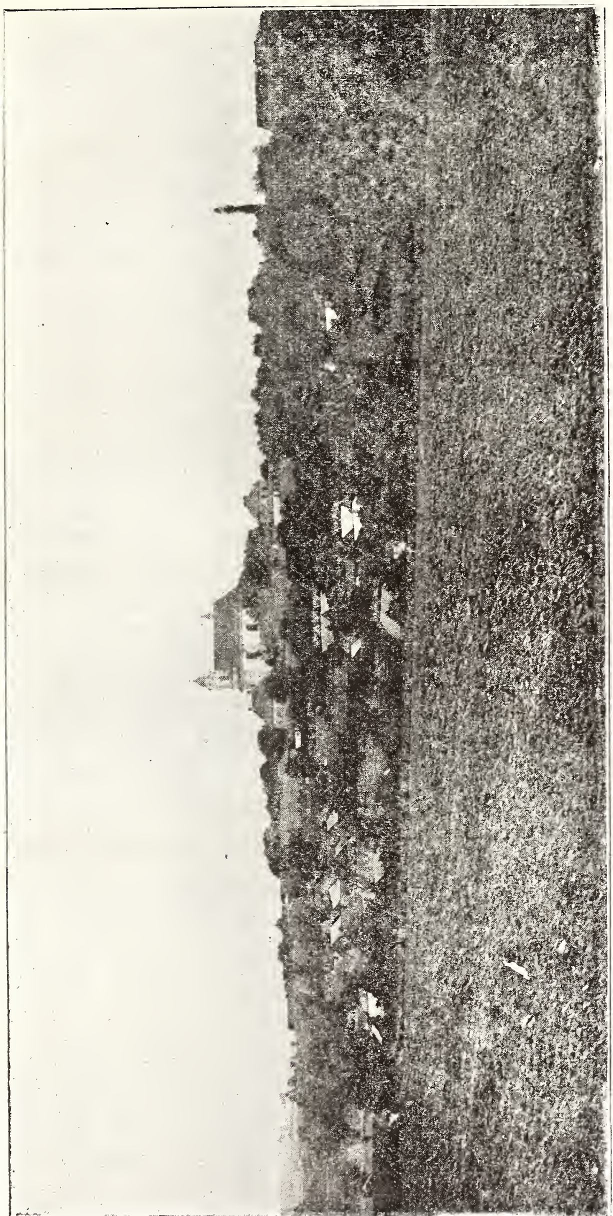
Trati polní: Břuchaty, Čtvrtě za branou, Čtvrtě pod Hrabinou, Daskabáty, Díly nad humny, Díly (přední, prostřední a zadní), Díly nad Slatinou, Díly za Bližnicí, Dubance, Hrachovec, pod Klínem, Kuče, Podsedky, Kopaniny, na Kopci, Příčky, nad Radotínem, Roubanina, Rybníčky, Špidláky, Špidlaty, Stráně, Valašky, Záhonky, Zahumeny, Zbelík. R. 1775 též Šafranica, Žlíbek.

Na Slatině nalezeny nástroje z mladší doby kamenné 2 klíny a mlaty; na poli Rovňa u Symře 2 obuchy. Za domkem rolnické záložny nalezá se tvrziště. Ferule soběchlebská chová se ve Vídeňském museu.

R. 1794 bylo v Soběchlebích 447 a v Symři 46 obyvatelů, r. 1900 v Soběchlebích 524 a v Symři 42 čes. a kat. obyv.

Nejstarší rodiny, držící přes 100 let rodné domy, jsou v Soběchlebích: Kociánova, Kunovských, Palova, Pospíšilova, Škrabalova, Vymětalova, Zelova, (v Symři) Sehnalova, Vaňkova a Zámorských.

R. 1609 bylo v Soběchlebích dvorství, 10 osedlých, kteří měli $^3/_4$ l., 12 pololáníků, 7 zahradníků a 3 podsedky. Při dvou pololánech byly krčmy a dva pololáníci měli ještě po 1 podsedku; celkem 33 osedlých. V Symři toliko dvořáci Vaněk a Micheyn. Po 30leté válce v Soběchlebích 11 $^3/_4$l. po 27 m., 6 po-

Obr. 45. Pohled na Soběchleby.

loláníků po 18 m., činžovních polí 79 m., 11 chalupníků bez polí; 3 nově osedlí $^3/_4$l., činžovních polí 12 m. a 1 nově pustý úmrtím. V Symři 3 dvořáci (Vaněk, Smeťa a Hradil) měli 208 m. polí v II. a III. tř., a dvořák Matěj Zeman, jehož dvůr s 64 m. polí byl zapsán v zemských deskách. Dle urb. fasse z r. 1775 byli v Soběchlebích 2 dvořáci, 21 pololáníků, 10 zahradníků, 26 domkařů a 2 pastýrny, celkem 61 čísel, v Symři 3 dvořáci (Vaněk, Šindral a Zámorský), kteří měli pastvisko „Trávník" (20 m.). Nyní se čítá ke gruntu 70 m., k podsedku 20, domkaři mají asi po 10 měř.

Obyvatelé se živí polním hospodářstvím; část nachází zaměstnání v lesích a lomech.

V obci jsou: 2 kramáři, 2 hostince, kovář, 2 sedláři, 2 koláři, pekař, 4 krejčí, obuvník a bednář; větřák.

Poměry poddanské. Soběchlebští platili r. 1609 výmazního 9 gr. 4 d., gruntovní činže 39 r. 23 gr. 5 d., za odúmrt 1 r. 4 gr. 2 d., za 8 kop 51 vajec 1 r. 26 gr. 5$^1/_2$ d. 1 víd., kalního 24$^1/_2$ gr. 2 d., za robotu dvorskou 2 r. 27 gr. 5 d., za 3 kopy 21 slepic platových 13 r. 12 gr., za kopu a 36 slepic pastevních 6 r. 12 gr., za hlásku 1 r. 18 gr., z luk 2 r. 1$^1/_2$ gr., ze včelína 26 gr., z pustého rybníčku pod vsí 4 r., z rybníka v Hlohově 4 gr., a hajný 2 r. 8 gr. Dávali též 54 m. ovsa ospového a 96 m. ovsa pastevního. Dle smlouvy z r. 1609 byli povinni louku Jezero a jiné loučky mezi rolemi týnskými ležící, pastevník, zahradu molovskou a jiné zahrady při dvoře podstatském ležící síci a kliditi.[1]) Dvořácí vozili po kládě. Ze dvou dvořáků v Symři platil jeden 2 r. 20 gr., druhý 5 r. 10 gr.; jiných platů neměli.

R. 1626 povolil kardinál František z Ditrichštejna, aby Soběchlebští za roboty ke stavu a struze u toho stavu platili po 1 r. 15 gr. miš.

Dle urbáře z r. 1700 platili Soběchlebští: gruntovní činže 46 r. 34 kr. 1 d., na stavy 42 r., za odúmrt 1 r. 20 kr., za vejce 2 r. 56 kr. 4 d., za slepice 34 r. 46 kr., z luk, pastvin a kopanin 15 r. 32 kr., za hlásku 1 r. 52 kr., z krčmy 56 kr., výmazního 23 kr. 2 d., dřevní činže 30 r. 30 kr. 4 d., a jeden sedlák robotní činže 35 kr.; dávali 150 m. ovsa, 2000 kusů šin-

---

[1]) Lipník, v pondělí den sv. Markety 1609.

dele, 17 kop pícních otýpek do Hlinska, 2 povozy k rybolovu a 88 liber příze; kupovali ryb za 5—6 r. a 1—2 krávy. Dvořáci vozili s počátku po $^1/_2$, později po 1 bečce vína, obec $1^1/_2$ bečky; na pilu vozili ročně po 1 kládě, ostatní sedláci dle potřeby. Viz též Hlinsko (str. 175) o sýpce ovsa.

Dvořáci v Symři platili činže po 1 r. 34 kr.; Vaněk vozil 1 sud, ostatní dva po $^1/_2$ sudě vína; Vaněk 1 val, druzí dva společně též 1 val byli povinni voziti; tito poslední vozili i jiné potřeby ke mlýnům.

Duchovní správa. Kostel Nanebevzetí P. Marie s jediným oltářem připomíná se již r. 1394. Stával na horním konci návsi tak, že na celém Záhoří byl viditelný. Kolem kostela býval hřbitov.

R. 1705 postavil v něm a nadal boční oltář sv. Josefa děkan a farář lipenský Jiří Balšánek.

Nynější kostel s 3 oltáři postavený nákladem patrona v letech 1765—1767 r. 1832 shořel (střecha a věž); 3 zvony byly na útraty obce přelity v Olomouci. Z kostelního stříbra odvedeno r. 1806 2 libry $6^1/_2$ lotu. R. 1889 byl kostel vymalován. R. 1910 26/6 udeřil do kostela blesk; nezapálil, ale škody nadělal. Na novém hřbitově za vsí pochovává se od r. 1883.

Jednopatrová fara r. 1776 postavená nákladem patrona vyhořela r. 1832.

Jako nejstarší duchovní správce jest znám farář Martin, který se r. 1394 uvádí mezi svědky na dílčím listě, dle něhož Marketa, dcera Jana z Pogorelé a manželka Lacka z Kravař, se dělí o statky po rodičích se svým bratrem Mikešem. R. 1416 odkázal Pavlík ze Lhoty Měsečné (nyní dvůr Lhotsko) faráři Matušovi a kostelu v Soběchlebích 5 k. gr., které měl u Ješka z Blazic a $5^1/_2$ k. gr., které mu dlužil Martinák z Něčic, kteréžto obnosy farář pohonem vymáhati byl nucen. Kolem roku 1553 povolala sem Mariana z Lipého, manželka Půty z Ludanic, bratrského kazatele Martina, který asi po 4 letech odešel do Pavlovic. R. 1586 připomíná se v obci farář luteránský Filip a r. 1591 Jan Capito.

Za katol. protireformace r. 1622 ustanovil kardinál z Ditrichštejna na své panství jesuity; zde působil Jan Vydra až do r. 1624; r. 1627 zdejší farář pro strach válečný se ukrýval v Kroměříži. R. 1641 připomíná se Jan Topolský, r. 1650 dostal farář Šimon Koch povolení bludaře do církve přijímati. Kdy mnich řádu augustiniánského P. Ondřej Vločí duchovní správu zdejší

převzal, jest neznámo; víme jen, že se jí r. 1668 vzdal a že po něm nastoupil Jiří Valenta, mistr svobodných umění a filosofie, a bakalář theologie. Od něho jsou sepsány příjmy zdejší fary: Farář dostává po 106 kopách rži a ovsa, než snopy jsou malé a vytřené; z Paršovic, kde byl filiální kostel, po 22 m. rži a žita; od 3 mlynářů po 1 m. mouky; 130 mázů rozpuštěného másla, 47 slepic a v postě po 3 vejcích. Farní a filiálního kostela pole 80 m. a louka na 6 fůr sena. Když koná služby Boží v kostele filiálním, dostane dle úmluvy s předchůdcem učiněné místo oběda 4 gr. Z lesa vrchnostenského obdrží 30 sáhů dříví, které si musí sám nadělati a odvézti. Z 11 opustlých usedlostí na panství bystřickém v Blazicích, Bezuchově, Lhotě Radkov, Oprostovicích, Sovadině a Žákovicích desátků nedostává. K Soběchlebím přifařeny: Symře, obojí Něčice, Radotín, Žákovice, Blazice, Lhota, Bezuchov a Oprostovice. Z těchto osad dává, kdož má lán, místo desátků po 2 kopách rži a ovsa; kdož má $^3/_4$ lán, dává po $1^1/_2$ kopě, z půllánu po kopě, ze $^1/_4$ lánu po $^1/_2$ kopě obého obilí. Obyvatelé ze Sovadiny ke kostelu patřící odevzdávají místo desátků 12 mázů másla; podobně i ostatní jmenované vesnice; před časy místo másla sýr. Zahradníci ve výše jmenovaných osadách dávají toliko máslo; jen dva zahradníci v Soběchlebích dávají místo másla obilí a sice jeden po 15 snopech rži a ovsa, druhý jen 15 snopů rži. Mlynář ze Lhoty 1 m. mouky. K Soběchlebím patří filiální kostel v Paršovicích s Valšovicemi a Rakovem. Obyvatelé těchto vsí povinovali po 18 mázech másla a každý po slepici. Místo desátků po $^1/_2$ m. rži a žita.

Po Valentovi, jenž odešel r. 1673, nastoupil Jiří Balšánek (—1686), Jan Kořistka (—† 1710), který zaznamenal, že r. 1702 kníže na návrh vrchního Jana Galoty mu odňal dříví a právo vařiti si pivo a pásti v panských lesích černý dobytek, jak toho předchůdci od nepamětných dob užívali. Z dob nástupce Antonína Meitla (—† 1734) dochovány jsou první matriky (r. 1717). Déle působili: Josef Krupička (—† 1754), Jakub Fritscher (—1769), Donát Krichtalík (1773—† 1785), za něhož vyfařeny byly (1784) Blazice se Lhotou, Sovadinou a Žákovicemi a (r. 1785) Paršovice s Valšovicemi a Rakovem. Za Matěje Kuncera (—† 1801) zřízeno bylo (1787) z far dekanátů val.-meziříčského a lipenského nové děkanství; prvním děkanem jmenován byl farář soběchlebský; proto děkanství nazváno bylo soběchlebským. Po Kunce-

rovi déle působili: Jiří Wiesner 1818—1841, Václav Smaženka (—† 1851), Jan Pátek (—1869), František Lerch (—1884), zasloužilý o zvelebení polního hospodářství; za Fr. Hynka (—1893) Soběchleby byly opět (r. 1887) přiděleny k děkanství lipenskému a kostel vymalován; zřízen poštovní úřad a druhá záložna. Proto byl jmenován čestným občanem v některých obcích. František Kadlec (od r. 1899) zasloužilý o opravu fary a hospodářských stavení.

Školství. Škola v S. se připomíná již r. 1622. Přiškoleny byly všechny dítky z celé tehdejší rozsáhlé farnosti. S odfařením 1784 Blazic a 1785 Paršovic vyškolily se též osady od Soběchleb; zůstaly při soběchlebské škole Symře, Dol. Něčice (—1911), Hor. Něčice (—1886) a Radotín, z okresu holešovského Oprostovice a Bezuchov (—1784). Tato poslední osada pro vzdálenost byla vyškolena a k ní byly přiděleny Oprostovice

Budovu školní (původně přízemní) jednopatrovou postavil kníže Josef z Ditrichštejna r. 1823; rozšířena r. 1885 a 1895.

S počátku vyučovalo se jen v jedné třídě, od r. 1845 ve dvou.

Rektorský plat r. 1792 byl následující: od obcí dostával 8 měř. rži a 8 m. ovsa, od r. 1848 místo toho 53 zl. $33^3/_4$ kr. k. m. Za popis duší měl od dvořáků po 6, od sedláků po 5, od podsedníků po 3 a od domkařů po 2 vejcích o velkonoci, v Symři ale obdržel z každé osoby vejce, půl měřice žita a pecen chleba. Po vánocích, když psával na domovní dvéře letopočet o sv. Třech králích, míval koledu. Školní plat z dítěte: od dvořáků a sedláků po 10, od podsedníků po 4 a od domkařů po 3 kr. týdně; od občanů za přenechání stromků ze štěpnice ročně 60 zl.; podíl na štole. Výpomocnému učiteli platil jako všudy 12 zl. ročně.

R. 1856 upraven byl rektorský plat následovně: školní plat obnášel z dítěte od sedláků po 1 r. 12 kr., od podsedníků po 48 kr. a od domkařů po 36 kr. ročně; od obcí dostával: ze Soběchleb 66 zl. k. m., ze Symře 5 zl., z Radotína 27 zl., z Dol. Něčic 49 zl. a z Hor. Něčic 46 zl. O sv. Václavě dostával za varhanictví ze Soběchleb, Dol. a Hor. Něčic po 54 kr., z Radotína 30 kr., z Oprostovic 36 kr. a z Bezuchova 48 kr. Kromě toho měl podíl na štole, výkup a jiné menší příjmy, tak že celý plat obnášel 391 zl. $8^2/_4$ kr. Z toho platil mladšímu učiteli 130 zl.,

za čištění školních budov 25 zl. 20 kr. a jiné menší platy, tak že mu zůstalo ročních 234 zl.

Prvním známým učitelem byl Bedřich Wolff,[1]) který tu na počátku 18. století působil. Za něho stal se pomocníkem r. 1727 František Kotek, který celkem zde učil 65 let (až do r. 1792). Po něm syn jeho Leopold, jenž učil 60 let (—1852), a vnuk František (—1884); celkem učili po 175 let. Heřman Dohnal (—1908), od t. r. Jos. Horák.

Spolky: Hasický, katol. a agrární omladiny.

R. 1906 20. července krupobití. Požáry: r. 1832 26. dubna vyhořela celá takřka dědina s kostelem a farou; r. 1879 vyhořelo 27 č. a 4 stodoly, r. 1901 7 č.

Nemoci: r. 1836 zemřelo na choleru v Soběchlebích 14, r. 1866 v Symři 2 a v Soběchlebích 15 osob.

Poštovní úřad z r. 1888.

Dějiny. Soběchleby patřily dílem k panství Helštýnskému, dílem vládykám ze S. R. 1374 připomíná se Kačna ze S., manželka Václava z Kladník, a r. 1407 Machen ze S. R. 1447 Frank z Hartmanova převedl věno manželky své Markety z Krumsína, které měla na Smržicích, 25 kop gr. roč. platu na S. a Osek, kteréžto vsi mu byly dány v zástavu. Marketa r. 1455 vzala na toto věno na spolek Marka ze Štěpánova a Jiříka z Hartmanova. R. 1448 dal Vok ze Sovince manželce své Machně z Meziříčí, odjinud z Křižanova, na S. a dolním dvoře tamtéž a na obojích Něčicích, vyjímaje podací v S., oves a seče v těch vsích, které vyhradil pro Helštýn, 400 k. gr. věnem.[2]) Více známo není.

V Symři byla jen dvorství, jichž počet nebyl vždy stejný. Jedno z nich bylo vždy statkem samostatným.

Dvorství Hrachovec zvané zašlo již dávno. R. 1353 Bránka ze Symře prodal Heršovi, jeho manželce Anči a potomkům v S. $1/2$ l. se dvěma polmi za 15 kop gr. praž. R. 1376 Unka z Majetína prodal Baršíkovi z Čihovic ves Zákřovice a krčmu v Symři. Tento to vše prodal r. 1377 Zdeňkovi z Lukova, odjinud ze Šternberka, který se potom psal ze Symře a r. 1386 manželce své Nežce dal na svobodném dvoře a podsedku poplatném věnem 20 k. gr. R. 1397 Erhard z Oprostovic prodal

---

[1]) A. S., V., 21.

[2]) Z. d. O., X., 859.

Vítovi z Roštění $1/2$ svobodného dvora v S., zv. Hrachovec. R. 1418 prodal Milota z Tvorkova sezením v Přerově, Mikšovi z Lazn ček dvůr v S.; tento r. 1420 prodal Václavovi z Čech dva svobodné dvory zvané Hrachovec, na nichž tento manželce Kačně 14 kop gr. pojistil, kteréžto věno přijal bratr její Petr řečený Stojan z Přestavlk. R. 1450 byl majitelem tohoto dvora Prokop Hrachovec ze S., kterýž t. r. prodal jej Vokovi ze Sovince za 36 kop gr.[1]) R. 1466 zřekla se Kačna z Přestavlk věna svého 13 kop gr., kteréž od svého manžela Vacha Hrachovce na dvoře v S. vykázané měla. Na toto dvorství připomíná les téhož jména.

O dvoře zvaném Dolní jest známo, že r. 1381 Beneš, syn Dobeše ze Straleka, postoupil Benešovi ze Straleka tento dvůr poplužní se 3 osedlými. Pan Beneš prodal toto zboží r. 1397 Řehořovi ze S., který z toho $1/2$ dvora a 1 podsedek Ondřejovi ze S. prodal. Ondřej zapsal na tom manželce své Elišce 8 kop gr. věnem. R. 1407 jmenovaný Řehoř prodal témuž Ondřeji druhou polovici toho zboží, na níž Ondřej manželce své 3 kopy gr. věnem dal a otec její Machen ze Soběchleb to přijal. Na to spolčil se Ondřej s bratrem svým Vavřincem, kterýžto manželce Gertrudě na polovici dolního dvora a 1 popluží 10 kop gr. věnem dal, což Vanač, bratr její, přijal. R. 1437 Gertruda vzala na věno své na spolek Václava ze Lhoty a Elišku z Lipníka. Toho dvora zmocnil se Jan Mesenbek z Helštýna, začež jej r. 1437 Václav ze Lhoty pohnal, že mu drží věnné právo; r. 1447 pohnal týž Václav týmž pohonem Petra ze S., že mu drží 10 kop gr. věnného práva, které na něj po jeho dceři spadlo. Dvůr tento při prodeji zboží Helštýnského r. 1447 výslovně jako majetek Petrův se uvádí, který nepatřil k Helštýnu, nýbrž byl samostatný. Nyní jest to čís. 5. Na tomto čísle byla dříve barvírna.

O Horním dvoře jest známo, že r. 1391 Stach ze S. tento dvůr a $1/2$ zahrady poplatné prodal Heraltovi z Lideřova, a r. 1418 jej Ofka ze S. prodala Řehořkovi ze S. a jeho manželce Staňce. R. 1437 jej prodala Machna ze S. Petrovi z Čech, který se psal potom ze S. Témuž Petrovi r. 1446 postoupil Jošt ze Křtomile na Lhotě Měsečné na $2 1/2$ čtvrti role a mlýně 2 kopy gr. ročního platu, načež Petr manželce své Bětě na tomto

---

[1]) Drahotuše 2?. června 1450.

zboží 12 kop gr. věnem dal. Když pak následujícího roku Jan Lapka z Oprostovic témuž Petrovi ves Oprostovice prodal, tu prodal Petr dvůr svůj v S. Petrovi ze Lhoty, kterýžto vzal manželku svou Bětu na spolek. R. 1466 držel dvůr Klement, syn Petra z Oprostovic, který t. r. Oprostovice i se dvorem prodal Vokovi ze Sovince a Pročkovi z Vyškovic. R. 1480 pohnal Klementa ze Symře a Bránek kněz Mikuláš z Hradce, kanovník olomucký, že mu slíbil 2 kopy gr. ročního platu vydávati a toho nečiní. Dvůr prodal r. 1486 Vilém z Pernštýna Jakubovi Kolárovi a Janovi Snášelovi za obnos, který uveden není, a za roční plat 8 kop gr. Za to byli svobodni od robot a poplatků, vyjímaje bernu královskou, mohli v lesích panských 16 sviní v pastvu žaludní pásti; daroval jim z lesů panských dříví na topení a stavění, a odúmrt, než tak, aby ten statek na jiné panství nepřešel.[1])

Co se čtvrtého dvora týče, víme pouze, že r. 1415 pohnal Mikuláš z Bařic Zbyňka ze Všechovic, že mu drží dvůr v S., ježto mu král na tom právo dal. R. 1553 prodali Jaroslav a Vratislav z Pernštýna Půtovi z Ludanic v S. 3 dvořáky.

Připomínají se ještě následující členové vladyčích rodin ze Symře: r. 1405 Ješek z Prus, odjinud ze S.; r. 1447 Uršula ze S., manželka Valentina z Blazic a Magdalena ze S., manželka Vaňka z Rakova. Tento Vaněk ze Symře pohnal r. 1447 Petra ze Symře, že mu list na zprávu na Rakov neobnovil.

R. 1460 Dorota ze Symře. R. 1499 Jiřík ze Symře prodal Václavovi z Lukova a jeho manželce Barboře z Kunovic své dědičné zboží mlýn ve Lhotě Měsečné, tři čtvrtě rolí s veškerým příslušenstvím. R. 1553 se připomíná Mikuláš, svobodný dvořák symerský.

R. 1703 dosvědčuje kníže Leopold z Ditrichštejna, že jen 2 dvorství jsou v S. (Hradil a Smeťa), stejně veliká, mající pozemky podle sebe. Povinnosti jejich: odváděti plat roční 6 r. 13 kr. 2 d., dřevní činže 1 r. 21 kr. 4 d. každý; každý vozí sud vína, 1—2 klády nebo dubové křivazně na pilu, trouby k rybníkům a dubové valy k panským mlýnům a jsou konečně povinni stavěti sirotky.[2])

---

[1]) Hranice, v úterý před sv. Lucií 1486. Tímto prodejem asi povstala dvě dvorství, tak že nyní se tu čítají 3 dvorství a zeman, jak již r. 1553.

[2]) Vídeň 24. února 1703.

Dle císař. nařízení ze dne 12. listopadu 1792 byl zapsán v desky zemské jako samostatný statek deskový dvůr Václava Zámorského č. 5. v S. K tomu dvoru patřilo 203 m. polí, 28 m. luk, 11. m. zahrad a 7 m. pastvisk, v ceně 16.324 zl. 1 kr. Desátku dával faráři v Soběchlebích po 2 kopách rži a ovsa, ½ mázu másla a 8 vajec. Dle smlouvy ale z ř. 1797 platil místo toho ročně 24 r. 17 kr. Tento dvořák zván byl zemanem a měl též svou pečet: ve štítě ptáka a nad okřídleným hledím muže držícího v pravici klas.[1]) Dle otcovského poručenství ujal se v sumě 1200 zl. r. 1743 dne 6. března svob. dvoru Josef Zeman po † otci Jiříkovi Zemanovi. R. 1781 dne 26. ledna v domě svém svobodném v Symři odporučil posl. vůlí Josef Zámorský, otec dvou synů Jana a Václava, svůj dvůr mladšímu Václavovi, ježto starší Jan byl vstoupil v řád dominikánský v Olomouci. Týž Václav nazývá se v listině „držitel zemanství". Poněvadž vzpomenutý Josef Zeman i Zámorským se nazývá, mělo se stanoviti, který název jest správný. Proto se vrchn. úřadu v Lipníku 18. července 1804 věrohodní lidé prohlásili: Majitelé svob. dvoru v Symři odedávna byli Zámorští a nikoli Zemané, poněvadž poslední jméno „zeman" v české řeči značí svobodníka neb svob. dvořáka; až posud se stává, že starý český název zeman byl udán při zřízení zem. desk. — Dle matriky v Soběchlebích z r. 1749 jmenoval se jeho otec Josef Zámorský a byl synem Jiřího Zámorského. Z toho následuje, že Josef zeman Zámorský jest synem Jiřího zemana Zámorského. Ano, nikdo by se nedoptal na Václava Zámorského, kdo by nepoužil názvu zeman. — Od r. 1905 jest dvůr majetkem Václava a Augustiny Zámorských.[2])

Staměřice

(do Staměřic, v Staměřicích), samostatná obec politicky i katastrem, leží sz. Lipníka na rovině. Obec tato sestává z obce Sta-

---

[1]) Soběchleby: C. D. M., XV., 350.; Z. d. O., VII., 16, 30; X., 4, 51, 54. Kn. püh., II., 514, 516. Čas. Ol. Mus., 1891, 17, 22. Č. M. M., 18, 28. Pravěk, 103. Notizbl., 1885, 9. Symře: Z. d. O., I., 12; III., 24, 33; IV., 4, 56; VI., 16, 41, 43; VII., 30, 39; IX., 19, 29; X., 9, 12, 34, 39, 45, 46; XI., 20, 26; XII., 12; XXV., 93. Quaterny dvořáků, I., 7, 285. Kn. půh., I., str. 105; II., 445; III., 327, 1231, 1256, 1257; IV., 385, 386; VI., 12. A. Č., XVI., str. 119; XXII., 152.

[2]) Svob. kvaterny, I., fol. 287, 290.

měřic a dvou skupin chalup: Zavadilky a Mokře. K obci patří samoty Horní pila 3 č. a Prostřední pila. Na návsi tvořící ulici jsou před staveními zahrádky; uprostřed návsi kaplička. R. 1794 bylo 23 č., r. 1900 42 č. a sice v Staměřicích 21, v Zavadilce (tak slul původně hostinec při císařské silnici postavený) 17 a v Mokři 4 čísla.

R. 1749 čítalo se tu 8 domkařů a 1 výměník, kteří měli dle lokální visitace 48 m. polí, z toho $\frac{1}{3}$ úhorů, a 1 m. zahrad a chmelínu. Vrchnost dala obci kus lesa k užívání. Dnes se tu čítá 442 ha, z toho poplatných 432 ha (polí 108 ha, luk 31 ha, zahrad 4·40 ha, pastvisk 3·33 ha a lesa 286 ha). Z toho patří velkostatku 375 ha. Obec nemá jmění.

Trati polní: Za Dvorem, Kameniska, nad Křížem, pod Křížem, Kopaniny, Klče, na Malence, Noviny, v Pešlích, Řícké louky, nad Tikama, Záhony, (lesní) Břeh nad Říkou, Barvínek, Hraničná, Kolerová, nad a pod Křižním bukem, Mokř, Obora Židlochov.

R. 1794 bylo v obci 121 a r. 1900 266 obyvatelů (a sice Staměřice 116, Zavadilka 120 a Mokř 30) národnosti české a náb. kat. Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Kolářova a Frélichova. Po 30leté válce zůstali čtyři staroosedlí, 1 novoosedlý, 3 pustá místa a 7 zahradníků. R. 1775 8 domkařů a 4 nově postavené domky.

R. 1780 Alois hr. Podstatský-Lichtenstein shledal, že od r. 1775, kdy roboty ubylo, dvůr ve Staměřicích se nevyplácí, zvláště když za práci i platiti měl, a jelikož byl pečliv, aby statku svěřenskému udržováním dvora škoda se neděla, pronajal pole poddaným za přiměřenou činži, dvůr pak se zahradou, s 3 měřicemi pole a louku na 6 fůr sena a otavy prodal 1. října Veverkovi Františkovi za 700 zl. za těchto podmínek: 1. má žíti životem křesťanským; 2. na oheň pozor dávati; 3. roční činži 24 r. na čtyřikrát platiti; za to byl osvobozen od kontribuce, přípřeže, poselství, všech robot a ubytování vojska, vyjma že by všichni povinni byli při pochodech vojsko přijímati; 4. mimořádné daně zemské a daň na proviant, které vrchnost jako taková platí, ty dle svého majetku, sám platí; vrchnost mu ale plat poměrný určí sama; 5. jelikož kupující jest kovářem, dovolila mu vrchnost bez uplacování si v domě kovárnu zaříditi; zakazuje mu ale užívati vrchnostenských práv, jako nálev piva a vína, pálení

kořalky a to pod trestem zabrání celého majetku; 6. cizích lidí bez povolení vrchnosti nepřechovávati; poddaného veselského může bez ohlášení přes noc u sebe držeti, při čemž poddaný zůstane povinen panskou robotou; 7. dobytka může chovati, ale bez poškození poddaných a vrchnosti, jak mnoho chce; kdyby ale to mělo býti na škodu, určí vrchnost, kolik kusů může s chovati; než do panského lesa nesmí svůj dobytek na pastvu honiti; 8. uctivě se chovati jak k vrchnosti, tak k její úředníkům. Dvůr svůj smí prodati jenom se svolením vrchnosti, která si vyhražuje právo předkupu. Koupí-li cizinec dvůr, zaplatí laudemia (platu z převodu jmění) 10% z celého obnosu zaplaceného, a k tomu poplatky kancelářské. Témuž prodal hrabě pole „za zahradou“ směrem k Zavadilce 16 m. po 10 r., a za roční činži z měřice po 30 kr., kdyby pole on nebo dědici chtěli prodati, jest opět vrchnost prvním kupcem.

V obci jest hostinec, kramářství s prodejem lihovin v uzavřených nádobách, kovář a 2 obuvníci. Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a pracemi v lesích. K průmyslu patří 2 mlýny.

Poměry poddanské. Osm domkařů panských platilo o sv. Jiří a Václavě po 23 r. 1 d., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d. a odvádělo 21 slepic a 3 kopy vajec; později platili za 2 slepice po 12 kr., za 2 kuřata po 6 kr., za 30 vajec po 10 kr. a nájem z polí; robotovali od sv. Jiří do sv. Václava celý týden, ostatek po 3 dnech; jeden toliko byl povinen ve žních 2 kopy obilí nažíti a do mandelů složiti, ovce práti, chmel sbírati a na hony choditi. K týmž robotám byli povinni i 4 nově postavené domky, z nichž ze dvou se platilo po $2^1/_2$ r., jeden 3 r. a jeden z domku a kovárny 5 r. Později robotovali zahradníci po 1 dni v témdni, 14 domkařů po 26 a dva po 13 dnech ročně. Čísla 2, 11, 15 a starosta byli roboty prosti.

Ke kostelu patřily Staměřice k Oseku, kamž osadníci faráři odváděli místo desátku po $^1/_2$ mázu másla; od r. 1763 přifařeni do Vel. Újezda. R. 1905 postavili manželé Calábkovi kapli Bolestné P. Marie, v níž se i služby Boží konají.

Školství. Ves přiškolena do Oseku, od 1763—1895 do V. Ujezda. T. r. postavili přízemní školní budovu osaměle v poli, na čís. 42., aby byla ve stejné vzdálenosti od Staměřic a Zavadilky (obr. 46.). Frantisek Krestýn, jenž učil od počátku do 1909, získal si velkých zásluh o Staměřice. Jeho přičiněním se staly

Obr. 46. Škola ve Staměřicích.

Staměřice, které patřily politicky k V. Újezdu, samostatnou obcí (1901), založena byla lidová knihovna (1905) a zřízena poštovna (1908). Nyní učí Antonín Klejzl.

R. 1903 nadělaly kroupy mnoho škody. Na choleru r. 1866 zemřelo 8 osob.

Dějiny. Staměřice připomínají se r. 1322 jako osada slušící k osecké farnosti. R. 1364 obec („Stamyrzicz") platila v Olomouci mýtného 5 gr. V t. d. se vyskytuje i název „Stanimeřice".

R. 1374 prodal Protivec z Čekyně svému bratrovi Zdeňkovi z Čekyně své podíly na Staměřicích a Neplachově za 24 kop gr. R. 1382 Diva z Čekyně prodal tuto ves Lackovi z Kravař; od té doby slušela k Helštýnu až do r. 1548, kdy ji Jan z Pernštýna prodal Erasmovi z Bobolusk, pánu na Veselíčku. Od t. r. patří k Veselíčku (v. t).

Na trati lesní „Židlochov" stávala ves **Židlochov.** R. 1377 Pavlík z Borova a Jeneček z Věžek prodali půl vsi Židlochova Zbyňkovi z Kokor. R. 1389 bylo převedeno věno Cecilie, manželky Petříka z Petřvaldu a z Tupce, z Buku na Tupec a půl vsi Židlochova. V 15. století zanikla.[1])

Svrčov,

osada katastrálně samostatná, politicky slušící k Lazničkám, leží sz. Lipníka na svazích částečně v údolí a skládá se z vlastního Svrčova a kolonie Stání. Kromě Stání, které tvoří pořadí, jsou ostatní stavení postavena bez ladu a skladu. R. 1794 bylo v osadě 12, r. 1900 15 č. a sice ve Svrčově 8, ve Stání 7.

R. 1756 čítalo se poddanských rolí obdělaných $48^1/_2$ m. Nyní se tu čítá 36 ha, z toho poplatných 32 ha (polí 18 ha, luk 11 ha, zahrad 1·49 ha, pastvisk 2·09 ha). Velkostatku z toho patří 10 ha. Obec. majetek tvoří cesty a potůček; z budov patří osadě pastýrna.

Trati polní: Rybníček, U zahrádek, Zahumna, Kopaniny, U zástavy, Na Brodku, Na břehu (na Mokrým). R. 1794 bylo

[1]) C. D M., IX., 252; Z. d. O., II., 19; III, 2[illegible]; IV., 17; VI., 9; XXV., 52.

63, r. 1900 ve Svrčově 32 a ve Stání 31 čes. a kat. obyv. Po 30leté válce bylo zde 5 zahradníků, kteří měli po 10 m. a 1 místo pusté. R. 1775 bylo 5 zahradníků, 2 panští domkaři, z nichž jeden neměl polí, a 1 rustikální domkař.

Nyní jsou tu 2 chalupníci a ostatní domkaři; k chalupnickým usedlostem patří po 21 m. V osadě jest hostinec, mlýn a stolař.

Obyvatelé živí se většinou polním hospodářstvím.

Poměry poddanské. Pět zahradníků platilo o sv. Jiří a o sv. Václavě po 23 kr. 2 d., a sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., za slepici po 6 kr., za 2 kuřata po 6 kr. a za 15 vajec po 5 kr. Později odváděli celkem 10 slepic a 30 vajec. Dva domkaři platili po 2 r. 20 kr. Roboty konali pěší a sice zahradníci týdně po $1\frac{1}{2}$ dni, čtyři domkaři ročně po 26 a 3 po 13 dnech. Rychtář, pastýř a č. 9. byli roboty prosti. Čís. 11. platilo od r. 1837 za 26 dní roboty ročně 10 zl. v. m. Za pastvu a pole na rybníčku a v hájku konali 4 domkaři ročně po 1 dni roboty, zahradníci čtyři (i s mlynářem) fojta vyjímaje po 2 dnech ročně. Mlynář platil 60 r. a brousil nožice.

Do kostela patří od starodávna do Tršic, kamž toliko zahradníci platili za sýr po 5 kr. V místě se nachází zvonek na sloupě. Do školy patří do Lazniček, poštou k V. Újezdu. Na choleru r. 1866 zemřely 2 osoby. R. 1899 vyhořela 3 č.

Dějiny. Svrčov, původně Svrčovice, připomíná se r. 1336, kdy Zbyněk ze S., kanovník v Olomouci, společně s proboštem kapitoly, Sboro jmenovaným, se zavazují složiti 40 kop gr. klášteru Augustiniánek v Olomouci, aby dcery Elišky z Majetína Boruše a Vratislava do něho mohly přijaty býti. R. 1381 Eliška ze S. vzala Čeňka z Rovečné na spolek a tento násl. roku prodal S. Oldřichovi z Mydlovar.[1]) Tento spolčil se na všechno své zboží s Adamem z Roketnice a r. 1384 i se Sudkem z Podolí. Ale již r. 1386 prodal Oldřich z Mydlovar S. s polemi, mlýnem a Stiboř (v. t.) ves Lackovi z Kravař. R. 1510 připomínají se Jan a Petr ze S.; r. 1523 držel S. Mikuláš z Tupce, r. 1646 slušel již k Veselíčku. Gruntovní kniha z r. 1705 zaznamenává dvůr ve S. R. 1745 prodal hrabě František Karel Podstatský poddanému Jiřímu Nekoksovi mlýn o 3 složeních s kašníkem ve S., 11 m. pole a louku na fůru sena za 400 r. a za roční

---

[1]) Wolný zápis mylně vztahuje na Cvrčovice u Zdounek.

poplatek 60 r. Povinností jeho bylo pro vrchnost obilí mlíti, kroupy dělati a slad šrotovati, vše zadarmo, a mlýn na vlastní útraty opravovati. Chtěl-li by mlýn prodati, jest vrchnost prvním kupcem; a jestliže by tato jej koupiti nechtěla, může jej prodati osobě vrchnosti vhodné.[1])

Kde výše zmíněna ves **Stiboř** ležela, o níž jiné zmínky není, jest neznámo.[2])

Trnávka.

Katastrem samostatná, politicky s Dolním Újezdem sloučená osada, leží sz. Lipníka blíže císařské silnice nad potokem stejného jména a tvoří ulici (obr. 47.).

K osadě patří samoty: železniční domek a hostinec při císařské silnici, kde dříve bývala kovárna.

R. 1794 měla 17, r. 1900 20 č.

R. 1749 čítalo se v osadě poddanských polí obdělaných $358^4/_8$ m., $79^6/_8$ m. úhorů, $5^7/_8$ m. pastvin, $12^1/_2$ m. zahrad; obec měla 12 m. pastviska a jiné pastvisko, kterého společně s Bohuslávskými užívala. Dle rektif. protokolu načítáno $527^1/_2$ m. polí, dnes 175 ha, z toho 169 poplatných (146 ha polí, 5·53 ha luk, 2·86 ha zahrad a 14 ha pastvisk). Obec má majetku 20·62 ha.

Trati: (1749) Dvorsky, Heky, Horky, Machův Les, v Malenově, Padělky, Polámaná, Slemena, Stížovy, U horky a za Vodou, (dnes) Bělidla, Desátkovy, Díly, Dvorska, Hejčky, Hejnice, Horky, Hyk, Klčky, Klínky, Kratiny, Lopaty, Loutnarky, Maly čtvrtě, Ostříční louka, Nivky, Padělky, Podhejčí, Polámanky, Příhon, Přívrat, Slemena, Střížovy, Špica, Vymlety, Záhonky, Zálavčí, Zapříhoní a Záhynčí.

R. 1794 bylo 110 a r. 1900 113 čes. a kat. obyv.

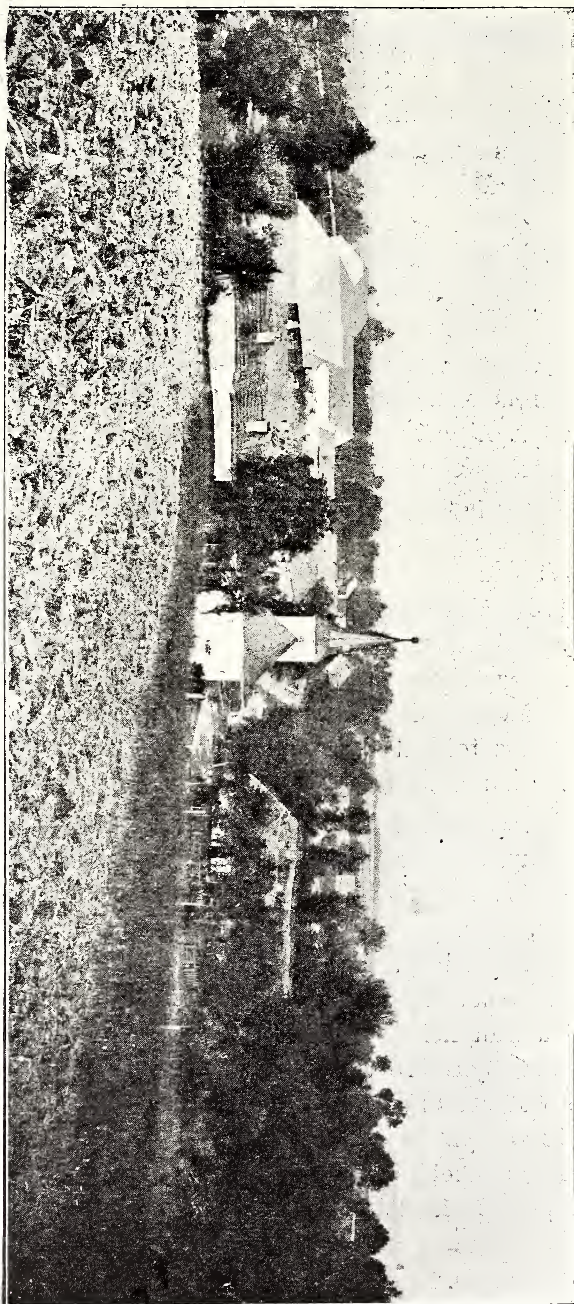
Přes 100 let drží rodný dům rodina Knopová.

R. 1609 byli tu 4 pololáníci, 2 $^3/_8$láníci, 2 zahradníci a 2 chalupníci. Po 30leté válce čítalo se 5 pololáníků, kteří měli po $^5/_8$ 50 m. polí, 2 čtvrtláníci po 25 m., 1 achtelník se 13 m. polí,

---

[1]) Veseličko, 20. března 1745.

[2]) C. D. M., VII., č. 104. Z. d. O., IV., 2, 16, 23, 36, 61. A. S., I., str. 116.

Obr. 47. Pohled na Trnávku.

3 zahradníci bez polí; činž. 203 m. R. 1775 čítalo se tu s rychtářem 8 pololáníků, 4 zahradníci s polmi a 5 domkařů.

Dnes se čítá ke gruntu 72—96 m., k zahradnické usedlosti 16—30 m; domkaři mají po 1 m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; pěstuje se cukrovka a v poslední době i čekanka.

Poměry poddanské. R. 1482 prodal Vilém z Pernštýna Trnávským svůj dědičný dvůr v T. za obnos neznámý a za roční plat 2 kop gr. a za roční dávky: 16 slepic, 4 m. ovsa a kopu vajec. Za roboty, které u toho dvora měli, platili ročně 4 kopy gr. peněz drobných. Ostatních robot, vyjímaje roboty k zámku, byli prosti.[1]) R. 1558 učinil Půta z Ludanic s lidmi trnávskými srovnání o roboty takové, že se podvolili po 1 dni každý hnůj voziti, orati, kosou síci, žíti a seno nebo oves hrabati. Místo 4 měli ale 8 m. ovsa dávati.[2]) Hynek z Vrbna, když postavil dvůr v Tupci, přidělil je úplnými koňskými i pěšími robotami k tomu dvoru, a k tomu je zavázal k dovážení dřeva do zámku helštýnského, pivovaru, mlýnů, kuchyně, ke stavům, strouhám a rybníkům, do cihelny a do vápenky a do panských dvorů, dále voziti i všelijaké věci do Olomouce, rozvážeti pivo a víno, dovážeti z Tupeckého a jiných dvorů obilí a mlátiti obilí. Jiřík st. z Vrbna je r. 1599 od těchto robot osvobodil a přidělil jim všechny práce při dvoře Tupeckém tak, že zahradníci kromě mlácení ve všem jim vypomáhati mají. Kdyby při tomto dvoře byl nedostatek sena, byli povinni je odjinud přivážeti, každý 2 hodné fůry. Ke stavu oseckému byli povinni ročně, ať toho jest třeba čili nic, 4 fůry, co koňmi nejvíce utáhnouti mohou, voziti, dále ke stavbám při zámku v městě, k cihelně a k pálení vápna vše potřebné dovážeti, a konečně, kdyby pro opatření před Turky na Helštýně zdi a bašty se stavěly, valy neb náspy dělati se měly, všechny roboty při tom dělati.[3])

R. 1609 platili gruntovní činže (i dva hofeři, kteří od gruntu Pavla Drbala si pole koupili) 10 r. 4 d., za 7 kop 50 vajec 1 r. 20 gr. $2^1/_2$ d., za robotu dvorskou 4 r., za 1 kopu 10 slepic platových 4 r. 20 gr., o Hromnicích 4 r., a dávali ovsa ospového

---

[1]) Hranice, v pondělí před sv. Václavem 1482

[2]) Helštýn, v neděli po sv. Bartoloměji 1558.

[3]) Lipník, ve čtvrtek den Božího Těla 1599.

8 m. R. 1700 platili: gruntovní činže 11 r. 49 kr. 2 d., na stavy 7 r., za vejce 2 r. 37 kr. 4 d., za s'epice 8 r. 10 kr., z luk, pastvin a kopanin 35 kr., za víno 4 r. 40 kr., činže dřevní 9 r. 34 kr. a robotní 4 r. 40 kr.; dávali: 8 m. ovsa, 1000 kusů šindele, 8 kop pícních otýpek pro ovce do Tupce, 1 povoz k rybolovu, a kupovali ryb za 5—6 r. a o hodech 1 krávu. Dále byl každý sedlák povinen 2 klády skáceti a na pilu do Týna dovézti. Celá obec dávala 33 liber příze a byla povinna sud vína dovézti. Čtyři zahradníci střídavě každý 1 měsíc chodili v poselství do Mikulova; když ale vrchnost zvláštního posla si najala, platili naň po 21 kr. Každý ze tří domkařů byl povinen nakáceti dva sáhy dříví nebo zaplatiti 24 kr. Dále připomíná urbář, že obec má pusté pole Slavkůvky na 5 m. a pastvisko Hejnici na 6 m., kterých společně užívají. R. 1774 byl Antonín Rochla na čís. 11. jmenován dědičným rychtářem, dán mu byl nálev piva a kořalky; za to platil robotní činže 1 r. 17 kr. 1$^1/_2$ d., válečnou daň na dvakrát po 56 kr. 1$^1/_2$ d. a byl povinen dovážeti sud vína a bráti za 8 r. ryb na prodej.

Do kostela patřili původně do Oseka, kamž faráři každý pololáník po 34 snopech rži a ovsa dával, a tito jakož i zahradníci po $^1/_2$ mázu másla. Z jednoho pole na 6 mír, kterého pololáníci užívali, dávali dvanáctý snop z každého druhu obilí, které si ale farář sám dovážeti povinen byl. Když r. 1787 byla v Dolním Újezdě zřízena duchovní správa, byli tam přifařeni. R. 1863 žádali za přifaření do Lipníka, což povoleno nebylo. R. 1875 postavili si na místě dřevěné zvonice kapli ke cti sv. Antonína Pad., v níž mše sv. sloužena bývá.

Ke škole patřili původně do Oseka, od r. 1787 do Dol. Újezda, od r. 1874 do Lipníka a od r. 1913 opět k Dolnímu Újezdu. R. 1848 vyhořela celá osada, r. 1861 6 č. R. 1902 a 1903 byla postižena krupobitím. Na choleru r. 1836 zemřelo 21 a r. 1866 2 osoby; r. 1907 řádila tu hlavnička.

Když v Lipníku založen byl cukrovar, pronajaty mu byly od 4 gruntů všechny polnosti a cukrovar koupil jiná 4 místa, tak že půl vsi mu patřilo. R. 1905 koupili občané prodaná 4 místa zpět. Poštou patří k Lipníku.

Dějiny. Již r. 1275 připomíná se Svrčoň z Trnavy. R. 1293 prodal Mikuláš, vévoda Opavský, Zbyslavovi z Bohuslavic Žákovice, Libosváry, a co mu patřilo v Trnávce. R. 1349 Jan z Kravař

prodal v Trnávce dvůr, který jeho služebník Býček držel, Pavlovi, měšťanu lipenskému, za 15 kop gr. a 1 kopu gr. roční činže, a podotýká, že Pavel právo emfytentické, řečené purgrecht, za $5^1/_2$ kopy gr. vykoupil. Při tom dvoře vyminil si Jan z Kravař pole patřící lidem v Horce a louku, kterou ponechal pro svůj dvůr v Horce a zvláštní pole za dvorem u řeky ležící, které se jmenuje Niva; Pavla ale sprostil všech robot.[1])

R. 1356 Bedřich, syn Vlašimův z Trnávky, prodal Petrovi, rychtáři lipenskému, ves Trnávku se dvory, lesy a vším příslušenstvím za 50 k. gr. R. 1374 Václav z Trnávky manželce své Elišce na dvoře popIužním 30 kop gr. věnem dal. Týž r. 1376, když Eliška věno své z desk vymazati dala, prodal Bohušovi z Drahotuš v Tr. dvůr popIužní s 2 lány a čtvrtí a s jedním osedlým poplatným, načež Bohuš t. r. toto zboží a $2^1/_2$ k. gr. ročního platu prodal Zdeňkovi z Čekyně, kterýžto manželce své Kunce r. 1381 na Čekyni, Trnávce a Lhotě Řivinově 140 kop gr. věnem dal. Diva z Čekyně r. 1382 prodal tuto část Trnávky Lackovi z Kravař, který ji přivtělil k Helštýnu.

Na druhé části této osady připomíná se ještě r. 1452 vladyka Beneš z Trnávky. Kdy tato část ke zboží Helštýnskému přidělena byla, neznámo. O soud Trnávky s Lipníkem r. 1678 viz Lipník.[2])

Tršice

(do Tršic, v Tršicích), městečko západně od Lipníka, leží v dolině po obou stranách říčky Olešnice. Náměstí má podobu široké ulice, v jejímž středu stojí radnice, několik stavení a v sev. části kostel (obr. 48., 49.). Z náměstí vedou tři okres. silnice. Nad náměstím k severu zámek olomucké metropol. kapitoly s přilehlými hospodářskými budovami a rybníkem. — Jméno odvozeno jest od zakladatele Trcha, jehož potomci slují Tršici.[3])

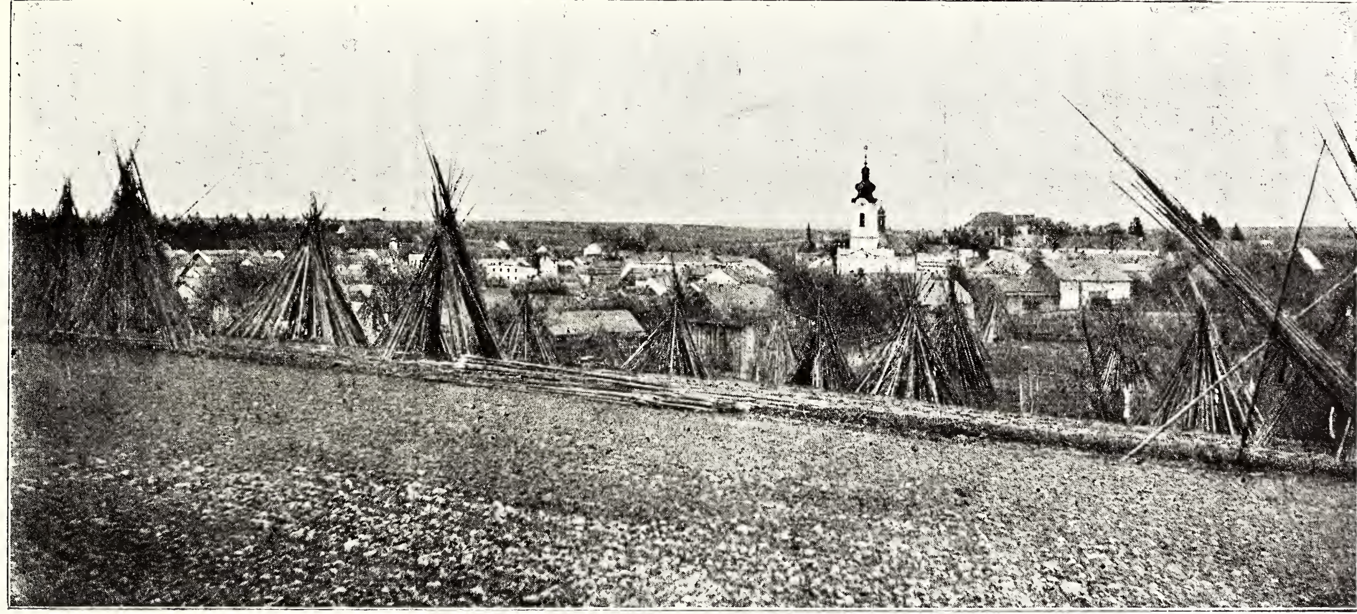
Místní trati: Malá a Hrubá strana, pod městečkem, Husí křivda, Chaloupky, Berčíkov, v Bránce, Nadymač, na Sýpkách.

---

[1]) Lipník, 21 září 1349.

[2]) C. D. M., IV., 118, 317; XV., 57. Z. d. O., I., 22; II., 20; III., 12, 23; IV., 7, 17. Kn. půh., III., 1424, 1450. A. Č., XVI., 120.

[3]) Odvozovati Tršice od Tržice, Tržiště není správným.

Obr. 48. Tršice (ze strany jižní).

Obr. 49. Pohled na Tršice (ze strany východní).

Samoty jsou Prostřední se 7 a Dolní mlýn s 9 obyv. R. 1794 bylo tu 95, r. 1900 190 čísel.

R. 1749 čítalo se zde 1107$^1/_8$ m. polí obdělaných, 214$^1/_8$ m. úhorů, 25$^1/_2$ m. zahrad; obec měla 76 m. pastvisk, 24 m. polí obdělaných, 10 m. úhorů a 115 m. lesa. Dle rektif. protokolu načítáno bylo poddanských polí obdělaných 1257 m., 17$^1/_2$ m. zahrad a 19 m. pustých polí; obec měla 143 m. pastvisk a 114$^1/_2$ m. lesa (u Hostinového dola 65$^1/_8$ m. a u Chrasta 49$^1/_2$ m.). Nyní se tu čítá 1410 ha, z toho poplatných 1363 ha (polí 644 ha, luk 46 ha, zahrad 18 ha, vinohradů [chmelínů] 29 ha, [nyní jsou mnohé zrušeny a v pole proměněny], pastvisk 21 ha a lesa 605 ha). Velkostatku patří 794·55 ha.

Již před rokem 1775 bylo děleno obecní pastvisko a les. I později dělili se občané o pozemky obecní; kolik každý dostal, není možno určiti.

Trati: (polní) Amerika, Bodejšky, Číhadla, Dolní pole, Farganík, Háj, Hostinův důl, Hošek, Housovec, Jezírka, Kamenec, Kopaniny, Kozáčky, Kříby přední a zadní, Mesla, Mesílka, na Kopcu, nad Bránky, nad Rybníky, Niva, Padělky, Padělíček, Podhorčí, Pořín, pod Lípou, Stádla, Tihelně, u Olešnice, u Pořína, u Pazdernice, Záhumenky, v Rybníku, za Dolním mlýnem, Zátěš, (lesní) Barvínkova seč, Bělá, Chrástka, Břehonušky, Lubaň, ve Šraňku. V letech 1749 a 1756 uvádějí se ještě trati: Hrabinovy, na Pěšnačce, na Kračině, na Lánech, na první a druhé Křivé, nad Záhejným, na Skálce, u Boží muky, u Chaloupek, u Kaple, u Pastviska, u Sušírny, za Hruškou, za Dvorcem, za Zámeckým rybníkem, za Vodinkou, za Vodičkou, za Budiškou.

Okolí Tršic jest v okrese místem na starožitnosti nejbohatším; r. 1872 na návrší směrem k Lipňanům objeveno bylo rozsáhlé pohřebiště, které dle soudu Wanklova pochází z posledních dob pohanských, a jehož nádoby representují ráz severomoravský. Na tomto pohřebišti vždy se zdarem kopali Dr. Wankel, Havelka, Wurm, Dr. Beda Dudík, J. Uhlíř, A. Telička, J. Bém a j. Hroby jsou založeny v řadách, na 3 kroky od sebe, v nichž nalezeny byly bronzové jehlice, nože,[1]) hliněné kroužky,

---

[1]) Zprávy komisse na přírodovědecké prozkoumání Moravy, oddělení praehistorické čís. 1, r. 1909 píší, že v Tršicích nalezen byl krásný, neobyčejně bohatě zdobený nůž z doby kultury slezské, v níž jsou nože řídky.

vejčitý amulet z hlíny s bronzovým úškem, skleněné perly, štěrchátka v podobě ptáčka a j. Na poli Hošek objevena byla osada s keramikou páskovanou. Nalezeny nožíky pazourkové, drtidla, sekery a j. U prostředního mlýna objeveno bylo osedliště z nejpozdější mladší doby. Též na poli za Hruškou nalezeno bylo několik popelnic. Mnoho až dosud jest neprozkoumáno.

V archivu obec. chová se pamětní kniha z r. 1830 založená tehdejším starostou Františkem Bémem a majestát císaře Františka, kterým se povolují obci čtyři výroční trhy (v úterý po Jménu Ježíš, ve středu po sv. Janu Nep., ve středu po Narození P. Marie a ve středu po sv. Martině).

R. 1794 bylo tu 613, r. 1900 1190 čes. a kat. obyv.

K nejstarším rodinám, které přes 100 let jsou na rodných domech, patří: Bemovy rody, Drápalova, Florykova. Janova, Prečanova, Vláčilova, Zamazalova, Závodníkova a Zdařilova.

Po válce 30leté načítáno 20 sedláků a 17 zahradníků. R. 1676 26 sedláků, 15 zahradníků, 10 selských a 19 zahradnických usedlostí pustých.

R. 1755 čítalo se 19 pololáníků, 20 zahradníků, 21 rustikálních domkařů, 13 domků výměnkářských, obec. jatky a 4 obec. domky.

K selské usedlosti se čítá 30 jiter, k chalupnické 20 měřic.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; chmel tršický jest daleko široko známým a hledaným, požívaje chvalné pověsti. Každoročně konají se v místě okázale trhy na chmel.[1]) Průkopníkem chmelařství jest zdejší rodák Ignác Floryk (nar. r. 1834), který již r. 1861 první chmelín založil. Byl literárně činným v oboru národohospodářském. R. 1883 zaujímaly chmelíny v Tršicích na 70 ha půdy, v okolí na 50 ha. Téhož r. založen spolek chmelařský pro Tršice a okolí, který r. 1899 organisován byl jako zemský chmelařský spolek. Florykovi dostalo se uznání tím, že byl zvolen starostou obce a též poslancem do zemského sněmu, kromě jiných úřadů, které všechny nezištně zastával.

---

[1]) Chmel tršický („moravský“) vyznamenává se krásnou barvou, dobrým složením hlávek, velkým množstvím moučky a jemnou vůní, tak že, co se vůně týče, nezůstává za chmelem žateckým. Tak píší o něm odborníci. Na mezinárodní výstavě ve Fürstenfeldě ve Štyrsku dostalo se mu těchto vyznamenání: 4 stříbrné medaile státní, 8 bronzových a 8 čestných diplomů.

Jednatelem spolku chmelařského byl učitel Donát, který též přispěl ku povznesení chmelařství a literárně činným byl.

V poslední době ale chmelařství pokleslo nadvýrobou, čímž ceny chmele poklesly, a že i v Německu chmel se pěstuje. Kdežto r. 1909 zabíral chmel v 92 obcích 624 ha plochy, r. 1913 jen 386 ha a r. 1915 312 ha.

Pěstuje se se zdarem i cukrovka.

V místě jsou: 3 řezníci, 4 pekaři, 5 hostinců, 6 kupců, 3 obuvníci, 3 krejčíři, 2 zámečníci, 6 stolařů, 2 kováři, 2 koláři, sedlář, soustružník, kominík, obchod papírem a knihami, 3 mlynáři a obchod umělým hnojivem.

Poddanské poměry. Jaké tu byly poddanské poměry, poznáváme ze stížnosti Tršických podané zemskému hejtmanovi r. 1463. Žalovali totiž na svého pána Nikodema z Bobolusk, že je obtěžuje, aby ročně 2 bečky vína dováželi a vyšenkovali, že jim káže více orati než jsou podle vyměření povinni, že musí obilí odvážeti a přivážeti, odkud jim káže, že musí drva sáhová dělati a více paliva voziti než jsou povinni, že manželky musí napřísti 3 lokty přediva, a co se konopí nebo lnu nedostává, ze svého dodati, že musí konopí tříti, že, když jedou do Olomouce, za panské peníze maso nakupovati musí, a potom maso od pána kupovati „a mnozí jsou sprosti, že tomu nerozumějí a neradi by v tom pána svého hněvali“; zahradníci nebo podsedníci že často chodí hnůj rozkydávati; když se rybníky loví, že pro zimu ve vodě státi nemohou, a tudíž žádají, aby jim botů rybářských půjčováno bylo; že ze čtvrti nejsou povinni více než po půl třetí kopě ročně nažiti, a žádají tudíž při tom zachovánu býti; též aby při tom zachováni byli ze čtvrti toliko po třech kopách obilí ozimního a jarního svážeti, a konečně, protože za hlásku plat dávají, aby hláskou obtěžováni nebyli. Komise od zemského hejtmana vyslaná naznala takto:[1])

Za vožení a vyšenkování 2 beček vína pánu ročně kopu gr. platiti mají; ze čtvrti třikrát do roka orati mají ve výměře, jakž prostřední čtvrt roli na Tršicku podle prutů na šířku a délku vyměřena jest; jeden prut aby na dědině a druhý u pána v zámku zůstával; ze čtvrti mají po 4 m. obilí ročně do Olomouce aneb tak daleko od Tršic odvézti anebo nakoupené přivézti; dříví mají

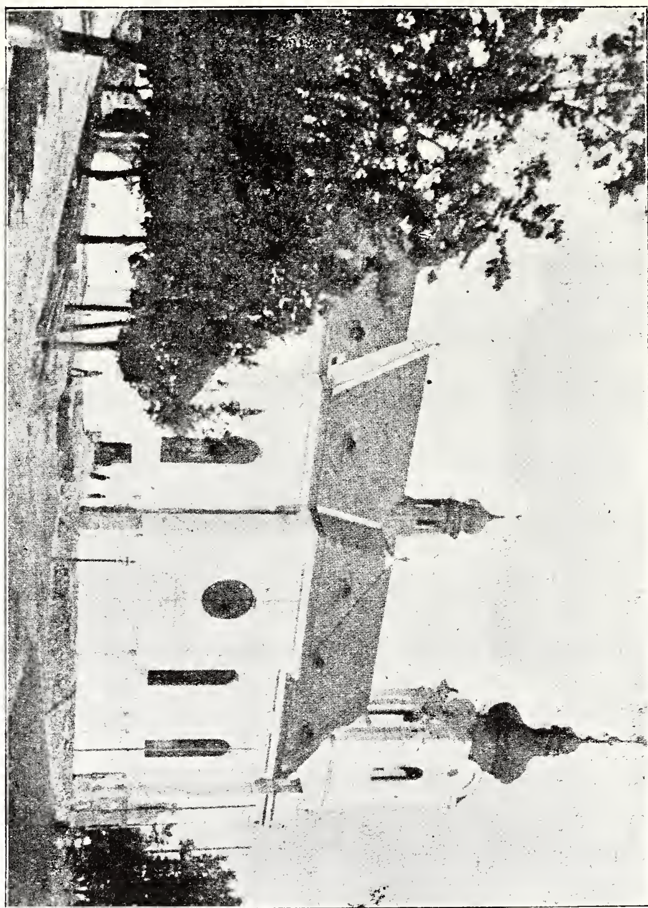
[1]) Na zámku v Tršicích, v neděli druhou v postě.

jeden sáh naroubati, nadělati a do kříže uložiti; paliva z každé čtvrti mají fůru slušně naberouce z hor panských přivézti; mají 3 lokty přediva odváděti, a nedostává-li se lnu nebo konopí, má pán dodati, a za každé 3 lokty přediva má jim pán po 1 gr. platiti; tři kyty konopí z panského má každá hospodyně natříti a pán má jim za to dáti jísti a píti podle slušnosti; kdo do Olomouce jede, má pánu pro kuchyň maso koupiti, než nejsou povinni masa od pána kupovati; podsedníci nebo zahradníci mají toliko jeden den ročně hnůj rozkydati; pán má při rybolovu škorně rybářské půjčovati; každý ze čtvrti má ročně $2^1/_2$ kopy obilí ozimního nažíti, svázati a v kopy složiti a ročně po 3 kopách obilí ozimního a jarního do stodoly panské svézti; nejsou povinni na hlásku choditi, leč by pána doma nebylo, a potřeba toho nastala, budou povinni po 2 neb 3 osobách na zámku dohlížeti, a kdyby v zemi jaká potýčka byla, jsou povinni jako jiní lidé pánům svým okolo zámku hlídati.

Dle dominikální fasse z r. 1750 platili o sv. Jiří 46 r. 30 kr. gruntovní činže, za předivo 10 r. $7^1/_2$ kr., za obnovení rady 7 r. 48 kr., o sv. Václavě gruntovní činže 50 r. $20^3/_4$ kr., o hodech 7 r. 48 kr., z domků 15 r., z kovárny 12 r. a odváděli 152 slepic a $2685^1/_2$ vejce. Devět řezníků z panství Tršického a Bystřického bylo povinno odváděti do Tršic 90 liber loje. Z krčmy v Tršicích se platilo 16 r., z mlýna zámeckého 45 r., z prostředního 40 r. a z dolního 45 r.; při dolním mlýně držela vrchnost stav; mlynář zámecký a prostřední dávali ročně po $^1/_2$ krmném vepři, dolní celého vepře. Pastýř toliko jeden byl roboty prost. Domkaři dominikální neplatili gruntovní činže, toliko po 2 r. domovní činže.

Duchovní správa. Kostel Narození bl. P. Marie stával již ve 14. stol. na náměstí a byl dle objevených zbytků gotických oken r. 1905 při bourání, v slohu got. R. 1642 byl Švedy vypálen a částečně pobořen; přestavbou původní sloh zrušen. R. 1758 dne 8. května byl Prusy vypálen, věž shořela a 2 zvony se rozlily. R. 1839 dne 9. července shořela kostelní střecha. R. 1882 dány nové hodiny. Jelikož kostel nedostačoval a byl velmi sešlý, vystavěn nynější v l. 1905—6 v barokovém slohu (obr. 50.); má 3 oltáře (hlavní nákladem far. Ferd. Plachého), na věži s hodinami 4 zvony (nejstarší z r. 1750). V zámku kaple P. Marie; v obvodu obce 3 Boží muky.

Na bývalém prastarém (přip. r. 1642) hřbitově, od obce příliš vzdáleném, kaple sv. Kunhuty; pochovávalo se na něm s poč. —1708, a z konce 18. stol. —1857, kdy byl nynější hřbitov zřízen. V 18. stol. kolem kostela stával hřbitov. V kapli hřbitovní

Obr. 50. Kostel v Tršicích.

se slouží jedenkrát do roka mše sv. — Jednopatrová fara na náměstí u kostela. Matriky počínají se r. 1666.

Prvně se připomíná r. 1374 farář Racek. Zdá se, že v XVI. stol. bylo v městečku hojně utrakvistů, kteří katolickému faráři platů nechtěli odváděti, tak že r. 1508 kapitola je na zaplacení desátků za 2 roky obnosem 50 kop gr. žalovala. R. 1539 jmenoval se farář Jan. R. 1560 Nikodém z Bobolusk na T., povolal sem za fa-

ráře utrakvistického kněze z Kokor, jehož jména neznáme, a vypudil odtud po 2 letech katolického faráře Šimona, který své pohledávky za farníky odevzdal biskupovi Markovi, který je nechal marně Nikodémem z Bobolusk vymáhati. Biskup žádal od Nikodéma, aby utrakvistického faráře do Olomouce ke zkoušce poslal; než nadarmo. R. 1600 jmenuje se farářem Josef Mateřický, za něhož r. 1611 působil zde jako katolický missionář František Babský, minorita z Olomouce; po obnově katolictví stal se farářem Kilian Novák, který r. 1613 na faru resignoval; po něm Jan Tančík. Jak dlouho tu působil není známo; ale jisto jest, že v l. 1621—1634 tu faráře nebylo a farnost tržická komendována k Penčicím, odkudž kněz každou neděli v Tršicích konati měl služby Boží, což se ale nedělo, jak ze stížnosti Doloplazských z r. 1638 na jevo jde. To bylo též příčinou, že Doloplazští nechtěli v odvetu povinné dávky faráři v Penčicích odváděti, a když tento je vymáhal, stěžovali si opět u konsistoře. Těmito stížnostmi byla konsistoř tou měrou obtěžována, že Doloplazským uložila pokutu 100 šir. gr. pro kostel v Tršicích. Když pak Švédi r. 1642 kostel v T. zničili, tu bylo farníkům tršickým až do Penčic do kostela choditi tak dlouho, až nový kostel dostavěn byl a fara, což se stalo asi r. 1662. Žádali totiž t. r. Tršičtí o faráře, a když žádosti jejich vyhověno nebylo, obrátili se poddaní z osad přifařených, k panství Veselskému slušících, na svého pána Jiřího Valeriana Podstatského z Prusinovic se žádostí, aby se za ně u konsistoře přimluvil, aby dostali buď vlastního faráře nebo místního kaplana. Tužba farníků tršických došla splnění teprve r. 1672, kdy T. od farnosti penčické odloučeny byly a vlastního faráře Tomáše Roberta dostaly.

Tomáš Robert vzdal se fary r. 1676. Z doby jeho pochází fasse o příjmech fary tršické, sepsaná r. 1672 ještě farářem Svobodou z Penčic, která vykazuje: všechny desátky ze rži a ovsa ve slámě činily dříve po 124 kopách každého obilí, nyní ale po 102 kopách. Od některých obyvatelů v Doloplazích dostával po 8 m. rži a ovsa, ze mlýna hambalkovského 1 m. režné mouky, z některých rolí v Lipňanech 12 gr.; pole měl 5 m. a louku na fůru sena. Za sýry bral po 5 kr., což činilo 6 r., od patrona dostával 2 provázky dříví a 3 bečky piva. Dávka patronova r. 1885 obnosem 3000 zl. vykoupena. R. 1775 míval od pololáníků v T. po $1\frac{1}{2}$ m. rži a $1\frac{1}{2}$ m. ovsa, od zahradníků po 12 sn. rži a 12

sn. ovsa a platy za sýr, jak dříve. Nástupci Tomáše Roberta byli: Jiří Beránek (1676—† 1686), za něhož kostel měl jmění rozpůjčeného mezi lidmi 3264 hř., Jan Nebožítek (—1709), Arnošt Halama rytíř z Gičina (—1719), Martin Pluskal (—† 1750), Tobiáš Kresta (—† 1770), František Drottner (—† 1791), František Bulín 1808—† 1819, jenž založil školní nadaci na knihy, Antonín Juříček (—† 1831), Libor Čech (1839—† 1860). Fr. Chalupa (—1875) Jan Oth (1893—1898). Za faráře Ferdinanda Plachého vyfařeny r. 1899 Doloplazy; před tím Daskabát a Výkleky. R. 1913 nastoupil Ferdinand Alexa.

Školství. Škola patří mezi nejstarší v okrese; připomíná se již r. 1622 a přiškoleny k ní bývaly Daskabát, Doloplazy, Lazničky, Lipňany, Přestavlky, Vacanovice, Výkleky, Svrčov a Zákřov. Pokud paměti sáhají, stávala stará školní budova na č. 28. až do r. 1845, kdy postavena byla na č. 126. nová školní budova, jež ustoupila r. 1896 nové jednopatrové budově na č. 183. Do r. 1835 byla jednotřídní, — r. 1884 dvojtřídní, od r. 1909 jest při třetí třídě pobočka.

Dle farní fasse z r. 1672 měl správce plat od obcí ke škole patřících a školní plat z dítek. Dle protokolu z r. 1779 dostával 7 kop 9 snopů rži, což mu dováženo bylo, z Výklek 2 r., z Daskabátu 1 r. 26 kr., od sedláků po 4 a od chalupníků po 2 vejcích; měl koledu a plat jako varhaník. Školní plat měsíční býval z dítěte 14 kr.; chudobné neplatily. Výkup za naturální dávky obnáší 603 zl., ač ještě r. 1856 za koledu 5 r. $26^2/_5$ kr. míval.

Jako správci školy jsou známi: Daniel Hužva 1666, který r. 1693 ještě žil: r. 1710 zemřeli Bernard Termann v lednu a o Vánocích František Kočí. V l. 1742—1787tých působil na škole Josef Böhm, za něhož r. 1778 vyškoleny Lazničky s Výklekami, Zákřovem a Svrčovem. Po něm nastoupil Jan Kočíř, za něhož r. 1789 odškoleny byly Doloplazy, kamž i dítky z Daskabátu do školy chodily. Max Kočíř (—1849), Ignác Hložek (—† 1864), Jan Koblížek (—1889), za něhož vyškoleny byly Lipňany a Vacanovice r. 1888.

Za Josefa Vilímka (—1912) byla r. 1909 živnostenská škola pokračovací otevřena, Emil Holeňa (1912—1915), za něhož zřízena měšťanská škola (1914); ředitelem jejím jmenován Bohumil Antonovič.

R. 1912 postavena byla zimní hospodářská (chmelařská) školní budova.

Spolky a pamětihodné události. R. 1861 založena byla Občanská beseda; jiné spolky: chmelařský, řemeslnický, hasický, lidumilů, Sokol, Orel, agrární dorost, Národní Jednota, odbor Ústřední Matice školské, všeodborové sdružení, okrašlovací. sv. Terezie, místní pojišťovna dobytka, rolnicko-mlékařské družstvo.

R. 1861 postavena radnice. R. 1863 uspořádána byla velká slavnost Cyrillo-Methodějská, která se opakovala ročně až do r. 1874. R. 1903 postavena byla rolnická mlékárna, r. 1911 založen byl obecní park na památku 60letého panování cís. Frant. Josefa I. Odvodnění pozemků provedeno bylo r. 1908. R. 1899 postavil chmelařský spolek tržnici, v níž se prodá ročně 2000—2500 q chmele.

V místě jest poštovní a telegrafní úřad.

Požáry 19. července 1830 a dne 10. září 1865 vyžádaly si velkých obětí. Při prvním shořelo 41 č. (s kostelem, farou, školou, zámkem a panskými budovami), při druhém požáru shořelo 56 č.

Na choleru zemřelo r. 1832 23, r. 1836 69 a r. 1866 21 osob.

Pádem dobytka r. 1845 zahynulo 65 kusů.

Povodně: 23./7. 1865, 10./8. 1874 a r. 1885. Škoda způsobená krupobitím 3./6. 1903 byla odhadnuta na 300.000 K. Dne 7. srpna 1914 průtrží mračen v noci rozvodnil se místní potok a odplavil několik stavení.

Znamenitější rodáci: V zámku narodil se 4. dubna 1774 Vincenc Grimm svob. pan ze Südenu, dobrodinec chudiny a farního chrámu Páně, kterému ve své závěti poručil 30.000 zl.

Hynek Florýk (nar. 25. února 1834) rolník, zakladatel moravského chmelařství.

Bohuslav Orel (vlastně Zdařil), nadějný virtuos na housle, nar. 1897.

Dějiny. R. 1251 dal biskup Bruno T., které patřily ke kostelu olomuckému, v manství svému panoši Berchtoldovi, který jako činži z toho zboží kapitole ž.to odváděti byl povinen.

Později byly T. majetkem rodu vladyčího. Tak r. 1282 připomíná se Oneš a r. 1359 Herš z T.[1]) R. 1360 dal Náhrad z T. své manželce Anně na T. 50 kop gr. věnem s podmínkou, že

---

[1]) V nekrologu kapitolním připomíná se, rok ale jest neznámý, že Sebek z Tršic dal kostelu kromě jiného 1 hř. Archiv f. österr. Geschichte 65, 477.

její dřívější věno a sice na T. 30 kop gr. a na Otěhřibech 20 kop gr. z desk bude vymazáno. R. 1364 platily T. v Olomouci $5^1/_2$ gr. mýtného. V těch dobách byly na T. dva rody, z nichž každý díl držel.

R. 1364 Liban a Zdeněk, bratři z T., zastavili za dluh 60 kop gr., který měli u Valentína z Přestavlk, 6 l. v T. a spolčili se násl. roku na své zboží v T. a v Bělé. R. 1368 vzpomíná se bratří Zdeňka, Racka a Dětřicha z T., z nichž poslednímu, který se psal též z Nitkovic, Kunka, svobodná, prodala 2 l. v T. i s pastvinami. Tito tři bratři t. r. Unce z Roštění prodali v T. dvůr, 3 l., podsedek, zahradu a j.; Racek pak a Zdeněk postoupili Anně z Kokor a jejímu manželovi Bohunkovi z Kožušan v T. věnem 2 l., 7 krčem, 6 zahrad, a k tomu přidali les na pálení a stavění, vše v ceně 200 kop gr. R. 1373 Racek a Dětřich, kněží bratři z T., prodali v T. Valentínovi z Přestavlk 7 l. poplatných, na nichž a na $2^1/_2$ čtvrti v Bystřici tento své manželce Elišce 180 kop gr. věnem dal a na vsi Bělé jí 10 kop gr. roč. platu pojistil. Jelikož ale zboží toto Zdeněk již dříve u židovky Liy v Olomouci zadlužil a rukojmími byli Unka z Penčic a Liban z T., byli tito r. 1374 pohnáni a narovnání učiněno takové, že Unka po roce židovku vyplatí a potom v T. se uváže. R. 1376 dali výše jmenovaní kněží bratři odpor, řkouce, že Liban nemá žádného práva na T. Toho r. Valentín z Přestavlk prodal oněch 7 l. markraběti a tento je dal lénem Unce z Majetína a jeho mužským potomkům. — Druhou část zboží Tršického drželi Medvídek z T. a Václav Rus z Doloplaz, který se též psal z T. Tito se svolením markraběte r. 1371 zaměnili s Unkou z Majetína a jeho synem Viknanem své zboží, totiž třetinu T., třetinu Bělé a třetinu rychty v Bělé za jeho zboží Svisedlice bez tří čtvrtí. Medvídek postoupil i své ostatní podíly na T. a Bělé témuž Unce, když byl mateři své Anně, manželce Vlčka z Rataj, věno vyplatil, ač Herš z Roketnice proti tomu oznámil, že Medvídek nemá tolik na vsi Bělé, že mu na ní toliko 2 díly, půllán a mlýniště patří. Unka z Majetína dal r. 1373 manželce syna svého Gertrudě 100 kop gr. na T. věnem a to tak, že její věno na Buku bylo z desk vymazáno, a Unka jí své věno na T., kteréž od Bohunka Saka z Kojišova a jeho manželky Anny toho r. koupil, totiž dvůr a 6 kop gr. platu dal. Tomu dal odpor bratr Anin Zdeněk z Kokor řka, že má lepší právo na T.

R. 1374 pohnal Unka z Majetína faráře tršického Racka, že mu nálezem panským rychta v T. patří, a že jej Racek se svým bratrem Zdeňkem u olomouckého žida Černocha zavadil, a dal přísud t. j. zaplatil poplatek za vyhranou při. Zároveň pohnal Libana z T., že mu drží třetinu rybníka. R. 1376 dosvědčil Unka, že dostal od markraběte Jošta v T. lénem 12 l., 4 krčmy, 2 zahrady a dvůr poplužní. Když pak r. 1377 Lia židovka a syn její Francelin z Olomouce, co jim soudem přiřknuto bylo, a nač zvedeni byli, totiž tvrz, mlýn, rybník a lesy v T., Unce prodali, byl tento jediným pánem na T.

R. 1384 dal Unka výše jmenované Gertrudě na mlýně a rybníku v T. a na dvou dílech vsi Bělé vyjímaje, co jest lénem, 120 kop gr. věnem k rukám Voka z Kravař. Tato r. 1398 zapsala na věně svém v T. Ješkovi Pušce z Kunštátu na lidech poplatných 2 kopy gr. ročního platu a Sulíkovi z Konice 1 kopu gr., načež na zboží své v T. vzala své dítky a později též i své bratry Bohuše a Jana ze Šumvaldu na spolek.

Tento spolek stal se příčinou dlouholetých sporů. Viknan totiž předešel smrtí otce svého Unku, a když zemřel, spadlo léno tršické i s podacím na markraběte Jošta, který je prodal roku 1405 Lackovi z Kravař, sprostiv zboží lenních závazků i dluhů židovských. Hned na to pohnal Oldřich Stoš z Bránic Lacka, že mu drží základ jeho T., kde on se zavázal židům za Viknana. Páni nalezli, že Stoš nemaje dostatečných průkazů půhon ztratil, nikoliv ale své právo. I Jan ze Šumvaldu pohnal Lacka, že mu drží zboží v T. Lacek z Kravař prodal r. 1406 toto zboží Václavovi Rusovi a Hanušovi, bratrům z Doloplaz. Tyto pohnali hned téhož roku Adam, kněz ze Šumvaldu, jako poručník dědiců po Bohuši ze Šumvaldu, a Adamek z Přestavlk; poslední že mu drží 9 l., které bratr jeho Valentín bez jeho svolení prodal, a které po smrti Valentinově naň spadly. Též Sulík z Konice pohnal bratry Václava a Hanuše z Doloplaz, že mu drží hřivnu platu v T., ježto mu Viknanová v jeho právu dala. Roku 1407 pohnal bratry z Doloplaz Erhard Puška z Kunštátu a opět Jan ze Šumvaldu. Týž Jan ze Šumvaldu r. 1409 vkladu odporoval, což se opětovalo v letech 1412 a 1414. Též syni Bohuše ze Šumvaldu Hynek a Bohuš dali do desk odpor vložiti. Než odpory ty byly marny.

Václav Rus z Doloplaz svým odpůrcům přímo neodpovídal,

nýbrž hájil se tím, že v letech 1408 a 1409 pohnal Petra z Kravař a z Plumlova a Petra ze Strážnice, kteří za Lacka ručili, že mu slíbili zboží Tršické čisté v desky vložiti a zpraviti, a naposledy pohnal r. 1414 samého Lacka, že mu měl zboží Tršické svobodné v desky vložiti.

R. 1407 dali Václav Rus z Doloplaz a z T. manželce své Anně z Krásna na 5 l., a Hanuš z Doloplaz a z T. manželce své Marketě též na 5 l. po $7^1/_2$ kopě gr. ročního platu věnem, což obé otec jejich Bušek z Krásna přijal. Nad to Václav se souhlasem Hanušovým Skonce, manželce Bedřicha z Krumsína, na 5 l. poplatných v T. 5 kop gr. ročního platu vykázal. Na to se Václav Rus, Aleš, Hanuš a Václav z Doloplaz na vše zboží své spolčili. R. 1412 Václav Rus ze zvláštní přízně se souhlasem Václava z Doloplaz dal ještě manželce své Anně na zboží Tršickém $2^1/_2$ kopy gr. ročního platu věnem.

R. 1437 Václav Rus a Hanuš prodali zboží Tršické Mladotě z Prusinovic, který manželce své Anežce z Roketnice na něm 36 kop gr. ročního platu vykázal. Mladotu téhož r. pohnal Hynek z Pornic, syn Bohuše ze Šumvaldu, že mu odkoupil základu a následujícího roku týmže pohonem jej pohnal Zbyněk z Moravan. Mladota z Prusinovic zase obžaloval r. 1447 Jana Maršálka z Hincendorfu a z Tučap, že mu slíbil za zprávu za zboží Tršické. Anežka, vdova po Mladotovi z Prusinovic, pohnala r. 1460 Jana Tunkla z Brníčka, že jí služebníci jeho otce přepadli v noci v mírné zemi tvrz tršickou, pobrali a drží. Marketa z Prusinovic, dcera Mladotova, vzala r. 1464 manžela svého Bohuslava z Kokor přes odpor Jana ze Železné na T. na spolek. Témuž Bohuslavovi postoupil r. 1466 Klement z Penčic dvůr zátěšský zvaný Piknov. R. 1480 vložil Bohuslav z Kokor druhé manželce své Marketě z Vrahovic na vsi a tvrzi T. 500 zl. uh. ku pravému jejímu věnnému právu.[1]) Týž Bohuslav, neznámo kdy, stěžuje si do Olomučanů, že mu proti zápisu dvůr v Kokorách spálili a dobytek mu i Tršickým pobrali.[2]) Bohuslav se synem svým Zavišem darovali kostelu sv. Michala v Olomouci roční činže z T. 10 kop gr.

Bohuslavův syn Záviš vzal r. 1499 strýce svého Hynka z Vrahovic na spolek na Tršickou tvrz a r. 1501 prodal mu,

[1]) Z. d. O., XIII. (netišt.), 19.

[2]) Bez data v A. S., II., č. 91.

jeho manželce Zuzaně z Prostějova a jeho dědicům tvrz a ves T. se dvorem a kostelním podacím, pustou ves Otěhřiby se dvorem, pustou ves Bělu, ves Zákřovice, ve které jest půl manství a půl dědictví i s dvorem a Zatěš se dvorem a příslušenstvím za 3.400 zl.[1]) Zuzana vzala r. 1514 syna svého Jana z Kunovic na hrad T. na spolek, který vše r. 1517 prodal Jetřichovi z Prusinovic na Podštátě.[2]) Tento r. 1520 prodal obyvatelům Tršic odúmrt tak, že mu o sv. Martině z každého sedliště dají husu vykrmenou,[3]) a brzo na to prodal toto zboží Jiříkovi Žabkovi z Limberka.[4])

Jiří Žabka r. 1525 učinil smlouvu záměnnou s olomuckou kapitolou, dle níž tato kus pastviska v Penčicích na založení rybníka postoupila, začež on Penčicím pastviska u Zákřova a za Treskem přikázal, od robot pánům tršickým osvobodil a se zavázal škody, které by rybník Penčickým způsobiti mohl, nahraditi.[5]) Na jeho žádost povýšil král Ludvík ves T. opětně na městys, dal mu všechna příslušná práva jako pivo, víno a pálené šenkovati, pivovary stavěti; povolil týdně v pondělí trh a od pondělka po sv. Kunhutě po celý týden výroční trh; dal mu právo pečetě a sice půl žlutého orla v poli barvy nebeské, pod ním dvě bílá břevna a pod tím žlutou žabku voskem černým.[6]) Jiřík Žabka zapsal r. 1530 manželce své Dorotě Neudekarce z Neudeku na městečku s jeho přísl. 800 kop gr. čes. ku pravému jejimu věnnému právu[7]), ale již r. 1532 prodal vše i s dvěma člověky v Laznikách Žibřidovi z Bobolusk[8]), manovi biskupskému, který své manželce Elišce z Vojslavic zapsal na městečku Tršicích 1400 zl., ku pravému věnnému právu.[9])

Jeho syn Nikodem r. 1566 okolo Nanebevstoupení Páně svou louku zvanou „Kvyčarovská“ zaměnil Matějovi Jakubicovi, dvořákovi v Horních Lazníkách, za dva kusy lesa „Vrakovy“

---

[1]) Tršice, v neděli květnou 1501.
[2]) Z. d. O., XVIII., 6.
[3]) Z. d. O., XXII., 7.
[4]) Tršice, v pátek den sv. Víta 1520.
[5]) Olomouc, v úterý po neděli Laetare 1525.
[6]) Pešt, pondělí po sv. Vincenci 1526.
[7]) Z. d. O., XXIII., 2.
[8]) Z. d. O., XXIII., 10.
[9]) Z. d. O., XXIII., 12.

a na „Skaliskách"[1]) a r. 1568 zapsal zámek i městečko s kost. podacím, mlýnem, dvorem a pivovarem, ves Otěhřiby, ve vsi Lasinkách 2 člověky, ves pustou Bělou, v. p. Zatiš, půl p. v. Zákřovska a vším přísl.[2]) biskupovi Vilémovi Prusinovskému za 9.000 zl., který toto zboží ke stolnímu statku biskupství připojil. Než dle psané cedule v neděli provodní r. 1568 na předhradí olomuckém shledáno, že Nikodem před prodejem zámek, pivovar a hospodářská stavení řádně obral. Pobralť stoly, stolice, ložnice, zámky, okovy s řetězi od studní a j. Při této příležitosti stěžovali si Tršičtí do Nikodema, že pivovar proti obdarování jest postaven na jejich gruntě, a že žádali za jeho zvedení; že jim odňal nivku a půl louky na Olešnici a k zámku připojil; že, když jej stěhovali, je stravou a koně obrokem nefedroval, že zůstal svým služebníkům dlužen, že jednotlivce utiskoval a mnohé jiné.

Vilém Prusinovský ještě téhož roku přenechal Tršické zboží kapitole za to, že mu odstoupila Prasklice, Křečkovice, Podbřežice a Vlaštovičky.[3]) Než zdá se, že záměna tato na ten čas zůstala pouze na papíře. Neboť r. 1577 třetí nástupce Viléma Prusinovského, biskup Jan z Telče, při sv. Janě Křt. na sněmě v Olomouci činí s Hynkem Bruntálským z Vrbna a na Bystřici, který jako man biskupský T. dědičně držel, smlouvu o statek Tršický, aby bylo manství s něho přeneseno, a aby statek Tršický se Vsí Novou čili Daskabátem patřil ke stolnímu statku biskupství. Za to dal Hynkovi Varhošť. Tato smlouva byla r. 1581 v pondělí před památkou sv. Fabiana a Šebestiana v Olomouci na sněmě v desky zapsána. V kterém roce se stalo zboží Tršické statkem kapitolním, nelze s jistotou udati.

V zámku (obr. 51.) v T. bývali až do r. 1848 vrchnostenští úředníci. Od té doby najímají si jej olomučtí kanovníci pro letní pobyt. Za barona Königsbrunna († 1880) byl zámek opraven a zřízen při něm park.

R. 1820 dostalo se Tršicím práva výročních trhů.

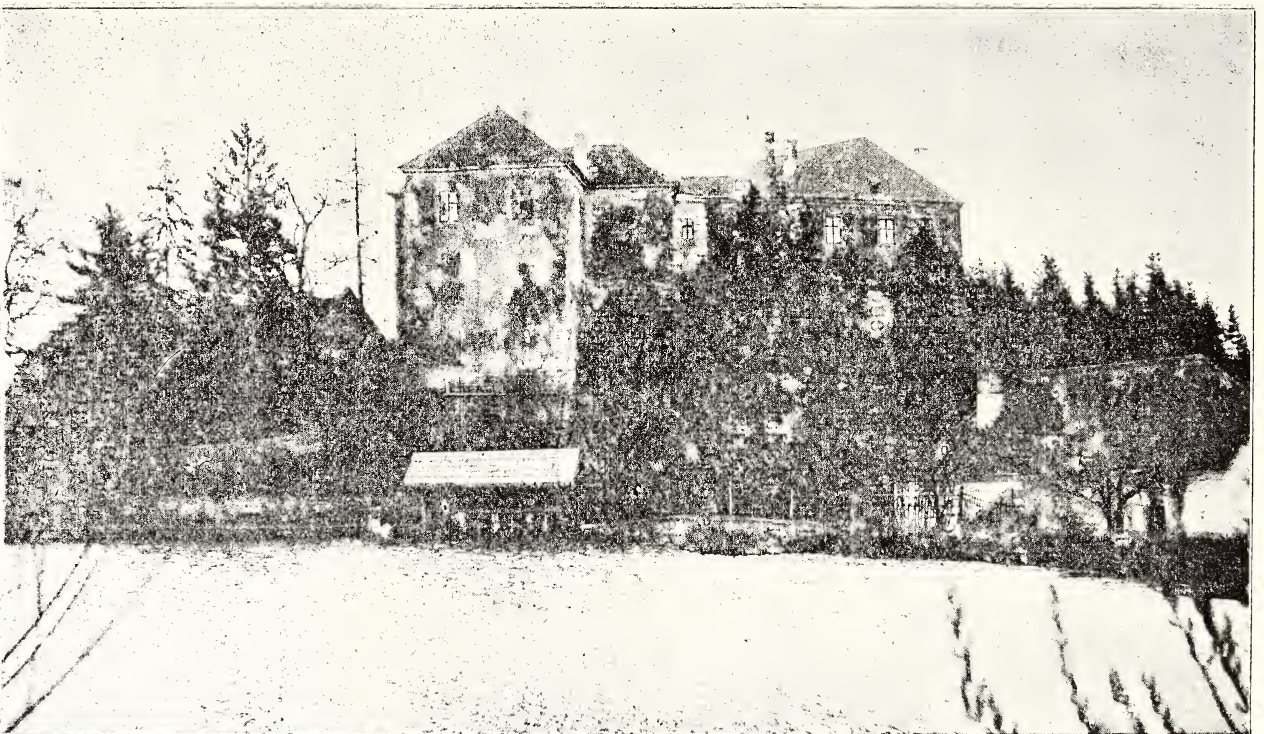
V obvodu této obce leží pusté vsi **Bělá** a **Zatěš.** O **Bělé** stala se častější zmínka v dějinách Tršic. K tomu dlužno ještě dodati, že r. 1383 uvádí se jako bývalý rychtář z Bělé Haynlin.

---

[1]) Olomouc, čtvrtek po Navštívení P. Marie 1572,

[2]) Z. d. O., XXVIII., 11.

[3]) List na to bez místa, v úterý den sv. Petra a Pavla 1568.

Obr. 51. Zámek v Tršicích.

R. 1399 připomíná se Jan z Bělé, kterému Jan Mráz, biskup olomucký, dal pro jeho zásluhy ves Bilovice lénem. (Schriften der hist. stat. Sektion 1895 str. 9.), a r. 1408 Sudek ze Zákřovic přijal Annu, svou dceru, a manžela jejího Jana ze Smržova, purkrabího na Bělé, na spolek.

Zatěš patřil vladykám z Penčic. R. 1356 Matěj ze Zatěšic bratrovi svému Filipovi z Penčic prodal vše, co měl v Zatěšicích, za 18 kop g. Témuž prodal Valentín z Přestavlk vše, co v té vsi měl. Filip z Penčic r. 1381 manželce své Bohunce dal na Penčičkách a na $1/4$ díle vsi Zatěše 25 kop gr. věnem a t. r. Dománek z Penčiček manželce své Elišce dal na Penčičkách a na $1/4$ dílu lesa Zatěše 25 kop gr. věnem. R. 1389 týž Dománek dal druhé manželce své Evě na půl vsi Zatěše, dvoře a podsedku 25 kop gr. věnem a převedl věno její z Penčiček na Zatěš. R. 1391 Viknan z Majetína prodal Valentínovi z Přestavlk čtvrtinu Zatěše, jak to dostal od markraběte Jošta. Eva, vdova po Dománkovi, přijala r. 1407 své dítky a dítky Otíka z Penčic na své věno v Zatěši na spolek. R. 1446 prodal Ješek z Penčic Filipovi, bratrovi svému, mimo jiné též $1/4$ dvora v Zatěši. R. 1448 dal Mikeš z Lazniček Václavovi z Lazniček lučenu zvanou Zatěšov. R. 1465 prodali Vít a Klement z Penčic dvůr Zatěš s příslušenstvím Bohuslavovi z Kokor a z Ţršic za 180 zl. uh.[1]) Od té doby patří k Ţršicím.[2])

Tupec

(do Tupce), samostatná katastrální a politická obec, leží sz. Lipníka na mírném svahu po obou stranách okresní silnice, ale přece bez ladu a skladu.

---

[1]) Přerov, v sobotu den sv. Václava 1465.

[2]) C. D. M., IV., 207; IX., 241, 336; X., 82; XI., 287; XII., 170; XV., 94; Z. d. O., I., 22, 36, 43, 45, 57, 60; II., 1, 3, 12, 14, 69, 70; III., 16, 18, 29; IV., 8, 13, 33: VI., 11, 23, 60; VII., 9, 23, 24, 27, 29, 30, 33, 46; VIII., 15; X., 7, 20, 35, 57; XI., 3, 21; XII., 19, 21, 33; XVI., 13, 23; XVII., 24; XVIII., 6; XXII., 7; XXIII., 2, 10, 12; XXVIII., 11; XXIX., 46. Kn. půh., I., 81, 156, 168, 169, 172, 318; přísud č. 81, 172, 318, 441, 529, 749, 956; II., 315, 383; III., 356, 516, 855; IV., 229; V., 169; Č. M. M., 1878, str. 169. a roč. 27. str. 299. Čas. Ol. Mus., 1886, str. 35, 1887; str. 88, 1892, str. 101, 1896, str. 62. Arch. Sel., II., č. 91. Slavík, Morava, str. 213.

Uprostřed návsi (obr. 52.) kaple.

K obci patří železniční domek.

Místní trať: Ulička.

R. 1794 bylo zde 28, r. 1900 36 č.

Dle katastru z r. 1749 čítalo se ve vsi poddanských polí obdělaných 42 m., pastvisk $5^6/_8$ m. a obec. pastviska 2 m. Nyní činí katastr 249 ha, z toho poplatných 240 h (polí 203 ha, luk 18 ha, zahrad 15 ha, pastvisk 4·19 ha). Velkostatku patří 166·76 ha. Obec. polí 4·19 ha a pastvisk 5·18 ha. R. 1867 zaměnila obec svůj pozemek za vrchnostenský, kterýžto byl potom tím způsobem rozdělen, že zahradníci, jichž jest 11, dostali po 3 m., a domkaři společně dostali jeden díl zahradnický.

Trati: Dílnice, Dolinky, Dubina, Hrušky a u Lípy, Hůra, Kelišky, Klč, Kopaniny, na Koutě, Luběň, nad Luběnou, Mokř, Okrouhla, Ouzky, Ovčárny, Roubanina, Široky, za Uličkou, za Vápenkou, Výměny.

R. 1794 166, r. 1900 243 čes. a kat. obyv.

Nejstarší rod, který zároveň přes 100 let drží rodný dům, jest Hlobilův.

R. 1609 bylo zde 11 zahradníků a 3 chalupníci. Po válce 30leté staroosedlých 9, 3 nově osedlí, 3 domky r. 1665 nově postavené měly 3 achtele lánu. R. 1775 načítáno 11 zahradníků, 14 domkařů bez polí a 4 domky patřící k Dol. Újezdu. K zahradnické usedlosti patří 25 m., k domkařské 2—16 m. Obyvatelé živí se polním hospodářstvím. Část nachází živnost při panském dvoře a ve skalách.

V obci jsou 2 hostince, pokrývač a obuvník.

Poměry poddanské. R. 1609 platili: gruntovní činže 4 r. 18 gr. $6^1/_2$ d., za 7 kop a 20 vajec 1 r. 17 gr. 1 d., za robotu a z pastviska 2 r. 2 gr. 6 d., za 44 slepice 2 r. 28 gr., z rolí 2 r., a dávali 34 m. ovsa ospového. Chalupníci platili toliko činži gruntovní a z kluči.

R. 1700 dávali osadníci gruntovní činže 12 r. 30 kr. 3 d., za vejce 2 r. 28 kr. 3 d., za slepice 5 r. 8 kr., z luk a pastvin 4 r. 29 kr. 5 d. a dřevní činže 6 r. 29 kr. 4 d. a dávali 500 kusů šindela, 11 kop pícních otýpek pro ovce, přediva $28^1/_2$ libry (každý $^1/_2$ kusa nebo $6^1/_2$ kr.); kupovali ryb za 5 r. a o hodech krávu.

Roboty konali toliko pěší buď při svém dvoře, nebo kde bylo třeba. Domkaři platili za robotu po 1 r. 24 kr. a roboto-

Obr. 52. Na návsi v Tupci.

vali po 2 dnech ve žních. Domkaři patřící k Dol. Újezdu platili robotní činže po 1 r., robotovali po dvou dnech ve žních a byli povinni nadělati každý dva sáhy dříví. R. 1776 bylo dovoleno zahradníkům dobytek svůj společně s panským pásti, zač jim ale ročně žádati bylo. Sedm zahradníků tupeckých robotovalo od sv. Jana do sv. Václava po 5 dnech týdně; mělo ale z milosti týdně jeden den darovaný. Ostatní čas robotovali po 2 dnech týdně.

Ke kostelu patřili původně do Oseka, kamž místo desátku odváděli 6 mázův a 2 žejdlíky rozpuštěného másla. Když r. 1787 byla v Dol. Újezdě zřízena duchovní správa, byli tam přifařeni.

Do školy chodili též do Oseka, od r. 1788 do Dol. Újezda. R. 1908 na oslavu 60letého jubilea panování císaře Frant. Jos. I. postavili si přízemní jednotřídní školu za vsí, jejímž prvním správcem jmenován byl Antonín Zamazal.

Spolků v obci není. Poštou patří T. k Dol. Újezdu.

R. 1903 3. června a r. 1912 9. července zničilo krupobití osení.

Požáry jsou zaznamenány: r. 1850 vyhořelo 8 č., r. 1855 24 č., r. 1858 dvůr, r. 1862 3 č. a r. 1863 7 č.

Na choleru zemřelo r. 1836 8 a r. 1866 5 osob.

R. 1895 zřízen byl v obci vodovod.

Dějiny. Tupec měl své vladyčí rody. R. 1275 připomíná se Ratibor z T. V následujícím století bývaly v T. dva dvory a tudíž i různí majitelé.

Na jednom seděl Přibyslav z T., který r. 1353 prodal $1^1/_2$ l. s lesy Vítovi z T. a jeho manželce Budislavě za 16 kop gr. Vít z Tupce, který koupil r. 1371 od Mojžíše z Chylce v Laznikách dvůr poplužní, a od Mikeše Kvašovce z Lazniček též dvůr poplužní, prodal t. r. Kuníkovi z Drahotuš v T. onen první dvůr, 7 čtvrtí poplatných a 2 podsedky se vším přísl., načež tento 100 kop gr. věna Markety, vdovy po Litoldovi z Pavlovic, převedl z Pavlovic na T., z kteréhož věna ona 80 kop Bohušovi z Drahotuš a 20 kop své dceři Kačně postoupila. Kačna těchto 20 kop r. 1377 zřekla se ve prospěch Bohuše z Drahotuš. Témuž Bohušovi prodal r. 1371 Oldřich z Prosenic v Chylci a v T. $2^3/_4$ l. a zahradu. Bohuš vzal na své zboží v T. Jana, bratra svého, na spolek, a prodal r. 1381 Matějovi a Mikulášovi z Moravičan $1^1/_2$ l. v T.

R. 1373 připomínají se též Dluhomil a Mikuláš z T., synové Vojslavy z T. Dluhomil dal manželce své Anně r. 1377 na polovici dvora a zahrad v T. věnem $22^1/_2$ kop gr. Manželka po jeho smrti provdala se za Jiříka z Hrušic a prodala věno své v T. výše jmenovaným Matějovi a Mikulášovi z Moravičan.

Mikuláš z T. dal manželce své Vichně na druhé polovici dvora na nadbytě, zahradě a velké louce za souhlasu Velislava z Lazniček 25 kop gr. věnem. Po smrti Mikulášově provdala se Vichna za Štěpána z Týnce, kteréhož r. 1397 vzala na věno své na spolek. Týž pohnal t. r. vdovu po Ondřeji z T., že měl mu dáti zapsati louky a ona překážela. Milota z Lazniček převedl r. 1399 věno Vichnino na lán poplatný a mlýn v Lazničkách a prodal zboží její v T. Janovi z Vladyčího Újezda, který věno manželky své Anny 16 kop gr. převedl z Vladyčího Újezda na T., a kdyby co scházelo, má se doplniti z druhé polovice dvora. Jan z T., bratr Anin, to přijal.

Jan z T. pohnal r. 1406 markraběte Jošta, že mu držel zbožíčko jeho Bohuslavice nad Lipníkem. Jan z T. měl za manželku Ofku, která r. 1407 se s ním sloučila na půl dvora svobodného, kdež měla 10 kop gr. věnem. Této Ofce Anna, vdova po Janovi z Lazník, prodala r. 1415 své věnné právo, které měla v T. na polovici lánu a 2 loukách, načež Ofka vzala manžela svého na spolek na svobodný dvůr, 2 zahrady a j., co v Dolním T. měla. Když Jan zemřel, prodala r. 1417 Ofka své věnné právo na svobodném dvoře 15 kop gr. Oldřichovi z Vladyčího Újezda, a vzala r. 1420 druhého manžela Bartoně na spolek. Proti tomu spolku dala Dorota, vdova po Litoldovi z T., odpor, řkouc, že ona má právo na dědičné zboží v T. Na tomto zboží připomíná se r. 1437 Mikuláš z T., kterého jeho manželka Marketa z Vinar vzala na spolek na dvůr ve Vinarech. R. 1446 pohnala Marketa z T. a z Moštěnice Mikuláše z T., že jí drží dolní dvůr v T., její dědictví.

R. 1447 Mikuláš z T. dal druhé manželce své Ofce ze Lhoty na dvoře a příslušenství v T. věnem 75 kop gr. a ustanovil ji poručnicí svých dítek, pokud zůstane vdovou. Kdyby se ale vdala, má býti poručníkem jeho dítek Jan Diva ze Šišmy, který jí věno vyplatí.

R. 1452 prodal Mikuláš z T. Křižíkovi z T., kterýžto se již r. 1446 připomíná ve Vladyčím Újezdě, 1 lán s dvěma poddanými

(člověky) a příslušenstvím za 80 kop gr. R. 1466 Křižík z T. postoupil Mikulášovi z T. šest čtvrtí pole v T.

R. 1510 Jan z Svrčova a na Tupci vložil manželce své Elišce z Kokor 150 zl. ku pravému jejímu věnnému právu[1]) na T., kteréž Petr ze Svrčova přijal. R. 1523 Mikuláš z T. a ze Svrčova prodal tvrz a ves T. za 1.200 k. gr. míš. Janovi z Pernštýna, od kteréž doby tato část patřila k Helštýnu.

Na jiné části T. připomíná se r. 1384 Petřík z Petřvaldu, na němž Diva z Čekyně 2 kopy gr., které na $1^1/_4$ l. v T. pojištěny byly, právem dobyl, a ihned Viknanovi a otci jeho Unce z Majetína daroval. R. 1389 Bareš Čihovka rytíř z Čihovic, Viknan z Majetína, Protivec z Čekyně a Štěpán z Dobronic, rukojmí za věno, převedli věno Cecilie, manželky Petříka z T., 100 kop gr. z Buku na T., na dvůr, na 5 čtvrtí poplatných, 2 podsedky a půl vsi Židlochova. R. 1402 Jan a Václav, bratři z Čihovic, slíbili Petříkovi z Petřvaldu a jeho synům Hynkovi a Jiříkovi, jimž dvůr v T. za $27^1/_2$ k. gr. prodali, že jej v desky vloží. R. 1406 Jiřík ze Žeranovic dal manželce své Ofce v T. na dvoře svobodném a polovici krčmy $37^1/_2$ k. gr. věnem a Diva ze Šišmy to přijal.

R. 1417 Katruše z T. vzala na spolek manžela svého Jana z Vladyčího Újezda na svůj dvůr v T. Tomuto spolku dal jménem královým odpor Václav Rechenberk a pohnal Katruši, že mu drží dvůr, který mu králova Milost dala. R. 1418 pohnala Dorota z T. Jana z T., že jí v T. odkoupil dědictví bez její vůle a ona jest toho zpupnou dědičkou od svých erbů. Katruše vzala r. 1418 manžela svého na spolek na své zboží ve Vladyčím Újezdě, totiž na dvůr dědičný o 3 čtvrtích a podsedek. Proto jej Hynek z Petřvaldu r. 1419 pohnal, že mu drží v T. 6 čtvrtí, v Újezdě Vladyčím dvůr a zahradu, a pohnal též jeho manželku Katruši, že jej na spolek vzala a jemu v desky kladla, ježto sama ničeho v deskách nemá. O Katruši děje se naposledy zmínka r. 1437, že byla přivezena nemocná do Olomouce, a že muž jí prosil roku nemocného.

R. 1437 byla tato část majetkem Pardusa z Petřvaldu a z T., po němž ji držel Jan, syn jeho, který r. 1480 pohnal Pavla, syna Tomečkova z Dol. Újezda. že mu drží dvůr v Dol. Újezdě. Tento Jan psal se r. 1491 Jan Tupecký z Petřvaldu a r. 1500 urozený pán Jan Tupecký. R. 1560 držel toto zboží

---

[1]) Z d. O., XVII., 9.

pan Vilém Syřínek. Hynek z Vrbna, pán na Helfštýně, držel již celou ves, zrušil staré dvory a postavil nový.

Mimo výše jmenované připomínají se z rodu vladyk z T.: r. 1406 Michal z T., Křištan z T. a Anna z T., provdaná za Všebora z Rájce.

R. 1864 vykoupila vrchnost právo pastevní.[1])

Týn

(do Týna, v Týně), samostatná katastrální a politická obec, jv. Lipníka na úpatí a svahu hory Helštýnu, na levém břehu Bečvy (obr. 53). Původní dědina tvoří ulici, podobně i Novosady. Jiné místní trati: Kopánky, Zakostelí a Báchorňa mají domy roztroušeny.

V místě jest pouze dvůr; k obci patří samoty Helštýn a Prostřední mlýn.

R. 1794 měl 65, r. 1900 120 domů, ale 124 čísel, z nichž 4 čísla Bečvou byla odplavena. Na Novosadech jsou před domy zahrádky, uprostřed dědiny rybníček. Pro svou polohu a blízké lesy jest obec oblíbeným výletním místem a pobytem zvláště Vídeňákův.

R. 1749 čítalo se tu poddaných polí obdělaných $244^2/_8$ m., úhorů $29^6/_8$ m., zahrad 32 m. Obec měla 11 m. polí a 80 m. pastvisk. Dle rectif. protokolu bylo tu polí 417 m. I. a II. tř. Nyní se čítá 1202 ha, z toho poplatných 1176 ha (polí 245 ha, luk 8 ha 90 a, zahrad 27 ha, pastvisk 28 ha, lesa 867 ha.) Z toho patří velkostatku 960 ha 67 a.

Majetek obecní obnášel r. 1830 148 jiter 949 □°. Na základě dílčí listiny z r. 1879 byla část obec. pozemků rozdělena tak, že 23 zahradníků dostalo po $3^1/_2$ m, 27 rustikálních domkařů po 1 m a 24 dominikální domkaři, mlynáři, škola a palírna po $^1/_2$ m. Po dělení zůstalo obci 89 j. 610 □°.

---

[1]) C. d. M., IV., 118; XIII., 228. Z. d. O., I., 12; II., 2, 34, 68, 70; III., 34; IV., 12, 34, 36; VI., 9, 23, 52, 68, 69; VII., 19, 32; VIII., 36, 38; IX., 9, 10, 14, 34; X., 10, 11, 40; XI., 25; XVII., 9; Kn. půh., I., 224, 376, 509; II., 659, 808, 975—977; III., 435, 802. A. Č., XX., 318. Č. M. M., 19, 22. Blahut, kterého Wolný I., 275. uvádí, nebyl z Tupce nýbrž z Tupes.

Obr. 53. Celkový pohled na Týn pod Helštýnem.

Trati polní: Březí, Březovy, Bezděkov, Mezi Debří, Hrachovy, Jezero, Kalabovská, Kopaniny, Kopánky, Kratiny, Kouty, Kuče, Kutišov, V Loukách, Mesla, Obory, Příčky, Roubaniny, Různo, Růženy, pod Stavem, Svinec, Výstřelovská, Záhonky, Záruby, Závodí, Závrbek, Zlechov, Zvolenka, Žabinky, (lesní) Barvínková, Černá Debře, Dřínová, Hanáčka, Helštýn, Hlavačka, Hrabina, Káňova alije, Kozí hřbet, Krásnica, Kutalka, Neskoříkův důl, u Oběšeného, u Obrázka, Pivný potůček, Plošťkova, Pohanec, Slavíčská, Suchý důl, Svinec, u Vypáleného, Záhorka, Žukyně.

Na Pohanci jakož i v lese směrem k Soběchlebům, kdež jsou žárové hroby kultury lužické, nalezeny byly pazourková sekyra, obuch z hadce, popelnice s kostmi a jiné věci z mladší doby kamenné. — V archivu obec. nachází se stará gruntovní kniha z r. 1688—1757; ostatní památky shořely koncem 18 stol.

R. 1794 bylo 430, r. 1900 765 čes. a kat. obyv. až na 6 židů.

K nejstarším rodům patří Šlosarův; přes 100 let drží rodné domy Vybíral, Ryška, Rochla, Výstřela a Vacula. R. 1609 se čítalo 22 zahradníků a domek na Rybářích, po válce 30leté 22 zahradníků, kteří měli po 7½ m., a dohromady činžovních polí 104 m. Dle urbariální fasse z r. 1775 s rychtářem 24 zahradníků a 19 domkařů. K zahradnické usedlosti čítá se 30 m, rustikální domkaři mají po 1 m. a dominikální po ½ m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; většina nachází živnost v lomech, v průmyslových závodech, v lese a při řemeslech.

V místě jest 6 hostinců, 2 kramáři, řezník, zednický mistr, pekařství, 2 kováři, kolář, 3 stolaři, 2 krejčí, 2 obuvníci, zahradnictví a obchod dřívím. Průmyslové závody, které tu byly, zanikly: parní pila v době nejnovější, pivovar a palírna na konci 19. století. Dříve již zanikly koželužna, olejna a bělidla; sladovna zanikla po vyhoření r. 1911 a mlýn Molovský r. 1912 též po ohni. Nejnověji povstala výroba zboží cementového.

Poměry poddanské. R. 1609 platili gruntovní činže 14 r. 7½ gr. 3½ d., za odúmrt 24 gr. 2½ d., za 3 kopy a 40 vajec 23 gr. 4 d., za kopaniny 19 r. 15 gr., za chmel 1 r. 10 gr., za spilku 16 gr. 2 d., za hlásku 20 r.; dávali 1 kopu 33 slepic platových a pastevních, 69 m. ovsa pastevního, a byli povinni sloužiti v kuchyni na Helštýně a choditi v poselství. Od r. 1606 platili ze včelína pod Týnským pastviskem 6 gr. A jelikož jim Jiří Bruntálský r. 1604 vzal Závrbek na chmelinec a místo toho

louku jim dal, platili z ní 2 r., tak že celkový roční plat obnášel 65 r. 13 gr. $4^1/_2$ d. Týž Jiří propustil je r. 1609 z povinností hlásek, sloužení při kuchyni a chození v poselství za roční plat od každého 1 r. Zůstali ale povinni ostatní roboty konati a každý ročně z přediva panského hodné půlštuky napřísti a v čas na hrad Helštýn odváděti.[1])

R. 1700 platili gruntovní činže 16 r. 56 kr. 1 d., na stavy 14 r., za odúmrt 51 kr. $4^1/_2$ d., za vejce 1 r. 26 kr. $1^1/_2$ d., za slepice 10 r. 58 kr., z luk a kopanin 35 r. 23 kr. 5 d., za hlásku 14 r. 36 kr., listovní 12 r. 15 kr., vodní 9 r. 13 kr., dřevní 13 r. 36 kr. 2 d., z olejny 14 r.; dávali 72 m. ovsa, 1000 kusů šindele, 9 kop otýpek pícních pro ovce do Lipníka, a kde třeba bylo, a přediva $59^1/_4$ libry, brali ryb za 4—5 r. a na hody 1—2 krávy. Rychtář, který nerobotoval, vozil ročně sud vína. Domkaři žali obilí a louky, robotovali při dvoře, pivovaře a na Helštýně, při sušírně, na len a bělidlech. Zahradníci konali roboty jako jiní zahradníci na panství a byli povinni po pořádku voziti deputátní pivo do zámku a knížecího špitálu.

Duchovní správa. Pokud známo, byla přifařena obec do Hlinska; když Hlinsko bylo filiálkou lipenskou ve stol. 17., odváděli faráři lipenskému místo desátku 6 r. (rychtář, starosta a dva radní neplatili ničeho, ostatních 20 zahradníků po 18 kr.) a 20 slepic. První dávka (desátek) není do dneška vykoupena, druhá teprv za faráře Wagnera.

R. 1707 postavili si Týnští hřbitov, r. 1733 kapli P. Marie; věž od r. 1777, rozšíření o apsidu z r. 1847 (obr. 54.). Jelikož hřbitov kolem kaple nedostačoval, zřízen r. 1898 nový.

Poněvadž pro rozvodnění Bečvy docházka do kostela v Lipníku často byla nemožna, složil Josef Cikán, obroční na Helfštýně, r. 1784 na zřízení duchovní správy v Týně 4000 zl. Protože úroky na kongruu nestačily, byl kapitál úrokován, až by dosáhl patřičné výše. Jelikož ale ze zrušených klášterů bylo dosti kněží bez místa, dosazen sem r. 1785 zašovský extrinitář František Knop, který se ubytoval v budově určené pro školu na č. 12. V té době od farníků byla postavena přízemní fara. Od r. 1788—1799 zde působil býv. řeholník Viktor Walter, po něm Kazimír Jakobon, býv. kapucín, za něhož r. 1805 samostatná duchovní

[1]) Na Lipníku, dne 16. prosince 1609.

správa byla zřízena. Když r. 1811 peníze na $1/_5$ padly, měla býti duchovní správa zrušena; ježto ale duchovní ustoupiti nechtěl, zůstala až do jeho odchodu r. 1832. Po císařském nařízení z r. 1835 opravena fara; r. 1840 nastoupil samostatný duchovní správce Karel Mück, který zde působil až do r. 1848. Z nástupců déle působili: František Bajer (—1860), Antonín Jurčík (—† 1871).

Obr. 54. Farní kostel v Týně.

Dále Jan Baďura 1892—1901; dr. František Přikryl (1901—1912), horlivý badatel starožitností a spisovatel; vydával 6 ročníků „Zahorské kroniky", sepsal „Vzpomínky sv. Cyrila a Methoda v památkách starožitných na Moravě" (1905), „Sv. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku" (1907), „Zlomek zeměpisný z IX. stol. v král. státní bibliotéce v Mnichově o zemích Slovanů (1910); pro tisk připraveno: Památky sv. Cyrila a Methoda v Europě"; od 1914 Narcis Dvořák.

Školství. Do školy chodilo se (—1787) do Lipníka, kdy zřízena v místě samostatná jednotřídní škola, od r. 1892 dvojtřídka. Jsou přiškoleny lipenské kolonie Podhůra a v Třetině (v poli).

Učitel dostával týdně z dítěte v nižším oddělení 2 kr., ve vyšším 3 kr., od obce 4 m. rži a 4 sáhy dříví. Prvním učitelem byl Jan Kolařík 1790—1818, v l. 1828—† 1840 připomíná se Tomáš Čech, po něm Fabián Lipner (1850), Josef Barbíř (—1873). Když byla nová škola stavěna, vyučoval prozatímně zdejší domkař Tomáš Zavadil. V nové škole působil od r. 1875—† 1887 Filip Cagašík, od r. 1890 Karel Heiniš.

V místě jest hasický spolek (1895), poštovna a telefonní stanice. R. 1802 a r. 1901 řádily spalničky, na choleru r. 1836 zemřelo 16 a r. 1866 28 osob.

Požáry: r. 1856 na velký pátek shořela větší část dědiny a Novosady; koncem 19. století byly tu časté menší ohně; v červnu r. 1904 shořelo na Novosadech 9 č., r. 1912 14. ledna mlýn Prostřední, dříve Molovský zvaný.

R. 1896 22. srpna byla na večer průtrž mračen. R. 1908 započato s regulací Bečvy, při které příležitosti byl stav na Bečvě zrušen, struha zanikla a podílníkům na stavě dostalo se výkupu 100.000 zl.

R. 1908 učinil Msgr. Dr. Antonín Symerský, t. č. farář v Hranicích, na památku 60letého panování cís. Fr. Jos. I. nadaci pro sirotčinec a věnoval k tomu účelu kromě kapitálu 10.000 K i stavení, které jeho zemřelý bratr Dr. Josef Symerský, sídelní kanovník a prelát kapitoly olomucké, si jako letní byt ve vsi postavil. Ve své závěti odkázal témuž sirotčinci ještě 10.000 K. Zemřel 21. srpna 1913.

Dějiny. Týn připomíná se ponejprv r. 1447, kdy slušel již k Helštýnskému panství. R. 1461 Vok ze Sovince dal Týnským obyvatelům společně s Lipenskými vymýtěné lesy „Hanu“ a „Sadku“ za Lipenským mostem na louky, kopaniny a zahrady, za něž společně s Lipenskými platili 33 kop bez 17 grošů.[1]) Od koho dostali Závrbek za mlýnem a pastvisko mezi Týnem a Svincem, jest neznámo. R. 1530 bylo jim v užívání tohoto pastviska od vrchn. úředníků překáženo. Týnští obrátili se na Viléma z Vickova,

[1]) Helštýn, na den sv. Martina 1461.

bývalého úředníka, který dosvědčil, že toho pastviska od starodávna bez překážky užívali, a že Vilém z Pernštýna jim dědičné užívání ponechal.[1]) R. 1540 dal jim Jan z Pernštýna panská pole, která za určitý plat drželi, v dědičné užívání, než tak, že od gruntů, při kterých jsou, oddělena býti nesmějí.[2]) R. 1553 připomíná se ponejprv dvůr v Týně. Za pánů z Ludanic mezi r. 1553—1571 vystaven byl v Týně pivovar. Zvláštním jest, že v popisu obcí po válce 30leté v Týně, který přece mnoho při dobývání Helštýnu trpěl, ani jednoho místa opuštěného nebylo. Teprv za válek tureckých r. 1663 bylo tu opuštěno 5 míst selských, která ale r. 1667 na lhůtu jednoho roku opět osazena byla, a 4 místa domkařská. R. 1691 dne 5 listopadu v noci přitáhl sem rychtář z Bilovic se svou tlupou a Týn na několika místech zapálil. Z Helštýna, ač tam posádka byla, v noci nechtěl nikdo proti loupežníkům táhnouti.

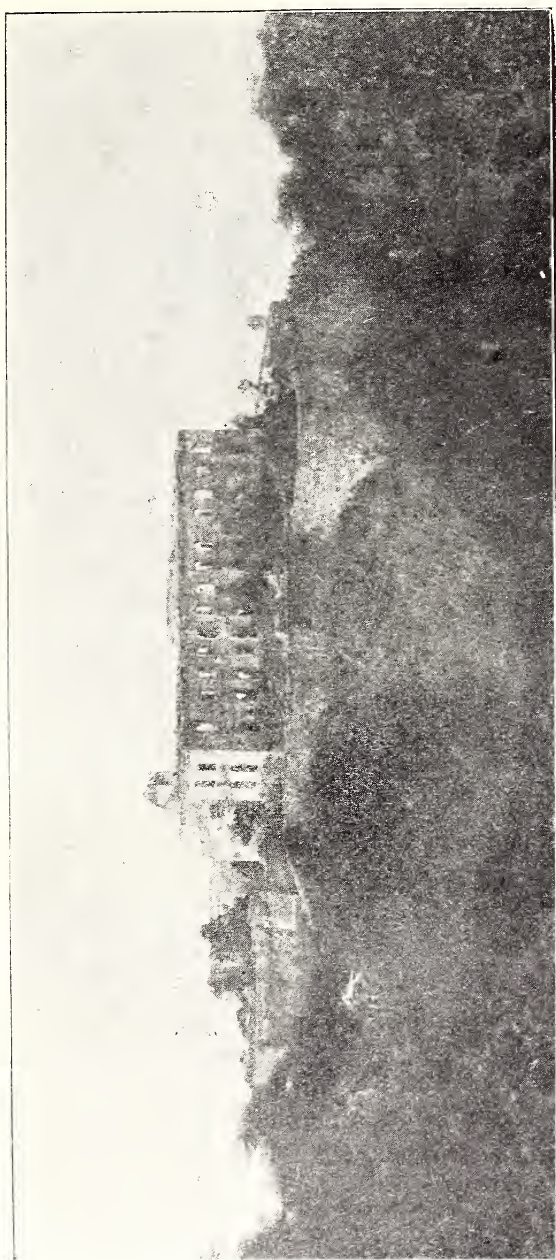
O sporech obce týnské o pozemky s obcemi jezerskou r. 1698 a s lipenskou v letech 1595 a 1747 viz tyto obce.

Nad Týnem lze zříti zříceniny starobylého hradu **„Helfenšteina“**,[3]) jenž nikoliv zlobou času, ale svévolnou lidskou rukou byl zničen (obr. 55.). Původně bylo tu staroslovanské hradisko, jehož valy částečně jsou posud zachovány; chodník vedoucí na vých. straně na hrad posud sluje „Pohanec“.

Na místě hradiska, jež s celým okolím bylo majetkem pánů z Drahotuš (v. Podhoří), vystavěl si přes odpor jejich a násilně koncem XIII. stol. loupežný rytíř Bedřich neb Friduš z Linavy hrad, jejž nazval dle zvyku té doby německy „Helfenšteinem“. Odtud stal se Friduš postrachem okolního kraje a jeho hrad středem vzrůstajícího panství. Odtud až do převratu Bělohorského přechází na různé majitele „Zámek Helfenštein“, „zboží Helfenšteinské“.

Aby Moravu od loupežných rytířů očistil, vtrhl král Václav II. i do přerovského kraje, dobyl po osmidenním obléhání Helfenšteina a daroval hrad Vokovi z Kravař, neohlížeje se na právo pánů z Drahotuš. Proto vznikla nedorozumění mezi pravými pány a obdarovanými držiteli. Když r. 1348 byly založeny zemské desky

[1]) Cimburk, v sobotu před sv. Žofií 1530.
[2]) Pardubice, v pondělí před květnou nedělí 1540.
[3]) Helfinstain, Helfstayn, Halfstayn, Helfštýn, Helštýn. — V listinách Pernšteinských se píše: Helfenštein.

Obr. 55. Hrad Helštýn (se strany severovýchodní).

cúdy olom., nejvyšší komoří Jan z Kravař vepsal do nich r. 1349 zápis, že hrad Helfštein otec jeho Vok držel vším právem, jež dědičně přešlo i na něho, a že, má-li pan Čeněk z Drahotuš jakés právo na něj, ať se vykáže jím. Bratři Čeněk a Mikuláš ohlížejíce se zajisté na obdarování královo, ohlásili veřejně a zapsali i do desk, že hrad Helfštein byl vystaven na jejich pozemcích[1]). Tím rozepře skončena.

Odtud zůstali držiteli Helfenšteinu páni z Kravař až do r. 1416. Páni z Kravař upravili vlastní hrad v dnešním rozsahu: hradby kol paláce, hluboká studně a hradní kaple jsou dílem jejich. Při kapli byl r. 1410 kaplanem Ondřej z Malhotic.

Vnuk Vokův Lacek z Kravař, hejtman markr. Moravského, zdržoval se nejraději na Helfenšteině, dle něhož se rád psával, byl zastancem Husa, a po jeho upálení první z moravské šlechty přivěsil svou pečeť na stížný list sněmu do Kostnice.

R. 1374 zapsal své manželce Marketě z Pogorelé na Oseku, Újezdě, Lučce, Buku a Horce s dvorem popluží na své části v oněch vsích na 750 hř. gr. roční činže 75 hř. gr. v pravé věno.[2])

Týž rozšířil sice svůj majetek přikoupiv v Rakové od Markety z Fulšteina dvůr popluží s přísl.[3]), ale odprodal zároveň před r. 1380 $4\frac{1}{2}$ lánů v Buku (Přerov. okr.) u Prosenic (v. t.)[4]) Crhovi z Kokor a dědicům, r. 1406 Václavovi Rusovi a jeho bratru Hanušovi a dědicům tvrz Tršice, ves Tršice (v. t.) ležící pod tvrzí, s rybníky, mlýny, dvory a vším přísl. a též s právem patronátním.[5])

R. 1416 zemřel a pochován byl v klášterním kostele Fulneckém.[6])

V l. 1416—1420 byla majitelkou hradu a panství Helštýnského dcera Lackova Eliška provd. za Alberta ze Šternberka a Lukova, od r. 1420 do r. 1434 Petr ze Strážnice, po jehož

---

[1]) Z. d. O., I., 98.
[2]) Z. d. O., II., 444.
[3]) Z. d. O., III., 306.
[4]) Z. d. O., VI., 20.
[5]) Z. d. O., VII., 337.
[6]) Paprocký, Zrcadlo, CCCC: Téhož léta 1416 kámen hrobový v klášteře Fulneckém vzpomíná pana Lacka z Kravař těmito slovy: Anno Domini 1416 obiit generosus Dominus, Dominus Laczko de Krawarz alias de Helffensteyn, qui dedit villam Bielowicze monasterio Fulnecensi etc.

Cerr. I., 97: V klášterním kostele Augustiniánů Lateránských: A. D. MCCCC XVI. obiit genorosus D. D. Laczko de Krawarz alias de Helfenstein. O. P. E.

smrti zmocnil se hradu Helfštýna loupežný rytíř Jan z Mesenbeku, který za tehdejší válečné doby udržel se v nespravedlivém držení po 6 let. Než po stanovení zem. míru r. 1440 ve Valaš. Meziříčí donucen byl Mesenbek hrad vydati býv. majitelům z Kravař, kteří jej dlouho nedrželi.

Prodalť Jiří z Kravař a z Strážnice a v zem. desky vložil r. 1447[1]) Vokovi ze Sovince a jeho dědicům: hrad Helfenštein, město Lipník, mlýn pod městem, a vesnice: Osek, Podolší, Lučku (Loučku), Újezd Vladyčí, Slavkov, Banašov (= Ranošov), Neplachov, Kozlov, Výkleky mimo díl náležející olom. děkanu, Lazníky, Staraměřice (Staniměřice), Trnávku, Horku nad Lipníkem, Újezd Volavy, Týn, Lhotu, Hlinské (= Hlinsko), Soběchleby, Radotín, Něčice Horní, Něčice Dolní, Opatovice, Zimotín, Rakové, Parešovice (= Paršovice), Črnotín (= Černotín), Symře, Valšovice, polovici Zbrašova, Ústí, 2 lány v Kladníkách, dvůr před Hranicemi s poplužím a 2 zahradami, Hlízov (= Hlůzov) s právy patronátními a vším příslušenstvím. Nový majitel měl za manželku Machnu z Meziříčí jinak z Křižanova, jíž ve 400 kopách gr. věnným právem dal a zapsal k užívání vesnici Soběchleby (bez patron. práva) s dvorem dolním, (Dol.) Něčice s dvorem, Horní Něčice a s vším přísl. k těm vesnicím a dvorům a vším právem, vyjímaje oves a seče v řečených vsích, jež výslovně pro Helfštýn vyhradil.[2])

Ježto dědictví manželčino po sestře její Aleně (= Heleně) na Křižanově (v okr. Vel. Meziříč.) prodal za hotové peníze pan Vok Janu z Pernšteina, převedl ji v držení a dal jí právem věnným ves Opatovice s all. dvorem a vším přísl. mimo oves, seče a Lipenské mýto, jež se v té obci vybírá.[3]) Zápis učiněn r. 1448.

Přikoupil r. 1450 od Prokopa Hrachovce v Symři (v. t.) dvůr Hrachovec za 36 kop. gr.[4])

Pan Vok měl mnoho dluhů; bylť dlužen po stech zlatých pánům, zemanům, kněžím a měšťanům olomouckým; dluhy byly zapsány na městě Lipníku, a celá obec za ně ručila.[4])

Na 7 let vládl panstvím Helfštýnským domácí rod Kostků

---

[1]) Z. d. O., X., 575,
[2]) Z. d. O., X., 809.
[3]) Z. d. O., X., 810.
[4]) Drahotuš 29. června 1450.
[5]) Arch. Č., XVI., 200.

z Postupic. Bylť si r. 1467 koupil od Voka ze Sovince, Ctibora a Jaroslava, synů jeho, pan Albrecht Kostka z Postupic, fojt markr. Lužického, za 30.000 dukátův panství a zboží, hrad Helfnštein, město Lipník, mlýn pod Lipníkem na Bečvě, a vsi dolepsané: Osek, Podolště, Lúčka, Újezd Vladýčí[1]), co sluší k Helfenšteinskému, Slavkov, Ranošov,[2]) Kozlov, Vykleky a Lázníky, také co k Helfnšteinu sluší, Staniměřice, Trnávku, Horku nad Lipníkem, Újezd Volavý, Týn, Lhotu, Hlínské, Soběchleby, Radotín, Něčice Horní, Něčice Dolní, Opatovice[3]), Zimotín, Rakové, Parešovice, Črnotín, Simře krom toho, což tu Petr drží, Valšovice, půl Zbrašova, Ústí před Hranicemi, což k Helfnšteinu sluší, a Hlízov s lidmi platnými..., a vším příslušenstvím, co k hradu Helfnšteinu a k tomu Helfenšteinskému zboží od starodávna příslušelo a přísluší.[4])

Bylať manželkou pana Kostky Ludmila, paní na Šternberce, dcera Jiřího z Kravař. Upomínky z dětství a mládí s rodinným sídlem Helfenšteinem byly až příliš sloučeny, než aby netoužila, aby opět jí patřil. Splnilo se jí sice přání, ale neužila ho; její muž stále byl pryč; sama sídlila více na Šternberce, a statek nově nabytý spravován úředníky, na př. Ctiborem z Ledské.

Do doby té spadá marné obléhání hradu Helfštýna uher. králem Matyášem r. 1468. Násl. roku vraceje se pan Kostka z Polska přes Uhry od krále Kazimíra, k němuž byl poslán králem Jiřím z Poděbrad, byl zajat. Teprv po obklíčení Matyášově a jeho vojska u Vilémova (Časlav. kraj) za to, že usmířil oba krále, obdržel svobodu, když byl až příliš pozdě seznal, jak věrolomně si počínal král Matyáš.

Lipník má od něho listinu urovnávající rozepři Lipníka s Loučkou a Osekem o les Lipenský.

Ježto se p. Albrecht Kostka zabýval více veřejným životem a hospodaření si nehleděl, upadl do dluhů a byl nucen odprodati statek Helfenšteinský panu Vilému z Pernštejna. Ostatní majitele hradu viz u města Lipníka str. 124—153.

Když r. 1474 H. koupí přešel do rukou Viléma z Pernštýna, osvědčeného válečníka a hrdiny, tu tento uznávaje vojenskou

---

[1]) Arch. Č., XVI., 164 má mylně „Mladici".

[2]) Neplachov vynechán.

[3]) Arch. Č., XVI., 165 chybně má: Něčice, Horní Něčice, Dolní Opatovice.

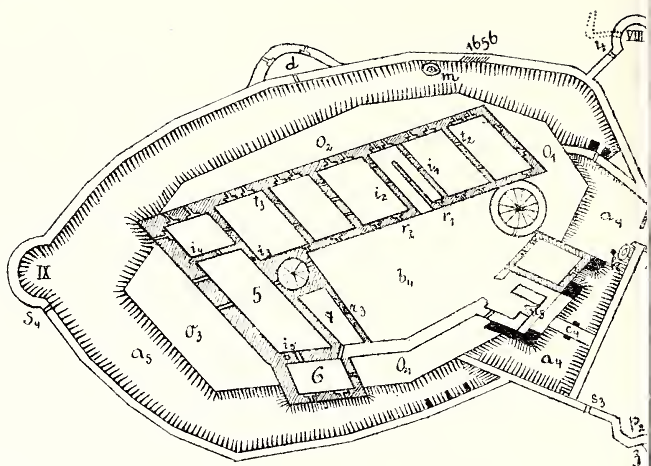
[4]) Arch. Č., XVI., 164, 165.

Pohled na Helštýn. (Příloha ke str. 339.)

Hrad Helštýn r. 1848. (Příloha ke str. 339.)

a_1—a_5 = příkopy
b_1—b_4 = dvory
o_1—o_4 = tarasy
u_2—u_5 = gotické brány
I—IX = kulaté (novější) bašty
h_1 h_2 = široká zeď
m = bezedná studně
d = hladomorna
c_1— c_4 = mosty
s_1—s_4 a 4 = výpadní bránky
r_1—r_3 = vchody do sklepů
i_1— i_5 = komíny
p_1—p_2 = hranaté (starší) bašty
u = konírny
h = hluboké jezero
4 VIII počátek tajné chodby
5 velká rytířská síň
6 kaple
7 sakristie
o_4 hřbitov
1656 = průlomy z r. 1656

Obr. 56. Půdorys Helštýna.
(Příloha ke str. 339.)

důležitost hradu jakož i z ohledu na nový způsob válčení, rozšířil hrad o první dva dvory a příkopy, vystavěl hradby s baštami a silnou průčelní zeď širokou, a obehnal celý kopec, kde mírně sestupuje, zdí sáhající až za cestu zvanou Záhorku. Dílo to bylo dokončeno r. 1480. Zároveň tehdy dostalo se branám hradu slohu pozdější gotiky; hlavní trakt hradu byl v letech 1540—1550 v renaissačním slohu přestavěn. — Ač tak byl opevněn, přece na počátku války 30leté, kdy ležela tu císařská posádka o 70 mužích, zmocnil se ho koncem října r. 1621 Jiří, vévoda Krnovský. Na to se v něm usadili Valaši pod Adamem Čejkovským z Vickova; tito byli r. 1622 císařským vojskem odtud vypuzeni, načež po celou dobu války 30leté vojsko císařské se tu zdržovalo. Po tu dobu byl též útočištěm obyvatelstva okolního i vzdálenějšího. R. 1624 byl velitelem Jiří Valerián svob. pán Podstatský, R. 1626 marně ho dobýval Mansfeld; ztrativ tu na 200 mužů odtáhl. Aby na Helfštýně více místa pro vojsko bylo, dal kníže kanceláře vrchnostenské s Helfštýna do zámku v Lipníku umístniti. Marně H. dobývali Švedové r. 1643, kdy na něm byl nejvyšším velitelem Štěpán z Vrbna, a r. 1645, kdy velel Albrecht Kotulínský z Kotulína. R. 1646 stál v čele vojska na hradě svob. p. Podstatský, po něm plukovník Jan Vollmayer Duess a konečně podplukovník Rittner. Dne 28. srpna r. 1650 opustila císařská posádka Helfštýn a zůstal tu toliko dozorce. Hradní výzbroj pozůstávala ze 2 železných a 9 kovových kusů, 28 beček prachu, 55 centů 15 liber luntů, 2345 různých koulí, 21 mušket a 2276 mušketových koulí, 171 ručních granátů naplněných a 495 prázdných, 53 kartáčů, 675 liber olova v kusech a 482 liber železa v kusech, 27 lopat, 24 motyk a 36 krompáčů. Dále tu bylo 39 kamínek na ohřívání, 3 formy na lití koulí, 2 smolné panve a cent smůly.

R. 1656 měl býti jako pevné místo upraven na zemskou sýpku; když k tomu nedošlo, nařízeno bylo 3. června t. r., že má býti prachem tu se nacházejícím rozbourán, kusy pak a ostatní věci že mají do Olomouce býti odvezeny, začež se vrchnosti má dostati slušné náhrady. S bouráním počato 11. června, ale již 1. července na zakročení knížete u císaře bourání zastaveno. Než od 8. do 23. srpna opět v bourání pokračováno. Tímto dílem zbořeny obě věže na široké zdi, v hradbách na 3 místech byly průlomy učiněny a bezedná studně zasypána. Dne 5. října byla

výzbroj do Olomouce odvezena. Než již po 7 letech za příčinou válek tureckých r. 1663 byly průlomy zazděny, při čemž každý 10. muž z panství robotovati musil, na H. dána byla posádka 50 mužů pod velením Jiřího Městského z Městce, která měla 30 nových mušket s nábojem, 50 dlouhých a 30 krátkých pik, a kníže slíbil, že z Mikulova dodá 4 děla a 46 hákovnic. Když tato posádka v listopadu na hranice odvolána byla, musil každý 10. muž z panství na Helfštýn. Tato stráž bývala týdně vystřídána; velel jí občan lipenský, který za dob švédských válek na H. jako vojín dlel. R. 1664 po porážce Turků zůstal jen dozorce na H. R. 1680 byla opět posádka do něho položena, která tu zůstala až do r. 1683, kdy se připojila k vojsku polskému Lipníkem k Vídni táhnoucímu. Toho r. při hradbách nad Týnem zřízeny příkop, předprseň a parkan, aby panské budovy v Týně proti prvnímu přepadnutí chráněny býti mohly. Velitelem H. byl Jan Mikuláš Sartori.

Jako za válek tak i za vpádů uherských v letech 1685, 1691, 1697 a 1708 byl H. útočištěm okolního obyvatelstva. Než hrad pustl víc a více. Když Prusové Vratislav r. 1741 obsadili, nařízeno bylo H. opraviti, načež byl osazen knížecími myslivci, pacholky, hajnými a dobrovolníky, jimž velel knížecí hejtman z Hranic Josef Böhm. Když i toto nebezpečí minulo — nepřátelé se ani o dobytí jeho nepokusili — byl opět opuštěn. Zůstali tu někteří panští úředníci až do r. 1788, kdy z nařízení knížecího byl opuštěn a větrům a bouřím na pospas vydán. Když r. 1817 trubačská věž hrozila sesutím, byla dne 15. srpna 60 ranami z děl z větší části zbořena.

Z úředníků Helfštýnských se připomínají: r. 1359—1361 Mikuláš řeč. Popek, purkrabí. Za Lacka z Kravař byl purkrabím Valentín z Přestavlk; tento se asi špatně s Lackem rozešel, neboť Eliška, manželka Valentína z Přestavlk, zapisuje r. 1381 do desk zemských: Kdyby Valentín napřed zemřel, že za škody, které jí a jejímu manželi Lacek způsobil, právem náhradu si dobývati bude. Na to Vok z Kravař, nejvyšší komorník kraje Olomuckého, v zastoupení Lackově odpověděl, že co Lacek učinil, tu učinil Valentínovi jako svému purkrabímu a sluhovi, a to že jest již vyrovnáno. Podobný vklad do desk zemských opakuje se i r. 1382.[1])

[1]) Z. d. O., IV., fol. XIII. a XXII.

R. 1526 Stibor, úředník, který sám povinen byl dle usnešení sněmovního koně jednoho do války vypraviti; Jan Janikovský z Janikovic (1552); Jiřík Kostelák z Kostelce (1569); Jakub Vojsko z Bogdunčovic (1570), který r. 1604 byl povýšen do stavu panského; Václav Mol z Modřelic (1578); Jan Albin z Helfenburgu (1580); Jan Bozděchovský z Bozděchova (1584); Štěpán Střebochovský (1589); Martin Břeskovský (1590); Jan Otaslavský (1593); Jiřík Stvolinský z Vošovic (1598); Karel Krošovský z Frumberka (1603) a Zigmund Štolc z Jostomky (1618).

Popis hradu (obr. 56.—67.). Do H. vstupuje se po mostě přes příkop 20 m široký k první bráně ve zdi široké, kterážto zeď jest v průčelí 76 m dlouhá a 9 m široká. Na tuto zeď vedou točité schody ze dvora: ve zdi jsou sklepy. Z prvního dvora po mostě přes příkop 17 m široký jdeme k bráně druhé, nad níž nachází se kamenná deska, na které vytesán jest původ erbu pánů z Pernštýna s nápisem: „Anno 1480 Vilém z Pernštajna, pán na Helfenštajně". Tento erb zvolila si posádka r. 1866 v Lipníku ležící za terč pro cvičení střelecké! Touto branou vcházíme do dvora přes 100 m dlouhého, v předu 30 a v zadu 65 m širokého. Zdi hradní okolo dvora mají 2 m šířky. Při této bráně ve dvoře jest byt vrátného a hostinec. Z druhého dvora přicházíme k mostu třetímu přes příkop 7 m široký, v němž se nalezá studně, ku bráně třetí a odtud malým dvorkem, z něhož se sestupuje k tajnému východu, k bráně čtvrté, kterouž přijdeme na dvůr třetí, odkudž po mostě přes příkop 10 m široký trubačskou věží 8·53 m hlubokou, 7·58 m širokou, 22·50 m vysokou a 1·89 m silnou vcházíme do nádvoří hradního a odtud dveřmi do hradu. Hrad jest postaven o jednom poschodí, jest 44·87 m dlouhý a 9·50 m široký; má 13 světnic, 2 sály, z nichž jeden jest 13·60 m dlouhý, a kapli 8·80 m dlouhou a 5 m širokou. Kaple stávala ještě r. 1669 a byla, jak zbytky omítky svědčí, nádherně malbou a zlatem vyzdobena. Z kaple jest východ na hřbitov v hradbách. Z nádvoří hradního vedou vchody do 7 sklepů a ke kulatým věžím přes 20 m vysokým, 5 m majícím ve světle; zdi jsou 3·50 m silné.

Z třetího dvora jest přístup do příkopu čtvrtého, v němž se nachází jezero až 9 m hluboké; odtud jest též přístup ke studni bezedné blíže lidomorny.

V hradbách jest 9 bašt a 5 výpadních branek. Největší

délka hradu obnáší 187 m a největší šířka 152 m; jest tudíž H. jednou z nejvelkolepějších zřícenin moravských.[1])

V obvodu obce týnské stávala ves Zlechov, která se již r. 1503 připomíná jako pustá, jejíž dějiny jsou neznámy. Zůstal z ní pouze dvůr, který též později zanikl. Dnes název pole jest památkou na zaniklou ves.

Dolní Újezd,

samostatná katastrální a politická obec, leží sz. Lipníka po obou stranách říšské silnice na svahu. Na prostranné návsi, jíž protéká Lubeň, stojí kostel a fara. K obci patří kolonie Skoky[3]) (49 č. s 371 obyv.). Místní trati: Na vrchách, V chaloupkách, V huličkách, Horní a Dolní konec.

R. 1794 tu bylo 52, r. 1900 123 čísel; z těch na Skokách 49 a 7 v trati obce Loučky.

R. 1749 bylo poddanských obdělaných polí $892^6/_8$ m., úhorů $131^1/_2$ m., pastvisk $11^7/_8$ m., zahrad 56 m. a obec měla 70 m. pastvisk a 10 m. lesa. Dle rektifikačního protokolu bylo při vsi polí $1182^1/_2$ m., z nichž 12 m. se po 10 letech obdělávalo, a pustých polí $37^1/_2$ m. Nyní jest při obci 586 ha, z toho poplatných 564 ha a sice: 441 ha polí, 27 ha luk, 44 ha zahrad, 52 ha pastvisk. Z katastru patří velkostatku 21 ha 76 a, obci 74 ha 70 a. Kromě toho náleží ještě obci hostinec a v trati loučské 41 ha 64 a. Majetek singulární 32 usedlých pozůstává z pozemků ve výměře 132 ha 34 a, z čehož 113 ha 85 a nalezá se v trati loučské.

R. 1858 odloučeno bylo z obec. pastviska za humny 2 j. 439 □°; r. 1873 dělili se občané lesem a polem; 25 sedláků a 7 chalupníků dostalo po 2 m. lesa a 3 m. pole; rustikální

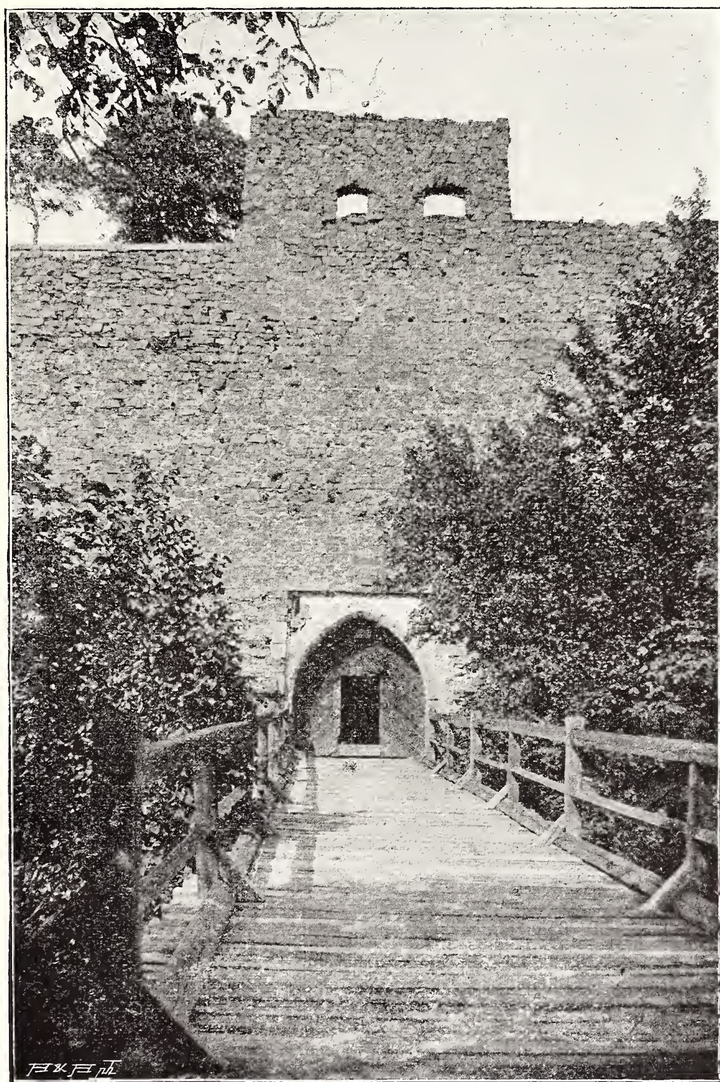
---

[1]) Obšírnou monografii o hradě Helfštýnském vydal Isidor Kahlig, Hrad Helštýn na Moravě, II. vyd.; též Aug. Prokop ve svém díle „Die Markgrafschaft Mähren" má četné zprávy o témž hradě.

[2]) C. D. M., IX., 254; XV., 79; Z. d. O., X., 39; A. Č., XI., s. 362., Č. V. M. O., 1895, 73.

[3]) Skoky byly původně samota, kde stávala kovárna a hostinec. Nyní tvoří ulici po obou stranách císařské silnice částečně se štíty a částečně s průčelím k silnici se zahrádkami před domy.

domkaři dostali po $3^1/_2$ m. pole, dominikální marně se ve 20. stol. domáhali podílů z obecního.

Obr. 57. První brána na Helštýně.

Trati: Dílnice, Díly, Klče, Klíny, Malicov, Mezicestí, Mokří. Nivy, Ouzky, Padělky, Paděliky, Poločtvrtí, Potůčky, Příčky.

(vrchní, prostřední a dolní), Slíny, Spálovy, ve Střešňách, Široká, Široky, na Tupeckách, nad Vrbicou, na Skokách, pod Bořilovou

Obr. 58. Druhá brána na Helštýně.

rolí, nad Dubama, Kamence, Krátky, Louka, v Lukavci, u Olší, Skřípy, Záhonek. Dříve byla u Újezda trať Lechov neb Lechovce.

U této vsi nalezen byl miniaturní mlat z mladší doby kamenné.

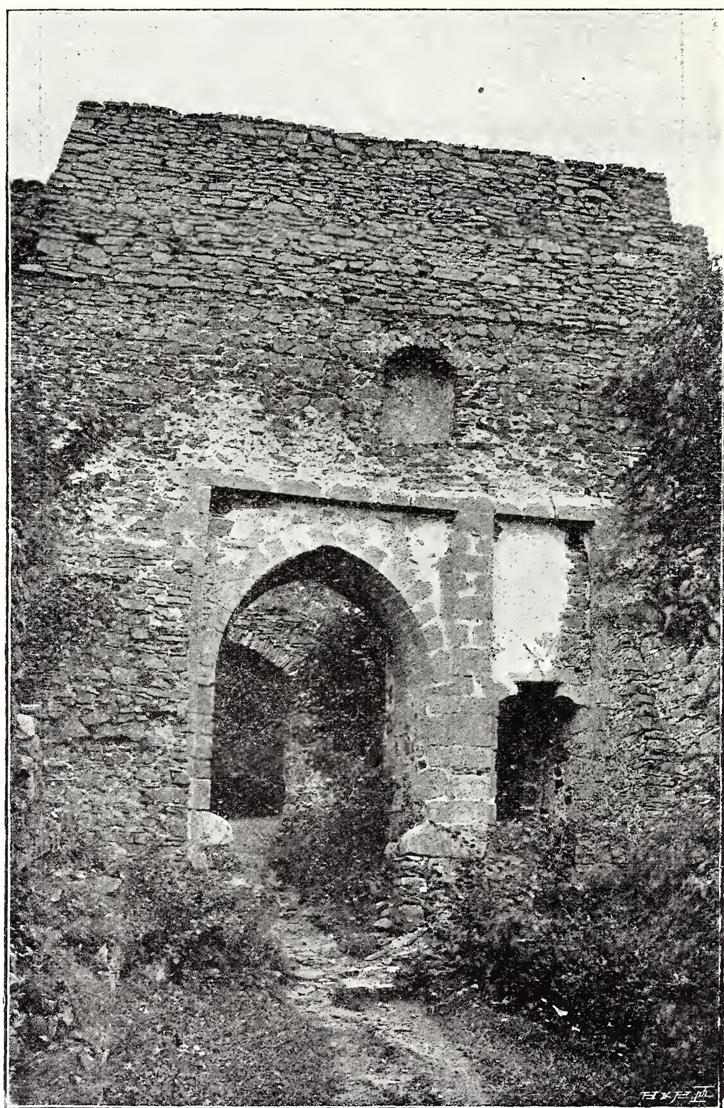

Obr. 59. Třetí brána na Helštýně.

R. 1794 se čítalo 322, r. 1900 840 čes. a kat. obyv., z nichž na Skokách 371 a 45 v trati loučské.

Rodiny, které přes 100 let rodný dům drží, jsou Novákova, Zapletalova a Kopečná.

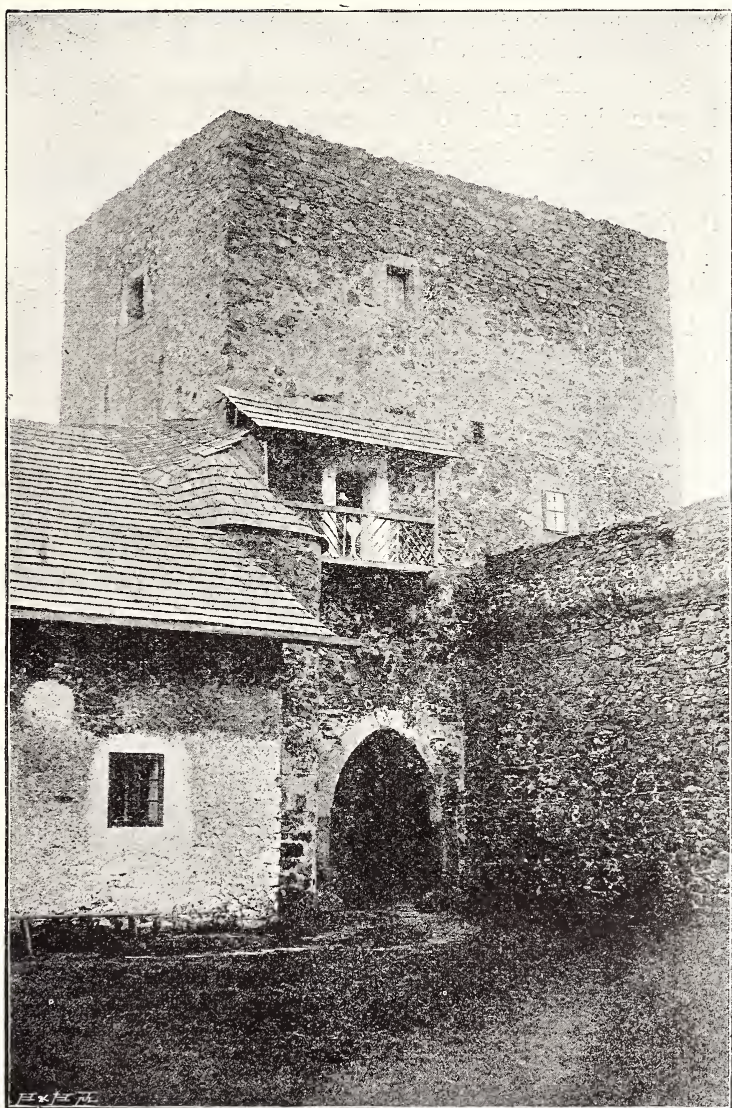
R. 1609 bylo ve vsi 8 pololáníků, 11 $^3/_8$níků, 4 čtvrtláníci, 1 achtelník, 4 zahradníci, 2 krčmy, mlýn a 3 chalupy, celkem

Obr. 60. Čtvrtá brána na Helštýně.

34 osedlých. Válkou 30letou obec neutrpěla. Dle urbariální fasse z r. 1775 čítalo se 25 pololáníků (i s dvořákem), 7 zahradníků

(i s mlynářem), 4 dominikální domkaři bez domků, a 13 dom.

Obr. 61. Čtyřhranná věž v druhém nádvoří na Helštýně.

domkařů bez polí a 2 obec. domky. Obci patřilo pastvisko „za Humny“ na 12 m. a pole „Vrchní Slíny“ na $37\frac{1}{2}$ m.

Dnes náleží selské usedlosti 25—27 jiter, chalupnické 20—25 měr a domkařské 8—15 m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; část nachází výdělek v lesích a lomech. V obci jsou: 3 hostince a 2 výčepy v uzavřených nádobách, řezník, krejčí, 3 obuvníci, 2 kováři, 2 koláři, 4 kramáři, sklenář, 5 obchodníků dobytkem, 14 obchodníků ovocem a výroby záboje a tvarůžků. K průmyslu patří mlýn.

Poddanství: R. 1503 propustil Vilém z Pernštýna poddané z Dol. Újezda z robot ke dvoru Zlechovskému u Týna za roční plat $2\frac{1}{2}$ kopy a $12\frac{1}{2}$ gr. bíl.[1]) Hynek st. z Vrbna přidělil je robotami ke dvoru Tupeckému.

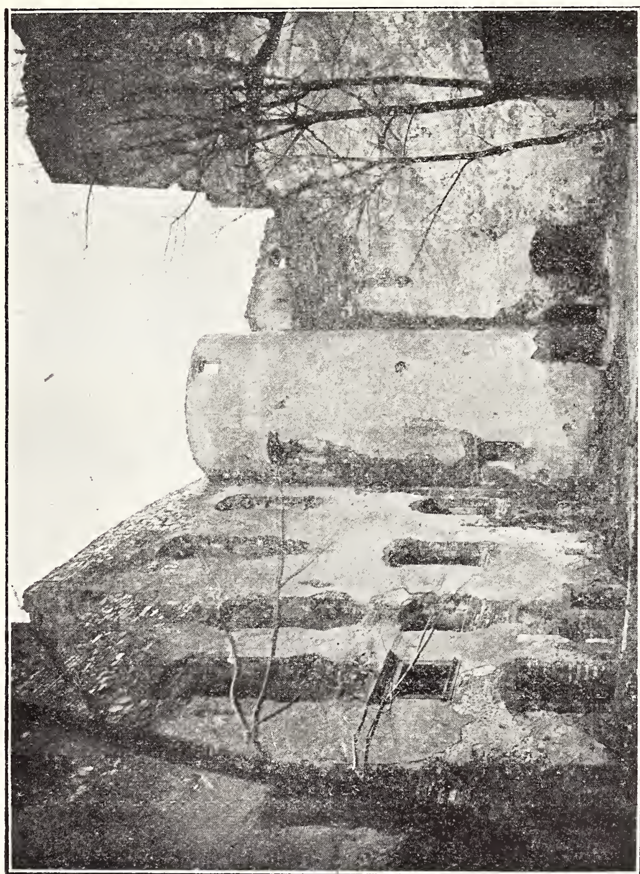
R. 1609 platili gruntovní činže: za Neplachov a Slatinu 34 r. 8 gr. $2\frac{1}{2}$ d., za odúmrt 1 r. 9 gr. $2\frac{1}{2}$ d., z luk za roboty zlechovské 20 r. 7 gr. 6 d., za $94\frac{1}{2}$ slepice platové 6 r. 6 gr., za 75 slepic pastevních 5 r., za hlásku 1 r. 23 gr. 4 d., za 7 kop a 24 vajec 1 r. 18 gr., mlynář za robotu 2 r. a ze mlýna 16 gr. 2 d., a dávali ovsa ospového 61 m. a pastevního 75 m.; r. 1700: gruntovní činže 39 r. 56 kr. $3\frac{1}{2}$ d., na stavy 21 r., za odúmrt 1 r. 38 kr. 1 d., za vejce 2 r. 52 kr., za slepice 24 r. 26 kr. 3 d., z luk a kopanin 28 r. 10 kr. $4\frac{1}{2}$ d., za hlásku $2\frac{1}{2}$ r., ze mlýna 38 kr., z krčmy 17 kr. 3 d., dřevní činže 27 r. 1 kr. 4 d., 164 m. ovsa, 2000 kusů šindele, 24 kop otýpek pro ovce, 99 liber přediva a dva povozy k rybolovu. Od vrchnosti kupovali ryb za 5—6 zl. a 1—2 krávy. Obec byla povinna dovézti 2 sudy a rychtář 1 sud vína. Dvořák Jiří Výkruta na čís. 4 nemohl se vykázati listem svobodným a proto mu u přítomnosti rychtáře Jakuba Vaculy ustanovena byla činže a uloženo voziti sud vína; co se císařské kontribuce týkalo, platil jako čtvrtláník. Druhý dvořák na čís. 25 měl tytéž povinnosti. Mlynář robotoval od sv. Jana do sv. Václava po celý týden, od sv. Václava do Vánoc 3 dni; za ostatní robotu platil 2 r. 20 kr. Každý sedlák dovážel 3 klády na pilu a palivo do pivovaru a k vápence; do vápenky byli povinni dříví sami nadělati; dále museli cihly na stavbu dělati a kamení lámati a voziti. Domkaři bez pozemků platili robotní činži po 1 r., robotovali po 2 dnech ve žních a byli povinni každý udělati 2 sáhy dříví nebo zaplatiti 24 kr.

---

[1]) Hranice, ve středu před sv. Vavřincem 1503.

Sýpka se až dosud zachovala; sype se faráři a varhaníkovi rorátová rýž; pastýři z hovězího kusu po 5 mírkách, z vepře po vrteli; pokrývač dostává po $^1/_2$ m. žita za opravy střech.

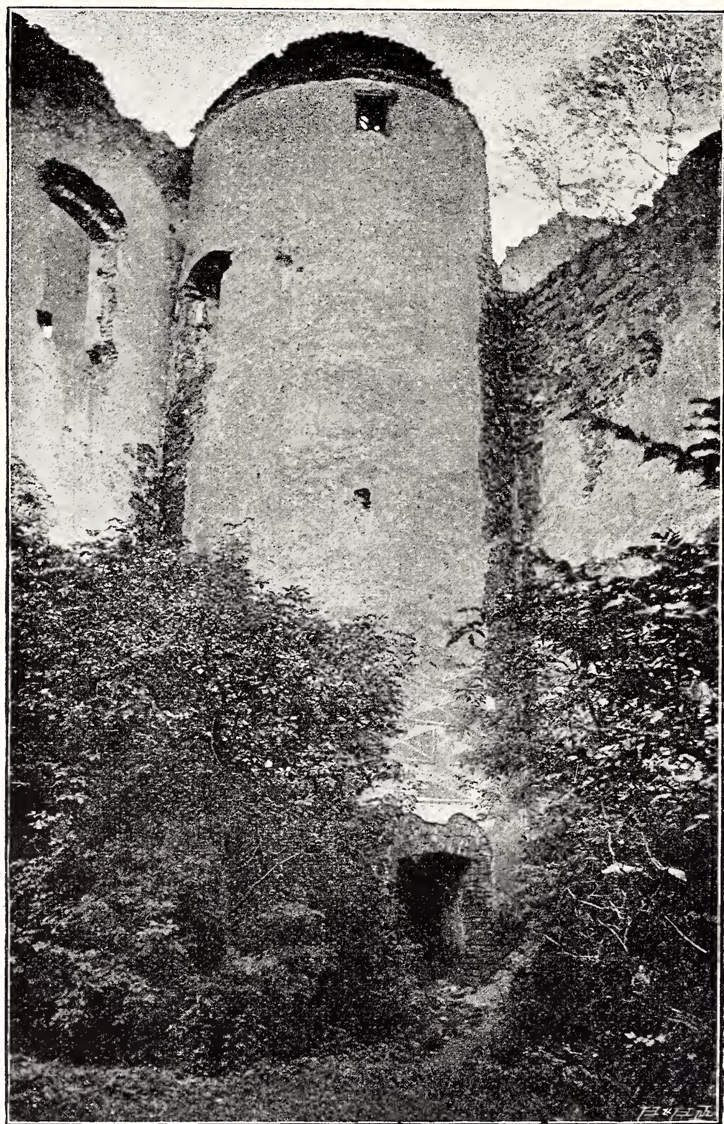
Duchovní správa. Ves byla přifařena původně do Oseka, kamž faráři odváděli i desátek: pololáníci po 45 sn. rži a ovsa

Obr. 62. Čtvrté hradní nádvoří na Helštýně.

a po $^1/_2$ mázu rozpuštěného másla; zahradníci po 7 sn. rži a ovsa a po $^1/_2$ m. másla; 4 domkaři po $^1/_2$ m. másla. Vyfaření z Oseka stalo se r. 1787 a přiděleny byly k nové farnosti Tupec a Trnávka. Kostel sv. Havla (z r. 1775) nestačil; proto byl r. 1846 pobořen a nový postaven nákladem náboženské matice a farníků za 12.877 zl. stř. m. Na věži byly 3 zvony, z nichž dva zjednali dobrodinci. R. 1862 shořela střecha na kostele a věž, čímž dva zvony úplně

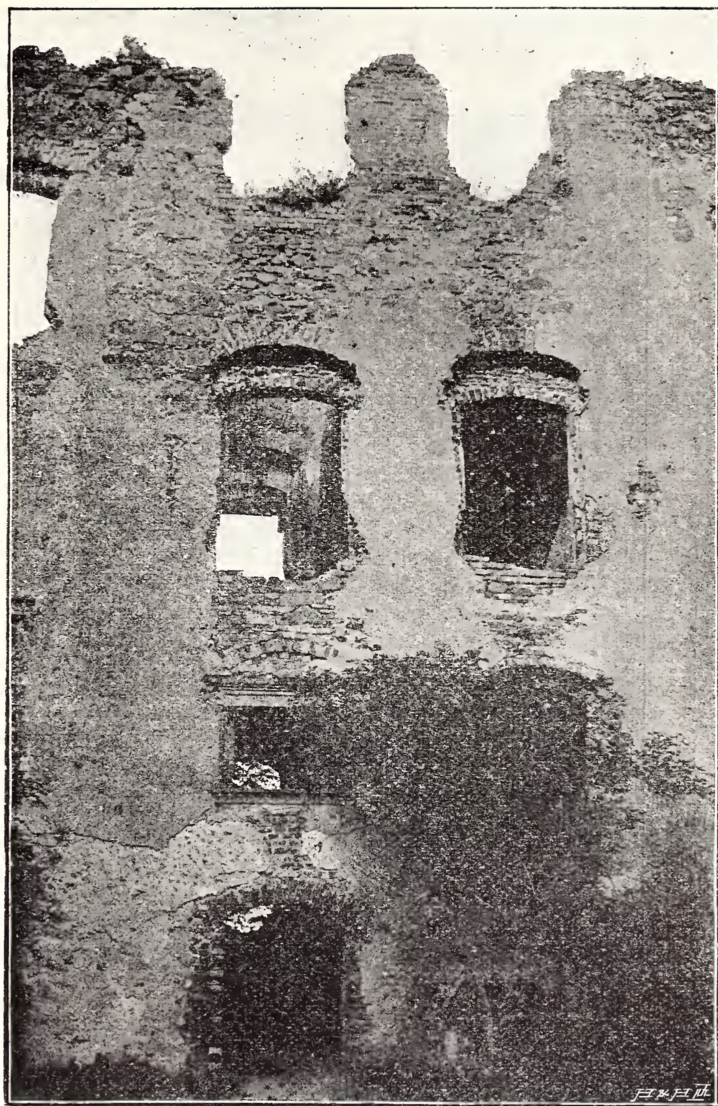
poškozeny byly, třetí jen zachován. Kostel má 7 oltářů, varhany

Obr. 63. Schodiště v zámeckém dvoře na Helštýně.

z r. 1897; r. 1900 byl důkladně obnoven, vymalován a dán byl nový oltářní obraz. Původní přízemní fara (z r. 1788) ustou-

pila nové jednopatrové budově (nákladem matice náboženské a farníků),

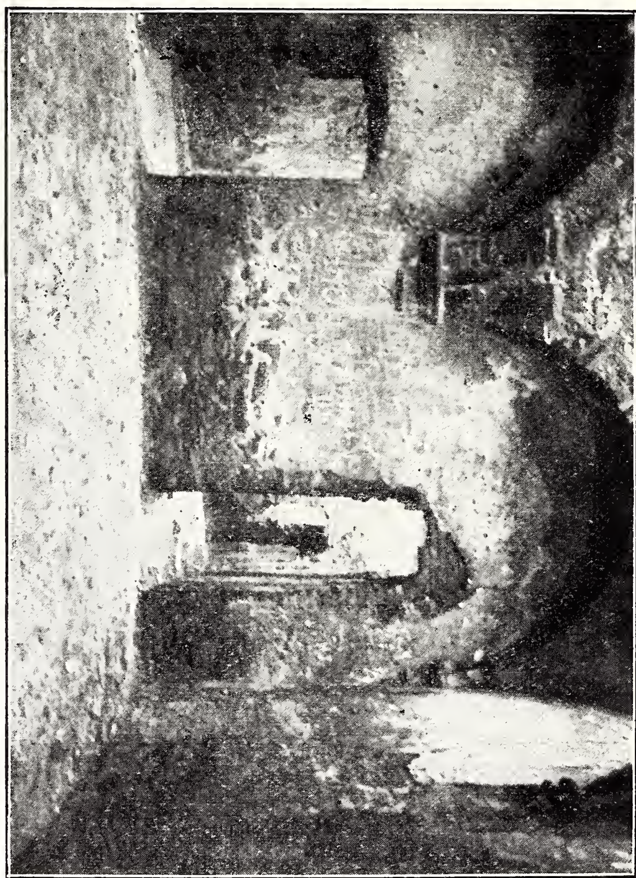
Obr. 64. Vchod do hradního paláce na Helštýně.

Z farářů déle působili: Justus Polák, býv. kapucín (—† 1806), Fr. Juřička (1812—1826), Ondřej Rozehnal (1836—1863), za něhož

byla r. 1859 kurácie na faru povýšena, Václav Lidařík (—1879), Karel Halda (—1894), Fr. Střída podnes.

Na Skokách kaple sv. Jana Nep.

Školství. Původně patřila tato obec do školy v Oseku: teprve r. 1788 zřízena zde byla samostatná jednotřídka, jež po-

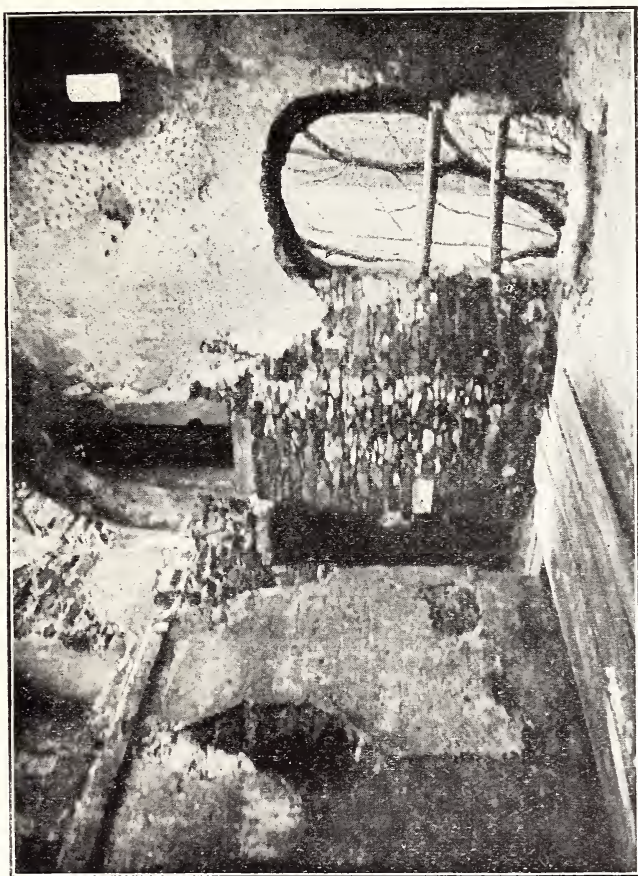

Obr. 65. Rytířský sál s vedlejší místností na Helštýně.

výšena na dvojtřídku (1873) a trojtřídku (1888). Učitel dostával týdenního platu z dítěte v oddělení nižším po 2 kr. a ve vyšším po 3 kr.; od obce Dolno-Újezdské 15 r. 25 kr., z Trnávky 7 r. 57 kr. a z Tupce 3 r. 25 kr.; za to ale neměl práva na koledu a jiné dávky. Přiškoleny bývaly Trnávka (—1874) a Tupec (—1908).

Nová budova školní byla r. 1864 postavena na místě bývalého gruntu čís. 24, r. 1874 byla rozšířena a r. 1903 opravena.

Jako správci školy působící delší dobu se připomínají: Jakub Vala (1790—1797), Frant. Schmied (—1818), Filip Fiala (1828—1844), Josef Tenora (1851—1871), Jan Hlobil (—1902), jenž

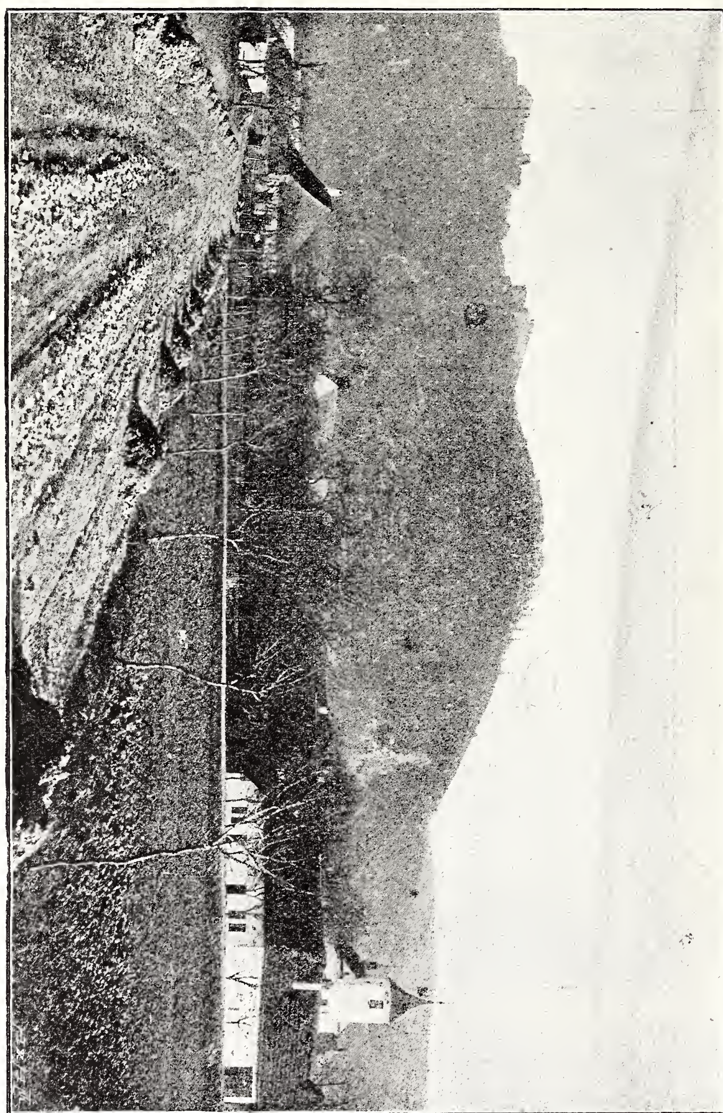
Obr. 66. Hradní kaple na Helštýně.

sepsal školní pamětní knihu, založil čtenářský spolek a r. 1881 farní jednotu Cyrillskou, od r. 1904 Alois Pazdera, rodák zdejší.

Spolky: čtenářský spolek „Svornost", hasický (1908). Tu jest sídlo živnostenského společenstva; v místě jest lidová knihovna a dříve tu bylo vodní družstvo na odvodnění pozemků.

Požáry byly v obci zvláště na Skokách četné. V Dol. Újezdě: r. 1857 6 čís., r. 1860 9 čís. a 7 stodol, r. 1862 11. června 20

čís. a kostel, r. 1907 5 čís. Na Skokách: r. 1844 5 čís., r. 1846 4 čís., r. 1856 9 čís., r. 1863 10 čís., r. 1911 7 čísel, kromě

Obr. 67. Pohled na Helštýn s Týnem.

jiných menších požárů. R. 1914 dne 4. května shořelo asi 12 měř. lesa.

Krupobití poškodilo osení r. 1665, 1864, 1903 a 1912.

Na choleru zemřelo r. 1836 12 a r. 1866 27 osob.

V místě jest poštovna.

Dějiny. Dol. Újezd slul původně Újezd Vladyčí, jehož část patřila k Helfštýnu a část byla majetkem vladyčího rodu.

Co se části k Helštýnu slušící týče, připomíná se r. 1359 Újezd jako ves vlastní Jana a Drslava z Kravař. R. 1374 dal Lacek z Kravař i na této vsi věnem 750 kop gr. pojistiti své manželce. Témuž Lackovi prodal r. 1385 Rychvín z Újezda ve vsi dvůr o 1 lánu. R. 1420 Petr z Kravař dal Elišce z Kravař, vdově po Albertu ze Šternberka, mimo jiné i na 2 l., jedné čtvrti a 4 zahradách ve Vl. Ú. 45 kop ročního platu pojistiti. Vilém z Pernštýna prodal r. 1486 dvůr Jurovi Palicovi Květoňovi a koupil tu za to od Viléma z Vickova a na Prusinovicích svobodný dvůr za 38 kop a 16 gr. bíl. Týž Vilém dovolil r. 1512 Tůmě Hrahovi vystaviti si mlýn o 2 kolech pod Dol. Új. a na ten mlýn z potoka vodu sváděti za roční plat 16 gr. Propustil jej z odúmrti, dovolil mu v lese 4 svině pásti a daroval mu panský les na opravu mlýna. Kdyby ale mlýn ohněm nebo mocnou rukou nepřátel sešel, budou povinni Dol. Újezdští les k vystavení toho mlýna voziti.[1]) R. 1545 propustil Jan z Pernštýna obci z milosti pastvy na pustých vsích **Lomci** a **Neplachově**, též průhony a les drobný, dub veliký vyjímaje potud, pokud jest zamezeno, za roční plat 3 kopy gr.[2])

R. 1538 byl majitelem dvora, který Vilém z Pernštýna r. 1486 prodal, Jiřík Humma, který jej (dvůr svůj vlastní svobodný) t. r. prodal Květoňovi Holáskovi z Dol. Új., jeho manželce a dětem za 120 kop gr.[3]) Majitelé toho dvora ztratili listy dané pány z Pernštýna a z Vrbna (viz poměry poddanské); teprv r. 1704 na základě starého urbáře a register purkrechtních obnovil Leopold kníže z Ditrichšteina tehdejšímu majiteli Jurovi Dvořákovi výsady na svobodný dvůr.[4])

Co se části vladyčí dotýče, připomíná se r. 1356 Jiljí z Vl. Új., který tu prodal Peškovi z Bukovic 1 lán za 10 kop gr. Tento lán prodala r. 1373 Vojslava z Tupce Rychvínovi ve Vl.

[1]) Pardubice, ve čtvrtek po Nanebevzetí P. M. 1512.

[2]) Hranice, ve čtvrtek před sv. Duchem 1545.

[3]) Helfštýn, v pondělí den památky Vtělení P. Krista 1548; Z. d. O., XXV., 3.

[4]) Víděň, 1. března 1704.

Új., který následujícího roku na něm manželce své 33 kop gr. věnem dal, a r. 1385 jej, jak výše řečeno, Lackovi z Kravař prodal.

R. 1360 Vichna, vdova po Těšoldu z Vl. Új. postoupila Trojce, své dceři, tuto 3 čtvrtě pole. R. 1373 Mareš z Vl. Új. vzal své dědice na všecko své zboží ve Vl. Új. na spolek.

R. 1385 připomíná se Rachman z Vl. Új., který koupil od Matinka z Bolelic lán s lesem a r. 1397 Anně z Lazník na svobodném dvoře v Új. 16 kop gr. věnem dal, a když její manžel Jan z Vl. Új. věno to na Tupec převedl, pohnal jej r. 1398 Rachman, že jeho zboží v Új. zavadil.

R. 1399 prodal Rachman Přibíkovi ze Soběhrd tento allodní dvůr s 2 podsedky, rybníkem a příslušenstvím, na nějž Přibík bratra svého Jana ze Soběhrd vzal na spolek. R. 1406 prodal Přibík toto zboží Vítkovi řeč. Piskle z Lučan a tento následujícího roku je prodal Petrovi ze Žeranovic. Toho pohnala Eliška z Býkovic na Veseličku r. 1408, že jí odkoupil základu, že jí drží 2 podíly jejího věna. Než Vítek Piskle, zástupce Petříkův, a Alena, manželka Vítkova, dali proti Elišce pomocné.

R. 1391 dal Adam z Vl. Új. manželce své Ludce na dvoře 16 kop gr. věnem; r. 1417 prodal Svatošovi z Vl. Új. a jeho manželce Marketě polovici dvora a lesa, a Janovi z Vl. Új. druhou polovici.

R. 1406 Těšold z Vl. Új. prodal tuto Michalovi z Tupce a jeho manželce Mahdě svobodný dvůr a podsedek s polmi; na tomto zboží dal Michal Ofce, manželce Jana z Vl. Új, 15 kop gr. věnem, kteréžto věno ona r. 1417 Oldřichovi z Vl. Új. prodala a pohnala Mahdu, někdy ženu Michalovu z Új., že jí drží věna na dvoře 15 kop gr. R. 1418 Mahda vzala na spolek na věno své 10 kop gr., které měla na tomto zboží, Bůžka ze Špiček a jeho manželku Vachnu, svou dceru. R. 1437 vzal Oldřich na spolek na věno své syna bratrova Kříže z Vl. Új. a r. 1446 Jan Špičský určil za opatrovníky svého zboží v Újezdě Ješka Špičského, svého otce, a své bratry Bedřicha a Jindřicha. Kříž, který se psal z Tupce, prodal r. 1446 Blažejovi z Új., jeho manželce Kačně a dědicům $1^1/_2$ čtvrtě se zahradou v Új. a postoupil Vilémovi z Vl. Új. r. 1448 dvůr dědičný a $1^1/_2$ čtvrtě pole. Ale ještě r. 1461 Jan z Krumsína a Špiček manželce své Kačně na dědičném zboží v Új. 12 kop. gr. věnem dal.

R. 1418 Katruše z Tupce vzala manžela svého Jana na spolek na dvůr o $^3/_4$ ve Vl. Uj.; za to jej Jindřich z Petřvaldu r. 1419 pohnal.

R. 1446 pohnala Anna z Chylce Řehoře z Új., že jí sedí na dědictví.

R. 1452 prodal Mikuláš z Tupce ve Vl. Új. lán s dvěma osedlými, jednom zábranným a druhým zahradníkem od Tupce, Křižíkovi z Tupce za 80 kop gr.[1])

R. 1460 připomíná se Jakeš Čížek z Loučky a Új., jehož dcera Magdalena ze Slavíče r. 1490 vložila Václavovi Šmachovi z Új. a jeho manželce Anně $1^1/_2$ čtvrti role s příslušenstvím.

R. 1480 pohnal Jan z Tupce Pavla, syna Tomečkova z Dol. Új., že mu tam drží dvůr. R. 1492 Bernard Volkův z Vl. Új., vložil v desky Václavovi z Velké $^1/_2$ dvora Volkova a $^1/_4$ role a půl lesa, jak to po otci svém Blahovi Volkovi držel a užíval.[2])

R. 1503 Jiřík, Susanna, Anna a Barbara Halamovi zříkají se práva svého na dvoře v Új. Vl., které tu měli po otci svém Janovi, a převádějí je na bratra svého Václava, syna Jana Halamy. R. 1510 Mikul v Dol. Új. vložil v desky zem. Václavovi Holáskovi, jeho manželce Kateřině a jejich dětem dědičný svobodný dvůr.[3]) Tento dvůr, zvaný odtud „Mikulovský“, Kateřina Holáskova z Vladyčího Újezda násl. roku prodala Vilémovi z Vickova, vyjímajíc kus lesa, který jest odmezen a k jejímu dvoru patří.[4]) Ještě téhož roku si jej koupil Vilém z Pernštýna na Helfenšteině.[5]) Odtud má stejné osudy s Helfštýnem (v. t.).

K r. 1627 zaznamenává černá kniha města Lipníka, v níž vyznání na právě útrpném zaznamenána jsou, že Jan a Vašek Halouzkův a Václav Kučera z Dol. Új. koně vojenské v rebelii kradli a ukradené koně z jiných vesnic kupovali, dvou vražd se dopustili a obávajíce se, aby jejich společníci Jan Jestřáb a Šimek jich neprozradili, i tyto zavraždili. Za to v Hranicích klečíce pod šibenicí a provazy majíce na krku čekali na popravu; ale pro jejich pláč a na přímluvu komisařův a pana regenta taková milost se jim stala: aby životův svých napravili a pokání oprav-

[1]) Lipník, na den Nalezení sv. Kříže 1452.
[2]) Z. d. O., XIV., 11.
[3]) Z. d. O., XVII., 10.
[4]) Z. d. O., XVII., 12.
[5]) Z. d. O., XVII., 16.

dové činili, byli vydáni na dostatečné rukojemství. Za ně slíbili Šimek Vlček z Bohuslávek a 10 poddaných z Dol. Új. rukou společnou ale rozdílnou, že na ně dobrý pozor dají, jak budou žíti, z gruntů J. o. k. Mti nikam se nehýbajíce. Kdyby poctivě se neživili, různice, nevole a svády, zvláště Jan Halouzka, zavinili, a dokázalo-li by se, že by rukojmí to zamlčeli, mají tito v pokutu a trestání pánu upadnouti. Vinníci buď jeden nebo všichni tři mají nákladem ručitelů k právu lipenskému dovedeni a bez milosti na hrdle trestáni býti bez ohledu na přímluvu duchovní neb světskou. Kučera se nenapravil a byl na Podštátě popraven. Netrpěli tedy ani pro náboženské ani pro politické přesvědčení jak píše Bartovský v dějinách Hranic, str. 122.

R. 1791 darovala vrchnost obci pozemek Neplachov.[1])

Velký Újezd,

městys sz. Lipníka po obou stranách císařské silnice. Na náměstí, které od severu k jihu protéká potůček, stojí kostel, bývalá rychta, radnice, škola a býv. panská palírna. Na náměstí ústí pět ulic, v nichž jsou před domky ještě zahrádky.

Místní trati: Vrchní a Dolní konec, Panský kout, Zákostelí, Horecko, Kopaniny, Lapač, Ulička.

K obci patří samoty: Sušírna, mlýn s lázněmi a na Horní pile jeden domek.

R. 1794 bylo tu 96, r. 1900 184 čísel; velký počet čísel zavinila parcelace.

R. 1756 napočítáno bylo poddanských polí obdělaných 630 m., 15 m. úhorů, které se v 10 letech jedenkráte obdělávaly, a 20 m. zahrad a chmelínů. Obec měla 2 m. pole „Prosnisko“ a 50 m. pastvin a luk. Nyní se tu čítá 1212 ha, z toho poplatných 1176 ha (473 ha polí, 87 ha luk, 10 ha zahrad, 24 ha pastvisk a 582 ha lesa).

---

[1]) Z. d. O., I., 22, 39; II., 1, 2, 16, 19; IV., 51, 52; VI., 38, 50, 52, 68; VII., 9, 16, 31, 32; IX., 9, 10, 11, 14, 16, 25; X., 13, 35, 37; XI., 11; XIII., 16; XIV., 47; XVI., 27; XVII., 10, 12, 16; XIX., 6. C. D. M., XV., 79. Kı půh., I., 457, 565, str. 273; II., 615, 976; III., 730; IV., 395; VI., 90. A. Č., XVII., str. 141. Pravěk země české, str. 105. Apograf., X., 412. A S., IV., 202.

Velkostatku patří 574 ha, obci 76·38 ha pozemků, radnice, porážka, sušírna, hasické skladiště a dva rybníčky.

Již před r. 1749 bylo mezi sedláky a zahradníky rozděleno 27 m., r. 1860 dostalo se každému usedlému po 2 m. obecních polností za plat roční 6 zl.

Majetek singulární povstal takto: Starousedlí sedláci a domkaři měli právo pásti v kapitolních lesích. Po r. 1848 vykoupila kapitola právo tak, že jim dala ve společný majetek své pozemky v obvodu obce Daskabátu zvané „Na městském“ a „V zahrádce“. které si noví majitelé doplnili příkupem jiných pozemků při téže obci.

Trati: (1756) Hrušová, Holešnica, za Humny, za Kostelem, u Lapače, Kříb, Kříbky, v Loukách, u Sušírny, u Šiřiny, u sv. Trojice, Dolní trávník, (dnes polní) Chmelník, Čtvrtě (ouzky, široky), Čtvrtky, díly Skalkovy, Dílnice, pod Doubím, Doubrava, Hanákovy klče, Klče (přední, zadní), Jurkovo březí, Kopaniny, v Kopánkách, Kostelíky, Krátky flíčky, nad Lišním, Louky dolní, Nivy, v Ouzkým, Pastvisko, Podíly, Prosnisko, Richvaldy, Spálenisko, Vinohrady, Vyroubané, zadní Křípovy, Záhumenky, Pod zahradničky, (lesní) Bakalov, (malý, velký), Dubovica, Hronov, Panensky seče, Vizova.

R. 1794 bylo tu 638, r. 1900 1299 obyvatelů, z nichž 4 byli národnosti německé, ostatní české; katolíků 1292 a 7 židů.

Rodiny, které přes 100 let drží rodný domek, jsou: Kovaříkova, Tomkova, Sýkorova, Metelkova, Pacákova, Štěpánova, Dobisíkova, Zigmundova a Šubrtova.

Po válce 30leté čítalo se 28 starousedlých (mlynář, 3 láníci, 6 $^{3}/_{4}$láníků, 2 pololáníci a 16 domkařů bez polí), kteří měli 376 m., 13 nověosedlých (od r. 1658—1675) s 140 m. polí, 3 nově úmrtím opuštěné usedlosti a 1 stará pustina. V Říce byli 3 zahradníci.

R. 1775 se zde čítalo; dědičná rychta, 44 čtvrtláníků, 16 rustikálních domkařů, 3 nově postavené domky, 10 starých a 3 noví dominikalní domkaři, celkem 77 č. Obec. polí „Prosnisko“ bylo tehdy 21 m., pastvisk 50 m., a 3 m. Dolní louky; kopanin dle privileje ze dne 1. ledna 1711 86 m. a lesa 43 m. Za kopaniny bylo platu 30 r. 6 kr., který se osedlým odpouštěl, aby ochotněji robotovali.

K selské usedlosti patří teď 70 m., k chalupnické 40 m. a k domkářské 2 m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím; chmele se pěstuje více než cukrovky. V místě jsou: 4 kupci, 3 řezníci, pekař 5 hostinců, 10 krejčířů a švadlen, 8 obuvníků, 4 kováři, 3 sedláři, 2 koláři, natěrač, 5 stolařů, zámečník, 2 holiči, 3 soustružníci, bednář, hrnčíř, tesař, studnář, 2 zelináři, 2 tvarůžkáři, obchodník dobytkem, ovocem, hospodářskými potřebami, 2 střížným zbožím, 11 dřívím a palivem. Dále jest tu výroba cementového zboží, mlékárna, mlýn, parní pila, výroba lihovin. Dříve bývala panská koželužna a sirkárna.

Poměry poddanské. Čtvrtláníci platili o sv. Jiří po 42 a o sv. Václavě po 49 kr., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 1 r. 6 kr.; byli povinni odváděti předivo anebo platiti po 18 kr. Domkaři rustikální platili po 2 r. robotní činže a do obce z domků po 3 r. Domkaři dominikální platili po $2^1/_2$ r. Kovář dával, že nerobotoval, ročně 4 r. Z obce se odvádělo vrchnosti celkem 141 slepic, 5 kop vajec; později dávali za slepici 6 kr., za kuře 3 kr. a za 15 vajec 5 kr.

Robota: 15 sedláků robotovalo po 3 dnech týdně s jedním koněm anebo po 1 dni se třemi koňmi; 28 zahradníků týdně po $1^1/_2$ dni pěšky; z domkařů robotovalo 26 po 13, 15 po 26, 4 po 16, a 9 po 5 dnech ročně; tito ale byli ještě povinni ovce pásti a stříhati, chmel sbírati a na hony choditi.

Dle smlouvy z r. 1789 byli sedláci za užívání panských polí „Skaliska“, „Vinohradky“ a „Kopaniny“ zvaných povinni po 1 sáhu dříví z Ranošovského revíru do Újezda dovézti a zahradníci každý 2 sáhy dříví nadělati. Mlynáři č. 86 a 87 byli povinni nožice brousiti. Majitel čís. 22 byl roboty prost, ale za to vozil faráři pivo z Veselíčka; dále byli roboty prosti: Záhumenský mlynář, kovář na čís. 113, žid, který platil činži, kostelníci a majitelé 16 čísel.

Dědičný rychtář platil za nálev piva a vína a za dříví ročně 36 r. R. 1744, než zboží Veselské se stalo svěřenským, prodala vrchnost rychtu za 500 r. v pravý majetek; při rychtě byl odedávna obchod dřívím a patřilo k ní $60^1/_2$ m. polí, $1^2/_8$ m. zahrady, louka na 10 fůr sena a 6 m. lesa. Pozdější majitel Josef Nádvorník tak špatně hospodařil, že ji musel hrabě Alois Podstatsky zpět koupiti a prodal ji r. 1775 za 1000 r. a roční činži 30 r. Rychtář byl povinen vrchnostenské pivo, víno a kořalku nalévati, které si sám přivážel; za to, že od vrchnosti dříví ne-

dostával, měl každou bečku o 15 kr. lacinější; více jak za bečku nesměl zůstati dlužen. Kdyby sklep byl prázdným shledán, zaplatil pokuty 10 r. Dále byl povinen platiti desátek faráři; kdyby si sám pasáka držel, nebyl povinen platiti na obecního pastýře. Jelikož měl od vrchnosti pole, které mezi poddanské čítáno nebylo, platil z něho ročně 1 r. 42 kr. Nastoupí-li po něm na rychtu dítky, platiti budou z kupní ceny 3%, cizí ale 10%. R. 1776 se připomíná, že rychta již byla rozparcelována.

Kromě povinností k Veselské vrchnosti měli poddaní z V. Újezda i povinnosti k olomucké kapitole. V rektifikačním protokolu z r. 1756 jest napsáno, že dostali před 40 lety povolení v kapitolním lese „Bělá" zvaném klučiti, a že každý sedlák dostal 6 m. Později tam i pásli, začež odváděli 30 slepic a byli povinni louku při Újezdě nedaleko Záhumenského mlýna sežíti, sušiti a svézti; otavy se na ní nedělaly, ty mohli svým dobytkem spásti. Za tuto práci dostávali od úřadu z Tršic 2 m. rži a bečku piva. R. 1782 určeno, že seno mají odvážeti do dvora v Čechovicích, a že mají kus cesty od Veselské hranice až po mostek ležící v Daskabátské trati jakož i mostek opravovati; potřebné dřevo na mostek dostali od kapitoly.[1])

Duchovní správa. Kostel sv. Jakuba Většího stojí na jižní straně náměstí uprostřed býv. hřbitova. Starý kostel, v němž byly 2 oltáře a na věži 2 zvony (jeden z r. 1500), nedostačoval. Proto Karel Max. hr. Podstatský ve své závěti z r. 1738 odkázal na rozšíření kostela 1000 r. Jeho nástupce František Karel r. 1751 postavil nový klenutý kostel s oratoriem nad sakristií, v němž nyní jsou 3 oltáře. Dne 20. července 1843 byl kostel bleskem částečně poškozen. R. 1786 se připomíná, že byl posvěcen nový hřbitov při cestě k Lipníku. Nynější hřbitov založen byl r. 1832 ven z městečka.

Když hřbitov kolem kostela byl zrušen, zřídil Leopold Karel hrabě Podstatský-Lichtenštein r. 1833 pod kostelem rodinnou hrobku, a přenesl tam ostatky svých předků ze hřbitova. Hrobka r. 1881 byla ve slohu gotickém nově upravena a od olomouckého světícího biskupa hr. Gustava Belrupta posvěcena.[2])

---

[1]) Dto Olomouc, 10. září 1782.

[2]) Kromě dětí z hraběcí rodiny odpočívají v ní: hr. Alois Arnošt († 1793) a jeho manželka Josefa hr. z Arko († 1790), hr. Leopold Josef († 1813), hr. Leopold Karel († 1848) a jeho manželka Maria Amalia hr. Klary-Aldringenová,

Přízemní fara s mansardní střechou u kostela.

Jako první duchovní správce připomíná se r. 1301 farář Mikuláš.[1]) Ze 16. století jsou známi r. 1551 Jiljí Sýkora a r. 1564 Matěj. Zdali to byli faráři katoličtí, neznámo. R. 1616 investovaný Jan Siscinius byl farářem katolickým. Ve válce 30leté duchovní správa zanikla a V. Újezd byl přidělen k faře v Oseku, k níž i později založené osady Kozlov a Ranošov připadly. Farář osecký dostával desátků 30 m. rži, 15 m. ovsa a 10 r. Pole, která patřila k faře ve V. Újezdě, držel jedno rychtář, druhé bylo obecním pastviskem; louku měl kostelník, jenž byl povinen knězi z Oseka, který tu každou třetí neděli konal služby Boží, oběd dávati. R. 1737 dne 20. února zřízena zde byla administratura, na niž platily obce ročně: V. Újezd 11 r. 40 kr., 11 mázů másla, 30 m. rži, 15 m. ovsa, Kozlov a Ranošov 4 r. 22 kr. 3 d., 5 mázů $2^1/_2$ žejdlíka másla, $11^2/_8$ m. rži, $5^5/_8$ m. ovsa a všechny 3 osady 2 kopy 28 vajec a 68 r. 27 kr., patron dával ročně 30 r., 30 sáhů paliva a 8 beček piva. Obce postavily faru, kterou vydržovati se zavázaly. Administratorem stal se zdejší rodák František Schmid. Po 7 letech obnovena byla samostatná fara, při čemž se patron zavázal ročně dávati 8 m. žita, 40 m. rži, 2 m. hrachu, 15 beček piva, 5 věder vína, $66^1/_2$ libry másla, $3^1/_2$ kopy vajec, 1 kopu a 11 slepic, $7^1/_2$ kopy slámy, 80 sáhů dříví s dovozem a $15^1/_2$ r. hotových peněz. Farářem byl jmenován posavadní administrator (—1759). Déle farářovali: Karel Schenk (1762—† 1789), za něhož Staměřice od farnosti osecké sem přifařeny, po něm tu byl farářem Josef Procházka (—1814), pak Ignác Procházka (—1871). Na to Fabián Hofmann, Klement Doleček (1879—1898), za něhož přifařeny Daskabát a Výkleky. Od t. r. Antonín Koutný, jenž se postaral o kost. výzdobu a zjednání krásných rouch bohoslužebných.

V obvodu V. Újezda jsou 3 polní kaple.

Blíže kostela stojí hraběcí chudobinec založený od hr. Karla Maxa, který ve své poslední vůli z r. 1738 odkázal k tomu účelu 5000 zl. na vydržování 10 chudých a zavázal svého dědice

---

hr. Leopold Felix († 1902) a jeho manželka Františka hr. Paarová († 1881), hr. Maria Theodora († 1884), hr. Leopoldina Františka († 1890), hr. Adolf († 1898).

[1]) Farář Bertold patří do Újezda u Unčova, kdež jej Wolný správně uvádí.

špitální budovu postaviti, na niž poručil 500 zl. s dodatkem, že stavivo a roboty má dědic dodati. Pátý krejcar z denního platu má býti odkládán na šaty špitálníků. Špitálníci měli bílé kabáty s modrými výložkami a špitálnice bílé pláště s modrými límci. Povinností jejich jest, denně mši sv. přítomnu býti a jeden růženec se pomodliti. Jelikož kapitál časem se zmenšil, žije nyní ve špitále jen 6 chudých (3 m. a 3 ž.); výnos roční z kapitálu obnáší 247·10 K.

Školství. Školní budova postavena byla teprv r. 1737 na č. 44. nákladem přifařených obcí k V. Újezdu. Druhá budova stála na č. 15., kde jest radnice; dnešní jednopatrová se 3 třídami jest z r. 1886.

Příjem učitelův z polovice XVIII. stol. byl od obce velkoújezdské 8 r., z Kozlova a Ranošova 4 r., měl na Prosnisku pole na 4 m. a louku na 3 fůry sena. V. Újezd dával škole 6 sáhů paliva a dovolil učiteli na obec. 2 krávy pásti. Mimo to měl přijmy štolové a za 6 kantací dostával od každého usedlého ze 3 obcí po 1 kr. 2 d.

Přiškoleny byly i dítky z Kozlova a Ranošova a později, když Staměřice přifařeny byly k V. Újezdu, i ze Staměřic. Dnes mají tyto obce své vlastní školy.

Nejdéle učitelovali: Jakub Procházka (1737—1752), Matouš Böhm (1755—1763). V roce 1788 byl vyškolen Kozlov, k němuž byl přidělen Ranošov. Ignác Štěpán (1822—1852), Josef Šich (—† 1874), Antonín Barbíř (–1896), Josef Libosvar (—† 1917).

Spolky: hasický, včelařský, dělnický podporovací a vzdělávací „Svornost“ (1907), čtenářský „Podhoran“ (1874, zanikl 1906), rolnicko-dělnický spotřební (1896), družstvo pro chov hovězího a vepřového dobytka (1899), Sokol (1906) a místní odbor Národní Jednoty (1911) s veřejnou čítárnou v radnici. Knihovny mají Svornost a Sokol.

Poštovní úřad má jízdní spojení denní od r. 1872 s Olomoucí a od r. 1907 s Lipníkem; telefonní úřad jest z r. 1909.

Nemoci: na choleru zemřelo r. 1836 22 a r. 1866 48 osob.

R. 1892 řádil tu tyfus a r. 1911 spála, na niž takořka všechny děti onemocněly, ale jen 15 zemřelo.

Požáry: r. 1860 vyhořelo 11 č., r. 1873 16 č., r. 1880 17 domů.

R. 1899 zřízeno družstvo pro chov dobytka, ke kterému účelu obec družstvu obec. pastvisko postoupila. V letech 1910 a 1911 založeny sady třešňové v tratích „Vyroubané“ a „Jurkovo březí“. R. 1909 postavena radnice.

Ze zdejších rodáků uvádíme Františka Šmída, prvního faráře zdejšího po reformaci; zemského poslance za venkov toho okresu Tomáše Kovářika (n. 1824, † 1881), který založil tu rolnickou záložnu.

Dějiny. R. 1324 připomíná se Žibřid z Ú., kterému patřila pustá ves **Čermná**. R. 1364 jmenuje se Ú. Velkým a platil 7 gr. mýtného v Olomouci. R. 1371 dostal Půta z Holštýna a ze Zdounek od markraběte V. Ú. lénem pro sebe a své mužské potomky. Jelikož ale r. 1381 bez mužských potomků zemřel, dostal V. Ú., který se již městysem nazývá, Václav Rus z Doloplaz lénem, který je se Smolnou, Kozlovem a Čermnou prodal za 350 kop gr. Lackovi z Kravař. Lacek dal r. 1392 Kačně z Charvát, manželce Rusa z Doloplaz, na lidech poplatných v Ú. 5 kop gr. věnem, na kteréžto věno tato na spolek vzala Viléma z Rataj a jeho dítky. Tak se stal V. Ú., který r. 1447 se nazývá **Volavý**, zbožím Helfštýnským.

R. 1486 dal král Matyáš Vilémovi z Pernštýna své právo na V. Ú. R. 1510 nazývá se Svrchní Ú. R. 1548 prodal a v zem. desky zapsal Jan z Pernštýna mimo jiné i městečko Horní Ú. s podacím Erasmovi z Bobolusk. Od t. r. viz dějiny u Veselíčka. R. 1616 jmenuje se Újezdec. Za dob války 30leté mnoho vytrpěl, tak že byl nazýván vsí, ač ještě r. 1671 a 1705 městečkem též se jmenoval. R. 1892 dne 16. září výnosem místodržitelským byly povoleny čtyry výroční trhy této obci: druhý úterek po Zvěstování P. Marie, v úterky po sv. Jakubu V., po sv. Václavu a po Početí P. Marie.[1])

V obvodu obce bývaly vsi **Meziříčí** a **Provodov.** O Meziříčí víme, že r. 1368 Pitrold a Dyrch, bratři z Lipňan, kromě jiného i tu ves prodali za 200 kop gr. Janovi, Vokovi a Benešovi z Kravař. Dle listu Viléma z Pernštýna z r. 1507 víme o vsi, že se tu lámal kámen a soudíme, že nynější Mezihoří, kde jsou kamenné lomy, bude asi totožným s Meziříčím. (Viz M. Prosenice).

---

[1]) Co Wolný ve své topografii (kraj Přerovský, str. 460) o V. Ú. píše, týče se Horního Ú. v okrese Bystřickém p. Hostýnem.

R. 1548 prodal Jan z Pernštýna pustou ves „**Mezřícko**“ Erasmovi z Bobolusk na Veselíčku (v. t.). O Provodově platí k r. 1368 totéž, co o Meziříčí; r. 1548 byl též jako pustá ves Erasmovi z Bobolusk prodán. Kde stával jest neznámo.[1])

Veselíčko,

samostatná politicky a katastrálně obec, leží z. Lipníka na svahu Zámeckého kopce po obou stranách okres. silnice. Pojímá v sobě bývalou osadu Chylec, kteráž sluje „Dědina“. Jiné místní trati slují: Kopec, Chňurky, Veselí, u Zámku, Ulice a Ve vývoze. K obci patří samoty: Vicinov (4 č. s 28 obyv.), Salajka a Mlýnec. V místě nachází se zámek s dvorem, bývalý pivovar a palírna.

R. 1794 bylo tu 79, r. 1900 124 č.; před některými domky jsou zahrádky.

R. 1669 mělo poddanských polí obdělaných 522 měr; r. 1756 se čítalo $557^1/_8$ m., z čehož 2 m. „Debře“ patřily obci, 24 m. obec. pastvisk, a 32 m. zahrad a chmelínů. R. 1775 se připomíná, že obec má z milosti vrchnostenské kopaniny $73^1/_8$ m. a černý les u Vicinova na 50 m. též od vrchnosti. Dnes má katastr 1100 ha, z toho poplatných 1072 ha (polí 391 ha, luk 52 ha, zahrad 30 ha, pastvisk 17 ha a lesa 582 ha). Velkostatku patří 750 ha, $94^1/_2$ m. pozemků a bývalá kontribučenská sýpka.

R. 1871 a 1872 dělili se obyvatelé obec. pozemky, při čemž sedláci a chalupníci dostali po 6 m., domkaři rustikální po $^3/_4$ m. a dominikální po $^1/_2$ m.

Trati: (1777) nad Studánkou, u Haltýře, Klče a na Lukách, (dnes) za Brankou, Debř, na Debři, v Dolu, Prostřední Flek, od Hambalka, za Hejky, Kopanina, Zámecký kopec, Končiny, pod Lipím, Lukavce, Měřiční, pod Obcí, Ouzky, za Pastviskem, Podhumení, na Podvesní louce, od Potůčka, na Roubaninách, nad Rybníkem, od Svrčova, Šefránky, za Vejvozem, u Vicinova.

Na polích v okolí Veselíčka nalezeno bylo mnoho památek z mladší doby kamenné, jako červené nádobí s ornamentem

---

[1]) C. D. M., V., 124; VI., 265; IX., 336; X., 107, 445. Z. d. O., I., 37, 55; II., 5; IV., 14; VI., 36, 52, 53; VII, 13; VIII., 37, 38; IX, 14; X., 3, 44; XXV., 52. A. C., XVI., 238, 288, 466; XVII., 119. Č. M. M., XII., 178; XXVII., 287.

nehtovaným a pupíky, drobnější nádobí z hlíny plavené s ornamenty rytými v podobě podkov a kosočtverců, nástroje z pazourků, jaspisu, rohovce a obsidiánu; z kamenných nástrojů: sekyrky, škrabadla, mlaty, vývrtky, hladidla, drtidla, otesavače, mlýnské plotny, přesleny a koštěné šidlo.

R. 1794 bylo 426, r. 1900 753 čes. obyv., z nichž 748 kat. a 5 židů.

Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Lipnerova, Škařupova, Pospíšilova, Panákova, Skopalova, Panákova, Kroplova, Hanzlíkova, Panákova č. 87 a Vagrčkova.

Po válce 30leté bylo tu 7 osedlých třičtvrtláníků, kteří měli po 36 m. polí, 8 zahradníků bez polí, 4 nově osedlí pololáníci, 2 nově osedlí, kteří měli půldruhé čtvrti lánu, 14 nově osedlých zahradníků bez polí, nově opustlý půllán a staropustý domek, celkem 35 osedlých. R. 1775 se tu čítalo 14 pololáníků, 25 zahradníků, 6 rustikálních a 28 dominikálních domkařů.

K selské usedlosti se čítá 60—64 m., k zahradnické 24 m. a k domkářské po 1 m.

Obyvatelé živí se hlavně polním hospodářstvím; nacházejí též živnost v panských službách, při dvoře, v lomech; mnozí pracují v zimě v sladovnách a v létě při stavbách.

V místě se nacházejí 4 hostince, 2 řezníci, 4 kramáři, 3 krejčí, 3 obuvníci, kovář, kolář, sedlář, 2 stolaři, mistr tesařský, kamnář, pokrývač a zámečník. Mlýn a blízký větřák jakož i panský pivovar a palírna zanikly, podobně i výroba salajky a olejna.

R. 1909 pořízeny byly parní stroje na výrobu drobného silničního štěrku. V místě jest též výroba lihovin.

Poddanské poměry. Pololáníci platili o sv. Jiří a sv. Václavě gruntovní činže po 1 r. 3 d., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 8 kr. 2 d., za 5 slepic po 30 kr., za 3 kuřata po 9 kr. a za $^1/_2$ kopy vajec po 10 kr., z pastvy po 18 kr., za předivo po 18 kr., celkem každý ročně 4 r. 9 kr. 2 d. Zahradníci platili o sv. Jiří a sv. Václavě gruntovní činže po 17 kr. 3 d., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 5 kr. 2 d., za 1 slepici po 6 kr., za 3 kuřata po 9 kr., za 24 vajec po 8 kr. za předivo po 18 kr., celkem každý 2 r. 15 kr. Rustikální domkaři bez polí platili roční činže $2^1/_2$ r. a robotovali

ročně 26 dní. Dominikální domkaři platili též roční činže $2^1/_2$ r. Pět hoferů platilo do obce ročně po 12 kr.

Sedláci robotovali jen 1 den týdně s 3 koňmi a zahradníci konali pěší robotu týdně $1^1/_2$ dne. František hr. Podstatský jim, ale pro svou toliko osobu, toho $^1/_2$ dne odpouštěl. 6 domkařů robotovalo ročně po 26 dnech, 2 po 16 dnech, 18 po 13 dnech a 27 po 5 dnech ročně; tito poslední byli povinni ovce práti a stříhati, chmel sbírati a na hony choditi. Rychtář a 2 domkaři, kteří konali službu poštovních poslů, byli roboty prosti. Sedláci a zahradníci byli povinováni za pole Roubaniny až do odvolání ročně po 3 dnech pěší robotu konati. Roboty byla prosta čísla: 8. (olejna), 14., 42. (panská kovárna a krčma, v níž se hromady odbývaly) 68., 88., 89., 97. (sušírna na len), 71. a 18. (panský hostinec). Domkařům bylo dovoleno v lese stelivo hrabati, dříví sbírati a pásti. Vrchnost darovala obci les (nyní pole „Končiny“), aby měla dříví na stavby.

Ke kostelu patří do Oseka, kamž faráři odváděli desátek: sedláci po 52 snopech rži a ovsa a po 2 žejdlících másla, zahradníci po 2 žejdlících másla. Ze dvora panského dostával farář po 16 kopách rži a ovsa. Místo toho stala se úmluva r. 1639 mezi farářem oseckým a Krištofem sv. p. Podstatským, že tento dával faráři ročně 10 zl. mor., 4 provázky dříví a 10 beček piva; kdyby farář více piva potřeboval, dostane za měřici žita bečku piva.

V místě nachází se starobylá zvonice.

V zámku jest domácí kaple ke cti sv. Františka Paulanského s 2 oltáři. Kaple jest vymalována freskami a opatřena jest cennými starodávnými paramenty, které jsou většinou prací členů hraběcí rodiny; má též vzácné relikviáře.

Zámecká kaple se připomíná již r. 1639. Byla zasvěcena bl. P. Marii. Této kapli odkázal Karel Max r. 1738 na stříbrnou lampu před obrazem 70 zl., a na stříbrný kříž a 2 stříbrné svícny, své šatstvo a tabulní stříbro z Veselíčka. Když r. 1768 zámek nově postaven byl, byla v něm i kaple nově od hr. Františka postavena a od jeho manželky Theodory roz. svob. pí. Imbsenové r. 1769 vyzdobena. Konají se v ní služby Boží. V obvodu obce jsou dvě polní kaple, obě nákladem vrchnosti postavené. Na nádvoří zámeckém zasluhují zmínky krásné kamenné sochy sv. Aloisa, Josefa a Floriána. Leopold hr. Podstatský

(1801—1848) chtěl ve Veselíčku svým nákladem zříditi samostatnou duchovní správu; občané měli dáti povozy a práci nádenickou; tito ale odepřeli a tak k tomu nedošlo.

Školství. Původně chodilo se odtud do školy v Oseku, kamž učiteli dávali: sedláci po 2 snopech rži a ovsa a celá obec rektorského platu 2 r. 42 kr. Za koledu, mikulášní a kantaci platili o novém roce sedláci po 5 kr., zahradníci po 2 kr., a domkaři po $1^1/_2$ kr. místo koláčů o hodech: sedláci po $1^1/_2$ kr., zahradníci po 1 kr. a domkaři po 3 d., a při sbírání zpovědních cedulek o Velkonocích každý dával 1 vejce.

R. 1788 zřízena byla jednotřídní škola na č. 68. Učitel dostával z dítka $2^1/_4$ kr. platu týdně; za to byl povinen svým nákladem vytápěti učírnu. Prvním učitelem jmenován byl krejčí Václav Kopeček (—1833), který i jako učitel řemeslo provozoval. Manželka jeho měla prodej tabáku a kramářství. Kopeček byl zároveň kostelníkem v zámecké kapli; za to dostával bečku piva, 2 m. žita, 4 m. rži a 4 sáhy měkkého loket dlouhého dřeva. V těch dobách jakož i později bývali v zámku zámečtí kaplani. Po něm učiteloval Fabián Lipner (1840), za něhož 1. srpna 1834 při velkém požáru v obci i škola shořela, Josef Šich (—1853), Ignác Fröhlich (—1865), Josef Kněžíček (—† 1889), Martin Fridrišek posud. Za něho r. 1906 stará školní budova (z r. 1835 po ohni) byla úplně zbořena a na jejím a na místě dvou zakoupených domků nová jednopatrová školní budova téhož roku postavena.

V místě jest spolek čtenářský „Podhoran" (1893), Odbor Národní Jednoty a poštovní úřad s telefonní stanicí.

Pamětihodné události. V posledních dnech měsíce ledna a začátkem února r. 1836 po dvakrát pozorován tu byl hromadný tah šupinušek čeledi Podura. Zvířátek bylo takové množství, že sníh a voda byly jimi po několik dní pokryty, tak že lidé vody píti nemohli; pro dobytek byla přecezována. Na živu zůstalí živočichové tvořili kuličkovité tvary; tmavá jejich tělíska považována byla venkovany za zrnka střelného prachu.

Větší požáry byly r. 1834 1. srpna, kdy shořelo i se školou 41 domů a stodol a r. 1857 vyhořela opět táž část vsi. R. 1860 vyhořela panská stodola a sýpka; r. 1896 dne 16. května vyhořelo 7 čísel.

Krupobití poškodilo osení v letech 1902 a 1903.

Nemoci: R. 1806 zemřelo na horečku 29, r. 1836 na choleru 32 a r. 1866 opět 45 osob.

Po bitvě u Slavkova 2. prosince 1805 zřízena v zámku 30. prosince vojenská nemocnice a trvala až do 8. června 1806. Zemřelí vojini pochováváni byli v lese na Zámeckém kopci. Zároveň tehda vypukla horečka, která za těch 5 měsíců si ve Veselíčku a Oseku 82 životů lidských vyžádala. R. 1809 po nešťastných bitvách opět otevřena tu byla nemocnice dne 4. července, do níž dne 6. července o 12. hod. v noci dovezeno bylo 400 mužů raněných a 100 mužů na obsluhu. A ještě 17. prosince téhož roku dovezeno bylo 100 nemocných, tak že zámek ani všech pojmouti nemohl a museli tudíž nemocní, kteří se pozdravovali buď na Podštát aneb do Dlouhé Vsi odváženi býti. Nemocnice trvala do 5. května r. 1810. V té době zvláště řádila mezi nemocnými úplavice.

R. 1813 dne 11. listopadu zřízena zde po třetí nemocnice, která trvala až do 2. dubna 1814. O velkém počtu ošetřovaných nemocných v třetím období svědčí, že Veselíčko samo dáti muselo přes 400 přípřeží, a že zde byl zvláštní vojenský kněz. Jak zápisy vypravují, rozmohly se měrou úžasnou nemoci nakažlivé, jimiž i ošetřovatelé nemocných se nakazili. Na celém panství nebylo ani dostatek slámy a suchého dřeva na otop.

Místo v lese, kde zemřelí vojíni pochováváni byli, nazývá se do dneška vojenský hřbitov, na němž železný kříž označoval místo jejich odpočinku. R. 1905 z popudu a nákladem vojenských vysloužilců z Prosenic a okolí, a za přispění majitele panství, císařského ministerstva ruského a jiných dobrodinců postaven kamenný pomník.

R. 1912 zavedeno bylo v obci elektrické osvětlení.

Dějiny. Nynější obec Veselíčko pojímá v sobě tři bývalé osady: Veselíčko, které též Veselice a Veselá nazýváno bylo Chylec a Vicinov. Hlavní částí byl Chylec, který pod tím jménem ještě r. 1775 v urbáři se uvádí; Veselíčko byla část kolem zámku, kteréž jméno teprve koncem 18. stol. na jiné části obce rozšířeno bylo tak, že jméno Chylec úplně zaniklo. Chylec patřil více majitelům a měl i svůj vladyčí rod „z Chylce“.

R. 1347 připomíná se Sezema z Chylce, a opět r. 1358 s Heršem z Ch.

R. 1353 vzal Fridolin z Ch Jilka z Kozlovic na spolek na své zboží.

R. 1373 prodal týž Fridolin dvůr o 1 l. a poddaného se $^{3}/_{4}$ lánu poplatného a se vším příslušenstvím Mikuláši z Pavlovic, který ale toto zboží dle panského nálezu r. 1377 postoupiti musil Pavlovi z Borova a Janovi z Věžek, kteří vše t. r. i se dvěma podsedky a polovicí vsi Židlichova prodali Zbyňkovi z Kokor. Než Mikuláš vedl spor o toto zboží dále, až je dostal zpět a r. 1381 prodal vše i s krčmou výše jmenovanému Zbyňkovi, který ihned vzal Protivce ze Zástřizl a jeho manželku Annu na spolek, a své manželce Kačně se svolením Protivcovým na tomto zboží 50 kop gr. věnem dal. Tato r. 1412 vzala bratry své Protivce ze Zástřizl a Jana z Moravan na Ch. na spolek. R. 1437 Smil se Zástřizl prodal v Ch. 4 lány, 6 zahrad, lázeň, krčmu se všemi platy Janovi Obešlíkovi z Veselíčka a z Lipultovic.

Svrchu jmenovaný Fridolin z Ch. prodal polovici dvora v Ch. Mukařovi z Kokor, který r. 1375 pohnal Dětřicha z Ch., syna Adličky z Ch., že se mu uvázal v tuto polovici dvora. Dětřich z Ch. měl tu ještě podsedek, který r. 1376 prodal Velislavovi z Lazník.

Část Chylce patřila Kunovi, Jarošovi a Bohušovi, bratrům z Drahotuš, kteří r. 1371 svůj podíl, osminu Ch., prodali markraběti Janovi a téhož r. Mšinek z Drahotuš svůj díl, půl dvora v Ch., témuž markraběti prodal. Markrabě dal toho půl dvora svému komorníkovi Rudolfovi z Frenštátu, který jej r. 1385 prodal Zbyňkovi z Kokor.

Oldřich z Prosénic měl v Ch. $^{5}/_{4}$ l., které r. 1371 prodal Bohušovi z Drahotuš, kterýž je r. 1377 prodal Lvovi z Nelešovic a jeho manželce Vachně. Po smrti Lvově provdala se Vachna za Pavla z Ch., r. 1382 sstoupila se sním na svůj dvůr v Ch., ale pátou čtvrt prodala Zbyňkovi z Kokor. Po smrti Pavlově spadl tento lán na markraběte Albrechta (od r. 1423—1439), který jej dal Pardusovi z Petřvaldu, odjinud z Tupce.

R. 1371 se připomíná, že Marketa, manželka někdy Mrakše z Ch., měla na této vsi věnem 125 kop gr. Druhý její manžel, Všebor z Rájce, toho roku $^{1}/_{2}$ vsi Ch. prodal Frankovi z Kunovic a věno její na Ch. vymazal. Frank z Kunovic měl od markraběte lénem dvůr v Buku, 8 lánů, 4 podsedky a krčmu; toto zboží pro-

dal Unce z Majetína a dal za to markraběti v náhradu mimo jiné i své zboží v Ch., kteréžto markrabě r. 1406 prodal Janovi Pardusovi z Tupce a ze Žeranovic, a tento je opět prodal r. 1437 Janovi Mlčíkovi z Ch. a jeho manželce Kačně.

R. 1444 pohnali Frank z Kunovic a Petr z Kravař Pavla z Ch., že jim drží dvůr vlastenecký v Ch.

R. 1446 Jan z Lipníka prodal Jakšovi Čížkovi z Loučky a jeho manželce Dorotě z Újezda všechno své zboží v Ch. Jakeš z Lúčky i se svými erby odřekl se r. 1481 všeho práva, které měl na láně dědičném a dvoře v Chylicích i všem přísl., neb dvůr ten v Chylicích prodal Martinovi a Mikulášovi a jejich dědicům.[1]) Syn Mikuláše z Ch., Václav z Ch., vložil v desky r. 1502 svým sestrám Barboře a Martě své dědictví půl dvora s příslušenstvím[2]). Barbora vzala ihned na svůj díl na spolek manžela svého Jiříka z Radkova. R. 1510 postoupila Marta svůj díl své sestře, jejímu manželovi a jejich dítkám.

R. 1590 bratři Duchek Chromý z Vacanovic, Jan Zeman z Ch. a jejich sestra Kateřina se svým manželem Václavem Palicou, svobodným dvořákem z Dol. Újezda, prodali svobodný dvůr z Ch., který měli po svém otci Matějovi Zemanovi, olomouckém měšťanu, Šebestiánovi Třebochovskému za 500 zl. ne bez odporu Bernarda Podstatského z Veselíčka, kterého Třebochovský pohnal o uvázání toho dvora.

Mimo výše uvedeně vládyky z Ch. připomínají se ještě: r. 1371 Mojžíš z Ch., r. 1385 Štěpán z Ch., který koupil od Oneše z Krásna zboží ve Vyškovicích, r. 1383 Jan Ovečka z Ch., který koupil od Jindřicha z Kravař r. 1417 dvůr v Hluzové, r. 1408 Anna, manželka Herbarta z Ch. R. 1509 vzpomíná se Valenta z Chylce. Jemu, jeho manželce Kateřině a dětem jejich prodal Martin Čelák z Lazník svůj dvůr svobodný, dědičný v Hor. Lazníkách.

Co se Veselíčka týče, měl tu klášter hradištský u Olomouce dva poddané, z nichž Budislav z Veselé r. 1275 se připomíná. R. 1466 opat Mikuláš pohnal Jana Obešlíka z V., že drží lidi ke klášteru slušící, a z nich platy béře. Tito poddaní klášterní uvádějí se ještě r. 1491.

---

[1]) Z. d. O., XII., 31.
[2]) Z. d. O., XII., 31.

Veselíčko slušelo morav. markraběti.

R. 1371 měl Veselíčko lénem Frank z Kunovic. Markrabě Jošt zastavil V. a jiné zboží Ctiborovi z Cimburka a na Tovačově za 2244 kop gr.

R. 1377 Racek z Veselé prodal Veselé Mikuláši Býčkovi z Býkovic, dědičnému fojtovi v Hranicích.

Když pak r. 1406 markrabě vše, co ještě na Veselíčku měl, Janovi Pardusovi z Tupce a ze Žeranovic za 25 kop gr. prodal, ohlásila proti tomu prodeji Eliška, dcera Mikulášova, odpor, řkouc, že V. patří jí, protože je má od svého otce, a protože s matkou svou Ofkou, s kterou jest ve spolku, od r. 1384 má na něm 80 kop gr. věnem; zároveň pohnala Jana Pardusa znamenitě z Veselé i z nadbytu, že její vlastní dědictví Veselice vyprosil na markraběti bez práva; právo její bylo r. 1407 uznáno. Než na V. měla též podíl Alena, manželka Vítka Pisklete z Lučan a z Veselice, snacha Eliščina. Proto držel Vítek Veselici, z kteréž příčiny i jej Eliška r. 1406 pohnala; násl. roku byla ale toliko na $^2/_3$ věna zvedena a $^1/_3$ přiřknuta byla Aleně. R. 1408 a 1409 pohnala Elišku Anna, sestra její a manželka Bučkova čili Bukovcova, že jí drží spravedlivý díl. Páni nalezli, že 50 kop gr., které Eliška za zboží dala, má napřed míti; co jest ostatek toho zboží, o to se mají rozděliti.

Eliška měla za manžela Sulka z Křekovic, jenž se později psával ze Zákřovic, kterého na vše na Veselici vzala na spolek r. 1408. Sulek převedl její věno r. 1415 s V. na své zboží a prodal Veselici s dvorem svobodným a se vším všudy Ondřejovi Bučkovi z Kelče, jenž své manželce Anně zapsal 30 kop gr. na tomto zboží věnem, a jelikož od r. 1412 část Chylce držel, z Chylce se nazýval. Tento prodal dvůr v Ch. Olbramovi a Mikšíkovi z Lipníka; za to je pohnal r. 1419 Sulek ze Zákřovic, že mu zboží V. u Ondřejka odkoupili; neboť tento mu slíbil, že kromě jemu žádnému jinému ničeho neprodá, na Ondřejku ale neměl, kde co postíhati. Syn Ondřejkův Litek prodal r. 1437 V. Janu Obešlíkovi z Lipultovic a ze Zdětína, kterýžto dal své manželce Ludmile z Lešan a z Krumsína na tomto zboží $12^1/_2$ kop gr. věnem, a jak výše řečeno, též větší část Ch. koupil. Po Janovi držel zboží syn jeho Ctibor.

Jeden dvůr ve V. náležel Maškovi z V., který jej prodal Martinovi Hromádkovi z Ústí; jelikož ale Hromádka dříve zemřel

než zaň zaplatil, prodali jeho rukojmí dvůr r. 1486 Vilémovi z Pernštýna za $54^1/_2$ zl. uherských červených.[1])

Ctibor Obešlík zemřel po r. 1488. Po jeho smrti prodal zemský hejtman Ctibor z Cimburka ve prospěch sirotků po něm pozůstalých Jana, Felixe a Václava r. 1491 vsi dědičné Veselíčko s dvorem popložním a ves Chylec Vilémovi z Pernštýna[2]) za 600 duk., jehož syn Jan „Bohatý“ je prodal r. 1548 Erazimovi z Bobolusk. Tehda patřilo k Veselskému zboží: Veselíčko, Chylce, městečko Horní Újezd s podacím, Staniměřice, Buk, 6 člověků v Lazníčkách, 6 člověků ve Výklekách a pusté vsi Ranošov, Kozlov, Mezeříčko, Kyjanka a Sedliště.[3])

Na získaném právě zboží zapsal Erazim manželce své Anně Milotské ze Zástřizl věna jejího půl deváta sta dvacet pět kop gr. ku pravému jejímu věnnému právu.[4])

Nový majitel koupené vsi a městečko Újezd scelil v panstvíčko, jehož středem se stalo Veselíčko, kdež si i tvrz a pivovar vystavěl. Po 9 letech prodal a v desky zapsal Jiříkovi ze Zástřizl své dědictví: Tvrz a ves Veselíčko s dvorem poplužním, s pivovarem, ves Chylice, ves Staniměřice, městečko Horní Oujezd s kost. podacím, ves Buk, ve vsi Výklecích 6 člověků, v Lazničkách 8 poddaných, pusté vsi: Ranošov, Kozlov, Sedliště, Kyjanku, Mezříčko, Výcenov, a ty lesy a grunty, jež slovou v Ščepích a v Mokře, a v těch místech, oč rozepře s pány Pernštejnskými byla.[5])

Jiří ze Zástřizl dostal od krále Ferdinanda r. 1553 mocný list dělati poručenství.[6]) Na základě toho ustanovil ve své závěti ze dne 1. listopadu r. 1559, že jeho dcera Johanka má dostati 200 kop gr. a výpravu svatební; statek a svršky poručil bratrovi svému Zikmundovi ze Zástřizl a jeho mužským potomkům. Mocnými poručníky svých dítek a statku učinil Frydrycha Březnického

[1]) A. Č., XVI. pg. 296. Týž A. Č., VII., pg. 531 zaznamenává, že Mladota z Veselice žaloval na Jana Dítě, že mu statek spálil. Jan Dítě dokázal, že byl ve Fulneku, a proto byl u soudu komorního r. 1480 osvobozen.

[2]) Z. d. O., XIV., 2. Arch. Čes., XVI., 370.

[3]) Z. d. O., XXV., 52.

[4]) Z. d. O., XXV., 53.

[5]) Z. d. O., XXVI., 9.

[6]) Ve Vídni, v sobotu před slavným hodem Narození Božího 1553. (Z. d. O., XXVII., 39.)

z Náchoda a Zikmunda ze Zástřizl; r. 1566 byl pan Jiří mrtev; zapsaliť t. r. poručníci Oldřichovi a Krištofovi z Kounic: tvrz a ves Veselíčko, s dvorem, pivovarem, vsi: Chylice, Staniměřice, městečko Újezd Horní s kost. podacím, ves Buk, ve vsi Výklecích 6 člověků, ve vsi Malých Laznikách 8 člověků, vsi pusté: Ranošov, Kozlov, Sedliště, Kyjanka, Mezeříčko, Vícenov, se vším a všelijakým přísl., však to vymiňujíce, což se těch míst v horách, o kteréž s Václavem z Ludanic na Helfenšteině rozepře jest, a to na přátelích vydaných k mocné výpovědi náleží, a tolikéž o desátek knězi faráři Oseckému z rolí Veselických, to aby Oldřich a Krištof z Kounic sobě vykonali a ku konci přivedli, toho aby rukojmové nebyli povinni spravovati a osvobozovati.[1])

Aby se vyhnuli snad zmíněné rozepři páni z Kounic s p. Václavem z Ludanic, prodal r. 1569 Oldřich z Kounic a na Slavkově na místě svého bratra zboží Veselické p. Václavovi z Ludanic na Helfenšteině,[2]) po jehož smrti r. 1571 zemský hejtman Zdeněk Lev z Rožmitála prodal r. 1573, a Zacharyáš z Hradce na Telči a Polné, poručník dcerušky Kateřiny z Ludanic, zapsal v desky Karlovi Staršímu Podstatskému z Prusinovic a na Vrchoslavicích, nejvyšš. sudímu markr. Mor., statek Veselíčko se vším přísl.[3])

Od t. r. jest panství stále při témž starobylém rodě (viz rodokmen na násl. straně!).

Jak Paprocký píše, zemřeli synové Karla staršího buď v mládí anebo bez potomků; proto stali se dědici statku synové Karla mladšího Podstatského; Jindřich byl majitelem a bratři jeho Bernard a Tas měli toliko podíly. Po Jindřichovi následoval r. 1626 Krištof Karel, syn Tasův, jenž byl v l. 1614—1617 komorníkem menšího práva v Olomouci; r. 1627 byl povýšen do stavu panského a stal se přísedícím zemského práva a nejvyšším manským sudím. Držel též Velké Lazníky, Zborovice a manský statek Starou Ves. R. 1636 zapsal své manželce Marii Alžbětě Pražmové z Bílkova 10.000 zl. věna a nadvěna na statcích svých: Veselíčku, městečku Hor. Újezdě, vsích: Staniměřicích, Mal. a Vel. Lazníkách, Svrčově, Radvanicích a Chylci.

---

1) Z. d. O., XXVI., 40.
2) Z. d. O., XXVIII., 13.
3) Z. d. O., XXIX., 6.

Rodokmen

pánů Podstatských z Prusinovic pokud se týká Veselíčka.

Dětřich
m. Ester z Meinhartic.

I. Karel st. 1573.
1. m. Barská z Baště.
2. m. Anna Krčmovna z Koněpas.

Karel ml.

Bernard 1583
m. Anežka Buchlovická z Domamyslic.

II. Jindřich ml. * 1576, † 1589?
1. m. Hedvika Světlíková.
2. Kateřina Krsovická z Krsovci.
3. m. Johanka Rothenbergová.

Tas 1581.
1. m. Magdalena Přepická z Rychmburku.
2. m. Barbara Falkenhahnová z Glošku.

Dětřich.
m. Anna Bělská z Bělé a na
V. Losinkách † 1612.

III. Krištof Karel † 1645.
1. m. Anna Jägerová z Poisbrunnu.
2. m. Magdalena Bruntálská z Vrbna.
3 m. Alžběta Pražmová z Bílkova.

V. Jiří Valerián † 1688.
m. Regina svob. pí. z Wohlzogenu.

Zikmund Ondřej.

Karel Šebestián.

IV. Julius Karel † 1714.

VI. Hr. František Dominik * 1649, † 1721.
1. m. Magdalena Lindeggová z Lisany.
2. m. Eliška Lvová z Rožmitálu a Blatné (vdova po Karlovi Šbestiánovi).
3. m, Josefa hr. Schönkirchenová.

VII. Karel Max * 1678.

František Valerián † 1714.
m. Maria Terezia hr. z Lichtenstein-Kastelkornu.

Jan Josef.

VIII. František Karel * 1719, † 1776.
m. M. Theodora svob. pí. z Imbsenu.

IX. Alois Arnošt Podstatský-Lichtenstein * 1723. † 1793.
m. Josefa hr. Arko.

X. Leopold Josef * 1763, † 1813.
m. M. Teresia hr. Kolovrat-Krakovská.

XI. Leopold Karel * 1801 † 1848.
m. M. Amalia hr. Klary-Aldringenová.

XII. Leopold Felix * 1840, † 1902.
1. m. Františka hr. Paarová.
2. m. Mikuláška hr. Thun Hohensteinová.

XIII. Alois M. Josef * 1873, † 1918.
m. Leopoldina hr. Thun-Hohensteinová.

Za něho Veselské zboží trpělo velmi válkou 30letou. R. 1632 bylo velkostatku Veselskému uloženo po jistou dobu dodávati do Olomouce týdně 20 mor. tol., $2^1/_2$ m. rži, 125 liber masa, 5 věder piva, 5 m. ovsa, $1^1/_2$ fůry sena a slámy. R. 1643 označeno bylo na sněmě zboží Veselské jako velmi zpustošené. Krištof Karel utrpěl velké ztráty na majetku též tím, že ručil za pány, jichž jmění bylo r. 1622 skonfiskováno, a dluhy platiti byl povinen.

Krištof Karel zemřel r. 1645 bez závěti. Rozsáhlé statky jeho byly rozděleny mezi jeho syny. Toto dělení bylo však neúplné, protože staré urbáře, které pro strach před Švédy na zámku Lukovském a jinde uschovány byly, se ztratily, čímž i mnoho poddaných se ztratilo. Veselské zboží se Svrčovem a Radvanicemi, kteréž vsi Krištof Karel ke zboží tomu připojil, připadlo Juliovi Karlovi.[1])

Než toto zboží bylo válkami tak zadluženo, že dle nařízení císařského, aby se rodině Podstatských pomohlo od dluhů, prodáno bylo r. 1655 bratrovi Julia Karla Jiřímu Valeriánovi.[2])

V listině o prodeji tom uvedeny jsou osady k panství náležející: Veselíčko s dvorem a polmi, Chylice, Malé Lesinky, Výkleky, Svrčov, městys Horní Újezd s podacím kostelním, Staměřice s dvorem a polmi, tvrz a ves Velké Lesinky se dvorem, Radvanice se dvorem, se šenky pivnými a vinnými, pivovarem, chmelínem a cihelnou, mlýnem a pilou, s lidmi vyjímaje 7 lidí (4 ženské, kuchaře, předjezdného a opatrovníka psů), kteří byli přiděleni ke službě Zikmunda Ondřeje. Vše bylo prodáno Jiřímu Valeriánovi za 35.000 r.

Jiří Valerián býval krajským hejtmanem olomouckým, stal se r. 1647 císařským radou, r. 1652 přísedícím moravského zemského práva, biskupským manským sudím a r. 1669 jako císařský rada a komoří nejvyšším sudím zemským. R. 1663 byl též velitelem biskupského manského vojska a Valachů v průsmících moravských za válek tureckých. R. 1677 dostal manský statek Slavkov u Opavy; byl zaroveň pánem na Bartošovicích a Staré Vsi. Založil na ochranu rozsáhlých lesů vsi Kozlov a Ranošov a přikoupil r. 1668 od Václava Halčinovského dvorec v Lazničkách. R. 1688 byl již mrtev.

---

[1]) V dílčím listě Výkleky uvedeny nejsou.

[2]) Kupní smlouva dto Brno, v sobotu před Obrácením sv. Pavla 1655.

Syn jeho František Dominik byl r. 1697 přísedícím zemského práva, stal se r. 1698 biskupským dvorním sudím manského soudu, r. 1702 nejvyšším zemským sudím a císařským radou, r. 1706 císařským tajným radou a komorníkem a násl. roku byl povýšen do stavu hraběcího. R. 1714 jmenován byl nejvyšším královským zemským komořím na Moravě a r. 1719 zemským hejtmanem. Zemřel r. 1721 bez závěti.

Dle dílčího listu z r. 1727 mezi Karlem Maxem, Františkem Valeriánem a Janem Josefem, jeho syny, připadlo Veselské zboží i s oranžerií v zahradě, domem v Olomouci a dvorem v Hřebčíně, odhadnuté na 140.000 zl., nejstaršímu synovi Karlovi Maxovi.

Karel Max byl c. k. komořím, r. 1737 stal se podmaršálkem a osvědčil se jako generál jízdy za Marie Terezie ve válkách o dědictví. Zemřel v Rábu v Uhrách jako velitel pevnosti.[1])

Karel Max jmenoval v závěti své z r. 1738 dědicem bratra Františka Valeriána. Tomu uložil postaviti ve V. Újezdě chudobinec pro 5 mužů a 5 žen, na něž poručil 5000 zl. Na stavbu chudobince odkázal 500 zl. s dodatkem, že dědic jest povinen opatřiti stavivo a roboty. Na rozšíření kostela ve V. Újezdě odkázal 1000 zl. a na potřeby kostelní 100 zl. František Valerián měl doživotně všeho užívati, neměl ničeho prodati, naopak měl se o to postarati, aby syn jeho František Karel zboží Veselské jako statek svěřenský obdržel.

K Veselskému statku svěřenskému měl býti přivtělen i dům v Olomouci a dvě okuté truhlice stříbra stolního v komoře domu toho chované. Dále ustanovil, že po smrti Františka Karla má v dědictví následovati bratr jeho Alois, a kdyby mužští potomci vymřeli, má se zboží Veselské státi opět statkem zpupným.

Konečně daroval všem poddaným svým dluhy za obilí i na hotových penězích a propustil svého myslivce a dva kováře z poddanství.

---

[1]) Ve své závěti nadepsané Militärische Disposition dto Vídeň, 18. dubna 1738 žádá si pochovánu býti v kapli sv. Alexia při chrámě sv. Michala v Olomouci v rodinné hrobce; zemře-li v Uhrách nebo Sedmihradsku, v nejbližším Františkánském kostele, jelikož byl členem řádu sv. Františka. Zlaté hodinky, obrázek sv. Jana Nep., kterého zvláště uctíval, s rámcem diamanty zdobeným, obrázek démanty a rubíny zdobený, dva démantové kříže, pyramidy démanty zdobené, zlatá tabatěrka a malá démanty vykládaná tabatěrka, z čehož většinu na stříbrné lampy v kostelích na sv. Kopečku, u sv. Štěpána ve Vídni, u kapucínů ve Vídni a k sv. Jana Nep. v Praze poručil, svědčí o jeho bohatství.

František Valerián, c. k. komoří a tajný rada, hejtman cís. tělesné stráže, zemřel před svým bratrem bez závěti[1]) a tak nastoupil v dědictví syn jeho František Karel, který byl hrdinou ve válce 7leté, a proto r. 1757 povýšen byl na generála; r. 1760 jako podmaršálek raněn byl v bitvě u Landshutu a r. 1767 jmenován byl generálem jízdy. Tento srozumiv se se svými bratry Leopoldem Antonínem a Františkem Josefem zřídil r. 1744 zboží svěřenské s právem prvorozenství, což 7. září 1749 císařovna Maria Terezia potvrdila. Než dům v Olomouci a stolní stříbro daroval bratrovi svému Aloisovi, který po jeho smrti r. 1776 se uvázal po něm v dědictví.

Alois Arnošt (1776—1793) byl též přísedícím zemského práva, cís. komořím, r. 1752 ředitelem moravské rektifikační kanceláře na zavedení Tereziánského katastru, r. 1759 vyslancem v Mnichově; r. 1761 stal se tajným radou a splnomocněným ministrem při Bavorském dvoře, byl vyznamenán komandeurským křížem řádu sv. Štěpána a stal se později guberniálním presidentem ve Štyrském Hradci.

Alois Arnošt byl dle poslední vůle hr. Františka Antonína z Lichtenštein-Kastelnkornu z r. 1754 jmenován dědicem zboží Teleckého společně s vdovou po Františkovi Antonínovi Marii Johankou, rozenou hrab. z Thürheimu, která r. 1796 zemřela. R. 1762 rozmnožen znak hrabat Podstatských o znak Lichtenštejnský a zároveň dostali přídomek Podstatský-Lichtenstein.

V závěti z r. 1790 ustanovil syna svého Leopolda Josefa nejen dědicem Veselského zboží, nýbrž i manských statků Slavkova a Staré Vsi, které až dosud s bratrem svým Františkem Josefem společně držel, a poddaným svým daroval všechny dlužné činžovní platy a polovíci dluhů mimo ty, na které byly dlužní listy.

Leopold byl znám svou dobročinností, stal se r. 1802 c. k. komořím a byl jmenován nejvyšším strážmistrem. Po něm dle závěti z r. 1809 dědil r. 1813 majetek syn jeho Leopold Karel, c. k. komoří, čestný rytíř řádu maltézského a dvorní hudební hrabě, kterýžto úřad jeho smrtí zanikl. Jelikož za něho byly na panství časté ohně, čímž poddaní i vrchnost, která stavební dřevo zdarma dávala, trpěli, naporučil r. 1842, aby se poddaní proti ohni dali pojistiti; kdo by neuposlechl, neměl dostati od vrch-

---

[1]) Zboží Veselské po jeho smrti odhadnuto bylo na 174.902 zl. 5 kr.

nosti žádné podpory. Zemřel r. 1848. Za jeho nástupce Leopolda Felixe odloučeny byly manské statky. Sám byl c. k. komořím, čestným baillim řádu maltézského a následovně cís. tajným radou, byl jmenován dědičným členem panské sněmovny a vyznamenán velkokřížem řádu železné koruny. Majitelem od r. 1902 jest syn jeho Alois, c. k. komoří a čestný rytíř řádu maltézského, který r. 1918 zemřel.[1])

V obvodu obce jast samota **Vicinov**, kde dříve byla ves téhož jména. (Viz dějiny Veselíčka!)

Výkleky

(do Výklek, ve Výklekách), samostatná katastrální a politická obec, leží v dolince sz. Lipníka, po obou stranách okres. silnic a potůčka. V jižní části na návsi stromky vysázené stojí kaplička.

Místní trati: Močidla a Panský kout. Poddaní kapitolní slouli „Kněžáci“, a poddaní veselští „Panšťáci“.

R. 1794 bylo zde 34, roku 1900 64 čísel.

R. 1755 bylo poddanských polí: a) na kapitolní straně obdělaných 168$^{3}/_{8}$ m., zahrad a chmelínů 6 m., úhorů 78$^{4}/_{8}$ m., z nichž některé se za 4, jiné za 15 roků obdělávaly, a 11 m. pustých polí. Obec měla „na Trnovce“ 1$^{3}/_{8}$ m. pole, a pastvisk v „Hrabině“ 34$^{1}/_{2}$ m. a na „Skálce“ 168$^{7}/_{8}$ m.; b) na veselské straně se čítalo 163 m. polí. Dnes se čítá 339 ha, z toho poplatných 326 ha (polí 234 ha, luk 31 ha, zahrad 5 ha 85 a, pastvisk 46 ha a lesa 8 ha 69 a).

Majetek obec. obnáši 1$^{1}/_{4}$ m. pole, 2$^{1}/_{2}$ m. louky, 5 m. pastvisk a dva domky. Majetek singulární obnáší 63 jiter, z čehož patří 16 osedlým ze strany kapitolní 42 j. a 8 osedlým ze strany veselské 21 j. O tyto pozemky se singularisté rovným dílem po

[1]) C. D. M., IV., 118, 172; VII., 699; XI., 282; XIII., 448. Z. d. O., II., 9, 64; III., 10, 21, 37; IV., 13, 14, 20, 24, 30, 49; VII., 8, 16, 36; VIII., 8, 35; X., 10, 11, 22, 25, 34; XII, 31; XIV., 2; XVI., 23; XVII., 11; XXV., 52, 53; XXVI, 9; XXVII., 39, 40; XXVIII., 13; XXIX., 6, 47, 78; XXX., 74, 98; XXXV., 1; XXXVII., 39. Větší statků kvaterny, I., 11, 83; VII., 80; XI., 311. Kn. půh., I., str. 105., č. 171, 172, 206, 215, 217, 393; II., 990; III., 261, 268, 661, 692, 1215, 1423; VI., 189. A. Č., 16, 453. Notizbl. 1863, 72; 1878, 49, 57., 65.

7 m. jak sedláci, tak zahradníci rozdělili. Domkaři počali se singularisty o tyto pozemky soud r. 1877, kterýž r. 1902 a 1908 obnoven byl a skončil r. 1910 v neprospěch domkařů, kteří odkázáni byli na pořad práva soukromého.

Trati: Na Bařinkách, na Břehu, Díly, nad Vlčím Dolem, Čtvrtky, u Hájku, na Hejnicích, Hrabiny, za Humny, Kamence na Dlouhých, na Klínku, Kopaniny, Kopánky, v Koutech (tu se obdělávala pole jednou za 4 roky[1]), Křípovy, na Lopatě (tu se obdělávala pole jednou za 15 let), Dolní Louky, na Suchých loukách, Malenka, Myšny, Nivky, Padělek, Paseky, Příčky, Přídoly, Rybníky, Skálka, na Tykách, Trnovce, nad Žernovou, (1755) nad Koutkama, Vinohrádek, za Lištím.

R. 1794 bylo 236, r. 1900 392 čes. a katol. obyv. Přes 100 let drží rodný dům rodiny: Calábkova, Kolomazníkova, Kubajurova, Zdařilova a Nádvorníkova.

Po válce 30leté uvádí se na straně kapitolní 5 sedláků, 3 zahradníci, později 8 sedláků, 3 zahradníci a 6 míst pustých. R. 1749 ale 11 pololáníků, kteří měli po $22^1/_2$ m. pozemků, 5 zahradníků po 7 m., konečně 3 rustikální domkaři a 3 domky výměnkářské; celkem 22 usedlých.

Na veselské straně 6 pololáníků s 144 m. polí, 1 čtvrtláník s 19 m. polí.

Nyní se čítá ke gruntu 80—90 m., k chalupě 20—30 m.; domkaři nemají polí.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím; část nachází výživu v místních lomech.

V obci jsou 2 hostince, 3 kupci, řezník, 3 obuvníci, 2 kováři, stolař, kolář, pokrývač, kamenický mistr a 2 tesaři a obchod dřívím.

Poměry poddanské: a) Na straně kapitolní. Jelikož tu nebylo ani panského dvora ani polí, platili o sv. Václavě a o sv. Jiří činže gruntovní po 9 r. 59 kr., o hodech po $1^1/_2$ r., a odváděli 50 slepic a $4^1/_2$ kopy vajec. Za robotu: 10 sedláků za týdenní pěší robotu ($2^1/_2$ dne) po $6^1/_2$ r., 5 zahradníků za týdenní pěší robotu (1 den) po 3 r. 12 kr., a hofeři po $1^1/_2$ r. Hofeři, kteří bývali ve výměncích, robotovali ročně po 13 dnech; domkaři rustikální a z obec. domku ani nerobotovali, aniž čeho platili.

[1]) Poznámka ve starém katastru.

Za obnovu rady platili po 9 kr. Zvláštním úkazem bylo, že r. 1777 žádali, aby byli vzati do roboty. Vysvětliti se to dá tím, že na kapitolním byla robota lehká.

b) Na straně veselské platilo 5 pololáníků o sv. Jiří a o sv. Václavě činže gruntovní po 14 kr., o sv. Janě a o Vánocích po 17 kr. 2 d., o sv. Martině po 36 kr., a dávali 18 slepic a $1^1/_2$ kopy vajec, později za 2 slepice po 12 kr., za 2 kuřata po 6 kr., za 9 vajec po 3 kr., za předivo po 18 kr., celkem tedy každý po 2 r. 18 kr. Dva zahradníci platili celkem po 1 r. 16 kr. 2 d.

Sedláci robotovali týdně 1 den s 3 koňmi, zahradníci po $1^1/_2$ dni pěšky, jeden domkař 52 a druhý 26 dní. Starosta nebyl roboty prost, protože rychtář ze Svrčova potřebné věci obstarával. Čís. 2, 3 a 28 byla roboty prosta. Na straně veselské byla kovárna s nálevem emfyteutickým na čís. 2. Kapitolní straně patřilo čísel 21 (5.—13., 15.—20., 22.—23., 27., 29., 31., 33., 34. a 41.)

Do kostela patřily V. do Tršic, kamž faráři pololáníci kapitolní dávali po kopě rži a ovsa. Z protokolu z r. 1777 vysvítá, že farář z Tršic zde vybíral koledu po 2 gr., při čemž osadníci si stěžovali, že faráři mají dávati za sýr 1 r. 20 kr., a že toho v urbáři není, a že i kaplan tršický žádá po nich koledy po $1^1/_2$ gr. Ze strany veselské dávali sedláci faráři po 25 snopech rži a ovsa a po 5 kr. za sýr; zahradníci po 12 sn. rži a ovsa a po 2 kr. 2 d. za sýr; jeden domkař toliko za sýr 5 kr.

Již r. 1819 žádali Výklečtí za vyfaření z Tršic a za přifaření do Velk. Újezda; jelikož ale tehda v Újezdě byl malý hřbitov, neprovedeno přání. Podobnou žádost podali r. 1850; teprv r. 1884 bylo žádosti jejich vyhověno. V obci postavili si na místě dřevěné zvonice r. 1898 na památku 50letého panovnického jubilea cís. Fr. Jos. I. kapli ke cti sv. Antonína Pad., v níž se též mše sv. slouží.

Do školy patřila ves od starodávna též do Tršic, a když v Lazničkách byla škola zřízena, do Lazniček. R. 1908 na památku 60letého panování J. V. postavili si dvojtřídní jednopatrovou školní budovu, jejímž správcem jmenován byl František Krestýn.

V obci jest družstvo dobytkářské, Raiffeisenka a poštovna.

Požáry: R. 1868 vyhořelo půl osady, od r. 1899—1910 byly zde časté menší ohně.

R. 1886 zničilo krupobití spojené s průtrží mračen úrodu, při čemž dolní konec dědiny byl zatopen. Krupobití r. 1903 a 1907, jakož i povodeň r. 1910 mnoho škod nadělaly.

Dle vypravování pamětníků byli za válek Napoleonských zemřelí v osadě vojíni „na Močidlech" pochováváni, na památku jest tu postavena Boží muka. Na choleru zemřelo r. 1866 7 osob.

R. 1862 byly otevřeny lomy kamenné.

Dějiny. R. 1203 připomíná se jako svědek Vratík z Výklek. R. 1364 platili Výklečtí v Olomouci 3 gr. mýtného.

Co se části kapitolní týká, dal r. 1258 biskup Bruno část V., která patřila ke stolnímu statku biskupa olomouckého, se svolením kanovníků děkanství kapitolnímu, k němuž až do r. 1676 jako prebenda slušela; potom byla statkem kapitoly, kteráž až do r. 1848 odtud užitky brala.

Co se strany veselské týká, patřila pokud známo k Helštýnu. R. 1447 prodal Jiří z Kravař se zbožím Helštýnským i tu část V., která mu patřila, vyjímaje, co patří děkanovi olomouckému, Vokovi ze Sovince. Než děkan Jan z Týna přece Jiříka z Kravař pohnal, a Petr z Račic dal na Jiříka pomocné. Není tedy správným, jak píše Volný („Přerovský kraj" str. 445), že by kapitola V. ztratila. Ještě r. 1806 se uvádí, že tu jest podíl kapitolní o $1^{30}/_{64}$ lánu. Při Helštýně díl zůstal až do r. 1548, kdy Jan z Pernštýna prodal V. (6 člověků ve V.) Erazimovi z Bobolusk, jenž si i panství Veselské koupil. Od t. r. patří k Veselíčku.[1])

Zákřov,

samostatná katastrální a politická obec, leží sz. od Lipníka na svazích a v dolině; jest to řada domků, postavených na místě panského dvora.

R. 1794 bylo zde 24, r. 1900 30 usedlostí.

Výměra pozemků u panského dvora obnášela roku 1750 $250^2/_8$ m. polí, $5^6/_8$ m. úhoru, jichž se užívalo za pastvisko, 16 m. pastvisk a $4^2/_8$ m. zahrad. Nyní se při vsi čítá 129 ha 98 a (polí

---

[1]) C. D. M., III., 262; IX., 336. Z. d. O., X., 39; XXV., 52.

114 ha 81 a, luk 7 ha 55 a, zahrad 2 ha 82 a, pastvin 4 ha 42 a, lesa 36 a.

Majetek obec.: hostinec a 15 ha 90 a pozemků.

Trati: Břehonůšky, Díly, Dlouhy, Hory, Krátky, Lůže, Oulehle, Ouzka, Pastvisko, Zádvorky, Zahrádka, Zámčicko.

R. 1794 bylo tu 115 většinou němec. obyv., r. 1900 191 čes. a kat. obyv.

Přes 100 roků drží rodné místo rod Schwarzův a Liebigrův.

Chalupníci, jichž jest 24, mají po 20—21 m.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a prací nádenickou.

V místě jest kramář, hostinec obecní, pokrývač a 2 obchodníci drůbeží, zeleninou a ovocem.

Jelikož ves teprv r. 1788 rozprodáním pozemků a dvora panského znova založena byla, neměli poddaní žadné roboty; dával se toliko osep.

Poštou a do kostela patří do Tršic; v místě jest toliko dřevěná zvonice. Přiškolen do Lazniček.

R. 1869 vyhořelo tu 22 chalupníků a 3 domkaři. R. 1894 založena byla lidová knihovna.

Dějiny. Zákřov (pův. Zákřovice) připomíná se ve 14. stol. Část patřila k manství biskupskému, část rodu vladyčímu.

R. 1359 Milota, Lacek a Hynek z Ivaně prodali $2^1/_2$ l. v Z., dědictví po otci Zbyňkovi, Janovi a Drslavovi, bratrům z Kravař, a jejich dědicům ve vsi jejich Újezdě u Lipníka.

R. 1364 Zákřovští platili v Olomouci mýta $3^1/_2$ gr.

R. 1373 Unka z Majetína prodal Vilémovi z Ohničan v Z. vše, co k Olomouckému právu patří, manství biskupské vyjímaje.

Markvard z Ohničan prodal r. 1382 Oldřichovi z Mydlovar v Z. tvrz, ves s mlýny, rybníky a vším příslušenstvím, který na toto zboží vzal Adama z Roketnice a r. 1384 i Sudka z Podolí na spolek. R. 1386 Oldřich z Mydlovar postoupil zboží své v Z. Sudkovi z Podolí a Vlčkovi, kanovníku v Olomouci. Tento r. 1391 vzal Sudka z Podolí a jeho syna Oldřicha ze Z. na spolek na Z. a ves Hrabyšinu. R. 1406 byl Sudek sám pánem na Z., ale klidně toho neužíval. Sudek ručil totiž za Jindřicha z Humpolce za obnos 120 kop gr. Václavovi, měšťanu v Praze. A protože ani Sudek ani Jindřich po 11 let neplatili, byl r. 1407 Václav zveden na 3 lány, 2 krčmy, 5 zahrad, mlýn a j. zboží Sudkovo v Z. a vzal na spolek na toto zboží r. 1408 Bernarda a Pavla z Plo-

tiště a Mikuláše z Nedvězí. Téhož r. vzal i Sudek na toto zboží na spolek dceru Annu a jejího manžela Jana ze Smržova, purkrabího na Bělé. Když brzo na to Sudek zemřel, povstaly spory. Václav pohnal Annu, dceru Sudkovu, že drží zboží otce svého, který mu byl rukojmím. Markrabě Jošt dosvědčil, že Sudek ze Z. ještě za svého živobytí svou dceru a jejího manžela vzal na spolek, a že sám markrabě dal tento stupek v desky vložiti. Tomu odporoval Václav řka, že jest to jeho dědictvím, a že mu Z. nálezem panským přiřknuty byly, a že na ně spíše zveden byl než Sudek Annu a Jana na spolek vzal. Též Beneš z Podolí dal odpor řka, že má lepší právo na Z. Jan ze Smržova pohnal opět Václava, že se nespravedlivými póhony dal zvésti na Z. R. 1409 byl Sulek z Veselíčka, poručník Jana ze Smržova, zveden na Z. vyjímaje krčmu Benešovu se čtvrtí téže krčmy a $^1/_2$ lánu při téže krčmě, co Petřík drží, a vyjímaje čtvrt Martinovu, na které má Jakub Kostráb, olomoucký měšťan, v dědictví přiřknutou 1 hř. méně 2 gr., tak že zůstává pro Jana ze Smržova ročního platu 6 gr. méně 2 peníze, které též mu přiřknuty byly. R. 1410 pohnal opět Václav Jana ze Smržova, ježto poručníci jej chtějí zbaviti dědictví, které mu markrabě a páni přisoudili. Doznal sice r. 1412 Jan ze Ptení před úředníky, že Anně se dostalo za její dědičné zboží a věno plné náhrady v Čechách, ale úředníci žádali, aby to dokázal úředníky pražskými a dřívějším držitelem zboží jejího; jak to dokáže, teprve potom se Zákřovské zboží Janovi ze Smržova z desek vymaže. Téhož r. Jan se svou manželkou prodali ves a tvrz, dvůr a j. v Z. Sulkovi z Křekovic, který se psal odtud ze Zákřovic, a manželce své Elišce z Býkovic na tomto zboží 150 kop gr. věnem dal a r. 1415 její věno s Veselíčka na Z. převedl. Sulka pohnal r. 1416 Václav Rus z Tršic pro přeorání hranic a r. 1417 že mu lidé „s jeho chleba“ háj spálili. R. 1437 vzal Sulek manželku svou na Z. a na své zboží v Lazníkách, mlýn u Z. a jiné zboží, vyjma 5 l. v Z., které jsou manským zbožím, na spolek.[1]) Eliška vzala r. 1446 na vše toto zboží na spolek svou neteř Kateřinu z Býkovic a jejího manžela Mikuláše z Račic. R. 1447 dal Mladota z Tršic útok na Sulkovu ze Z. pro odorání meze.

Kateřina z Býkovic, která měla za druhého manžela Puklici

---

[1]) Zákřov připomíná se jako pustá ves již toho r. a též r. 1482.

z Pozořic, a za třetího Jana Lapku ze St. Jičína, pohnala r. 1464 Jana Selického z Dobré Vody, že jí lesy po smrti její tetky srubal, vrata od tvrze i mosty pobral, a že jeho lidé po 3 dni vozili les do Doloplaz. Jako svědky proti Janovi jmenovala Macha, Mikuláše, Matěje Lišku, Jakuba fojta a Vaňka, své lidi ze Z. Zároveň pohnala Burjána z Pozořic a Štramberka, že jí drží lesy a louky. Ona byla zase pohnána od Viléma ze Zástřizl, že mu smlouvy o Z. nedrží, a od Jana z Bílkova, že se uvázala v Z. v požitky soběvolně, které on si měl vybrati po smrti přítelkyně své Elišky Sulkové. Než nálezem panským bylo její dědictví v Z. uznáno. Po dvou letech opět pohnala Otíka z Lazniček, že jí drží nivu a les k Z. slušící, a Kateřinu z Otěhřib, že jí drží louky a zahrady v Z.

R. 1472 Anna z Račína řeč. Marková, učinila smlouvu se svakem svým Bohuslavem z Kokor, dle níž mu postoupila 250 kop gr., které měla u Voka ze Sovince, s podmínkou, že jejímu strýci Hynkovi z Prusinovic vyplatí 100 zl., jí 135 zl. a za ostatních 300 zl. jí doživotně své zboží v Z. s tvrzí, dvorem a příslušenstvím ponechá. Za to bude on po její smrti veškeré její zboží děditi.[1]) R. 1475 připověděla se před pány ke statku otce svého.

R. 1480 Jan a Mikeš, bratři ze Z., prodali Bohuslavovi z Kokor tvrz Z. s dvorem a příslušenstvím a s lidmi v Lazníkách. Záviš z Kokor prodal r. 1502 Z. Hynkovi z Vrahovic a jeho manželce Susanně z Prostějova, kterážto r. 1514 vzala na spolek syna svého Jana z Kunovic. Tento prodal Z. r. 1517 Dětřichovi z Prusinovic na Podštátě, od něhož Jiřík Žabka z Limberka r. 1529 koupil půl Z., ale již r. 1532 vše, co v Z. měl, prodal Žibřidovi z Bobolusk.

Marek biskup dal r. 1560 Nikodemovi z Bobolusk a na Tršicích za služby olomouckému kostelu prokázané povolení, aby půl vsi Z., co sluší k manství, směl prodati nebo darovati komukoli, však bez újmy služeb vrchnosti a práv.[2]) Brzy potom ves spustla; prodalť tento r. 1568 pustou ves Zákřovsko, statek manský, biskupovi Vilémovi Prusinovskému,[3]) který své manské zboží, i co koupil, zaměnil kapitole za její zboží u Ketře. Kapi-

---

[1]) Na Roketnici, den sv. Jana Křt. 1472.

[2]) Na Kroměříži, pondělí před sv. Vítem 1560.

[3]) Na Olomouci, v sobotu před nedělí květnou 1568.

tola na místě zaniklé osady postavila dvůr, jenž r. 1788 rozprodán německým osadníkům, kteří novou osadu pojmenovali Zákřov; tato osada patřila politicky k obci Tršické až do r. 1909, kdy se stala samostatnou obcí a r. 1910 8. ledna zvoleno bylo první představenstvo.[1])

[1]) C. D. M., IX., 336; XV., 79. Z. d. O., II., 1; IV., 19, 36, 61; VI., 27; VII., 45, 46; VIII., 8, 13, 35, 44; X., 22, 31; XII., 18, 33; XVI., 13, 23; XVII., 24; XVIII., 6, 8; XXII., 7; XXIII., 13; XXVIII., 11. Kn. půh., I., 442, 456, 667, 677, 1060, a str. 219, 319, 323; II., 501, 595, a str. 624; IV., 544, 583, 724, 815, 1201, 1231, V., str. 12. A. S., I., str. 70. Wolný, círk. top. Olom., I. 73.

Dodatky a opravy.

Str. 10. ř. 1. zdola místo Kladníky čti Kladníkami
„ 14. v poznámce „ 6. 7. 9. čti 6. 7. 8.
„ 17. ř. 13. svrchu „ Krčman čti Krčmaně.
„ 29. „ 15. „ od Nového dodej roku.
„ 41. „ 18. „ místo Ve Vršicích čti v Tršicích.
„ 49. „ 5. zdola „ i tu čti tu.
„ 52. „ 15. svrchu „ v Přerově čti v Olomouci.
„ — „ 4. zdola přidej násl. odstavec:

Matriky nejstarší má Lipník (1622), Tršice (1672), Osek (1693), Soběchleby (1717), V. Újezd (1737), Jezernice (1785), Dolní Újezd (1788), Hlinsko (1788), Slavkov (1789), Prosenice (1787), Týn (1804) a Podhoří (1854). Jezernice a Podhoří, pokud patřily k Drahotuším, mají zápisy v týchž matrikách od r. 1633, D. Újezd a V. Újezd, dokud přifařeny k Oseku, od r. 1693, Hlinsko, Týn, Loučka a Slavkov, přifařené kdysi k Lipníku, od r. 1622 tamže.

Str. 73. ř. 2. zdola místo nemocnice sv. Alžběty čti chorobinec sv. Alžběty.
„ 75. „ 20. „ místo z Vrana čti z Vrbna.
„ 86. „ 7. svrchu „ Rurichides čti Ruchirides.
„ 90. „ 6. zdola „ u Třetině čti v Třetině.
„ 111. „ 10. svrchu „ z Pruska čti z Prus.
„ 123. „ 10. zdola „ Haškovi čti Haškovci.
„ 123. „ 8. „ „ Šajsky čti Lýsky.
„ 164. „ 15. „ „ Ježek čti Ješek.
„ 187. „ 13. shora „ (v. t.) dodej následující:

Václav Haugvic přivtělil J. ke zboží Hranickému, ale již r. 1553 prodal je Janovi st. Kropáčovi z Nevědomí, po jehož smrti jediná jeho dcera a dědička Anna své manžely, a sice r. 1573 Jana z Kunovic, a r. 1580 manžela Jana ml. ze Žerotína na spolek přijala.

Po její smrti r. 1592 postoupila dcera její Anna Maria z Kunovic svůj podíl na zboží Hranickém svému bratrovi Janovi Dětřichovi

z Kunovic, který r. 1600 totéž za Nový Světlov a za náhradu 17.000 zl. mor. svému švakrovi Zdeňkovi Žampachovi z Potštýna a jeho manželce Anně Marii z Kunovic postoupil.[1]) Tento prodal r. 1609 svůj nový majetek Karlovi Bergrovi z Bergu a jeho manželce Kateřině Onšické z Bělkovic za 175.000 zl. mor.[2]), od nichž po 3 letech přešlo kupem na Václava Mola z Modřelic za 173.000 zl.[3])

Témuž Molovi prodalo r. 1613 město Hranice své právo vystavovati pivo fojtům v Jezernici, Podhoří a v jiných osadách panství Hranického za 8000 zl.

Václav Mol pozbyl toto zboží pro vzpouru proti Ferdinandovi II., který je potom daroval kardinálovi Fr. Ditrichštejnovi.

Str. 191. ř. 14. svrchu místo Tříkaz čti Příkaz.

„ 192. „ 6. zdola po slovech a ostatní dějiny viz u Bystřice přidej následující:

Jelikož Jan hrabě z Rotalu zemřel bezdětný, poručil zboží Bystřické s Kladníkami svému strýci Janovi Krištofovi z Rotalu, který r. 1692 učinil z něho statek svěřenský a r. 1696 ustanovil svého syna Jana Zikmunda dědicem. Po jeho smrti 1717 následoval v dědictví syn jeho František Antonín, jenž nemaje mužských potomků rozdělil r. 1761 své statky mezi dcery, a tak r. 1763 dostalo se zboží Bystřické Amalii, provdané za hr. Monte l'abbate, která je r. 1789 prodala svému synovi Františkovi za 156.545 zl. rýn.[4]) Týž v závěti své z r. 1800 jmenoval svého sestřence Jana hr. Wengerského dědicem, než tak, že kdyby zemřel bez mužských potomků, mají toto zboží děditi dítky neteře Františkovy Amalie, roz. hr. z Fünfkirchenu, provdané za barona z Loudona, což se i stalo r. 1827. Majitelem stal se Olivier bar. z Loudona a po něm syn jeho Arnošt.

Str. 218. ř. 10. zdola místo Orbita čti Orlita.

„ 228. „ 14. svrchu „ Osýpku „ O sýpku.

„ 253. „ 13. zdola „ Ježek „ Ješek.

„ 312. „ 15. svrchu „ 1845 „ 1842.

„ — „ 17. „ „ 1884 „ 1860.

„ 313. „ 9. zdola přidej: Vzdělal se na konservatoři ve Vídni.

---

[1]) Uherský Brod, v úterý po sv. Šimonovi a Judovi 1600.

[2]) Olomouc, v pátek po všech Svatých 1609.

[3]) Olomouc, v pátek po sv. Marku 1612.

[4]) Kroměříž 15. srpna 1789.

DODATEK.

Mýtné v Lipníku.

Předmět	R. 1536		R. 1628	
	gr.	d.	gr.	d.
Z mladého vína všelikého od Václava do Martina z vědra	—	2	—	4
„ bečky vína zemského	1	3	3	—
„ vědra vína uherského a rakouského . .	—	2	—	8
„ laky malvazi	1	—	2	2
„ bečky piva (r. 1628 přidáno čtyrvěderní) .	—	4	1	—
„ vědra páleného	—	$3^1/_2$	3	—
„ achtele medu pitného	—	4	2	—
„ „ „ „ z Uher aneb Sedmihradské země	—	—	4	—
„ tuně oleje	1	—	2	—
„ bečky kolomazi	—	6	2	—
„ vědra košer Jain (vína židovského) . .	—	2	—	4
„ tuně medu nakládaného	1	—	4	—
„ bečky brusin	—	4	1	1
„ bečky vinné prázdné	—	2	—	4
„ centnýře weyštanu	—	5	1	4
„ jednoho funtu ledku aneb koprwosr a gleitu	—	—	—	1
„ „ „ bavlny i jiných věcí porůznu na funty nesené	—	—	—	1
„ vozu souken zavázaného	8	—	16	1
„ kočího souken ze země ven vezeného .	4	—	8	—
„ vozu souken krajetských	3	—	6	—
„ kočího „ „	—	—	3	—
„ postavu soukna porůznu vezeného . .	—	2	—	4
„ vozu glejtu	2	—	16	—
„ jedné bečice glejtu	—	—	4	—
„ vozu olova	8	—	16	—
„ jednoho kruhu olova	2	—	4	—
„ centnýře cínu	—	—	1	5
„ „ mědi, mosaze	—	—	1	5

Předmět	R. 1536		R. 1628	
	gr.	d.	gr.	d
Z fůry náčiní šmidířského (r. 1628 šmidlířského)	4	—	16	—
„ fůry karlátek	8	—	16	—
„ káry „	4	—	8	—
„ fůry weytu	8	—	16	—
„ káry „	4	—	8	—
„ fůry vosku	8	—	16	—
„ centnýře vosku	—	5	1	3
„ jednoho funtu vosku	—	—	—	1
„ fůry šišek dubových	4	1	8	—
„ měřice šišek	—	—	—	1
„ fůry smoly	—	—	8	—
„ centnýře smoly	—	—	1	3
„ měřice třísla	—	—	—	—
„ bečky neb truhly šmidířské	2	—	4	—
Ze železa šinového slove na jeden vůz	—	4	1	3
Z centnýře železa všelijakého	—	5	1	3
„ fůry koží volových	8	—	16	4
„ „ vlny	8	—	16	—
„ koží volových (r. 1628 z jedné)	—	1	—	3
„ centnýře vlny	—	5	1	3
„ kamene „	—	—	—	4
„ koží telecích, capových, škopových od jednoho sta po	1	3	3	—
„ tisíce králíků	1	—	3	—
Ze sta popelic	—	3	1	—
Z vydry po	—	2	—	4
Ze sobolů, bobrů, vlků, lišek po	—	2	—	—
Z každého sobolu, bobru	—	—	—	5
„ vlčí kůže, lišky	—	—	—	4
„ každého futra králíkového	—	—	—	4
„ futra liščího hřbetového nebo podbřiškového	—	—	2	—
„ futra liščího nožičkového	—	—	1	—
„ „ černých spratků prostých	—	—	—	4
„ „ „ králíků	—	—	1	—
„ „ popeličího podbřiškového	—	—	—	4
„ „ sobolového	—	—	16	—
„ „ popeličího	—	—	1	—
„ čepice popeličí neb kuní	—	—	—	3
„ „ sobolové	—	—	1	1
„ desátku spratků černých, niederlandských neb králíkových	—	—	—	6

Předmět	R. 1536		R. 1628	
	gr.	d.	gr.	d.
Z jednoho tuctu laloků kuních	—	—	—	4
„ nůše králíkových kusů neb spodkův .	—	$3^1/_2$	—	4
„ futer všelijakých		2	—	—
„ tuně herynkův	—	4	2	—
„ centnýře anízu	—	5	1	5
„ jedné kopy srpů nešených	—	—	1	3
„ funtu šafránu	—	—	1	—
„ „ hřebíčků	—	—	—	6
„ „ pepře	—	—	—	4
„ „ muškátového květu	—	—	—	4
„ „ řeckého vína	—	—	—	1
„ „ mandlí	—	—	—	2
„ „ rýže	—	—	—	1
„ „ cukru a jiných sladkých věcí . .	—	—	—	2
„ „ šafránu á pepře	1	—	—	—
„ „ hřebíčků a jiného koření	—	4	—	—
Od kupců z bohatých krámů (r. 1628 dodáno „z vozů“)	3	—	6	—
Z bečky plátna sliskýho (má býti slezského)	2	—	4	—
„ menší bečky (r. 1628 z malé bečice) plátna sliskýho	1	—	2	—
„ krámů šotských	1		3	—
„ kopy plátna všelijakého veženého nebo nešeného	1	—	—	—
„ každé kopy plátna lněného	—	—	2	—
„ „ „ „ konopného	—	—	1	—
„ „ „ „ koudelného	—	—	—	4
„ jedné štuky příze lněné	—	—	—	2
„ „ „ „ konopné	—	—	—	2
„ „ „ „ koudelné	—	—	—	1
„ nůše roušek škraubek	—	4	1	—
Ze štuky barchanu (r. 1628 neb mezulanu)	—	2	—	4
„ „ šamlatu	—	—	1	—
Z centnýře knotů	—	—	1	—
„ balvanu soli	4	—	8	—
„ fůry vařené soli	4	—	8	—
„ fasky neb bečice soli	1	—	1	—
„ achtele soli	—	3	—	4
„ fišku (r. 1628 spišku) soli	—	1	—	1
„ vola, krávy a jalovice (r. 1628 dodáno sliské a zemské)	—	2	—	4
„ capu, škopů, koz	—	$^1/_2$	—	1

Předmět	R. 1536		R. 1628	
	gr.	d.	gr.	d.
Z vepře (r. 1628 dodáno hladného) a telat .	—	1	—	2
„ koně neb klisny (r. 1628 zemské) . . .	—	2	—	4
„ krmného vepře	—	—	—	4
„ koně uherského neb polského neb slovenského, vola a jalovice	—	—	—	6
„ jednoho sta pospolu hnaných capů neb skopců (r. 1628 „a koz“)	7	—	15	—
„ husera neb husy	—	½	—	½
„ měřice obilí, žita, rži, sladu po . . .	—	1	—	3
„ „ ovsa	—	—	—	1
„ „ kaše všelijaké	—	2	—	4
„ „ ořechů po	—	2	—	3
„ cibule, jablek, žaludů a chmele po . .	—	1	—	2
„ fůry cibulí v svazku vežených	—	—	4	—
Ze žaludu, chmele a třísla z jedné měřice .	—	—	—	2
Z vědra zelí	—	1	—	2
„ krošny ptáků	—	2	—	4
Ze džbela (r. 1628 kbela) másla neb medu .	—	1	—	2
Z jednoho kbela trnek vařených	—	—	—	1
„ „ džbera „	—	—	—	3
„ putny broskví	—	—	—	2
„ „ hroznů vinných	—	—	—	2
Ze soudků kožišnických aneb ševcovských .	1	—	2	—
Z truhly ševcovské	2	—	4	—
Ze soudku náčení kovářského	4	—	—	—
Z truhly seker kovářských	1	2	2	—
„ „ mýdla	2	—	4	—
„ „ pasířské	1	—	2	—
„ „ řemenářské	1	—	2	—
„ „ knih	2	—	4	—
„ „ pernikářské	2	3	4	—
„ menší truhly	1	—	2	—
Kdo se stěhuje, ze všech vozů	4	—	8	
Z měcha rohů kravských atd. (r. 1628 z jednoho měcha srsti)	—	—	—	1
„ jedné brti včel	—	1	—	1
„ jednoho tisíce štětek soukenických . .	—	2	—	3
„ bečky (r. 1628 bečice) knih židovských .	4	3	8	—
„ putny citronů neb limonů i pomorančních jablek	1	—	3	
„ truhly takových věcí i rajských jablek .	—	—	6	—
„ fůry kotlářského náčení	3	—	8	—
„ „ koudele	4	—	4	—

Předmět	R. 1536		R. 1628	
	gr.	d.	gr.	d.
z fůry desek	2	—	4	—
„ „ náčiní dřevěného (r. 1628 bednářského)	3	—	4	—
„ „ lopat a necek	3	—	4	—
„ „ hrnců	4	—	6	—
„ „ chmele	4	—	8	—
„ „ slámy	1	—	2	—
„ „ kamene mlýnského	2	—	2	—
„ „ truhel stolářských na jarmark vežených	3	—	4	—
„ jednoho sta cihel	—	1	—	—
„ fůry hader na papír	2	—	4	—
„ „ sedel a chomoutův	4	—	6	—
„ jednoho sedla	—	1	—	1
„ putny na voze vežené (r. 1628 malých kramářů)	—	2	—	4
„ putny knih vežených	1	—	1	—
„ „ vajec	—	2	—	3
„ „ věcí (r. 1628 malých kramářů) nešených	—	1	—	2
„ nůše pěší při jarmarku	—	1	—	—
však při jarmarku sv. pavelském	—	2	—	4
Z jednoho tisíce šindela	1	—	3	—
„ balíka provazů	1	—	1	—
„ lýčených (lýkových) provazů . . .	—	1	—	1
„ vozu nového na prodej přiveženého . .	2	—	3	—
„ kopy talířů	—	1	—	2
„ „ kaprů neb štik	1	—	3	5
„ vozů prázdných	—	4	1	2
Ze saní	—	4	1	2
Z káry	—	4	—	4
Ze židů, židovek mladých i starých . . .	—	2	—	4
Z funtu oleje dřevěného	—	2	—	2
„ „ anízu	—	1	—	1
„ desek ševcům pro nabíjení botů (z jednoho páru)	—	1	—	1
„ kopyt dvou párů	—	1	—	2

UKAZATEL.

I. Jmenný:

II. Věcný:

SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

II. Jednotlivé obce a osady.

III. Zaniklé osady.

* * *

VYSVĚTLENÍ ZNAČEK:

Kostel. Zámek
Kaple
Kříž
Mlýn vodní
Mlýn větrný
Boží muka
Myslivna. Zřícenina
Trigonometr. bod
Výškový bod
Silnice hlavní
Silnice okresní
Řeka, most kamenný, železný
Potok, most dřevěný, rybník
Hranice okres. soudu
Hranice obecní
Dráha
Nádraží (stanice)
Zástavka

SOUDNÍ OKRES LIPENSKÝ.

